DE INDISCHE GIDS

DE INDISCHE GIDS

STAATKUNDIG, ECONOMISCH
EN LETTERKUNDIG TIJDSCHRIFT
ONDER HOOFDREDACTIE VAN

GEORGE NYPELS

VIER EN VIJFTIGSTE JAARGANG

I

⟨Aflevering I—VI⟩

KONINKLIJK INSTITUUT
voor
TAAL-LAND- & VOLKENKUNDE
VLO
NEDERLANDSCH-INDIË

N.V. Drukkerij en Uitgeverij
J. H. DE BUSSY
AMSTERDAM — A° 1932

Machtsvertoon

DOOR

K. F. E. GERTH VAN WIJK,

Gep. Luitenant-Generaal, Oud-Commandant v. h. Leger in N.-I.

Doel van alle machtsvertoon is ontzag inboezemen c.q. vrees aanjagen.

Waar dit middel wordt toegepast t.b.v. de handhaving van orde en rust, moet er mede worden bereikt, dat de psyche der massa er zoodanig door wordt beheerscht, dat de weerspannigen en hun aanhang zich laten brengen tot eerbiediging van, c.q. zich laten weerhouden van gewelddadigheid jegens, het gezag, en dat tegelijkertijd de ordelievenden worden gesterkt in hun vertrouwen op den steun van het gezag en daarmede in hun zelfvertrouwen tegenover de kwaadwilligen.

Zal de hierbedoelde maatregel van politie effect sorteeren, dan zal aan tweeërlei voorwaarde moeten worden voldaan, t.w.:

1°. de ontplooiing van machtsmiddelen moet tot de menigte spreken als iets buitengewoons en als niet te miskennen waarschuwing, dat het gezag niet zal schromen zich zoonoodig van geweld te bedienen om zijn wil te doen gehoorzamen, in welk geval het machts*vertoon* dus plaats zal maken voor machts*uitoefening;*

2°. de bij het geval betrokken machtsmiddelen moeten de bevoegdheid hebben, de eerbiediging van het gezag zoonoodig met geweld af te dwingen.

Voorzoover machtsvertoon plaats heeft door politie, c.q. door militaire politie, wordt aan beide voorwaarden om zoo te zeggen van huis uit voldaan.

Immers, wanneer ergens een opvallend groote politie-macht wordt verzameld, ziet een ieder vanzelf daarin een buitengewonen maatregel ter verzekering van de openbare orde. En dat de politie uitgebreide bevoegdheden bezit t.a.v. de toepassing van geweld ter handhaving van de openbare veiligheid, is van algemeene bekendheid.

Heel anders staat de zaak echter, ingeval de militaire macht — hier dan niet bedoeld in den vorm van militaire politie — wordt betrokken in het machtsvertoon.

Aan „vertoon" van militaire machtsmiddelen — men denke bijv. aan concentraties van troepen voor manoeuvres e.d.g. — op zichzelf kan bezwaarlijk zonder meer de beteekenis worden toegekend van machtsontplooiing ter handhaving van orde en rust. Wordt dit laatste er inderdaad mede beoogd, dan zal die bedoeling op een of andere wijze — maar in ieder geval op een wijze, die geen twijfel laat aan die bedoeling — tot uitdrukking moeten komen, *wat vanzelf toekenning van bijzondere, met het doel verband houdende bevoegdheden in zich sluit.*

Het is noodig op een en ander den bijzonderen nadruk te leggen, omdat t.a.v. militair machtsvertoon nog heel wat misverstand heerscht, niet het minst in Indië. Met betrekking tot *Java* bijv. wordt nog heden ten dage de meening gehuldigd, dat vertoon, zonder meer, van militaire machtsmiddelen op zichzelf reeds bevorderlijk is te achten aan de beheersching van den politieken toestand, dan wel krachtig kan bijdragen tot vreesaanjaging aan misdadige elementen.

In dezen gedachtengang wordt echter heelemaal over het hoofd gezien, dat tegenwoordig schier nergens op *Java* in de verschijning van militaire troepenafdeelingen door de bevolking iets ongewoons wordt gezien. De veelvuldige militaire oefeningen in grooter en kleiner verband, dikwijls op zeer groote afstanden van de garnizoenen, hebben de bevolking reeds lang vertrouwd gemaakt met dergelijk „vertoon", dat als regel bij haar slechts heel matige belangstelling wekt, voor zoover hare belangen niet rechtstreeks daarbij zijn betrokken door leverantiën en het verstrekken van huisvesting aan den troep. En uit langjarige ervaring, ook in tijden van spanning of van sterk verhoogde criminaliteit, weet de bevolking maar al te goed, dat zij noch tegen de intimidatiemethoden van opruiers tegen het gezag, noch tegen terrorisme van de zijde van misdadige elementen, bescherming kan verwachten van een militaire macht, wier optreden verre blijft van gouvernementeele machts*uitoefening*.

Dit gemis aan bescherming van het ordelievende deel der gemeenschap tegen den moedwil van oproerkraaiers en bandieten, ondanks de aanwezigheid van een talrijk, welbewapend leger, heeft in 1926 de bevolking hier en daar gebracht tot twijfel aan de macht of aan den durf van het gouvernement en aan den trouw van het militaire gezagsinstrument. Waartoe die twijfel kan leiden, heeft het Nederlandsch gezag in de Novembermaand 1926 op pijnlijkste wijze ervaren.

Zoo heeft nog in Augustus 1926 — d.i. dus nauwelijks twee maanden vóór het uitbreken van den opstand in *Bantam* — militair machtsvertoon (in den zin van „vertoon", zonder meer, van militaire machtsmiddelen) in dat gebied plaats gehad, met de opzettelijke bedoeling, de bevolking te weerhouden van opstandige bewegingen.

Zoo heeft in November van dat jaar de brutaalste en gevaarlijkste aanslag tegen het gouvernement plaats gehad in den zetel zelf van dat gouvernement, n.l. te *Batavia*, dat met het in de onmiddellijke nabijheid gelegen *Meester Cornelis* sedert jaar en dag een zeer sterk militair garnizoen huisvest.

Ondanks de toen ontvangen dure en beschamende les, blijft het bestuur op *Java* nochtans, en in de laatste jaren zelfs meer dan ooit, t.b.v. de gezagshandhaving waarde hechten aan en prijs stellen op zulk „vertoon", zonder meer, van militaire gezagsmiddelen, *ten onrechte* aangeduid als machtsvertoon; ten onrechte, wijl aan den aldus toegepasten maatregel de fundamenteele voorwaarden ontbreken, welke aan machtsvertoon noodzakelijk moeten worden gesteld.

Die houding laat zich hierdoor verklaren, dat het bestuur, hoezeer erkennende, dat óók in de *preventieve* veiligheidsverzorging het militair element niet kan worden gemist, nochtans zich blijft afsluiten voor het overal elders reeds lang aanvaarde inzicht, dat de organisatie van de politioneele veiligheidsverzorging ook militaire eenheden moet omvatten, *m.a.w. dat militaire politie een onderdeel van die organisatie behoort te vormen.*

Het verzet van bestuurszijde tegen deze oplossing van het veiligheidsvraagstuk is oorzaak van een matelooze uitbreiding van de gewone politie, bekend onder den naam van veldpolitie, met gelijktijdige vervorming van deze tot een zeer omvangrijke burgerlijke gewapende macht, ruim voorzien van modernste vuurwapens, doch zonder samenhang, met gebrekkige bevelvoering en onvoldoende contrôle-middelen, en van welke de groote hoop volstrekt niet berekend is voor het zoogenaamde „fijnere" politiewerk, doch uitsluitend dient als gewapende macht, gecamoufleerd door de benaming „politie".

En in dit averechtsche, de gewone politie denatureerende systeem wordt dan op averechtsche wijze ingepast de onmisbare hulp van het militaire element, om een goede functionneering van de preventieve veiligheidsverzorging te verzekeren.

De organisatorische fout, waarop het in 1926 bestaande en sedert nog steeds gehandhaafde systeem berust, moest zich toen,

en zal zich ongetwijfeld ook in de toekomst, wel wreken in *onvoldoende* preventieve beveiliging, ondanks de zware offers, welke jaarlijks van de Schatkist worden geëischt, ter voorziening in de behoefte aan zoodanige beveiliging, en ondanks het beschikbaar zijn van militaire gezagsmiddelen, welke zich inzonderheid leenen voor de ten uitvoerlegging eener politioneele taak, m.n. van de zes op *Java* gelegerde compagnieën maréchaussée. Deze troepenafdeelingen, die als militaire politie, ter beschikking van de provinciale gouverneurs, uitnemende diensten zouden kunnen bewijzen ten bate van de algemeene veiligheid, worden daarvoor thans niet of op even gebrekkige wijze benut als de rest van het leger.

Het vorenstaande moge overigens voeren tot de conclusie, dat de aanwending van het leger op *Java* t.b.v. bestuursdoeleinden zich behoort te bepalen tot de taak, aangewezen in de voorschriften omtrent het verleenen van *militairen bijstand*, d.i. dus eventueel óók *machtsvertoon, maar dan in al zijn natuurlijke consekwenties*. Laatstbedoelde maatregel — t.w. machts*vertoon* op *Java* door het leger als zoodanig — zal echter practisch niet noodig blijken, zoodra het bestuur aldaar de beschikking heeft over een deugdelijke militaire politie.

Waren de hierboven bepleite denkbeelden, betreffende het daadwerkelijk productief maken, voor de handhaving van orde en rust, van de op *Java* beschikbare maréchaussée-compagnieën, in 1925/26 niet verworpen geworden, dan zoude naar alle waarschijnlijkheid van geen opstand sprake hebben kunnen zijn en zeer zeker zouden daaraan geen tientallen menschenlevens ten offer zijn gevallen; ook zouden dan tientallen millioenen uit de Schatkist nuttiger besteed of bespaard hebben kunnen worden; en, wat van nog grooter beteekenis is: het Nederlandsch gouvernement zoude bewaard zijn gebleven voor iets, waaraan we slechts met schaamte kunnen terugdenken.

Zal harde bezuinigingsnoodzaak thans dwingen tot datgene, wat langs den weg van verstandelijke overweging niet bereikbaar is gebleken? Of zal het leger ten offer worden gebracht aan de handhaving van een door de practijk als ondeugdelijk veroordeeld bestuursinzicht?

Dit zijn de in iedere bezuinigingsperiode telkens terugkeerende vragen. Het antwoord daarop is, thans meer dan ooit, van overwegende beteekenis voor het welzijn des lands. Voor een juiste beantwoording is alleen maar noodig, de werkelijkheid te *willen* zien.

December 1931.

Een vergeten Kaapsche Gouverneur Hendrik Swellengrebel 1739—1751

DOOR

A. HALLEMA.

Onder de Kaapsche Gouverneurs, die in dezen uithoek en kolonie der V.O.C. den schepter hebben gezwaaid, is Hendrik Swellengrebel zeker niet een der bekendste, hetgeen echter niet wil zeggen een der minst belangrijke geweest. Zijn 12-jarig gouvernement heeft de Kaap tot zegen gestrekt; het koloniaal gebied werd uitgebreid, kerken werden gesticht, de havenwerken en fortificaties werden verbeterd, de welvaart der kolonisten steeg tijdens zijn bestuur, hij had een open oog voor de belangen der aan zijn zorgen toevertrouwde onderdanen, van hoog tot laag, zonder dat hij een regent in grooten stijl was. Doch na de troebelen, veroorzaakt door het tyrannieke optreden van een Gouverneur als Willem Adriaen van der Stel (1699—1708), de slechtste der Kaapsche bestuurders genoemd, al ging ook de tegenpartij aan hetzelfde euvel van dwarsdrijverij mank, was het al een onderscheiding, indien de opvolgers in dat hooge ambt de tevredenheid en welwillende gezindheid hunner onderdanen opwekten. Want de kolonisten, wier nazaten later de koppige Boeren werden, waren ook allesbehalve handelbare elementen en gedweeë onderdanen.

Van Swellengrebels bestuur mag dan ook getuigd worden, dat het de tevredenheid oogstte van de Kaaplanders, die volgens Bryden tweeërlei Gouverneurs hebben gehad, „sometimes under humane and fairly reasonable governors, at others under rulers at once tyrannical, vexatious, and corrupt"[1]). Hendrik Swellengrebel moet onder de eerste categorie gerangschikt worden en met eenig recht kon Jan de Marre in rijmverzen hem aldus prijzen:

---

[1]) H. A. Bryden, A history of South Africa, 1652—1903. Edinburgh—London, 1904, p. 13.

„ô Zwellengrebel, die in dit volschoon gebied
Het licht beschouwde, en nu zo groot een heil geniet,
Dat Ge, als een waardig Hoofd van deugdzame onderzaten,
Als lid des grooten Raads [1]), die de uitgebreide Staten
Der Ooster Maatschappij [2]) met zo veel zorg regeert,
Het nut van dit Gewest als uw geluk waardeert,
En 't Volk een voorbeeld strekt van onbesproken zeden! [3])

Dit op zich zelf vervelend gerijmel, waaraan dikwijls geen eind schijnt te komen, heeft in elk geval de gunstige eigenschap, dat de landsvaderlijke en patriarchale persoonlijkheid van den geprezene er duidelijk in uitkomt. En zoo was het in wezen ook. Daarom is ons echter de korte maar rake karakteristiek van den besten Kaapschen geschiedkundige en archivaris George Mc Call Theal zooveel te liever, die in 1888 het volgende beeld van onzen hoofdpersoon en zijn staatkundige beteekenis gaf: „Governor Swellengrebel gave contentment to the colonists by his administration, though his talents were not of a brillant order. The directors were also satisfied with him, and, as a mark of their approbation, in March 1744 he received the rank and title of councillor extraordinary of Netherlands India. After holding the office of governor ten years, and having been in continuous service since 1713 [4]), in April 1749 he wrote to the directors for permission to retire. He assigned as his reason that he wished to spend the remainder of his life in the Netherlands. This was then the prevailing custom with most of the Company's servants who attained high rank and who had accumulated wealth, and with him such a desire could only be compliance with fashion. Except two of his sons [5]) who were studying at Utrecht, all his near relatives were living at the

---

[1]) Sedert 1744 was Hendrik Swellengrebel ook Raad-extra-ordinair van Indië.

[2]) Vereenigde Oostindische Compagnie (V.O.C.).

[3]) Jan de Marre, Bespiegeling over Gods wijsheid in 't bestier der schepselen, en Eerkroon voor de Caab de Goede Hoop, Amsteldam, 1746, blz. 177.

[4]) Lees 1716, toen Hendrik Swellengrebel in den laagsten administratieven rang in dienst der Compagnie aan de Kaap tewerk werd gesteld. Ook het sterfjaar van H. Sw. geeft Theal verkeerdelijk op, niet 1763, doch 1760 (23 December).

[5]) Johannes Willem (geb. 1728) en Hendrik (geb. 1734,) beiden aan de Utrechtsche Universiteit in de rechten studeerende en naderhand tot doctor bevorderd. Vooral de jongste heeft zich als Afrika-reiziger en -ontdekker onderscheiden in de jaren 1775/77, waarop ik spoedig eenig nieuw licht hoop te laten schijnen, inzonderheid door een zeldzaam mooie collectie pastelteekeningen, tegenhangster van de bekende Gordon-verzameling in het Rijksarchief. Ook de derde en jongere zoon Willem Maurits, geb. 1737, later commandeur ter zee, werd op vrij jeugdigen leeftijd voor de voltooiing zijner opvoeding naar Holland gezonden.

Cape. He was a widower, his wife having died in December 1746, and as an old man he was going to a country which was not his fatherland in any other sense than that his mother [1]) was a Dutch woman. His father [2]) was by birth a Russian" [3]).

Uit deze mededeeling blijkt ook, dat Gouverneur Swellengrebel Afrikaner van geboorte was, de eerste ingeborene in deze hooge functie aan de Kaap. Door grooten ijver en onkreukbare eerlijkheid was hij zoover gekomen. Geboren den 20en September 1700 uit het huwelijk van Johannes Swellengrebel en Johanna Cruse, was hij hetzelfde jaar in dienst der Compagnie getreden, als waarin zijn vader tot vrijburger van de kolonie werd verklaard. Vader Johannes Swellengrebel, waarvan Kolbe [4]) eenige bijzonderheden vertelt, had namelijk in zijn politieke carrière weinig succes gehad, maar wel veel narigheid doorleefd, zoodat hij den vrijen landbouwersstaat verkoos boven de wisselvallige ambtenaarsloopbaan, destijds te zeer afhankelijk van de meer of minder goede gezindheid van den gouverneur, de Heeren XVIIen en andere machthebbers. Wie als *persoonlijkheid* uitkwam en als

---

[1]) Johanna Cruse, wel een Hollandsche van afkomst, doch ook geboren aan de Kaap, 5 Februari 1682, gest. aldaar 19 Mei 1713. Later is Johannes Swellengrebel nog tweemaal hertrouwd, in 1713 met Christina Stants, geb. te Giessendam, gest. 1726, in 1728 met Eugela ten Damme, geb. Kaap de Goede Hoop.

[2]) Johannes Swellengrebel was 17 Mei 1671 geboren te Moskou uit het huwelijk van Hendrik Swellengrebel den Oude, koopman aldaar en diens tweede vrouw, Elisabeth Fademrecht. Johannes vertoefde in 1688 te Archangel en Hamburg, was in 1690 en '91 comptoirknecht te Amsterdam, vertrok in 1691 naar de Kaap, om daar in dienst der Compagnie en door protectie van den Amsterdamschen koopman en geleerde Nicolaas Witsen achtereenvolgens verschillende rangen te doorloopen: onderkoopman, dispencier, lid van het gerechtshof van kleine zaken 1701, id. van de weeskamer 1704, '09, '10, id. van den raad van justitie 1708—'11, van den politieken raad na 1711, om ten slotte als vrijburger gedurende 1716—1744 de rustigste en welvarendste periode zijns levens in de kolonie te slijten. Over hem en zijn lotgevallen, vooral in de jaren 1687—1715, zie men de door mij uitgegeven „Briefwisseling tusschen Hendrik Swellengrebel te Moskou en zijn zoon Johannes alsmede tusschen Nicolaas Witsen te Amsterdam en Johannes Swellengrebel", „Een bijdrage tot de Nederlandsch-Russische en Nederlandsch-Kaapsche betrekkingen", in „De Navorscher", jrg. 1931, 32 blz.

[3]) Omtrent de vestiging van de familie Swellengrebel te Moskou, St. Petersburg en elders, zie men vooral de Genealogie van dit geslacht, samengesteld door Prof. Dr. N. H. Swellengrebel in „Nederland's Patriciaat", 13e jrg. 1923, speciaal blz. 381—395 en de eerlang door mij uit te geven correspondentie van den jongen Hendrik Sw., Russisch koopman en broer van Johannes Sw. uit het Amsterdamsche Archief, gedurende de jaren 1715—'19 uit Archangel aan David Leeuw te Amsterdam gericht. Zie verder: G. M. Theal, History of South Africa, II, 135.

[4]) Peter Kolbe, Nauwkeurige en uitvoerige beschrijving van de Kaap de Goede Hoop, 1727, dl. II, fol. 360—379.

zoodanig tot de *minderheid* behoorde, liep gevaar alle kansen van promotie te verspelen, hetgeen Johannes Swellengrebel door zijn flinke houding in de zaak Van der Stel—Adam Tas c.s. wel duidelijk tot zijn nadeel had ondervonden. Doch zijn fiere, de zaak des rechtvaardigen toegewijde echtgenoote had hem daarbij ter wille van het recht krachtig gesteund en verklaard „dat hij nog om haar, nog om hare kinderen zoude vresen, den rechtvaardigen by te staan, al zouw zij met haar krank lichaam en kleijne kinderen met hem vervolgt, ja weggezonden worden; en deze aanmoediging bragt ook zooveel te wege, dat de Gouverneur (Willem A. van der Stel) hem eens over nalatigheid van zijn pligt berispende, hij niet vreesde, om zich aan alle gevaren bloot te stellen, en de onwaarheid van deze beschuldiging ten spot en schande van zijn vervolgers klaar aan te toonen."

De oudste zoon Hendrik, de latere Gouverneur van de Kaap, ondervond daarvan in zijn ambtelijke loopbaan natuurlijk ook den tegenslag, hoewel zijn promotie in den aanvang nog al regelmatig verliep. Reeds op 23-jarigen leeftijd was hij tot pakhuismeester en lid van den politieken raad opgeklommen, in 1734 tot koopman en in 1737 tot opperkoopman en secunde aangesteld. De titulatuur onderkoopman en opperkoopman stond in ambtelijken zin destijds gelijk met commies, inspecteur of referendaris 3e, 2e en 1e klas van thans, terwijl de titel secunde aan de Kaap zooveel beteekende als adjunct en opvolger van den Gouverneur. De weg tot het hoogste ambt was dus voor hem gebaand. Maar voordat zijn benoeming als zoodanig afkwam, moesten er nog meerdere duistere machten overwonnen worden. Dat blijkt uit hetgeen in de jaren 1737—'39 geschiedde.

Gouverneur Adriaen van Kervel, een man van rijke ervaring, veelzijdige kennis en uitstekende leidersgaven, die vanaf 1719 een vooraanstaande positie in de Kaapkolonie had ingenomen, werd den 31en Augustus 1737 als Gouverneur geïnstalleerd, doch overleed reeds den 19en September 1737 na een korte ongesteldheid. Hendrik Swellengrebel was toen secunde en de traditie eischte, dat hij het eerst in aanmerking zou komen voor de vacante betrekking van landvoogd. Doch voorloopig zou dit nog niet geschieden. Want Daniel van den Henghel, de fiscaal, achtte zijn candidatuur preferent, wijl hij langer opperkoopman was geweest dan Swellengrebel. Twee partijen ontstonden nu, waarvan o.a. Nicolaas Heyning en Christoffel Brand de benoeming van den fiscaal steunden, terwijl kapitein Johannes Tobias Rhenius en de secretaris Ryk Tulbagh op de hand van den secunde waren. Tulbagh en Swellengrebel waren bovendien zwagers. Intusschen nam de fiscaal Van den Henghel het gou-

verneurschap ad interim maar al vast waar (20 Sept. 1737—14 April 1739). Op laatstgemelden datum moest hij echter de teugels van het bestuur in handen stellen van Hendrik Swellengrebel, wiens benoeming eindelijk was afgekomen uit het vaderland. De Heeren XVIIen wenschten de traditie bestendigd te zien, dat de secunde bij overlijden van den Gouverneur diens opengevallen zetel bezette en bovendien was men vooral te Amsterdam den persoon van Swellengrebel wel genegen. Op welke wijze in die dagen intriges de benoeming van een hooggeplaatst ambtenaar in de koloniën tegenhielden of coterietjes een candidatuur steunden, leert ons in dit speciale geval een brief van den benoemden Gouverneur Swellengrebel aan Balthazar Nolthenius, boekhouder op 't Oostindisch Huis te Amsterdam [1]). Daaraan ontleenen we slechts het volgende:

„De gecommandeerde persoonen de Grandpreez en Slotsboo ben ik althoos geneegen geweest, derhalven hebbe ik eerstgemelde reets voor den ontfangst van UEd. letteren begunstigt met het ampt van raad en secretaris van politie en den anderen wederom gepermitteert een versoekschrift aan de heeren 17en over te senden tot obtineering vand' ondercoopmans qualiteijt, schoon den fiscaal Van den Henghel daarteegens in oppositie is gekomen, als sustineerende dat dat versoek te prematuur was, gelijk UEd. bij den generalen brief zult kunnen sien, dog des niettegenstaande, twijffele niet of het sal nevens de andere versoeken, dewijl die persoonen het ten vollen meriteeren, reusseeren; egter kan ik niet voorbijgaan hier te noteeren, dat ik met het aanstellen van de heer de Grandpreez tot secretaris den ouden predikheer Bek en suster eenigsints tot quaade vrienden heb gemaakt, dog daar ik my wynig aansteure, ik heb gesien op den ouderdom en bequaamheijd."

De promotie van de beide hier genoemde Kaapsche ambtenaren was een tegenpraestatie van de zijde des Gouverneurs, die zijn eigen bevordering voor een deel dankte aan den invloed en de medewerking van Nolthenius c.s. Vandaar in dezen brief ook de hartelijke dankzegging van Swellengrebel voor die hulp, die hij van dezen kant niet dadelijk verwacht had. Balthazar Nolthenius was namelijk van moederszijde (Catharina de Witt) verwant aan de toonaangevende regentengeslachten te Amsterdam, waaronder ook meerdere Bewindhebbers der O. I. Compagnie. Nolthenius werd verder goed op de hoogte gehouden omtrent de Kaapsche zaken door Mevrouw Aletta Beck, een hoogbejaarde dame

[1]) Medegedeeld uit het familie-archief door den heer R. Tutein Nolthenius, wonende te La Tour de Peilz (Vaud) (Zwitserland).

en weduwe van den kapitein-commandant aan de Kaap, Heinrich Slotsboo, wier dochter Maria Judith sedert 1724 gehuwd was met Balthazar's broeder Daniël Nolthenius, omstreeks 1739 Raad-extra-ordinair van Nederlandsch O. Indië. Een andere dochter van Mevrouw Aletta Beck was gehuwd met den in den brief genoemden W. de Grandpreez, terwijl de daarin eveneens ter promotie voorgedragene P. J. Slotsboo haar zoon was.

Uit een anderen brief d.d. 15 Februari 1738 in dit familiearchief blijkt nog, wat er precies was voorgevallen inzake de uitgestelde benoeming van Swellengrebel na den plotselingen dood van den Gouverneur Adriaen van Kervel, waaromtrent bovengenoemde de Grandpreez Balthazar Nolthenius had ingelicht. De correspondent vertelt daarin, dat Hendrik Swellengrebel als secunde rechtens onmiddellijk den overleden landvoogd had moeten opvolgen, wat hij overigens ook „dubbeld waardig was", want „behalve dat hij de daartoe vereijscht werdende bequaamheijd en talent besit, van eenen sagtsinnigen, openhartigen vreedelievenden en edelmoedigen inborst is." Doch door intrige op intrige wist zijn persoonlijke vijand Daniel van den Henghel hem over 't hoofd te springen. „Hoedanig dit alles by de Heeren Majores sal werden opgenomen, sal den tijd leeren, dog het is seeker, dat dit land onderwijl sal moeten lijden en dat niets goeds te verwagten is van eene regeering so gestelt, daar de maximen van 't grootste gedeelte dier leeden seer wonderlijk sijn, boven en behalven dat de wijnige andere, aan welkers hooft sig d'Heer Swellengrebel bevind, en die 't gesond deel daarvan sijn, met de uijterste veragting behandelt worden, schoon zij eene regtvaardige saak voor hebben en den dienst der Compagnie betragten; God geve dat de heeren 17en hierin spoedig gelieven te voorsien en dat haar Ed. Hoogh Achtb., bij aldien den Heer Swellengrebel geen goeverneur word, 't geen nogtans hier vieriglijk gewenscht wordt, ons uyt 't vaderland een eerlijk, verstandig en braaf man tot gouverneur gelieven te senden." De wensch van den Heer de Grandpreez werd vervuld, want de geadresseerde, Balthazar Nolthenius zorgde wel, dat Heeren Bewindhebbers en de Zeventienen dezen brief onder oogen kregen, terwijl dit college zich ook van andere zijde deed inlichten, waaruit zijn leden bleek, dat de partij Van den Henghel niet in 's lands en der Compagnie's belang werkte, zoodat daarom te meer aan den eisch der traditie, voldaan moest worden en Hendrik Swellengrebel zich benoemd zag. De fiscaal wist nu tevens, dat zijn politieke rol was uitgespeeld, bleef nog tot 1741 in functie, werd toen opgevolgd door Pieter van Rheede van Oudtshoorn en keerde in 't laatst van gemeld jaar als admiraal van een retourvloot naar het vaderland terug.

Intusschen was het een ongunstige periode, waarin de nieuwe Gouverneur het bewind aanvaardde, vooral in economisch opzicht, kwam er veel werk aan den winkel, dat afdoening vereischte in 't belang der kolonisten, en er braken af en toe opstanden uit. Reeds onder Swellengrebel's voorgangers moest er streng opgetreden worden tegen een partij kolonisten, die trots het verbod in het land der Namaqua's vee hadden gekocht, kleurlingen er op af hadden gestuurd om de inlanders te mishandelen en vee te stelen. De Namaqua's hadden zich natuurlijk over een dergelijke onchristelijke behandeling bij den Gouverneur beklaagd, die besloot door strenge straffen een voorbeeld te stellen. Doch de gedaagde kolonisten weigerden te verschijnen voor het Hof te Kaapstad en vonden in een gedeserteerden Franschen soldaat, Etienne Barbier geheeten, een opstandigen aanvoerder, die deze gelegenheid gretig aangreep om de bevolking tegen haar regeering en Gouverneur op te hitsen en ze aan te sporen tot openlijk verzet, weigering om belasting te betalen, sabotage, vernieling en andere gewelddadige middelen. Daardoor speelde hij de gevaarlijke rol van bendeleider en hoofd der gewapende rebellen. Natuurlijk trad de Gouverneur nu aanstonds krachtig op door Barbier vogelvrij te verklaren. Dit middel hielp, want de bende zijner aanhangers verliep, terwijl de rebellen, die hem afvielen en beloofden de partij der regeering te kiezen in den strijd tegen de Boesmans, in een algemeen pardon deelden. Zoo bleef de hoofdman ten slotte alleen over, werd gevangen genomen en bij vonnis van den Raad van Justitie, bekrachtigd door den Gouverneur Swellengrebel, ter dood gebracht en zijn doode lichaam naar de strenge wetten dier dagen gevierendeeld (14 November 1739).[1])

Een der belangrijkste werken tijdens het bewind van Swellengrebel was de verbetering der havenwerken, verandering van ligplaats der schepen, snellere redding van schipbreukelingen, in 't algemeen de bevordering van de scheepvaartbelangen der Kaapsche havens door veilige ligging te waarborgen, waarmee de naar Oost-Indië stevende Hollanders zoowel als de Engelschen en Franschen, op reis naar hun bezittingen in Voor- en Achter-Indië, alsmede andere Europeesche zeevaarders gebaat waren. De groote Tafelbaai was een natuurlijke reede en geschikte haven voor de schepen, ruim en diep genoeg, 4 mijl in den omtrek en 2 bij den ingang, maar open voor den Noordwestenwind, waar-

---

[1]) Zie over deze zaak de officieele stukken „Verscheidene dokumenten betrekking hebbende tot den oproermaker Estienne Barbier, uitgegeven door G. Mc. Theal, in diens „Belangrijke Historische Dokumenten," verzameld in de Kaap Kolonie en elders", I, 1—12.

door er zware stormen konden staan en meermalen schepen, die van hun ankers waren losgeslagen, verbrijzeld werden tegen de klippen, hetgeen nog in Mei 1737 een Oostindische retourvloot van 8 schepen overkwam, waarbij de lading niet alleen wegspoelde, doch ook ruim 400 menschen [1]) verongelukten. De storm in 1722 had van tien Nederlandsche en Engelsche schepen er zelfs tusschen de 6 en 700 menschenlevens geëischt, zoodat de autoriteiten er op bedacht waren, hierin verandering te brengen. Vooral in de stormachtigste maanden van het winterseizoen van Mei—Juli was de Tafelbaai een gevaarlijke reede en ongeschikte ankerplaats.

Doch de oplossing van het probleem was niet gemakkelijk, wijl de Saldanhabaai wel een uitstekende ligplaats bood, doch geen drinkwater leverde, zoodat men sedert 1742 voor het wintergetijde zijn toevlucht nam tot de Simonsbaai en verder door een moelje (zware afsluitdijk in zee) trachtte de Tafelbaai veiliger te maken. Simonstown ontstond door deze verandering, welke stad later zou worden tot een belangrijke havenstad en maritieme basis van Engeland's zeemacht. De aanleg van de moelje, mogelijk gemaakt door een aparte moelje-belasting, waaraan alle kolonisten moesten bijdragen, vlotte echter niet door de groote technische bezwaren, die men toen nog niet vermocht het hoofd te bieden, terwijl het werk eveneens te kostbaar bleek en veel slachtoffers eischte, zoodat men in 1746 de onderneming moest staken. De naam Moeljepunt herinnert er nog aan. Toen de zeebreker er echter niet kwam, gelastten de Bewindhebbers, dat de schepen van April tot September, als zij de Kaap aandeden, desnoods in de Baai Fals moesten ankeren, om massale rampen te voorkomen.

Overigens stond de Gouverneur altijd klaar, om de equipage der schepen, die ankerden, de passagiers en militairen er van de helpende hand te bieden, van welke natie zij ook mochten zijn. Vooral met de Engelschen onderhield men destijds goede relaties en hun vloten naar en van Indië deden de Kaap ook regelmatig aan. Bryden vertelt daarvan met zekeren trots: „The trade of the Cape grew steadily; fleets of the various European powers put in to refit and obtain supplies; large numbers of merchant - men came and went. In 1748, for example, Admiral Boscawen, with a great fleet, many transports, and an army destined for the Indies, lay in Table Bay for six weeks, and the troops were landed and encamped upon the shore. *In those days, and for long after, the English were in high favour a the Cape; they paid in good, hard money, whereas the French captains usually paid in paper,*

[1]) Bryden noemt het cijfer 207; A history of South Africa, p. 13.

and they spent, as has always been their wont, very freely. Yet all articles had to be sold to these and various other customers under the severe eye and the freezing restrictions of Governor Swellengrebel and his Council."

Al werden de Engelsche klanten met andere buitenlanders economisch ten achter gesteld bij de bemanning en passagiers der Hollandsche Compagniesschepen, aan welken regel ook door Gouverneur Swellengrebel streng de hand werd gehouden, toch mochten ook de Britten hem wel, vooral door zijn hulpvaardigheid en goede behandeling der schipbreukelingen, vreemdelingen, die de Kaap aandeden en Indiëvaarders die zijn bescherming of medewerking behoefden. Een aardig bewijs van erkentelijkheid van de zijde der Engelsche autoriteiten vinden we daarvoor in een brief, berustende in het familie-archief [1]), ter begeleiding van een gouden zakuurwerk, den Gouverneur gezonden uit het East India House te London, 11 December 1742 en geteekend door H. Gough, John Satter, W. Mabboth en Sam. Hyde. Het stuk luidt als volgt:

To The Governour of The Cape of Good Hope,
Honourable Sir.

We The Secret Committee for the English East India Company, do give You most hearty Thanks for the Friendly and Courteous Treatment which our several Ships and Vessels mett with from Your hands the last Season; we duly received by two of them Yours of the 15th. March last in which You give us Assurances of Your further Favours which we Acknowledge with Thankfulness.

This waits on Your Honour by the Swift Sloop, sent again to Your place with Directions for our Returning Ships, and therefore We entreat a continuance of Your Friendship in permitting the Captain to Remain on Shore to Deliver them accordingly.

We Beg Your kind Acceptance of the accompanying Gold Watch as a Token of Our Esteem. It is the Best that hands could make in England. We are.

Honourable Sir,

Your Obliged and most Obedient humble Servants, etc.

Toen de tot Gouverneur-Generaal benoemde Baron G. W. van Imhoff dan ook het daarop volgende jaar een bezoek bracht aan

[1]) Thans het eigendom van den heer H. A. M. Swellengrebel, Huize „De Molen", te Oudenbosch, bij wien het familie-archief berust waarin de door ons aangehaalde stukken te vinden zijn, en aan wien wij, ook van deze plaats, dank betuigen voor de betoonde welwillendheid.

de Kaap, bevond hij de kolonie onder het bewind van Gouverneur Swellengrebel in goeden staat, stijgende welvaart en bestendige rust. Onder oppertoezicht van dien hoogsten bewindsman van het gebied der V. O. C. werden nu de fortificatiën geïnspecteerd, een gedeeltelijk nieuwe verdedigingslinie ontworpen, het geschut vermeerderd en versterkt, nieuwe instructies voor het seinen met aankomende schepen van bevriende naties en tot het afweren van die van den vijand samengesteld. Ook werd op Van Imhoff's aanwijzing met den bouw van het latere Simonstown begonnen, waartoe pakhuizen, een hospitaal, magazijn en arsenaal de eerste steunpunten moesten worden. Wat Van Imhoff hier in 1743 aan de Kaap deed, zette hij later op Java voort, t.w. inspectiereizen ondernemen, zelf alles gaan zien, wat verbetering behoefde of versterking noodig had, uitbreiding overwegen en nieuwe relaties aanknoopen (1744 reis van G.-G. van Imhoff naar de Bataviasche Bovenlanden, om zich persoonlijk te overtuigen, wat gedaan moest worden, om het uitgestrekte gebied rondom de hoofdstad, dat door den Chineezenmoord zoozeer had geleden, weer tot bloei te brengen; 1746 reis van denz. naar Midden- en Oost-Java, om daar eveneens hervormingen in te voeren of verbeteringen aan te brengen, wijl speciaal die streken zooveel hadden geleden door den Javaansch Chineeschen oorlog; Soerabaja werd toen tot hoofdkantoor verheven. Van Imhoff schreef over dezen tocht een belangrijk rapport).

Dat de Gouverneur-Generaal bij zijn bezoek aan de Kaap zijn oogen en ooren eveneens ter dege den kost gaf, blijkt uit de Resolutiën, genomen in het kasteel de Goede Hoop, „geduurende het aanweesen van Zijn Hoog Edelheijd den Hoog Edelen Heer Gouverneur-Generaal Gustaaf Willem van Imhoff", die in de zitting van Donderdag 14 Februari 1743 verklaarde, „dat hij bij geleegentheijd van de door hem jongst hier in 't land gedaan zijnde vooyagie met verwondering en leetweesen hadde ontwaerd, hoe wijnig werk aldaar van de Publiequen Godsdienst word gemaakt en soo ook in welke groote Sorgeloosheijd en onwetenthijd een groote gedeelte der buyten Luijden in dien opsigte leeven, sig aan den godsdienst weijnig of niet bekreunende, *invoegen, dat het aldaar eerder na eene versameling van blinde heijdenen als na eene Colonie van Europeers en Christenen komt te gelijken.*"

Over de oorzaak van dit verschijnsel had hij verder het advies ingewonnen van ingewijden als Ds. François Lesueur, zwager van den Gouverneur Swellengrebel, als zijnde gehuwd met diens zuster Johanna Catharina Swellengrebel, en Ds. Willem van Gendt, en aan deze predikanten gevraagd, „wat men soo tot verbeeteringh van dien als tot uijtbrijdinge van Gods Eer en Naame

hier te lande best soude dienen ter hand te neemen en in het werk te stellen." Zoowel de heer Lesueur als Van Gendt meenden, dat de oorzaak van het kwaad school in de „luijhijd en de quaade opvoeding der bejaarde menschen, maar wel voornamentlijk aan dat hier in de buijtendistricten uijt insigt van dies groote uijtgestrecthijd en den verre afstand der woonplaatsen van een groot getal Landluijden van de Stellenbosche en Draakenstijnse Kerken te wijnige geleegenthijd word gevonden om den Publicquen godsdienst te frequenteeren, zulx dat aan veele der eevengemelde menschen, die andersints hiertoe wel geneegen souden weesen, niet alleen tijd en geleegenthijd ontbreekt om hunnen godsdienst te verrigten, als zijnde sommige wel drie Dagreijsens en (nog) verder van de voorsz. twee eenigste kerken afgeleegen, maar ook om sig selfs soowel als haare Kinderen in de gronden van dien te laaten instrueeren."

Het deskundig advies luidde dan ook, „dat niets beeters en van groter vrugt soude kunnen zijn om deese inconvenienten weg te neemen dan dat men behalven de eevengemelde kerken nog *twee andere landwaarts in* op plaatsen, daar de diep in het Land woonende menschen bequamelijk en sonder veel verlet souden kunnen verschijnen quam te stigten en die voorsag met bequaame Leerraars en voorts dat bovensdien nog soo ver als zulx soude kunnen geschieden, wierd geplaatst een Voorleeser." De laatstbedoelde functionaris zou dan mede belast worden met de onderwijzing der jeugd in de profane en gewijde vakken, hetzij als reizend schoolmeester, trekkend van hoeve tot hoeve en door de boeren gesalariëerd in natura, hetzij als onderwijzer met een vaste school, ergens in het binnenland te stichten. Ook de aanstelling van een krankenbezoeker ter assistentie van de beide te beroepen predikanten werd in de vergadering noodig geoordeeld. Desnoods zou deze officiant daarnaast een kostschool kunnen houden, om „de ouders het praetext te beneemen, dat zij thans tot verschooninge van de onweetende opvoedinge haarer kinderen komen in te brengen en vervolgens deselve ook door hunne Leerraars daar toe aan te houden, dat de Jeugd in de gronden van den Godsdienst na behooren onderweesen werde."

Hier lag dus een nieuwe taak te aanvaarden voor het Gouvernement, een werk tot cultureele opheffing der kolonisten en het toekomstig geslacht. In den Raad werden tevens voorstellen gedaan, waar ter plaatse met de meeste vrucht en tot algemeen nut de beide nieuwe kerken zouden kunnen worden gebouwd en na rijp bereid, zwaarwichtige besprekingen en langdurige deliberatiën werd daartoe als plaats uitgekozen voor de eene „in het Swarte land", voor de andere een plaats „tusschen het Roodesant

en de vier en twintig rivieren bij de Kleijne Bergrivier." Tevens werd bepaald, dat de kosten voor den bouw dier scholen en kerken niet alleen zouden gedragen worden door de daarbij het eerst belanghebbenden, doch dat ook de dieper landwaarts inwonende boeren tot dien einde hun penninkske zouden moeten offeren. In de buurt van het Grootvadersbosch zou een voorlezer worden aangesteld, die een kostschool zou kunnen exploiteeren en daarnaast „den dienst (des Woords) alle Sondagen voor de gemeente sal moeten verrigten."

De Gouverneur-Generaal gaf reeds in deze zitting volmacht om de voor de nieuwe kerken en scholen benoodigde leeraren en voorlezers te mogen lichten „van de hier passeerende scheepen en wel voor eerst den na India gedestineerden Predikant, denwelken met het dagelijx te gemoed gesien wordende schip Adrichem ter deeser plaatse staat aan te koomen. Ten behoeve van voldoende bestaansvoorwaarden der aan te stellen onderwijzers zou worden verboden, particuliere scholen te openen ten plattelande door ontslagen Compagniesdienaren, terwijl daarnaast ook de ouders zelf tot dusverre zulke losse leerkrachten „van de Compagnie in leening" namen, hoewel de meesten van dergelijke „huurlingen" weinig ambitie toonden voor hun taak, niet geëxamineerd waren en ook dikwijls kwade leeringen verspreidden, hetgeen mede niet meer mocht geschieden. De desbetreffende kerkeraden zouden zich moeten belasten met de examinatie van de in 't vervolg nieuw aan te stellen onderwijzers, vooral grondig te onderzoeken of zij wel zuiver in de leer waren bevonden, „also andersints door de teegenwoordige disordre selfs eene deure soude werden geopent om alderlij wangevoelen onder de eenvoudige Gemeente te doen insluijpen."

Als gevolg van deze adviezen werden er nu spoedig een tweetal nieuwe kerken bijgebouwd in de verder afgelegen districten van Waveren (1743), sedert 1829 Malmesbury genoemd, en in Rodezand, naar den Gouv. „vadertje" Tulbagh (1751—'71) sedert 1804 Tulbagh geheeten. Ook thans werd alleen aan de Gereformeerden aan de Kaap toegestaan kerkgebouwen te hebben, terwijl de vele Lutherschen daarvan bleven verstoken trots hun requesten en protesten [1]). Ook toen de G.-G. van Imhoff zich ten Kaapschen Kasteele bevond, kwam het verzoek der „leedemaaten der Augsburgsse Confessie aan Heeren Seventhienen" ter tafel, doch vond geen ondersteuning, wijl men dezelfde bevoorrechting van de Gereformeerde Staatskerk in patria ook voor de Kaapkolonie

---

[1]) Zie Prof. Dr. J. W. Pont, De Luthersche Kerk in Kaapstad in het Gereformeerd Maandblad van Zuid-Afrika, jrg. XII.

goedvond ter voorkoming van „inconvenienten" en „beswaarnissen." Doordat de Gouverneur Swellengrebel bovendien van Luthersch Gereformeerd was geworden, konden de „Augsburgsche Confessionisten" ook van die zijde niet meer op steun en medewerking rekenen. Evenzeer handelde men ten aanzien van het werk der andere Dissenters, waarvan voor dezen tijd het edele en vruchtbare werk van den Duitschen Hernhutterschen zendeling George Schmit in herinnering moet worden gebracht. Hij arbeidde met grooten ijver en zelfverloochening onder de Hottentotten, doch vond niet den minsten steun bij het Gouvernement en verliet deswege eindelijk zijn arbeidsveld en daarmede Zuid-Afrika (1744).

Met de vermeerdering dezer kerken en de uitbreiding van het bewoonde gebied ging de wegenaanleg niet in evenredigheid vooruit, terwijl evenmin op andere wijze voor verbetering der communicatie-middelen, huizenbouw, stichting van scholen en ander comfort ten behoeve der kolonisten werd gezorgd, ten deele te verklaren uit de langzame toename der welvaart, gedrukt door slechte jaren ook in de periode van Swellengrebel's gouvernement. Mrs. Trotter althans was over deze overheidszorg maar slecht te spreken in haar werk, dat juist op dit onderwerp het meest de aandacht vestigt. „In 1794 the church of Zwaartland(!) was built in the prosperous if uninteresting corngrowing district now called Malmesbury. In 1740 (!) the district of Swellendam, named after the Governor [1]), was opened up; many charming houses of the usual gabled type [2]) were built, and fine old furniture may still be discovered here and there in the district [3]). But no roads were yet made on to the interior, and even the best track to places so near to Cape Town as Stellenbosch and Hottentots Holland, was only marked by a row of poles stuck in the sand. The fortunes of the Cape as a Company's settlement are sad to contrast with the colonies in America, which, whilst mere infants in years, had possessed printing presses, manufactories, books, schools and colleges". [4]).

Al is het hier geboden aspect wat te somber, de afwisselende conjunctuur der kolonie hield verbetering van de hier aan de orde gestelde zaken wel tegen. Een deputatie van Kaapsche boeren had bij den G.-G. van Imhoff reeds geklaagd, dat zij met

---

[1]) En diens echtgenoote: Helena Wilhelmina ten Damme.

[2]) Meest barok.

[3]) Speciaal de zg. Afrikaansche kasten en stoelen uit dezen tijd zijn pronkstukken van meubelkunst.

[4]) Mrs. A. F. Trotter, Old Cape Colony, A chronicle of Her Men and Houses from 1652 to 1806, Westminster, 1903, p. 261.

het grootste deel der jaarlijks gewonnen erwten en boonen bleven zitten en derhalve aanboden, om ze voor 's Compagnies Pakhuizen te leveren tegen verlaagde prijzen, die nu door genoemden bewindsman werden gesteld op resp. 5 en 4 rijksdaalders. De levering der Kaapsche wijnen zou in de hand gewerkt worden door meer leggers beschikbaar te stellen en deze te lichten van Compagniesschepen, terwijl ter bevordering van den wijnhandel bepaald werd, dat deze vrij zou zijn, mits ten behoeve der Compagnie de vastgestelde tax betaald werd, nader vastgesteld op 3 rijksdaalders per legger van de „voorbij dit Casteel gereeden en in dit vlek aangevoerde wijnen."

Men overdrijft echter schromelijk, als men denkt en schrijft zooals Mr. E. B. Watermeyer, die omtrent het lot van en de economische toestanden onder de Kaapsche kolonisten in dezen tijd het volgende sombere beeld ophangt. „De geheele eeuw door, van Van der Stell's (!) ongenade in 1707 tot aan de overgave der kolonie door Sluysken aan Generaal Clarke en Admiraal Elphinstone in 1795 vindt men in de geschiedenis der Kaap niets dan ontevredenheid en haat bij de Europeesche onderdanen der O. I. Kompagnie, niets dan dwingelandij der voornaamste ambtenaren tegenover de blanke bewoners, niets dan onderdrukking en uitroeijing der inboorlingen door de blanken, tot dat eindelijk de regeringloosheid en verwarring, die steeds ontstaan moet als een trotsch maar krachteloos bewind den heerscher wil spelen over onwetende lieden, die zich hunner kracht bewust worden, zulk eene hoogte bereikt had, dat het scheen of de val van het Hollandsch gezag aan deze stranden daar was"[1]).

Deze onhistorische voorstelling van den gang van zaken aan de Kaap wordt voldoende gewraakt door de gebeurtenissen en afwisselende perioden van bloei tijdens het gouvernement van Hendrik Swellengrebel en vooral onder dat van zijn zwager Rijk Tulbagh. Gedurende de dertien jaar tijdens het bewind van eerstgenoemde ankerden in de Tafelbaai 640 schepen van de Nederlandsche Oostindische Compagnie, verder 193 Engelsche, 23 Fransche en 20 Deensche vaartuigen. In de Simonsbaai vanaf haar ingebruikname in 1742 tot het einde van 1750 zag men evenzoo 77 schepen alleen van de V. O. C. binnenvallen, zoodat de kolonie toen jaarlijks door minstens 73 bodems werd bezocht, die elk hun eigen vertier en voordeel meebrachten.

Omstreeks het jaar 1750 was de bevolking dan ook gestegen

---

[1]) Mr. E. B. Watermeyer, Drie Voorlesingen over de Kaap de Goede Hoop onder het bewind der Hollandsche Oost Indische Kompagnie, gehouden in het Mechanic's Institute, Kaapstad 1858, blz. 55.

tot ruim 5000 kolonisten, 1500 Compagniesdienaren met hun gezinnen en ruim 6000 slaven, verspreid over drie districten:

1°. dat van de Kaap, omvattende het gebied van Kaap de Goede Hoop tot Sint Helenabaai;

2°. dat van Stellenbosch, zich uitstrekkende van Kaap Agulhas tot de Olifantsrivier;

3°. dat van Swellendam ten Oosten van het Stellenbosch-district tot voorbij de Mosselbaai, ten Noorden begrensd zijnde door de Zwarte Bergen.

De plattelandsdistricten bestonden meest uit verspreide hoeven en dorpsgewijze aangelegde open huizengroepen, als bewoonde oorden her en der gesticht. Gouverneur Swellengrebel had het derde district zijn grenzen aangewezen en er zijn familienaam aan geschonken, een plaatselijke en districtsregeering ingesteld, die uit een Raad bestond, waarin de Landdrost voorzat, — vandaar de plaatsaanduiding drosty of drostdij Swellendam, enz. —, en de Heemraden als bijzitters en raadsleden fungeerden. Kerk, predikant en pastorie kwamen eerst later, want in de eerste jaren konden de verst afgelegen districtsbewoners niet anders dan over zee de residentie van den landdrost bereiken wegens de bergen en rivieren, die hen daarvan scheidden en de reis bijkans ondoenlijk maakten. Men begreep te weinig het groote nut van betere communicatiemiddelen en het gemis aan op eenparigen voet geheven belastingen. Het drukkende monopolie der Compagnie en de wisselende belooning van den arbeid hielden echter de regelmatige verspreiding der kolonisten over het geheele gebied, dat ter bewoning voor de blanken was afgebakend, tegen. Voor eigen behoeften liet Gouverneur Swellengrebel naast de 3 Compagniestuinen bij Kaapstad, waarmee zijn ambtsvoorganger Van der Stel Sr. was begonnen, en waarin ook Tuinhuizen ten behoeve van hem en de leden der Hooge Regeering waren disponibel gesteld, een mooi lusthuis of zomerresidentie bouwen, grooter dan de apartementen in Nieuwland en Rondbosch; de hierbij behoorende moestuin en boomgaarden leverden hem het noodige voor zijn tafel.

Vooral na 1746, in welk jaar, 30 December, zijn vrouw Helena Wilhelmina ten Damme was overleden en hij met drie nog zeer jeugdige kinderen [1]) achterbleef, had Gouverneur Swellengrebel, van aanleg wat zwaarmoedig, wel afleiding en ontspanning noodig. Zijn taak werd steeds zwaarder en sommige jaren van sprinkhanenplaag en droogte, de sedert 1744 voortdurende oorlogstoestand, waarin ook de Republiek betrokken werd in den

[1]) Willem Maurits, gedoopt 3 Febr. 1737; Claudina Constantina, alsvoren 3 Juli 1739, Ertman Bolthasar, alsvoren 14 October 1742.

strijd tegen Frankrijk, die reeds in dat jaar de fortificaties en verdedigingslinie aan de Kaap had doen versterken, hetgeen vermeerdering van lasten en het uitblijven van Fransche koopvaardijschepen meebracht, een dubbel verlies dus, de achteruitgang der V. O. C. zelf, welke ook de Kaapkolonie in haar val meesleepte, dit alles stapelde de zorgen op en vergrootte in beduidende mate de verantwoordelijkheid voor het behoud en welvaren van dezen te zeer gesmaden „uythoek van de Compagnie." Was hij er tegen bestand om in deze moeilijke dagen die bezwaren te overwinnen, de daar gerezen problemen op te lossen, krachtig in te grijpen, waar dit noodig bleek en achter de kolonisten te staan, waar het de verdediging hunner belangen betrof?

Wij meenen van wel, waar wij hem onverdroten bezig zien in de behartiging der belangen van het Kaapsche volk. Op het voorbeeld van G.-G. van Imhoff deed hij in 1750 een onderzoek instellen naar het welvaartspeil der bevolking, de mogelijkheid om dit op te voeren, nu de oorlog met Frankrijk achter den rug was, de kansen om meer kolonisten te laten overkomen om de districten dichter te bevolken en alsdan voor betere communicatiemiddelen te zorgen. De hierover ingediende rapporten, opgemaakt door de drie districtsbesturen, doen een objectieven en verrassenden blik slaan op de economische toestanden in de kolonie en toch kwam ook hier weer de zelfzucht of wel het eigenbelang der toenmalige bezitters der Kaapsche hoeven om den hoek kijken. Men merkt dan het best, als men met die rapporten zelf kennis maakt.

Zoo merkte het College van Landdrost en Heemraden van Swellendam in zijn rapport op, in verband met de vraag der Hooge Regeering of het niet mogelijk ware, dat meerdere gezinnen in dit district huisvesting en een bestaan konden vinden, dat zulks bezwaarlijk gevonden zou kunnen worden. Immers, „niettegenstaande dit district van een weijd uijtgestrecktheijd is, egter weijnig fonteijnen in het selve gevonden worden, waar door veel goed Land bij gebrek van water moet onbewoont blijven leggen. Wijders dat het meeste vers drinkwater van een riff hooge gebergtens langs Clooven komt neederdaalen, alwaar de Inwoonderen alhier met den Landt Bouw, principalijk met het aanqueeken van vee, en het maaken van Booter sig moeten erneeren. Als mede, dat dit Landt behebt is met verscheijde groote Rivieren, waarin sig het Bergwater versaamelt, aan welke rivieren weijnig plaatsen sijn en ook niet meer kunnen aangelegt worden, gemerkt doorgaans d'oevers van beijde seijden soo hoog, steijl en clippig zijn, dat geen vee met eenige moogelijkheijd daarbij kan koomen om te drincken, moetende dat water dus vrugteloos daar

heenen en in zee vlieden. Gelijk insgelijx deese Contrije ook niet wel kan uijtgebreijd worden, aangezien die menschen dewelke de uijtterste plaatsen bewoonen, wanneer zijlieden met haare waagens Caabwaarts sullen reijden, sonder verletsel der Rivieren wel ses weeken tot haare uijt en thuijsreijse van nooden hebben; en laatstelijk worden de Familiën doorgaans, die alhier sijn, soo sterk, dat het thans al beswaarlijk is, *sonder benadeeling van den een off ander*, een plaats van d'E. Compagnie in leening sullen kunnen ofte moogen versoeken."

Het rapport uit Stellenbosch en Drakenstein luidde in gelijken geest: kortweg gezegd geen plaats, asjeblieft geen meerdere concurrentie, want the struggle for life was er al evenzeer zwaar. Zij gaven eveneens toe, dat de groote oppervlakte van hun district in verhouding tot het betrekkelijk gering bevolkingscijfer oogenschijnlijk wel tot de mogelijkheid van een toename deed besluiten, doch de gesteldheid des lands en allerlei andere factoren werkten remmend. Niettegenstaande dat ook in dit district landbouw en veeteelt hoofdmiddelen van bestaan waren moest tot hun leedwezen geconstateerd worden, „dat bereits alhier veele menschen zijn, dewelke daar meede maar seer sober hun Familien en huijshoudingen kunnen mainteneeren en self anderen van tijd tot tijd sodanig ten agteren zijn geraakt, dat 't niet aparent is, dat Zijlieden, hun Crediteuren ooijt voldoening sullen kunnen geeven, sonder dat het deselve nogtans eenigermate kan worden geimputeert, nademaal veele plaetsen ten platten Lande 't seedert verscheyde Jaeren herwaarts merkelijk verslegt geraakt zijn, en wel dermaten, dat in eenige contrijen en selfs geheel Stellenbosch en Drakensteijn door, werwaarts men voor heen eenige runderbeesten en schaapen, ofte wel soo veel als men tot 't cultiveeren van zijn land nodig had, bequaamelijk heeft kunnen houden, sulx thans, soo vermits de schaarsheijt der weijde, als dat deselve op enige plaatsen zuur en meer schaadelijkheeden onderheevig geworden, mitsgaders het wijland, dat eertijds in verscheijde streeken seer goed was, met bosjes en ruijgtens begroeijt geraakt sijnde, genoegsaam niet meer geschieden kan, moetende dikwils den een en ander, om 't alles niet quijt te raaken, sig van zijn vee in 't geheel ontdoen of 't selve na verre afgeleegene plaatsen senden."

Natuurlijk was dit te meer schadelijk, naarmate er verschillende boeren waren, die op een dergelijke wijze genoodzaakt werden aan hun verplichtingen te voldoen. Kosten voor bemesting konden er in zulke gevallen niet meer af, waardoor de productie afnam en het bedrijf dus nog slechter rendeerde. Sommigen waren door armoede al genoodzaakt, dieper landwaarts in te trekken, om daar hun geluk te beproeven of elders een be-

staan te zoeken, doch de meeste van deze „trekkers" waren ook al weer teruggekomen, een bewijs, dat de niet bewoonde gebieden van dit district ook al weinig kansen boden. De klipachtige bodem, groote zandvlakten, gemis aan water en gure winden waren vooral de oorzaken eener kostbare exploitatie met veel risico en een daaraan niet geëvenredigd succes, terwijl de „considerable meenigte der rotsagtige en barre gebergten" elke bestaansmogelijkheid uitsloot. Natuurlijk was de eindconclusie ook hier, om geen meerdere kolonisten naar dit district te zenden, die de ongunstige levenskansen voor de anderen nog maar zouden verminderen. Merkwaardig is zeker ook, dat tot staving daarvan nog gewezen werd op de vele kinderrijke gezinnen „met ses, agt en meerder kinderen, die successievelijk aangroeijen", en waarvan de gezinshoofden niet wisten hoe aan alleen een goede positie te verschaffen. Stellenbosch en Drakenstein hadden dus eerder te veel ingezetenen, „dan eenige bequaame geleegentheeden om meerdere familien gevoegelijk aan de cost te helpen sonder dat men verders met eenig fondament des weegens bestaanbare middelen weet uijt te denken."

Toen het Kaapsche College van Burgerraden over deze zaak aan het woord kwam, achtten zijn leden het al direct noodig in hun rapport uiteen te zetten „dat het senden van familien na herwaarts veel eer een ruïne voor deese Caab weesen soude, omdat de armoede, *die alhier reets seer groot is*, daardoor nog soude worden vermeerdert, vermits het principaalste inkomen deeser Ingeseetenen voornamentlijk bestaat in de passeerende scheepelingen, soo van onse als vreemde natien te logeeren mitsgaders van de nodige provisien tot soo lange en swaare Reijsen van India als te rug na 't patria te voorsien." Vroeger gaf dat goed geld, werd er veel verteerd, doch dat alles was van tijd tot tijd achteruitgegaan door de „geldeloosheijd van 't scheepsvolk, 't gunt reets soo verre gaat, dat de meeste binnen scheepsboord blijven, sonder eens bij gebrek aan geld, aan de wal te durven komen. En die geene, dewelke noodsaakelijk in den dienst van de E. Compie. aan Land möeten weesen, behelpen haar in tenten, omme dus de kostpenningen van 16 of meerdere stuijvers 's daags uijttewinnen, waar van een gemeen (Caabs) burger enkel sijn bestaan hebben moet." Behalve dat was de Baai Fals een kwade concurrent voor de Kaap geworden, waardoor vele ingezetenen niet meer wisten, hoe met vrouw en kinderen rond te komen, zelfs het eene eigendom voor en het andere na moesten verpanden om ten slotte bij de Diaconie aan te kloppen voor ondersteuning. En wat de ambachtsman ter plaatse betrof, die moest „bij gebrek van Materialen en werk de helfte Tijd des Jaars stil sitten en is oversulx meede van een schraal inkomen voorsien, vermits hij soo doende

seer weijnig te arbeijden heeft." Hier luidde daarom eveneens het parool: geen kolonisten meer te zenden om de armoede te vergrooten.

Om deze slechte economische omstandigheden althans eenigermate op te heffen of te verbeteren, had het College van Burgerraden verder het volgende plan beraamd en daarom in hun rapport een daartoe strekkend voorloop-voorstel gevoegd, te weten „dat door ons wierde opgemaakt een project tot een vrije vaart, omme de producten van het Land door dat middel te debiteeren en eenige verdere Commercie voort te setten, ten dien eijnde des mogelijk *een Societeijt op te regten*, omme waar toe te komen, men eerst diende te ondersoeken, hoe veel penningen men bij de weijnig gegoede Ingeseetenen fourneeren, ofte bij middel van Negotie bij buijtenlandsche correspondenten konde besorgen; ende sulx eenigen Tijd komt te vereijschen voor en aleer dat project tot stand en in een bequaame ordre te brengen, soo is het dat sulx hierneevens niet kan werden gevoegt, maar dat wij ootmoedig versoeken van Uwe Wel Edel Gestr. daartoe te mogen werden gequalificeert, ten eijnde sulx reusseerende, deese quijnende gemeente in een beeteren staat te brengen, gevolglijk door den Tijd aan meerdere familien een bestaan te geeven, 't geen wij verhoopen, dat wanneer als gesegt met voordeel ter uijtvoer konde werden gebragt, tot een merkelijk soulaes van deese Caabse Ingeseetenen weesen soude."

Maar dit voorstel beteekende het scheppen van een imperium in imperio en bovendien het aantasten van hèt monopolie der Compagnie, waarmee zij stond en viel! Dus kon de Gouverneur daarnaar zijn oor niet laten hangen en doorzag verder duidelijk de bedoeling der districtshoofden van zijn rijkje: door de zaken zoo somber mogelijk voor te stellen, de kans op toevoer van nieuwe kolonisten te drukken. Deze bewindsman heeft trouwens ook geen gelegenheid meer gehad om de verdere plannen der Kaapsche burgerraden in studie te nemen, want den 27sten Februari 1751 vertrok hij als admiraal eener retourvloot naar Holland, na aan zijn zwager Rijk Tulbagh de teugels van het bewind overgegeven te hebben en zijn neef Sergius Swellengrebel in het ambt van secunde te hebben bevestigd.

Wat hij tijdens zijn bestuur had kùnnen doen voor de kolonisten, had hij gedaan en verdiende daarom bij zijn afscheid wel den lofzang van Jan de Marre:

„Uw trouw, uw ijver, U ten eerstoel heeft verheven,
Hoe Ge, op dien dag, de vrede en liefde deed herleven,
Der Burgren welvaart hebt herstelt door wijs beleid!"

De Regeeringscommissies in Nederlandsch-Indië

DOOR

L. J. VAN DIJK.

Van de in verschillende afleveringen van *De Indische Gids* vermelde Indische Regeeringscommissies zijn thans nog de volgende commissies in functie (tusschen haakjes is *De Indische Gids*-aflevering vermeld, waarin de taak der commissie volledig is omschreven):

Spelling *aardrijkskundige* namen (November 1923).
Afwatering Soerabaja (Augustus 1928).
Opleiding van *apothekers* (September 1931).
*Arbeids*toestanden ter Oostkust van Sumatra (Juni 1926).
Lands-*archief* (November 1923).
Assaineeringswerken in de Idano-Gawo-vlakte op Nias (September 1930).
Exploitatie van Lands-*automobielen* (Februari 1925).
Bebossching van Java (September 1931).
Bedrijvenwet-commissie (Juni 1926).
Bouwbeperkingen (September 1931).
Centrale *catalogus* van alle op Java aanwezige wetenschappelijke boekwerken (Augustus 1928).
Reorganisatie der volks*credietbanken* (Augustus 1928).
Samenstelling der *crimineele* en justitieele statistieken (September 1931).
Drukkerij-aangelegenheden van den Lande (Juni 1926).
Duurte-commissie (November 1923).
Financieele verhouding tusschen het Land en de zelfstandige gemeenschappen (Juni 1926).
Grondbezit van Indo-Europeanen (September 1931).
Grondkaarteeringen van Java en Sumatra (September 1931).
Handelsverkeer te Palembang (September 1930).

Inlandsche *hypotheek* (September 1931).

Inkomsten- en pensioenregelingen voor de burgerlijke Landsdienaren (November 1923).

Inkomsten- en pensioenregelingen voor het militair personeel der landmacht (November 1923).

Procedure voor de *in- en externeering* (September 1931).

Verplaatsing van de *interneerings*kampen (September 1931).

Werking van de *Java-houtcontracten* (Augustus 1928).

Javanen-kolonie te Kota Agoeng (Lamp. Distr.) (Juni 1926).

*Kapitaals*vermeerderingen van vennootschappen, enz. (November 1923).

Scheiding van *Kerk* en Staat (November 1923).

*Kinder*wetgeving (September 1931).

Bevordering van de *kolonisatie* (September 1931).

*Landbouw*nijverheid op Java (November 1923).

*Landbouw*nijverheid op Noord-Sumatra (September 1930).

Bestuurstaak der *locale* besturen (November 1923).

Samenwerking tusschen de *luchtvaartdiensten* van zee- en landmacht (Augustus 1928).

Medebestuurs-commissie (Augustus 1928).

Medische Bibliotheek-commissie (September 1930).

Bedrijfscontrôle in de *melkerijen* (November 1923).

Toestand bij den Inlandschen *middenstand* (September 1930).

Militaire reglementen-commissie (November 1923).

Kosten per leerling van het *onderwijs* (September 1931).

Reglement op den invoer, enz. van *ontplofbare stoffen* (September 1930).

Maatregelen in tijden van gevaar voor *oorlog* (September 1930).

Splitsingscommissie *oorlogs*begrooting (September 1930).

Bestrijding van *opium*misbruik (November 1923).

*Opnemings*werkzaamheden (November 1923).

Oudheidkundige commissie (Augustus 1928).

Gewapende *politie* (November 1923).

Commissie voor Regeerings*publicaties* (September 1931).

Radio-commissie (November 1923).

Inlandsche *rechtsschool* (Februari 1925).

Rechtstoestand der ambtenaren (November 1923).

Algemeen *reisreglement* (September 1930).

Indische *scheepvaart*wetgeving (November 1923).

Militaire *spoorwegcommissie* (November 1923).

Vereeniging van de *stadsgemeente* Meester-Cornelis met Batavia (September 1931).

Commissie voor de *statistiek* (November 1923).

Invoering van een *statistiekrecht* (November 1923).

Herziening van het *strafprocesrecht* (Augustus 1928).
Militair *strafrecht* (September 1930).
*Suiker*industrie op Java (November 1923).
Terreingeld-regelingen (Augustus 1928).
Departement van *verkeerswezen* (September 1930).
Reglement op het verleenen van *verloven* naar Europa aan Indische officieren (September 1931).
Keuring van *voedingsmiddelen* (November 1923).
Voedselvoorziening (November 1923).
Commissie voor de *volkslectuur* (November 1923).
Volkstelling (September 1930).
Monopoliseering der *vuurwerk*fabricatie (September 1930).
*Wedde*regeling voor technisch personeel bij landsdiensten (November 1923).
Tractor-treinen op openbare *wegen* (November 1923).
Gewestelijke *wegen*plannen (November 1923).
Land- en water*wegen* nabij Batavia (November 1923).
Welvaart der inheemsche bevolking (Augustus 1928).
*Woeker*bestrijding (September 1930).
Zeerecht-commissie (September 1931).
Zeevervoers-commissie (September 1931).
Financieele verhouding van het land tot de *zelfbesturen* (September 1931).
Zondags-arbeid in havens (September 1930).
Loontoestanden bij den *zout*aanmaak op Madoera (Nov. 1923).

Sedert de laatste opgave (September 1931) zijn de volgende commissies ingesteld:

Commissie, welke tot taak heeft om, na overleg met de hoofden der Departementen van algemeen bestuur, de Regeering van voorlichting te dienen: *a.* omtrent de beginselen, welke aan de begrootingen voor de naastvolgende jaren ten grondslag dienen te worden gelegd, alsmede omtrent de wijze waarop aan die beginselen bij de samenstelling der begrooting voor 1933 uitvoering zal behooren te worden gegeven; *b.* omtrent alle bezuinigingen op de Landsuitgaven, welke mogelijk worden geacht en meer in het bijzonder omtrent de maatregelen, welke bij de uitvoering van de begrooting voor 1932 tot vermindering of eventueele opschorting van uitgaven kunnen leiden (tweede *begrootings*-commissie) (ingesteld September 1931).

Commissie, w.t.t.h. om, na overleg voor zooveel noodig met de betrokken Hoofden der Departementen van Algemeen Bestuur en Hoofden van Gewestelijk Bestuur, de Regeering van voorlich-

ting te dienen ten aanzien van door de tijdsomstandigheden naar voren gekomen vraagstukken van economischen en sociaal-economischen aard (*economische* commissie) (ingesteld October 1931).

Commissie van advies inzake reorganisatie der *Kamers van Koophandel* en Nijverheid, welke tot taak heeft der Regeering van raad te dienen nopens het denkbeeld tot oprichting van een Centrale Kamer van Koophandel en Nijverheid te Batavia als adviseerend lichaam voor onderwerpen van algemeen belang, met behoud daarnaast van de aldaar en elders reeds bestaande plaatselijke vereenigingen als raadgeefsters inzake onderwerpen van specialen en plaatselijken aard (ingesteld November 1931).

Commissie van advies voor de *land- en mijnbouw* nijverheid in Zuid- en West-Sumatra, bestemd om ten aanzien van de gewesten Sumatra's Westkust, Benkoelen, Lampoengsche Districten, Djambi en Palembang aan de Regeering, de Hoofden der Departementen van algemeen burgerlijk bestuur en de Hoofden van gewestelijk bestuur advies uit te brengen, inlichtingen te geven of voorstellen te doen over aangelegenheden, welke in het bijzonder deze takken van nijverheid betreffen (ingesteld September 1931).

Commissie, w.t.t.h. der Regeering van raad te dienen betreffende den meest gewenschten organisatievorm van en de mogelijke versoberingen bij de volgende onder het Departement van *Oorlog* ressorteerende bedrijven en inrichtingen: de artillerie-inrichtingen; het reproductiebedrijf van den Topografischen Dienst; de technische inrichtingen van de Luchtvaartafdeeling; de militaire bakkerij; de militaire wasscherij; de militaire graslanden (ingesteld October 1931).

Commissie w.t.t.h. het instellen van een onderzoek naar de vraag, of bij de bepaling van den prijs, waartegen het bevolkingszout op het eiland Madoera door den dienst der Zoutregie zal worden ingekocht en de vaststelling van de jaarlijks aan te koopen hoeveelheid zout met de belangen der zoutmakers naar behooren is rekening gehouden (*zout*aankoop commissie) (ingesteld September 1931).

Hoe er in de Oost fortuin gemaakt kon worden

DOOR

G. B. J. VAN HEUVEN.

Er zijn in onze Oud-Indische geschiedenis heel wat luidjes aan te wijzen, die er tijdens hun Compagnies-loopbaan in wisten te slagen om zich met een minimum aan talenten tot een maximale maatschappelijke hoogte naar boven te wroeten. De manier waarop en de middelen waarmée die stijging-wegens-gebrek-aan-zwaarte bewerkstelligd werd, liet gewoonlijk weliswaar een heeleboel te wenschen over, maar soedah, daar trokken ze zich niet al te veel van aan, en ze sliepen er waarschijnlijk geen zier onrustiger om. Tot dezen was ook te rekenen Willem Vincent Helvetius van Riemsdijk, die in 1752 te Batavia geboren werd als zoon van den lateren Gouverneur-Generaal Jeremias van Riemsdijk. Dat deze familierelatie 't jongemensch geen windeieren legde, spreekt bij de toenmaals sterker en brutaler dan ooit heerschende oligarchie natuurlijk wel van zelf. 't Geknoei en gekonkel met baantjes ten behoeve van vriendjes en neefjes kende in die dagen nauwelijks paal of perk; en waar we weten, dat er destijds zelfs zuigelingen, die nog in de slendang rondgezeuld werden door hun baboe, voorkwamen op de ranglijst van 's Comp.'s ambtenaren, behoeft 't ons eigenlijk maar matig te verwonderen, hoe onze jeugdige Willem reeds op den aanvalligen leeftijd van 9 jaar te boek stond als „assistent" en in die kwaliteit een maandelijksche gage van 24 gld. genoot! Blijkbaar gaf hij in deze betrekking doorslaande bewijzen van een bijzonder vroegrijpe superioriteit; immers, 5 jaar later werd hij voorgedragen voor den rang van onderkoopman. Hij fungeerde toen — aldus zeggen de officiëele paperassen tenminste — als klerk ter Generale Secretarie; maar daar dit baantje al spoedig te gering geschat werd voor zijn enorme gaven, verwisselde hij 't op nog maar even 16-jarigen leeftijd voor de betrekking van 2den

administrateur van 't eiland Onrust. Twee jaren later werd hij 1ste dito met den provisorischen rang van koopman; heeren leden der Bataviasche Hooge Regeering, van welk illuster college papa immers een zwaarwichtig deel uitmaakte, haastte zich hem in dien rang te bevestigen, terwijl ze hem wéér twee jaartjes later 't vette Onrust-baantje lieten inruilen tegen 't nòg voordeeliger ambt van Sjabandaar (zooiets als havenmeester), vergezeld van den opperkoopmansrang. Onze jonge vriend was toen nog maar net de twee kruisjes gepasseerd, maar dat nam niet weg, dat hij toch al op volle elf jaren dienst kon bogen en reeds een lief kapitaaltje bij elkaar had weten te slepen! 't Spreekt wel van zelf, dat zoo'n voorspoedige carrière veler afgunst moest opwekken en dat sommige nijdassen, die de zon niet in 't water konden zien schijnen, aan 't lasteren en kleineeren togen. Zoo ligt er in 't Bataviasche Landsarchief een handschrift, gedagteekend uit dienzelfden tijd, waarin boosaardiglijk beweerd wordt, dat hij *„voor korte jaren noch in de kinderstoel zat"*, maar niettemin, na op Onrust zoo rustig mogelijk 't ronde sommetje van 200.000 rijksdaalders gesleurd te hebben, toch al bekleed was met de *„aanzienlijkste en buijten contestatie de zwaarwigtigste en importantste bediening op Batavia"*, ofschoon hij eigenlijk als niets meer of minder dan *„een zeer onnozel goedbloed"* beschouwd mocht worden. Dat dit enkel en alleen vuige laster en kwaadsprekerij geweest moet zijn, blijkt ten duidelijkste wéér drie jaar later uit zijn aanstelling tot *„Gecommitteerde tot en over de Zaken van den Inlander"*, benevens tot Heemraad en Buitenregent der Hospitalen. Weliswaar werd deze promotie door sommige ergdenkenden in verband gebracht met papa's verkiezing, precies acht dagen tevoren, tot toewan-besar; maar 't is duidelijk, dat zoo'n belangrijk ambt als dat van Gecommitteerde door de Bataviasche vroede vaderen aan geen onwaardig nietsnutter zal zijn toevertrouwd!

In déze kwaliteit nu was 't vooral, dat Van Riemsdijk Jr. zijn naadje behoorlijk wist te naaien! Dit Preanger Commissariaat was n.l. voor den titularis niet meer of minder dan een waar goudmijntje, heel wat productiever dan alle latere Lebong-Soelits oftewel Lobang-Doewits bij elkaar! In een oud handschrift wordt er als volgt van getuigd: *„hij voert uijt name van den heere gouv.-gen. gezag over alle de Inlanders in de bovengemelde districten en heeft conformite van dien de magt om alle civile zaken of geschillen tusschen de Inlandsche hoofden van dezelve districten en hunne onderdanen te beslissen. Hij geniet behalven de gewoone soldij en emolumenten van de Comp. alleen van de producten, als coffijboonen, peper, indigo, curcuma, gember etc., al seedert vele jaaren herwaarts daarvan een seekere premie of*

portie en wel speciaal van de coffieboonen en peper, welke tot rds. 6 't picol ingekogt worden, rds. ¼ van ider picol van 125 ponden; welk een en ander dan t'samengevoegd wordende, bij en met de civile boeten en breuken bij denzelven commissaris nog al wijders genoten werdende, voor het beslegten of moderee-ren van eenigerhande geschillen, zal consequentelijk het facit seer important kunnen en moeten geoordeelt worden. En om die reedenen heeft men ook zelden zien gebeuren, dat dit niet alleen honorable maar ook tegelijk zeer profitable ampt nooid ofte ooid aan iemand anders is opgedragen geworden dan alleen aan de eerste en voornaamste favoriten van den heere gouv.-generaal."

Dat hij inderdaad meetelde onder de groote hanzen van de Bataviasche élite, blijkt o.a. wel hieruit, dat deze dignitaris sinds de landvoogdij van Van der Parra 't voorrecht genoot, in een vergulde koets te mogen rondrijden, gouden knoopen aan zijn fluweelen pakeans te mogen laten zetten en, evenals de hooge oomes van den Raad van Indië, in zijn rijtuig te mogen blijven zitten bij 't passeeren van de valbrug, die toegang verleende tot 't beroemde Kasteel. Eigenlijk salaris ontving hij echter van Comp.'s wege nagenoeg niet, terwijl hij daarentegen zijn personeel, kantoorbenoodigdheden enz., uit eigen zak moest bekostigen. Dat verhinderde hem evenwel volstrekt niet, om al dadelijk bij zijn ambtsaanvaarding een reeks van gloeiende fuiven te geven, waar duizenden mee gemoeid waren, en om geregeld jaarlijks tevens eenige duizenden ringgits te reserveeren voor geschenken aan zijn opzieners en de tot zijn ressort behoorende regenten. Tevens blijkt hier wel uit, dat, al kwamen die uitgaven ook dubbel en dwars aan inkomsten van allerlei aard weer in 't laadje terug, dit z.g. „landcommissariaat" geen baantje was, dat zonder stevig bedrijfskapitaal geëntameerd kon worden, vooral ook omdat ieder nieuwe titularis verplicht was, om de pretenties, die zijn voorganger op de diep in de beer stekende regenten had, tegen klinkende munt over te nemen. Nu, we hebben gezien, dat onze vriend Van Riemsdijk, ondanks zijn nog prillen teeftijd, op 't vrijgevochten eiland Onrust al een aardige kous had weten te vullen; en daar hij bovendien ook nog een rijkelijk met aardsch slijk gezegenden ouweheer tot steun-in-den-rug had, viel 't hem natuurlijk volstrekt niet moeilijk om ten faveure van zijn ambtsvoorganger Van Blijdenbergh diens vorderingen op de regenten te verzilveren. Vermeerderd met de voorschotten, die ook hij al dadelijk weer edelmoediglijk aan de regenten verstrekte of tenminste op hun naam schreef, — hier zal stellig wel vijf van den laatsten slag bij geweest zijn! — vorderde deze transactie, to begin with, 't peulschilletje van maar eventjes 453.000 rijks-

daalders! Hiermee nu werd „gewerkt", en geen ringgit, die niet zijn 12 percent opleverde, al was hij ook geen half jaar uitgeleend geweest! Al die leeningen werden door de regenten gesloten met de hun wachtende uitbetaling der eerstvolgende koffieleverantie aan de Compagnie tot onderpand. Kwamen de duiten daarvoor binnen, steeds door tusschenkomst van den Landcommissaris, dan hield deze daarvan dadelijk de hem toekomende gelden af, en 't spreekt wel van zelf, dat, àls er dan nog wat overschoot, dit lang niet genoeg was om 't weelderige levensonderhoud van die Inlandsche Hoofden te bestrijden, zoodat er terstond weer een nieuwe leening noodig was en de patiënten zoodoende bijna steevast hoe langer hoe dieper 't moeras inzakten! Waar dit vermakelijk spel van aflossing en leening met zulke reuze-kapitalen als inzet gespeeld werd, leverde 't natuurlijk den edelmoedigen bank- en boekhouder een aardig winstje op, te meer daar hij bij de afrekening steeds op hoogst eigenaardige manier naar zich toe wist te rekenen. Zoo werd door Radermacher een dergelijke afrekening tusschen Van Riemsdijk en de regenten van Tjandjoer en Buitenzorg gevonden. Volgens recht en billijkheid behoorde in 1776 hun debet aan den Commissaris, na uitbetaling der koffie-gelden, van 94.500 tot 40.425 rijksd. verminderd te zijn; toch wist v. R. zijn becijferingen zóó geniaal te plooien, dat er niet alleen geen sprake was van schuldvermindering, maar dat 't bewuste debet zelfs nog was gestegen tot 125.424 rijksd.! Dat er op zoo'n manier natuurlijk door de regenten niets van belang aan de koffie-leverende bevolking uitbetaald kon worden, en dat dus per saldo de kleine man 't slachtoffer van deze rekenkundige schurkerijen was, behoeft zeker wel geen nader betoog!

Ook nog op een andere wijze was die koffie-leverantie een rijke bron van inkomsten voor meneer den Commissaris, daar hij aanvankelijk een kwart, maar weldra een hàlven rijksdaalder per geleverde pikol koffie in zijn eigen pocket mocht laten glijden. Door van de leveranciers veel zwaardere pikols te eischen dan feitelijk in 's Comps. pakhuizen afgeleverd behoefden te worden, wist hij daarenboven ten eigen bate aanzienlijke overwichten te verkrijgen. Nog andere schelmerijen hadden hiermee plaats, allemaal tot spekking der commissariale beurs. Verder trok hij inkomsten uit de ronggeng-vertooningen, uit de passen en verblijfslicenten, die aan Inlanders en Chineezen verstrekt werden, uit een warongbelasting, uit passar-baten enz. Dan mogen niet vergeten worden de geschenken in geld, die den machtigen Gecommitteerde zoo nu en dan als *„hommagie"* door de regenten aangeboden werden, meestal in den vorm van een schuldbekentenis,

daar klinkende munt uit den aard der zaak bij die heeren gewoonlijk niet al te overvloedig voorhanden was. Bij de installatie van een nieuwen Land-commissaris kon die *„hommagie"*-betuiging al dadelijk een aanvang nemen; en dan was ook nieuwjaarsdag daarvoor een zelfs officiëel aangewezen gelegenheid, waarbij de Hoofden volgens een vastgesteld tarief moesten opdokken, steeds in den vorm van een obligatie, waar ze dan nog net zooveel paarden, karbouwen, rijst, vruchten enz. aan mochten toevoegen als ze wilden. Als ze er maar voor zorgden, niet te schriel uit den hoek te komen, want dan kregen ze ongezouten den wind van voren: dàar werd een gegeven paard wel degelijk in den bek gekeken! En bij zijn dienstreizen in de Bovenlanden was 't gewoonte, dat ieder hem bezochte regent met een zak rijksdaalders kwam aandragen; dat was 't z.g. *„optogtgeld"*, dat hem, ook al bracht hij dezen of genen eens géén bezoek, door de overgeslagenen niettemin tòch thuisbezorgd werd!

Bij voorkomende vacatures van regentschappen viel er voor onzen slokop eveneens een *„fraeije stuijver"* in de wacht te slepen: immers, er waren altijd wel pretendenten, die voor hun benoeming graag een rond sommetje over hadden. Zoo sleurde Van Riemsdijk in 1776 van den nieuwbenoemden Tjandjoerschen regent maar eventjes 't bagatel van 30.000 rijksd., omdat hij den benoemde tevens ook den titel van Adipati had weten te verschaffen!

Voorts vloeiden den Gecommitteerde nog belangrijke baten toe uit zijn bevoegdheid tot 't opleggen van *„boetten en breuken"*, wat ook al tot knevelarij en afpersing op groote schaal aanleiding gaf.

Hoe hoog nu eigenlijk wel 't totáál bedrag der commissariale inkomsten geweest mag zijn, valt natuurlijk moeilijk met eenige zekerheid op te geven; vooroók al, omdat de een er beter slag van gehad zal hebben om de luidjes te knijpen dan de ander. Van onzen Van Riemsdijk b.v. wordt beweerd, dat hij minstens 3 à 4 ton 's jaars op zij wist te leggen. Pas mal ça!

Toch was er nog méér, want buiten en behalve die ambtelijke verdiensten trok v. R. ook nog aanzienlijke sommen uit zijn particuliere zaken; hij was n.l. bovendien ook de gelukkige bezitter van een vijftal suikermolens, die hij aan Chineezen verpachtte. Deze werkten met kapitaal, dat hun door den eigenaar van de molens voorgeschoten was op aanstaande leverantie van suiker. Die geldschieterij was evenwel niets meer of minder dan je reinste woeker, vooral bij v. R., die b.v. op een van zijn suiker-Chineezen eens een vordering had van meer dan 140.000 rijksd.! Natuurlijk had hij ook wel eens tegenslag, dat spreekt vanzelf.

Zoo werden hem eens — hij was toen al meer dan 20 jaar Gecommitteerde àf! — vijf suikerschepen door de Engelschen vernield: dat was ineens een schadepostje van 353.000 achterwielen! Maar zooiets kon er best àf; hij zal er wellicht niet eens een onrustigen nacht van gehad hebben! De lange, lange lijst van landgoederen, die hij in den loop der jaren, niet 't minst als lid der Hooge Regeering, wist machtig te worden, is ons een zekere aanwijzing, dat zijn inkomsten eenvoudig reusachtig groot geweest moeten zijn. En toen hij dan ook, na nog verscheiden jaren als ambteloos burger te Batavia geleefd te hebben, in 1818 't tijdelijke met 't eeuwige verwisselde, behoefden zijn talrijke zoons en dochters, schoonzoons en schoondochters zich heusch niet ongerust te maken over hun financiëele toekomst. Begrijpelijk is 't dan ook, dat de familie hem in de overlijdens-annonce in de *„Batavia'sche Courant"* van die dagen uitbundig prees als *„een edelen menschenvriend, wiens gehele leven eene weldadige hulpbetoning aan vele noodlijdenden kenschetste"*; maar even begrijpelijk is 't, dat de buitenwacht bij dit mooie testimonium post mortem wel ietwat ironisch geglimlacht zal hebben. Ons kènde ons!

Eenige belangwekkende publicaties op koloniaal-economisch gebied

DOOR

A. J. K.

DE BETEEKENIS VAN N.I. UIT INTERNATIONAAL-ECONOMISCH OOGPUNT.

De krachtige ontwikkeling van N.I. in de laatste decennia heeft zijn beteekenis in internationaal-economisch opzicht in sterke mate doen toenemen. Was het land oorspronkelijk een kolonie, die uitsluitend voor Nederland van belang was, sedert is het gegroeid tot een land van beteekenis voor de wereldproductie van rubber, suiker, olie, koffie, tabak, thee e.a. tropische landbouwvoortbrengselen. Uiteraard is er toenemende belangstelling voor N.I. in het buitenland gegroeid en heeft N.I. een internationale beteekenis gekregen. Ten behoeve van de Internationale Koloniale Tentoonstelling te Parijs, wenschte de Minister van Koloniën destijds samenstelling van een geschrift, waarin de internationaal-economische beteekenis van N.I. duidelijk zou moeten geschetst worden. Dr. R. E. Smits, wnd. Chef van de Economisch-Statistische Afdeeling der Javasche Bank, heeft daarop onder bovenstaanden titel een beknopte beschrijving samengesteld, die echter ten slotte niet voor het eerstgenoemde doel gepubliceerd is, doch verschenen is als No. 96 van de *Mededeelingen van het Centraal Kantoor v. d. Statistiek*[1]).

In kort bestek is hier een zeer interessant en goed gedocumenteerd overzicht gegeven van de ontwikkeling van den in- en uitvoer, de structuur van de maatschappij en de conjunctuur-verhoudingen, de buitenlandsche belangen in Ned.-Indië en de kapitaalverschaffing.

Uit de belangrijke gegevens in zeer overzichtelijke tabellen en kort, doch duidelijk, toegelicht blijkt vooral hoe N.I. in den loop

---

[1]) Uitgave Dep. van Landbouw, N. en H., Landsdrukkerij 1931, Batavia, *f* 1.

der jaren zoowel in import als export, alsmede wat kapitaalbelegging betreft, geen Nederlandsche kolonie meer is, doch een terrein van internationaal-economisch belang. Was in 1905 o.a. Nederlands invoer nog 31 % van het totaal, in 1929 nog maar 17.8 %, al was die in millioenen guldens gestegen van 60.8 tot 186.8. Japan zag in denzelfden tijd zijn aandeel in den import groeien van 1.2 tot 10.9 %, de V.S. van 1.7 tot 12.4 en Duitschland van 2.7 tot 10.9. Ook wat de uitvoer betreft, merkt men verschuiving der cijfers op ten voordeele van verschillende markten buiten Nederland. Was in 1905 de export naar ons land nog 27.5 % van den totalen uitvoer, in 1929 nog maar 16 %, terwijl de export naar de V.S. groeide van 4.2 tot 11.5 %, naar Br.-Indië van 4.3 tot 10, naar Engeland van 2.8 tot 8.8, naar Australië van 1.1 tot 2.6, naar Duitschland van 1.3 tot 2.6. De export naar de overige gebieden nam echter steeds af.

De exportwaarde vergeleken met die van den import gaf aan, dat, hoewel de uitvoer in de laatste vijf jaren quantitatief sterk was toegenomen, de waarde in 1929 slechts weinig hooger was dan die van 1923, terwijl daarentegen de invoerwaarde aanzienlijk gestegen was. De uitvoer bedroeg *f* 1.443.200.000, de invoer *f* 1.052.300.000.

Schr. heeft getracht door middel van ruwe schattingen van een aantal bekende elementen van het volksinkomen op Java in het jaar 1924 een denkbeeld van dat inkomen door middel van cijfers te geven.

De Inlandsche landbouw zou daartoe bijdragen met 1.091 millioen gulden, de grondhuur der suikerindustrie met 19 m. De veeteelt leverde 31 m., de visscherij 5 m., de hoedenindustrie 2 m., leveringen aan de suikerindustrie 7 m., totaal 1.155 m. De Inlandsche loondiensten werden met totaal 264 m. betaald, zoodat voor 1924 op rond 1½ milliard totaal inheemsch volksinkomen gerekend had kunnen worden. Dit inkomen wordt voor 80—90 % uitgegeven voor binnenlandsche producten en voor de rest voor importartikelen. Van den totalen invoer van Java werd in 1924 circa 54 % door inheemschen geconsumeerd.

De geldende prijzen voor invoer- en uitvoergoederen in 1913 als maatstaf nemende, blijkt de prijs der importgoederen sedert bij voortduring hooger te zijn geweest dan die der exportgoederen, zoodat N.-Indië's ruilvoet met het buitenland in vergelijking met 1913 steeds ongunstiger is geworden.

Hoe het buitenlandsch kapitaal zich hoe langer hoe meer interesseerde, niet alleen voor den handel, doch voor de productie van tropische landbouwvoortbrengselen, doen ons de cijfers betreffende de kapitaalsbeleggingen zien. 56.17 % van het ter

Oostkust van Sumatra in cultures belegde kapitaal is Nederlandsch, 19.42 % is Engelsch, 11.3 % Fransch-Belgisch, 8.26 % Amerikaansch en 2.13 % Japansch. Op Java is het suikerkapitaal voor ± 95 % Nederlandsch, doch het rubberkapitaal slechts voor 54 %, het theekapitaal voor 70 %. Ook in de Lampongs, Palembang en Djambi is belangrijk veel vreemd kapitaal belegd, het Nederlandsch kapitaal beheerscht er 63 % der landbouwondernemingen.

In zijn internationale beteekenis toont N.I. in absoluten en waarschijnlijk ook in relatieven zin een voortdurende expansie, welke zich, naar redelijkerwijze verwacht mag worden, ook in de toekomst zal voortzetten.

IMPORTHANDEL OP N.I.

In aansluiting met de boven overgenomen cijfers over importen van Dr. Smits, in zijn geschriftje over de beteekenis van N.I. uit internationaal-economisch oogpunt, dient gewezen te worden op hetgeen Dr. J. Stroomberg daaromtrent zeide in zijn rede tijdens de Indische week aan de Handelshoogeschool te Rotterdam.

De achteruitgang, welke Nederland ondervindt, is niet te wijten aan onvoldoende activiteit van de N.I. importeurs. Trouwens Nederland ondervindt dat niet alleen, het Vereenigde Britsche Koninkrijk verloor ook in zijn Indië een aanzienlijk terrein. Er is weinig kans, dat Nederland zich weer een belangrijker aandeel in den N.I. invoer zal kunnen verwerven. De concurrentie in het Oosten zal eerder toe- dan afnemen. China's nijverheid neemt steeds in groei toe, wat Japan o.a. reeds duidelijk gewaar wordt. Wat de katoennijverheid betreft, het herwinnen van het verloren terrein, zal onmogelijk blijken te zijn, terwijl verder verlies slechts een quaestie van tijd is.

Door concurrentie van Australië ging de boterimport voor Nederland reeds grootendeels verloren, terwijl Nieuw-Zeeland spoedig boter, kaas, melk, jams, honig, vruchten op water, vleeschconserven enz. op de N.I. markten zal werpen. Dikwerf wordt door importeurs van Nederlandsche zijde het opnemingsvermogen van Ned.-Indië overschat.

Toenemende beteekenis krijgt het voor de Nederlandsche industrie door het oprichten van filialen en dochtermaatschappijen zich een blijvende en overwegende plaats in Ned.-Indië te verschaffen, daarbij een uitstekend concurrentiemiddel vormend tegen buitenlandsche rivalen. Verder is een innige samenwerking van de Nederlandsche industrie met den Indischen importhandel aan te bevelen.

Eveneens in aansluiting met in den aanhef vermelde gegevens over importhandel, halen wij het volgende aan uit een adres van het Verbond van Nederlandsche werkgevers aan de Tweede Kamer gericht:

Uitvoer van Nederland naar N.I.

	Waarde in 1000 gld.	% van totaal uitvoer	Gewicht in 1000 kg.	% van totaal uitvoer
1928	175.368	8,83	280.362	1,78
1929	172.292	8,66	272.955	1,67
1930	136.279	7,93	236.543	1,42
1931 (Jan./Sept.)	72.296	7,2	137.622	1,1

Uit deze cijfers spreekt duidelijk, zoowel een absolute als relatieve achteruitgang in waarde en in gewicht van onzen uitvoer naar N.I.

DE EXPORTLANDBOUW VAN N.I. IN DE LAATSTE JAREN.

In verband met de ongunstige berichten der laatste tijden omtrent de Indische cultuurondernemingen, is het niet ondienstig uitkomsten e.a. gegevens van de laatste jaren tegenover elkaar te plaatsen.

Vergelijking van den uitvoer van 1930 met dien van 1929.

	Verschil der uitgevoerde hoeveelheden in 1000 ton			Verschil der uitvoerwaarden in millioenen guldens		
	Onderneming	Bevolking	Totaal	Onderneming	Bevolking	Totaal
Java % . . .	— 126	— 240	— 366	— 80	— 34	— 114
Buitengew. %	+ 36	— 102	— 66	— 8	— 101	— 109
Ned.-Indië . .	— 90	— 342	— 432	— 88	— 135	— 223

De export van plantaardige landbouwproducten bedroeg in millioenen guldens in:

	Java			Buitengewesten			Ned.-Indië		
	Ondern.	Bevolk.	Totaal	Ondern.	Bevolk.	Totaal	Ondern.	Bevolk.	Totaal
1930. . . .	404	70	474	196	189	385	600	259	895
1929. . . .	484	104	588	204	291	495	688	395	1083

De uitvoerexcedenten waren in % v. d. wereldexport voor:

	In 1928	In 1929
Rubber	35 %	30 %
Suiker	11 %	10 %
Koffie	8 %	6 %
Kapok	80 %	75 %
Peper	70 %	69 %

De overige producten toonen in dezelfde jaren vrijwel gelijke cijfers.

Toch bleek in 1930 nog weinig van minder animo tot planten, immers in dat jaar is het beplante oppervlak der erfpachtsondernemingen nog vergroot met: op Java 9766, op de Buitengewesten 15.479, totaal 25.245 ha.; dat der concessies totaal met 27.930 ha.; de Europeesche landbouw op inlandsche huurgronden werd met 2.917 en die op huurlanden met 1.481 ha. vergroot, terwijl de gouvernementsaanplantingen op Java met 1.262, op de Buitengewesten met 1.256 en derhalve totaal met 2.518 ha. werden uitgebreid.

Het aantal suikerondernemingen is sinds 1929 verminderd met 18, doch dat der rubber (hevea) ondernemingen nog met 16 toegenomen. In 1930 was het totaal aan landbouwondernemingen 1810 bij 1763 in 1929.

De achteruitgang in waarde der landbouwproducten was niet steeds een gevolg van zakken der prijzen, doch vele malen was er minder oogsthoeveelheid te constateeren. Rubber gaf in 1930 o.a. 18.711 ton minder dan in 1929 en Robusta koffie 14.143 ton. Omgerekend in kristalsuiker was de suikerproductie in 1930 een weinig hooger dan in 1929 en ongeveer gelijk aan 1928, n.l. 29.158.659 quintalen. De ondernemingstabak leverde in 1930 aanmerkelijk meer dan in 1929, t.w. 1.054.526 Kg. bladtabak en 1.312.524 Kg. krossok. Ook in de theecultuur maakte men goede productie en de uitvoer uit N.I. was in 1930 maar weinig minder dan in 1929, doch veel hooger dan in de andere jaren n.l. 397.545 ton.

Jammer, dat men in de *Mededeeling No. 97 van het Centraal Kantoor v. d. Statistiek* [1]) over de landbouwexportgewassen van N.I. in 1930, waaraan bovenstaande gegevens ontleend werden, niet van elk product een prijzenstatistiek kon geven, zooals wel voor hevearubber, robustakoffie en palmolie gedaan werd. De ongunstige berichten omtrent de teleurstellende uitkomsten van den landbouw in N.I., zouden naast vele cijfers betreffende vermeerderde productie, begrijpelijker zijn geworden.

---

[1]) Uitgave van het Departement van Landbouw, N. en H., September 1931, G. Kolff & Co., Batavia, *f* 3.50.

EEN HALVE EEUW VAN SAMENWERKING TUSSCHEN WETENSCHAP EN PRAKTIJK IN DE JAVA-SUIKERCULTUUR.

Dr. J. M. Geerts, door den Raad van Bestuur van het Fonds ten behoeve van de opleiding van suikergeëmployeerden geroepen om aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen de cultuur van suikerriet te doceeren, heeft den 12en October j.l., bij de aanvaarding van zijn ambt als bijzonder hoogleeraar, een interessant overzicht gegeven van hetgeen de wetenschap voor de suikerindustrie op Java gedaan heeft. (Van een werkelijke samenwerking tusschen wetenschap en praktijk, derhalve van een wederzijdsche wisselwerking is uit den aard der zaak, trots den titel van zijn rede, weinig of geen sprake geweest). Hij besprak voornamelijk de laatste en krachtigste ontwikkeling der wetenschappelijke voorlichting voor de suikerindustrie, welke begon in 1913, toen het Proefstation Oost-Java te Pasoeroean onder Van Harreveld geheel werd gereorganiseerd. Het specialistenonderzoek gericht op bepaalde voor den rietaanplant urgente quaesties, had weinig succes. Slechts degenen onder hen, die zich bezighielden met selectie en met speciale landbouwkundige onderzoekingen, konden zich handhaven. Het landbouwkundig onderzoek begon in Pasoeroean hoe langer hoe meer te overheerschen en dit vond in hooge mate waardeering bij de praktijk, zoodat deze, om zooveel mogelijk van die onderzoekingen te kunnen profiteeren, particuliere landbouwkundig adviseurs aanstelde.

In weerwil der vele onderzoekingen en ervaringen, is over rietziekten als gomziekte en sereh het laatste woord nog geenszins gesproken, evenmin als over wortelrot en strepenziekte. Wel verloor door algemeenen invoer van de rietsoort 2878 P.O.J. het onderzoek in zake enkele dezer ziekten veel van zijn urgentie. Toch achtte Prof. Geerts phytopathologisch onderzoek voor de suikerrietcultuur in N.I. nog steeds noodig. Trouwens men heeft de functie van entomoloog aan het proefstation weer ingesteld.

Op het gebied der anatomie en physiologie van het riet is in de laatste jaren maar weinig onderzoek verricht en met weinig afdoende resultaten. De afdeeling rietselectie, die zooveel succes had, men denke aan de vlugge zege van 2878 P.O.J., werd als overbekend door Jeswiet's werk en colleges aan de L.H.S. zeer kort besproken. Langer werd stilgestaan bij de ontwikkeling en de verdiensten van het landbouwkundig onderzoek. Het eerste werk na 1913 was de techniek der landbouwkundige proeven te verbeteren en de vakkenproeven voor altijd uitsluitend op de

ondernemingen te brengen. In 1930 bedroeg het aantal vakkenproeven op Java 3617, een aantal dat Prof. G. eigenlijk te hoog vond voor één gewas. Een methode tot samenvatting der proefveldresultaten werd door Prof. G. ontworpen en jaarlijks werden de uitkomsten der proeven door het proefstation verwerkt. Dit is een groot succes voor het proefstation geworden, daar men nu vaste conclusies kon trekken over bemestings-, bewerkings- e.a. proeven. Evenwel naarmate de gegevens op de ondernemingen zich uitbreidden, kon men de adviezen niet steeds blijven baseeren op de uitkomsten der proeven, noch kon de praktijk steeds met een gegeven advies accoord gaan. De groote concerns gingen er daarom toe over een landbouwkundig adviseur aan te stellen. De ondernemingen van zulk een concern wenden zich nu minder om advies tot het Proefstation of tot zijn vertegenwoordigers in de praktijk, de groepsadviseurs, waardoor deze laatsten voor hun praktijkstudies zich meer speciaal moesten wenden tot ondernemingen vrij van de groote concerns staande.

Prof. G. was het niet met Went eens, dat het geringe succes met het researchwerk aan de proefstations verkregen toe te schrijven zou zijn aan de omstandigheid, dat de wetenschappelijke werkers te veel in beslag worden genomen met adviseerend werk. Z. H. G. weet het aan den aard van specialisten-onderzoek in de suikercultuur op Java. Het onderzoek zal steeds noodzakelijk blijven, maar dient steeds afhankelijk te zijn en aangegeven te worden door hetgeen de werkers in de praktijk onderzocht wenschen te hebben. Dit werk moet worden aangevat niet door jongelui, die hoog opzien tegen zich zelf als beoefenaars van de wetenschap en nog meenen een suprême minachting voor de praktijk te mogen hebben. De a.s. specialist zal eerst eenige jaren de noodige ervaring in de praktijk dienen op te doen.

Het proefstation heeft dezen weg reeds ingeslagen: het entomologisch onderzoek, zoowel voor de witte luis als voor de tapboorders, geschiedde voor een groot deel op de ondernemingen; tot entomoloog heeft men iemand aangesteld, die eenige jaren als groepsadviseur in de rietcultur is werkzaam geweest.

Dat niet altijd succes bereikt werd met de samenwerking tusschen wetenschap en praktijk, bewees het treurig resultaat van het grootsch opgezet onderzoek ten behoeve der bodemkundige karteering der suikergronden. Prof. G. zeide zeer euphemistisch: „dat de methoden niet met Hollandsche degelijkheid voorbereid waren".

Niettegenstaande de bijna 50 jaren van wetenschappelijk onderzoek zijn er nog vele problemen op te lossen. Met verschillende voorbeelden toonde Prof. G. aan, dat men hierbij meer zijn

kracht moet zoeken in bestudeering van de verschijnselen in den aanplant dan in laboratoriumwerk, o.a. betreffende onze kennis omtrent de suikervorming in rietstok, omtrent de rijping en omtrent de uitstoeling.

Prof. G. wilde tot grootere samenwerking komen ook tusschen de verschillende personen, die krachtens hun vooropleiding aan Universiteit of Landbouwhoogeschool daarvoor in aanmerking komen. Z. H. G. wilde de tegenstelling tusschen de krachten aan het proefstation en die in de praktijk zelf werkzaam, doen verdwijnen. Daartoe stelde hij een personeelsvoorziening voor, die het mogelijk maakt, dat alle wetenschappelijk opgeleiden eerst in de praktijk zelf werkzaam zijn. Alleen dan zal men z.i. dieper in de cultuurproblemen van de Javasuikerindustrie kunnen doordringen en een groot aantal wetenschappelijk onderlegden met succes voor deze zoo mooie cultuur werkzaam kunnen blijven. [1])

---

[1]) De rede van Prof. Dr. J. M. Weerts is afzonderlijk uitgegeven bij J. B. Wolters' Uitg. Mij. Groningen. Prijs *f* 0.75.

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

Hoofdstuk XI (Koloniën). — Invoerrechten en andere belastingen.

Hoewel verschillende andere hoofdstukken der rijksbegrooting (bovenal Defensie) vrij aanzienlijk besnoeid waren geworden, was dit bij het hoofdstuk, dat op het Departement van Koloniën betrekking heeft, geenszins het geval. Vandaar de volgende aanvangszin in het voorloopig verslag: „Verscheidene leden hadden met ingenomenheid gezien, dat de regeering er in geslaagd is, dit hoofdstuk der begrooting een geheelen gulden lager te stellen dan verleden jaar mogelijk bleek". Hoe heeft minister De Graaff daarop gereageerd? Geven wij het woord aan den heer Feber (vergadering der Tweede Kamer van 26 November 1931):

„Ik moet aannemen — ik twijfel daar ook niet aan, dat aan den minister niet ontgaan is het min of meer ironische karakter van deze opmerking. De regeering reageert daarop zeer nuchter met de verklaring:

> „Het was den ondergeteekende een voldoening de raming van de uitgaven voor 1932 niet hooger te behoeven te stellen dan die voor het loopende jaar."

De regeering voelt zich dus voldaan; maar ik wil wel zeggen, dat ik mij over een dergelijk antwoord heelemaal niet voldaan voel, want het standpunt, dat hier ingenomen wordt, maakt een hoogst eigenaardigen indruk, wanneer men het beschouwt in het licht van het algemeene standpunt der regeering met betrekking tot de begrootingspolitiek over de geheele linie."

Voegen wij hieraan toe, dat het ten slotte niet bij dien éénen gulden gebleven is, maar dat bij nota van wijzigingen het eind-

cijfer nog met enkele honderden guldens verminderd is! Dit is nog geen overbluffend bedrag; bovendien is dit dan nog goeddeels te danken aan den heer Ketelaar, wiens amendement op Hoofdstuk II ook voor de andere begrootingshoofdstukken dit gevolg had, dat de bedragen, die voor buitengewone traktementsverhoogingen uitgetrokken waren, geschrapt werden.

* * *

Behalve over vermeend tekort aan zuinigheid en efficiency is bij de algemeene beschouwingen over Hoofdstuk XI ook over onze deelneming aan de koloniale tentoonstelling te Parijs (brand, ongebruikte safe, kwestie Moojen—Zweedijk) gesproken, zonder dat nochtans bij de critiek verzwegen werd, dat ons land in de lichtstad goed voor den dag is gekomen. Weliswaar beweerden de heeren Cramer en Wijnkoop (de laatste met tiendubbelen nadruk), dat de tentoonstelling „een uitdagend karakter tegenover de overheerschte volken had aangenomen", maar aan die beweringen werd terecht bitter weinig beteekenis toegekend. Op dezelfde wijze dienden volgens minister De Graaff de opmerkingen bejegend te worden, die betrekking hadden op het Fransch-Nederlandsch comité ter bestudeering van koloniale vraagstukken. Dit studiecomité, waarover o.a. Mr. Joekes zich ongerust had gemaakt, droeg volgens den minster „niet alleen geen officieel, maar ook geen officieus karakter." Van een „politiek verbond tusschen Nederland en Frankrijk" (bête noire van den heer Wijnkoop) was evenmin sprake. „Wat betreft het bezoek van den minister van koloniën van Frankrijk aan ons Indië, kan ik eveneens verzekeren, dat elke gedachte aan een officieel bezoek, ten doel hebbend politieke banden aan te knoopen tusschen Nederland en Frankrijk, wat aangaat de koloniale politiek, heeft ontbroken. Men heeft dat bezoek eenvoudig te beschouwen als een vriendschappelijk bezoek, waaraan politieke gedachten vreemd zijn geweest. Noch aan Franschen, noch aan Nederlandschen kant heeft men een ander standpunt ingenomen."

* * *

Bij afdeeling I (Departement) heeft eenige gedachtenwisseling tusschen den minister en den heer K. ter Laan plaats gehad over studietoelagen aan onderwijzers. Ir. Cramer heeft de vraag gesteld, wat er nu eigenlijk waar is van de geruchten omtrent het stopzetten van de studietoelagen aan de jongelui, die in opleiding zijn voor den Indischen dienst. Minister De Graaff heeft geantwoord, dat het veeleer stopzetting van de *uitzending* dan van de studietoelage op zich zelf is. „Wat de Indologen betreft, kan ik

mededeelen, dat het voor de thans in die richting studeerenden waarschijnlijk zal zijn een uitstel voor enkele maanden van de uitzending. Bij een zoo groot korps zullen zich telkens weer vacatures voordoen". De toekomstige ambtenaren voor de rechterlijke macht, die zich thans bezig hielden met de beoefening van het Indisch recht, als laatste aanvulling van hun opleiding, konden niet op uitzending rekenen. „Dit neemt niet weg", voegde de minister er troostend aan toe, „dat zij hun studie kunnen volbrengen en bovendien kan ik tot mijn voldoening hieraan toevoegen, dat het resultaat van een nadere gedachtenwisseling met den Gouverneur-Generaal is geweest, dat aan die jongelieden kan worden te kennen gegeven, dat te zijner tijd, zoodra weder behoefte ontstaat aan rechterlijke ambtenaren in Indië, zij den voorrang zullen hebben boven anderen, wanneer zij overigens voldoen aan de algemeene eischen, wat aangaat physieke geschiktheid, enz."

Ook Aneta (welk telegraafagentschap volgens den minister met *f* 6600 voor een abonnement op de telegrafische berichten niet te buitensporig betaald is) en het Koloniaal Etablissement, zijn ter sprake gekomen. Dit laatste wordt volgens den minister en den heer Cramer beiden te vaak gepasseerd door den Indischen Centralen Aanschaffingsdienst, tot schade van de Indische financiën.

* * *

Bij Hoofdstuk XI is de afdeeling Suriname de groote slokop (bijkans 4,2 millioen van ruim *f* 6,150,000). Daarin zitten ettelijke tonnen gouds voor de nochtans zoo beperkte landmacht, daarin zit bovenal drie millioen als bijdrage aan de geldmiddelen van Suriname. Over dat bedrag, over dien jaarlijkschen last, waaraan binnen afzienbaren tijd niet te ontkomen valt, zal in Februari 1932 bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting wellicht een en ander gezegd worden. Thans zou men zoowel daarover als over Suriname zelf hebben kunnen zwijgen, ware het niet, dat de heeren Wijnkoop en Knottenbelt het hun plicht achtten, de jongste relletjes te Paramaribo ter sprake te brengen. Eerstgenoemde, die ook al was gekomen met een (niet voldoende ondersteunde) motie over den hongersnood in Indonesië, sprak van een „hongeroproer". Overigens was hij slecht op de hoogte; hij had het o.a. over gedupeerde „kleine boeren", die land van de regeering moesten krijgen. Niet zonder satirischen bijklank heeft minister De Graaff deze philippica geridiculiseerd. „Wanneer in een land als Suriname, waar een overmaat van grond beschikbaar is en de natuur in zoo groote mate medewerkt, zich allerwegen bij de bevolking van het land een ernstig streven in die

richting deed kennen, zou dit een zegen voor Suriname zijn. Helaas is het nog lang niet zoo ver."

Den heer Knottenbelt zat het veeleer dwars, dat *het gezag* niet behoorlijk was gehandhaafd. Zijn aanvankelijke indruk was, „dat hier de Gouverneur niet met die kracht is opgetreden, welke in de gegeven omstandigheden noodzakelijk was". Ook de waarnemende procureur-generaal en de inlichtingendienst waren blijkbaar in gebreke geweest. De procureur-generaal zelf daarentegen, die gelukkig den 28en October uit Nederland was teruggekomen, had zich een zeer energiek hoofd van de justitie betoond. De vraag rees voorts, of hier niet van buiten komende invloeden hadden gewerkt. „Men heeft te Paramaribo opgemerkt, dat reeds geruimen tijd voordat de troebelen uitbraken, aldaar een Letlandsche schoener lag, waarvan de bemanning niet vrij werd geacht van bolsjewistische gevoelens. Dat schip is, nadat het oproer was uitgebroken, verdwenen, zonder de lading, die het te Paramaribo aan boord moest nemen, geheel te hebben ingenomen."

De minister wist hiervan niets en was overigens met baron Van Boetzelaer van Dubbeldam van oordeel, dat deze zaak pas op behoorlijke wijze kon worden besproken bij de behandeling van de begrooting van Suriname. Dan krijgen wij dus misschien een reprise. De minister van Koloniën, die op 26 November alleen nog maar een politierapport en de door hem wel wat al te zeer gewantrouwde dagbladen tot zijn beschikking had, meende echter reeds te mogen concludeeren, dat den Gouverneur niets kan worden verweten. Volgens den minister was het juist heel goed, dat men niet aanstonds vuur had laten geven, al heeft men dat dan ook „noodgedwongen" aan het einde moeten doen. De zaak is echter, dat een oproer dikwijls in heftigheid toeneemt, als men niet aanstonds krachtig ingrijpt. Gaf de minister niet zelf de volgende voorstelling van de toedracht van zaken: „Een opstootje, ontstaan, als ik mij wel herinner, na of tijdens een uitvoering in een bioscoop, *aanvankelijk niet meer dan een weinig beteekenend straatrelletje, dat echter, zooals ook hier, allicht zich uitbreidt tot een beweging van ernstiger beteekenis.*" Op de gecursiveerde woorden vestigen wij de aandacht. Zou die uitbreiding ook plaats gehad hebben, als terstond zoo krachtig mogelijk ware opgetreden? Zelfs zonder geweerschoten zou dan al heel wat bereikt zijn. Overigens bevond zich op den dag, waarop de onlusten uitbraken, een militaire troep van 70 man op vier uur afstands van Paramaribo, ofschoon volgens Mr. Knottenbelt reeds den vorigen dag zekere kring, waarin zich ook een hooge ambtenaar bevond, den waarnemen-

den procureur heeft gewaarschuwd. Als deze manschappen zich terstond hadden kunnen vertoonen, waren vermoedelijk slechts enkele winkels leeggeplunderd.

* * *

Meer aandacht dan aan de afdeeling Suriname, werd aan de afdeeling Curaçao gewijd. Geen wonder! Immers ofschoon die afdeeling op ongeveer *f* 630.000 komt te staan (personeelsuitgaven detachement mariniers *f* 308.000 enz. enz.) en de totale rijksuitgaven voor Curaçao, die op meer dan één begrootingshoofdstuk drukken, nog heel wat hooger zijn, ontbreekt toch in Hoofdstuk XI een „bijdrage aan de geldmiddelen van Curaçao". Anders gezegd: dit gebiedsdeel wordt geacht zichzelf te bedruipen. Een Curaçaosche begrooting voor het dienstjaar 1932 krijgt de Tweede Kamer dus niet te behandelen. Nu slechts kon men spreken.

In zijn Memorie van Antwoord deelt minister De Graaf mede, „dat in de Curaçaosche begrooting voor het dienstjaar 1932 niet alleen niet op een bijdrage uit 's rijks schatkist tot aanvulling van de middelen wordt gerekend, doch ook niet op door Nederland te verstrekken kasvoorschotten, aangezien in dat jaar nieuwe werken ten laste van het bouwfonds, niet meer ter hand zullen worden genomen".

Tot en met 1931 echter overtreffen de kasvoorschotten de zeven millioen, wat aanleiding heeft gegeven tot de volgende sneer in het voorloopig verslag: „Dat de vaststelling der Curaçaosche begrooting de laatste jaren buiten de rechtstreeksche contrôle der Staten-Generaal om geschiedt, werd door tal van leden onbevredigend geacht. Wel heeft Curaçao sinds eenige jaren sluitende begrootingen, maar een deel der uitgaven van dit gewest is bekostigd uit door Nederland verstrekte kasvoorschotten". Deze leden waren zelfs van oordeel, dat de vaststelling van de begrootingen van Curaçao buiten de Staten-Generaal om, bij dezen stand van zaken, in strijd was met de bedoeling van het Curaçaosche regeeringsreglement.

Ofschoon de minister, die ten scherpste onderscheidt tusschen „bijdragen" en „leeningen", dit laatste ontkent, voelt hij toch blijkbaar wel iets voor de geopperde bezwaren. Immers in het voorontwerp van wet tot herziening van het regeeringsreglement, dat aan den Gouverneur is toegezonden, is, blijkens de Memorie van Antwoord, de bestaande regeling in zooverre gewijzigd, dat elke begrooting, welke een tekort aanwijst, door den Nederlandschen wetgever definitief moet worden vastgesteld, onafhankelijk van de wijze, waarop in dat tekort — dus b.v. door kasvoorschotten — zal worden voorzien. Een suppletoire begrooting,

welke het evenwicht in de hoofdbegrooting verbreekt, zal voorts eveneens definitief door dien wetgever moeten worden vastgesteld.

De christelijk-historische afgevaardigde Van Boetzelaer had dit met genoegen gelezen, al zou hij nog liever ten aanzien van de behandeling en de vaststelling der begrooting voor Suriname en Curaçao precies dezelfde regeling ingevoerd zien als nu voor Ned.-Indië geldt. Ook Mr. Joekes achtte de in uitzicht gestelde wijziging een verbetering; met de heeren IJzerman en Van Boetzelaer vreesde hij echter, dat de herziening van het regeeringsreglement, die al ettelijke jaren toegezegd is, nog wel even op zich zal laten wachten.

* * *

Een andere vraag is: hoe krijgt Nederland die zeven millioen terug? De Gouverneur moge dan hebben toegezegd, dat van 1933 af elk jaar één millioen zal worden terugbetaald, — de heer IJzerman betwijfelde ten sterkste, of dit mogelijk zou blijken. Immers, de economische toestand van Curacao, dat het vrijwel geheel van de scheepvaart en de aardolie-industrie moet hebben, is geenszins ideaal. Dat kan veranderen, dat zal wel weer eens veranderen, doch het is dan toch maar een feit, dat b.v. de opbrengst der invoerrechten van 1931 op *f* 2.313.000 geraamd werd, voor 1932 daarentegen op slechts *f* 1.263.000, niet veel meer dan de helft van die voor het vorige jaar.

En Gouverneur Ven Slobbe zei in de rede, waarmede hij op 12 Mei de zitting van den Kolonialen Raad opende: „De industrie werd aanzienlijk beperkt, de handel ging achteruit, de scheepvaart liep terug, het vreemdelingenverkeer nam af". Dit laatste moge (o Urbina) ook zijn goede zijde hebben en de taak der politie eenigszins verlichten, bemoedigend zijn zulke mededeelingen van officieele zijde toch in geenen deele.

Ook de heeren Van Boetzelaer en Feber betwijfelden ten sterkste of zonder zeer ver gaande drastische bezuiniging, die ook hare gevaren zou kunnen medebrengen, het terugbetalingsplan verwezenlijkt zou kunnen worden, al hoopten zij er natuurlijk het beste van. Minister De Graaff was optimistischer; hij beriep zich op de notulen van den Kolonialen Raad en vertrouwde, dat Curaçao door aanwijzing van bijzondere landsmiddelen eenerzijds en door bezuinigingen anderzijds, tot restitutie binnen eenige jaren van de geleende gelden in staat zou zijn. Dan mag de economische wind echter wel spoedig keeren!

Voorhands schijnt het pessimisme der leden niet misplaatst. Daarbij komt (wat bij meer dan één kamerlid ontstemming bleek te hebben gewekt), dat met de onvoorziene uitgaven en met het

budgetrecht in het algemeen op Curaçao vrij wonderlijk wordt omgesprongen. Aanzienlijke overschrijdingen van toegestane gelden hebben plaats zonder dat de Koloniale Raad daarin gekend wordt. Als het niet in de kraam van het Gouvernement te pas komt, blijft elke specificatie uit. De Gouverneur zou wellicht in verschillende opzichten meer gerechtvaardigde gevoeligheden kunnen ontzien. De minister zelf gaf toe, dat zich eenige conflicten hebben voorgedaan tusschen Gouverneur en Kolonialen Raad en dat door „vage inkleeding van begrootingskredieten" de vereischte contrôle vervalt van het vertegenwoordigend lichaam op hetgeen zich op uitvoerend gebied voordoet.

Dit alles sluit natuurlijk allerminst uit, dat de heer Van Slobbe de vergelijking met zijn voorganger gemakkelijk kan doorstaan. Wat de handhaving van het gezag betreft, biedt hij stellig meer waarborgen. Zelfs hebben de heeren Van Boetzelaer en Joekes en IJzerman reeds de vraag gesteld, of de maritieme, militaire en politioneele bewaking niet aanzienlijk kan worden verminderd. De heer Feber heeft zich hiertegen verzet; het gold hier „een strategisch punt van den eersten rang, een vitaal deel van het rijk der Nederlanden". Minister De Graaff beaamde dit; „ik geloof, dat, tenzij op den duur een andere staatkundige toestand in de naburige landen ontstaat, men nog langen tijd genoodzaakt zal zijn, de uitgaven, hoe ongaarne ook, in meerdere of mindere mate te dragen." (De thans in Curaçao beschikbare machtsmiddelen bestaan uit: een oorlogsschip — torpedojager, in afwachting van het in aanbouw zijnd flottieljevaartuig; een waldetachement mariniers van ongeveer 150 man — waarvan ongeveer 35 man op Aruba zijn gelegerd —; de militaire politietroepen, waarvan de sterkte ongeveer 190 man bedraagt — hiervan doen ongeveer 40 man dienst op Aruba —; een korps burgerpolitie van 25 à 30 man voor de eilanden Curaçao en Aruba, alsmede een korps veldwachters van 65 man voor alle eilanden; de militaire en maritieme uitgaven gingen in 1930 de drie millioen te boven en overschrijden voor het loopend jaar nog verre de twee millioen).

* * *

Verschillende andere punten (o.a. de Bovenwindsche eilanden) latende rusten, mogen wij niet onvermeld laten, dat Mr. Joekes onder beroep op de *N. R. Crt.* terecht scherpe critiek heeft geoefend op eenige leden van den Kolonialen Raad, die, in kennis gesteld van aanstaande verhoogingen van de invoerrechten op bier, sigaretten en wijn, door het overijld inklaren van groote hoeveelheden artikelen zich zelf eenige tonnen gouds in de zakken hebben gespeeld ten koste van 's Lands kas. De minister van

Koloniën, vond de zaak blijkbaar ook niet geheel in den haak. Wel heeft hij in zijn Memorie van Antwoord medegedeeld, dat geen der leden van den Kolonialen Raad *persoonlijk* heeft deelgenomen aan de inklaringen, maar dat is ten slotte maar een half antwoord. In elk geval geeft het te denken, dat hij op 26 November toegaf, „dat men voortaan het best zal doen om in gevallen van fiscale strekking als het hier gold, de getroffen maatregelen te doen terugwerken tot een vroeger tijdstip, zoodat praktijken, als in deze bedoeld, in mindere mate zich kunnen voordoen." Zelfs als die leden van den Kolonialen Raad alleen maar loslippig geweest zijn, hebben zij zich reeds op bedenkelijke wijze vergaloppeerd.

* * *

Wij zullen zwijgen van de besparingen op „Defensie", (Hoofdstuk VIII der rijksbegrooting), ofschoon de bezuiniging op den nieuwen aanbouw van vier millioen voor een zeer aanzienlijk deel schepen betreft, die tot versterking van de Indische marine bestemd zijn. Verlangzaming van het tempo van aanbouw scheen geboden door den nood der tijden.

Diezelfde nood der tijden heeft de Indische regeering genoopt tot verschillende bezuinigingen en belastingverhoogingen, zonder dat zij nochtans op die wijze aan ontstellende tekorten kan ontkomen. Tot de belastingverhoogingen behooren de heffing van tijdelijke opcenten op den benzine-accijns (*f* 3,9 millioen) en de vermogensbelasting (*f* 2 millioen). De desbetreffende suppletoire begrootingen zijn op 11 December door de Tweede Kamer behandeld; de heer Cramer heeft bij die gelegenheid ongerustheid aan den dag gelegd over „de stopzetting van de Poeloe Laoet-steenkolen-ontginning" (ook al een bezuinigingsmaatregel) en over de uitrustingskosten van den nieuwen Gouverneur-Generaal. Die uitrustingskosten bedroegen, gelijk steeds, *f* 60.000. Reden tot verlaging was er volgens minister De Graaff niet. De nieuwe landvoogd heeft overigens aanstonds op het voetspoor van zijn voorganger een korting van 5 pCt. op zijn geheele inkomen doen toepassen.

Langer is er gedebatteerd over dit wetsontwerp tot verhooging van de opcenten op de invoerrechten van 10 tot 20 pCt., waardoor nu aan waarderechten maximaal 14,4 pCt. geheven zal worden. De heeren Cramer en Bierema hebben deze verhooging gecritiseerd, mede met het oog op de bedreigde Twentsche belangen (het goedkooper produceerende Japan zou door de nieuwe verhooging nog sterker in den concurrentiestrijd staan); de heeren Feber en Beumer hebben ze met den minister verdedigd.

De heer Beumer constateert, dat de opbrengst van 10 opcenten

ten vorigen jare op 9 millioen werd geraamd en dat thans, bij den generalen achteruitgang (ook van den import), door een verdubbeling van de opcenten daaraan niet meer dan 6 millioen zou worden toegevoegd. Waarlijk geen overdreven bedrag bij een bevolking van eenige tientallen millioenen en een tekort van ettelijke tientallen millioenen. Een dubbeltje per hoofd — voor den Javaan nog minder — scheen nog wel te dragen. Bovendien waren verschillende artikelen (de manufacturen b.v.) veel goedkooper geworden. De vraag is echter maar, of niet ook het inkomen van menigen Inlander aanzienlijk is gedaald. Bovendien kan men deze belasting niet op zichzelf beschouwen. Intusschen is het een feit, dat de nood dringt; om die rede heeft dan ook de liberaal Bierema ten slotte niet tegengestemd, al betreurde hij de belastingverhooging ter wille van de Indische bevolking en van het Nederlandsche bedrijfsleven.

Ten slotte is het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen, al lieten de heeren Cramer en Wijnkoop aanteekenen, dat zij en hun fracties als tegenstemmers wenschten te worden beschouwd.

Bij deze gelegenheid heeft de katholieke afgevaardigde Feber (evenals zijn partijgenoot Kortenhorst reeds eerder bij Buitenlandsche Zaken had gedaan) van zijn sympathie doen blijken voor de instelling van differentieele rechten en van een tolunie tusschen Nederland en de overzeesche gewesten.

Of men het hiermede in Nederland en — wat toch ook gewicht in de schaal werpt — in Ned.-Indië algemeen eens zal zijn? De heer Feber heeft den minister reeds thans „met de meeste stelligheid" verzekerd, dat ditzelfde probleem bij de behandeling van de Indische begrooting voor 1932 — dus in Februari — weer aan de orde zal komen. In zijn antwoord heeft de minister het denkbeeld der differentieele rechten en dat der differentieering bij de heffing van invoerrechten ten bate van den kleinen man die de goedkoopste artikelen gebruikt en b.v. als dat door specialiseering der importwaren mogelijk ware, minder of geen rechten zou kunnen betalen, met elkander vereenzelvigd, hoewel zij niets met elkander uit te staan hebben.

* * *

Eenige dagen later, op 18 December, heeft de Tweede Kamer zonder eenige discussie het wetsontwerp tot het aangaan van een leening ten laste van Ned.-Indië aanvaard, mitsgaders een suppletoire begrooting, die steun aan de koffie-ondernemingen en bij de mechanisatie van den landbouw in Suriname in uitzicht stelt.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

KOELIE-WERVEN IN SINGAPORE.

De *Club-Kroniek*, Mdbl. gewijd aan het societeitsleven, geeft vaak „Herinneringen" van S. v. d. Woude uit zijn Indischen tijd. Wij geven hier zijn bijdrage in het nummer van 1 November verkort weer.

Soms word ik verrast, zoo begint hij, door een vraag, naar aanleiding van vorige „Herinneringen" in de *Club Kroniek*, om iets te willen mededeelen over een of ander onderwerp. Belangstelling doet altijd aangenaam aan en zoo zet ik mij er deze keer gaarne toe iets te vertellen over Chineesche arbeidskrachten op Indische Ondernemingen nabij Singapore en op Malakka.

Een Sikhoppasser in Khaki met roode bies langs de pantalon stond in gebogen houding bij de onderste trede mijner voorgalerij, terwijl ik uitrustte van een vermoeienden dag en „klimaatschoot".

Wat is er? was de vraag, waarop prompt de mededeeling volgde, dat de hoofd-administrateur mij wenschte te spreken. Hieraan werd toegevoegd, dat de toewan besaar op 't kantoor was.

De oppasser verdween en ik bleef nieuwsgierig achter, want er moest wel iets bijzonders zijn om 's avonds nog ter conferentie te worden opgeroepen. Ik lag net zoo heerlijk in de lange stoel te luisteren naar het geruisch van de zee, die op 1 K.M. afstand hoorbaar was.

De leider der Mijnbouwmaatschappij, die zich in geen 2 dagen ten kantore had laten zien, zat in gepeins verzonken bij mijn binnentreden. Zwijgend reikte hij mij een brief toe, die na lezing even zwijgend werd teruggegeven. Ik wachtte.

Die brief behelsde de mededeeling der Singapore-autoriteiten, dat men voorloopig niet kon overgaan tot registratie en contracteeren van Chin. mijnwerkers voor onze Onderneming. Hetgeen zeer ernstig was.

De Straits-autoriteiten hadden registratie van koelies gewei-

gerd op grond van binnengekomen rapporten over mishandeling, enz. van werkvolk op onze Onderneming; rapporten uitgebracht door spionnen, die te vinden waren op alle voorname nederzettingen onder Europeesch en Chineesch beheer op Malakka en de naburige eilanden rondom de Straits Settlements. Een grond van waarheid zat er wel in die spionnenberichten, want eenige maanden vroeger had een ongelukkige schietpartij in één onzer mijnen helaas een doode gekost en een aantal zwaargewonde en lichtgewonde koelies, die intusschen genezende waren in het hospitaal.

Wij overzagen de waarde van dit invoerverbod in zijn geheele lengte en gevolgen. Bekend worden van den inhoud van de weigeringsmissive, beteekende stagnatie in den regelmatigen voortgang van het werk; sabotage door de slechte elementen, die zich sterk zouden gevoelen door den steun van de Eng. autoriteiten. Aanvulling en op peil houden van het noodige werkvolk was stopgezet. Dit bracht mede rapporten naar Holland aan Directie; achteruitgang productie bij de toenmaals heerschende hooge prijzen, ontevreden Directie, lange gezichten van aandeelhouders in het verschiet, critiek op de leiding van het bedrijf, critiek op beleid enz. Er moest iets worden gedaan zonder dat de bedrijfsleiding fiasco kon maken.

Het hoofd eener groote Onderneming kan (en wil) geen fiasco lijden bij pogingen om recht te zetten, wat in de publieke opinie krom lijkt. Men spant daarvoor één der meest geschikte medewerkers, die te weinig doorzicht heeft getoond indien hij faalt en die zijn werk gewoon goed heeft gedaan indien hij er in slaagt, alles in het reine te brengen. Zoo ook hier; ik kreeg de opdracht mij in den kortst mogelijken tijd volledig in te werken in het geval, alle bestaande stukken te bestudeeren en waar noodig, die maatregelen te nemen, die nuttig geacht werden om alles recht te zetten.

Het was een kolfje naar mijn hand, interessant werk buiten het gewone alledaagsche; ik nam de risico van mislukking, die een deuk zou beteekenen in mijn carrière, er op den koop toe bij.

Het heeft geen doel in den breede uitéén te zetten, waarom destijds in die mijn geschoten was; of men dat niet had kunnen voorkomen enz. Genoeg, wij zaten in de misère en hadden de nadeelige gevolgen van ernstig onverstand en slechte leiding te bestrijden, die vóór mijn komst ten tooneele en bij afwezigheid van den hoofdleider had plaats gevonden. Wij hielden eene lange bespreking en enkele dagen later kreeg ons stoomschip de „Sultan van Lingga" bevel zich gereed te houden tot vertrek en den kapitein werd last gegeven zich naar mijne aanwijzingen te voegen omtrent reisroutes en plaatsen van bestemming, enz.

Voorzien van alles wat dienen kon tot verspreiding van het noodige licht over het betreurenswaardige incident en tot wegneming van onjuiste indrukken werd de reis aanvaard.

De eerste tocht gold den N. I. bestuursambtenaar op het eiland Lingga, gehucht Tandjong Boeton. De assistent-resident, die de afdeeling Lingga bestuurde, was een zeer stil en eenzelvig man (geworden), die lange jaren als eenig Europeaan met Mevrouw aldaar woonde.

Aan de hand mijner bescheiden en bij vergelijking met de in zijn archief aanwezige processen-verbaal van het destijds gebeurde, kwam vast te staan, dat ernstige overdrijving had plaats gehad van de voorstelling der feiten, hetgeen nieuwe oproeping en verhoor van getuigen wenschelijk maakte in het belang der Onderneming.

Terug naar Singkep, nadat ik bij gebrek aan personeel ten ass.-res.kantore had gefungeerd als onbezoldigd klerk en een aantal vertalingen van Mal. teksten, behoorende bij het processverbaal, in het Nederlandsch en Engelsch had samengesteld en met copie had gereedgemaakt voor Riouw en Singapore voor later gebruik. Niettegenstaande de ondragelijke hitte in het muffe kantoortje, waren des avonds die stukken gereed, tot groote verbazing en satisfactie van den ass.-res., die bij ontstentenis van onderlegd personeel daaraan anders zelf had moeten zwoegen. Wanneer het in dat geval klaargekomen zou zijn, mag Joost weten.

Het was te laat om dien avond nog meer te kunnen doen, zoodat wij den volgenden morgen zeer vroeg ten anker kwamen voor Singkep aan de andere zijde van het eiland. Telefonisch werd opzending gevraagd naar boord van de benoodigde getuigen en tolk om aanvullende verklaringen af te leggen voor den bestuursambtenaar. Een dag later waren ook deze behoorlijk opgemaakt en gelegaliseerd en wendde „de Sultan van Lingga" den steven thans naar Riouw. Wij arriveerden daar om te vernemen, dat de Resident, die niet ter plaatse was, ieder oogenblik kon worden terugverwacht. Wachten dus als je popelt om op te schieten.

Ik wachtte zoowat anderhalven dag alvorens de volgende stap te kunnen doen en ondervond alle medewerking van den resident, nadat hem de ernstige toestand was uiteengezet.

Voorzien van de noodige aanbevelingen voor het Straits Bestuur en onzen Consul-Generaal, kon de tocht worden aanvaard naar het hol van den leeuw.

Intusschen had nog eerst een reis opnieuw terug naar de Onderneming moeten geschieden uit technische overwegingen, om antwoord te kunnen geven op vragen van den Resident, die

op verschillende punten onvoldoende meende voorgelicht te zijn.

Eindelijk waren wij zoover, dat met de Singapore-autoriteiten kon worden geconfereerd, waarvan, door de krachtige hulp van onzen Consul-Generaal aldaar, het resultaat werd, dat eene voorloopige toestemming afkwam tot werving van een beperkt aantal koelies voor het eerste jaar; daarna kon men verder zien.

Ik sprong in de lucht en ware het mogelijk geweest een telegram van deze overwinning te zenden naar de Onderneming, dan was dat zeker geschied. Er bestond evenwel geen telegr. of telef. verbinding in dien tijd tusschen Singapore, Riouw en Singkep. Telegrammen, dus ook Europeesche, bereikten ons op dat laatste eiland — per brief — middeleeuwsch? ja, doch het was niet anders.

Het succes werd naar het Hoofdkantoor in Den Haag geseind en in overleg met het agentschap der Nederl. Handel-Maatschappij werd met den dokter der Maatschappij te Singapore afspraak gemaakt voor den volgenden dag samen koelies te gaan keuren.

Intusschen werd deze dag besteed om inkoopen te doen van voedsel etc. voor de mijnen bij Chin. handelaren. Een aantal zakken rijst, gedroogde inktvisschen, gezouten groente, Ind. vermicelli (laksa), vaten vol tao-gee (ontkiemende boontjes), een aantal levende varkens, enz. enz. werd aangekocht en het schip reisklaar gemakt om den volgenden dag in den namiddag te kunnen vertrekken, zoodra de nieuwe koelies aan boord waren.

Den volgenden morgen om 7 uur trokken de dokter en ik er samen op uit om koelies te gaan uizoeken. Dit is een heel eigenaardig onderwerp ter bespreking. Het lijkt misschien eenigszins op aankoop van menschen en inderdaad bestaat er een lichte overeenkomst, gezien van ethisch standpunt. Naar gelang van vraag en aanbod op de markt is Singapore goed of slecht voorzien van dit menschenmateriaal.

In hun eigen land zijn de bestaansmogelijkheden voor de zeer dichte bevolking gering, zoodat er een levendige export bestaat van lieden, die in andere Oostersche landen zich een bestaan trachten te veroveren. Hierbij verleenen Chineesche handelskantoren van „brokers" hunne tusschenkomst en wij zullen niet nagaan of deze lieden „onkreukbaar eerlijk zijn en oprechte paden bewandelen". Daaraan ontbreekt veel. Want ook deze Oosterlingen huldigen den stelregel, dat zij niet op de wereld zijn om „vliegen te vangen". Genoeg, dat naar gelang van voordeelige tin- en rubberprijzen meerder of minder „trek" naar deze Onderneming is van Chin. werkvolk. Het Straits Bestuur regelt den toevoer uit Hongkong, Swatow, enz., opdat de Koeliehuizen te Singapore en Penang niet overvuld raken. De menschen mogen

niet langer dan 14 dagen in hetzelfde huis wonen, zoodat zij regelmatig van het eene naar het andere koeliehuis gaan, totdat hun beurt komt om te worden aangeworven voor een of andere onderneming, vrijwillig natuurlijk, ten overstaan van den Eng. Straitsambtenaar, de Protector of Chinese, die zelf Chineesch spreekt van een of meer der talrijke Chin. bevolkingsgroepen. Daarover zullen wij niet uitweiden; 't zou ons te ver voeren. U begrijpt, dat de „vrije" verkiezing en de vrijwillige verbintenis, die deze menschen aangaan, niet al te vrijwillig is en dat er allicht eenige dwang wordt uitgeoefend om ze kwijt te raken door de brokers, indien zij het eens in hun hoofd mochten halen liever niet naar deze of gene streek te gaan om te werken. Enfin wantoestanden heerschen overal waar opeenhoopingen van menschen zijn, die op een of andere wijze onderworpen zijn aan de macht van enkelingen. Ook onder dit werkvolk, dat niet de beste elementen van China's burgerij bevat, komen individuen voor, die men, gezien de rust op de betrokken ondernemingen, waar zij hun werkzaamheden aanvaarden, beter had gedaan in China te laten. Onder deze menschen zijn zelfs zeer slechte exemplaren, die een doorloopende ergernis zijn voor hunne werkgevers. Er zit gespuis en uitvaagsel onder, hetgeen jammer genoeg uitwendig niet te zien is.

De handelshuizen der heeren brokers genieten een bepaalde reputatie, zooals winkels, waar men gaarne of ongaarne koopt, men stelt vertrouwen in den verkooper en in zijn waar en ongeveer zoo is het gesteld met den broker en de koelies, die hij aanbiedt. Je gaat dus eerst naar je „vertrouwde leverancier" en zoo deden de dokter en ik.

Tjang a Fat ontving ons zeer voorkomend, informeerde naar onze gezondheid en offreerde Whisky Soda en sigaren, (alles van goede kwaliteit) in vrij verstaanbaar Maleisch. Wij bedankten en verlangden zijne voorradige koelies te zien. Hij barstte uit in een éloge op de mannen, die in zijn huis „wachtten" op een engagement voor onze Onderneming, en hij verzocht ons hem te willen volgen.

Zoo'n koeliehotel bestaat gewoonlijk uit 3 of 4 verdiepingen, eigenlijk leege zolders, die men bereikt langs een steile houten trap. Andere toegang of uitgang is er niet, zoodat contrôle op de bewoners dezer zolders niet moeilijk is. De vensterlooze ramen zijn voorzien van stevige traliën; wijze voorzorg van den broker, die zelf gelijkvloers woont. Niemand kan dus op andere wijze dan langs trap en parterre het huis verlaten. De kerels zijn goed opgeborgen en worden goed bewaakt, want zij vertegenwoordigen het levend kapitaal van den broker.

Deze man betaalt overtochtskosten, uitrusting, voeding tot het uur van aanwerving en andere kosten voor al deze koelies, totdat zij zijn huis voorgoed verlaten en de Onderneming, die hen aanwerft, heeft al naar gelang van de stand van de markt (van werkkrachten) veel of weinig per hoofd te betalen.

In den tijd waarvan ik spreek, betaalde men van $ 60.— tot $ 80.— (Straits dollars) per hoofd; betaalde via de bank per chèque en ontving factuur van de bank over zoo en zooveel koelies à zooveel dollars; zooveel registratiekosten, keuringskosten, dokter, contante voorschotten en aanvulling uitrusting, summa summarum totaal zooveel per hoofd. De broker toonde ons zijn menschen (er waren ongeveer 90 man aanwezig) en wij kozen daaruit een 40-tal voor ons doel geschikt. Er werd lang gemarchandeerd over de verschillende types, want de broker wilde ons het liefst „de heele partij" „en bloc" „verkoopen". De dokter, die volkomen op de hoogte was aan welke eischen onze menschen moesten voldoen, hield voet bij stuk, keurde af wat maar eenigszins symptonen vertoonde berri-berri-achtig te zijn of te zijn geweest, te lijden had van anaemie of andere ziekten, met het gevolg, dat de broker bleef zitten met het minderwaardige deel zijner menschen. Gevolg, veel gelamenteer; probeeren ons medelijden op te wekken met het verlies, dat hij zou lijden, omdat wij de beste koelies hadden uitgepikt, enz. enz.; weigering deze schadepost te willen boeken enz., met natuurlijk als eindresultaat onze zakelijke mededeeling, dat deze koelies om 12 uur ten kantore moesten zijn van den Protector of Chinese om te worden geregistreerd.

Ter voorkoming van vergissingen? werden de portretten der uitgekozen koelies door ons medegenomen en om 12 uur verscheen ook ik ten kantore van den Protector en had verificatie van photo's en menschen aldaar nogmaals plaast. De praktijk heeft geleerd, dat verwisseling van gezonde door minder gezonde menschen vroeger niet zelden plaats greep, zoodat men zich hiertegen heeft gewapend door een goedgelijkende photo van den betrokken koelie te eischen. Deze photo's worden genomen in visiteformaat, „en buste" en de man draagt op zijn borst een wit lapje, waarop in Chin. karakters zijn naam is geschreven. Naam en uiterlijk kunnen zoodoende goed worden gecontroleerd. De achterzijde der photo draagt denzelfden naam in onze letterteekens met het oog op contrôle voor den Europ. werkgever. Aan de hand van de verzamelde photo's passeerden de ter registratie voorgedragen koelies de revue en onze broker, die wist, dat aan de gestelde voorwaarden niet was te ontkomen, had zijn reputatie getrouw gezorgd, dat de bestelde mannetjes zonder uitzondering aanwezig waren.

De registratie-formaliteiten waren spoedig afgeloopen en voorzien van de gebruikelijke uitrusting marcheerden mijn 40 man door Singapore naar Johnson's pier om aan boord te gaan voor de reis naar hun nieuwe bestemming, tineiland Singkep. Zoo'n koelie-uitrusting was zeer eenvoudig en bestond uit een gevlochten bamboehoed, 1 baadje en 1 broek, 1 paar houten klompen, 1 roode moltondeken, 1 lendedoekje en 1 handdoek en ten slotte een hang-klamboe. Bij de aanwerving kreeg ieder dezer menschen $ 5.— voor aankoop van kleine zaken en bijna geen dezer koelies stapte aan boord zonder papieren waaier en gordelriem waaraan een tandeborstel bungelde. Mijn 40 man werden geïnstalleerd op het voordek en om 2 uur werd het anker geheschen.

Na al deze moeilijkheden daalde er rust in mijn ziel, doch een bewogen zee zorgde, dat er onrust daalde in maag en ingewanden, zoodat ik volkomen „uitgeput" ter reede Singkep ten anker ging na bevolen te hebben het schip als voor een feest te pavoiseeren, opdat men aan den wal zou weten, dat deze reis succesvol ten einde was gebracht.

Groen en slap bereikte ik de pier en weigerde „goed-gedaan" te worden, totdat mijn mannetjes veilig aan land waren gebracht en hunne bestemming hadden bereikt.

Hiermede waren deze zorgen van de baan en wij leefden weer een tijdje rustig en genoegelijk verder, totdat nieuwe moeilijkheden aan onzen horizon verschenen, die eveneens opnieuw werden bestreden en overwonnen.

JAPAN IN MANDSJOERIJE.

Het artikel „Verhoogde veiligheid van en in Indië ondanks bezuiniging op de machtsmiddelen", van luitenant-generaal Gerth van Wijk, verschenen in *De Rijkseenheid* en door ons, verkort, weergegeven in *D. I. G.* 1931 II, blz. 1120, heeft Dr. J. G. Loohuis aanleiding gegeven zijn zienswijze naast die van den oud-legercommandant te stellen in hetzelfde weekblad van 25 November. Ook van zijn artikel geven wij hier de hoofdmomenten weer.

„Met Z. Exc. staan wij op het standpunt, dat de Z.-O.-Aziatische koloniale gebieden een belangrijke rol vervullen in de wereldhuishouding, waartoe zij echter vooralsnog niet zelfstandig, dat is zonder Westersche leiding en stuwkracht, in staat zijn en dat mede hieruit voortvloeit, dat de positie, welke de staten ten aanzien van hun respectieve Aziatische rijksdeelen innemen, zedelijk en redelijk volkomen gerechtvaardigd is.

Als dan echter de Mandsjoerijsche quaestie een voorlooper

wordt genoemd van de komende gebeurtenissen in Azië in dien zin, dat in de nabije toekomst een samengaan van Japan en China tegen de Westersche mogendheden te verwachten zou zijn en even later wordt geschreven over het ineens als realiteit voor de deur staande Gele Gevaar, dan moet ons van het hart, dat dit naar onze meening wel wat al te speculatief is. De in de verdere beschouwing van Z. Exc. besloten liggende suggestie van de gewenschtheid, c.q. de noodzakelijkheid van een samengaan van Frankrijk, Groot-Brittannië en de Vereenigde Staten, indien een van drieën in de Pacific in conflict zou komen met een Aziatische mogendheid (met welke alleen Japan kan worden bedoeld) is een politieke raad, die te Washington, Londen en Parijs wel niet zonder meer zal worden ter harte genomen.

In het midden der vorige eeuw nog nagenoeg een feodaal georganiseerd en vrijwel geheel geïsoleerd land, wist Japan zich in enkele decennia te emancipeeren tot een moderne wereldmacht, die de Westersche techniek geheel beheerscht. Het slaagde er in om een aantal omliggende eilanden en deelen van het Aziatische continent geleidelijk binnen zijn machtsspheer te brengen. Niet slechts in het huidige Mandsjoerijsche conflict, ook vroeger toonde het steeds een uitstekenden zin voor macht, politiek en diplomatie te bezitten.

Steeds nijpender overbevolking, met als eenige remedies emigratie en industrialisatie, dwingen Japan tot het winnen van gebieden, waar het zijn bevolkingsoverschot kan plaatsen, grondstoffen voor zijn industrie kan vinden en de producten dier nijverheid kan verkoopen. Ook in China werd doelbewust te werk gegaan. Dat hierbij de gedachte „Azië den Aziaten" voorgezeten zou hebben, is onwaarschijnlijk. Japan volgde denzelfden weg, dien alle Europeesche industriestaten en ook Noord-Amerika gegaan zijn. Dat Nippon de aspiratie zou hebben, op te treden als leider eener eventueel bestaande of te beginnen pan-aziatische beweging, berust op verdichtsel. Japan's internationale successen toonden afdoende aan, dat men daar in gezaghebbende kringen zeer reëel is ingesteld. Het streven naar de hegemonie in het Oosten of het zich opwerpen als leider eener pan-aziatische beweging zou te veel bezwaren met zich brengen, gesteld al dat Japan's ambitie daarop georiënteerd was. De bestaande *zeer scherpe* Japansch-Chineesche tegenstellingen, de bedreiging vanuit Russisch-Azië, de uit een pan-aziatisch streven onvermijdelijk voortvloeiende conflicten met de Vereenigde Staten en het Britsche Rijk, om dan van de overige staten nog niet te spreken en dan ten slotte de omstandigheid, dat het moderne Japan zich in menig opzicht nauw verwant gevoelt aan de vol-

keren, van wie het zijn nieuwe cultuur heeft overgenomen en met wie het zoo sterke gemeenschappelijke belangen heeft op economisch en cultureel gebied, al deze factoren maken, dat Japan zich wel zal bedenken, alvorens als voorganger eener „Azië den Aziaten"-beweging op te treden. Trouwens, reeds eenmaal toonde Japan zeer duidelijk, wars te zijn van dergelijke stroomingen. In 1926 werd met geweld verhinderd, dat te Nagasaki een pan-aziatische conferentie werd gehouden. Japan denkt er niet aan om zijn lot te verbinden aan dat van de Aziatische groepen, die minder zich de nieuwe cultuur wisten eigen te maken en ook in andere opzichten niet op wereldpeil staan. Zoolang de Europeesche staten, door welke maatregel dan ook, een dergelijk samengaan niet provoceeren, liggen Japan's belangen meer aan de Westersche zijde dan aan die van de andere Aziatische volksgroepen.

Een ander punt, waar Generaal Gerth van Wijk terecht de aandacht op vestigt, is het vraagstuk der economische concurrentie van Japan. Voor enkele producten verdringt dit land de overige industriestaten van de Aziatische markten. De handelsstatistieken van Nederlandsch-Indië, van British Malaya, van de Philippijnen bewijzen dit duidelijk. Japan produceert goedkooper dan zijn concurrenten en voor dit prijsargument zwicht natuurlijk de consument, hij zij bruin, blank, zwart of geel. Hier zal een samengaan van de in den aanhef dezer gedachtenwisseling genoemde „blanke mogendheden weinig baten. Slechts door te komen tot een meer rationeele, goedkoopere en betere wijze van produceeren zal men de Japansche industrie kunnen bestrijden. Wie meent, dat andere middelen op den duur kunnen helpen, hij denke aan de snelle opkomst van den Duitschen handel en het stijgende aandeel, dat de Duitschers zoowel op commercieel als op scheepvaartgebied in Azië na de totale nederlaag van 1918 wisten te heroveren.

Om tot Mandsjoerije terug te keeren. Juist uit het oogpunt van de hier ter sprake gebrachte economische quaestie is het toe te juichen, dat Japan de taak op zich heeft genomen aan de wereldhuishouding een belangrijk productie- en afzetgebied terug te geven. Het ware te wenschen, dat de Europeesche industriestaten en Noord-Amerika met Japan samenwerkten in deze, en ook elders in China orde op de zaken gingen stellen. De absorptiecapaciteit en het productievermogen van Azië zouden er enorm door toenemen en dit zou niet slechts aan Japan, maar aan alle industrielanden ten goede komen. Thans is dit reeds op kleine schaal het geval door Japan's optreden in Mandsjoerije. Ook ditmaal bleek Japan's inzicht in de Aziatische, c.q. Chineesche,

situatie reëel te zijn dan van menig ander (tot den Volkenbond behoorend) land.

En nu van Nederlandsch standpunt. Bestaat er voor ons, Nederlanders, reden om Japan's doortasten in Mandsjoerije te betreuren? Zeker niet. In de eerste plaats is dit gebied een belangrijke handelsfactor voor Nederland, dat naar de handelsomzetten van Mandsjoerije gerekend de vierde plaats inneemt. Het is dus zeer zeker in ons belang, dat rust en orde daar te lande worden gehandhaafd.

Maar ook anderszins kunnen wij ons over Japan's doortastendheid slechts verheugen. Door deze expansie naar het Westen is de drang in Zuidelijke richting vooreerst wel van de baan. Nederlandsch-Indië is dus voorloopig veilig gesteld voor eventueele Japansche imperialistische neigingen.

Er is nog een factor, die niet buiten beschouwing mag blijven. Japan's houding en doortastendheid zullen niet nalaten Rusland's belangstelling in hooge mate te wekken. Dit kunnen de West-Europeesche landen, zoowel wat betreft hun Europeesch territoor als voor hun Aziatische gebieden, slechts met vreugde begroeten. Zouden de betrekkelijk zwakke protesten der mogendheden van het Kellog-pact alleen een uitvloeisel zijn van de ongunstige economische en financieele toestanden of zou ook mogelijk achter deze omstandigheid een aanzienlijke dosis „realpolitisch" inzicht verborgen worden?

Japan vermocht het de wereld meerdere malen reeds verbaasd te doen staan en bedriegen de teekenen niet, dan zal het ook ditmaal weer iets grootsch tot stand brengen. De nationale gedachte, die in geen land ter wereld zoo sterk is als juist in Dai Nippon, is de drijvende kracht, die het land voortstuwt op den weg naar het succes. En tevens is zij de beste garantie, dat het volk zich niet zal storten in het onvruchtbare avontuur van een rassenstrijd, maar rustig voort zal bouwen op den grondslag van de cultureele en economische werkelijkheid aan het eigen staatsgebouw. Al liggen natuurlijk latente conflicten besloten in de uitbreidingspogingen van Dai Nippon, een komenden strijd van blank tegen geel, een voor de deur staand Geel Gevaar vermogen wij niet te zien in Japan's houding en zeker niet in zijn houding in de Mandsjoerijsche quaestie."

DELITABAK IN AMERIKA.

Nadat de *Deli Ct.*, in haar nummer van 28 October verontwaardigd had geschreven over het nieuwe argument door de

protectionisten en de tabaksboeren in de Vereenigde Staten naar voren gebracht om de Sumatra-tabak buiten Amerika te houden, het argument, dat de prijsgeving van de poenale sanctie slechts theorie, geen practijk dus, zou zijn, heeft hetzelfde dagblad, den 2en November, een hoofdartikel kunnen betitelen: „Een blijde dag voor de tabakscultuur", waarbij het onderschrift: „Geen invoerverbod in de Vereenigde Staten" al genoeg zeide om de veranderde stemming te verklaren.

„De tabaksmenschen in Deli en in Holland halen heden verruimd adem, zoo zette het hoofdartikel in. De dreiging, dat *ondanks* de prijsgeving van de Poenale Sanctie tòch een embargo zou worden gelegd op de Sumatra-tabak, is *afgewend*. Een telegram uit Washington brengt als beslissing van het Departement van Financiën der Vereenigde Staten de mededeeling, dat de Sumatra-tabak onder de bepalingen van de Tariefwet na 1 Januari 1932 in Amerika mag worden ingevoerd, ondanks het feit, dat de regeling betrekking hebbend op goederen, geproduceerd onder *indentured labour*, met ingang van dienzelfden datum in werking treedt.

Dit bericht heeft in de eerste plaats betrekking op den tabaksoogst 1931. Men zou, onder aanvoering van het motief, dat deze oogst nog door arbeid onder Poenale Sanctie is tot stand gekomen, de tabak van 1931 buiten de grenzen der Vereenigde Staten hebben kunnen houden en alleen latere oogsten hebben kunnen toelaten, oogsten dus geproduceerd onder het stelsel van vrijen arbeid.

Thans evenwel kan het gevaar voorbij worden geacht, zoodat èn de oogst 1931 èn alle volgende oogsten de Amerikaansche afnemers niet zullen behoeven te missen, waarmede van de tabakscultuur van Deli het zwaard van Damocles is afgewend. *Amerika zal blijven verschijnen op de inschrijvingen in Frascati, de afnemers van de fancy-partijen der Deli-tabak blijven behouden.* Dit is de beteekenis van het bericht van heden en deze tijding is een hartelijken gelukwensch waard. Het offer van de prijsgeving der Poenale Sanctie is niet tevergeefs gebracht."

De *Deli Ct.* gaf dan eenige interessante mededeelingen betreffende de totstandkoming van de gevallen beslissing, om ten slotte toch tegen te hoog gespannen verwachtingen te waarschuwen.

„Met de afwending van de Amerikaansche dreiging is de tabakscultuur in Deli er nog niet met één slag bovenop, nog afgezien van moeilijkheden, welke bij het arbeiden zonder Poenale Sanctie kunnen rijzen.

Al mag dan de oogst 1931 vrij in Amerika worden ingevoerd, dan beteekent dit nog geenszins, dat tabak van goede en uit-

nemende kwaliteit de prijzen zal kunnen behalen, welke tot dusverre voor de fancy partijen werden betaald. Tot vóór deze crisis werd aangenomen, dat op de Sumatra-tabak, als bijzonder monopolie-product, algemeene economische crises niet zoo diep inwerkten als met andere producten het geval was, zoodat het rendement van de Sumatra-oogsten min of meer van crises vrij stond. De huidige depressie echter is van zoo grooten omvang en diepte, dat men in tabakskringen ten aanzien van de opbrengst van den oogst, welke in het aanstaande voorjaar aan de markt zal komen, niet onverdeeld optimistisch is gestemd.

Het feit dat, naar wordt aangenomen, het resultaat van deze crisis zal zijn, dat men blijvend op een lager niveau zal aanlanden, zal stellig mede een prijsdrukkenden invloed hebben, óók voor het product waaraan Deli zijn opkomst en naam te danken heeft.

Met deze omstandigheid wordt in tabakskringen zeer wel rekening gehouden, wat echter niet wegneemt, dat de Delische tabakscultuur door de beslissing van het Amerikaansche Departement van Financiën van een groote, zéér drukkende zorg is bevrijd."

VEREENVOUDIGING VAN DE RECHTSPRAAK.

Kort geleden is geseind, dat de directeur van justitie een voorstel bij de regeering heeft ingediend tot vereenvoudiging van de rechtspraak voor Europeanen in dien zin, dat de eenvoudige misdrijven slechts door één rechter zullen worden berecht, hetgeen een besparing op het kostbare drie-rechters-apparaat der raden van justitie zou beteekenen. Nadere bijzonderheden dienaangaande worden thans meegedeeld in een correspondentie uit Batavia aan de *Sumatra Post:*

In het ontwerp tot wijziging van het strafprocesrecht voor Chineezen, dat in Augustus van het vorige jaar is gepubliceerd, is met de vermelde vereenvoudiging in de rechtspraak voor Europeanen reeds rekening gehouden, omdat de gelijkstelling van de Chineezen anders de raden van justitie te zwaar zou hebben belast. In wezen is het thans ingediende ontwerp niets anders dan een voorstel tot instelling van het instituut van den politierechter, dat ook in Nederland reeds bestaat. Aan dezen rechter is de zorg toevertrouwd voor het berechten van de misdrijven, waarvoor de maximum-straf den tijd van zes maanden niet te boven gaat en die naar het oordeel van het openbaar ministerie niet van zoodanig gecompliceerden aard zijn, dat een alleen rechtsprekend rechter de berechting ervan niet zou kunnen bezorgen.

Evenals het ontwerp voor de gelijkstelling van de Chineezen, gaat het thans ingediende voorstel echter verder: men wil den politierechter in Ned.-Indië belasten met de berechting van misdrijven, waarop een gevangenisstraf van ten hoogste een jaar is gesteld; de voorwaarde omtrent het eenvoudig karakter der delicten is ongewijzigd overgenomen. Practisch zal daarvan natuurlijk slechts zelden gebruik worden gemaakt.

Zooals ten vorigen jare de instelling van het instituut van den politierechter gedacht werd in verband met de gelijkstelling van de Chineezen, wordt het dus thans voorgesteld ten bate van de bezuiniging.

Het instituut van den landrechter blijft daarnaast bestaan. Echter wordt thans ook gewerkt aan een wijziging van het landgerechtreglement. Het is een publiek geheim, dat de mogelijkheid tot gratie van een veroordeelde ten opzichte van de landgerechtvonnissen, op schandelijke wijze wordt misbruikt. Tijdige indiening van een gratieverzoek schort tenuitvoerlegging van het vonnis op tot het hoofd van plaatselijk bestuur kennis zal hebben bekomen van de beslissing van den gouverneur-generaal. Sinds de Oostersche samenleving van de beteekenis van dit feit doordrongen is — en dat was al heel spoedig na de inwerkingtreding van het landgerechtreglement — regent het gratieverzoeken van door het landgerecht veroordeelden, die geen ander motief hebben dan..... zich aan de betaling van de boete of de hechtenis dan wel gevangenisstraf te onttrekken, door zich uit de voeten te maken vóór de beslissing op het rekest afkomt en het vonnis kracht van gewijsde verkrijgt.

Het behoeft geen betoog, dat op deze wijze belangrijke schade wordt toegebracht aan het nuttig effect van de landgerechtsrechtspraak. Hierin zal nu door een wijziging van het reglement verandering worden gebracht. Hoe en in welke mate kan thans nog niet worden medegedeeld, daar het ontwerp nog op het departement van justitie in voorbereiding is.

BUITENLAND.

RUSLAND HEEFT GEEN WERKLOOZEN.

Rusland heeft geen werkloozen. Zoo wordt ons voorgehouden door hen, die nog altijd meenen — of zich willen doen gelooven — dat het bolsjewikisch stelsel in de richting van den heilstaat wijst. Maar wie vragen durft stellen, ingegeven door niet ontkende berichten en verhalen, krijgt geen afdoend antwoord.

Bekend is dat duizenden in dwangarbeid 'n leven lijden, dat niets menschwaardigs meer heeft, bij de ontginning der bosschen, die het hout leveren waarmede de dumping-concurrentie in het buitenland kan worden gevoerd. Veroordeelden voor misdrijven tegen de maatschappelijke en staatkundige orde, zooals de Sowjets haar onverbiddelijk aan allen en voor alles willen opleggen, worden daar te werk gesteld op een wijze, die alles overtreft wat uit verre landen van de slavernij en uit oude tijden van de galeien bekend is. Indien de verhalen, van uit die hel ontsnapten, op waarheid berusten, zijn de daar te werkgestelden zelfs niet allen schuldigen, maar wordt dit lot ook gedeeld door slachtoffers van de verdachtmaking, die in Rusland een zoo groote afschuwelijke rol speelt.

Als de Nederlandsche regeering er toe kwam om allen, die in ons land ingaan tegen wat door haar als de heilzame maatschappelijke en staatkundige orde wordt beschouwd, in dwangarbeid te werk te stellen aan de ontginning van de heide- en zandgronden, dan zou het werkloozen-vraagstuk al een heel eind naar een oplossing gestuurd worden. Kon Nederland den zoo, onder beuls-contrôle, opgelegden arbeid dan ook nog, in dumpingsmethode, naar het buitenland productief maken, dan zou de economisch-financieele kwestie eveneens een heel eind naar een oplossing gestuurd kunnen worden.

Maar wij achten ons gelukkig, dat een en ander in, en voor, en door Nederland niet als mogelijk wordt beschouwd. Doch laat ons dan ook er op bedacht zijn, tegenover de bewering van de bewonderaars van Ruslands, dat aldaar geen werkloosheid bestaat, de vraag te stellen: of daarbij ook gedacht is aan den

dwangarbeid verricht door die politieke gestraften? En laten wij daarbij dan de vraag doen aansluiten: of het Russische stelsel, om op die wijze het werkloozen-vraagstuk tot oplossing te brengen, voor ons land te verkiezen zou zijn boven het nu toegepaste van in vrijheid verleende broederlijke hulp en steun om door den benarden tijd heen te komen.

Geen werkloozen. Werd in het voorafgaande gesproken over arbeiders, in alles-behalve-benijdenswaardige omstandigheden, ik kan, zelfs bij toepassing van alle door de Sowjet uitgedachte dwangstelsels, maar zeer voorwaardelijk aannemen dat er geen werkloozen zouden zijn.

Het is als een der treurigste uitwassen van de bolsjewikische practijk beschouwd, dat 10000den kinderen in verwilderden toestand rondzwierven, geheel overgelaten aan hun lot; bedorven, verdorven naar geest en lichaam groeiden zij op voor galg en rad. Eerst hebben particuliere instellingen getracht dit kwaad wat te beperken en het allerergste van die ramp voor heden en toekomst af te wenden, maar 't weinige dat men zoo vermocht te bereiken, deed de horden menschbeesten ternauwernood in aantal verminderen. De staat heeft het werk daarna overgenomen. Doch de rotplek stak de verzorgers aan. Wat men vernam over de toestanden en verhoudingen in die inrichtingen, waar wilde kinderen getemd moesten worden, bleef behooren tot het allerafschuwelijkste onder het vele leelijke dat de Russische samenleving biedt. Heel langzaam aan is de kanker toch wat beperkt. Hoe, is nooit duidelijk geworden. Bij de hardhandige methodes daar in toepassing kan men omtrent de aangewende middelen niet gerust zijn. Geheel bezworen is het kwaad ook nog niet, het aantal kinderen zonder huis, school, kerk is nog ontzettend groot. Ik weet niet in hoever in de oplossing van dit vraagstuk ook in het veelgeroemde vijfjarenplan voorzien is.

Maar in elk geval hebben de 10000en boefjes, die vele opvolgende jaren de samenstellende deelen van een rottingsproces hebben uitgemaakt, Rusland honderd duizend nietswaardigen bezorgd. Opgegroeid tot volwassenen, waren zij, zonder vorming, zonder kennis, zonder kunde, in de maatschappij buiten de maatschappij gesteld. Waar zijn ze gebleven? Wat is er van hen geworden? Het wil er bij mij niet in, dat die bedelbenden, welke leefden als verwaarloosde dieren, groepen vormend in de straten, op de stations, in de stad, in het dorp, op het veld, in het bosch, omgezet zijn tot groepen bruikbare arbeiders, nuttige leden in een geordende samenleving.

Waar zijn ze? Hoe zijn ze?

Zijn van die honderdduizend, nu jonge mannen en vrouwen, inderdaad geen werkloos? Indien dit bevestigend kan worden beantwoord, hoe zijn die slachtoffers van de bolsjewikische maatschappelijke ordening, of wil men liever, die slachtoffers van het gemis aan maatschappelijk ordening, dan aan het werk gesteld?

Zijn zij door ditzelfde meedoogenlooze Sowjetstelsel naar de galeien verwezen? Als lijfeigenen in Siberië? Als slaven in de bosschen? Als boeven in de gevangenis?

Het ligt in de lijn van de Sowjet om in niets eigen schuld te erkennen; slachtoffers van Sowjet-dwaling zijn er dus niet, schuldigen slechts.

Niet kunnen werken, onbekwaam wezen, behebt zijn met de eigenschappen van den verwordene, het zijn misdaden die gevonnist behooren te worden.

Is het land, is het volk te benijden, dat op deze wijze vrij wordt gehouden van werkloozen?

En dan ook dit nog. Een onnoemlijk aantal Russen is uit zijn land gedreven. Verbannen of gevlucht, hebben deze vaderlandloozen in den vreemde werk gevonden, of leven zij daar ten koste van de gemeenschap. Het aantal niet-Russen door de Sowjet om bijzondere redenen naar Rusland geroepen, is niet noemenswaard in vergelijking met dat zeer groot aantal uitgewekenen. Als die honderdduizenden, millioenen misschien, niet uitgedreven waren, zou het cijfer der werkloosheid èn in Rusland èn in het buitenland dan niet anders kunnen zijn? G. N.

DE POSITIE DER PARIA'S.

In *De Nieuwe Crt.* van 8 December wijdt Dr. W. Snijders de hier volgende beschouwingen aan de paria's, die een plaats wenschen in de rij der volkeren.

„Het is een ontroerend feit dat misschien in de wereldgeschiedenis nog van groote beteekenis zal blijken: een volk, dat duizenden jaren heeft bestaan, een volk, waarvan de afkomst zich verliest in de geheimzinnige duisternis der voor-historische tijden en dat toch geen geschiedenis heeft, wil thans in de twintigste eeuw een eigen volksbestaan veroveren.

De Indische paria's zijn gekomen met hun eisch en zelfs Gandhi is verschrikt. Het is n.l. reeds eenmaal voorgekomen, dat juist zulke paria's een Indo-Arische beschaving in den tijd van haar grootsten en meest schitterenden bloei ten onder hebben gebracht.

In de diepe eenzaamheid der groote Achter-Indische oer-

wouden, vindt de ontdekkingsreiziger soms merkwaardige boschbewoners, die door een aangeboren, verfijnde beschaving en door een bijzonderen kunstzin bij het maken van hun kleeding, wapens en sierpijlen opvallen en door niets te bewegen zijn uit hun ondoordringbare oerwouden te voorschijn te komen. Het zijn zonder twijfel de laatste afstammelingen van het geheimzinnige Indo-Arische volk der Khmeo's, die gedurende ongeveer 1500 jaar in het tegenwoordige Cambodja een geordenden staat hadden, waarvan de glans het heele Verre Oosten doorstraalde. Zes eeuwen geleden verlieten zij echter plotseling zonder daartoe door buitenlandsche vijanden gedwongen te zijn hun schitterende millioenenstad Angkor, waarvan de ruïnes thans nog grootendeels in het oerwoud verborgen liggen. Indertijd hebben de Fransche archeologen hier gezocht naar een van de grootste geheimen van het Oosten, naar den „Boeddha van smaragd", die volgens de overlevering uit een groot aantal smaragden zou zijn samengesteld op zoodanige wijze, dat het beeld als uit één smaragd gehouwen schijnt.

Hoe zijn de Khmeo's ten val gekomen? Zij hebben indertijd, evenals de Hindoes in den Pendsjab, de autochthone bevolking tot paria's verklaard.

Na vele eeuwen zijn deze paria's in opstand gekomen tegen hun Arische onderdrukkers, door hun groot aantal hebben zij hen overwonnen en gedood of in de oerwouden verjaagd. Tusschen reuzenvarens en prachtig gekleurde zeldzame orchideeën ziet men in den humusgrond van het bosch soms monsterachtige overblijfselen van groote beelden, bemoste steenblokken en met klimplanten begroeide torenspitsen als de resten van een beschaving, die eens leven en bedrijvigheid heeft gekend, als het gevolg van een opstand door paria's tegen die Indische pioniers, welke het verst naar het Oosten zijn doorgedrongen. En hoe staat het in den Pendsjab?

Reeds eeuwen lang zijn daar in schijn de verschillende Hindoestammen tot één volk versmolten, ondanks de systematische vernederingen van het kastenstelsel. Doch in de lente van het afgeloopen jaar kon men te Nasik den waren toestand zien in de bloedige uitbarsting, welke daar toen plaats vond. De paria's, die niet eens de tempels van hun eigen godsdienst mochten betreden, waren uit de omliggende dorpen daar bijeengekomen en beletten den Brahmanen en den tot een der kasten behoorende Hindoes om den tempel te betreden. Het einde was een bloedig gevecht tusschen de Hindoes, welke tot de paria's en die welke tot een kaste behoorden. Het historisch gedenkwaardige slagveld was met dooden en gewonden overdekt.

Om dit enkele feit te zien in zijn ware beteekenis, die van een misschien beslissende revolutionaire beweging, welke bezig is, zich te ontwikkelen, moet men het vergelijken met de toestanden en opvattingen, welke nog steeds in de orthodoxe streken van Indië heerschen en eenige tientallen jaren geleden vrijwel algemeen waren. Zoo mocht een poelajar (een der minste paria's) een tot een kaste behoorenden Hindoe slechts naderen tot op een afstand van 96 pas. Wanneer hij iets wilde verkoopen, moest hij het op den weg neerleggen en op grooten afstand wachten. De landeigenaars konden niet in de buurt van de arbeiders op de rijstvelden komen en waren daarom gedwongen, hun uit de verte hun bevelen toe te schreeuwen. Het gevolg is, dat zij zelfs onder elkaar schreeuwen en niet op gewonen toon meer spreken. Wanneer paria's werkten in een katoenveld, dat aan een weg gelegen was, moesten zij daar takken neerleggen om de leden der kasten te waarschuwen tegen de verontreiniging. En tot nu toe wordt er tusschen de Engelschen en de Hindoes een verbitterde strijd gestreden om het recht van de kinderen der paria's op onderwijs, om het verzorgen van de paria's met het algemeene drinkwater en dergelijke dingen. De kasten vooroordeelen zijn zoo diep ingeworteld, dat men voor het regeeringspaleis te Delhi een hooggeplaatst ambtenaar met eerbied kan zien kijken naar de bloote voeten van een kantooroppasser in livrei, die toevallig in een hoogere kaste geboren is.

Ook Gandhi zelf, die niet tot de hoogste kaste der Brahmanen behoort — hij is een bania — heeft op de Round Table Conference gehandeld volgens de leus, die hij een jaar geleden ten aanzien van de paria's heeft uitgesproken: „Eerst de vreemde regeering weg, dan komt gij aan de beurt". De paria's hebben niet vergeten, wat hij tien jaar geleden van hen zei: „Wij moeten hen beschouwen als onze bloedverwanten en hun het erfdeel teruggeven, dat wij hun ontnomen hebben."

Onder den invloed der Europeesche ontwikkeling zijn de leiders der paria's gaan vragen: „Zijn wij bloedverwanten der Hindoes? En wat is ons erfdeel?" En zij zijn zelfs in staat het eenig juiste antwoord te geven: „Wij behooren tot een ander volk dan de Hindoes, maar ons erfdeel is Indië".

De zestig millioen paria's, die in Bengalen zelfs twee vijfde der bevolking vormen, zijn als gevolg van vroegere vermenging met andere rassen wel geen volk, dat een volkomen eenheid vormt, doch zij moeten in hun geheel toch beschouwd worden als de afstammelingen van de oorspronkelijke bewoners, de Dravida's. Zij kunnen zelfs door den toerist spoedig onderscheiden worden van de Hindoes, welke tot een kaste behooren. Deze zijn smal van

borst en meer vrouwelijk van type, terwijl de paria's donkerder en krachtig gebouwd zijn en eigenaardige, breede voorhoofden hebben. De tegenwoordige paria's zijn de nakomelingen van de gekleurde hulptroepen van Xerxes, die Herodotus de „Ethiopiers van den opgang der zon" noemt, in tegenstelling met de Afrikaansche Ethiopiers. In de boeken der Koningen vindt men nog sporen van dit volk. De specerijen, die Salomo's schepen aanvoerden, worden in het Hebreeuwsch genoemd met woorden uit de taal der Dravida's.

En nu heeft het Westen aan hun afstammelingen, de paria's, leeren inzien, dat zij niet slechts een maatschappelijke en godsdienstige kaste of eigenlijk een kastelooze massa vormen, doch een geheel ander volk zijn. En nu willen zij ook als zoodanig behandeld worden. Zij zijn geen kleine groep: er zijn er 60 millioen. Zij wonen gedeeltelijk in nauwkeurig afgeperkte streken en spreken in uitgestrekte deelen van het rijk hun eigen taal. Zij hebben hun eigen goden, die in den loop der eeuwen deel zijn gaan uitmaken van de ontelbare goden uit het hindoïstische pantheon. Zij willen niet langer een volk zonder rechten zijn. Het gist al tientallen jaren onder hen. Het bloedige drama van Nasik was slechts een eerste gewelddadige uitbarsting. De paria's zijn op het platteland landbouwarbeiders en feitelijk slaven en in de steden fabrieksarbeiders of echte verschoppelingen zonder bekend middel van bestaan. Welk een terrein vinden de propagandisten van Moskou hier niet voor hun actie! En als men de paria's als een afzonderlijk volk beschouwt en de Mohammedanen in aanmerking neemt, blijft er van de verpletterende meerderheid der Hindoes, waarover de kastenleden het altijd zoo druk hebben, niet veel over. De Mohammedanen kunnen er slechts wèl bij varen.

Doch het blijft ontroerend, dat een der oudste volkeren der wereld onder veel leed eindelijk gekomen is tot den eisch ook als volk erkend te worden."

ACTIE TOT HERKRIJGING VAN DE VERLOREN DUITSCHE KOLONIEN.

De Deutsche Kolonialgesellschaft heeft 29 November 1931 in den Gurzenich te Keulen een bijeenkomst gehouden, waar de eerste burgemeester, Dr. Adenauer, als het doel van het genootschap de teruggave van de Duitschland afgenomen koloniën in Afrika noemde, c.q. als mandaatgebieden van den Volkenbond.

Na Adenauer heeft Dr. Schacht gesproken. Hij zeide, dat het huidig tijdsgewricht bij uitstek geschikt is voor het oproepen van

het koloniale vraagstuk, en wel niet ondanks, maar wegens de heerschende crisis. In Duitschland zijn allen het steeds eens geweest, dat wij de schadevergoeding niet kunnen betalen en ook niet zedelijk verplicht zijn tot betaling. Het is echter een leugen te beweren — gelijk in het buitenland thans veelvuldig geschiedt — dat wij de particuliere schulden niet willen terugbetalen. Voor de huidige crisis zijn allen verantwoordelijk die den oeconomischen onzin in het verdrag van Versailles trachten te handhaven. Dan ging spr. aldus voort:

Het plan-Young heeft het herstelvraagstuk afhankelijk gesteld van internationale samenwerking tot verruiming der wereldmarkten. Hiervoor is echter niets gedaan en de B.I.B. heeft geen enkele taak, die aan haar was toevertrouwd, aangepakt. Toch kan alleen uitbreiding van den wereldhandel ons de crisis te boven doen komen. Een der belangrijkste middelen (zoowel politiek als oeconomisch) om daartoe te geraken ware de toekenning van koloniale gebieden aan het amechtige en nooddruftige Duitschland. Deze zouden het rijk in staat stellen een deel der noodige grondstoffen zelf te produceeren en de Duitsche jeugd een nieuw arbeidsveld verschaffen.

OPPOSITIE TEGEN DE VLOOTBASIS TE SINGAPORE IN DE STRAITS SETTLEMENTS.

De oppositie tegen de uitgaven voor de vlootbasis te Singapore is aldaar, zoo werd d.d. 7 Dec. gemeld, zóó doeltreffend geweest, dat de wet, die de jaarlijksche bijdrage van de Straits Settlements op 5 millioen dollar bepaalde, terug is gezonden aan Thomas, den kolonialen secretaris. Alle niet-officieele leden van de wetgevende vergadering stemden tegen de wet.

UITVOER VAN WAPENS NAAR CHINA.

In het Lagerhuis heeft minister Simon den 7en December in antwoord op een daar gestelde vraag gezegd, dat bij de verstrekking van uitvoervergunningen voor wapens en munitie het departement van buitenlandsche zaken zich geheel laat leiden door de overweging of zoo'n vergunning niet de betrekkingen met den betrokken staat kan verstoren. Dit geldt ook voor den uitvoer van wapens naar China en Japan. Wat China betreft, wordt de uitvoervergunning pas verleend nadat de Chineesche regeering vergunning tot invoer heeft gegeven.

De vraag was gesteld in verband met berichten, volgens welke de Engelsche industrie de oorlogvoerenden van wapenen zou voorzien. Dit bericht is in dezen vorm bevestigd.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

HET 75-JARIG BESTAAN VAN DEN INDISCHEN TELEGRAAFDIENST.

„Enkele weken geleden vierde de Indische Telefoondienst in alle stille zijn zilveren feest. Heden, den 23sten October 1931, herdenkt de Telegraafdienst den dag, dat vóór 75 jaren het eerste telegram in Indië werd verzonden langs de eerste Indische telegraaflijn t.w. die van Batavia naar Buitenzorg." Zoo bracht *De Locomotief* van dien datum in herinnering.

„Sedert den 23sten October 1856 is een dicht net van draden over heel Indië gespannen en door tal van onderzeesche kabels zijn de meeste eilanden van onzen Archipel onderling verbonden, terwijl op verschillende wijzen aansluiting werd verkregen aan het internationale net.

De ontwikkeling der laatste decennia schijnt meer en meer te gaan in de richting van radio, maar toch neemt de draad- en kabeltelegrafie op dit moment nog een overwegende positie in het Indische interlocaal, inter-insulair en internationaal verkeer en zeker is het, dat de ervaring door de besten van onzen Indischen radio-dienst opgedaan bij den telegraafdienst hun van groot nut is geweest bij de totstandbrenging van het werk, waardoor zij de bewondering der heele wereld en den dank van heel ons volk hebben verdiend.

Het is ongetwijfeld op een dag als heden nuttig en goed een bizonder woord van waardeering te wijden aan den man, die de grondlegger was van het Indische telegraafnet: den zee-officier Johannes Groll.

Een merkwaardige figuur was deze latere leider van den Indischen Telegraafdienst. Geboren op 14 Juli 1814, wist hij in 1831, op 11 Augustus, bij Bautersum reeds de Militaire Willemsorde te verdienen. In 1840 zien wij hem, op 26-jarigen leeftijd dus, reeds als commandant van het s.s. „Etna" uitvaren „ter belooning voor het bizonder zich toeleggen op den stoomdienst en tot voorbeeld voor anderen." In 1840 deed Groll met de „Etna" hydrografische opnemingen, o.a. bij de Solo-monding, hij ontwierp de havenplannen van Tjilatjap aan de zuidkust. Hij

verrichte den paketdienst tusschen Batavia en Singapore en zag zich daar tusschen door belast met het instellen van een onderzoek naar de ontginbaarheid van steenkool-beddigen op Borneo.

In Maart 1852 werd hem de betrekking van onder-haven- en equipage-meester van Batavia opgedragen en treedt Groll dus uit den zee-dienst.

In dien nieuwen werkkring was er één onderwerp, dat zijn bizondere aandacht trok en tot een lievelingsstudie werd, namelijk de telegraphie, toegepast in zijn eigen werkkring. „Hij stelde zich", zoo zegt de heer R. W. J. C. v. d. Wall Bake in het levensbericht van dezen merkwaardigen man, „op de hoogte van alle details, maakte zelf de noodige onderdeelen en bracht toen een telegraphische verbinding tot stand tusschen den uitkijk te Batavia en den zetel van het bestuur in de bovenstad, ten einde daardoor het hem, als havenmeester, hinderend tijdverlies te vermijden, hetwelk onafscheidelijk was van het met boodschappers overbrengen der berichten, omtrent de scheepvaartbeweging ter reede. Die kleine spelerij had èn voor Groll èn voor Java groote, heilrijke gevolgen."

„Het eerste telegraafje trok de aandacht en het was niet onnatuurlijk, dat aan den maker daarvan de vraag werd gedaan of hij de mogelijkheid inzag om Java van telegrafen in verschillende richtingen te voorzien en om die telegrafen te verbinden aan de bestaande kabels ter verkrijging van telegraphische verbinding met het moederland."

De te overwinnen bezwaren prikkelden Groll tot de studie van het onderwerp en toen hij zichzelf op de hoogte achtte, bood hij aan een plan van een telegraafnet te ontwerpen en uit te voeren, mits hem daarbij de noodige vrije hand werd gelaten. „Groll wilde zich niet aan verantwoordelijkheid onttrekken, hij wilde zich niet boven de algemeene voorschriften stellen, maar hij zou zich uitsluitend tegenover den Gouverneur-Generaal verantwoorden en met de bureaux niet meer te maken hebben dan indien hij de telegraaf als particulier ondernemer voor eigen rekening maakte. De voorwaarde werd aangenomen en Groll, die in Augustus 1855 was benoemd tot chef van het beheer der gouvernementsschepen en kruisbooten, werd bij besluit van 9 Juli 1856, No. 61, onder voorbehoud van approbatie uit Nederland, benoemd tot ingenieur van de gouvernements-telegraphie."

Van een door hem opgemaakt algemeen plan voor geheel Ned.-Indië met verbindingen naar Britsch-Indië, Australië, Manilla en China, waarvan Makassar het knooppunt zou zijn, kwam voorloopig niets, doch na de eerste verbinding tusschen Batavia en Buitenzorg volgden spoedig twee lijnen, een Noordelijke en een Zuidelijke, over de geheele lengte van Java.

Enkele vakkundigen werden uit Nederland gezonden om Groll bij te staan. Dit waren de heer H. L. Jansen, toen ambtenaar aan het hoofdbureau van de rijkstelegraaf, L. Bosse, oorspronkelijk in dienst bij de telegraphie in Pruisen en A. A. Meijsenheim Knipschaar, vroeger bij de rekenkamer werkzaam, maar die voor den dienst der telegraphie in Indië geschikt werd geacht, omdat hij zich in zijne vrije uren uit liefhebberij met de toepassing van de electriciteit had beziggehouden. Terwijl de eerste benoodigdheden reeds op 1 Maart 1856 te Batavia waren aangebracht, schijnt de aanleg van de lijnen over Java aanvankelijk allerlei vertraging te hebben ondervonden. Het werd niet geraden gevonden in den Westmoesson aan de lijnen te werken, daar de behandeling van den draad bij onweder gevaarlijk en door de dikwijls zware regens de arbeid kostbaar was en weinig vorderde. Een groote stap in het belang van de min kostbare uitvoering en de besparing op het onderhoud was het gebruik, dat voor de steunpunten werd gemaakt van de levende randoe- of kapokboomen. Het zou de gouverneur-generaal zijn geweest, die het gebruik daarvan had aanbevolen. De oplossing was in elk geval een gelukkige, want die boomen waren tegen *f* 1 per stuk in overvloed te krijgen.

De definitieve regeling van het beheer en de vaststelling der formatie van het personeel had in 1860 plaats, waarbij aan het hoofd van den dienst een hoofdambtenaar met den titel van hoofdingenieur werd geplaatst, ondergeschikt aan den directeur der Burgerlijke Openbare Werken. Het personeel bestond toen uit 111 ambtenaren, onder wie 84 telegrafisten, verdeeld in drie klassen en 20 leerlingen. Het tarief der telegrammen was het kringen-tarief en kostte voor een enkelvoudig telegram (van 10 woorden?) voor den 1sten kring van 10 Duitsche mijlen *f* 1.—."

Wij breken hiermede onze aanhaling af uit het *Locomotief*-artikel, dat verder nog bijzonderheden geeft over de loopbaan van Groll, over zijn tijdgenoot Ed. Wenckebach en over de eerste jaren van den Indischen telegraafdienst.

NATUURBESCHERMING.

Mededeeling No. 9 van de Nederlandsche commissie voor internationale natuurbescherming (Heerengracht 540, A'dam — C) bevat een uitvoerig bericht over haar correspondentie met Indië; wij laten het gedeelte, dat betrekking heeft op het uitroeien van wild, hier volgen.

De berichten, die bij de Commissie binnenkomen van haar correspondenten en andere belangstellenden in Indië, allen

menschen met degelijke ervaring, zijn in het algemeen variaties op één steeds weer terugkomend thema: de practijk spot nog steeds met alle goed bedoelde regelingen en bepalingen en allerwegen heerschen nog de schromelijkste misstanden op het gebied van jacht- en natuurbescherming.

Wij kunnen hierbij niet geheel het idee van ons afzetten, dat de Overheid en verschillende overheidsorganen, speciaal belast met de zorg voor de naleving van jacht- en dierenbeschermingsbepalingen, zich nog steeds niet voldoende bewust zijn van hun taak in deze. Ter illustratie van deze meening laten we ditmaal eens de stem hooren van een van de bekendste jagers uit Nederlandsch Oost-Indië, wiens mededeelingen ook overigens van belang zijn:

„De jachtwet zonder contrôle, (zooals nu het geval is), heeft zeer zeker eenige preventieve werking, maar dan ook alleen op de bonafide Europeesche jagers en ook een weinig op de Chineesche en Inlandsche jagers in de buurt van de grootere centra, terwijl in de meer verlaten streken niemand er zich veel van aantrekt. En zelfs verscheidene weidelijke jagers — dit klinkt paradoxaal —, die persoonlijk van het groote nut van Natuurbescherming overtuigd zijn en ook geheel met de bepalingen van de jachtwet accoord gaan, schieten wel eens in den gesloten tijd een stuk wild. Zij gaan uit van het zeer begrijpelijke en ook verdedigbare standpunt: Een jachtwet, goed, maar dan moet de Regeering er ook zorg voor dragen, dat zij nageleefd wordt; over een paar jaar is het toch afgeloopen, daar een ieder er lustig op los paft; voor al het wild totaal van Java verdwenen is, willen wij nog een enkele trophee aan onze verzameling toevoegen.

Naar mijn meening is het wild op Java ten doode opgeschreven en wel binnen zeer korten tijd — zegge b.v. 25 jaar. Practisch gesproken is elke Inlander, in het bezit van een geweer, ook een strooper, terwijl ook talrijke Europeanen, zoowel particulieren als ambtenaren, zich eraan bezondigen. Zelfs talrijke hoogere Inlandsche ambtenaren, tot Wedana's toe, doen er aan mee of laten het, in ruil voor een achterbout, oogluikend toe.

Zelfs het prachtige wildreservaat Djoengkoelon (Java's Eerste Punt) zal — zonder de meest ingrijpende maatregelen — binnen korten tijd nog slechts in naam bestaan. Wanneer er op Java wat meer gefortuneerde betrouwbare jagers waren, die een jachtvereeniging zouden stichten, dan zou nog het beste zijn dit reservaat aan zoo'n vereeniging over te dragen. Maar vanwege de zeer hooge kosten en het buitengewoon ongezonde klimaat (in de West-moesson) van Djoengkoelon, acht ik dit ondoenlijk.

Olifanten komen op Sumatra overal zeer veel voor en waarschijnlijk (nog) in onverminderden getale. Er zijn slechts weinig Europeanen, die er op jagen en ook betrekkelijk weinig Inlanders. Het meest worden zij nog in vangkuilen gevangen, dit ter verkrijging van jonge exemplaren, die een waarde vertegenwoordigen van *f* 400 à *f* 600 per stuk. Uit den aard der zaak bestaat het meerendeel der op deze methode gevangen olifanten uit volwassen onhandelbare exemplaren en deze worden zonder meer afgemaakt.

Een streng uitvoerverbod of een „license", van b.v. *f* 500 per levenden olifant, zou bovengenoemde vang-methode waarschijnlijk geheel doen verdwijnen. Inlandsche jagers hebben — bijna zonder uitzondering — clandestien Mausers of andere geweren met voldoende doordringingskracht voor olifanten. Komt er een bestuursambtenaar in de buurt, dan worden die geweren eenvoudig zoo lang in het bosch gedeponeerd. Verder worden er vaak door Europeanen (vooral Indo-Europeanen) geweren aan Inlandsche jagers uitgeleend voor het schieten zoowel van stieren als moeder-koeien, (ter verkrijging van de jongen), waarbij dan de winst door de eigenaren van de geweren en de jagers gelijkelijk gedeeld wordt. Een algeheel streng verbod tot het uitleenen van geweren, onder straffe van inneming en hooge boeten, zou een afdoende maatregel zijn.

Rhinoceros sondaicus. Deze is hoogstwaarschijnlijk op Sumatra geheel uitgestorven (uitgemoord). De laatste werd, volgens mij gegeven bericht, in 1928 in Zuid-Palembang geschoten. Deze Rhinoceros kwam slechts op een klein gedeelte van Sumatra voor en wel: als Zuidgrens de Sekampoeng-rivier in de Lampongsche Districten, als Noordgrens (globaal) de Moesi-rivier van Palembang en als Westgrens de voet van het Barisan-gebergte. Schrijver heeft de laatste tien jaar voornamelijk in bovengenoemde streek gejaagd en kan uit dien hoofde met vrij groote stelligheid verzekeren, dat de Rhinoceros sondaicus inderdaad uitgestorven is.

De gemakkelijke schietbaarheid tengevolge van zijn betrekkelijk geringe schuwheid, en de groote waarde van hoorn en huid (circa *f* 600 per huid) zijn daar de oorzaak van.

Rhinoceros sumatrensis. Deze komt nog over geheel Sumatra voor; de huid heeft, in tegenstelling met de sondaicus, geen handelswaarde, terwijl het dier bovendien buitengewoon schuw en daardoor lastig te schieten is. Zijn voortbestaan zou dan ook verzekerd zijn, indien de Inlanders geen gebruik maakten van val-speren, welke op de wildpaden opgesteld worden. Deze valspeer (Palembangsch patoekas) bestaat uit een speer, welke aan een 6 meter langen en 12 cm dikken boomstam bevestigd wordt

en dan met een touw boven het wildpad wordt opgehangen. Inspanning noch gevaar zijn aan deze methode verbonden en ze is daardoor buitengewoon geliefd bij den Indischen jager. Hoewel het verboden is — niet ter bescherming van den Rhinoceros, maar uitsluitend voor het gevaar, welke de speren voor den mensch opleveren — heb ik toch nog nimmer een bestuursambtenaar ontmoet, die zich er ook maar het minste van aantrok.

Tapir. Deze heeft geen bescherming noodig; hij heeft geen handelswaarde, het vleesch wordt niet gegeten en bovendien is hij buitengewoon schuw en haast niet te schieten.

Herten. Een jachtverbod is voor Sumatra absoluut onuitvoerbaar en naar mijn meening ook onnoodig, mits de Regeering wat strenger optreedt tegen het bezit van clandestiene vuurwapenen. In de streek, waar ik de laatste jaren jaag, is ten minste 5 pCt. van de mannelijke bevolking in het bezit van een geweer, *waarvan er geen enkel door een pas gedekt is.*"

In alle bij ons ingekomen berichten komt één punt duidelijk naar voren, namelijk de dringende eisch tot goed toezicht. De personen, met het toezicht belast, moeten er natuurlijk van overtuigd zijn, dat bij overtreding der bepalingen een niet te geringe straf wordt geëischt, zoodat hierdoor ook een preventieve werking wordt verkregen (verbeurdverklaring van geweer, intrekking jachtacte, enz.).

Wij laten hieronder eenige opinie's uit verschillende deelen van onzen archipel en zelfs van daarbuiten volgen:

„De meeste kidangjagers (ik bedoel stroopers), zijn de employé's, en ook wel administrateurs, van ondernemingen, die aan het bosch grenzen. Daar is geen contrôle op te houden. Alleen buitengewoon zware straffen kunnen helpen; thans komt men er met een lichte boete af.

Op Poeloe Sempoe is door de Christenen uit Zuid-Malang verleden jaar op herten gestroopt: men deed er niets tegen. Onder hen schuilt een bekende bantengjager; de horens sieren de pendopo van het dessahoofd en de man gaat zijn gang."

„...Evenwel, al ons streven om te komen tot gezonde toestanden op jachtgebied is ijdele waan, zoolang nog honderden op vleesch beluste inlanders in het bezit zijn van een vuurwapen, van welke honderden er onafgebroken tientallen in het jachtveld doende zijn het wild te verwonden en de kleinere stukken te dooden...."

„Practisch is het, geloof ik, onmogelijk in Nederlandsch-Indië iets te bereiken ter voorkoming van de uitroeiing van diverse

wilde dieren, vooral die, vallende onder den algemeenen term van „wild", dan door *wildreservaten*. En ook die instelling zal geheel falen, indien die reservaten zonder goed toezicht worden gelaten, gelijk tot dusverre geschiedt. Goed toezicht is kostbaar, maar is noodzakelijk, niet alleen om strooperij te beletten, maar tevens om roofwild-toename te beperken en oude weidegronden, die geen behoorlijk voedsel meer geven, te verjongen door ze af en toe schoon te branden.

Hier bestaat een jachtordonnantie, waarvan de bedoeling wel goed is, maar er zijn hier heel weinig menschen, die behoorlijk de jacht beoefenen, en onder de Inlandsche bevolking niet één. Hierbij komt een volkomen gebrek aan toezicht op de handhaving der ordonnantie." (Ordonnantie 1914).

„Door velen wordt de reservatie van het Djoenkoelonplateau toegejuicht, als zijnde een hoogst belangrijk terrein voor het behoud der op Java voorkomende diersoorten, doch in één adem wordt steeds de klacht geuit, dat er geen bewaking is."

Nog meer wenken zijn op het Bureau ingekomen, doch, zooals begrijpelijk, wenscht onze Commissie, hoewel zij zich natuurlijk aansluit bij diegenen, die op goede bewaking aandringen, de uitvoering daarvan aan plaatselijke autoriteiten over te laten.

Zelfs schreef men ons, dat de Inlanders clandestien exemplaren wegschoten van de enkele nog aanwezige rhinocerossen, terwijl Dr. Ch. Bernard zich intertijd beklaagde over het feit, dat een Chinees, die op heeterdaad betrapt werd bij het schieten op deze diersoort, door den Rechter werd vrijgesproken.

Welke resultaten kunnen worden bereikt door het stelselmatig tegengaan van strooperij, moge blijken uit de volgende mededeelingen van den heer A. J. M. Ledeboer, wonende te Kempit:

„Men moest een uitblinkend jager zijn om in 1910 op het Yang-plateau in een maand een goeden hertenbok te schieten; ik heb toen, in een heele maand, 23 hinde's kunnen tellen, telkens een of twee, op dit uitgestrekte terrein. Elk jaar werd alles platgebrand door de Inlandsche jagers. Mijn overleden broeder, B. Ledeboer, en schrijver dezes, hebben dit plateau langzamerhand geheel in bezit gekregen, en hier wil ik even aanhalen wat de Duitscher zegt: — Ein guter Jäger ist auch Heger — om er de aandacht op te vestigen, dat jagen, mits zuiver jagen, en wildbeschermen één is. Wij zijn direct begonnen de nog aanwezige herten, kidangs, boschkippen, bergpatrijzen en pauwen te beschermen. Mijn broer heeft zich hiervoor bijzonder druk gemaakt; hij woonde vier jaren daar boven. En het resultaat?

Het zou thans geen kunst zijn om in één maand 1200 goede bokken te schieten. Het vorige jaar heb ik het totaal aantal herten, laag geschat, op 7000 begroot.

„Pauwen, kidangs etc. navenant. Het is thans een wildparadijs. En sedert wij er over gaan, heeft het plateau nimmer meer gebrand, waren we dus ook in het voordeel van het Boschwezen werkzaam. Nog eenige jaren en de toestand zal daar weer zijn, zooals Junghuhn dezen bij zijn eerste bezoek aldaar aantrof."

Onze zegsman besluit met de hoopvolle bewering, dat dit resultaat, zelfs op Java, nog in elk wildreservaat is te bereiken, mits dessa-, veld-, boschwezenpolitie en andere ambtenaren goed geïnstrueerd worden en er nog enkele personen extra worden aangesteld voor speciale, belangrijke, gebieden.

Verschillende jagers hebben, evenals de heer Ledeboer, ingegezien, dat bij afdoende bewaking op Java nog veel valt te bereiken. Dit blijkt ook uit het bestaan van de vereeniging Venatoria, die tracht een terrein, gelegen aan de Zuidkust van de Preanger Regentschappen, Oostelijk van de Wijnkoopsbaai, genaamd Tjikepoeh, ter grootte van 5000 H.A., als jachtgebied te behouden. Over deze uitgestrekte oppervlakte wordt het toezicht door één jachtopziener uitgeoefend, bijgestaan door enkele Soendaneezen. Het verkregen resultaat heeft de verwachtingen verre overtroffen.

In verband met het bovenstaande is het van belang te vermelden, dat op 21 Juni 1931 het Nederlandsch Indische Jachtgenootschap werd opgericht, dat zich o.m. ten doel stelt het verbeteren der jachtuitoefening in Indië door het bevorderen van weidelijke begrippen en door het ijveren voor wildbescherming.

DE BEDOELING DER OPIUMCONFERENTIE TE BANGKOK.

Op 9 November kwam te Bangkok, op uitnoodiging van de Siameesche regeering, de opiumconferentie bijeen. Het *Bat. Nbl.* gaf een uitvoerige uiteenzetting van het *waarom?* dezer conferentie (nrs. van 29, 31 Oct. en 3 Nov.). Het historisch overzicht heeft niet aan belangrijkheid verloren nu de bijeenkomst gesloten is.

„De conferentie vloeide automatisch voort uit artikel XII der bereid-opiumconventie van 1925, waarbij de toegetreden staten zich o.a. hebben verbonden om den gang van zaken op het gebied der internationale opiumbestrijding periodiek doch uiterlijk in 1929 opnieuw in beschouwing te nemen. Dit tijdstip blijkt

thans twee jaar te zijn verschoven. Alvorens daarvoor de reden aan te geven, is voor een juist inzicht noodig in het kort te releveeren hoe de conventie van 1925 tot stand kwam en wat zij beoogde.

Een der bepalingen van het Volkenbondspact belast den Bond mede met het algemeene toezicht op de overeenkomsten betreffende den handel in opium en andere verdoovende middelen en dezen tak van zijn humanitaire taak heeft de Bond sedert zijn oprichting met groote, door sommigen weleens als overdreven gekenschetste voortvarendheid aangevat. Na verschillende voorbereidende maatregelen, o.a. het instellen van een adviseerend comité besloot reeds de vierde Volkenbondsvergadering tot de belanghebbende staten twee uitnoodigingen te richten met het oogmerk te komen tot een doeltreffender uitvoering van het Haagsche Opiumverdrag van 1912.

Een dezer uitnoodigingen had betrekking op den handel in verdoovende middelen in het algemeen, met uitzondering van rookopium, en leidde in 1925 tot een conventie, die ten doel had een krachtiger contrôle op den aanmaak van en den handel in bedoelde stoffen te verkrijgen.

Bij de tweede uitnoodiging, die gericht werd tot Britsch-Indië, China, Engeland, Frankrijk, Japan, Nederland, Portugal en Siam, werd aan die staten verzocht, om onderling van gedachten te wisselen over het treffen van gemeenschappelijke maatregelen ten einde de voorzieningen van de Haagsche conventie van 1912, voor zoover die een verminderden invoer van rookopium in de landen, waar dat gebruik nog was toegestaan, beoogden, meer effectief te maken en voorts over de maatregelen, die de Chineesche Regeering zou moeten nemen, om de productie van opium en het onwettig gebruik daar te lande te onderdrukken. Voor goed begrip van dit laatste houde men in het oog, dat in China destijds evenals nu nog het opiumschuiven was verboden.

Terwijl Amerika aan de conferentie, die op 3 November 1924 te Genève werd geopend, geen deel nam, omdat in de Philippijnen reeds een algemeen verbod voor opiumschuiven gold, en de Chineesche delegatie de conferentie, voordat deze geëindigd was, verliet, welke laatste omstandigheid ten gevolge had, dat het belangrijke tweede gedeelte van de Volkenbondsuitnoodiging niet tot eenig resultaat leidde, kwam toch eindelijk na moeizame besprekingen een conventie tot stand. Hoewel de verwachtingen hooger gespannen waren geweest, was, zooals de Engelsche afgevaardigde het bij de sluiting der conferentie, welke eerst op 11 Februari 1925 plaats had, uitdrukte, het resultaat toch een bepaalde vooruitgang, welk succes door hem voor een zeer groot

deel werd toegeschreven aan de eminente leiding van den voorzitter der conferentie, den Nederlandschen afgevaardigde den heer Van Wettum.

Het tot stand gekomen accoord had ten doel de verplichting van het Haagsche Verdrag tot beperking van het gebruik van toebereid opium, voor zoover de verschillende nationale omstandigheden aan elk land eigen dit toelaten, door bepaald omschreven maatregelen méér tot verwezenlijking te brengen dan tot nu toe het geval was geweest.

Dat bij een algeheel verbod een uitbreiding van den sluikhandel te duchten zou zijn, behoefde niet te worden betwijfeld, gezien de ongecontroleerde aanmaak van ruw opium in verschillende landen waar papaver wordt verbouwd. De conferentie liet dan ook niet na het verband tusschen de mogelijkheid tot een algeheele onderdrukking van het opiumschuiven en de contrôle op den papaverbouw in een aan de conventie gehecht protocol uitdrukkelijk vast te leggen. In dat protocol n.l. verbinden de staten zich om zoodra de papaver verbouwende landen de feitelijke uitvoering verzekerd zullen hebben van de maatregelen, welke noodig zijn om te voorkomen, dat de uitvoer van ruw opium uit de aan hun gezag onderworpen gebieden een ernstige belemmering vormt voor de vermindering van het verbruik in de landen waar het gebruiken van rookopium blijft toestaan, zoodanige verdergaande maatregelen te nemen, dat het verbruik in een tijdsverloop van hoogstens vijftien jaar, ingaande op een door een van wege den Volkenbond te benoemen commissie aan te wijzen datum, volledig wordt onderdrukt. Zonder dat aan die voorwaarde was voldaan, werd een algeheele afschaffing van het schuiven voor onmogelijk gehouden.

Zooals reeds gezegd, hadden de staten zich verplicht in 1929 de ontwikkeling van het opiumvraagstuk opnieuw in beschouwing te nemen, hetgeen uiteraard een wijziging der conventie zou kunnen medebrengen.

Intusschen was in de tweede helft van 1928 door Engeland een nieuw initiatief genomen. In een aan den Volkenbond gericht memorandum er op wijzende, dat het onmogelijk was gebleken den smokkelhandel in opium in het verre Oosten te onderdrukken, waardoor de in 1929 te houden conferentie voor een moeilijke en delicate taak zou komen te staan, knoopte Engeland daaraan het voorstel vast om vanwege den Volkenbond een onpartijdige enquête ter plaatse te doen houden.

Het zou te ver voeren alle bijzonderheden betreffende de tot standkoming der enquête-commissie te verhalen. Genoeg zij te vermelden, dat China door het stellen van te bezwarende condi-

ties feitelijk weigerde een enquête op zijn territoir toe te laten, dat Amerika in een onderzoek op de Philippijnen, waar, zooals reeds aangestipt, het opiumschuiven is verboden, toestemde en dat de commissie bestaande uit drie leden, t.w. een Zweedsche gezant (Ekstrand) een hooggeplaatst Belgisch ambtenaar (Gerard) en een oud-gezant der Tsechoslovaaksche Republiek (Havlasa) op 6 September 1929 te Marseille scheep ging.

Deze commissie-Ekstrand, zoo genoemd naar haren voorzitter, had tot opdracht den toestand van het opiumvraagstuk in het verre Oosten met inbegrip van den aard en den omvang van den smokkelhandel te onderzoeken en maatregelen te beramen, die onder de door haar bevonden omstandigheden door de daarbij betrokken Staten en door den Volkenbond ter verbetering van den toestand zouden moeten worden getroffen. De commissie bereisde met uitzondering van China het geheele Oosten: naar haar eigen mededeeling legde zij af 20.00 mijlen over zee, 19.000 K.M. per trein en 1700 K.M. per auto! Velen zullen zich ongetwijfeld het verblijf der commissie in Indië in November 1929 nog herinneren. Op 17 April 1930 embarkeerde zij weer te Yokohama om over Canada naar Genève terug te keeren, waar zij 12 Mei d.o.v. aankwam. Na het verschijnen van haar rapport werd de datum der te houden conferentie bepaald op een der eerste dagen van November 1931.

Uit het zeer lijvige rapport zijn voor ons doel uiteraard van het meeste belang de conclusies, waartoe deze onpartijdige commissie is gekomen en waarmede zoowel de „belanghebbende" landen als de „prohibitionisten à outrance" rekening zullen hebben te houden.

In 't kort weergegeven komen de conclusies op het volgende neer:

1. De maatregelen voor een geleidelijke onderdrukking van het opiumkwaad moeten door de landen éénstemmig worden genomen en naar mate de omstandigheden dit toelaten worden toegepast.

2. Met de hulp der belanghebbende regeeringen en op basis van internationale samenwerking moet het opiumvraagstuk voorwerp worden van wetenschappelijk onderzoek.

3. Maatregelen moeten worden getroffen voor een internationale samenwerking tot geleidelijke beperking van den papaverbouw; alleen de beperking van en de contrôle op den papaveraanplant zullen de algeheele onderdrukking van het opiumschuiven mogelijk maken.

4. De gewoonte, om opium te schuiven, moet bestreden

worden door een systematische propaganda met medewerking der regeeringen.

5. De sluikhandel in opium moet op de meest krachtdadige wijze worden bestreden.

6. Er moet zorg worden gedragen, dat opium afkomstig van een regie steeds van clandestien opium is te onderscheiden.

7. De handel in ruw en bereid opium moet volgens bij verdrag te stellen regelen in alle landen op dezelfde wijze worden gecontroleerd.

8. De prijs van het regie-opium moet in onderlinge samenwerking zoo laag worden gesteld, dat de sluikhandel niet langer winstgevend is.

9. Zoo spoedig mogelijk moeten de regeeringen bij den verkoop van regie-opium niet-ambtelijke tusschenpersonen uitschakelen.

10. Het regie-opium mag alleen contant worden verkocht.

11. Zoo spoedig mogelijk moet het regie-opium alleen op licenties op naam verkrijgbaar worden gesteld.

12. Aan minderjarigen en zoo mogelijk aan personen beneden 25 jaar moet het opiumschuiven worden verboden.

13. Alleen in van Gouvernementswege gehouden kitten zal mogen worden geschoven.

14. De opiumpijpen mogen niet buiten de kitten worden gebracht.

15. De djitjing (overblijfsel) moet onmiddellijk na het schuiven worden ingeleverd.

16. De behandeling van opiomanen moet van Gouvernementswege krachtig worden bevorderd.

17. De bruto-ontvangsten van den opiumverkoop moeten naar een afzonderlijk hoofdstuk der begrooting worden overgebracht. Dit netto-provenu moet worden bestemd voor een fonds ter vervanging der opiuminkomsten, of in ieder geval op den gewonen dienst voor sociale doeleinden worden gebezigd of op den buitengewonen dienst worden gebracht.

18. In het Verre Oosten behoort een Volkenbondsbureau voor opiumaangelegenheden te worden gevestigd.

19. De regeeringen zullen jaarlijks een rapport betreffende den toestand in zake de contrôle van het opiumschuiven aan den Volkenbond moeten overleggen.

Een kort woord moge nog worden gewijd aan de directe belangen, die voor N.-I. bij een behandeling ter conferentie van de aanbevelingen van het rapport-Ekstrand zijn betrokken.

Geconstateerd mag dan worden, dat die conclusies het regie-

stelsel, zooals het in Indië wordt toegepast, op zichzelf onaangetast laten.

Voorts zijn meerdere der in de conclusies (o.a. die in de Nos. 4, 5, 6, 9, 10, 12, 16 en 19) vervatte desiderata in Indië reeds verwerkelijkt; de verwezenlijking van een enkele (No. 3) staat buiten de macht van N.-I.

Nadere belangstelling echter trekken de Nos. 8 en 17, de „financieele paragrafen" betreffende de prijszetting van het regieopium en de losmaking van den gewonen dienst van de begrooting van de opiumbaten. Deze aanbevelingen toch brengen budgetaire vragen van algemeenen aard in het geding, die ook herhaaldelijk de aandacht van den Volksraad hebben gehad.

De omstandigheden voor een tegemoetkomende houding zijn thans in zooverre niet ongunstig, dat ten gevolge van de economische depressie het budget reeds voor een belangrijk grooter gedeelte van de opiumbaten onafhankelijk is geworden, dan in 1927 voor de naaste toekomst werd verwacht. Was het nettoprovenu in dat jaar nog 31.5 millioen, waarvan 6.5 millioen ten bate van buitengewoon is gebracht, de totale netto-ontvangsten mogen voor het loopende jaar op zeker niet meer dan 21 millioen worden geschat. Daarnaast staat vast, dat uiteindelijk toch algeheel afstand van de opiuminkomsten zal moeten worden gedaan, en dit gevoegd bij de omstandigheid, dat een tegemoetkomende houding op de publieke opinie, die — hoezeer ten onrechte — de opiuminkomsten veelal nog met wantrouwen beschouwt, een gunstigen indruk moet maken en tot een juiste appreciatie van het regiestelsel zal bijdragen, zou voor een instemming met deze aanbeveling der enquête-commissie kunnen pleiten. Anderzijds is het even waar, dat welhaast geen minder gunstig tijdstip kan worden bedacht, dan het huidige om tot een bewuste verdere losmaking van den gewonen dienst van het budget van de baten van het opiummiddel over te gaan.

Het Volkenbondssecretariaat ontving ultimo November mededeeling uit Bangkok, dat het congres den 28en werd gesloten.

De conferentie heeft, volgens hetgeen toen te Genève bekend was, als resultaat van haar werkzaamheden een nieuwe conventie en een slot-acte opgesteld. Deze documenten zijn onderteekend door de gedelegeerden van alle zeven staten, die aan de conferentie deelnamen, dus van Engeland, Britsch-Indië, Frankrijk, Japan, Portugal, Siam en Nederland. China had, zooals bekend, de uitnoodiging tot deelnemen aan de conferentie van de hand gewezen in verband met de oneenigheden gerezen op de conferentie van 1924—25 en Amerika had slechts een waarnemer gezonden.

De nieuwe conventie, die geen diepingrijpende maatregelen kon aangeven, nu er verschil van meening is blijven bestaan, omtrent de mogelijkheid om een bepaald tijdstip voor het ingaan van een volstrekt verbod tot opiumrooken vast te stellen, heeft betrekking op de volgende punten:

1. het verbod, om rook-opium in het klein te verkoopen door tusschenkomst van personen, die financieel voordeel bij den omvang van den opium-verkoop hebben; 2. de nadere omschrijving, wat precies onder het begrip „minderjarigen" moet worden verstaan, aan wie het opiumrooken volstrekt verboden moet worden; 3. de bestraffing van hen, die zich schuldig maken aan de verlokking van minderjarigen, om desniettemin opium te rooken; 4. het verbod om rookopium anders dan tegen contante betaling te verkoopen.

Omtrent de andere door de enquête-commissie voorgestelde punten is men, naar het schijnt, niet tot conclusies gekomen, maar zal de slotacte mededeelingen bevatten, in haar elf aanbevelingen over het vraagstuk van het opiumrooken in het Verre Oosten.

ONDERWIJS IN HET HINDI.

Te Leiden is een cursus voor het Hindi aan de Universiteit geopend onder leiding van den heer B. C. Shastri, een jong geleerde uit Britsch-Indië, die met het oog op zijn promotie enkele jaren aan de Leidsche Universiteit denkt door te brengen. Onder de talrijke talen van Voor-Indië staat het Hindi, gesproken door 66 millioen menschen, vooraan.

Aangezien het den grondslag vormt van het Hindoestani, de lingua franca van Britsch-Indië, kan men zeggen, dat het gebied van die taal zich feitelijk uitstrekt over het geheele Indische Subcontinent met zijn ruim 300 millioen bewoners.

Voor Nederland vertegenwoordigt de kennis van het Hindi bovendien een bijzonder belang met het oog op de Britsch-Indische immigranten, die zich in Suriname hebben gevestigd en daar meer dan een kwart van de bevolking uitmaken. Voor nadere inlichtingen omtrent den bedoelden cursus wende men zich tot het secretariaat van het Instituut Kern te Leiden.

VARIA.

HET NATIONAAL ALBERT-PARK IN KONGO.

Bij K.B. d.d. 1 December is een dagelijksch bestuur benoemd voor de administratie van het Nationaal Albert-Park, het groote natuurreservaat in de Kongo-kolonie. In dit bestuur zullen zitting hebben: kroonprins Leopold als voorzitter en Prof. Dr. V. van Straelen, directeur van het Museum voor Natuurgeschiedenis te Brussel en hoogleeraar aan de Vlaamsche Universiteit te Gent, als vice-voorzitter. Prof. Van Straelen vergezelde, naar men weet, prins Leopold en prinses Astrid op hun reis in Nederlandsch-Indië. Verscheidene hoogleeraren en andere wetenschappelijke autoriteiten maken verder deel uit van ditzelfde bestuurscomité.

RESERVATEN VOOR GROOT WILD.

De noodzakelijkheid tot het maken van reservaten voor groot wild, de laatste jaren herhaaldelijk bepleit, is thans door de Indische regeering nader onder de oogen gezien. Den Volksraad is ter overweging aangeboden het ontwerp eener „Natuurmonumenten- en wildreservaten-ordonnantie". Aan de memorie van toelichting is het volgende ontleend:

Ten aanzien van het z.g. groote wild is de bescherming door toepassing van de natuurmonumenten-ordonnantie van 1916 minder doeltreffend gebleken, eensdeel door den veelal geringen omvang der natuurmonumenten, anderdeels doordat elke verandering daar binnen verboden is, hetgeen aanleiding kan geven tot spoedig dichtgroeien van open terreinen, en daardoor tot voedselgebrek voor de herbivoren.

Het is daarom wenschelijk, voor dit groote wild, voor zoover het dreigt uit te sterven, eenige terreinen van voldoende uitgestrektheid te reserveeren, binnen welke eventueel en regelmatig boschbedrijf mogelijk blijft, doch waarop overigens de meeste bepalingen van de natuurmonumenten-ordonnantie mede van toepassing zijn.

De nauwe verwantschap tusschen de natuurmonumenten en

de wildreservaten leidt er toe, de regeling voor beide samen te vatten in één ordonnantie, met intrekking van de bepalingen van 1916, welke overigens toch ook op eenige punten wijziging behoeven. [1])

AMERIKA—NEDERLAND ACTIEVE HANDELSBALANS.

Voor de eerste maal sedert langen tijd heeft Nederland in September in het handelsverkeer met Amerika een actieve handelsbalans bereikt. De Amerikaansche export naar Nederland bedroeg in September slechts 4.900.000 dollar (8.700.000 dollar).

In veel minder scherpe mate is de Amerikaansche invoer uit Nederland achteruitgegaan, n.l. van 6.400.000 dollar tot 5.200.000 dollar, zoodat de handelsbalans voor de eerste maal met een Nederlandsch uitvoer-surplus ten bedrage van 300.000 dollar sluit tegenover een uitvoer-overschot ten gunste van Amerika van 2.300.000 dollar in September van verleden jaar.

INLICHTINGEN OVER UITVOER VAN NEDERLANDSCHE ARTIKELEN VOOR INDIË.

Op verzoek en in overleg met het bestuur van de Vereeniging Nederlandsch Fabrikaat stelt Dr. J. Stroomberg, hoofd van de afdeeling Handel van het departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Ned.-Indië, thans met verlof in Nederland, zich beschikbaar voor het geven van inlichtingen en voorlichting ter zake van uitvoer van Nederlandsche artikelen naar Nederlandsch-Indië.

Fabrikanten, die omtrent de mogelijkheid van uitvoer hunner artikelen naar Ned.-Indië voorlichting en inlichtingen wenschen, worden verzocht allereerst schriftelijk zich tot den heer Stroomberg te wenden, met nauwkeurige opgave van de inlichtingen, welke zij zoo mogelijk wenschen te ontvangen met daarbij gevoegden doorslag van dien brief.

Voor zoover de gevraagde inlichtingen niet schriftelijk kunnen worden gegeven, stelt de heer Stroomberg zich voor, in verschillende steden hier te lande op nader te bepalen data, waaromtrent dan belanghebbenden tijdig van te voren nader bericht ontvangen, zittingsdagen te houden, tot het geven van mondelinge inlichtingen.

---

[1]) Zie ook „Natuurbescherming", onder *Wetenschap, enz.*

Zij, die voorlichting als hierboven genoemd, wenschen te ontvangen, worden verzocht zich schriftelijk te richten tot Dr. J. Stroomberg, p/a de Vereeniging Nederlandsch Fabrikaat, Bezuidenhout 97, Den Haag.

NOMADEN PER TOER-AUTO.

Bij Bondowoso in Oost-Java heeft de politie de hand gelegd op een bende Arabische nomaden, bestaande uit ongeveer 25 leden: mannen, vrouwen en kinderen. Met den hoofdman heeft de Djembersche correspondent van de *Indische Ct.* zoo goed en zoo kwaad als 't ging een onderhoud gehad. De man vertelde, in Atjeh den Nederlandsch-Indischen bodem te hebben betreden en met zijn „ensemble" dwars door Sumatra te zijn gereisd, bij Straat Soenda per K.P.M. naar Java te zijn overgestoken, en Java zonder stoornis te zijn doorgereisd tot Bondowoso. Op het eerste gezicht zou men denken met Klingaleezen te doen te hebben; zij droegen lange gewaden; de vrouwen hadden zich met neusringen getooid en waren getatoueerd. De hoofdman sprak echter Arabisch en zei uit Algirië afkomstig te zijn; de tweede man was een Arabier uit Bagdad en twee van zijn Maleisch sprekende zoons hadden langen tijd te Singapore vertoefd. Toen hun op den man af gevraagd werd of zij Romeitskal (zigeuners) waren, legden zij verontwaardigd de Islamietische geloofs-belijdenis af. Zij beweerden handel te drijven in edelgesteenten en lijnwaden, waaronder Inheemsche weefsels en doeken. De handel had tot dusver geen faidah (winst) afgeworpen.

De Arabieren reizen in twee toer-auto's en een autobus, een soort van kermiswagen, waarin de jongeren plaats nemen; de auto's zijn voorzien van het merk B.L. (Atjeh).

DE PARTICULIERE LANDERIJEN.

De regeering heeft uit bezuinigingsoverwegingen de verdere overneming van de particuliere landerijen stopgezet. In verband hiermee zijn via *Aneta* eenige mededeelingen verstrekt aangaande den stand van dit vraagstuk:

Voor het afdoen van de nog loopende zaken, speciaal met betrekking tot de landrenteregelingen in de laatst overgenomen landen, zijn in het betrokken kantoor nog slechts twee ambtenaren en wat minder personeel aangehouden.

Behalve eenige uitgestrekte landerijen in Cheribon en Bantam, werd in de oude residentie Batavia door het gouvernement terug-

gekocht in den loop der jaren vóór 1927 ruim 448.000 bouws. Hiervoor werd bijna 50 millioen gulden betaald. In de jaren 1927 tot en met 1929 werd 120.500 bouws voor bijna 15 millioen gulden teruggekocht, en daarna tot nu toe nog 37.000 bouws voor meer dan 7 millioen gulden.

Er is tot dusver in Batavia 606.719 bouws particulier land door het gouvernement overgenomen, waarvoor besteed werd een bedrag van 71.5 millioen gulden. Het resteerende deel der particuliere landerijen heeft een oppervlakte van 576.679 bouws, waarvan meer dan 200.000 bouws reeds door het P. L. Kantoor in behandeling is genomen.

De schatkist maakt van het kapitaal ongeveer 3 procent per jaar in den vorm van landrente enz.

Wat er in de toekomst nog over te nemen valt, is bijna de geheele oostelijke helft van de oude residentie Batavia, waartoe behooren het uitgestrekte Europeesche cultuurgebied de Michiels-Arnold-landen en de Tegal Waroe-landen. Verder eenige uitgestrekte Europeesche cultuurlanden in het Buitenzorgsche en enkele complexen in West Batavia, in en buiten het Tangerangsche bevloeiingsgebied, zooals Tjilongok, kampong Melajoe, Selatpandjang Kedawoeng West, Batoe Tjèpèr, Karawatji, Soeradita (reeds getaxeerd) en Tjikoen. Laatstgenoemd complex zal 12 December a.s. openbaar worden verkocht.

DE REGEERING EN DE KOLONISATIE.

De regeering heeft in den Volksraad medegedeeld, dat zij zou overwegen, of eenige bemoeienis wenschelijk was met de kolonisatie op Nieuw-Guinea, zij het dan dat deze bemoeienis zou kunnen bestaan uit het verleenen van financieelen steun aan de daarvoor in aanmerking komende vereenigingen, dan wel uit het instellen van een regeeringscommissie voor de kolonisatie, of anderszins.

Teneinde gegevens voor deze overwegingen te verzamelen heeft, naar het *Bat. Nbl.* verneemt, de regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, Mr. Kiewiet de Jonge, zich gewend tot de besturen der drie bestaande kolonisatievereenigingen. Besproken zijn de kosten, aan de uitzending van de kolonisten verbonden, de kansen van slagen, kortom alle factoren die te zamen het onderwerp kolonisatie vormen. De besprekingen droegen natuurlijk een uitsluitend oriënteerend karakter en geenszins mag eruit geconcludeerd worden, dat de practische bemoeienis der regeering met de kolonisatie in uitzicht kan worden gesteld.

KOLONIALE LITERATUUR.

Der gesetzmässige Lebenslauf der Völker Indiens. Hartmut Piper. Leipzig: Verlag von Theodor Weicher 1931. Prijs: RM. 6.—.

Het hier aangekondigde boek maakt deel uit van een groot werk *Die Gesetze der Weltgeschichte,* waarvan het eerste gedeelte handelt over de vergelijkende „volkenbiografie van Europa", het tweede over die van de menschheid, waarvan het eerste deel aan China en Japan, het tweede deel aan Voor-Indië is gewijd. Het wordt ons aangeboden als een werk, dat voor het eerst „de verschillende culturen en cultuurgebieden systematisch onderwerpt aan de *volkenbiologische* beschouwingswijze en daarbij de biologische „gesetzmässigkeit" en innerlijke noodwendigheid onthult in de ontwikkeling der wereldbeschouwingen, geloofs-, staats- en stijlvormen als „lebenslaufartige", organische ontwikkeling der volken als van de individuen." Verder wordt ons te verstaan gegeven, dat deze nieuwe wijze van geschiedvorsching een volkomen ommekeer zal brengen in de fundamenten en het systeem der historische wetenschap. De luidruchtige ophef, waarmede deze eerste „onthulling" ons wordt opgedrongen, vervult den nuchteren Nederlander met eenige achterdocht.

Wij vinden hier de geheele geschiedenis van Voor-Indië, te beginnen met den „animistischen droomtijd" der Indo-Europeanen tot aan den „onafhankelijkheidsstrijd" onder Gandhi. Deze in ruim 200 bladzijden samengedrongen cultuurgeschiedenis van vier millennia wordt door den Schr. verdeeld in drieën: oud-indische, midden-indische en nieuw-indische cultuur, waarvan elk weder is onderverdeeld in tijdvakken. Nu is het eigenaardige van deze indeeling, dat daarbij het menschenleven tot voorbeeld is gekozen. Geheel nieuw is dit denkbeeld geenszins. Wij zijn er al lang aan gewoon, dat de geschiedenis van een volk wordt beschouwd als het leven van een individu, waarin jeugd, volwassen leeftijd en ouderdom elkaar opvolgen. Maar een zóó vèrgaande systematiseering als ons hier wordt voorgezet, is inderdaad iets nieuws. Zoo wordt de oud-indische cultuur ingedeeld in „Völkerkindheit, Völkerjugend, Völkerfrühreife, Völkervollreife, Völkerspätreife, Völkeralter en Seniler Marasmus."

Eenigszins vreemd doet het aan, dat na deze periode van

Seniliteit (inderdaad is er geen reden om den tijd van de Sungadynastie als zoodanig te beschouwen) plotseling weer een tijdvak van „patriarchale volkskindsheid" aanvangt. Om dat te rechtvaardigen, neemt Schr. de Skythen te baat, en wat de Indo-ariërs betreft, gaat hij plotseling terug tot den tijd van het Mahābhārata, door hem 1000—500 v. Chr. gesteld, hoewel wij eigenlijk al gevorderd waren tot de periode der Graeco-Bactriërs en Indo-Skythen.

Nog vreemder doet het aan, dat wij met den aanvang der Moslimsche heerschappij ten derden male een „patriarchale Völkerkindheit" ten tooneele zien gevoerd, ditmaal toegepast op Hunnen, Gurjaras, Turken en Afghanen.

Men ziet, hoe hier de geschiedenis wordt gewrongen in een systeem, dat zeker niet aan een juist historisch inzicht ten goede komt. Daarbij speurt de Schr. steeds overeenkomst met de geschiedenis van het Westen, vooral van Duitschland, en wordt hij bezeten door een manie om voortdurend historische personen gelijk te stellen met bekende figuren uit de geschiedenis van Europa. Het is gebruikelijk Açoka den Indischen Constantijn te noemen, maar hier heet Bimbisâra (de legendarische koning van Magadha tijdens Buddha) de Indische Caesar, zijn zoon en opvolger Ajâtaçatru de Indische Augustus en Candrugupta de Indische Diocletianus. Waarop dergelijke gelijkstellingen berusten, is vaak verre van duidelijk.

Ook historische gebeurtenissen worden op geheel willekeurige wijze met elkaar in verband gebracht. De strijd tusschen Humâyun, den Groot-Mogol, en Sher Shah den Pathân wordt vergeleken met dien tusschen York en Lancaster. Twee maal hooren wij van een Indischen „dertigjarigen" oorlog. Zoo ook: „Protestantische" Befreiungskriege der Marathen, der indischen Niederländer."

Wij moeten bekennen na kennismaking met Hartmut Piper's boek niet te zijn bekeerd tot zijn „völkerbiologische" methode van geschiedschrijving.

Dr. J. PH. VOGEL.

Wirtschaftsgeschichte Niederländisch-Indiens van Dr. Erich Voigt, Deutsche Wissenschaftliche Buchhandlung, Leipzig 1931. 179 Seiten, 57 Abbildungen, 3 Karten, 1 Zeittafel und 1 Literaturverzeichnis, Gr.—8. Ballonleinen R.M. 12.—.

Voor hen, die Nederlandsch kunnen lezen, staan enkele goede werken en artikelen over de economische geschiedenis van N.I.

ten dienste. Zij zullen voor dit, niet bijzonder goedkoope, boekje weinig belangstelling hebben. Hier dient dus slechts overwogen, wat deze Wirtschaftsgeschichte zal kunnen beteekenen voor hen, die geen Nederlandsch kennen en b.v. Gonggrijp's „Schets eener economische geschiedenis van Nederlandsch-Indië" niet lezen kunnen en toch een dergelijk historisch overzicht van de economische ontwikkeling van N.I. wenschen te kennen.

Een economische geschiedenis zullen zij in dit boekje niet vinden, wel een niet-onverdienstelijke geschiedenis van de economische politiek van de O.I. Compagnie en der opeenvolgende Nederlandsche regeeringen, vervolgens een hier en daar behoorlijk met cijfers gedocumenteerd overzicht van de huidige economische beteekenis van N.I. Ofschoon schr. volgens zijn literatuurlijst enkele goede boeken ter beschikking stonden, blijkt uit zijn werkje niet, dat hij steeds kritisch en nauwgezet te werk ging bij de samenstelling er van. Als bij vele Duitsche schrijvers over economische onderwerpen der laatste tijden komt nu en dan het in het kolonielooze doch zoo -lievende land geboren dogma om den hoek kijken, n.l. dat er een moderne wereldhuishouding zou bestaan of eerlang zal bestaan, welke vrucht is van een moderne wereldeconomie, het privaatbezit van enkele cultuurlanden, welke tot roeping hebben de behoeften der wereld, zooals zij die alleen kunnen zien, te dienen en daarbij de overige landen niet uit te buiten, doch op te voeden tot hun alleen-ware economisch denken en handelen. Eveneens bleef schr. niet vrij, van wat ons meermalen bij Duitsche schrijvers over N.I. opviel, n.l. naast een weinig prijzen van het Nederlandsche koloniale beleid sterk accentueeren wat kwaad er in N.I. indertijd gedaan is. Schr. wijdt een vijfde van zijn boekje aan het cultuurstelsel van Van den Bosch, het geheele vijfde hoofdstuk en enkele blz. van het zesde. Opmerkelijk is het daarbij, dat boeken en artikelen van Boeke en Wellenstein o.a. niet afzonderlijk in de literatuurlijst genoemd worden. Weinig nauwgezet en daardoor minder waard, wordt een economische geschiedenis van N.I., als in verband met de „opening der Buitenbezittingen" allereerst de naam van Colijn te vinden is en die van Van Heutsz slechts ontmoet wordt als mede-ontwerper van de eerste „Korte Verklaring". Gevolgtrekkingen als die, welke de achteruitgang van het paarden- en karbouwenbestand een gevolg acht van den technischen vooruitgang van het verkeerswezen, getuigen van weinig kritiek bij de samenstelling. Ook bepaalde slordigheden en zonderlinge rangschikking kenmerken het boekje. In het hoofdstuk „Die Entwicklung der Kolonie bis zum Weltkrieg", illustreeren telkens rijtjes van cijfers tot en met 1929 het betoog. Dr. Voigt, die gedurende een elfjarige

werkzaamheid in N.I. toch wel gelegenheid zal gehad hebben Nederlandsch te leeren, hanteert de spelling van aangehaalde Nederlandsche woorden, titels, eigennamen enz. zoowel in den tekst, als in onderschriften, als in zijn literatuurlijst op een zonderlinge wijze. Schriecke krijgt een „de", Buyskes wordt Byskes, Muntinghe heet er Munthige, Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff is Jhr. Mr. A. O. de Graaff en dit niet eens, doch herhaaldelijk. O.i. had Dr. Voigt de Duitsch lezenden, die belangstellen in de economische ontwikkeling van N.I., beter gediend, als hij Gonggrijp's hooger genoemd werkje nauwkeurig had vertaald.

En wat te zeggen van de zestig mooie afbeeldingen in „doppeltondruk"? Illustratie van den tekst zijn zij feitelijk niet, al zegt de prospectus van den uitgever, dat zij als zoodanig bedoeld zijn. Doch indien er bij gegeven als los van de tekst staande portretten van groote koloniale mannen en kijkjes op cultuur en industrie van N.I., waarom dan die vreemde rangschikking en die onjuiste onderschriften als onder no. 36, waar „frühere Zuckergewinnung auf Java" toch geen vertaling kan zijn van: huidige Inlandsche suikerwinning met een ijzeren molentje door den Landbouwvoorlichtingsdienst verstrekt, of als onder no. 58, waar Johannes Graaf v. d. Bosch genoemd wordt „Generalgouverneur J. Graf van den Bosch". A. J. K.

Inleiding tot de economie der inheemsche samenleving in Nederlandsch-Indië. Ten behoeve van het personeel van het Volkscredietwezen, samengesteld en uitgegeven door de Centrale Kas. Albrecht & Co., Batavia-Centrum 1931.

Het verschaffen van practische vakkennis aan de ambtenaren van het Volkscredietwezen in Nederlandsch-Indië,, heeft in den laatsten tijd blijkbaar de bizondere belangstelling van de Centrale Kas. Kort geleden is uitgegeven een studieboek van den onderdirecteur dier instelling, ten behoeve van een examen af te leggen door genoemde ambtenaren [1]) en nu wordt de aandacht gevraagd voor een ander leerboek (100 blz.) in hoofde aangeduid, dat blijkens het voorwoord, tevens bedoeld is als uitgangspunt voor verder eigen onderzoek en eigen studie.

Nadat de inleiding gewag heeft gemaakt van de sfeer, gelegen tusschen de zuiver inheemsche en de zuiver Westersche, een dikke tusschenlaag, waarin het grootste deel van het volk leeft en waarin de beide maatschappij-vormen op economisch gebied met

---

[1]) Zie *D. I. G.* November 1931, blz. 1052.

elkander in aanraking komen, wordt in een twaalftal hoofdstukken de Indische economie behandeld, n.l. kort samengevat, achtereenvolgens de oude dorpsgemeenschap met de adat en den invloed van het vorstenbestuur daarop, de economische en maatschappelijke veranderingen teweeg gebracht door het Westersch kapitalisme en de welvaartszorg der Regeering.

Een en ander, o.i. op juiste, objectieve wijze, zoowel de licht- als de schaduwzijde vermeldend. B.v. is gewezen zoowel op de voordeelen van het gemeenschapsgevoel in het dorpsleven als op het gevaar van verslapping van het individu, door het leunen op de gemeenschap; op het nut van het adatgezag, waker over het gemeenschapsbelang naast het nadeel van een sterk adatgezag, dat het persoonlijk initiatief kan remmen, zoowel op het vorstengezag dat, hoewel machtig genoeg om den handel te bevorderen zelfs naar de andere eilanden van den archipel, zich wijselijk onthield van directe bemoeienis met de dorpsinstellingen, als op de vorstelijke monopolies, die de welvaart der dorpelingen afbreuk deden; op de geldelijke voordeelen der arbeidsverschaffing van de Westersche groot-cultures naast de voor den inheemschen landbouw beperkende voorwaarden bij de levering van grond en irrigatiewater; zoowel op de Overheidszorg voor de welvaart der bevolking, als op de daarbij onvermijdelijke Overheidsbemoeiing, die voor den desaman dikwijls beteekent een ingrijpen in zijn particuliere omstandigheden enz.

Aan dien lof meenen wij echter enkele kleine opmerkingen tot verheldering te kunnen toevoegen.

B.v. de uitlegging, gegeven aan het Javaansche *dadal*-recht (blz. 15), dat toegepast heet te worden, wanneer het dorp volgens de adat grond onteigent voor tempelbouw of wegaanleg, is niet de meest gangbare opvatting, gegrond op de strikte beteekenis van het Javaansche woord. In dergelijk geval toch zal de afstand van grond *in der minne* al dan niet tegen schadeloosstelling in grond of geld gebeuren. „Dadal" daarentegen is het ontnemen van grond, een strafoplegging, indien de voorwaarden verbonden aan het grondgebruik niet worden nageleefd.

Voorts zijn de oude *Montjonegoro* van het rijk Mataram niet, zooals het boek vermeldt (blz. 34), de huidige Javaansche vorstenlanden, doch de buiten de vorstendommen Solo en Djokdjo gelegen, niettemin indertijd tot die rijken behoorende districten, n.l. Madioen, Kediri en Ponorogo, benevens Bagelen, Banjoemas en Kedoe.

En dan nog de mededeeling (blz. 18), dat het vroeger door de volksbanken toegepaste coöperatie- en borgtochtstelsel *tanggoeng rèntèng* geheeten, mislukt zou zijn, omdat het niet in de bevolking leefde, doch van boven af opgelegd was.

In de jaren 1880—1900 althans, was dit gebruik wel in zwang bij het volk op Midden-Java in de streken met communaal grondbezit, waar de gemeenschapszin veel sterker band vormt dan elders, waar het erfelijk individueel grondbezit overheerscht. Dáár n.l. werd bedoeld stelsel toegepast bij schulden door dorpelingen of groepen van dorpelingen aangegaan bij hadji, Chinees, Arabier of suikerfabrikant.

Kan dit drietal opmerkingen niet de waarde van het geschrift verkleinen, anders staat het met een leemte daarin, waarop wij thans hebben te wijzen.

In een leerboek, dat bedoelt een inleiding te zijn voor de bestudeering van het onderwerp „electrische energie", zal men niet beginnen met de toepassingen van Philips, doch zeker teruggaan tot de vinding van Edison, want geen electrische energie zonder Edison.

Zoo ook hier, bij wijze van spreken, geen volkscrediet zonder de Wolff van Westerrode, de assistent-resident van Poerwokerto (Banjoemas), die ruim 30 jaren geleden het initiatief nam en den pioniersarbeid verrichtte, welke den stoot gaf tot de instelling van het volkscrediet- (en pandhuis)wezen. Van dezen arbeid nu is niet gerept in het geschrift, terwijl het juist voor het eigen onderzoek en de eigen studie der ambtenaren bij het credietwezen, waartoe het boek wil aansporen, zoo nuttig kan zijn te vernemen op welke eenvoudige, weinig kostbare, doch toch doeltreffende wijze indertijd dergelijk onderzoek is aangevangen en voortgezet, een onderzoek dat gegevens verschafte omtrent de economie van het binnenland, welke bij de Europeesche bestuursambtenaren niet en bij de Inlandsche slechts ten deele bekend waren.

Daarom zou het niet overbodig zijn geweest de lezing aan te bevelen van de omstreeks 1900 door genoemden bestuursambtenaar ingediende officieele rapporten terzake en in de literatuurlijst naast de 29 aangeduide bronnen op te nemen, b.v. zijn artikel „Een credietinstelling voor Inlanders" in het Tijdschrift van nijverheid en landbouw in Nederlandsch-Indië, deel 56 en zijn „Rapport betreffende het landbouwcredietonderzoek in de Preanger" van December 1903. Ht.

Nederlandsche Staatsalmanak voor iedereen. 1932. Samengesteld naar officieele opgaven door L. J. van Dijk. Van de Garde & Co.'s Drukkerij, Zalt-Bommel.

Welkom als een goede vriend, die op jaarbezoek komt, zal dit handboek, betreffende zaken en personen in betrekking tot Neder-

land, N.-I., Suriname en Curaçao, al dengenen weer zijn, die gewend zijn het geregeld te raadplegen.

Bij de instelling noemde Pyttersen het, 32 jaren geleden, terecht een almanak „voor iedereen". Indien nog niet iedereen er behoefte aan heeft gevoeld, iedereen die het aangeschaft heeft zal er genoegen, nut of voordeel van hebben gehad. Daarom durfden wij zeggen, dat ook de nieuwe jaargang, verbeterd en vermeerderd, als een oude vriend zal worden begroet.

Den prijs vinden wij niet vermeld. Deze zal wel gebleven zijn: gebonden in Indië *f* 11.—, in Nederland *f* 7.75 (ingen. *f* 6.50).

Burgemeesters van Amsterdam in de 17e en 18e eeuw, door J. F. L. de Balbian Verster. Uitg. van W. J. Thieme en Cie., Zutphen. Prijs *f* 4.50, geb. *f* 5.50.

Dit keurig uitgevoerde, aan burgemeester W. de Vlugt opgedragen boek, van een 160 tal pagina's (gr. 8°) met 23 portretten en platen, geeft bijzonderheden over 19 burgemeesters. Het behandelt meer verwantschap, afstamming en bekleede waardigheden, dan als burgemeester ambtelijk verrichte feiten of daden, al ontbreken deze niet bij allen.

Als bijdrage tot de koloniale literatuur is het niet van beteekenis, al klinkt de koloniale toon nu en dan door de verhalen heen.

Van Reynier Pauw (1564—1636) vernemen wij (blz. 11) dat hij mede-oprichter is geweest van de Compagnie van Verre, deel heeft genomen aan een handelsonderneming naar Brazilië en een der voornaamste deelhebbers is geweest in de Vereenigde geoctroyeerde O.I.C.

Acht andere der vermelde burgemeesters hebben, onder meer betrekkingen en waardigheden, ook die van bewindhebber van de O.I.C., enkelen mede van de W.I.C., bekleed, maar van iets bijzonders dat zij als zoodanig hebben gedaan leest men niet veel. Wel iets. Zoo over W. Backer, die het ambt bij de O.I.C. in 1642 slechts enkele maanden bekleedde, „bemerkende dat onder zijn confraters de wagen niet al te recht gonck, heeft hy het zelve afgelegt ende liever gehad het profyt te missen als met oogeluycking te schijnen te gedoogen eenige valscheyt." Zoo is het op aansporing van N. Witsen geweest, dat in 1706 drie Compagnieschepen werden uitgerust om een verkenningstocht langs de Westkust van Zuydtland (Nieuw-Holland) te maken, en werd op zijn aanraden het eerste Arabische koffieplantje naar Java overgebracht.

Ook komen in het boek eenige bijzonderheden voor over

familieleden van de genoemde burgemeesters, die de Indische noot even aanslaan. Zoo deze herinnering: De jongste zoon van G. Valckenier, Pieter, werd de vader van Adriaan, den gouverneur-generaal van N.-I., die in de geschiedenis voortleeft als de man van den massalen Chineezenmoord op Batavia in 1740.

De laatste burgemeester, die in het boek aan de beurt komt, Pieter Cornelis Hasselaer (1720—1797), een afstammeling van de vermaarde Kenau Simonsdr., is te Batavia geboren en heeft later een Indische loopbaan van ongeveer 16 jaren gehad. Hetgeen over hem wordt medegedeeld behoort tot 't bij uitzondering meer gedetailleerde betreffende de volbrachte ambtsvervulling. Wel is 't jammer dat zijn bedrijvigheid in Indië en in Amsterdam speelt in het treurige tijdperk van onze historie en dat hij daarin geen mooie rol heeft vervuld, maar de geschiedschrijver heeft dit weer te geven zooals 't geschied is, en zoo kan de lezer, die zich speciaal voor Indië interesseert, over Hasselaer en zijn tijd in de Oost (1756—1772), in het boek over burgemeesters van Amsterdam toch nog interessante bijzonderheden vinden.

Encyclopaedie van N.-I., onder hoofdredactie van Prof. D. G. Stibbe, redacteur in N.-I. Dr. J. Stroomberg. Aanvullingen en wijzigingen. Martinus Nijhoff's Gravenhage.

September bracht aflevering 28, of 13 van de nieuwe serie. De registreering van planten wordt voortgezet. De cultures krijgen een ruime beurt door aanvullingsartikelen over caoutchouc, met overzichtstabellen der veranderingen in de wereldproductie sedert 1910 en der verhouding tusschen ondernemers- en bevolkingsrubber sedert 1922; over aetherische (planten)oliën, waarbij de bronnenverwijzing aangevuld kan worden met de publicaties van het Koloniaal Instituut te Amsterdam; over suiker, dat besluit, in o.i. voor een encyclopaedie minder geëigenden stijl, met het uitspreken van de verwachting, „dat tengevolge van de algemeene vermindering in de wereldproductie de thans de markt drukkende overmatige hoeveelheden verdwijnen, zoodat het evenwicht tusschen vraag en aanbood weder wordt hersteld"; over Inlandschen rietsuiker, product dat voor het overwegend grootste deel binnenslands geconsumeerd wordt. Voorts uitvoerige aanvullingen over: Vereenigingen, Plantentuin, Veeteelt, N.-I. Handelsbank, waaronder ook N.-I. Landbouw Mij. en Veeartsenijkundige dienst. Nieuwe bijdragen behandelen: Coöperatie in Indië, Thee-expert-bureau, Credietbank voor N.-I. gemeenten en ressorten.

Het Roode Kruis in Ned.-Indië

DOOR

H. BAKKER,

Luitenant-Generaal N. I. L. b.d.

Legercommissaris v/h Ned. Roode Kruis.

De op 26 October 1863 te Genève in het leven geroepen internationale instelling „Het Roode Kruis" vond aanvankelijk nòch in Nederland nòch in Nederlandsch-Indië de belangstelling, welke voor een liefdadige vereeniging, die ten doel heeft het lot van den zieken en gewonden soldaat te velde te verzachten, verwacht mocht worden. Wèl trad Nederland al dadelijk toe tot de conventie van Genève van 22 Augustus 1864 ter verzekering van de neutraliteit van militaire ambulances en hospitalen, het personeel daarvan en de zieken en gewonden zelf, doch tot het oprichten van een nationale vereeniging tot vrijwillige hulpverleening in tijd van oorlog — dat, evenzeer als de totstandkoming van een conventie als vorenbedoeld, de strekking was van de Geneefsche resoluties van October 1863 — kwam het in Nederland eerst, toen Koning Willem III daartoe het initiatief nam door bij Kon. Besluit van 19 Juli 1867, No. 60, Staatsblad 1869, No. 210, in te stellen eene „Vereeniging tot het verleenen van „hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog, hetzij „Nederland al dan niet daarin betrokken is". Deze vereeniging heette in den volksmond al spoedig „Het Roode Kruis", een naam welke zij eerst officieel verkreeg, toen zij bij Kon. Besluit van 6 November 1895 werd herdoopt in „Vereeniging het Nederlandsche Roode Kruis".

Alhoewel artikel 3 van eerstbedoeld Kon. Besluit de mogelijkheid opende om — behalve in alle gemeenten van het Rijk — ook in „'s Rijks Koloniën en overzeesche bezittingen" afdeelingen op te richten, werd in Indië de noodzakelijkheid daarvan eerst ingezien, toen de grootsche taak, welke het Roode Kruis — ook het Nederlandsche — al dadelijk bij het uitbreken van den Fransch-Duitschen oorlog te vervullen kreeg, daar te lande

de aandacht vestigde op het buitengewone nut van deze instelling. Het was de toenmalige Gouverneur-Generaal Mr. P. Myer, die den stoot gaf tot het oprichten van een Bataviaasche afdeeling van het Roode Kruis door zijne denkbeelden daaromtrent toe te vertrouwen aan de echtgenoote van den Vice-President van den Raad van Indië, Mevrouw W. L. C. Nieuwenhuyzen geb. Sijthoff van Kervel en aan het lid in genoemd college, den heer J. F. R. S. van den Bossche.

Reeds in het laatst van September 1870 verklaarden 19 Bataviaasche dames en heeren zich bereid om aan het goede doel mede te werken en zoo kwam op een vergadering op 8 October 1870 tot stand het „Bataviaasch comité van het Roode Kruis", met een bestuur, bestaande uit den heer Van den Bossche, president, mevrouw Nieuwenhuyzen, vice-presidente, den heer A. J. W. van Delden, secretaris en den heer F. J. B. Storm van 's-Gravenzande, penningmeester.

Bedoelde vergadering, waarop uitdrukkelijk werd gestipuleerd, dat „ingezetenen van andere plaatsen in Nederlandsch-„Indië niet verhinderd werden daar eigen comité's te vormen, „hetzij in aansluiting aan het Hoofd-comité te 's Hage dan wel „aan het Bataviaasch comité", besloot om, in afwachting van de vaststelling van statuten en reglement van orde, al dadelijk een beroep te doen op de ingezetenen van Indië, speciaal met het oog op de groote en dadelijke behoefte aan hulp, in 't bijzonder aan geldelijke hulp, in Europa. Reeds 10 October 1870 werd ter hoofdplaats Batavia een oproep tot steun verspreid, welke 11 October door opneming in de te Batavia verschijnende bladen tot alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië werd uitgebreid. Weldra verrezen op de voornaamste plaatsen van Java subcomité's, terwijl elders op Java en op sommige plaatsen der Buitenbezittingen de hoofden van gewestelijk- of plaatselijk bestuur door het rondzenden van inteekenlijsten het goede doel bevorderden. Bovendien werden er tooneel- en muziekuitvoeringen gegeven en collecten en loterijen gehouden, waarvan de baten het Roode Kruis ten goede kwamen. De aldus mildvloeiende bijdragen — tot Mei 1871 ruim *f* 90.000 — stelden het Bataviaasch Comité in staat om nog vóór het einde van 1870 *f* 60.000 aan het Hoofd-comité in Nederland over te maken.

Het had al dadelijk bij de oprichting in de bedoeling van het Bataviaasch comité gelegen om te overwegen, wat voor Indië zelf gedaan kon worden „om het lijden te verzachten van den „Indischen krijgsman en van onze tegenstanders", doch nog vóórdat die overwegingen tot eenig resultaat hadden geleid, zag het comité zich genoodzaakt in Indië werkdadig op te treden.

In den aanvang van December 1870 toch werd bekend, dat eene militaire expeditie naar de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo zou worden gezonden en toen stond het comité reeds dadelijk voor de beantwoording van de vraag, op welke wijze het Roode Kruis in Indië werkzaam zou kunnen zijn om aan het doel van zijne instelling te beantwoorden.

Het eerste, van 8 October 1870 tot 1 Juni 1873 loopende, verslag van het comité — welks naam in overleg met het Hoofd-comité in 1872 was gewijzigd in „Centraal-comité Nederlandsch-Indië van de Nederlandsche Vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog, ingesteld bij 's Konings besluit van den 19den Juli 1867, (Staatsblad 1869, No. 210)" — zegt daaromtrent:

„Zouden ook wij hier ambulances oprichten, verplegers en „verpleegsters engageeren om die met de ambulances onder toe- „zicht van speciale geneesheeren naar het tooneel van den strijd „te zenden?

„De Indische toestanden en de wijze waarop hier te lande oorlog „wordt gevoerd, verschillen zóó hemelsbreed met Europeesche „toestanden en met de gevolgen van Europeesche oorlogen, dat „de zoo even gestelde vraag bepaald ontkennend moet worden „beantwoord. Een groot gewicht werd bovendien in de schaal „gelegd door de overweging van het algemeen erkend feit, dat de „militaire geneeskundige dienst hier te lande, volkomen op de „hoogte van hare taak, in tijden van oorlog alleszins voldoet aan „hetgeen van haar geëischt wordt, dat zij toegerust is met alle „middelen om het lijden van den zieken of gewonden krijgsman „te verzachten, dat de Staat in den ruimsten zin voorziet met be- „trekking tot de verpleging der lijders en eindelijk, dat de weinig „ontwikkelde beschaving van de volken, die in Indië door ons „beoorloogd worden, zich niet verdraagt met de verzorging door „onze ambulances van onze in den strijd gewond wordende „vijanden, daar de geneesheeren, verplegers en verpleegsters door „hen niet als vrienden maar als vijanden zouden bejegend „worden."

„Kon Indië derhalve op dit punt het goede voorbeeld van „Europa niet in toepassing brengen, er bleef nochtans aan ons „comité een ruim veld over, om onze diensten der lijdende „menschheid te bewijzen en voor den Indischen krijgsman het „Roode Kruis te doen zijn het symbool van zuivere menschenmin.

„Immers veel wat vanwege den Staat door de militaire ge- „neeskundige dienst niet kan worden verstrekt, konden wij geven „om het lot van zieken en gewonden te verzachten. Reeds vroeger

„— een twaalftal jaren geleden — was dit gebleken, toen eenige „burgers van de hoofdplaats gelden bijeenbrachten en daarvoor „sigaren en tabak inkochten, die mede werden gegeven aan eene „vertrekkende militaire expeditie.

„Toen was het duidelijk geworden, hoe welkom deze versnape- „ringen waren geweest in een vijandelijk land, waar ze zelfs tegen „goud niet waren te bekomen.

„Met deze ondervinding achter ons, begrepen wij in die rich- „ting, maar op ruimer schaal, het nuttigst werkzaam te kunnen „zijn."

Aldus werden in December 1870 en Januari 1871 in 3 zendingen naar Bandjermasin gezonden: wijn, cognac, bessensap, vruchten op water, siroop, soepen in blik, koffie, thee, suiker, poedermelk, chocolade, zeep, houten- en aarden pijpen, rook- en pruimtabak, sigaren, Javaansche tabak, sigarenblad enz.

De Commandanten van land- en zeemacht, met deze zendingen in kennis gesteld, spraken daarvoor hunne waardeering en dank uit, doch eerstgenoemde autoriteit gaf tevens in overweging om met betrekking tot het verleenen van hulp voor den vervolge van te voren overleg te plegen en zulks in overeenstemming met het beginsel, neergelegd in art. 4 der statuten van het Hoofdcomité, volgens hetwelk dit in geval van oorlog voor de behoeften van de Nederlandsche land- en zeemacht moet handelen in overleg met de ministers van Oorlog en Marine. „Zoodanig over- „leg", aldus de Legercommandant „is ook in Indië niet slechts „hoognoodig maar bepaald onmisbaar, omdat alleen de chefs der „Departementen van Oorlog en van Marine kunnen beslissen, „tot hoever de bemoeienis der Regeering met de verpleging der „zieke en gewonde krijgslieden zich kan en behoort uit te strek- „ken en waar de particuliere liefdadigheid een aanvang kan „nemen."

Van af dat oogenblik is voor wat betreft zijne werkzaamheid in Indië, door het Centraal-comité dan ook steeds te voren overleg gepleegd met de Commandanten van land- en zeemacht.[1])

Voorraden van dezelfde of ongeveer dezelfde samenstelling als naar Bandjermasin gezonden, werden medegegeven aan de expeditie naar het stroomgebied der Bila-(Goenoeng Tingi)rivier (Oostkust Sumatra, December 1871), aan de expeditie naar Deli (Juli 1872), aan de versterking voor die expeditie (September

---

[1]) Art. 10 van de sedert vervallen statuten, die bij Gouv. besluit van 21 Oct. 1873, No. 23, werden goedgekeurd, luidt: „Ingeval van oorlog in de Nederlandsch Oost-Indische Bezittingen treedt het (Centraal-Comité) voor de behoeften van de Nederlandsche land- en zeemacht, in overleg met den chef van het Departement van Oorlog en dien van de zeemacht in Ned.-Indië.

1872), en aan de expeditie naar Balang Niga en Mandar (Celebes, October 1872).

Naar aanleiding van de rapporten van de Commandanten van een tweetal dezer expeditiën gaf de Legercommandant het Centraal-comité in overweging om, wilde het ook bij latere gelegenheden den Indischen krijgers zijne zoo gewaardeerde hulp betoonen, zich, in verband met de ruime verstrekkingen van sommige artikelen door het Gouvernement en teneinde nuttelooze dan wel minder doelmatige uitgaven te voorkomen, te willen bepalen tot het zenden van thee, zeep, tabak, sigaren, pijpen, Hollandsch bier en, ter verdrijving van de verveling bij zieken en gewonden, van gezelsschapspellen, speelkaarten en, zoo mogelijk, lectuur voor Europeanen en Inlanders.

In Februari 1873 deelde de Legercommandant aan het Centraal-comité mede, dat tegen half Maart een macht van 4000 man, ongerekend de Marine, van Java zou vertrekken met, zooals later bleek, bestemming Atjeh.

Tot de groote voorraden, bij de samenstelling waarvan met hoogerbedoelden wensch van den Legercommandant rekening was gehouden en die door het Centraal-comité aan de intendance werden toevertrouwd, bevonden zich voor de eerste maal, behalve speelkaarten en diverse spellen, ook drie kisten Hollandsche-, Duitsche- en Fransche lectuur en één kist Maleische- en Javaansche lectuur.

Nauwelijks was te Batavia bekend, welke zware verliezen de 1e Atjeh-expeditie had geleden, of het Centraal-comité ontving op 12 April 1873 een telegram van drie heeren te Padang, waarin deze vroegen om, in verband met het groote aantal gewonden en zieken, dat aldaar van Atjeh werd verwacht, zich als subcomité van het Roode Kruis te mogen constitueeren, daarbij rekenende op hulp van het Centraal-comité. Dankbaar werd de gevraagde machtiging verleend en de gewenschte hulp toegezegd en reeds op 24 en 27 April werden onderscheidenlijk van Batavia en van Semarang groote bezendingen rookartikelen, spellen en lectuur naar Padang verscheept.

Door alle hiervorenbedoelde verstrekkingen waren de fondsen van het Centraal-comité uiteraard beduidend ingekrompen, doch nu kwam het Moederlandsche Roode Kruis te hulp. Het plaatselijk comité te Rotterdam maakte telegrafisch *f* 10.000 over en het Hoofd-comité *f* 25.000, terwijl dit laatste op 19 April eene groote bezending pijpen, rook- en pruimtabak benevens een kostbare collectie lectuur verscheepte. Ook door aanzienlijke giften in Indië zelf zag het Centraal-comité zijn kas gestijfd.

Toen op 9 Mei 1873 de expeditionnaire macht te Batavia terugkeerde, werden de gewonden en zieken aan boord van het hospitaalschip door de goede zorgen van het Centraal-comité ruimschoots voorzien van ijs, versche vruchten en rookartikelen, terwijl daarna de in de hospitalen te Batavia en Semarang opgenomen lijders niet werden vergeten. De betrokken uitgevers te Batavia voorzagen het hospitaal aldaar kosteloos van de dagelijksche editiën hunner bladen.

Wel waren de troepen van Atjeh terug, doch de Marine, belast met de blokkade, eischte nog de zorgen van het Roode Kruis en het was het Centraal-comité hoogst welkom, dat de Vice-president van den Raad van Indië, de heer Nieuwenhuyzen, van zijn verblijf als Gouv. Commissaris te Poeloe Penang gebruik maakte om den Nederlandschen consul aldaar op te dragen, voor de Marine in de wateren van Atjeh tabak, zeep, pijpen en versche vruchten in te koopen ter voorziening in de eerste behoefte. Dergelijke bezendingen werden op 31 Mei, 27 Augustus en 30 September 1873 van Batavia en op 4 Augustus en 5 September van Padang naar de wateren van Atjeh verscheept.

Intusschen ging het Hoofd-comité in Nederland door met het zenden van groote hoeveelheden tabak, pijpen, sigaren en lectuur, terwijl het Rotterdamsche comité een zending sigaren rechtstreeks aan het sub-comité te Padang deed toekomen. Deze zendingen werden in hoofdzaak opgeslagen om te dienen voor de volgende expeditie naar Atjeh, die, zooals al spoedig bekend werd, nog in 1873 zou worden uitgezonden.

Alvorens de werkzaamheden van het Centraal-comité met betrekking tot de 2e Atjeh-expeditie te beschrijven, dient vermeld, dat de statuten van het Indische Roode Kruis, na uitvoerige gedachtenwisseling, eindelijk bij Gouvernements besluit van 21 October 1873, No. 3, werden goedgekeurd, waardoor de vereeniging voor den tijd van 29 jaren en 11 maanden als rechtspersoon werd erkend.

Blijkens art. 1 van die statuten was het Centraal-comité opgericht om het doel, omschreven in artikel 1 [1]) van de statuten der Moederlandsche vereeniging, te helpen bereiken.

Artikel 2 verklaarde laatstbedoelde statuten bindend voor het

---

[1]) Art. 1 luidde: De Vereeniging heeft ten doel:

In tijd van oorlog, het lot van den gekwetsten en zieken krijgsman door persoonlijke diensten en stoffelijke hulpmiddelen te helpen verzachten, ook dan, wanneer hare hulp wordt gevraagd door oorlogvoerende natiën, terwijl Nederland in den oorlog niet betrokken is;

In tijd van vrede, zich uitsluitend tot die taak voor te bereiden om daarvoor steeds gereed te zijn.

Centraal-comité en de plaatselijke comité's [1]), „behoudens de „wijzigingen, die op grond van art. 7 der statuten (van de „Moederlandsche vereeniging) in de hieronder volgende artike-„len zijn aangegeven."

Vorenbedoeld art. 7 luidde: „Afdeelingen in de koloniën en „buitenlandsche bezittingen van het rijk regelen hare betrekkin-„gen tot de vereeniging door bijzondere overeenkomsten met het „Hoofdbestuur."

Zooals kan blijken uit een passage op blz. 16 van Deel II der Handelingen van de Nederlandsche vereeniging, waren „de bijzondere overeenkomsten", waarvan in het vorenaangehaalde art. 7 sprake was, neergelegd in de statuten van de Indische vereeniging. En wanneer men nu weet, dat laatstbedoelde statuten — naast het hiervoren reeds medegedeelde en de regeling van de verhouding tusschen Centraal-comité en plaatselijke comité's — de bepaling behelsde, dat (art. 5) het Centraal-comité in geval van oorlog in Indië of in de naburige bezittingen van andere mogendheden de hulpverleening regelt en, ingeval van oorlog in Europa, bepaalt of, en zoo ja, welke hulpmiddelen het ter beschikking van het Hoofd-comité zal stellen, dan behoeft het verder geen betoog, dat de band tusschen het Nederlandsche- en Indische Roode Kruis voornamelijk, zoo niet uitsluitend, van moreelen aard was. En zoo is die verhouding steeds gebleven.

Om de kas van het Centraal-comité met het oog op de groote offers, die de 2e Atjeh-expeditie zou eischen, te stijven werden weder alom concerten en tooneelvoorstellingen gegeven en gelden ingezameld.

De bij die expeditie ingedeelde geestelijken, de veldprediker Ds. H. Ruleman Voght en de aalmoezenier pastoor F. H. de Bruyn, benevens de later zoo bekend geworden heer G. von Bültzingslöwen, over wien hier onder meer, boden aan om — de laatstgenoemde geheel op eigen kosten — als gedelegeerden van het Roode Kruis bij de expeditie werkzaam te zijn. Dit door den Opperbevelhebber der expeditie, den Luitenant-Generaal J. van Swieten, en door de Commandanten van land- en zeemacht goedgekeurde aanbod, werd door het Centraal-comité dankbaar aanvaard met dien verstande, dat de zendingen van het Roode Kruis, evenals voorheen, geadresseerd zouden worden aan de intendance en dat de werkkring van de gedelegeerden zich zou bepalen tot het verleenen van die hulp, welke de intendance en de geneeskundige dienst van hen zouden vergen. In het bijzonder zouden de gedelegeerden zich belasten met de contrôle op de

[1]) Over de plaatselijke comité's handelden de artikelen 3, 4 en 6.

restanten en met het tijdig vragen van aanvulling. Uitdrukkelijk stipuleerde het comité voorts: „Onze bedoeling is ook, onze hulp „zoo noodig ook uit te strekken tot de zieke en gewonde banne„lingen, die als koelies de expeditie vergezellen, alsmede tot onze „vijanden, die in onze handen mochten vallen."

Tijdig voor het vertrek van de troepen ontving het Centraalcomité van het Departement van oorlog een volledig stel gedrukte stukken betreffende de samenstelling van de expeditionnaire land- en zeemacht, met behulp waarvan het de behoefte kon berekenen, waarin het Roode Kruis zou hebben te voorzien. Dank zij de geldzendingen van het Hoofd-comité (*f* 55.000), de soms zeer aanzienlijke giften van particulieren in Indië en de groote hoeveelheden lectuur, welke op een daartoe strekkend beroep op het publiek werden ontvangen, kon met de troepen een zeer groote bezendiging pijpen, tabak, zeep, gezelschapsspellen, speelkaarten, lucifers en lectuur worden verscheept en ter beschikking van de gedelegeerden worden gesteld.

Daar alle beschikbare ontschepingsmiddelen, koelies en dwangarbeiders noodig waren voor het debarkement en het verdere transport van oorlogsmateriaal, intendance-artikelen, enz., moesten de gedelegeerden zich aanvankelijk bepalen tot het verleenen van hulp aan de op Poeloe Nassi gedebarkeerde choleralijders. Telegrafisch vroegen zij aan het Centraal-comité toezending van een bemande sloep en van eenige koelies voor speciale Roode Kruisdiensten.

De pogingen van het Centraal-comité om een sloep te verkrijgen faalden, doch spoedig was deze ook niet meer noodig, daar nà de eerste drukte van het debarkement de Marine alle gelegenheid bleek te hebben om de gewenschte hulp te verleenen. Gebrek aan koelies bleef echter bestaan en daarom engageerde het Centraal-comité te Batavia 1 mandoer en 25 koelies, welke, dank zij de hulp van de intendance en van een particulier kleermakersfirma, spoedig geheel gekleed en uitgerust naar Atjeh konden vertrekken (Februari 1874). Later werden de kosten van aanwerving, uitrusting, bezoldiging en voeding van deze koelies door het legerbestuur ten laste van de oorlogscredieten van de 2e Atjehsch-expeditie gebracht.

De Roode Kruis voorraden op Atjeh werden geregeld aangevuld — later ook met vruchten en verfrisschende dranken —, terwijl ook bezendingen werden verscheept naar Padang, waar in Januari 1874 de eerste gewonden en zieken van Atjeh werden aangebracht en het sub-comité spoedig zijn handen vol had. (In Januari 1874 werden in het hospitaal te Padang verpleegd 27 Officieren en 750 minderen).

Van de hooger genoemde gedelegeerden van het Roode Kruis, — later nog aangevuld met den onder-pastoor A. P. C. van Moorsel — hielden de geestelijken zich meer in het bijzonder, doch niet uitsluitend, bezig met de lijders op de schepen, terwijl de heer Von Bültzingslöwen steeds aan den wal werkzaam was. Bij alle gevechten was hij tegenwoordig om hulp te verleenen, nu eens door het aanleggen van een eerste verband, dan weer om gewonden te laven. Toen, nà het nemen van de Missigit, de troepen in kampong Penajoeng een bivak hadden betrokken, dat voortdurend min of meer levendig door den vijand werd beschoten, was von Bültzingslöwen ook daar steeds bij de hand om hulp te verleenen en —, ook wel aan gezonden — Roode Kruis versnaperingen uit te deelen. De talrijke gewonden en zieken, voor wie in de ambulances geen plaats was, en die daarom als kwartierzieken in het bivak bleven, werden in overleg met den geneeskundigen dienst door von Bültzingslöwen met zijn koelies verpleegd. De door hem in den Fransch-Duitschen oorlog opgedane ervaringen hadden hem o.m. geleerd, dat gewonden en zieken zoo menigmaal behoefte hebben om hunne familieleden iets van zich te laten hooren, doch daartoe gewoonlijk niet in staat zijn, hetzij om physieke redenen, hetzij wegens gebrek aan schrijfmateriaal. Daarom had von Bültzingslöwen een ruimen voorraad van dit laatste meegenomen en verleende hij persoonlijk zijn tusschenkomst om de betrokken familieleden op de hoogte te stellen van den toestand van de gewonden en zieken.

Toen in de eerste dagen van Mei 1874 de opperbevelhebber met de hoofdmacht der expeditie Atjeh verliet, keerden ook de gedelegeerden en de Roode Kruis-koelies naar Java terug en traden te Atjeh als gedelegeerden van het Rood Kruis op een der aldaar ingedeelde dirigeerende officieren van gezondheid, voor wat betrof de landmacht, en een officier van administratie, voor wat de Marine aanging.

Von Bültzingslöwen werd kort daarop voor zijne voortreffelijke diensten te velde beloond met het ridderkruis der 4e klasse van de Militaire Willemsorde.

Intusschen was het aantal van Atjeh geëvacueerden zóó toegenomen — ook naar Riouw waren reeds gewonden en zieken gezonden — dat het hospitaal te Padang en de hospitalen op de drie hoofdplaatsen van Java aan ruimte te kort schoten en ook patiënten moesten worden opgenomen in de hospitalen te Fort de Kock, Padang Pandjang en Pajacombo ter Sumatra's Westkust, in het hospitaal op Onrust, in de reconvalescenten gestichten te Kampong Makasser, Sindanglaya, Oenarang en Malang, in het hospitaal te Willem I en in het temporaire hospitaal te

Batoe-Toelis (Buitenzorg). In verband hiermede zagen het comité te Padang en het Centraal-comité zich genoodzaakt hunne werkzaamheden over alle genoemde plaatsen uit te breiden, terwijl de lijders op het terrein van actie zelf — Atjeh — voortdurend de zorgen van het Centraal-Comité bleven eischen.

Voor de patiënten te Oenarang zorgde voornamelijk het in Maart 1874 te Semarang opgerichte comité, terwijl de belangen van de te Malang verpleegd wordende lijders hoofdzakelijk werden behartigd door den hooger reeds meermalen genoemden heer G. von Bültzingslöwen, die als vertegenwoordiger van het Centraal-comité te Soerabaja optrad, in welke functie hij het Roode Kruis wederom groote diensten bewees, niet in het minst door het inzamelen van bijdragen in geld en in natura (lectuur, sigaren, enz.).

Het is ondoenlijk om in een tijdschriftartikel alles te vermelden, wat het Roode Kruis voor de slachtoffers van den Atjeh-oorlog heeft gedaan.

In 't algemeen kan getuigd worden, dat het, geleid door de gedelegeerden en door de chefs van hospitalen en reconvalescentengestichten, optrad dáár, waar het den gewonden of zieken militair datgene kon aanbieden, wat eenigszins kon strekken tot verzachting van zijn lot. Hiertoe rekende het, behalve de reeds meermalen opgesomde versnaperingen, spellen, schrijfbehoeften enz., ook, waar noodig, kunstgebitten, kunstledematen, krukken, ziekenstoelen, hulpmiddelen voor het vervoer van zwaar verminkten tijdens de reis naar Nederland. Ook verleende het Roode Kruis eenige malen financieelen steun, teneinde zwaar verminkten op reis naar Nederland in een hoogere klasse te doen reizen dan waarop zij aanspraak konden maken.

Het Centraal-comité stelde alle van Atjeh afkomstige patiënten in de gelegenheid om gratis met hunne bloedverwanten te correspondeeren door hunne brieven te frankeeren.

In afwachting van de oprichting van Gouvernementswege van een ijsfabriek te Koeta Radja, voorzag het Roode Kruis in 1875 in de behoefte aan dit voor gewonden en zieken onmisbare artikel door toezending van ijs, eerst van Batavia en, toen dit minder doelmatig bleek, van Penang. Ook voor het zenden naar Atjeh van zaden van schaduwplanten en van diverse groenten verleende het Centraal-comité zijn tusschenkomst.

Aan het geregeld bezoek van Centraal-comitéleden aan de lijders in het hospitaal te Weltevreden kwam in 1875 een einde en wel op verzoek van den geneeskundigen dienst, omdat gebleken was, dat de Roode Kruisgaven, welke bij die bezoeken werden uitgedeeld, door de patiënten werden verkwanseld.

In 1876 eindigde ook het onthaal op thee, ijs en sigaren, dat de van Atjeh aan de „Kleine boom" te Batavia aankomende patiënten ten deel viel; de hierdoor uitgespaarde gelden werden na overleg met den geneeskundigen dienst bestemd voor den aankoop van diverse benoodigdheden voor gewonden en zieken aan boord van de schepen van Atjeh naar Java.

Bij Gouvernement besluit van 6 Juli 1877, No. 2, werd vrijdom van port verleend aan de correspondentie tusschen het Centraal-comité, de comité's en correspondentschappen en omgekeerd. De Ned. Indische Stoomvaart-Maatschappij stond gratis vervoer toe van alle door het Roode Kruis te verzenden colli.

Reeds spoedig nadat het Roode Kruis zijn arbeid op Atjeh begonnen was, werd zijn hulp ook ingeroepen voor het inkoopen van tabak voor niet-zieke militairen. Aanvankelijk voldeed het Roode Kruis aan dit verzoek, omdat de soldaat zich toen letterlijk niets op Atjeh kon aanschaffen; het Centraal-comité kocht daarom op Java tabak in, verscheepte die naar Atjeh, waar zij tegen betaling werd verstrekt. In 1876 echter staakte het Centraal-comité zijn tusschenkomst in deze, omdat toen reeds Chineesche- en ook enkele Europeesche tokohouders op Atjeh waren gevestigd, bij wie de soldaat vrijwel alles kon betrekken, wat hij behoefde. Alleen ten behoeve van de niet-zieke schepelingen van die oorlogsschepen, welke maandenlang buiten communicatie met Groot-Atjeh of met Penang gestationneerd waren, bleef het Centraal-comité tegen betaling tabak en ook spellen verschaffen. Enkele firma's bedachten deze van de buitenwereld afgesloten matrozen en mariniers ook eenige malen met naalden, garen, scharen, knoopen enz., en het was het Centraal-comité, dat zijne bemiddeling verleende om deze artikelen hunne bestemming te doen bereiken.

Vermelding verdient nog, dat op de algemeene vergadering van het Centraal-comité op 26 Februari 1876 werd besloten het dagelijksch bestuur uit te noodigen en te machtigen de noodig geachte godsdienstige lectuur aan te schaffen en naar Atjeh te zenden, waarop in Nederland voor *f* 200 bijbels en andere godsdienstige boeken werden ingekocht en naar Atjeh verscheept.

Tezelfder tijd (1874) was Roode Kruis-hulp ook noodig op Celebes, waar een expeditionnaire macht in de Noorder-districten tegen den bekenden Kraeng Bonto Bonto ageerde. In verband met deze actie vormde zich te Makasser een comité, aan hetwelk zoowel door het Centraal-comité als door het te Soerabaja opgerichte comité, pijpen, tabak en sigaren werden toegezonden, om ter beschikking van de militaire autoriteiten te worden gesteld,

„met verzoek een en ander te willen verstrekken *uitsluitend „aan zieken en gewonden*, als meer met het doel der vereeniging „overeenkomende."

De groote omvang van het Roode Kruiswerk deed het Centraal-comité er in 1875 op bedacht zijn de werkzaamheden zooveel mogelijk te decentraliseeren en de geldmiddelen te versterken. Het eerst trachtte het te bereiken door, behalve op de reeds genoemde plaatsen Padang, Makasser, Semarang en Soerabaja, ook te Soerakarta, Djocjakarta (1875) en Amboina (1876) comité's en op alle andere grootere plaatsen op Java zoomede op alle hoofdplaatsen der Buitenbezittingen correspondentschappen (1876) in het leven te roepen, welke zelfstandig konden medewerken aan het treffen van maatregelen ter voorbereiding van de hoofdtaak van het Roode Kruis, hulpverleening in tijd van oorlog aan zieke en gewonde krijgslieden. Bovendien zou aan de comité's de zorg voor de in hun ressort aanwezige van het oorlogsterrein geëvacueerden overgelaten kunnen worden.

Het ressort van het Padangsche comité omvatte geheel Sumatra's Westkust, dat van het comité te Makasser geheel Celebes, dat van het comité te Semarang Midden-Java (behalve de Vorstenlanden), dat van het comité te Soerabaja Oost-Java, terwijl het Centraal-comité West-Java tot arbeidsterrein had.

Alhoewel de giften mild bleven vloeien — o.m. schonk het Berlijnsche Roode Kruis in 1875 *f* 7.000 — en het Hoofd-comité in Nederland voortging met het zenden van lectuur, dagbladen, pijpen, tabak en sigaren, vereischten de middelen van 't Centraal-comité in 1875 extra versterking. Hiertoe deed het comité in Juli 1875 per circulaire, waarin bekend werd gesteld, dat het Roode Kruis onder de toenmalige omstandigheden *f* 3.000 per maand noodig had, wederom een beroep op de algemeene liefdadigheid en vroeg voorts vergunning tot het houden van een geldloterij. Vorenbedoeld beroep had het gewenschte gevolg, want dank zij de vele grootere en kleinere gaven, de recetten van tooneel- en muziekuitvoeringen te Batavia zoowel als elders, was ultimo December 1875 een bedrag van ruim *f* 57.000 geïncasseerd en waren belangrijke schenkingen in natura (tabak, sigaren, vruchten op water, enz.) binnengekomen. Bovendien waren enkele comité's er in geslaagd zich vaste maandelijksche bijdragen te verzekeren, waarvan zij zich grootendeels, zoo niet geheel, konden bedruipen. De gevraagde geldloterij werd bij Gouvernements besluit van 9 Januari 1876 toegestaan en leverde een voordeelig saldo van bijna *f* 39.000 op.

Volgens de toenmalige statuten van het Hoofd-comité had het Roode Kruis in vredestijd uitsluitend tot taak zich voor zijn oorlogstaak voor te bereiden. Op grond hiervan was in 1869 een voorstel van een drietal Moederlandsche comité's om de zorgen van de vereeniging in vredestijd over alle hulpbehoevende landslieden uit te strekken, afgewezen. Deze afwijzing werd evenwel op de algemeene vergadering van 14 December 1876 herroepen; aan de plaatselijke comité's werd vrijheid gelaten om, in afwijking van den letter der statuten, hunne materieele, personeele en financieele hulpmiddelen te gebruiken tot leniging van smart en lijden bij epidemieën, branden, overstroomingen of dergelijke rampen.

Vooruitloopende op deze beslissing van de algemeene vergadering, had het Hoofd-comité zich reeds bij schrijven van 18 December 1875 tot het Centraal-comité gericht met de vraag of de Indische comité's wellicht ook niet bij algemeene rampen bijstand zouden kunnen verleenen. Het Centraal-comité evenwel was van oordeel, dat de fondsen van het Roode Kruis nimmer aan hunne bepaalde stemming mochten worden onttrokken en onthield zich derhalve met zijne comité's voorshands van hulpverleening in vredestijd [1]).

De gunstige gang van zaken in Atjeh veroorloofde het Indische Roode Kruis zijne werkzaamheden in 1878 aanzienlijk in te krimpen en einde 1879 geheel stop te zetten.

In 1881 bepaalden de verrichtingen van het Centraal-comité zich tot de beschikbaarstelling van ruim *f* 12.000 ten behoeve van den arbeid van het Nederlandsche Roode Kruis in Transvaal, en in 1882 tot het zenden van versnaperingen en lectuur naar Atjeh zoomede tot het ter beschikking stellen van den Commandant der scheepsmacht voor de mondingen van de Indragiririvier van eenige kisten rookgerei, enz.

Omdat de statuten van het Centraal-comité alleen hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in *tijd van oorlog* toelieten en hulpverleening aan slachtoffers van militaire operatiën tot demping van opstanden of breking van verzet feitelijk in strijd met den letter dier statuten werd geacht, werden deze in 1882 in dier voege gewijzigd, dat het Roode Kruis in Nederlandsch-Indië niet alleen in *tijd van oorlog*, maar ook in *tijden van oproer, verzet en andere omstandigheden, die het noodzakelijk doen zijn, dat de wapenen worden opgevat*, hulp zoude verleenen.

---

[1]) Dit standpunt liet het Centraal-comité eerst omstreeks 1915 varen en wel na het bewerken van de nieuwe statuten, die eerst bij Gouv. besluit van 25 Nov. 1920, No. 2, werden goedgekeurd. Wij komen nader hierop terug.

Hierdoor was een formeele hinderpaal tegen hulpverleening aan op Atjeh en elders in den Archipel ageerende troepen opgeheven en konden in de jaren 1883 tot en met 1893 bezendingen sigaren, sigaretten, tabak, pijpen, bessensap, eau de cologne, spellen en lectuur worden verstrekt, ten behoeve van zieken en gewonden op Atjeh, ter Westkust van Borneo (1884—'85), in Troemon (1887), in Bantam (1888), te Edi en op Flores (1890). Ook enkele hospitalen werden in die jaren met dergelijke bezendingen bedacht, terwijl aan deze ook ruime voorraden gezelschapsspellen en lectuur werden verstrekt; voor het hospitaal te Magelang werd in 1891 een bibliotheek aangekocht.

De Militaire expeditie naar het eiland Lombok in 1894 deed de Roode Kruis-actie in Indië wederom krachtdadig herleven. In overleg met den voor deze expeditie aangewezen chef van den militair geneeskundigen dienst, die als gedelegeerde van het Roode Kruis zou optreden, besloot het Centraal-comité, dat dit zorg zou dragen voor den Roode Kruis-arbeid op het terrein van actie en dat de comité's te Semarang en Soerabaja de hulpverleening aan zieken en gewonden, die naar die plaatsen zouden worden geëvacueerd, voor hunne rekening zouden nemen.

Voor gebruik op het oorlogsterrein schafte het Centraal-comité belangrijke hoeveelheden mineraalwater, limonade, portwijn, tabak, sigaren, sigaretten, pijpen, zeep, suiker, lucifers, kaarsen, papier, enveloppes, eau de cologne en dergelijken aan, welke, in 61 kisten verpakt, met de troepen naar Lombok werden verscheept. Aanvulling van deze voorraden zou op aanvraag van den gedelegeerde van Batavia uit plaats hebben, terwijl de gedelegeerde gemachtigd werd om in spoedeischende gevallen ontbrekende artikelen in te koopen.

In afwijking van het door het Centraal-comité tot dusver gehuldigde beginsel om uitsluitend in het belang van den zieken of gewonden soldaat werkzaam te zijn, strekte het bij de Lombok-expeditie somwijlen zijne verstrekkingen ook uit tot den valieden militair en dwangarbeider.

Verklaarden de comité's te Semarang en te Soerabaja zich bereid om de zorg voor de naar die plaatsen geëvacueerden op zich te nemen, de omstandigheden leidden er toe, dat aan het comité te Soerabaja een veel meer omvattende taak te beurt viel. Wegens de gunstige ligging van Soerabaja ten opzichte van het terrein van actie richtte de gedelegeerde op Lombok zijne aanvragen om aanvulling der Roode Kruis-voorraden niet, zooals overeengekomen was, tot het Centraal-comité te Batavia maar tot het comité te Soerabaja, dat bereidwillig daaraan voldeed.

Met deze aanvullingen ging dat comité eigener initiatief door toen, na den overval op 25 en 26 Augustus, onze troepen groote ontberingen leden. Onder den indruk van dien overval zond ook het Centraal-comité groote zendingen goede gaven naar Lombok met het gevolg, dat van sommige artikelen veel te groote voorraden aanwezig waren en aan andere gebrek bestond. In verband hiermede en wijl ook klachten over de wijze van verstrekking van Roode Kruis-artikelen gehoord werden, vaardigde het comité te Soerabaja op 2 Augustus zijn secretaris naar Lombok af om deze aangelegenheid met den gedelegeerde te bespreken en tegelijk om te onderzoeken, welke artikelen het meest gewenscht waren.

Het hier geschetste gebrek aan samenwerking tusschen het Centraal-comité en het comité te Soerabaja gaf den Legercommandant na afloop van de expeditie aanleiding, te wijzen op de wenschelijkheid, dat in den vervolge „de toezendingen der artike-„len niet meer geschieden door elk sub-comité op eigen initiatief, „zonder voorafgaande overeenkomst met het Centraal-comité, en „dat dit laatste de volgorde der toezendingen en den aard en hoe-„veelheid der toe te zenden artikelen regelt, opdat het niet meer „voorkome, wat thans te Lombok weleens geschied is, dat van „enkele artikelen te veel, van andere te weinig op bepaalde tijd-„stippen aanwezig is. Daarom zou het ook aan te bevelen zijn", aldus de Legercommandant, „dat de te velde gedelegeerde op „periodieke tijden aan het Centraal-comité een opgave deed van „het benoodigde, waarnaar dit comité zich alsdan zou kunnen „regelen".

Tevens wees de Legercommandant er op, dat de chef van den geneeskundigen dienst bij een expeditie dikwijls door zijn drukke werkzaamheden als zoodanig te weinig tijd beschikbaar heeft om zich zonder hulp aan zijne taak als gedelegeerde van het Roode Kruis te kunnen wijden.

Zulks was den secretaris van het Soerabaja-comité reeds gebleken bij zijn vorenbedoeld bezoek aan Lombok en toen dan ook het lid van dat comité, Ds. Offerhaus, tot veldprediker op Lombok werd benoemd, stelde het Soerabaja-comité aan het Centraal-comité voor Zijn Weleerwaarde tevens te benoemen tot gedelegeerde van het Roode Kruis. Ds. Offerhaus wilde deze functie wel aanvaarden, echter op uitdrukkelijke voorwaarde, dat hij zou worden terzijde gestaan door de beide comité-leden, die met hem voor de gewonden in het hospitaal te Soerabaja hadden gezorgd en dat hij naar Lombok zou worden vergezeld door den secretaris-thesaurier van het comité, den heer Verhagen. Een en ander geschiedde en sedert kwam er een gunstige verandering in de wijze van verstrekking van de Roode Kruis-artikelen en de aanvulling

van de voorraden. Aan de Commandanten van de verschillende transporten werden de goederen medegegeven voor verschillende colonne- en postcommandanten, die voor de goede ontvangst teekenden, terwijl de heer Verhagen, die dagelijks de troepen vergezelde, voortdurend contrôle oefende op de verdeelingen en steeds voeling hield met officieren en minderen, zoodat aan alle billijke wenschen kon worden voldaan. Na de gevangenneming van den Vorst van Lombok keerde de heer Verhagen op 21 Nov. naar Soerabaja terug, om aldaar verder de belangen van het comité te behartigen.

Intusschen hadden de werkzaamheden van het comité ter plaatse een buitengewonen omvang aangenomen. Den 29sten Augustus was het s.s. „Maetsuycker" met de eerste gewonden, in totaal 350, ter reede van Soerabaja aangekomen. Op zóóveel gewonden ineens had de militaire geneeskundige dienst niet gerekend, zoodat niet alleen het Roode Kruis maar ook een gedeelte van de Soerabajasche burgerij kon assisteeren bij het debarkement en het verdere vervoer van de gewonden naar het hospitaal en bij het bijeenbrengen van in het hospitaal ontbrekende matrassen enz. voor de talrijke patiënten. Natuurlijk werden de gewonden en zieken, wier aantal tot en met 27 December 74 officieren 1424 minderen bedroeg, in het hospitaal met de gewone Roode Kruis zorgen omringd.

Toen op 2 September het bericht ontvangen werd, dat een transport gewonden van Soerabaja naar Malang zou vertrekken, verzocht het Soerabaja-comité den plaatselijk militairen commandant te Malang telegrafisch een zijner officieren tot tijdelijk gedelegeerde aan te wijzen, om onmiddellijk in functie te treden en, indien noodig, hulp te verleenen bij aankomst van de gewonden, waarvoor een bedrag van *f* 500 beschikbaar werd gesteld. Aan bedoeld verzoek werd uiteraard onmiddellijk voldaan.

Ook naar Magelang werden gewonden en zieken ter verdere verpleging gezonden en het was de bekende „soldaten-moeder", Mevrouw C. Kempers geb. Stutterheim, die zich hun lot aantrok door geld en versnaperingen ter beschikking van den eerstaanwezen officier van gezondheid aldaar te stellen en zoodoende den stoot te geven tot het oprichten van een plaatselijk-comité van het Roode Kruis onder voorzitterschap van het hoofd van gewestelijk bestuur. Dit comité kocht verschillende artikelen in, welke aan de zieken en gewonden in het hospitaal door bemiddeling van den chef dier inrichting werden verstrekt. Het Centraalcomité voorzag in de behoeften aan gezelschapsspellen en speelkaarten. Het nieuwe comité Magelang zond aan dat te Soera-

baja ter doorzending naar Lombok een zeer aanzienlijke hoeveelheid sigaretten, tabak en pijpen.

De hulp van het Indische Roode Kruis bleef in 1894 niet beperkt tot de slachtoffers van de Lombok-expeditie, doch ook de zieken en gewonden op Atjeh en de vandaar naar Java geëvacueerden werden bedacht, want zoowel aan het hospitaal op Atjeh, als aan de hospitalen te Oeloe Limau Manis (Sumatra Westkust) en te Weltevreden en aan de gezondheidsetablissementen te Selabatoe en Sindanglaya werden sigaren, tabak, sigaretten, pijpen, appolinaris-water, spellen enz. verstrekt.

Ook stelde het Centraal-comité na ontvangen machtiging van het Hoofd-comité door tusschenkomst van den Minister-Resident der Nederlanden te Tokio een bedrag van *f* 1.000 ter beschikking van het Japansche Roode Kruis ten behoeve van de zieken en gewonden in den Chineesch-Japanschen oorlog.

Het behoeft wel geen betoog, dat het Indische Roode Kruis in 1894 niet alle hiervoren opgesomde weldaden had kunnen bewijzen, indien zijne geldmiddelen niet op bijzondere wijze versterkt waren geworden. Na de eerste groote verstrekking ten behoeve van de Lombok-expeditie, waren de fondsen van het Centraal-comité tot *f* 8800 geslonken, waarop besloten werd wederom een beroep te doen op de hulpvaardigheid van het publiek in Indië door het rondzenden van inteekenlijsten, waardoor tot Februari 1895 een bedrag van ruim *f* 35.000 werd ontvangen. Bovendien bedroegen de gaven uit Nederland ongeveer *f* 20.000, waaronder een gift van *f* 1000 van H.H. M.M. de Koningin en de Koningin-Regentes. Groot waren voorts de giften in natura, die binnen kwamen. Vermelding dient nog, dat zelfs uit Zuid-Afrika een gift van *f* 536.45 werd ontvangen en wel van de Nederlandsche Vereeniging voor Zuid-Afrika, afdeeling Johannesberg.

(Slot volgt).

Een pleister op een crisiswond

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

Met de Indische cultuurondernemingen gaat het slecht, grootendeels een gevolg van hare overproductie. Een bedenkelijke ziekte, want het geneesmiddel daarvoor is de inperking van het bedrijf en waar in menig geval zelfs tot stopzetting moet worden overgegaan, beteekent dat de ontwrichting.

In ieder geval is een dadelijk gevolg daarvan de vermindering van het aantal arbeiders en voorzoover de buitengewesten betreft hunne terugzending naar Java en China voorts overal het ontslag van een gedeelte van het vast personeel, Europeesch en inheemsch, en voorzoover aangehouden toch op een beduidend kleiner inkomen.

Uiteraard is deze noodtoestand noodlottiger voor den Europeaan dan voor den inboorling. De laatste wordt allengs door zijn verwanten wel opgenomen in de dorpsgemeenschap en vindt daarin — weinig eischend als hij desnoodig kan zijn — voldoende zekerheid voor zijn levensonderhoud. De Europeesche geëmployeerde daarentegen, vooral in de laatste 10 jaren, dank zij den gunstigen zakengang, een behoorlijk salaris genietend naast andere wel eens belangrijke inkomsten als tantièmes, zal zich nu in de gewijzigde omstandigheden moeten schikken. De betrekkelijke weelde zich te ontzeggen is natuurlijk mogelijk maar de ontslagen of op wachtgeld gestelde Europeaan, zal moeite hebben om verder in zijn onderhoud en dat van zijn gezin te voorzien. De nieuwsbladen melden, dat men op onderscheiden wijzen tracht de onderwerpelijke gezinnen een onderkomen te verschaffen hetzij ze ook verder in de aan de onderneming toebehoorende woningen te doen verblijven, hetzij van ondernemingswege andere gebouwen ter hunner beschikking te stellen.

Daar *„alle beetjes helpen"* geven wij v.z.n. het denkbeeld in overweging, om althans wat betreft de suikerfabrieken op Java,

de reeds vooraf ingehuurde gronden welke, wegens de noodzakelijke beperking van den aanplant, niet bestemd kunnen worden voor de rietcultuur *in deelbouw* door de grondbezitters *met padi en tweede gewassen* te doen beplanten. Een riet-oogstjaar beslaat één west- en twee oostmoessons, dus in den regel één oogst van padi en twee oogsten van tweede gewassen, b.v. cassave en maïs, ook voedingsmiddelen.

De onderneming ontvangt dan b.v. minstens de helft van het product en kan dit afstaan aan bovenbedoelde employé's. Wanneer deze dan op hun erf *zelf* aardappelen en groenten teelen dan zou n.h.v. op deze wijze goeddeels voorzien kunnen worden in hun behoefte aan voedingsmiddelen, zij het ook met toepassing van de op ander gebied reeds voorgenomen *idianisatie*. Europeesche importartikelen moet men zich dan ontzeggen.

Men weet, dat die deelbouw is een gebruik door inboorlingen onderling toegepast, zoo goed als over geheel Indonesië [1]). De voorwaarden verschillen uiteraard ingevolge de velerlei plaatselijke omstandigheden. Maar als de opbrengst gehalveerd wordt, dan is op Java althans een gangbare norm van voorwaarden, b.v. dat de deelbouwgever de helft der cultuurkosten draagt en de halve of de geheele huur van het ploegvee. In het door ons gesteld geval echter, dat de suikerfabrikant de deelbouwgever is, komt het billijk voor, dat hij van die kosten wordt vrijgesteld, omdat hij aan den grondbezitter (verhuurder) reeds de grondhuursom heeft betaald, die het bedrag van bedoelde kosten belangrijk overschrijdt. Daarom zou hij o.i. op *minstens* het halve product aanspraak kunnen maken.

Thans de vraag gesteld, in hoever de waarde van de halve opbrengst der genoemde producten, die de suikeronderneming bedingt, overeenstemt met den huurprijs van den grond?

Deze huurprijs mag volgens de grondhuurbepalingen vooruitbetaald worden tot 15 maanden vóór de intrede van het kalenderjaar der beplanting waar het betreft de verhuring tot en met 3½ jaar, en daar de verhuurders gewoonlijk zoo vroeg mogelijk de huursom wenschen te ontvangen, kan men aannemen, dat het inderdaad zoo lang van te voren gebeurt. Van terugbetaling kan geen sprake wezen al ware het alleen, omdat het ontvangen bedrag door den verhuurder spoedig verbruikt pleegt te worden en zal dat voor den ondernemer een reden wezen om tot den deelbouw zijn toevlucht te nemen, ten einde z.v.m. een tegenwaarde van de huursom terug te ontvangen.

---

[1]) Zie het proefschrift van Dr. Scheltema „De deelbouw in Nederlandsch-Indië" 1931.

Geldt het een overeenkomst voor langer dan 3½ jaar dan wordt de vooruitbetaling niet vóór den aanvang van het gebruikstijdvak toegelaten, dus in dit geval zou de suikerondernemer een deelbouwovereenkomst kunnen aangaan zonder de huur vooruit te hebben betaald, doch vermoedelijk heeft hij wel vóór het aangaan van het voorschotvrije contract op langen termijn een z.g.n. *premie* daarvoor geschonken, die volgens de bepalingen wel toelaatbaar is doch niet verrekenbaar met de huursom, hoewel daarmede een belangrijk bedrag gemoeid kan zijn, b.v. bij een fabriek in Pasoeroean tot totaal *f* 160.000 [1]).

Evenwel lijkt het onwaarschijnlijk, dat de grondverhuurder in de ontvangen premie, die geruimen tijd geleden ontvangen en dus reeds verbruikt is, aanleiding zal vinden om bedoelde deelbouwovereenkomst te sluiten zonder eenige vergoeding, zoodat de ondernemer den grond zal moeten inhuren, doch wellicht daarin zal slagen voor een geringer som dan gebruikelijk voor den rietaanplant.

De hooge premie blijft dan alleen gelden voor het doel waarvoor zij oorspronkelijk bestemd werd, n.l. den grondbezitter in het jaar, dat hij geen grondhuur ontvangt, den overgang van het éénjarig naar het langjarig contract te vergemakkelijken.

Of nu de onderwerpelijke deelbouw voor den suikerfabrikant loonende althans niet schadelijk is, zal van de huursom afhangen.

Blijkens de mededeelingen van een ervaren planter, evenwel in een ander verband gedaan, moet een verliespost het gevolg zijn [2]), doch merken wij op, dat daarbij niet gesproken is van deelbouw als boven bedoeld maar van wederverhuur van den grond die niet voor rietcultuur benoodigd was, dan wel beplanting daarvan met padi voor eigen of gemeenschappelijke rekening.

Daarentegen wordt de mogelijkheid van een loonend bedrijf aangetoond in het bekende artikel van een ander niet minder ervaren zakenman [3]), die gewag maakt van producties van 34 tot 55 picol padi per bouw gewonen bevolkings-aanplant, doch tot stand gebracht met in voorschot gegeven *uitgezochte zaadpadi*.

Bovendien is het een feit, dat jaarlijks b.v. in 1928 tot 5650 bouw sawah op Java door Inlanders aan niet-Inlanders verhuurd worden tegen gemiddeld *f* 25 jaarlijks per bouw voor den aanplant van padi [4]). Dit is vermoedelijk een beplanting voor eigen

[1]) Zie *De Ind. Gids* van 1/12—1922, blz. 1070.

[2]) Zie in het verslag der vergadering van het Indisch genootschap van 17/1, 1911, blz. 135, de opmerkingen van den heer Van Musschenbroek.

[3]) Zie de cijfers van den heer Benjamin in de April—Mei 1908 afl. van het Tijdschrift voor nijverheid en landbouw in Ned.-Indië, blz. 355/56.

[4]) Zie het Statistisch overzicht van Ned.-Indië 1928, blz. 213. Uitgave van het Departement van L. N. en H. in Ned.-Indië.

rekening, die uiteraard voor den huurder op hooger kosten komt dan in deelbouw als door ons aangeduid.

Hoe het ook zij, het al dan niet wenschelijke voor den suikerondernemer, om de in overweging gegeven deelbouwovereenkomst te sluiten als *crisismaatregel*, zal nader plaatselijk onderzocht dienen te worden. Om teleurstelling te ondervangen bevelen wij aan daarbij wel goede zaadpadi te verstrekken en op den meest gunstigen planttijd te doen letten, doch geen proeven te nemen met bemesten en diep ploegen, omdat deze niet altijd slagen.

Het is verder mogelijk, dat de verhuurders van gronden op korten termijn voor den rietaanplant, al hebben zij voorschot genoten, niet bereid zijn alleen daarom tot de deelbouwovereenkomst voor de beplanting met padi en tweede gewassen over te gaan, in welk geval de ondernemer er in zou moeten berusten den grond voor dadelijke beplanting met padi in deelbouw in te huren tegen een redelijk bedrag.

Om nu voorts de kans uit te sluiten, dat bij een volgende crisis [1]) de grondverhuurder weigert het verlangde deelbouwcontract aan te gaan, ware te overwegen of het geen aanbeveling verdient, om voortaan bij het sluiten van huurovereenkomsten ten behoeve van de rietcultuur zoowel op korten als op langen termijn daarin de verplichting voor den verhuurder op te nemen, dat bij tijdelijke staking van de rietcultuur of beperking daarvan wegens daarbij te lijden schade, hij in de meerbedoelde deelbouwovereenkomst betreffend de beplanting met padi en tweede gewassen desverlangd behoort toe te stemmen. Als equivalent voor die verplichting in contracten op langen termijn kan gelden de premie aan den verhuurder geschonken naast de huursom.

Dergelijk equivalent bestaat niet bij de verhuur op korten termijn (tot 3½ jaar), doch zou hierin o.i. voorzien kunnen worden door b.v. een *winstaandeel* toe te kennen aan de grondverhuurders als hieronder nader toegelicht. Dit is hetzelfde denkbeeld als in 1920 reeds door Mr. Fock in de Tweede Kamer aangeduid, evenwel hier door ons op andere wijze en in ander verband toegepast, doch verschilt van het idée der winstaandeelkassen en der belangenkringen, dat in 1921 uitgedrukt werd in een wetsontwerp [2]).

De vraag n.l. of de grondverhuurders al dan niet voordeel hebben bij de verhuur, is dikwerf gesteld, doch verschillend be-

---

[1]) De crisis van thans is immers voorafgegaan door die van 1884, 1918 en 1921. Zie *De Ind. Gids* van April 1921, blz. 371/72.

[2]) Zie *De Ind. Gids* van Augustus 1921, blz. 735 en van November 1921, blz. 1027.

antwoord [1]). Wij zelf hebben ter zake indertijd een uitgebreid en nauwkeurig onderzoek ingesteld [2]) bij een 63-tal verhuurders in de afdeeling Malang, die toen *f* 50—*f* 65 voor 12—18 maanden huur per bouw voor plantriet (bibit) ontvingen en hoewel vooraf was aanbevolen het geld oordeelkundig te besteden, zulks theoretisch wel een voordeel opleverde voor 47 hunner, doch ook voor verscheidene dezer evenals voor de 16 overigen feitelijk schade bracht, omdat slechts 56 % van de totale huursommen gebruikt is geworden voor behoeften, die in de eerste plaats voorziening eischten (terughuur van sawah, aanzuiveringen van schuld, landrente, aankoop van padi of rijst), dus nog 44 % is aangewend tot bestrijding van uitgaven op wier noodzakelijkheid uit een strikt economisch standpunt beschouwd, wat af te dingen viel.

Ontegenzeggelijk valt hierbij op te merken, dat het on-economisch gebruik der huurpenningen niet de ontoereikendheid daarvan bewijst, doch daartegenover staat, dat de ondernemer die grond behoeft voor zijn bedrijf *zakelijk* handelt, door met die mentaliteit van den verhuurder rekening te houden, *niet het minst als hij hem ook noodig heeft in een crisistijd als waarvan hier sprake is.* Wij weten wel, dat de suikerfabrikant nu reeds „bon prince" is waar hij behalve de kosten voor de rietcultuur in den eigenlijken zin ook nog uitgaven doet voor irrigatie, gezondheidsdienst, woningbouw, wegenaanleg, (cultuurpolitie), verbetering van den veestapel enz.

Doch van de cultuurpolitie profiteert de bevolking als zoodanig niet, en men kan de uitgaven voor de andere doeleinden niet aanmerken als geschied *geheel* ten bate van het volk. Van de irrigatie maakt de onderneming weinig minder gebruik dan de grondbezitter; de gezondheidsdienst en de woningbouw strekken vooral ten behoeve van het vaste fabriekspersoneel en van de vaste arbeiders; de desawegen worden grootendeels door de fabriekskarren beschadigd en de veestapel wordt verbeterd, ook met het oog op de kracht der trekossen voor de fabriekskarren.

De rekening ter zake opgemaakt door het Algemeen syndicaat van suikerfabrieken in Ned.-Indië [3]), welke komt tot een som van totaal *f* 30.157 per jaar en per fabriek, zouden wij daarom na weglating der uitgaven voor de cultuurpolitie moeten vermin-

---

[1]) Tijdschrift voor nijverheid en landbouw in Ned.-Indië, April—Mei, 1908 afl. blz. 314/23. *De Ind. Gids* van December 1925, blz. 1106/10. Idem van Maart 1931, blz. 249/52.

[2]) Tijdschrift voor het binnenl. bestuur 1899, 17e deel, afl. 4, blz. 304/52.

[3]) De Javasuikerindustrie en hare beteekenis voor land en volk, door Mr. Tichelaar 1927, blz. 208/09.

deren tot op de helft, zoodat het wordt ongeveer 3 % van de winst.

En nu zouden wij willen voorslaan om aan de grondverhuurders *op korten termijn* jaarlijks of over eenige jaren tegelijk, een winstaandeel toe te kennen, bedragende het verschil tusschen het dividend aan gewone aandeelhouders uit te keeren en bovenaangeduide 3 % gerekend over het bedrag der betaalde grondhuur, dat aangemerkt kan worden de (pacht)waarde van hun inbreng te benaderen. Op de aangeduide wijze meenen wij, dat in tijden van voorspoed de suikeronderneming een nieuw offer in geld zou kunnen brengen om zich in crisis-tijd te verzekeren van de onmisbare hulp in arbeid der grondverhuurders voor de minst kostbare verschaffing van levensmiddelen aan haar personeel.

Tot zoover de suikerrietondernemingen in de Gouvernementslanden op Java.

In de Vorstenlanden worden langjarige contracten gesloten voor de inhuur van gemeentelijk bezeten bouwgrond en éénjarige voor die van ambtsvelden en in beide gevallen kan de betaling van den huurschat, per jaar of oogstjaar, niet plaats hebben vóór den aanvang van het huurjaar. Ook hier zou o.i. de deelbouwovereenkomst gesloten kunnen worden voor hetzelfde doel en op dezelfde wijze als bij de ondernemingen met langjarige contracten op overig Java waar immers ook geen *vooruit*betaling van de huur geschiedt.

Wat de koffie- en theeondernemingen op Java aangaat is bedoelde deelbouw niet uitvoerbaar in bestaande tuinen, omdat de koffie- en theeplanten te dicht op elkaar staan (tenzij in de eerste twee jaren) om daartusschen voedingsgewassen te kunnen teelen en zou dáár de toevlucht genomen moeten worden tot tijdelijken afstand van onbeplanten erfpachtsgrond aan nabijwonende Inlanders, die tot deelbouw bereid zijn tegen levering van het halve product, n.l. padigogo en tweede gewassen.

In de rubbertuinen kan tot het 6e jaar tusschenbeplanting met padi en tweede gewassen plaats vinden. Overigens ware ook hier deelbouw op nog beschikbaren erfpachtsgrond te beproeven, in beide gevallen met medewerking van omwonende inboorlingen.

Het bovenstaande kan m.m. ook gelden voor koffie-, thee en rubberondernemingen in de buitengewesten en de aldaar gevestigde tabaksondernemingen, zoowel op concessie- als op erfpachtsgronden en evengoed op zelfbestuurders- als op rechtstreeks bestuurd gebied, terwijl als deelbouwers zouden kunnen worden aangezocht ontslagen contract-koelies, die dan als vrije arbeiders waren aan te houden, of de reeds aanwezige vrije werklieden.

Een en ander is vanzelf sprekend alleen bedoeld voor de ondernemingen, die de eigen cultuur van koffie, thee, rubber of tabak moeten beperken of staken.

De crisis kan alleen allengs door den tijd bezworen worden en in afwachting daarvan beteekent onze suggestie slechts een poging om een pleister te leggen op een crisiswond tot verzachting der pijn.

De Bestuurshervorming in Nederlandsch-Indië

DOOR

CH. KIÈS.

Oud-lid van het College van Gedelegeerden van den Volksraad in N.-I.

Zooals bekend, verstaat men onder „de bestuurshervorming in Ned.-Indië" de sedert 1 Jan. 1926 in gang zijnde verandering van de gewestelijke bestuursvoering van vóór dien tijd door de toenmalige Residenten (in enkele gewesten den titel van Gouverneur dragende) al dan niet met gewestelijke raden, in een bestuur, bestaande uit meer autonoom levende „provincies en andere gewesten" ingevolge de voorschriften van artt. 119 en 120 van de Wet op de Ind. Staatsregeling van 1925. De grondslagen voor dit nieuwe bestuurs-stelsel waren reeds vóór de in-werkingtreding van de Ind. Staatsregeling vastgelegd in de z.g. Wet op de Bestuurshervorming van 1922, waarvan de vader was: de toenmalige en ook weer huidige Minister v. Koloniën S. de Graaff, die die hervorming in eerste instantie in Ned.-Indië zelf had ontworpen als z.g. Regeerings-Commissaris voor de bestuurshervorming.

Die hervorming had ten doel eenerzijds: een afwenteling van een deel der bemoeiingen van de centrale regeering inzake de door deze bijna niet meer te overziene bestuurszorg voor de in zoo sterke ontwikkeling zijnde gewesten, anderzijds: de bevordering van het autonome leven dier gebiedsdeelen op de basis van eigen behoeften en eigen middelen. Voor wat betreft dit tweede deel was het in het leven roepen van de regentschaps-raden, waarin de bevolking van de regentschappen door middel van gekozen vertegenwoordigers haar wenschen tot uiting kon brengen en door de organen van de regentschaps-huishouding ook tot eigen bestuurs-uitvoering kon komen, een aangelegenheid van primaire beteekenis.

Zelden heeft de tot-stand-koming en daarna de uitvoering van eenige wet zoo langdurig eenzijdig verzet ondervonden als deze wet op de bestuurshervorming. Men zal zich herinneren de actie van het Comité Nieuw-Indië in 1921 en daarna de blijvende bestrijding tot in recente dagen in sommige bladen en periodieken. De actie werd zelfs voortgezet, ook nadat de instelling der provincie West-Java positief goed was gelukt volgens het nadrukkelijk uitgesproken oordeel van den eersten Gouverneur dier provincie, het latere lid van den Raad van Ned.-Indië Hillen, bij diens aftreden als Gouverneur. En toch weet ieder, die Hillen kent, dat deze geen man is, die zijn oordeel verbloemt, getuige o.m. de eveneens bij dat aftreden openlijk gedane mededeeling, dat hij als gouverneur alleen ernstig last had gehad van de onvoldoende medewerking der centrale bureaux bij zijn zoo moeilijke pioniers-taak in deze!

Na bedoelde uitspraak had m.i. het verzet moeten zwijgen. Dat er na eenige jaren ervaring met de eerste provincie belangrijke wijzigingen moesten plaats hebben o.m. in de z.g. taakverdeeling voor het Binnenlandsch bestuur, zegt niets tegen de provincie zelf. Alleen juist ervaring kon doen leeren, wat in het eerst op theoretischen grondslag ontworpen systeem eventueel minder goed was.

Men mag toch aannemen, dat het eerste ontwerp voor de provinciale bestuursvoering met ernst was bewerkt! Er kwam intusschen kritiek tengevolge van wat men ervoer; die kritiek werd door de Regeering bestudeerd en goeddeels aanvaard. Een nieuwe regeling werd ontworpen, die in het Afdeelingsverslag van den Volksraad in April j.l. „zeer gelukkig uitgevallen" werd genoemd; vóór 1 Jan. a.s. zal zij in werking zijn op geheel Java en dan..... kan men een nieuwe periode van ervaring, nu met de drie provincies tegemoet gaan.

Wat mij in de thans voor Java bestaande bestuursvoering met indeeling in drie provincies en twee gouvernementen (Djocjakarta en Soerakarta) nevens de hierboven reeds genoemde bedoelingen steeds heeft bekoord, was, dat die indeeling stond op wat men kan noemen nationalen grondslag. West-Java is een Soendaneesche provincie, met een tweeden naam ook officieel betiteld „Pasoendan"; Midden-Java is Javaansch, Oost-Java deels Javaansch, deels Madoereesch; de beide Gouvernementen zijn zuiver Javaansch. Nu zijn er uiteraard nog wel grensstukken, die niet zuiver nationaal zijn als zoo juist bedoeld, maar waar ter wereld vindt men landen met volken zonder eenige minderheid van andere naties? En zoo kan men uit een nationalistisch oogpunt m.i. alleszins tevreden zijn met die indeeling van Java.

Ik schrijf het aan deze omstandigheid toe, dat in de provinciale raden geen voelbare tegenstellingen zijn, die, naar ik meen, zeer zeker wel dadelijk zouden optreden in bijv. een raad van één Provincie Java.

Ik ben een voorstander van nationalisme van de goede soort, waaronder ik versta dat nationalisme, dat zich uit in een streven naar bevordering van nationale saamhoorigheid, het opzoeken en vastleggen van den historischen groei daarvan in taal en cultuur, het bevorderen van de goede ontwikkeling van het groepseigene en het bestrijden van bedreigende ontbindende factoren. En zoo acht ik een Soendaneesch, Javaansch, Balisch en Atjesch nationalisme gelukkige verschijnselen, die zelfs gesteund moeten worden van Regeeringszijde, o.m. door de stichting van bestuurseenheden op die nationale basis, zoo goed als dat mogelijk is. Binnen de provincies, welke om praktische redenen niet te klein mogen zijn, kan dan allereerst aan de regentschappen — of wat daarmee op de buitengewesten overeenkomt — d.z. *de* organen bij uitnemendheid voor de inlandsche huishouding, een zoover mogelijk doorgevoerde autonomie worden gegeven ter voorziening in eigen behoeften naar eigen cultureelen grondslag. Die regentschaps-raden zullen dan met de in de toekomst verkozen dessa-raden het juiste en werkelijk democratische fundament zijn voor het zelfbestuur binnen hooger verband. In de provinciale raden zal het nationalisme van inlandsche zijde zich voor de behartiging der gezamenlijke belangen, in associatie moeten paren met de beide andere elementen der constructie, het Nederlandsche en het Chineesche.

Zóó zou ik in Ned.-Indië het nationalisme willen zien leven, ageeren en groeien, zoodat tenslotte het staatkundig bestel het beeld zal toonen van een federatie der sterk autonoom levende onderdeelen op nationalen grondslag, met een Nederlandsch-Indische Regeering als overkapping, d.w.z. een Regeering, waarin alle bevolkings-elementen door hunne vertegenwoordiging recht van medezeggenschap hebben, al naar gelang van hunne beteekenis en capaciteiten.

Na deze uiteenzetting is het wel vanzelfsprekend, dat ik een tegenstander moet zijn van één Provincie Sumatra en één Provincie de Groote Oost, waarvan de vorming in het voornemen ligt, principieel goedgekeurd door een beslissing van den Volksraad in September j.l., nadat de vorige Volksraad het desbetreffende regeerings-voorstel in April tevoren had verworpen. Ik breng deze tegenstelling even onder de aandacht, omdat ik aan de jongste beslissing van het voor 50 % nieuw samengestelde tegenwoordige college niet dezelfde waarde kan toekennen als

aan die van het college in zijn vorige samenstelling, dat het onderwerp reeds vier jaar lang kende, o.m. door de behandeling en verwerping destijds van het regeerings-voorstel tot instelling van een Gouvernement Zuid-Sumatra. Ik kan inzake de in April j.l. gehouden behandeling als bijzonderheid nog meedeelen, dat toen, naar ik meen, alle zeven vertegenwoordigers van Sumatra tegen de vorming van één Provincie Sumatra waren, daarentegen wel voelden voor de vorming van drie of vier Gouvernementen op dat eiland, waaromtrent zij echter, jammer genoeg, door onderlinge verdeeldheid in algemeen politiek opzicht, niet tot een unanieme uitspraak in een motie konden komen. Zulk een uiting zou mogelijk de Regeering hebben bewaard voor een doorzetten van Haar plannen, zooals nu plaats had.

Persoonlijk ben ik van meening, dat allereerst Provincies als Sumatra en de Groote Oost niet anders zullen zijn dan kunstmatige administratieve gewrochten van slechts geografische beteekenis, zonder ethnografischen of historischen grondslag. Misschien meenen sommigen, dat de veel gebruikte naam „Sumatraan" toch wel eenige reëele waarde heeft; van Sumatraansche zijde is mij echter herhaalde malen verzekerd, dat de uitdrukking „Wij Sumatranen" niet anders bedoelt, dan een soort tegenstelling ten aanzien van de bewoners van Java en dat er geen sprake van is, dat zij iets van een nationalistische gedachte weergeeft. Er bestaat geen Sumatraansch nationalisme. Er zijn zelfs bepaald felle tegenstellingen aan te wijzen op Sumatra, bijv. tusschen Atjehers en Tapanoeliërs!

En is er dan soms iets te zeggen uit een oogpunt van practisch bestuurs-beleid voor de bedoelde groote administratieve eenheden? Men geve zich eens even rekenschap van de grootte dier gebieden! Sumatra behaalt in zijn grootste afmeting den afstand Amsterdam—Milaan; de Groote Oost heeft een uitgestrektheid als geheel Rusland. Gouverneurs van dergelijke gebieden zouden zeker over vlieg-verbindingen moeten beschikken, om de toch altijd voor een bestuurs-man noodige persoonlijke bekendheid met hun gebied te kunnen krijgen en behouden. En wat stelt men zich toch wel voor van een Provincialen Raad bijv. voor Sumatra, waarin Lampongers over Atjehsche plaatselijke behoeften moeten oordeelen of omgekeerd, Batakkers over de belangen van Bengkoelen of Palembang? Die provinciale raad zou een onding worden, alleen al, omdat hij zoo bezwaarlijk bij elkaar te krijgen zou zijn voor geregelde vergaderingen. Ik wees er tenslotte in den Volksraad ook reeds op, dat de provinciale diensten voor zulke gebieden bijna kleine departementen zouden worden en daardoor een geweldige kostenvermeerdering veroorzaken.

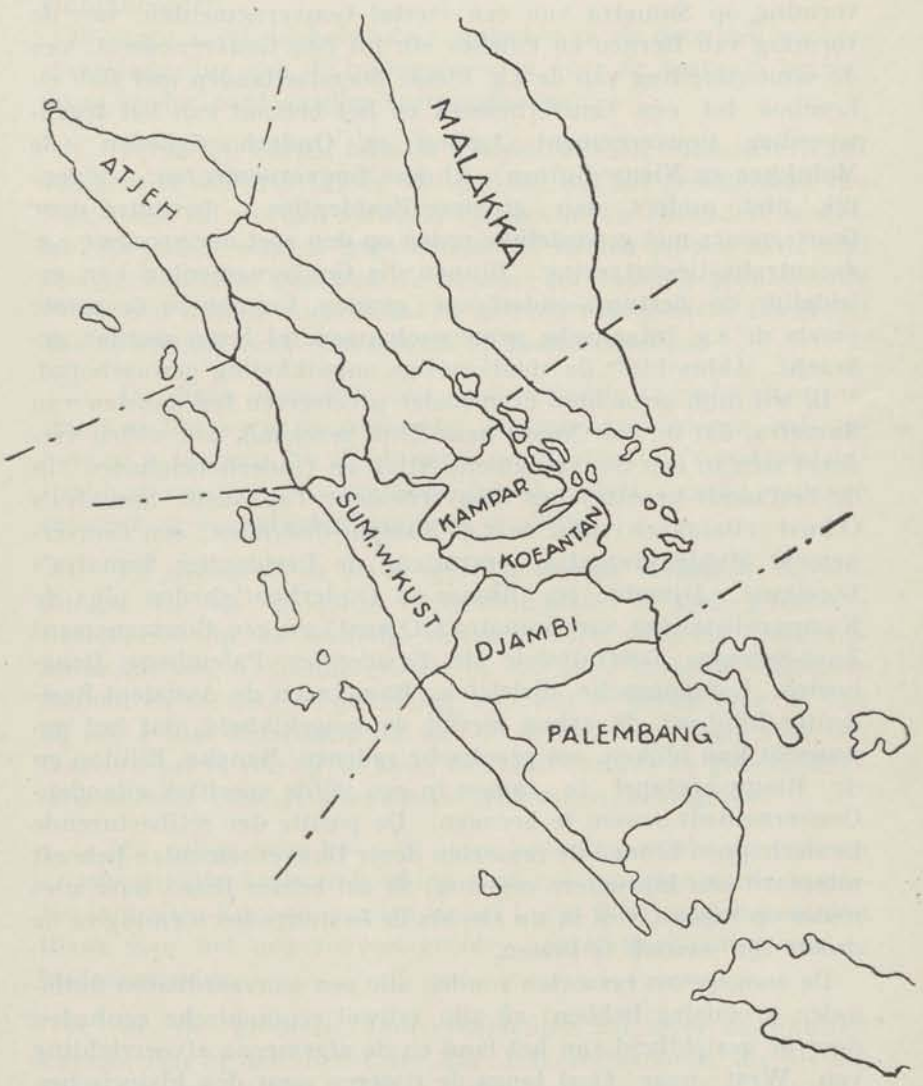

Sumatra en de bestuurshervorming.

Heb ik hiermede mijn bezwaren aangegeven tegen de plannen inzake een Gouvernement, later Provincie Sumatra en een Gouvernement, later Provincie de Groote Oost, ik wil thans meedeelen, waar ik dan wel een voorstander van ben, n.l. van de vorming op Sumatra van een viertal Gouvernementen, van de vorming van Borneo en Celebes elk tot één Gouvernement, van de samensmelting van de z.g. kleine Soendaeilanden met Bali en Lombok tot één Gouvernement en het behoud van het tegenwoordige Gouvernement Ambon en Onderhoorigheden (de Molukken en Nieuw-Guinea). Al deze Gouvernementen — eigenlijk niet anders dan grootere Residenties — bestuurd door Gouverneurs met gewestelijke raden op den voet der vroegere z.g. decentralisatie-wetgeving. Binnen die Gouvernementen kan geleidelijk de bestuurs-onderbouw groeien, kunnen in de eerste plaats de z.g. inlandsche gemeenschappen tot leven worden gebracht. Aldus blijft de staatkundige ontwikkeling gewaarborgd.

Ik wil mijn gedachten even nader preciseeren ten aanzien van Sumatra, dat ik, van Noord naar Zuid gerekend, zou willen verdeeld zien in een Gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden (in de bestaande grootte) een Gouvernement Tapanoeli—Sumatra's O.kust (Bataksch) min de z.g. Kampar-districten; een Gouvernement Midden-Sumatra (omvattend de Residenties Sumatra's Westkust, Djambi en Riouw en Onderhoorigheden plus de Kampar-districten van Sumatra's O.kust) en een Gouvernement Zuid-Sumatra (omvattende de Residenties Palembang, Bengkoelen, Lampongsche districten, Bangka en de Assistent-Residentie Billiton). Ik erken hierbij de mogelijkheid, dat het gewenscht kan blijken, om practische redenen Bangka, Billiton en de Riouw-archipel te zamen in een vijfde specifiek eilanden-Gouvernement samen te brengen. De positie der zelfbesturende landschappen binnen de ressorten dezer Gouvernementen behoeft uiteraard een bijzondere regeling; ik zal echter thans daar niet nader op ingaan, wijl ik nu slechts de bestuurs-hervorming in de groote lijn wensch te bezien.

De aangegeven ressorten zouden alle een aanvaardbaren nationalen grondslag hebben; zij zijn vrijwel economische eenheden door de gesteldheid van het land en de algemeene afvoerrichting van West naar Oost langs de rivieren naar den historischen handelsweg Straat-Malakka. De thans tegen den eenzamen Indischen Oceaan gedrukte Residenties Bengkoelen, Sumatra's Westkust en Tapanoeli zouden uit haar isolement zijn verlost. Men zal zeggen, dat de huidige Residentie-grenzen geen hinderpalen zijn voor een economische ontwikkeling in bepaalde richting; toch is wel zeker, dat een éénhoofdige leiding over bijv. het

door mij gedachte Gouvernement Midden-Sumatra[1]) zich meer zal oriënteeren op het in het leven roepen van grootere verbindingen, die den afvoer van de producten naar het Oosten zullen bevorderen dan nu het geval is onder twee of drie gewestelijke bestuurshoofden.

Ik moge kortheidshalve de voordeelen in de door mij voorgestane indeeling van de buitengewesten voor de bestuurs-hervorming verder puntsgewijze even opsommen:

1. Er zal op korten termijn kunnen worden voldaan aan het voorschrift van artt. 119 en 120 der I.S., dat het grondgebied van Ned.-Indië zal worden verdeeld in provinciën en andere gewesten. Er zullen volgens mijn denkbeeld komen buiten Java acht Gouvernementen, *waarvan de uitgroei tot volledig geoutilleerde Provincies aan de toekomst kan worden overgelaten.* En er zal dus voorhands eens rust komen op bestuursgebied.

2. De thans bestaande zeer ongewenschte tweeslachtige toestand in het korps Europeesche bestuurs-ambtenaren zal ophouden te bestaan. Nu zijn immers een Resident en een Assistent-Resident op de buitengewesten geheel andere figuren dan een resident en een assistent-resident op Java.

3. Er zullen uit de nu tengevolge van de verbeterde verbindingen en de moderne verkeersmiddelen te klein geworden Residenties op de buitengewesten worden gevormd, bestuurseenheden van voldoende grootte op zoo goed mogelijk ethnografischen en nationalen grondslag waarvan te verwachten is, ook bij nog eenige heterogeniteit van de residenties binnen zulk een Gouvernement, een op de basis van taal, cultuur en gezamenlijke economische belangen berustend saamhoorigheidsgevoel.

4. Er zullen voor het dan meer beperkt aantal Gouverneurs — gewestelijke bestuurshoofden eerder de noodige goede krachten gevonden kunnen worden in het korps B.B.-ambtenaren, dan thans voor het nog zooveel grooter aantal Residenties van de buitengewesten.

5. In de grootere Gouvernementen zal meer continuïteit kunnen zijn in den dienst der Eur. B.B.-ambtenaren, die als het ware gouvernements-gewijze zullen kunnen worden georgani-

---

[1]) Het bekende rapport van de Commissie van Onderzoek naar de onlusten op Sumatra's Westkust wijst in deel I, blz. 157 e.v., zeer nadrukkelijk op de noodzaak der door mij bedoelde verbindingen, omdat *al die gebieden nu reeds op elkaar georiënteerd zijn.*

seerd. Door die continuïteit zal bij die bestuursambtenaren meer en beter blijvende kennis van land en volken ontstaan, dan nu bij de vele overplaatsingen over geheel den archipel het geval kan zijn.

6. Door samenvoeging van de thans bestaande gewestelijke diensten van de Residenties onder éénhoofdige leiding per Gouvernement, zal bezuiniging kunnen worden verkregen, dan wel bij gelijke uitgaven meer efficiency.

7. Door goed-gekozen afwenteling van bevoegdheden, zoowel van ambtelijken als van zakelijken aard op de Gouverneurs, kan de Centrale Regeering worden ontlast.

Bij al deze te bereiken voordeelen meen ik te mogen beweren, dat de door mij beoogde hervorming geen meerdere kosten zal vergen. En doet men de ontwikkeling der Gouvernementen gaan in de richting van meer eigen leven naar eigen behoefte, zooveel mogelijk *op de basis van eigen middelen*, dan zal wellicht nog iets bijzonders bereikt worden: de nu bestaande neiging van autonome lichamen om onevenredig veel te willen doen, zal zich vanzelf inperken, zoodra men weet, zelf de middelen ervoor te moeten opbrengen!

Ik heb tegen mijn voorstel als bovengeschetst, d.i. de buitengewesten te verdeelen in acht Gouvernementen met gewestelijke raden op den ouden voet, wel eens aangevoerd gekregen, dat we aldus aan het reorganiseeren blijven, omdat het einddoel toch is, te komen tot provincies, die dan later misschien toch van grooteren omvang moeten zijn om der kosten wille. In antwoord daarop heb ik altijd gewaarschuwd tegen te groote stappen in eens in deze hervormingskwestie. M.i. is de tijd voor Provincies buiten Java er nog lang niet; thans spreekt dit zooveel te sterker, nu door de tegenwoordige conjunctuur is aangetoond, dat wij vroeger onze financieele middelen van de toekomst maar al te zeer overschatten. Ik ben er wel zeker van, dat men zich voorshands niet meer zal schuldig maken aan de financieele utopieën van voorheen. Provincies met uitgebreide provinciale diensten zijn nu ook toekomst-muziek geworden!

De voordeelen, die ik opnoemde, als te verkrijgen door een hervorming als door mij bedoeld, zijn daarentegen geen ficties en zonder kosten bereikbaar.

Ik hoop, dat de Staten-Generaal, die weldra te oordeelen krijgen over een suppletoiren begrootingspost, via welks toelichting beslist wordt over de bestuurshervorming in de buitengewesten,

mijn hiervoren ontwikkelde denkbeelden zullen willen overwegen.

Ik wijs er tenslotte nog eens nadrukkelijk op, dat velen in Indië in het voorstel der Regeering veel minder een bestuurs-hervorming dan een regeerings-hervorming voor Ned.-Indië zien. De Gouverneurs van gebieden als Sumatra en de Groote Oost — zij werden in den Volksraad reeds betiteld als Groot-Gouverneurs! — zullen geen bestuursmannen meer zijn, maar Onder-Gouverneurs-Generaal. De beoogde indeeling gaat te veel in de richting van een enkele jaren geleden ontworpen plan, dat destijds wel veel bestrijding, doch nagenoeg geen instemming ondervond.

December 1931.

Het Westminster-Statuut

DOOR

GEORGE NYPELS.

Anderhalve eeuw geleden heeft Engeland voor de beslissing gestaan zijn in opstand gekomen koloniën in Noord-Amerika prijs te geven om Indië te kunnen behouden, of de kans te loopen alles te verliezen, wanneer het alles wilde vasthouden. Met de vredes-preliminairen van Versailles, in Nov. 1782 geteekend en in September 1783 nader in een tractaat uitgewerkt en vastgelegd, gaf Engeland het groote gebied van blanke volksplantingen aan de overzijde van den Atlantischen Oceaan prijs, om het zwaartepunt van zijn koloniale bemoeienis te verplaatsen naar Indië, waar de Engelsche Compagnie, in Bengalen, zoodanige beteekenis had gekregen, dat men tot het benoemen van een gouverneur-generaal was overgegaan (Warren Hastings, 1774—'85).

Engeland is in den tijd, waarin het sedert dien zijn invloed in Indië heeft uitgebreid, daar een vreemdeling gebleven, maar het werd door den loop der gebeurtenissen er toe gebracht elders tevens toch ook weer een politiek van blanke koloniën te voeren. Nederzettingen, volksplantingen groeiden in verschillende wereld-deelen uit tot zóó sterke koloniën, dat haar macht de herinnering deed opkomen aan den Amerikaanschen vrijheidsoorlog. Het moederland heeft de evolutie trachten te beheerschen en gepoogd alle deelen in een groot Britsch rijk bijeen te houden. De zelfbesturende dominions hebben zich in en door hun ontwikkeling gaandeweg tot staten geëmancipeerd, die wel den koning van Engeland als hun vorst blijven erkennen, die ook door een gemeenschaps gevoel of besef een zekere samenhoorigheid in toepassing brengen, maar die zich overigens als met Engeland gelijkwaardige en gelijkgerechtigde landen beschouwen.

Deze verhouding is thans vastgesteld in het Westminster-statuut.

Of de dominions dit als de bevrediging van hun wensch zullen beschouwen, dan wel ook den overgebleven band nog eenmaal zullen willen verbreken? 't Heeft voor het oogenblik geen nut zich in deze vraag te verdiepen, komt zij eenmaal aan de orde, dan is te verwachten, dat dit niet in alle dominions te gelijk zal gebeuren. Maar voor de geschiedenis, die zich in eerste zetting uit het heden ontwikkelen zal, is het Westminster-statuut als een richting gevende grondwet te beschouwen.

De wijze waarop de samenstellende deelen van het groote Britsche rijk uit elkander gevallen zijn en toch ook weer bij elkander gehouden worden verdient volle aandacht ook als wereldgebeurtenis.

Lang heeft Londen met elke der regeeringen van de deelen van het rijk afzonderlijk politiek gevoerd. Onder Benjamin Disraeli nam, in het midden van de vorige eeuw, de groot-imperial gedachte ruimer vlucht. In 1887 kwam Lord Salisbury op het denkbeeld een deel van de kosten der rijksverdediging op de koloniën af te wentelen. Van de gelegenheid, dat de eerste ministers der dominions naar Londen werden opgeroepen om aan de viering van het jubileum van Koningin Victoria nog te meer luister bij te zetten, maakte hij gebruik om een Colonial conference te beleggen, waar dit onderwerp ter sprake werd gebracht.

Het lag toen niet in de bedoeling dergelijke bijeenkomsten te herhalen, maar inderdaad is deze conferentie de inzet geworden van een staatkunde van gemeenschappelijk overleg der verschillende regeeringen in het rijk met de rijksregeering.

Op voorstel van Canada kwam in 1894 te Ottawa een dergelijke conferentie bijeen, tot verdeeling der kosten van aanleg van een telegraafkabel Canada-Australië, terwijl de tarievenkwestie er mede aan de orde kwam.

In 1897 riep Jo Chamberlain weer een Colonial conference te Londen bijeen. Hij stelde daar de instelling van een Federal council voor. Hij kon hiervoor de instemming der koloniale premiers niet verwerven. Ook ter zake van de algemeene defensie behaalde de rijksregeering haar doel niet, al bood de Kaapkolonie een slagschip ten geschenke aan.

De Boerenoorlog, bij den eeuwovergang, leek de goede verstandhouding voor lang te bederven. Canada en Australië zonden vrijwilligers naar het Engelsche leger. Z.-Afrika bleef ook na den vrede van Vereeniging vijandig tegen Engeland gestemd. Dit weerhield Chamberlain niet in 1902 weer een bijeenkomst van eerste ministers (ook andere ministers kwamen mee) te Londen te houden; deze heette nu: Imperial conference. Weer kwam de

Engelsche minister met zijn rijksraad-voorstel; weer toonden de anderen de zaak niet te vertrouwen en wezen zij het aanbod af. Ook omtrent de defensiekwestie kwam men niet tot eenstemmigheid, vooral Canada was hierbij in de oppositie. Wel werd eenstemmig door de vertegenwoordigers een resolutie aangenomen, waarbij de wenschelijkheid werd uitgesproken, dat Engeland voorkeurrechten aan zijn overzeesche gebieden zou verleenen. Maar de verkiezingen van 1906 in Engeland gaven een overwinning aan het vrijhandelsstelsel, waardoor de tarieven-kwestie weer uit een ander oogpunt werd bekeken.

Het opgetreden liberale ministerie dacht niet over imperiale voorkeur. Het riep in 1907 echter wel weer een Imperiale conferentie te Londen bijeen. Het ministerie Asquith stelde de vorming van een Imperial defence committee voor, om tot eenvormigheid te komen in organisatie en uitrusting der strijdkrachten van moederland en overzeesche gebieden, die bestemd kunnen zijn in geval van oorlog samen te werken. Het comité kwam tot stand, maar de overzeesche regeeringen deden uitdrukkelijk vaststellen, dat er *geen* verplichting zal bestaan om zijn adviezen op te volgen. Voorts bezorgde deze conferentie een regeling der post-, kabel- en scheepvaartverbindingen tusschen de rijksdeelen, alsmede een voor de eenvormigheid hunner naturalisatie wetgeving. Maar, schrijft Prof. Dr. H. T. Colenbrander in Koloniale geschiedenis (I, blz. 254 [1]), het gewichtigste wat zij tot stand bracht was de bewerktuiging der conferentie zelve. Zij gaf zich een *charter*, dat haar periodiciteit voorschrijft (zij zou om de 4 jaar bijeenkomen) en haar naam Imperiale conference bevestigt. Voorzitter zal worden de Engelsche premier, totdien was het de minister van Koloniën, leden de premiers der koloniën met responsible government en de Engelsche minister van Koloniën. Andere staatslieden kunnen meegezonden worden, maar bij stemmingen brengt elk government maar één stem uit, evenals het Vereenigd Koninkrijk. Hierin werd aldus volstrekte gelijkheid tusschen de leden uitgedrukt. Het oorspronkelijke karakter, voorlichting van den Engelschen minister van Koloniën, was overgegaan in dat van beraad van zelfstandige regeeringen met die van het Vereenigd Koninkrijk. Een *permanent* secretariaat, te Londen, zou voor het blijvend verband zorgen.

De volgende conferentie zou in 1911 moeten worden gehouden. In dat jaar heeft de bijeenkomst ook plaats gevonden, maar de wijze waarop de belangrijke gebeurtenissen op de dominions in-

---

[1]) Ook in het hiervolgende is voor het verloop tot 1923 meermalen uit deze bron geput.

werkten deed Londen besluiten in 1909 een tusschentijdsche bespreking uit te schrijven. Vooral de versnelling door Duitschland gebracht in zijn vlootbouw had verontrusting gebracht. Nieuw-Zeeland had een slagschip voor de Britsche vloot aangeboden; het Australische gemeenebest was tot het besluit gekomen een eigen vloot te bouwen; een dergelijk voornemen was vroeger in Canada ook al ter sprake gebracht. De goede bedoeling van allen werd natuurlijk ten volle gewaardeerd, maar de Britsche admiraliteit zag dit verloop toch niet zonder bezorgdheid aan, de algemeene leiding kon haar zoo ontgaan en de eigen dominion-vloten konden te eeniger tijd eigen macht willen toonen. Ter conferentie kwam men tot overeenstemming, doch op zoodanigen grondslag, dat de rijksregeering dankbaar had te aanvaarden wat de dominions wilden doen. Australië en Canada zouden elk een eigen oorlogsvloot bouwen, de admiraliteit kreeg echter een leidende rol bij den aanbouw, om de eenheid met de rijksvloot te verzekeren. Regels werden aangenomen om in oorlogstijd de samenwerking te verzekeren, indien de dominions hun vloten dan ter beschikking stellen, waartoe de verplichting echter niet werd vast gelegd. Bij samenwerking zullen de vloten onder bevel staan van de Britsche admiraliteit.

De rijksregeering had wel gemerkt, dat de dominions zich niet goedschiks voegden naar hetgeen hun te Londen werd voorgelegd, maar dit was een reden te meer om het houden van contact noodig te maken. Ter conferentie van 1911 werd voor het eerst de gemeenschappelijke bespreking der buitenlandsche staatkunde van het rijk ter tafel gebracht.

Het Engelsch-Japansche verbond, in 1905 voor 6 jaren aangegaan, moest vernieuwd worden. Bekend was de minder hartelijke verhouding van Canada en Australië tot Japan, door den wil van deze dominions om Japansche immigratie te weren. De rijksregeering kreeg dit keer haar zin. De conferentie van 1911 bewilligde de verlenging van het verbond voor 10 jaren.

Bij een andere toen behandelde kwestie kwam 't daarentegen tot uitlatingen, die Londen liever buiten de besprekingen had gehouden.

In 1909 was te Londen de conferentie van zeevarende natiën gehouden tot het vaststellen van rechtregels ten dienste van het Internationaal Prijzenhof in Den Haag. De daar aangenomen besluiten moesten voor Engeland door het Lagerhuis behandeld worden en waren in 1911 nog niet in eindstemming gekomen, toen de Imperial conference gehouden werd. Op die conferentie sprak Fisher, de premier van Australië, uit, te betreuren, dat de Londensche declaratie zonder voorkennis van de dominions

onderteekend was. Asquith zeide, namens de rijksregeering, voor den vervolge beterschap toe. Botha (Z.-Afrika) en Laurier (Canada) drongen aan op een meer stellige verklaring, betreffende de verhouding, en de Canadeesche leider kwam zelfs tot de uitdrukkelijke verklaring: oorlog van het moederland brengt volstrekt niet vanzelf oorlog voor de dominions mee.

De groote oorlog heeft aan hen, die zich door dergelijke uitingen mochten hebben laten verontrusten, een anderen kijk op de gemoedsstemming gebracht. In A. B. Keith's Responsible government in the dominions (1928, blz. 978 e.v.) kan men een overzicht vinden van de hulp door de koloniën van 1885 tot 1919 aan Engeland verleend. Canada, Australië, Indië hebben troepen beschikbaar gesteld voor den strijd in Egypte. Voor den Z.-Afrikaanschen oorlog hebben Canada 8400, Australië 16000, Nieuw-Zeeland 6000 man gezonden en onderhouden. Sedert dien was weer veel gebeurd en was ook veel veranderd in de positie der dominions. Z.-Afrika voelde nog de bloedende wonde. Wat had men nu in 1914 te verwachten? Ik loop, met de vermelding van Keith's cijfers even vooruit op het verhaal van de ontwikkeling der verhoudingen. Canada heeft 418000 man naar Europa gezonden, waarvan 201.000 gedood of gewond werden. Deze cijfers zijn voor New Foundland 4948 en 3546, Australië 332.000 en 318.000, Nieuw-Zeeland 100.444 en 58.000; ook ter zee streden deze dominions mee. Z.-Afrika vocht mee in Europa en Egypte, nam een zoo voornaam deel van den strijd in Centraal- en Oost-Afrika, alsmede in Z.-W.-Afrika voor zijn rekening, dat het 141.373 blanken te velde heeft gebracht, van welke 18.528 den dood vonden of gewond werden, terwijl het groot aantal inboorlingen dat ten strijde is getrokken niet precies geteld is.

Ik kom nu weer op de Imperial conferences terug. Was 1915, het jaar dat voor de volgende bijeenkomst bestemd had moeten worden verloopen, zonder dat men, in de emotie van den grooten strijd, aanleiding had gevonden de leidende staatslieden uit de verre dominions naar Londen te roepen, Lloyd George oordeelde, dadelijk na zijn optreden, een samenkomst juist zeer noodig. In 1917 riep hij de premiers der dominions op, om over de vraagstukken van oorlogvoeren en vredesluiten te beraadslagen.

Deze Imperial war conference sprak als haar oordeel uit[1]): De herschikking der constitutioneele betrekkingen tusschen de samenstellende deelen des rijks behoort gebracht te worden voor een rijksconferentie, bijeen te roepen zoodra mogelijk na het ophouden der vijandelijkheden. Elke hervorming van dien aard

---

[1]) Colenbrander a.v. blz. 261.

behoort gegrond te zijn op de volledige erkenning der dominions als autonome leden van een imperiaal gemeenebest en van Indië als een belangrijk deel daarvan, op de erkenning van het recht der dominions en van Indië op een behoorlijk aandeel in de leiding der buitenlandsche staatkunde en op een doelmatige schikking tot doorloopend beraad over alle gewichtige zaken van gemeenschappelijk rijksbelang, alsmede tot zoodanige gezamenlijke actie, gegrond op beraad, als waartoe de bijzondere regeeringen besluiten.

Britsch-Indië was op deze conferentie vertegenwoordigd door den Britschen Staatssecretaris voor Indië, met twee inlandsche bijzitters.

In de politiek van Engeland, zoowel als in die der zelfbesturende deelen van de Britsche gemeenschap heeft de economische factor altijd een voorname plaats ingenomen. Er is steeds een strijd geweest tusschen de vrijhandels gedachte en het protectie verlangen. Zij vormen verkiezingsleuzen, ministeries strijden en vallen erom. In de conferentie van 1917 vond imperial preference weer algemeen instemming. In 1921 en 1923 is zij ook aan de orde gekomen. De eb en vloed-beweging heeft tot heden aangehouden. De practijk is, mede door het heen en weer gaan, niet in de uitersten vervallen, die bij de overwinning van een leuze verwacht of gevreesd kon worden. Zoo zal 't ook thans wel weer gaan, nu 1931 de liberale gedachte door den nood der tijden weer heeft verdrongen om aan de imperial preference en de nationale preference voorrang te geven.

In 1931 is te Londen een economische conferencie gehouden, waar de Engelsche regeering groot verlangen deed uitkomen om, door een tarievenregeling, voor Engeland steun van de overzeesche gebieden te kunnen krijgen. Men is er niet in geslaagd overeenstemming te bereiken. In 1932 zal de economische conferentie weer bijeenkomen, nu te Ottawa. De Engelsche voorvechters voor een algemeen rijkstolverband zullen hun streven in die richting dan met vernieuwe kracht doorzetten. In Engeland zelf blijft de tweespalt zich intusschen in die maten laten gelden, dat het, in de geschiedenis van dit land onbekende, verschijnsel er zich thans voordoet van een verdeeld kabinet, dat juist over de vraag, die bij de verkiezingen naar voren werd gebracht, al dan niet protectie, in tweedracht verkeert en toch aan het bewind blijft. Deze kwestie gaat niet buiten de dominions om. Maar ik ben alweer even van 't geregeld verloop van zaken afgeweken, ik treed daar nu weer in terug.

Lloyd George voerde het oorlogsbeleid met een Imperial war cabinet, waarin de premiers der dominions zitting kregen. Wat

de leden te zamen besloten, bleef onderworpen aan de goedkeuring van ieders parlement en elk voerde het verder afzonderlijk uit. Dus geen collectieve verantwoordelijkheid met uitvoerend gezag.

Waren de dominions en Indië op deze wijze gemoeid geworden in de buitenlandsche staatkunde van Groot-Brittannië, bij de onderhandelingen te Versailles werd nog een stap verder gegaan. Daar kregen in 1918 naast de vertegenwoordiging van het Britsche rijk afzonderlijk vertegenwoordigers van Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Z.-Afrika [1]) en Indië een plaats. Zij behoorden ook tot de onderteekenaars van het vredesverdrag. Bij de tot standkoming van den Volkenbond behoorden deze ook tot de oorspronkelijke leden. De Z.-Afrikaan generaal Smuts nam onder de invloedrijke staatslieden van den aanvang af een beteekenisvolle plaats in. Canada kreeg dadelijk zitting in 't Permanent Algemeen Secretariaat [2]). Bij de verdeeling van de voormalige Duitsche koloniën en de Ottomanische gebieden (buiten Turkije) werd Australië bedacht met het mandaat over het voormalige Duitsche gedeelte van Nieuw-Guinee en den Bismarck-archipel, Nieuw-Zeeland met dat over de Samoa-eilanden en Z.-Afrika met dat over Z.-W.-Afrika. De emancipatie was dus wel algemeen erkend. Toch heeft het aandeel aan de dominions te Versailles toegedacht geen onverdeelde instemming gevonden. 't Is, naar verzekerd is, een der redenen geweest waarom de Vereenigde Staten van Noord-Amerika zich van medewerking aan den V.B. hebben onthouden, niettegenstaande deze eigenlijk een geestesheid van Wilson was. Het overheerschende van den Britschen invloed werd gevreesd.

Zooals boven is vermeld was in 1911 het Japansch-Britsch verdrag voor 10 jaren verlengd en hadden de dominions slechts noode hun medewerking daartoe verleend. De Ver. Staten deelden den weerzin van Canada, Australië en N.-Zeeland tegen Japansche immigratie. Zij maakten in 1921 gebruik van de aanwezigheid der premiers van de dominions voor een rijksconferentie te Londen, om aan de Br. regeering den voorslag te doen, het Japansch-Britsche verbond te vervangen door een Pacific-overeenkomst, die dan tevens het welslagen zou bevorderen van de toen te Washington te houden conferentie tot beperking van de bewapening ter zee. Deze opzet is zoo tot zijn recht gekomen. De

---

[1]) Het kleinste dominion New-Foundland kreeg daar geen vertegenwoordiger.

[2]) H. Ch. G. J. van der Mandere. De Volkenbond en zijn belang voor Nederland. Blz. 43.

Pacific-overeenkomst kwam tot stand; het verbond werd niet hernieuwd.

De Washington-conferentie (1921—22) verkreeg een beperking van de groote oorlogsschepen van Engeland, Amerika, Japan, Frankrijk en Italië. Nederland mocht mede aanzitten. Maar de dominions hadden daar ook hun vertegenwoordigers naast de Engelsche delegatie laten aanzitten.

Op de in 1921 gehouden rijksconferentie kwam de wensch tot jaarlijksche bijeenkomsten tot uiting, maar werd tevens de moeilijkheid geopperd om dit denkbeeld te verwezenlijken in verband met de noodzakelijke aanwezigheid van de leidende ministers in hun eigen land.

Als een uitvloeisel van de in 1923 gehouden rijksconferentie kan het in Juli 1925, als departement der Britsche regeering, ingestelde nieuwe Secretaryship of state (ministerie) voor dominion-zaken worden beschouwd. Het nam van het departement van Koloniën de zaken over, die betrekking hebben op de dominions, op de zelf-regeerende kolonie Rhodesia en op de Z.-Afrikaansche protectoraten, terwijl het ook de aangelegenheden de Imperial conferences betreffende zou behandelen. De eerste secretary of state voor dit departement werd J. H. Thomas.[1])

Toen lord Balfour op de rijksconferentie van 1926 in een vluchtige aanteekening deze formule neerschreef: „gelijkheid in positie tusschen dominions en ons en tusschen de dominions onderling", drukte hij uit wat door de dominion-vertegenwoordigers was uitgelokt, maar in Engeland konden en wilden velen zich in die verhouding nog niet indenken.

In het rapport van die conferentie werd de gedachte aldus omschreven en vastgelegd. Engeland en de dominions zijn volkomen gelijk gesteld, geen enkel deel is aan een ander deel ondergeschikt, men is vereenigd door de gemeenschappelijke plichten, die de onderdanen van de Kroon verbinden. Elk lid der Commonwealth is heer over zijn eigen lot. Maar er moet inzake diplomatieke kwesties en verdediging een zeker mechanisme zijn, waaraan allen medewerken, en dat aan de omstandigheden moet worden aangepast. Elke regeering, die een verdrag gaat sluiten in den vreemde, moet eerst overleg plegen met de andere regeeringen in het rijk, wier belangen er bij betrokken kunnen zijn.

In overeenstemming met deze denkbeelden werd besloten, dat de gouverneurs-generaal der dominions slechts den Koning en niet het Britsche kabinet zouden vertegenwoordigen, doch formeel door de regeering in Londen zouden worden benoemd.

---

[1]) Whitaker's Almanack. 1932, blz. 201.

Werd deze uiteenzetting toen nog gegeven in een beschouwing, die wilde doen uitkomen dat er niets te winnen was met het opstellen van een grondwet voor het rijk, tevens bracht eigenlijk deze officieele formuleering toch reeds juist zoo iets als een grondslag voor een grondwet.

„De formule van Balfour en de uitwerking er van gaf de naar onafhankelijkheid strevende Dominions — dat zijn in de eerste plaats Zuid-Afrika en Ierland — het gevoel van een groote overwinning. Maar niet te ontkennen viel, dat Balfour's formule, hoe lieflijk van klank, in strijd was met de werkelijkheid. Het viel niet te bestrijden, dat het parlement in Londen nog steeds de leiding had in het rijk, b.v. bij het regelen van de opvolging bij de Kroon en bij het vaststellen wie er Britsch onderdaan is.

Na de conferentie van 1926 begon een nieuwe actie voor onafhankelijkheid, die in Afrika zelfs den eisch deed stellen, dat het recht van afscheiding erkend moest worden.

Zoover nu kon men moeilijk gaan. Zoolang men vasthoudt aan het denkbeeld van vrijwillige, nauwe samenwerking tusschen de Rijksdeelen kan men niet over eventueele afscheiding gaan spreken. Maar de Rijksconferentie van 1930 kwam aan de verlangens naar grooter zelfstandigheid toch in menig opzicht verder tegemoet.

Zoo werd toen bepaald, dat de gouverneurs-generaal voortaan niet meer door de Engelsche regeering, doch door den Koning zouden worden benoemd op voordracht van het betrokken dominium. De Hooge commissarissen der dominions in Londen zouden in rang boven leden van het kabinet staan. Geschillen tusschen de rijksdeelen onderling zouden aan de jurisdictie van den Geheimen raad te Londen worden onttrokken en voor het forum van een Rijksgerechtshof worden gebracht. Dit Rijksgerechtshof zal voor elk geval worden saamgesteld door vier rechters, twee aan twee door elk der partijen aan te wijzen en een onpartijdigen voorzitter door Londen te benoemen." [1])

Tevens viel het besluit, dat een wetsontwerp zou worden ingediend, regelende de nieuwe rechtspositie der dominions; daarin moest o.a. worden bepaald, dat wetten door het Engelsche parlement aangenomen, voor de dominions slechts zullen gelden voor zoover als deze zulks zelf goedvinden.

In 1929 en 1930 hebben rijksconferenties zich bezig gehouden met het onderzoek van technische bijzonderheden. Daarna hebben zeven rechtsgeleerden drie maanden zitten studeeren om het

---

[1]) *De Nieuwe Courant*, 12 November 1931.

ontwerp in elkander te zetten, dat voortaan als het statuut van Westminster bekend zal zijn.

De Koning kondigde de publicatie van het ontwerp aan in de 10 November 1931 uitgesproken troonrede, met deze woorden:

„In overeenstemming met de besluiten van de vertegenwoordigers van mijn dominions in 1930, zal aan u worden voorgesteld in een statuut uitvoering te geven aan zekere verklaringen en resoluties van de rijksconferenties van 1926 en 1930. Dit voorstel beoogt de bevoegdheden vast te stellen van de parlementen der dominions en den geest van vrije samenwerking tusschen de leden van het Britsche gemeenebest te bevorderen."

Het ontwerp is door de beide Huizen aangenomen [1]). Alvorens de nieuwe wet te bespreken, lijkt 't mij gewenscht eenige bijzonderheden over de tegenwoordige staatkundige organisatie van de dominions in herinnering te brengen.

Canada. Dominion of —.

Federale staat van 9 provincies en 2 territoren. Acte v. Noord-Amerika 22 Mei 1867 tot stand gekomen (Alaska 20 Oct. 1903, Labrador 1 Maart 1927). De Gouverneur-Generaal wordt door den Koning, als zijn plaatsvervanger, benoemd voor 5 jaren. Zijn verhouding tot de Canadeesche ministers en Kamers is dezelde als die van den Koning in Engeland tot deze organen der regeering. De Senaat telt 96 leden, die door den G.-G. worden benoemd voor hun leven. Het House of Commons heeft 245 leden, die voor 5 jaren worden gekozen, door algemeen, geheim en rechtstreeksch kiesrecht van mannen en vrouwen boven 21 jaar. Het ministerie wordt overeenkomstig de kleur van het House of Commons samengesteld.

Hoofdplaats: Ottawa.

Daar zetelt een diplomatieke Hooge Commissaris voor Groot-Brittannië.

Canada heeft te Londen ook een Hooge Commissaris.

De Britsche Rijksvlag draagt het gekroonde wapenschild van Canada.

G.-G. the Earl of Bessborough.

Minister-president R. B. Bennet.

Newfoundland.

Dominion. Constitutie 1855, aangevuld 1925.

De Gouverneur wordt door den Koning, als zijn plaatsvervanger, benoemd. Hij zit ook in den Ministerraad (Executive

[1]) 23 November en 3 December 1931.

council). De ministers worden door hem benoemd tot een aantal van hoogstens 10, op voorstel van het House of Assembly. Een Legislative counsil bestaat uit hoogstens 24 leden, voor hun leven door den Gouverneur benoemd. Het House of Assembly heeft 40 leden, door stemrecht van mannen en vrouwen voor 4 jr. gekozen.

Hoofdplaats: St. John.

Gouverneur: Sir John Middleton.

Eerste minister: Sir Richard A. Squires.

Op het vasteland van Canada behoort het kustgebied Labrador tot New-Foundland.

Australië. Commonwealth of —.

Dominion. Federale staat; 6 staten en 5 districten. Constitutie van 9 Juli 1900, geldig sedert 1 Jan. 1901. De G.-G. is in overeenkomstige positie als voor Canada aangegeven. De Senaat telt 36 leden, die voor 6 jaren bij algemeen geheim, rechtstreeksch stemrecht gekozen zijn, de helft treedt om de 3 jr. af. Het House of representatives bestaat uit 76 leden, voor 3 jr. bij algemeen geheim, rechtstreeksch stemrecht gekozen. Voor beide Kamers is aan mannen en vrouwen boven 21 jr. passief en actief kiesrecht toegekend.

Het ministerie moet het vertrouwen hebben van de Kamer van vertegenwoordigers.

Hoofdplaats: Canberra.

De Union-Jack voert een ster met 7 stralen, en het sterrenbeeld van het Zuiderkruis.

In Sir Isaac A. Isaacs heeft het gemeenebest zijn eerste Australiër als G.-G.

Minister-president Joe Lyons.

Australië is mandataris van den Volkenbond over voormalig Duitsch Nieuw-Guinee en den Bismarck-archipel.

Nieuw-Zeeland. Dominion of —.

Zelfstandige kolonie sedert 3 Mei 1841. Dominion 26 Sept. 1907. 9 Provinciale districten. G.-G. overeenkomstige positie als voor Canada vermeld. De General Assembly bestaat uit 2 Kamers, die samen de wetgevende macht uitmaken. De Legislative council bestaat uit 41 leden voor 7 jr. door den G.-G. benoemd (herbenoembaar). Het House of representatives telt 76 Europeesche leden en 4 Maoris, voor 3 jr. gekozen bij rechtstreeksch, geheim stemrecht, deze Kamer beslist over de financieele zaken. Kiezer en verkiesbaar zijn alle mannen en vrouwen boven 21 jr.

De Ministerraad is verantwoordelijk aan het House of representatives.

Hoofdplaats: Wellington.
G.-G. is thans Charles Bathurst, Lord Bledisloe.
Premier: is C. W. Forbes.
Nieuw-Zeeland heeft het Volkenbondsmandaat gekregen over het vroeger Duitsche gedeelte van den Samoa-archipel.

Zuid-Afrika. Unie van —.

Dominion. Federale staat. Constitutie van 31 Mei 1910. 4 provincies. G.-G. overeenkomstig Canada. Het Parlement bestaat uit 2 Kamers, het heeft wetgevende macht. De Senaat telt 40 leden, 8 benoemd door den G.-G., voorts worden door elke provincie 8 gekozen, voor 10 jr. De Volksraad heeft 148 leden, voor 5 jr. gekozen, door de mannelijke Britsche onderdanen van Europeesche afkomst, boven 21 jr. Als Uitvoerende Raad treedt de Ministerraad op, die op het vertrouwen van den Volksraad berust.
Hoofdplaats: Pretoria.
Vlag: drie verticale banen, oranje, blanje, bleu, in het midden een kruis samengesteld uit de Union jack, Oranje en Transvaler vierkleur.
G.-G. is Lord Clarendon.
Premier: J. B. M. Hertzog.
Z.-Afrika heeft 3 protectoraat gebieden. Het voert het Volkenbondsmandaat over Z.-W.-Afrika.

Ierland. De Vrijstaat —.

Dominion. G.-G. overeenkomstig Canada. De volksvertegenwoordiging (Parlement) bestaat uit 2 Kamers. De Senaat heeft 60 leden, voor 9 jaren gekozen (⅓ treedt om de 3 jr. af), door den Senaat er de Diète in gemeenschappelijke zitting. De Diète telt 153 leden, voor 6 jr. gekozen; actief en passief stemrecht hebben alle burgers van den Vrijstaat, van beide sexen, boven 21 jr. 3 dezer leden worden benoemd door elk der twee universiteiten. De Diète oefent de wetgevende macht uit, beslist over de financiën, over vrede en oorlog. De Ministerraad heeft de uitvoerende bevoegdheid, de minister-president wordt door de Diète gekozen, de andere ministers worden door dezen president uit de leden van de Diète, òf door de Diète zelf gekozen.
Hoofdplaats: Dublin.
Vlag. 3 verticale banen, groen, wit, oranje.
G.-G. James Mc. Neill.
Premier Dr. W. F. Cosgrave.

Ierland is in twee deelen gesplitst, beide autonome met homerule, volgens de wet van 23 Dec. 1920. Bij verdrag van 6 Dec.

1921 tusschen Groot-Britannië en den Vrijstaat kreeg deze een plaats onder de dominions. De grens tusschen dit dominion en Noord-Ierland werd vastgesteld op 3 Dec. 1925.

Alle dominions hebben — als voor Canada vermeld — een hoogen commissaris te Londen, en in elk der hoofdsteden is een Britsche vertegenwoordiger met dezen titel in functie. Kan men deze als gezanten beschouwen, ten volle als zoodanig zijn diplomatieke vertegenwoordigers van eenige dominions geaccrediteerd bij verschillende vreemde regeeringen, die haar gezanten dan ook hebben in de hoofdstad van elk dezer dominions.[1]) Zoo Canada over en weer met de Vereenigde Staten, Frankrijk en Japan. Zoo Z.-Afrika met Nederland, de Vereenigde Staten en Italië. Zoo de Iersche vrijstaat met de Vereenigde Staten, Frankrijk, Duitschland en den Heiligen Stoel.

Door dominion status wordt verstaan, dat de uitvoerende macht toegekend is aan politieke bestuurders, die niet verantwoordelijk zijn aan de Kroon, maar aan de gekozen wetgevende macht van het land zelf. Zoo opgevat is deze status niet alleen toegewezen aan de gebieden, over wier regeeringsstelsel ik boven eenige bijzonderheden in herinnering bracht, maar ook aan Noord-Ierland, Malta, en Zuid- en Noord Rhodesia. Maar wanneer men, zonder nadere aanduiding, over „de dominions" spreekt bedoelt men doorgaans alleen de boven besprokene.

In het voorafgaande heb ik reeds aangegeven, welke grondslagen in 1926 en 1930 ter rijksconferentie werden aangenomen voor de politieke en juridische verhouding der zelfstandige deelen van het groote gemeenebest van natiën. Deze zijn zoo in het Westminster-statuut verwerkt. Alle landen, die deel uitmaken van het gevormde gemeenebest zijn volkomen vrij in hun beweging, de eenige juridische band. die hen te zamen houdt, is de betrekking tot de Kroon. Alle hebben denzelfden koning. Het wordt zelfs denkbaar, dat het Rijksgerechtshof verplaatst wordt van Londen naar een der andere hoofdsteden van het Gemeenebest.

Hoe onafhankelijk de leden van het Gemeenebest zijn blijkt hieruit, dat een wet van het Britsche Lagerhuis nu niet meer in staat is een wet van een der „dominions" ongeldig te maken. Alle landen kunnen wetten maken naar goeddunken, wetten, die het binnenland betreffen maar ook wetten, die de betrekkingen met

---

[1]) Almanach de Gotha. 1931.

het buitenland regelen. De deelen van het Gemeenebest kunnen hun eigen vlootwetten maken, hun diplomatieke betrekkingen met vreemde landen naar goedvinden regelen en op eigen hand verdragen sluiten met andere mogendheden.

Ook kunnen de landen van het Gemeenebest hun eigen rechtspraak regelen en de hoogste juridische instantie, de rechtskundige Commissie van den Geheimen raad in Londen, afschaffen, zoodat aan elk gezag van het „Moederland" over de „Koloniën" een einde wordt gemaakt.[1])

Sterk is de oppositie in het parlement niet geweest. Zooals de verhoudingen nog waren kon de nieuwe toestand niet intreden zonder de medewerking van het Engelsche parlement en er was aanleiding genoeg om aanvallen er op te verwachten. Reeds eerder waren dominionvraagstukken in beide huizen ter sprake gekomen en waren dan tegenstanders van een nieuwe, uitdrukkelijke formuleering aan het woord geweest. Ook was bekend, dat geenszins alle dominions verrukt waren over den inhoud van het ontwerp-statuut. Maar het ontwerp der wet had de parlementen van alle dominions doorloopen en er, zij 't niet zonder verzet, instemming gevonden.

Winston Churchill voerde de leiding van de oppositie. Hij kon de strekking van het statuut niet bewonderen en hij vreesde er bedenkelijke gevolgen van van Iersche zijde, alsmede door de in Indië gewekte verwachtingen, waarbij dominionstatus in het vooruitzicht is gesteld, terwijl aan deze uitdrukking nu een beteekenis zou worden gegeven, die bij de Indische toestanden zeker niet past. Dit punt is ook door door andere sprekers te berde gebracht.

Boven heb ik gewag gemaakt van de grondslagen, die ter rijksconferentie van 1926 werden aangenomen. Eigenlijk namen deze Indië ook ten volle in hun gedachtengang op. De politiek van Mac Donald laat zich sterk beïnvloeden door den momenteel doorslaanden stroom. Zoo werd Indië in 1926 al beschouwd als een schier-dominion, maar zoo mocht 't nu bij de uitwerking toch nog niet met de dominions meedoen. Daar allen het hierover eens waren, heeft 't punt wel aanleiding tot belangwekkende beschouwingen gegeven, maar heeft 't op de afdoening geen invloed gehad.

Het statuut is tot wet verheven.

Ik breng hier nog een aanhaling te pas uit een commentaar, door Prof. Mr. J. H. W. Verzijl in een artikel van het *Weekblad van het Recht* (1 December) bij het nieuwe statuut gegeven.

---

[1]) *The Times*, 21—25 November 1931.

„Het statuut erkent uitdrukkelijk het recht van de dominionsparlementen tot uitvaardiging van extra-territoriale wetten, een punt van practisch belang, o.a. op 't gebied van scheepvaart, luchtvaart, visscherij, strafrecht, belastingen, huwelijksrecht en mandaatsbeheer. Het wettelijk gemis van dit recht heeft de dominions vroeger veel last bezorgd. De Colonial Laws Validity Act van 1865 verliest haar kracht voor de dominions. Maar dat niet alleen: ook wordt met zooveel woorden gezegd, dat geen Dominion-wet voortaan meer nietig zal zijn wegens strijd hetzij met de „law of England", hetzij met een Britsch Act of Parliament, of eenige daarop gegronden maatregel. Deze positieve bepaling naast de terzijdestelling van de wet van 1865 is typisch: immers, men kon nooit weten, of nog niet eens een of ander gerechtshof door de terzijdestelling van die wet den rechtstoestand van vóór 1865 herleefd zou achten, d.w.z. het interne dominiale recht voortaan wederom, als vóór meer dan 65 jaar, zoowel aan de Britsche staatswetten, als aan de Britsche common law onderhoorig zou oordeelen.

Verder zal voortaan geen Britsche wet meer voor eenig Dominion gelden, tenzij dit erom verzocht en erin toegestemd heeft. Mocht dit ooit het geval worden, dan zou dus de exceptioneele figuur ontstaan van een wet van staat A, tevens van kracht voor staat B. In verband hiermede zullen de Dominions voortaan ook niet meer onder den wettelijken term „colony" vallen.

Nog een paar bijzondere bepalingen houden verband met de toekomstige werking der Britsche Merchant Shipping Act, 1894, en Colonial Courts of Admiralty Act, 1890. Wat er verder nog in staat, heeft betrekking op bijzondere wenschen van Australië, Nieuw-Zeeland en Canada. Deze punten hangen vooral samen met de federale structuur van het eerste en het laatste dezer drie Dominions. Immers, in deze beide dominiale bondsstaten bezitten de afzonderlijke *States*, resp. *provinces*, hunnerzijds weder eigen rechten tegenover de federatie, en dus moest het Statuut van Westminster in zijn bepalingen uitdrukkelijk de rechten reserveeren, welke de thans volkomen mondig verklaarde federale Dominions jegens de aan hèn ondergeschikte leden hunner federatie moeten eerbiedigen."

Door het Westminster-statuut is een einde gekomen aan de staatsrechtelijke eenheid van het groote geheel, zooals dit tot nu toe *het Britsche rijk* vormde. Reeds hebben artikelen het opschrift gehad: Het einde van het Britsche Rijk. Ik beschouw hetgeen tot stand gekomen is zeker niet als van weinig beteekenis. Ik zie er zelfs de erkenning in door de Engelsche regeering, dat de ge-

schiedenis der groote Britsche gemeenschap een nieuw tijdperk is ingetreden. Sir Thomas, de minister voor de Dominions, noemde in den aanhef van de rede, waarmede hij het ontwerp bij het Lagerhuis inleidde (20 November), „this bill in one sence the most important and far reaching that has been presented to this House for several generations."

Maar buiten en behalve de dominions is er dan toch nog een schier onmetelijk Britsch wereldrijk over, en datgeen wat thans tot een beschreven statuut is geworden, had zich reeds zoo gezet, dat het nieuwe meer in de erkenning is gelegen van het gewordene, dan in de schepping van iets dat nog worden moest. De regeering te Londen heeft formeel afstand gedaan van de macht, die zij inderdaad reeds had moeten laten glippen. De *eenheid* van het Britsche rijk, onder oppermacht van de imperiale regeering met het imperiaal parlement, is door de imperiale leiding zelf los gelaten. Hierdoor heeft zij weer blijk gegeven van een aanpassingsvermogen, waarin wijsheid gelegen kan zijn, en dat haar tot leering kan zijn (evenals de Amerikaansche les haar dit geweest is) bij de bepaling van haar verdere politiek ten opzichte der andere overzeesche gebieden onder de union jack.

Is, met dit al, de loop van zaken, die tot het Westminsterstatuut geleid heeft, stellig wel anders geweest dan de Britsche politici van den ouden stempel hadden gedacht en gewenscht, er is, dunkt mij, tusschen de zelfstandige natiën toch meer hechtheid gebleven dan uit het afgedwongen statuut spreekt.

De Britsche staatslieden zijn er zich tot heden feitelijk afkeerig van blijven toonen om de verhoudingen in een grondwet tot uitdrukking te doen komen. Drie beginselen heetten de algemeene lijn voldoende aan te geven: self-government, self-support en self-defence. Het eerste is door de dominions nu eigenlijk verder doorgevoerd dan in de bedoeling van de rijksregeering gelegen heeft, maar er zijn toch meer banden gebleven, dan men, oppervlakkig beschouwd, zou kunnen denken. Voor de werkelijke Britsche volksplantingen kan men spreken van: het bloed kruipt waar 't niet gaan kan. Wanneer in het volkerenconcert naar de groep van de commonwealth geluisterd wordt, neemt men aan, dat Londen den toon aangeeft, al is men ook de voorafgegane repetities in kleinen kring indachtig. De naam „*British* commonwealth of nations" zegt toch ook iets. Hetgeen hier verder over de andere twee principes zal worden gezegd, betreft zaken, die niet los te maken zijn van de politieke verhoudingen. Self-support, in den zin van zelfstandigheid en onafhankelijkheid in financieel beleid onder eigen verantwoordelijkheid, is door de dominions

bereikt. Maar als men de gedachte ruimer opvat ontbreekt nog wel wat aan de verwezenlijking ervan. Self-support moest logisch leiden tot vrijhandel of nationale protectie. Inderdaad kent Engeland en kennen de andere staten van het gemeenebest een groot aantal voorstanders van dergelijke economische politiek, maar bij de rijksconferenties, alsook in de binnenlandsche politiek der staten, is de imperiale preference toch een voorname rol blijven spelen, zooals ik boven reeds heb aangestipt. Self-support moet ook gericht zijn op een practische financieel onafhankelijke positie. De financiën drijven echter hier en daar nog voor een voornaam deel op Engelsche hulp.

Dit komt vooral uit wanneer moeilijke tijden moeten worden doorgemaakt, zooals Australië en New-Foundland dit in het tegenwoordige ondervinden, terwijl Engeland zelf in den crisistijd minder aan afgescheiden self-support dan aan imperial-support denkt. De empire is dood, leve de empire. En self-defence? Ik maakte er boven melding van dat, onder Lord Salisbury, de gedachte van deelnemen der verre koloniën in de kosten der rijksverdediging eigenlijk de aanleiding is geweest om de eerste conferentie van premiers te houden. Ook maakte ik er gewag van hoe van de dominions hulp is gekomen voor den strijd tegen de Boeren, en hoe de Geallieerden krachtigen steun van de dominions hebben gekregen tijdens den grooten wereldoorlog. Maar ook heb ik doen uitkomen, dat in Canada en Australië de wensch naar een eigen vloot tot uiting en gedeeltelijk tot uitvoering is gekomen, dat op een der rijksconferenties uitgesproken is, dat oorlog van Engeland niet bepaald ook oorlog voor de dominions moet beteekenen, en dat de Britsche admiraliteit er niet volkomen gerust op was in de toekomst niet eens last te kunnen krijgen van te krachtig uitgroeiende dominion vloten. Als zich, naast de twee andere beginselen van algemeen rijksbeleid, self-defence als derde kwam voegen, is de bedoeling tot nu toe geen andere geweest en door het nieuwe statuut geen andere geworden, dan dat elk zelfstandig deel voor de eigen directe verdediging zal doen wat 't zelf wenschelijk acht, maar is daarnaast gedacht aan een verdeeling van de lasten der imperiale-defence te zee over alle deelen. De dominions voorzien in 't algemeen in hun onmiddellijke verdediging, maar de algemeene strategische verdediging van het rijk — dit wordt de commonwealth — behoort tot de bemoeienis van het nog bestaande Imperiale Defence Committee, dat vraagstukken behandelt over land-, zee- en luchtkracht. De kosten voor de land- en luchtmachten zijn uitgetrokken op de nationale begrootingen der betrokken natiën, die voor de Naval defence zijn voor het geheel over de samenstellende landen ver-

deeld. Zij waren voor het jaar 1930—31 aldus uitgetrokken [1]): Gr.-Brittannië £ 51'739,000; Canada $ 3,600,000; Australië £ 1,778,633; N.-Zeeland £ 675,480; Z.-Afrika £ 78,560.

Volkenrechtelijk is, meen ik, een nieuwe figuur ontstaan. Men kan eigenlijk spreken van zeven onafhankelijke koninkrijken, die een statenbond vormen, welke zelf geen eigen regeering met collectieve verantwoordelijkheid en uitvoerend gezag heeft. Er is in deze figuur veel, dat niet duidelijk is.

De verhouding van de staten, die samen het gemeenebest vormen, is genoemd die van een persoonlijke unie, dat is van landen welke alleen eenzelfden souverein hebben, „union par union réale", zooals deze bestaan heeft tusschen Nederland en Luxemburg, tusschen Zweden en Noorwegen. In hetgeen ik hier over de verhoudingen der dominions onderling en met Engeland heb medegedeeld, ligt echter opgesloten dat er feitelijk toch meer contact is dan alleen door het hebben van één gemeenschappelijken koning. Het voornemen, om ook voortaan de bijeenkomsten van leidende staatslieden te blijven houden, brengt dit mede tot uitdrukking. Richard Jebb [2]) is de opvatting toe gedaan, dat de betrokken naties het voorbeeld hebben gegeven van „surrendering by agreement a portion of their independance to the ideal of unity." Evin Mac Neill [3]) wijst er op, dat in de practijk tot nu toe *His Britannic Majesty* doorgaans de beteekenis heeft gehad van *the British Government* alleen. Is het prijsgeven van dit standpunt in het nieuwe statuut voldoende gewaarborgd? De eerste British commonwealth conference zal in menig opzicht opheldererend commentaar vragen en geven.

Het Westminster-statuut is de bevestiging van een snelle, ingrijpende evolutie, maar 't is geen revolutie-verschijnsel, 't laat voor de naaste toekomst eerder rustige ontwikkeling, dan woelige tegenstrijdigheid verwachten. De alles beheerschende kwestie blijft, of de samenwerking van de staten, die los van elkander toch een commonwealth vormen, naar binnen en naar buiten zal blijken op eene allen bevredigende wijze te zijn geregeld.

---

[1]) Whitaker's Almanack 1932, blz. 532.
[2]) The Statute of Westminster. The Nineteenth Century. Januari 1932.
[3]) Ten years of the Irish free state. Foreign affairs. Januari 1932.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

PROFESSOR DR. H. BLINK.

De tweede Kerstdag bracht het bericht van het overlijden van Professor Blink, de door velen, om zijn kennis en welwillendheid, geëerde geleerde, het ype van den selfmade-man in zijn allerbeste beteekenis, veel wetend, veel kunnend en toch — of misschien juist daardoor — bescheiden en eenvoudig in doen en spreken.

In zijn veelzijdige bedrijvigheid heeft hij aan Indië ruime aandacht gegeven, al is 't hem niet gegeven geweest onze verre gewesten zelf te bezoeken. Daar hij redacteur was van het maandblad *Vragen van den dag* en voorzitter van de redactie van het *Tijdschrift voor economische geographie* is zijn medewerking aan andere periodieken beperkt gebleven, maar tot die welke toch nog wel een penevrucht van hem mochten ontvangen heeft *De Indische Gids* behoort. Voor ons jubileumnummer van 1929 schreef hij: Het Onderwijs in de Aardrijkskunde van N.-I. gedurende de laatste halve eeuw.

Wij nemen hier zijn levensbeschrijving over uit *De Nieuwe Courant* van 27 Dec. 1931.

In den ouderdom van 79 jaar is hier ter stede overleden prof. dr. Hendrik Blink, oud hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool in Wageningen. Geboren in De Wijk, 2 Februari 1852, was hij tot 1874 practisch werkzaam in den landbouw, volgde toen de normaalschool in Meppel en was van 1875 tot 1879 onderwijzer te Meppel en Arnhem, was daarna leeraar aan de H.B.S. te Harlingen en Rotterdam in aardrijkskunde, geschiedenis , staatsinrichting en staathuishoudkunde, waarna hij te Parijs en Straatsburg ging studeeren, waar hij in 1887 promoveerde in de filosofie, met name aardrijkskunde.

In ons land teruggekeerd vestigde hij zich te Amsterdam, later te Nieuwer Amstel waar hij, toen daar een H.B.S. werd opgericht tot directeur werd benoemd. Hij was toen lid van den Raad. Na de grenswijziging, waardoor de school aan Amsterdam kwam, nam hij ontslag en vestigde zich, na een kort verblijf in Amster-

dam, in Den Haag. In 1899 werd hij privaat-docent in de aardrijkskunde aan de Universiteit in Leiden, waardoor dit vak voor het eerst aan een rijksuniversiteit werd gedoceerd. Daarna werd hij lector in dit vak aan de Handelsschool te Rotterdam en buitengewoon hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool in Wageningen, wat hij bleef tot 't bereiken van den 70-jarigen leeftijd hem in 1923 tot aftreden dwong. Sinds 1906 was hij adviseur van de economische bibliotheek van het Dep. van Landbouw.

Prof. Blink heeft indertijd aan de Koningin les gegeven in de cosmografie.

Hij heeft in 1886 het maandblad *Vragen van den Dag* opgericht, waarvan hij het hoofdredacteurschap eerst onlangs heeft neergelegd en in 1910 heeft hij het *Tijdschrift voor economische geographie* opgericht, van welks redactie hij voorzitter was.

Als zijn voornaamste werken moeten worden genoemd: „Onze Aarde", handboek der natuurkundige aardrijkskunde (1885), „Wind und Meerströmungen im Gebiet der kleinen Soenda-Inseln", disseratie, 1887, „Der Rhein in den Niederländen", 1889, „Nederland en zijn bewoners", 1887—1892, „De bewoners der vreemde werelddeelen", 1900, „Geschiedenis van den boerenstand en van den landbouw in Nederland" 1902—1904, „Van de Eems tot de Schelde, Wandeling door Oud- en Nieuw Nederland 1902—1905, „Nederlandsch Oost- en West-Indië" 1905—1907, „Economische Atlas van Nederland", 1912, „Opkomst van Nederland als economisch, geografisch gebied" (1925), „De inlandsche landbouw in Nederlandsch-Indië", 1926, „Sumatra als economisch gebied", 1926, „Duitschland als economisch-geografisch gebied", 1927, „Frankrijk als economisch-geografisch gebied", 1928, „Woeste gronden, ontginning en bebossching rond Nederland, voormaals en thans" 1929, enz.

Hij was medewerker o.a. aan Peterman's Mittheilungen, Annales de Géographie, Geographisches Jahrbuch, Meyers Konversations Lexicon e.d.

Toen prof. Blink, die ridder in de orde van Oranje Nassau en van den Ned. Leeuw was, in 1922 70 jaar werd, is bij zijn huldiging getuigd, dat het voor een groot deel aan zijn onvermoeiden arbeid te danken is, dat het aardrijkskundig onderwijs hier te lande meer en meer rekening is gaan houden met de eischen der practijk.

Dr. Blink was het ook, die den stoot gaf aan de oprichting van de „Nederlandsche Vereeniging voor Economische Geographie" in 1909. Hij gevoelde, dat de practijk de voorlichting der wetenschap noodig had. Hij zag voor handel en nijverheid de nood-

zakelijkheid van bevordering van de studie van economisch-geografische toestanden van alle landen der aarde. Bij de huldiging ter gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag werd ook dank gebracht aan zijn initiatief, waardoor de verbreiding van de uitkomsten van genoemde studie en de verstrekking van betrouwbare inlichtingen omtrent Nederland en zijn koloniën in den vreemde door een wetenschappelijke vereeniging geschiedt.

Tijdens den Boerenoorlog is dr. Blink een warm strijder voor de zaak der Boeren in ons land geweest en heeft hij zijn landgenooten ten krachtig opgewekt, sympathie met hun stamverwanten te toonen.

S. KALFF.

Er is waarschijnlijk geen ander publicist in Nederland, die over een zoo vruchtbare pen beschikt als Kalff bezat. Hij had uit zijn Indischen tijd een schat van herinneringen bewaard en hij had blijkbaar een rijken bronnenvoorraad onder zijn bereik. Mild vloeiden de artikelen, en gretig werden zij door verschillende periodieken opgenomen.

Hoe dit tot het laatst toe het geval is gebleven spreekt wel uit het feit, dat menig tijdschrift bij het hem nu gewijde in memoriam kan vermelden nog bijdragen in portefeuille te hebben, die op publicatie wachten. Zoo zal men zijn naam, ook na zijn verscheiden, nog eenigen tijd als schrijver vermeld vinden.

Reeds in 1894 (dl. I, blz. 165) was hij medewerker van *De Ind. Gids;* talrijk zijn de artikelen in ons tijdschrift verschenen, het laatste in 1928 (dl. II, blz. 974).

De Indische Verlofganger van 8 Januari herdacht haar trouwen medewerker in de volgende woorden:

„Zijn zeer goede gedocumenteerde artikelen hadden echter niets van droge geschiedkundige geschriften. Bij den nuchteren, critischen blik, die den volbloed chroniqueur, die Kalff was, kenschetste, bezat hij de kostelijke gave om menschen en feiten door een humoristischen bril te bekijken. Hij beschikte daarbij over een onuitputtelijken schat van, soms in het vergeetboek geraakte, typische, oer-hollandsche uitdrukkingen en gezegden, welke aan zijn stijl een persoonlijkheid verleenden en voor alles pit gaven. Zelfs de droge stof van de plakaat boeken van Batavia wist hij leven in te blazen.

Zijn groot rechtvaardigheidsgevoel, dat hem zoo menigmaal met de menschen in conflict bracht, beheerschte eveneens zijn pennevruchten. Men voelde aan alles, dat vóór alles aan 't woord

was een rechtschapen mensch. Wie lof toekwam, kende hij lof toe, zonder marchandeeren, wie blaam verdiende, kreeg menige fijne of spottende veeg uit de pan.

De heer S. Kalff, die zich zoo'n geweldige kennis had verworven omtrent onze koloniale geschiedenis, was reeds zeer jong naar Indië gegaan, waar hij gedurende meer dan 20 jaar verschillende betrekkingen bekleedde.

Het laatst was hij daar Hoofdredacteur van het *Soerabaiasch Handelsblad*. Ook was hij gedurende meer dan twintig jaar vaste medewerker van de *Java-Bode*, waarin hij al dien tijd hoofdartikelen schreef, onder den naam van „Papageno". Alle oud Indischgasten weten zich deze artikelen nog te herinneren, die toen zeer de aandacht trokken.

Kalff hield veel van Indië en had steeds een open oog voor het vele goede van Land en Volk. In Holland terug gekomen, werkte de overledene mede aan ongeveer dertig verschillende bladen en tijdschriften.

Van de veertien boeken die hij schreef zijn als de voornaamste te noemen: „Voorbij de Linie"; „Onder een worstelend Volk"; „Korea"; „Een levensbeschrijving over Multatuli". Voorts is hij secretaris geweest van de Multatuli-commissie.

Zooals hij geleefd heeft, is hij gestorven. In alle stilte, plotseling — op Nieuwsjaardag, nadat hij nog den vorigen dag — de overledene was te Zwolle op 31 December 1851 geboren, — met vrouw en dochter, zijn 80sten verjaardag had gevierd.

Wij beschouwen het als een daad van piëteit, om de zeven artikelen, welke deze trouwe medewerker voor *De Indische Verlofganger* reeds geschreven had, en welke voor het verzenden gereed waren, achtereenvolgens te publiceeren."

DE BETEEKENIS DER ALGEMEENE VOLKSCREDIETBANK.

In de November-afl. 1931 van het maandblad *Volkscredietwezen*, komen de volgende beschouwingen voor van Mr. Th. A. Fruin.

De meesten van hen, die van nabij bij het Volksbankwezen betrokken zijn — administrateurs, bankbestuurders, superintendenten — zullen thans de nota over de Algemeene Volkscredietbank wel hebben gelezen en trachten zich een oordeel omtrent de waarde van het daarin gedane voorstel te vormen. Misschien is de omvang der nota daartoe een bezwaar en dreigen de hoofdzaken in de détails verloren te gaan. Het kan daarom zijn nut hebben, de kern van het probleem nader te

beschouwen naar aanleiding van de besprekingen in de Welvaarts- en Middenstandscommissies.

Wat vele leden dier commissies getroffen heeft is de paradox, dat de voorziening in individueele plaatselijke credietbehoeften verbeterd zou worden door verder gaande centralisatie. Het ligt zoo voor de hand, de oplossing in omgekeerde richting te zoeken en centralisatie „den verkeerden weg" te achten. Toch hebben juist degenen, die door de Regeering aangewezen zijn voor de bestudeering van de welvaart der bevolking en van de mogelijkheden ter bevordering van den inheemschen middenstand, den voorgestelden weg als den juisten en eenig mogelijken aanvaard. Sommigen formuleerden hun inzicht aldus, dat de voorgestelde centralisatie het Volkscredietwezen eerst op zijn juiste *begin*punt brengt, daarmede te kennen gevende, dat zij centralisatie niet als een *eind-*, maar een *begin*stadium zien, waardoor eerst het Volkscredietwezen in staat wordt gesteld, zijn eigenlijke taak van welvaartsbevordering ernstig aan te vatten. Zoo zie ik het ook. De gedecentraliseerde opzet heeft het groote nut gehad, dat van alle zijden werd aangepakt; de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur hebben, onder aanmoediging van de centrale overheid, overal banken opgericht, die in later jaren door de administrateurs op over het algemeen gezonde, zakelijke basis tot uitbreiding zijn gebracht. Zoo is een groot en machtig apparaat ontstaan, dat evenwel deskundige leiding behoeft om zijn volle waarde voor de bevordering van de volkswelvaart te krijgen. Waarom die leiding centraal moet zijn? In eerste instantie is dat een kwestie van personeelsvoorziening. Deskundige leiders met sociaal gevoel stampt men niet uit den grond en een groot aantal van hen zou ook te duur zijn. Slechts een betrekkelijk kleine staf van behoorlijk onderlegde personen is bijeen te krijgen en te betalen. Meer zou bovendien verkwisting zijn. Het ware niet te verantwoorden, iedere volkscredietbank met een staf van economen te bezetten, in staat en bereid om zelf alle zich voordoende problemen te stellen, te onderzoeken en — voor zoover mogelijk — op te lossen. Is dus een beperkte leidende staf onvermijdelijk, dan moet die staf ook over de middelen beschikken om vruchtbaar te kunnen werken, d.w.z. hij moet inderdaad leiding kunnen geven. Zoo komt men tot de onvermijdelijkheid van centralisatie.

Centralisatie is echter — zooals boven werd opgemerkt — geen *eind-* doch *begin*punt. Is eenmaal, dank zij centralisatie, een corps van goed opgeleide administrateurs en adjuncten gevormd en zijn in nauwe en voortdurende samenwerking met

hen en de diverse welvaartsorganen de wegen gevonden en in gebruik geomen, waarlangs het Volkscredietwezen aan de bevordering en instandhouding der volkswelvaart dienstbaar kan worden gemaakt, dan komt het voortaan vooral aan op de juiste aanpassing der gewonnen inzichten aan de plaatselijke toestanden en individueele behoeften en verplaatst zich daarmede het zwaartepunt van het centrum naar de plaatselijke leiders, zal decentralisatie in toenemende mate mogelijk en noodig zijn.

Van belang is daarom de vraag of de gedachte organisatie soepel genoeg is om latere decentralisatie gemakkelijk mogelijk te maken en of niet gevreesd moet worden, dat de directie der Algemeene Volkscredietbank inkrimping harer bevoegdheden zal weten tegen te houden.

Om deze vraag te beantwoorden moet een tweede hoofdzaak van de voorgestelde reorganisatie in het oog gevat worden: het stelsel van centrale en plaatselijke commissies van toezicht en bijstand. Ook hier kan een oppervlakkige waarneming gemakkelijk tot verkeerde conclusies leiden. Menig bankbestuurder zal wellicht geneigd zijn in het commissie-stelsel weinig anders te zien dan een vermindering van de bevoegdheid van de bankbesturen. In waarheid echter geeft dat stelsel iets zeer positiefs: het verbindt en organiseert de bankbesturen door middel van de sociaal-economische afdeeling van de centrale commissie van toezicht en bijstand. Thans heeft ieder bankbestuur formeel heel wat te vertellen, in werkelijkheid echter slechts geringen invloed op het credietbedrijf. Hoe komt dat? Omdat geen der bankbestuurders den tijd heeft om zich met het credietprobleem te bemoeien, omdat men geïsoleerd toch niets kan bereiken, omdat eenheid en continuïteit bij de bankbesturen ontbreekt. Hierin brengt de voorgestelde reorganisatie verbetering; zij centraliseert, bij wijze van spreken, ook de bankbesturen. Er wordt een band gelegd eenerzijds tusschen de bankdirectie en de in de centrale sociaal-economische commissie vereenigde leiders der welvaartsorganen, anderzijds tusschen die centrale en de plaatselijke commissie. Het credietvraagstuk wordt aldus een onderwerp van geregeld overleg tusschen algemeene volkscredietbank, welvaartsdiensten, Binnenlandsch Bestuur en vooruitstrevende inheemschen; veel minder dan tevoren kan de leiding van het Volkscredietwezen haar eigen weg gaan, veel meer komt zij onder *werkelijk* toezicht. In de plaatselijke commissies bezit de centrale commissie haar voelhorens met de dagelijksche werkelijkheid; de plaatselijke commissies krijgen in de centrale een orgaan, bij hetwelk zij haar bezwaren tegen den gang van zaken kunnen voorbrengen, een orgaan, dat uit vertegenwoordigers

derzelfde organisaties en belanghebbenden bestaat als zij zelve.

Het gevolg hiervan is, dat voortaan in zaken, het Volkscredietwezen betreffende, niet meer de dienstleiding de eenige of voornaamste adviseur van departementshoofd en Regeering is, maar de centrale commissie van toezicht als minstens evenwaardig naast zich vindt. De dienstleiding zal dus wel over zeer deugdelijke argumenten moeten beschikken om haar zienswijze in principiëele aangelegenheden tegenover die van de gezamenlijk in de centrale sociaal-economische commissie bijeengebrachte andere welvaartsorganen te doen zegevieren. Dit beteekent dat, indien in de toekomst de commissies van toezicht tot de conclusie komen, dat meer decentralisatie noodig is, dat aan plaatselijke beheerders en commissies meer moet worden overgelaten, de directie der algemeene volkscredietbank — stel dat zij dat wenscht — niet in staat zal zijn een dergelijke hervorming tegen te houden.

Formeel is wijziging in het voorgestelde stelsel zeer eenvoudig — heel wat eenvoudiger dan thans. Samenstelling en bevoegdheden van de commissies en daarmede tevens van de directie en plaatselijke beheerders der algemeene volkscredietbank, worden geregeld bij Regeeringsverordening en kunnen dus zonder veel omslag worden veranderd.

Wel wordt statutair (bij ordonnantie) vastgelegd de concentratie van eigen en vreemd kapitaal in één bank. Maar dat is onverdeeld een voordeel. De practische waarde der concentratie zal — bij tot stand komen van de algemeene volkscredietbank — in de allernaaste toekomst blijken; zij zal een zeer belangrijke steun voor het Volkscredietwezen zijn om de jaren van crisis zonder te groote schade door te komen. Hoewel de denkbeelden omtrent een algemeene volkscredietbank gegroeid en uitgewerkt zijn zonder eenig verband met de huidige werelddepressie, maakt deze depressie op zich zelf, los van andere overwegingen, de voorgestelde concentratie in ieder geval noodzakelijk. De sterke teruggang van de uitleening, die waarschijnlijk tot halveering van het uitstaand bedrag zal leiden, de voortdurende vermeerdering van den achterstand, die ongetwijfeld in 1932 en misschien ook in 1933 nog zal toenemen, brengen het Volkscredietwezen in moeilijkheden en gevaren, die alleen gezamenlijk door concentratie van kapitaal en krachtige centrale leiding kunnen worden doorstaan.

DE FINANCIEELE TOESTAND VAN N.-I.

Generaal Ch. Kiès, Oud-gedelegeerde van den Volksraad van N.-I., heeft o.i. een goede daad verricht door in *Het Vad.* van

13 Januari de hier volgende uiteenzetting (eenigszins bekort weergegeven) te publiceeren.

„Wie in de vorige maand de koersdaling op de beurs van de obligaties Indische Leeningen (in guldens) heeft gevolgd, zal mogelijk gedacht hebben, dat het met de financiën van N.-I. wel hoogst ernstig gesteld moest zijn. Die indruk werd overigens ook gewekt door somber gekleurde beschouwingen in dagbladen en tijdschriften.

Het lijkt mij gewenscht er eens op te wijzen, dat ten aanzien van de Indische financiën er geen reden bestaat voor wantrouwen of voor te groot pessimisme; de zooeven vermelde koersdaling der obligaties Indische leening had geen positieve basis, zij werd slechts veroorzaakt door de baissiers. Zeer zeker is er aanleiding om de Indische financiën met de uiterste zorg te bewaken, maar terzake kan men gerust zijn, nu weer een stevige hand daarginder het roer bestuurt.

Om mijn oordeel in deze te verklaren, vestig ik in de eerste plaats de aandacht op een van de conclusies van het artikel „Aan het kruispunt" van den heer ir. Wellenstein, voorzitter der z.g. Welvaartscommissie in N.-I. te lezen in *Koloniale Studiën* van December 1930. Deze publicatie bevatte o.m. een goed gedocumenteerde beschouwing over en berekening van wat men zou kunnen noemen den vermogenstoestand van Nederlandsch-Indië met eindcijfers, die bewezen, dat op 1 Jan. 1930 tegenover aanwijsbare, grootendeels rendeerende, positieve waarden in bedrijven, bezittingen, fondsen, enz. van ongeveer *f* 1230 millioen, een schuld stond van ongeveer *f* 1000 millioen. Een bij de Generale Thesaurie ongeveer gelijktijdig, maar geheel onafhankelijk van den heer W., uitgevoerde berekening, leidde tot een iets kleiner totaal-bedrag der waarden, maar bevestigde toch, dat het gunstige saldo op dien datum zeker op ruim 200 millioen was te stellen. Na de in 1930 en 1931 aangegane nieuwe leeningen is dat saldo opgeheven, zoodat thans gezegd kan worden, dat er evenwicht is tusschen schuld en bezittingen in N.-I. Welk een verschil met de jaren 1922 en 1923, toen die schuld dreigde te worden ruim *f* 1600 millioen op einde 1923, tegenover een toen niet bekende maar zeker op nog geen *f* 1000 millioen te stellen positieve bezitswaarde!

De vermogenstoestand van N.-I. was dus bij het begin van den moeilijken tijd nog bepaald gunstig te noemen. Nu is het wel zeker, dat voor de jaren 1932 en 1933 zeer aanzienlijke tekorten op de begrooting zijn te verwachten, maar we weten ook, dat het nieuwe regeeringsbeleid met de strafste hand aanstuurt op een sluitende begrooting uiterlijk voor het jaar 1934.

Het spreekt wel vanzelf, dat ik hier niet bedoel een vergelijking te maken met den vermogenstoestand van een privaten persoon, bij wien door liquidatie de schulden door het actief kunnen worden afgedaan. Zulk een liquidatie is uiteraard voor den Staat niet mogelijk; maar toch is het wel duidelijk, dat de solidariteit van het Staatsbeheer, d.i. van het gevolgde financieele beleid, voor een goed deel tot uitdrukking komt in den toestand: positieve, grootendeels rendeerende bezitswaarden tegenover de schuld, waarvan rente en aflossing moeten worden betaald.

Nemen we hierbij nog in aanmerking de herhaalde verklaring van den President der Javasche Bank, dat de Indische gulden veilig staat en de omstandigheid, dat de N.-I. financiën niet alleen den moreelen, maar eventueel ook den daadwerkelijken steun genieten van de Nederlandsche schatkist, dan is er m.i. geen reden voor hen, die hun geld belegden in Indische leeningen, om ongerust te zijn; er behoeft geen vrees te bestaan, dat rentebetaling zal worden uitgesteld. De papieren blijven dus een belegging, welke voor 100 % safe is. Ik betreur het dan ook ten zeerste, dat noch de Regeering, noch de Beursbesturen aanleiding hebben gevonden om iets te doen tegen de beursspeculanten, die onze Indische financiën — en daarmee onze credietwaardigheid — in discrediet hebben gebracht door een kunstmatige baisse van die obligaties tot een stand van ongeveer 65; afgezien nog van de slachtoffers, welke die baissiers maakten door menig beleend effectendepôt tot executie te nopen, waarvan zij dan profiteerden.

In heel wat beschouwingen over de Indische financiën komen verwijten voor aan het adres der Indische regeering van de laatste 10 à 12 jaar, dat zij de Staatsuitgaven te hoog opvoerde tegenover wat de „normaal" te noemen inkomsten waren. Het moge waar zijn, dat op verschillend gebied te wijzen valt op zekeren overdaad, toch acht ik het onredelijk aan die Ind. Reg. ter zake meer verwijten te doen dan b.v. aan de directies van banken, scheepvaartondernemingen, cultuurmaatschappijen, enz., die thans in zoo grooten getale in minstens even benarde omstandigheden zitten als de Indische Schatkist en die, wat nog pijnlijker is, al hun geldschieters, d.w.z. aandeelhouders, voor een of meer jaren dupeeren door geen rente uit te keeren, wijl er geen reserves zijn gefokt, waaruit voor eventueel zeer slechte jaren toch wat dividend zou kunnen worden betaald.

Tegenover de zoo juist bedoelde verwijten kan m.i. juist gewezen worden op de zoo enorm verbeterde positie van Indië's vermogenstoestand sedert 1922 en 1923, gevolg van een verstandig beleid, dat de groote overschotten in de gunstige jaren niet ver-

bruikte voor nieuwe doeleinden, ondanks den van verschillende zijden daartoe uitgeoefenden aandrang.

Men vergete ten slotte niet, dat sedert ongeveer 1900, dat is het tijdstip, waarop een nieuwe richting haar intrede deed in koloniaal regeeringsbeleid, de N.-I. Regeering daarginder stond voor de enorme taak, om een gebied, met een uitgestrektheid als geheel Europa en een bevolking van ruim 60 millioen zielen, verdeeld in volken van zeer uiteenloopend ontwikkelingspeil, niet alleen meer te besturen en te beheeren, maar ook tot ontwikkeling en welvaart te brengen.

Er is door de Nederlandsche leiding in de eerste dertig jaren van deze eeuw in N.-I. ontzaglijk veel tot stand gebracht, dat als het ware het fundament vormt, waarop dat gebied zich voor de toekomst in zijn verdere ontwikkeling kan baseeren. Door de wereldmalaise kwam daarin een tijdelijke stilstand. Men maakt er gebruik van om eens tot bezinning te komen en de overdaad in den uitgroei te kunnen kappen. Men zit er natuurlijk ook in zorgen, maar, gelet op hetgeen ik zoo straks reeds zeide, dat wij er met den vermogenstoestand van N.-I. bij het begin van de crisis niet ongunstig voor stonden en een goed beleid met vaste lijn aanstuurt op een sluitende begrooting, behoeft, te midden van den algemeenen ongunstigen wereldtoestand, de bijzondere toestand van N.-I. zeker niet te somber te worden ingezien.

Er is nog een factor, die voor N.-I. een thans gelukkige omstandigheid kan worden genoemd, n.l. dat de inlandsche volkshuishouding, wier voortbrenging nog in hoofdzaak is ingesteld op de voorziening in eigen behoeften, terwijl haar aandeel in den wereldhandel daarnaast slechts een zeer bijkomstige plaats inneemt, den huidigen slechten tijd vrij gemakkelijk opvangt.

Met het jaar 1930 mag zeker een belangrijke periode van dertig jaar als afgesloten worden beschouwd en daarvoor kwam het hierboven genoemde artikel van ir. Wellenstein met zijn eindcijfers wel juist van pas. Jammer, dat het doel van schrijvers betoog, n.l. zijn eisch, dat er verder veel en veel meer moest worden gedaan voor de rechtstreeksche bevordering der bevolkingswelvaart dan te voren plaats had, door de scherpe verandering in de conjunctuur nu vooreerst wel als onbereikbaar terzijde moet worden gesteld."

Na deze geruststellende uiteenzetting, met betrekking tot den algemeenen toestand, komt de heer Kiès ook tot het aangeven van eenige mogelijk bezuinigingen. Hij noemt daarvoor dan in het bijzonder het Departement van Gouvernementsbedrijven en

het gebruik van het leger ook voor politiediensten. De beschouwingen t.z. besluit hij met:

„Ik wil het bij de vermelding van deze punten laten, omdat in N.-I. een sterke Gouverneur-Generaal en een zeer bekwame commissie het vraagstuk der besnoeiing van de organisatie en werkwijze der overheidsbemoeienis in hun vollen omvang in studie hebben; ik noemde ze echter, omdat ik vrees, dat deze onderwerpen vermoedelijk een hardnekkigen strijd zullen te zien geven voor..... behoud van het bestaande."

De redactie van *Het Vad.* voegde aan het stuk een naschrift toe, waarin zij doet uitkomen, dat zij bij de bezuinigingsbeschouwingen van den Schr. eenige bedenkingen heeft te maken, maar dat zij zich kan vereenigen met zijn uiteenzetting van den financieele toestand. Van hetgeen zij schrijft nemen wij 't hier volgende over.

„Met het betoog van generaal Kiès, dat de financieele toestand van N.-I. voor den belegger in Indische leeningen geenszins verontrustend is, kunnen wij ons vereenigen. Niet alléén staat tegenover de schuld van N.-I. per ultimo December 1931 van pl.m. *f* 1300 millioen (de daling van het pond in aanmerking genomen) de waarde van bedrijven, bezittingen, enz., ter waarde (voorzichtig geschat) van *f* 1230 millioen, maar bovendien brengen deze bedrijven enz. naar de raming in 1932 zelfs aan rente, afschrijving en winst meer op dan de pl.m. *f* 100 millioen, die in 1932 aan rente en aflossing noodig zullen zijn. Aan de beurs is dan ook terecht op de inzinking, waarvan generaal Kiès gewaagt, toen herstel gevolgd; die inzinking was vooral het gevolg van het wantrouwen van den gulden en den druk van verkoopen voor buitenlandsche rekening. Een dergelijke druk is niet alleen op de Indische leening uitgeoefend. Ook b.v. de 6 % dollarleening van België is dientengevolge tijdelijk tot pl.m. 75 % gedaald. Ook wij zijn van meening, dat het in het algemeen niet billijk is, de Indische regeering te verwijten, dat zij in de jaren 1925—1929 de uitgaven te hoog heeft opgevoerd tegen de „normale" inkomsten. In de jaren 1925—1929 zijn belangrijke overschotten gekweekt, terwijl in de jaren 1926—1930 o.a. *f* 45 millioen uit de gewone middelen is besteed voor extra-aflossing op de schuld en hetgeen de opiumregie meer opbracht dan *f* 34 millioen niet ten bate van den gewonen dienst werd gebracht. Een systeem van blokkeering van uitgaven was er bovendien op gericht, te zorgen, dat de gewone uitgaven de middelen niet zouden overtreffen. Dat thans een groot tekort is ontstaan (1931: *f* 135 millioen) is het gevolg van een abnormale vermindering

der inkomsten met niet minder dan *f* 180 millioen; het is duidelijk, dat geen enkel financieel beheer onmiddellijk in staat kan zijn zulk een vermindering geheel op te vangen."

In *Het Vad.* van 19 Januari gaf generaal Kiès „Nog eens: de financieele toestand van N.-I." en diende de redactie hem weer van repliek; de daarbij ten beste gegeven betogen betreffen alleen het bovenvermelde geopperde verschil in inzicht over een paar door den Schr. aangewezen bezuinigings objecten.

OOSTERSCHE STUDENTEN IN DEN VREEMDE.

De Stuw van 1 December 1931 bevatte de volgende uiteenzetting:

Jaarlijks trekken honderdtallen van jonge menschen uit Oostersche landen naar Europa en Amerika om daar hun studie aan één der hoogescholen te vervolgen. Als smalle vertakking van dien grooten stroom zien wij ook de verbinding Indië-Nederland, die echter in de laatste jaren in dit opzicht zoowel in absoluten als in relatieven zin van minder beteekenis wordt. Het motief toch van het wegtrekken, dat varieert van de pure zucht naar avontuur tot de nuchtere overweging, dat het studeeren elders een grootere kans op een betere levenspositie biedt en dat zijn zwaartepunt in de laatstgenoemde overweging vindt, mist hier te lande meer zijn feitelijke basis dan in landen als China en India. Aan het einde van het cursusjaar 1929—1930 gingen dan ook van de 108 Indonesische geslaagde eind-examinandi, die hun studie aan een hoogeschool gingen vervolgen, slechts 10 naar Holland. Voor de Chineesche eerste-jaars zijn deze cijfers over hetzelfde jaar resp. 35 en 8. Daarnaast is er echter nog altijd een groote groep, die na het candidaatsexamen Westwaarts trekt. Het is merkwaardig, dat deze groep van studenten, waarvan de gemiddelde leeftijd toch zeker 25 jaar is, dikwijls nog op dezelfde wijze op het leven in het Westen reageert als de eerstejaars, die er betrekkelijk onvoorbereid intuimelen. De problemen, die verband houden met dezen exodus, verschillen dan ook niet zoo heel veel van die van China en India. Daarom is het de moeite waard eens na te gaan tot welke resultaten men komt bij het nagaan van de gevolgen, die dit studeeren in den vreemde heeft.

Enkele gegevens laat ik echter eerst volgen.

China heeft enkele duizendtallen studenten naar Amerika en Japan gezonden en enkele honderdtallen naar Europa. India daarentegen zond een paar duizend studenten naar Europa

(voornamelijk Engeland) en enkele honderdtallen naar Amerika. Het aantal Chineesche studenten, dat in het vasteland van Europa studeert, is grooter dan het aantal Voor-Indische studenten.

Zoo studeerden in 1930 uit deze landen in de Europeesche landen:

	Br. Indiërs	Chineezen
Engeland	1800	450
Frankrijk	40	450
Duitschland	50	200 (?)
Oostenrijk	20	—
België	—	200
Holland	—	150

Het blijkt uit deze gegevens duidelijk, dat, ook al houdt men er mede rekening, de Chineesche studenten in Engeland voornamelijk van de Straits Settlements komen en die in Holland allen van Ned.-Indië, de Chineesche studenten zich veel meer over de wereld verspreiden dan die van Indië. De Indische studenten in den vreemde — die van Amerika mede gerekend — studeeren voor 90 % in Engeland.

Het heeft natuurlijk zijn bezwaren, wanneer het uitsluitend de koloniale verhouding is, die den weg bepaalt dien de studenten in de wereld volgen. In het bijzonder geldt dit wel voor de Anamieten, die in Frankrijk opgeborgen, in hun beweging naar andere landen zeer gebonden zijn. Aan den anderen kant is China, dat de naar wetenschappelijk voedsel hongerenden naar alle kanten ziet uitzwermen, niet te benijden. Wanneer toch deze Chineesche intellectueelen in hun moederland terugkeeren, blijkt, dat zij, niet alleen in hun standpunt, maar ook in hun betoogtrant en in de wijze, waarop zij zich voorstellen bepaalde vragen op te lossen, dikwijls mijlen ver van elkander afstaan. André Siegfried zegt in zijn „Amerika": „Hoewel Europa en Amerika „van eenzelfden ethnischen en religieuzen oorsprong zijn, hebben „zij de neiging in hun appreciatie en waarde-bepaling in allerlei „opzichten van elkander af te wijken." Wanneer dan ook Chineesche intellectueelen, die b.v. in Frankrijk en Amerika gestudeerd hebben, met elkander gaan discussieeren, ontstaat er een begripsverwarring, die niet zeer aantrekkelijk meer is. Het gevolg is, dat op sociaal en politiek gebied de verdeeldheid in China door deze oudstudenten nog grooter wordt.

Gunstiger is in dit opzicht het effect van de elders afgestudeerden in India. In het algemeen is het de Engelsche Hoogeschool, die de richting, waarin het denken zich ontwikkelt, bepaalt. De Indiërs, die uit Amerika terugkeeren, zijn niet in die mate in hun

levensbeschouwing Amerikaans gericht als de Chineezen, die meestal ook hun middelbare schoolopleiding op Amerikaansche colleges in China hebben ontvangen. K. T. Paul, het kort geleden gestorven lid van de Londensche „Round-Tableconference", achtte den invloed van de Amerikaansche „returned students" zeer gunstig. Naar zijn meening vinden de studenten, die in Amerika voor een deel hun eigen levensonderhoud verdiend hebben, in Indië teruggekomen, gemakkelijker hun weg dan die, welke in Europa gestudeerd hebben. De Indiërs, die in landen buiten Engeland studeeren, doen dit meestal alleen, wanneer men voor een bepaalde studierichting in Engeland niet goed terecht kan. Merkwaardig is de steun, dien in Parijs gevestigde Indische parelkooplieden aan hun landgenoot-studenten verleenen.

De Oostersche studenten in den vreemde hebben allen met bepaalde moeilijkheden te worstelen. De voornaamste van die moeilijkheden zijn van psychologischen aard. Het is vooral het gevoel van eenzaamheid, dat velen beklemt. Losgeslagen van den voedingsbodem van familieleven en volksleven gaan zij zich zwervers gevoelen. Velen komen tot een levenshouding, die men met Kunkel „Ichhafte Vereinsamung" zou kunnen noemen. Zooals bij alle menschen, die zonder reëel contact met hun omgeving leven, wisselen gevoelens van eigen minderwaardigheid af met gevoelens van eigendunk. Innerlijke verslagenheid en grenzenlooze trots kiezen afwisselend woning in hun hart. Volhardend in een critische houding tegenover de menschen van het land, waar zij studeeren, pantseren zij zich steeds sterker tegen invloeden, die van dezen uitgaan. Deze stemming, die algemeen menschelijk is en die de Franschen geformuleerd hebben in de spreekwijze: „Plus je connais l'homme, plus j'aime le chien" kan fataal zijn voor jonge menschen. De houding van de bewoners van het land, waar men studeert, is meestal zoo, dat men moeilijk uit zijn isolement komt. Zij, die het Oosten niet kennen, zeggen domme dingen in hun onkunde, de oudgasten irriteeren door hun eigenwijze opmerkingen. En toch is er behoefte aan omgang. Treffend is in dit opzicht de opmerking van een Indiër, die naar aanleiding van zijn ervaringen dit zegt: „There are 12 Indian students in Vienna, and with experience of a good many European universities I think Vienna the most delightful place to study in. Everywhere we are hospitably received, and because the cultured families are now poor, we can live in really cultured homes".

In de laatste jaren is de behoefte onder de Oostersche studenten in het Westen sterker dan een tiental jaren geleden om in contact met hun niet landgenooten medestudenten te komen.

Hieraan gaat gepaard de behoefte om onderling tot een sterkere levensgemeenschap te komen, die wel onderscheiden moet worden van het geborneerde verlangen om met elkander op congressen te discussieeren. Dit alles is sterk tot uitdrukking gekomen op de „European-Indian Conference", die in 1929 in het Lingner Schloss te Dresden gehouden is. Als gevolg van deze conferentie is de organisatie van Indiërs in Europa hechter geworden. In samenwerking met de plaatselijke Fransche studentenorganisatie — l'Association Générale des Etudiants — heeft de Indiër Runganadhan een afhaaldient in Marseille georganiseerd, waar in 1930 omstreeks 300 studenten in de zomermaanden geholpen werden. Ook door het organiseeren van vacantiehuizen, hulpverleening bij het opnemen in sanatoria, hulp bij taalstudie enz., waarin het initiatief en de werkkracht der studenten zooveel mogelijk tot uiting komt, probeert men iets voor elkander te zijn.

Het aantrekkelijke van dit alles is, dat het de studenten zelf geweest zijn, die zich hier op nieuwe wegen gewaagd hebben. Het is duidelijk, dat zoowel de departementen van Koloniën als de Faculteiten hier heel weinig kunnen doen. Zij dienen er zich toe te bepalen deze bewegingen op verstandige wijze te steunen. De lichamen, die in Engeland en Duitschland zich voor de positie der Oostersche studenten interesseeren — in Engeland „the educational department of the High Commissioner's Office", in Duitschland de „Deutsche Akademische Auslandsstelle" — zien dit zeer goed in. In Frankrijk daarentegen bekijkt men hetgeen in dit opzicht geschiedt teveel van een eng-nationalen gezichtshoek uit. Het is te hopen, dat men zich in Holland niet door Parijs op sleeptouw laat nemen.

VEREENVOUDIGING VAN DE RECHTSPRAAK.

In de vorige aflevering kwam het voorstel ter sprake ingediend door den directeur van Justitie bij de regeering tot vereenvoudiging van de rechtspraak voor Europeanen.

Zooals wij toen aangaven wil het voorstel den politierechter in N.-I. belasten met de berechting van misdrijven, waarop een gevangenisstraf van ten hoogste een jaar is gesteld. Het *Bat. Nbl.* van 17 Dec. 31 gaf t.z. eenig commentaar, dat wij hier overnemen.

„De bepaling ten aanzien van de maximumstraf geldt niet, zooals men oppervlakkig denken zou, de maximumstraf, welke op het misdrijf gesteld is, doch de straf welke naar het oordeel van het openbaar ministerie geëischt zal moeten worden. Er zijn dus twee voorwaarden noodig om een zaak voor den politie-

rechter te brengen: het openbaar ministerie moet van meening zijn, dat het proces niet van te ingewikkelden aard zal zijn, om aan één rechter te worden overgelaten en de straf, welke het O.M. zal eischen, mag den tijd van één jaar niet te boven gaan. In Holland is deze termijn op zes maanden gesteld. Op deze wijze kunnen dus ook de ernstige delicten zooals moord, doodslag, enz., door den politierechter behandeld worden, indien bizondere omstandigheden een lichte strafmaat wenschelijk maken. Zou de rechter meenen, een hoogere straf dan één jaar te moeten opleggen, dan zou de zaak toch voor den raad moeten komen.

Verwezenlijking van dit plan zou een zeer belangrijke ontlasting van de raden van Justitie ten gevolge hebben. In Holland bestaat het instituut van politierechter een vijftal jaren en thans worden reeds 75 % van de strafzaken, welke onder de competentie van de arrondissementsrechtbanken vallen, door den politierechter behandeld. Hierbij dient men er dan nog rekening mede te houden, dat deze rechter daar slechts vonnissen kan vellen van ten hoogste zes maanden.

Wat de civiele rechtspraak en de faillissementsprocedure betreft: ook ten aanzien hiervan wordt instelling van het éénrechtersinstituut overwogen.

Intusschen staat het voorstel omtrent den politierechter geheel los van den arbeid van de commissie tot herziening van het strafprocesrecht.

Van deze herziening zal de basis zijn het inschakelen van het openbaar ministerie voor de rechtbanken voor Inlanders en met hen gelijkgestelden.

Een ander onderwerp, dat door deze commissie onder de oogen gezien wordt, is de vraag of het geen aanbeveling verdient, ingrijpende veranderingen aan te brengen in de organisatie en werkwijze van het instituut van rechter-commissarissen. De rechter-commissaris vormt zijns ondanks in vele gevallen een sta in den weg voor een vlotte rechtspraak.

Het kan bij zeer ingewikkelde zaken voorkomen, dat de rechtercommissaris geruimen tijd noodig heeft voor zijn onderzoek, dat in den regel bovendien niet anders zal opleveren dan het onderzoek van het O.M. Als de zaak bij het parket terugkomt, moet de vertegenwoordiger van het O.M., die intusschen tal van andere zaken behandeld heeft, opnieuw er van kennisnemen, wat met veel tijdverlies gepaard gaat, om nog niet te spreken van de mogelijkheid, dat een ander ambtenaar van het parket het O.M. moet vertegenwoordigen, omdat er bijv. intusschen mutaties hebben plaats gehad.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

WAAR ZIJN DE AFZETGEBIEDEN VAN DE TEXTIELINDUSTRIE GEBLEVEN?

De volgende mededeelingen van „Een fabrikant" in *Het Vad.* van 29 Dec. 1931 dijken ons ook voor Indië zeer interessant.

Op 14 December 1931, den dag waarop in Twente 12000 textielarbeiders in staking gingen, staakte Japan met het uitvoeren van goud. Dit was het begin van de depreciatie van de Japansche Valuta, de Yen.

Alsof de Twentsche Textiel Industrie nog niet genoeg geleden had door den val van het Engelsche Pond!

Uit de courantberichten heeft men kunnen zien, hoe den grooten bedrijven, werkende op Indië, moeilijkheden in den weg worden gelegd, die vrijwel onoverkomelijk zijn. Fabrieken, die reeds enkele jaren met groote verliezen en opofferingen getracht hebben zich tegen de Japansche concurrentie in Indië te handhaven, krijgen thans den nekslag. Vier dagen later, op Donderdag 17 December, wordt in Engeland een douanerecht aangenomen op alle katoenen goederen van liefst 50 %! Op manufacturen geheel of gedeeltelijk van katoen, stukgoederen, vlaggen, zakdoeken en sjaals, huishoudgoederen, omvattende tafellakens, bedlinnen en handdoeken. (Onder bedlinnen verstaat men bedlakens en sloopen).

Voor de Nederlandsche Textiel Industrie was het toch al niet meer mogelijk, om met eenige kans op winst naar Engeland en zijn Dominions te exporteeren, doordat wij ca. 30 % in valuta ten achter lagen. Alhoewel wij zelf deze hoop niet koesterden, waren er toch nog verschillende fabrikanten, die eene kleine hoop hadden, dat Engeland tevreden zou zijn met zijn voorsprong van 30 %. Bij de Textiel Industrie in Lancashire was een zeer groote opleving te constateeren, daaruit zou men kunnen concludeeren, dat er geen behoefte gevoeld werd aan een invoerrecht op katoenen goederen. Helaas zijn degenen, die zoo geredeneerd hebben, diep teleurgesteld. In het *Handelsblad* van Vrijdagochtend 18 December, zien wij, dat de maandelijksche waarde van invoer van katoenen goederen in Engeland £ 684.000 bedragen heeft en dat de maandelijksche invoer dit jaar in de maanden October en November, op £ 912.000 gekomen was, terwijl de maandelijksche hoeveelheid steeg van 7.000.000 Yd2 per maand tot niet

minder dan 10.000.000 Yd2. Deze cijfers, evenals de hieronder volgende export-percentages, geven geen geheel juist beeld van den toestand, want natuurlijk is de uitvoer van deze 2 maanden hooger geweest dan normaal. In normale tijden zou men de vele orders, die op levering geboekt zijn, tot December, Januari en Februari hebben laten liggen in de fabrieksmagazijnen, maar thans heeft natuurlijk elke fabrikant, daar men zoo dikwijls van invoerrechten op katoenen goederen hoorde spreken, zijn nog te leveren goederen en die goederen, welke door hun maten en kwaliteiten voor een andere afzetmarkt ongeschikt waren, in Engeland opgeslagen. Hierdoor voorkwam hij toch, dat deze goederen aan een eventueel invoerrecht onderworpen zouden worden. Automatisch zou de export naar Engeland opgedroogd zijn, doordat de Nederlandsche fabrikanten op den duur toch niet meer concurreeren kunnen tegen een verschil van ca. 30 % in valuta.

In de Economische Statistische berichten van 16 December kan men een verhandeling van professor Wisselink lezen, waarin deze op heldere wijze aantoont, dat de Nederlandsche Textiel Industrie uitgeschakeld is door de Engelsche. De schrijver is echter uitgegaan van een basis van *f* 9.35 voor het Pond, terwijl dit na het schrijven van zijn artikel, nog zeer veel gevallen is en heden ca. *f* 8.50 waard is.

Niemand zal neiging hebben om te betwisten, dat iedere export naar Engeland door de douanerechten van 50 % onmogelijk gemaakt is. Evenmin kan er aan getwijfeld worden, dat ons laatste houvast op de Indische markt, door den val van de Yen en den val van het Pond, uiterst precair is geworden.

Maar om de gevolgen van twee rampzalige slagen, die binnen één week de industrie getroffen hebben, onder het oog te zien hebben wij cijfers noodig. Wij zullen de landen waarheen geexporteerd wordt, in rubrieken verdeelen.

I. Eigen Koloniën.

II. Groot-Brittannië (30 % valutaverschil ca. 50 % invoerrechten).

III. Andere landen waar de gouden standaard afgeschaft of waar tengevolge van deviezen-beperkingen e.d. hetzelfde effect bereikt is; munt-depreciatie van in 't algemeen 20 tot 35 %. Hieronder vallen: Denemarken, Noorwegen, Zweden, IJsland, Finland, Bolivia, Columbia, Canada, Japan, Keizerrijk Indië, Ceylon, Malakka, Noord-West-Borneo, Egypte, Noord- en Zuid-Rhodesia, Britsch-Oost-Afrika, Britsch-West-Afrika, Australië, Nieuw-Zeeland, Servië, Griekenland, Portugal, Spanje, Brazilië, Mexico, Argentinië, Chili, Peru, Uruguay, China, Perzië, Syrië,

Arabië, Turkije; Zuid-Afrika heeft den gouden standaard behouden, maar in de practijk gaan de orders voor Zuid-Afrika steeds via Londen in gewone Engelsche ponden.

IV. Landen die een op goud gestabiliseerde munt hebben: Duitschland, Zwitserland, België, Frankrijk, Italië, Ver. Staten van Amerika.

V. Landen waarheen in ponden sterling werd genoteerd en geleverd, en waar men in de toekomst wel een noteering in een andere valuta zal kunnen doen: Siam, Fransche Congo, Fransch-West-Afrika, Portugeesch Oost-Afrika, Marokko.

VI. Diverse landen (kleine quanti).

Wij verdeelen onze exportartikelen in de hierna volgende groepen:

Gebleekt. De export van de 11 eerste maanden 1931, in tonnen van 1000 K.G. is 28,9 % minder dan die van de 11 eerste maanden 1929.

De export van 1931 is, naar de 5 groepen van landen, als volgt verdeeld, in heele percenten afgerond:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
79 %	3 %	14 %		2 %	2 %

Hoeveel zal in 1932 van die 79 % nog in Indië ondergebracht kunnen worden, in verband met den val van £ en Yen? Waar moet dat deel, dat van de Indische markt verdrongen wordt, blijven?

Geverfd. Export 1931 is 34 % minder dan 1929, en als volgt verdeeld:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
17 %	22 %	38 %	4 %	12 %	7 %

Waar moeten in 1932 die 22 %, die tot nu toe naar Engeland gingen, heen? Wat blijft er over van die 38 % naar valuta zwakke landen, van welke de valuta nog steeds zwakker wordt? Wat blijft er van die 17 % naar Indië over?

Bont geweven. Export 1931 is 28 % minder dan 1929, en is verdeeld als volgt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
22 %	34 %	35 %	1 %	5 %	3 %

Waar moeten in 1932 die 34 %, die tot nu toe naar Engeland gingen, heen? En die 35 % van de valuta-zwakke landen, en die 22 % van Ned.-Indië? Wat blijft daarvan over?

Katoenen dekens. Export 1931 is 50 % minder dan 1929, en is als volgt verdeeld:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
11 %	20 %	53 %		13 %	3 %

Waar moeten die 20 % van Engeland blijven? Wat zal er in

1932 nog geëxporteerd worden van die 53 % naar de valutazwakke landen?

Huishoudgoed (tafellakens, handdoeken etc.). Export 1931 is 3 % meer dan 1929, en is verdeeld als volgt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
6 %	88 %	4 %			2 %

Waar moeten die 88 % van Engeland naar toe? Naar Engeland kan men het niet meer exporteeren.

Ongebleekt. Export 1931 is 35 % minder dan 1929, en is verdeeld als volgt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
22 %	4 %	55 %	12 %		7 %

Wat zal er in 1932 overblijven van die 22 % naar Indië, en van die 55 % die grootendeels naar Skandinavië gingen?

Bedrukt. Export 1931 is 42 % minder dan 1929, en is verdeeld als volgt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
15 %	10 %	40 %	23 %	5 %	7 %

Waar moeten de 10 % voor Engeland heen? Wat zal er van die 40 % (grootendeels naar Afrika, Engelsche en andere concurrentie) in 1932 nog geëxporteerd kunnen worden?

Kunstzijden Manufacturen. (met geen echte zijde en wol). Export 1931 is 44 % minder dan 1929, en is verdeeld als volgt:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
5 %	64 %	15 %	7 %		9 %

Waar moeten die 64 % voor Engeland in 1932 heen?

Waarde in guldens van de omzetten over 't volle jaar 1929 en 11 maanden over 1931.

	Omzetten 1929 't volle jaar	Omzetten 1931 (11 maanden)
Ongebleekt	3.467.000	1.125.000
Gebleekt	51.709.000	24.067.000
Gebleekt, uitgevoerd in veredelingsverkeer	8.031.000	997.000
Geverfd	9.656.000	4.634.000
Bedrukt	11.651.000	4.608.000
Bont geweven	22.389.000	10.408.000
Katoenen dekens	10.169.000	3.762.000
Halflinnen	275.000	185.000
Huishoudgoederen en Tafelgoed, Bedlakens en Sloopen	4.104.000	2.920.000
	11 maand.	
Manufacturen van kunstzijde met andere stoffen dan echte zijde en wol	3.419.000	1.563.000

Waar moet dat heen? Wat moeten wij er voor in de plaats maken om onze arbeiders aan te kunnen houden? Een hopelooze herhaling van sombere vragen, die iedere textielfabrikant zich dagelijks afvraagt, maar waarop niemand een antwoord weet te geven. Wat dan te denken van een uitlating van den voorzitter van den socialistischen textielarbeidersbond De Eendracht, die nog geen paar maanden geleden, à propos van de malaise en de dreigende conflicten, op een feestvergadering van een afdeeling zeide, dat hij bleef bij het oude beproefde „oprui-systeem". Waarom zien de menschen, die hun verantwoordelijkheid wèl voelen, zij, die door hem niet anders worden aangeduid dan met „de uitbuiters" of de „scherpslijpers", die vragen zoo somber in?

Toen de goudwaarde van het Pond werd prijsgegeven, werd dit een reusachtig verlies voor al onze export-firma's, want plotseling werden alle uitstaande vorderingen, in Nederlandsch geld omgerekend, zeer veel minder waard. Maar niet alleen leed men groote verliezen op de uitstaande vorderingen, men was bovendien verplicht al die orders, die nog geboekt stonden, uit te leveren tegen gedeprecieerde Ponden. De Nederlandsche Textielindustrie heeft millioenen guldens hiermee verloren.

Een ander, niet minder ernstig gevolg van deze depreciatie was het feit, dat de Engelsche industrie op een veel voordeeliger concurrentiebasis kwam te staan. Overal kon ze orders wegnemen in het buitenland, die anders reeds sinds jaren voor onze eigen industrie geboekt konden worden. Dit niet alleen in het buitenland, maar ook op onze eigen binnenlandsche markt kwamen de Engelschen onweerstaanbaar opzetten, zoowel in Indië als in Nederland zelf. Twentsche firma's, die veel op het binnenland werken en bovendien de Engelsche Home-Trade verzorgden, zien dat dus hun afzetgebied naar Engeland opeens uitgeschakeld wordt, terwijl de industrie in Lancashire hun de orders afneemt hier in 't eigen land. Deze fabrieken krijgen dus dubbel te lijden.

Doordat alle mogelijke landen de grenzen sluiten, zien wij thans op de binnenlandsche markt buitenlandsche goederen, die men er nog nooit eerder gezien heeft, o.a. Japansche stukgoederen. Door de valuta zien wij diverse Engelsche textielfabrikaten op de markt verschijnen, die sinds jaren hier niet meer verkocht werden, doordat de eigen industrie deze artikelen leverde; zooals Shirting, bedrukte Percal enz. Deze goederen worden hier geleverd voor prijzen, ver beneden onze kostprijzen. Men produceert oneindig veel goedkooper dan wij, en bovendien heeft men vaak redenen tot dumping. De exportmarkten, die tot voor kort nog eenige mogelijkheid opleverden, verliezen wij door valutadepreciatie. Wij denken o.a. aan landen als Skandinavië en

Argentinië. De gelden liggen in Denemarken geblokkeerd, ze mogen niet uitgevoerd worden. In Argentinië kan men geen Pesos in vreemde valuta's omzetten, voordat de regeering er haar goedkeuring aan hecht. In sommige Portugeesche koloniën is het onmogelijk voor den door de afnemers geaccepteerden wissel remise te ontvangen, omdat voor het Portugeesche geld geen koopers zijn.

In verschillende landen is de handel zoo slecht, b.v. in Zuid-Amerika, Argentinië en Chili, dat de ingevoerde goederen vrijwel onverkoopbaar zijn, dat de betalingen van de reeds verkochte goederen zeer langzaam gaan en in vele gevallen geheel uitblijven. Hier worden slechts een paar landen genoemd, doch er zijn er veel meer, waar de toestand zoo is.

Intusschen nemen de invoerrechten van verschillende landen in den loop der jaren zeer toe. Zoo is o.a. Engelsch-Indië een sprekend bewijs daarvoor.

In 1929 werden 11 % van alle goederen geheven.

1 Maart 1930 15 % van idem.

3 April 1930 15 % voor Britsche en 20 % voor andere landen.

7 Maart 1931 resp. 20 en 25 %.

30 Sept. 1931 resp. 25 en 31¼ %.

Wij liggen dus in dit land 31¼ % ten achter bij de eigen industrie aldaar.

Cuba. In 1930 is het invoerrecht op manufacturen en dekens van 10 Dollarcents per kilo op 16 Dollarcents per kilo gekomen, hetgeen gelijk staat met een verhooging van 60 %. Tevens werd de vergoeding van consulaire kosten gebracht van 2 op 5 % en die van douanebehandeling op 10 %.

Br. West-Indië. Hier bedragen de rechten voor sommige goederen momenteel 30 % en voor andere 20 %. Ook hier preferentie voor Engeland, dat 15 % en 10 % betaalt.

Chili. In den loop van de laatste jaren zijn de rechten verschillende malen verhoogd. Het invoerrecht van een bepaald artikel bedroeg eerst 2.3 Dollar per kilo, daarna 3 Dollar en thans 7 Dollar per kilo.

Turkije. In Maart 1930 enorme verhooging. Van één artikel b.v. 90 %, voor een ander 30 %. Bovendien zijn er groote moeilijkheden in de Deviezenverordeningen, invoer-contingenteering.

Egypte. Een bepaald artikel was belast in 1929 met 8 %, thans met 20 %. Andere manufacturen, die weer belast waren met een invoerrecht van 25 %, zijn thans weer verhoogd.

Noorwegen. Enkele artikelen, welke reeds belast waren met 75 en 65 %, zullen waarschijnlijk binnenkort weer verhoogd worden.

Zanzibar. Hier werd voor enkele jaren het invoerrecht verhoogd van 10 % op 15 %, terwijl in Oost-Afrika sinds de oorlog een recht van 20 % werd geheven.

Uruguay. Hier is een moratorium afgekondigd, zoodat men practisch niet verkoopen kan.

Argentinië. De invoerrechten, die toch reeds zeer hoog waren, zijn op 21 September opnieuw verhoogd en wel voor verschillende artikelen per kilo van 1.60 goud Pesos op 2.24; van 0.96 op 1.28 zelfs op 1.60; van 1.60 en 2.40. Verschillende andere artikelen worden met 25 % verhoogd.

Frankrijk. Behalve nog diverse bijkomende onkosten bedragen de rechten ca. *f* 1.25—*f* 1.80 en meer per kilo naar gelang van soort van doek.

Ver. Staten van Amerika. Invoerrechten zijn hier zeer hoog. Met ladingskosten bedroegen deze in 1929 voor verschillende artikelen 40 % en is dit recht sindsdiens waarschijnlijk vermeerderd.

Over het algemeen heeft Engeland in de Engelsche Koloniën een belangrijk voorkeursrecht.

Welke markten blijven er thans voor ons over? Men zou zoo zeggen: allereerst die landen, waar de munt op goudwaarde gestabiliseerd is. Ons eigen land, Duitschland, Zwitserland, België, Frankrijk, Italië, Ver. Staten van Amerika.

Dat ons eigen land te klein is om al die overtollige productie, die van haar oorspronkelijke markt verdrongen wordt, op te nemen, behoeft geen betoog.

Frankrijk, België, Duitschland, Italië hebben ieder hun eigen textielindustrie. De loonen zijn er aanmerkelijk lager dan bij ons en alleen daarom is concurreeren al zeer moeilijk. Maar bovendien heffen ze alle invoerrechten, die zoo hoog zijn, dat invoer practisch onmogelijk wordt, rechten die van 20 tot 30 % varieeren.

Eenig licht in de moeilijkheden zou toch komen, wanneer wij voorkeursrechten in Indië kregen. De Indische exporteurs tenminste, zouden daardoor tegenover de Japansche en Engelsche concurrentie weer vasteren voet krijgen; maar tot nu toe hebben zij die voorkeursrechten nog niet.

Zijn zij, die den toestand van de textielindustrie heel somber inzien, pessimisten?

NEDERLANDSCHE COMMISSIE VOOR INTERNATIONALE NATUURBESCHERMING.

Namens deze commissie is een door den Voorzitter, Mr. P. G. van Tienhoven, onderteekende circulaire verspreid van den volgenden inhoud.

De Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming heeft zich o.a. tot taak gesteld, mede ten behoeve van het „Office International de Documentation et de Corrélation pour la Protection de la Nature" te Brussel, gegevens over de Nederlandsche koloniën te verzamelen, aan de hand waarvan het mogelijk kan worden te beoordeelen, waar positieve natuurbeschermings-maatregelen urgent en waar de stichting van belangrijke (natuur-)reservaten noodzakelijk zouden zijn. Aangezien het arbeidsveld der Commissie zeer uitgestrekt is, kan zij zich alleen van deze taak naar behooren kwijten, indien zij daadwerkelijken steun en medewerking geniet van allen, die in Nederlandsch Oost- en West-Indië, zij het beroepshalve, zij het voornamelijk ofwel uitsluitend uit zuivere liefde voor de natuur, vaak en langdurig in de wilde natuur vertoeven en zich op een of andere wijze bezighouden met, of wijden aan de bestudeering van de wilde fauna en flora, en hiermede in directe aanraking komen.

De Commissie doet daarom een beroep op deze natuurliefhebbers en -kenners om zooveel mogelijk inlichtingen, te verstrekken over den toestand van de planten- en dierenwereld in hun ressort dan wel omgeving, te richten aan het adres der commissie: Heerengracht 540, Amsterdam C.

In het algemeen moeten deze inlichtingen het volgende betreffen:

1. De wijze en mate van voorkomen (en hierin gedurende de laatste jaren of zelfs decennia geconstateerde, wellicht periodieke, wijzigingen) in bepaalde, zoo duidelijk mogelijk aan te geven streken, van alle belangrijke of bijzondere planten- en dierensoorten.

Mededeeling van beschouwingen, waarnemingen of bijzonderheden zal worden gewaardeerd; hierbij moet vooral worden vermeld, of die beschouwingen en waarnemingen van rapporteur zelf afkomstig zijn of door hem werden verricht, of dat zij aan anderen werden ontleend; in het laatste geval zouden zoo mogelijk de bronnen te vermelden zijn. Van veel gewicht is verder de vermelding van den tijd waarin, en de omstandigheden waaronder waarnemingen verricht, gegevens verzameld werden.

2. Het exploiteeren of doen exploiteeren dier streken door (bekende) jagers of verzamelaars, de wijze en mate van jagen en

verzamelen door de inheemsche bevolking, alsook de redenen of aanleiding daartoe, en in het bijzonder, het drijven van handel in bepaalde planten (orchideeën), dieren, dierenhuiden, e.d., en eventueel de mate van export hiervan.

3. Gegevens en bijzonderheden omtrent levenswijze en gedrag van bedoelde dieren, en in verband hiermee hun verondersteld of geconstateerd nut of schadelijkheid, zoowel direct voor de menschelijke samenleving als voor de bestaansmogelijkheid van andere, positief nuttige of schadelijke dieren of planten.

De welwillende rapporteur bedenke, dat elke inlichting, hoe gering schijnbaar ook, voor den arbeid der Commissie van belang kan zijn; hij late zich daarom niet weerhouden ook alleenstaande bijzonderheden van slechts enkele planten- en dierensoorten te zenden. Alle gegevens zijn welkom; een schijnbaar opzichzelfstaand feit kan in verband staan of gebracht worden met andere, reeds eerder bekende, en hierdoor een tot dusverre ontbrekende verklaring omtrent het locaal voorkomen, verminderen, vermeerderen of verdwijnen van bepaalde planten of dieren mogelijk maken. Naast vorenomschreven vraagpunten vestigt de Commissie de bijzondere aandacht op de hiernagenoemde dieren; zij beveelt zich aan voor uitvoerige gegevens:

1. Grijze Gibbon, wou-wou of owa op Java (Hylobatas leuciscus Kühl). 2. Groote zwarte Gibbon, siamang op Sumatra (Symphalangus syndactylus Desm.). 3. Kleine Gibbon (geel, licht of donkerbruin) op Sumatra en Borneo (Hylobates agilis Cuvier en andere species). 4. Gekuifde Slankaap, soerili, gijak (niet de gewone monjet kerah) Groote Soenda-eilanden (Semnopithecus spec.). 5. Orang Oetan, mawas op Sumatra en Borneo (Simia satyrus Linné). 6. Javaansche Neushoorn, badak, op Java, Sumatra (Rhinoceros sundaicus Cuv.). 7. Sumatraansche Neushoorn, badak, op Sumatra (Rhinoceros sumatrensis Cuv.). 8. Olifant, gadjah op Sumatra (Elephas maximus sumatrensis Temm.). 9. Tapir, tjipan-tenoek, koedoe ajer op Sumatra (Tapirus indicus Desm.). 10. Banteng op Java, Bali en Borneo (Bos sundaicus Müll en Schlegel). 11. Dwergbuffel, sapi oetan, anoasoort op Celebes (Anoa depressicornis). 12. Bergantilope, kambing oetan, noang op Sumatra (Nemorrhaedus sumatrensis Temm.). 13. Hertzwijn, babiroesa op Celebes (Barbirussa babirussa L.). 14. Tijger, matjan, rimau op Java en Sumatra (Felis tigris sondaica Fitzinger). 15. Panter, toetoel, mejong, gogor op Java (Felis pardus Linn.). 16. Nevelpanter, rimau akar op Sumatra (Felis nebulosa Griffith). 17. Maleische Beer, broeang op Borneo en Sumatra (Ursus malayanus Raffles). 18. Goudkat, rimau merah

op Sumatra (Felis temmincki Vig. en Horsf.). 19. Zwarte beermarter, bintoeroeng op Java, Sumatra enz. (Arctitis binturong Raffles). 20. Schubdier, trengiling op de Soenda-eilanden (Manis javanica Desm.). 21. Vliegende hond, kalong, in geheel Oost-Azië (Pteropus edulis Geoffr.). 22. Andere groote zoogdieren. 23. Reigers, koentoel, blekok, banjo poetih (Ardeidae). 24. Minder algemeene vogelsoorten op Celebes. 25. Python, oelar såwå, op Java, Sumatra, Borneo (Python reticulatus Sch.). 26. Leguaan, minjawak, byawak (Varanus salvator Laur). 27. Reuzenwaraan, boeaja darat op of bij Flores (Varanus komodoensis Ouwens). 28. Groote Schildpad met week rugschild (Trionyx en Pelochelys spec.). 29. Groote Moerasschildpad op Sumatra en Borneo (Orlitia borneensis Gray). 30. Zeeschildpad (Chelone spec.). 31. Snavel- of vischkrokodil, boewaja senjoelong, boewaja sapit (niet de gewone krokodil) op Sumatra en Borneo (Tomistoma Schlegeli S. Müll). 32. Endemisch voorkomende diersoorten op Nieuw-Guinea.

Elkeen heeft onder zijn kennissen of ondergeschikten wel een persoon, die zich meer dan anderen voor de natuur interesseert, iemand, die zich met jagen of verzamelen bezig houdt, of die speciaal belang stelt in orchideeën of andere zeldzame of fraaie planten.

Fotografieën van merkwaardige landschappen en van in het wild levende dieren en planten zijn der Commissie bijzonder welkom.

Mocht men bepaalde terreinen onder de aandacht van de Commissie kunnen brengen, die om een of andere reden speciale bescherming verdienen, dan drale men niet daarvan melding te maken.

DE OPIUM-CONFERENTIE TE BANGKOK.

In de vorige aflevering kon over de bereikte resultaten reeds iets worden medegedeeld (blz. 84). Sedert dien heeft de pers meer volledige gegevens bezorgd. Wij nemen uit de correspondentie, die een der Nederlandsche gedelegeerden, Mr. C. Steinmetz, uit Bangkok aan *De Locomotief* zond, de vermelding van het bereikte en de door hem daaraan vastgeknoopte conclusie over.

Er is in de laatste week bizonder goed gewerkt. Een ieder verlangde naar het einde en wilde resultaten zien. Het kwam er op aan, de uitkomsten van de discussies in een behoorlijken vorm te gieten.

Dit was het werk van de commissie van redactie, waarin Nederland zitting had. Daar kregen de beslissingen, die de con-

ferentie genomen had, den vorm van artikelen van een internationale overeenkomst tusschen de acht vertegenwoordigde landen.

Deze overeenkomst is weinig omvangrijk, er was weinig overeenstemming.

Er werd o.a. bepaald, dat de detailverkoop van opium moet geschieden door gouvernements-ambtenaren, althans door lieden, die onder gouvernementscontrôle staan en een salaris of vaste vergoeding krijgen. Dit is bij ons al het geval zoo lang de regie bestaat. De bedoeling is, dat de verkoopers geen geldelijk belang zullen hebben bij den omzet, en dus den schuiver niet zullen aanmoedigen.

Een andere bepaling van het accoord is, dat aan minderjarigen de toegang tot kitten en het schuiven verboden zal worden. Tot dusver was bij ons de leeftijdsgrens 18 jaren, maar ook los van de conferentie was een verhooging van die grens al in voorbereiding.

Weer een andere bepaling schrijft voor, dat de verkoop à contant moet geschieden. Dit was bij alle contracteerende landen al in practijk en niemand heeft de behoefte gevoeld, om die behoefte wettelijk vast te leggen, omdat het vanzelf spreekt, dat alles wat van landswege verkocht wordt, als: postzegels, spoorkaartjes, zout, enz. contant betaald moet worden.

Ten slotte is een bepaling aangenomen, dat de staatsfabriek in een monopoliseerende kolonie ook een ander gebied van hetzelfde rijk van opium kan voorzien. Dit is voorloopig alleen van belang voor Groot-Britannië, met het oog op de Straits Settlement en Hongkong.

Dat is eigenlijk alles wat er in het Bangkok-agreement staat; voor Nederlandsch-Indië dus weinig nieuws en niets belangrijks.

Verder bracht de conferentie nog eenige aanbevelingen, die aan de regeeringen der Hooge Contracteerende Partijen en aan den Volkenbond zijn gericht.

Deze aanbevelingen zijn opgenomen in de slotacte van de overeenkomst.

Zij betreffen:

1. De wenschelijkheid om de papavercultuur en opiumproductie te beperken en terzake tot een overeenkomst te geraken.

2. De invoering van licentieering en rationeering van het opiumgebruik in gebieden, waarin de sluikhandel daarvoor geen ernstig bezwaar oplevert.

3. De invoering van een registratiestelsel van schuivers voor landen, die dit nog niet hebben.

4. De verbetering van de levensvoorwaarden van en de medi-

sche zorg voor de volksklassen, waaruit de schuivers voortkomen.

5. De toezending aan den Volkenbond van een financieel overzicht van de inkomsten en uitgaven, verbonden aan de opiumregie en den tegengang van het opiumgebruik en sluikhandel.

6. Het stellen van gevangenisstraf op deelneming aan smokkelconcerns.

7. De wenschelijkheid, de djiting zooveel mogelijk aan het gouvernement te doen inleveren.

8. De uitwisseling van gegevens en inlichtingen betreffende opiumgebruik, smokkelhandel, medische zorg voor en sociale nazorg van de schuivers.

9. De aanmoediging door het gouvernement tot onderwerping aan een opium ontwenningskuur.

10. Wetenschappelijk onderzoek van den invloed van opium- en djiting gebruik op het individu en onderzoek van de ontwenningskuren.

Ten slotte kwam de conferentie tot de conclusie dat radicale maatregelen tot onderdrukking van het opiumgebruik geen blijvend resultaat kunnen hebben, zoolang de opiumproductie in sommige landen op groote schaal wordt voortgezet en belangrijke hoeveelheden sluikwaar in het gebied der betrokken landen wordt binnengesmokkeld.

De conferentie heeft daarom ter kennisneming van den Volkenbond en de papaver-verbouwende landen een memorandum opgesteld met feiten, die zoo sterk spreken, dat Perzië en China hierop wel zullen moeten reageeren en laten we hopen, dat dit tot verbetering van den bestaanden toestand zal strekken.

Op Vrijdagmiddag 27 November reden de delegaties voor den laatsten keer naar de conferentiezaal, voor den laatsten keer langs de bloemrijke tempeldaken en vergulde spitsen. De zitting, die op 9 Nov. begonnen was, zou gesloten worden.

De Siameesche voorzitter hield zijn afscheidsrede, de delegaties bedankten de regeering voor haar gastvrijheid en hem voor zijn uitnemende leiding. Dit was meer dan een beleefdheid; de president gaf inderdaad leiding aan de vergadering en hij sprak met gemak Engelsch en Fransch.

Toen werden de documenten of, zooals het in de diplomatieke taal heet, „het instrument", geteekend.

En nu de moraal van dit alles. De moraal is dat de vertegenwoordigde landen maar op weinig punten tot een accoord konden komen, dat veel verder ging dan de strekking van de reeds bestaande opiumtractaten. Niet uit gebrek aan goeden wil, maar

wegens de zeer uiteenloopende toestanden in de verschillende gebieden. Het gaat niet aan om maatregelen voor landen als b.v. Nederlandsch-Indië — waar al meer dan 30 jaren geleden de regie werd ingevoerd en aan de verdere detailleering en aanpassing daarvan onafgebroken is gewerkt — over denzelfden kam te scheren als b.v. voor Macao, waar het monopolie pas in 1927 is ingevoerd en het regieopium nog wordt bereid door een employé van den vroegeren pachter.

Er zijn aan het opiumprobleem en vooral aan de papaverteelt zooveel factoren verbonden van economischen en anderen aard, dat op dit gebied verbeteringen maar uiterst langzaam kunnen voortschrijden.

Daar is b.v. de inwendige wanorde in China, waar legeraanvoerders een lazytax heffen van boeren, die geen papaver verbouwen, of waar generaals de boeren beboeten omdat ze wel papaver telen; maar dezen vragen dan, den oogst te laten rijpen omdat ze anders de boete niet kunnen betalen.

Daar is de toestand in Perzië, dat zijn muntstelsel verlaten heeft en uit nood tot den ruilhandel in producten is overgegaan. In dit land is de papavercultuur voor velen een regelmatig en tot dusver wettig middel van bestaan, eveneens in Turkije en in Yougo Slavië. Het gaat niet aan, deze boeren ineens door een algemeen verbod daarvan te berooven; een ander loonend bedrijf is niet zoo gemakkelijk te vinden.

De zaak heeft nog veel meer kanten en houdt verband met tal van economische en politieke vraagstukken, die niet op een paar propaganda-avonden of zelfs internationale conferenties zijn op te lossen. Zou men ter wille van een theoretisch succes den toestand willen forceeren met negatie van de werkelijkheid, dan zou dat onvermijdelijk blijven bij een succes op papier.

Dit is geen reden, om den moed te verliezen, maar wel om te beseffen, dat werkelijke vooruitgang hierin slechts langzaam kan gaan.

Het stemt bemoedigend, bij de internationale gedachtenwisseling Nederl.-Indië, wat opiumgebruik en bestrijding van den sluikhandel betreft, een gunstige positie te zien innemen: ons regiestelsel wordt menigmaal als goed voorbeeld aangehaald.

Dit is niet alleen een gevolg van den ernst, waarmee wij het vraagstuk beschouwen, en de bestrijdings-maatregelen uitwerken, maar ook van de gunstige ligging van onzen archipel ten opzichte van het directe verkeer met opiumproduceerende landen en den weinigen omvang, dien het opiumgebruik hier bij de inheemsche bevolking heeft.

Het is wel aardig, daarover wat droge, maar beteekenisvolle vergelijkingscijfers te geven.

Het opiumgebruik bedroeg: in Nederlandsch-Indië gemiddeld per schuiver per jaar, in 1929: 311 (in 1930: 295 gram), in Burma 435 gr., in de Straits Settlements 1094 gr., in de Malay States 732 gr., in Broenei 764 gr., in Serawak 1265 gr.

Per hoofd zijn deze cijfers: voor Ned.-Indië 0,97 (en 0,81) gr., Burma 1,94 gr., Straits Settlements 50,23 gr., Malay States 33,26 gr., Broenei 13,75 gr., Serawak 9,83 gr., Macao 78,61 gr.

In de laatste jaren is het opiumdebiet hier sterk achteruit gegaan.

Laten we met de gunstige resultaten voor oogen in deze richting doorwerken!

DE VOLKSUNIVERSITEIT TE BATAVIA.

De Volksuniversiteit te Batavia is den 24en Nov. 1931 onder zeer groote belangstelling geopend. Velen konden in de ruime loge-zaal geen plaats bemachtigen. Onder de autoriteiten bevonden zich de leden van den raad van Indië, Pangeran Koesoemojoedo en W. Ch. Hardeman.

De voorzitter van het bestuur van den Volksuniversiteitsraad, burgemeester A. Meyroos, heette de aanwezigen welkom. Spr. stond stil bij de onderwijs-ontwikkeling in het Westen, bij de groote vlucht, die de techniek in de laatste tien jaren genomen heeft en bij het toenemende verlangen naar algemeene ontwikkeling.

Groote medewerking werd al dadelijk, ook van de pers, ondervonden. Voor alle 16 cursussen is reeds ingeschreven, het totaal der inschrijvingen bedraagt 508 en werd gedaan door 302 personen, waaronder 109 dames, 64 personen van Inheemschen en 13 van Chineeschen landaard. Er zal nog een aantal voordrachten worden gehouden over de „schepping en ontwikkeling der aarde".

Hierna voerde professor dr. De Langen het woord. Hij hield een lezing over „klimaat en gezondheid".

KOLONIALE LITERATUUR.

Het internationale suikervraagstuk en de Java-suikerindustrie, door Dr. A. de Graaff, J. Muusses, Purmerend MCMXXXI. 318 blz. en kaarten, prijs *f* 6.50.

Dit proefschrift voor de promotie tot doctor in de handelswetenschappen aan de Handelshoogeschool te Rotterdam komt tot ons in een tijd, dat het internationale suikervraagstuk bijzonder urgent is en o.a. aan den Internationalen Suikerraad, die kortgeleden te Parijs bijeen was, nieuwe problemen stelde. Het Chadbourne-plan is mislukt, voornamelijk doordat het wereldverbruik nog sneller is afgenomen dan de productie verminderd werd. De uitvoerquota in het plan toegestaan zijn niet bereikt, Cuba ageert sterk voor opheffing der restrictie, Java werd gevoelig getroffen in den afzet op zijn „natuurlijke" Aziatische markten en Br.-Indië heeft zijn met suikerriet bebouwde oppervlakte met 12 % vergroot. In verband met de laatste berichten hieromtrent is het merkwaardig in bovengenoemd boek voorspellingen van een en ander aan te treffen, een bewijs, dat de studie van Dr. de Graaff van waarde is. Dat blijkt trouwens niet alleen uit die voorspellingen of uit de degelijke wijze waarop de schr. het suikervraagstuk behandelde, doch ook uit de beschouwingen van meer algemeen economischen aard in zijn boek. Wij achten die laatste van zooveel waarde, dat wij het bijna moeten betreuren, dat schr. zijn boek een titel als bovenstaande gaf. Hoogstwaarschijnlijk blijven nu tal van knappe gedeelten van dit boek, als die over crisis, landbouwcrisis, dumping[1]) en prijsvorming, ongelezen door hen, die het boek om den titel geen belangstelling waard achten en nochtans genot zouden kunnen hebben van de lectuur van bovengenoemde gedeelten.

Men kan het met tal van principes en resultaten van den nog zeer jeugdigen geleerden schrijver oneens zijn, en toch zijn knappe en logische wijze van behandeling der problemen loven,

[1]) In de September-aflevering van *De I. G.* blz. 790—803 vindt men reeds van denzelfden schrijver dit onderwerp uitvoeriger behandeld.

hier en daar de originaliteit van uitspraken waardeeren en de conscientieuse verwerking der bronnen erkennen. In het begin, de algemeene beschouwingen over het vraagstuk, wordt het internationaal suikervraagstuk ruim gesteld en breed beschouwd, n.l. als probleem van dezen tijd als onderdeel van de wereldcrisis. Daarna wordt de beteekenis van de suikerindustrie voor den Staat geschetst. Hierna komt een bijzonder belangrijk deel n.l. een bespreking van de relatieve beteekenis van de suiker t.o.v. andere producten en de onderlinge verhouding van riet- en bietsuiker. In de volgende hoofdstukken geeft de schr. dan een historisch overzicht van de ontwikkeling der internationale suikerverhoudingen tot op heden. Het o.i. belangwekkendste en knapste deel van het boek handelt in deel II over het hedendaagsche internationale vraagstuk, waarin juist de meer algemeen-economische onderwerpen als b.v. „het agrarisch vraagstuk in het algemeen" de lezing bijzonder waard zijn. De volgende deelen, over het internationaal overleg na den wereldoorlog en over wezen en werken van de V. I. S. P., zijn als onmisbare deelen bij de behandeling van het suikervraagstuk eveneens lezenswaardig, vooral uit handelswetenschappelijk oogpunt, doch uit den aard der zaak meer van waarde voor den lezer, die meer directe interesse bij de suikerindustrie heeft.

Wij kunnen niet nalaten enkele van de vele interessante beschouwingen uit dit proefschrift ter typeering te citeeren: „De rietverbouw geschiedt vrijwel uitsluitend in grootbedrijf, in vele landen is de grond geen eigendom van den verbouwer, die er dikwijls slechts tijdelijk is. Daarom heeft de rietsuikercultuur als zoodanig voor den staat geen sociale waarde, maar vormt zij daarentegen, zooals nog nader zal blijken, juist een gevaar voor den staat. Er moeten dus andere redenen zijn, waarom men de rietsuikercultuur beschermt en die zijn er ook; zij wordt gesteund als productie-apparaat en terwille van de sociaal-economische beteekenis, die zij hieraan ontleent." (Blz. 9 en 10).

„De rietsuikerindustrie kan in haar voornaamste productiegebieden wijzen op gunstige ontwikkelingsfactoren, een steeds doorgaande toeneming van het rendement en een daling der productiekosten. In de bietsuikerindustrie worden de moeilijkheden steeds grooter. De stijgende kosten maken, bij gelijkblijvende rentabiliteit, de industrie op den duur onhoudbaar. Door tal van oorzaken vermag op het oogenblik West-Europa niet meer de optimale productievoorwaarden aan de suikerindustrie aan te bieden. De tropen hebben veel gunstiger groeivoorwaarden dan de gematigde zône en hoe meer zich de tropische landbouw ontwikkelt, des te grooter zullen de gevaren worden, die den landbouw van de

gematigde zône bedreigen. Deze evolutie brengt tal van wrijvingsverschijnselen met zich en hiervan is het suikervraagstuk er een. De verdringing van de bietsuiker is uiteindelijk niets anders dan de opheffing van de suprematie van Europa op dit speciale gebied. Men tracht de behoeften op de meest economische wijze te bevredigen en de gunstiger productievoorwaarden van de rietsuiker zullen, naar het zich laat aanzien, ten slotte tot de verdringing der bietsuiker leiden." (Blz. 243—244).

A. J. K.

Raming der voor het verbruik op Java en Madoera beschikbare hoeveelheden der voornaamste plantaardige voedingsmiddelen in de jaren 1921 *tot en met* 1930, door X. F. Cringe le Roy en *De invoer van rijst in de Buitengewesten*, door Ir. G. C. W. Chr. Tergast, Korte Mededeelingen van het Centraal Kantoor voor de Statistiek No. 2 en idem van de afd. Landbouw No. 17, Archipel Drukkerij — Buitenzorg, prijs *f* 0,60.

De eerstgenoemde publicatie is te beschouwen als een voortzetting van vroegere mededeelingen, waarin het beschikbare materiaal betreffende de voornaamste der voor het verbruik beschikbare plantaardige voedingsmiddelen tot en met het jaar 1925 werden verwerkt. Tot deze voornaamste voedingsmiddelen werden gerekend sawahpadi, padi gogo, maïs, aardnoten, kedelee, cassave, bataten en aardappelen. Onder de factoren, die de grootte der productie beïnvloeden, nam het moessonverloop een overwegende plaats in. Vooral in den zich zeer geleidelijk ontwikkelenden inlandschen voedsellandbouw kan de invloed der heerschende weersgesteldheid zoo groot zijn, dat andere invloeden nauwelijks of in het geheel niet te onderkennen zijn. In de onderwerpelijke tienjarige periode is alleen het verbruikscijfer voor maïs toegenomen, de voor het verbruik beschikbare hoeveelheden rijst zijn op een vrijwel gelijk niveau gebleven. Voor cassave en bataten vertoonen die cijfers een duidelijk dalende tendenz. Gemiddeld is in deze periode de totale rijstproductie ongeveer 7 % onder de voor het gebruik beschikbare hoeveelheid gebleven d.w.z. dat 7 % van het verbruik door import moest worden gesuppleerd. Voor maïs bedraagt de productie gemiddeld 3 % meer dan het verbruik; voor cassave en aardnoten respectievelijk 10 en 19 % meer. In toenemende mate legt zich de bevolking dan ook toe op export dier producten.

De in vorige publicaties gebezigde berekening van de rijst-

waarde als maatstaf voor de vergelijking van de voedingswaarde der verschillende producten is hier niet meer toegepast, omdat de moderne voedingsleer de beoordeeling der voedingswaarde, welke bijna uitsluitend op de chemische analyse berustte, heeft verlaten.

Rijst en maïs zijn de voornaamste bronnen voor de eiwitvoeding der inlandsche bevolking, te zamen leveren zij ruim 75 % van de totale voor het gebruik beschikbare hoeveelheid bruto-eiwit. In de vetbehoefte wordt vnl. voorzien door maïs, aardnoten en kedelee, resp. voor gemiddeld 42, 24 en 16 %. Voor de koolhydratenvoeding zijn rijst, cassave en maïs de voornaamste producten, gemiddeld 95 % van het totaal. Gedurende de in beschouwing genomen 10-jarige periode hebben de eiwit- en de vetvoeding geen bijzondere ontwikkelingstendenzen vertoond. Daarentegen is het waarschijnlijk, dat het verbruik van koolhydraten een geleidelijke vermindering heeft ondergaan als gevolg van een afname der cassave- en batatenconsumptie. Het is niet uitgesloten, dat daarmede een toename der bijvoeding gepaard ging en dus een kwaliteitsverbetering zou zijn te constateeren.

In een naschrift hierop doet Prof. Dr. W. F. Donath tal van interessante mededeelingen omtrent de voedingswaarde der voedingsmiddelen, o.a.: „Zelfs komen van de verschillende cerealiën, de rijsteiwitten de dierlijke eiwitten in hun samenstelling en in de onderlinge verhouding der aminozuren, het meest nabij, vandaar ook, dat in het inlandsche menu, waarvan rijst het hoofdbestanddeel vormt, het eiwitgehalte in den regel zoo laag kan zijn."

Wat het tweede deel dezer mededeelingen betreft, een gedetailleerd beeld van de plantaardige voeding der bevolking in de Buitengewesten is niet te geven, zelfs niet van de rijstvoeding, wel echter van de aanvullingen van het tekort aan rijst door invoer van elders. Globaal kunnen de Buitengewesten in drie groepen ingedeeld worden, n.l. Sumatra, Borneo en Bali en Lombok, waar rijst verreweg het voornaamste plantaardig voedingsmiddel is, Celebes en de Timor-archipel, waar naast rijst vnl. maïs een belangrijke plaats op het bevolkingsmenu heeft, terwijl de derde groep wordt gevormd door het Gouvernement der Molukken, waar sago het hoofdvoedingsmiddel is. De mededeeling geeft een zeer duidelijk overzicht van de rijstinvoer- en uitvoerexcedenten van de Buitengewesten aan de hand van vele tabellen en verduidelijkt door vele grafieken, daarbij is uiteengezet in hoeverre de bevolking dier gewesten afhankelijk is van den invoer van rijst. Er bleek uit, dat in de meeste gewesten de bevolking nog voldoende in de gelegenheid is om, zoo noodig door

uitbreiding van de teelt van voedingsgewassen, in haar eigen voedselbehoefte te kunnen voorzien. In tijden van rijstschaarschte en in die van lage prijzen voor exportproducten heeft terugkeer tot den voedsellandbouw vrij algemeen plaats. In enkele gewesten, met name in S. O. K., Riouw en O., Banka en O., Billiton, Westerafd. van Borneo en Menado, is de toestand minder gunstig, doch in deze gewesten komen belangrijke bevolkingsgroepen voor, die nooit aan den voedsellandbouw deelnemen en inkomsten uit andere bronnen trekken. Hiertegenover staat, dat Celebes en O., Bali en Lombok en S. W. K. zoo noodig een vrij belangrijk surplus aan rijst kunnen leveren.

A. J. K.

Indisch Verslag 1931. *II Statistisch Jaaroverzicht van Ned.-Indië over het jaar* 1930. Samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek van het Dep. van Landbouw, N. en H. — 's Landsdrukkerij, Batavia 1931. Prijs *f* 6.—.

Het Indisch Verslag is op geheel nieuwe grondslagen ingericht. In overeenstemming daarmee is het Statistisch Jaaroverzicht, dat in de zeven hieraan voorafgaande jaren als afzonderlijke uitgave van het Kantoor v. d. Statistiek uitkwam, deel 2 van het Indisch Verslag geworden. Behalve enkele wijzigingen in vorm en inhoud van enkele tabellen zijn in dezen achtsten jaargang van het overzicht wederom een aantal nieuwe tabellen opgenomen. Enkele tabellen zijn tijdelijk, andere ook definitief vervallen, deels uit bezuinigingsoverwegingen, deels omdat nieuwere gegevens ontbraken. In deze uitgave zijn voor het eerst de resultaten opgenomen van de op breeder basis opgezette immigratie-statistiek. In verband met de reorganisatie der Gerechtelijke statistieken onderging het hoofdstuk Rechtswezen een belangrijke wijziging. In het hoofdstuk Belangrijke onderwerpen zijn ditmaal een drietal tabellen opgenomen, die betrekking hebben op de landsfinanciën.

A. J. K.

Java in onze Kunst, door Gerard Brom. Uitg. Mij. N.V. W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

Onlangs verscheen bij W. L. en J. Brusse te Rotterdam, een lijvig boekdeel onder bovenstaanden titel, van de hand van Professor G. Brom, in den hem eigenen, bizonder onderhouden-

den schrijftrant, welke echter niet wegneemt, dat de lectuur er van vrij vermoeiend is, te meer, omdat iedere bladzijde, aan den voet, van de noodige verwijzingen voorzien is.

Daar het werk voorzeker mede als studie-materiaal bedoeld is, zou men eigenlijk ook alle boeken, waarnaar verwezen wordt, daarop moeten naslaan en behalve een uitgebreide bibliotheek ook veel tijd ter beschikking moeten hebben. Die talllooze aanhalingen — een personen-register, dat het boek besluit, bevat ruim 300 namen! — pleiten evenzeer voor de eerbiedwaardige belezenheid van den geleerde, als voor zijne gulle bereidwilligheid om van zijn kunde en inzicht aan anderen mee te deelen. Daarvoor kunnen zijne lezers hem niet dankbaar genoeg zijn.

Na zijn Indische reis gevoelde deze hoogleeraar blijkbaar behoefte zijne indrukken van land en volk weer te geven, door er een historisch overzicht van Nederland's aanraking, speciaal op kunstgebied, aan vast te knoopen.

Hij draagt het boek op aan: „den Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen, in dank voor een meer dan Nederlandsche gastvrijheid, in de Oostmoesson 1930." In zijne voorrede zegt hij o.m.: „Onze bij Indië aangepaste, op een koloniale stijl gerichte meubels of gebouwen vallen buiten deze studie, die geen sporen van het vaderland in de Oost, maar indrukken van de Oost op ons volk verzamelt, om het beeld, door schrijvers en schilders geleidelijk van Java gevormd, te schetsen. Hoe heeft de Nederlandsche geest het leven, met name de volksaard en het landschap in Java opgenomen? Dat is de vraag, die hier behandeld wordt."

Schrijver gaat dit op geniale wijze na, van de allervroegste tijden onzer aanraking met Indië, van den O. I. Compagnie-tijd af, tot op heden en verdeelt zijn stof in vijf hoofdstukken, genaamd:

De Compagnie,
Ontdekking van Java,
Multatuli,
Tempo Doeloe
Een nieuwe Geest,

verlucht met een zestiental afbeeldingen, naar schilderijen uit die verschillende tijdvakken.

Dit is wel een geheel nieuw terrein van onderzoek, waarvan de weerga zelfs niet in de Engelsche of Fransche literatuur te vinden is.

Alle verschijnselen op Nederlandsch Kunstgebied, door Indië beïnvloed, werden door schrijver nauwkeurig onderzocht en beschreven, ook volgens beoordeeling van andere critici en vaak op scherpe wijze gehekeld. Meedoogenloos wordt o.a. aan de

kaak gesteld, hoe, van den beginnen af, de geldelijke voordeelen, bij de Hollandsche kooplieden en aandeelhouders, het meeste gewicht in de schaal legden en hoe dit van zelf ook tot uiting kwam, in de werken der kunstenaars, vooral van hen, die nimmer in persoonlijke aanraking met Indië waren gekomen, zoodat de schilders Javanen als negers plachten weer te geven en dichters de weldaden bezongen, welke wij den Oosterling zouden bewezen hebben, in den waan, dat wij, met onze „hooge beschaving", alles te geven en niets te ontvangen hadden.

Sarkastisch wijst schrijver op het feit, dat Java tijdelijk door Engelschen moest worden bezet, om bekend te worden aan Europa; hoe het Standaardwerk van Raffles eerst na twintig jaar in het Nederlandsch vertaald werd en daaruit toen de beschrijving van alle gedenkteekenen, gebruiken of gedichten, met het oog op den „zakelijken landgenoot", was geschrapt. In zijn eigen woorden: „wat scheelde 't hem (den vertaler) of de Javanen er ook al architectuur en levensstijl en poëzie op nahielden! Er was hier geen vraag naar zulke artikelen!"

Maar even hartgrondig weet schrijver op zijn tijd te loven, op het schoone en nuttige te wijzen, zoowel wat Multatuli, als de velen na dien bekend geworden mannen en vrouwen letterkundigen, als wat den stoet van schilders betreft, die, vooral in de laatste tijden, door Indië zijn geïnspireerd. Weinig is er aan zijn speurend oog ontsnapt en al zou men soms zeggen, dat zijn humor niet steeds onbevooroordeeld is, toch moet het menig kunstenaar der moeite waard zijn des professors oordeel te leeren kennen.

Bizonder interessant is het ook voor ieder, die niet alleen in land en volk van Indië, maar ook in de algemeene kunstgeschiedenis belang stelt, om in dit boek te volgen, hoe goed 't den schrijver gelukt is aan te toonen, waarom eerst zoo laat in Nederland de waardeering voor het Oosten is beginnen te ontwaken, hoe daarvoor zooals hij 't zelf uitdrukt: „Een andere levenshouding noodig was, dan de zelf-verheerlijkende autonomie, die het Westen sinds de renaissance overal liet uitvoeren, ten koste van den eerbied voor een onzichtbare werkelijkheid.

„Het leidend Europa gaat bij het Oosten in de leer, nu een enkel werelddeel te klein geworden is om te bewonen. De geest grijpt naar het archaïsme van het Oosten, niet omdat het oud, maar omdat het zoo springlevend aandoet, als de geboorte van de schoonheid. En aan die oorsprong zelf wil het Westen weer een druppel oorspronkelijkheid zoeken."

Schrijver besluit zijn boek met de hoopvolle woorden: „Een Nederlandsche Kunst in Indië zal eerst bloeien, wanneer Indiese

kunstenaars tot volle kracht gekomen zijn." „Er is een jonge geslacht opgetreden, dat de moderne geest van Europa bewust met Oostersche gegevens versmelten wil. De omstandigheden lijken in het nieuwe Java gunstiger dan ooit om door de schilderkunst, van ouds het echtste vermogen van ons volk, het Nederlands gevoel voor Indië te openbaren."

En moge schrijver terecht zijn vertrouwen aan het slot voor zijn „Voorrede" hebben uitgesproken: „dat zijn werk tenminste bepaalde genootschappen, misschien zelfs sommige overheden zal helpen herinneren aan de beteekenis, die Indië voor de bezieling van onze kunst en onze kunst voor de verhouding tot Indië heeft."

Voor zulk een veelzijdig, doorwerkt boek is de prijs van *f* 4.75 (*f* 6 gebonden) zeker niet te hoog.

Wij wenschen het in veler handen!

G. v. B. T.

Catalogue du Fonds Tibétain de la Bibliothèque Nationale. IV, I. — Les Mdo Man. Marcelle Lalou. Geuthner, Paris 1931. 111 aan één zijde bedrukte pagina's, geautografeerd; 60 frs.

In Nederland hebben zich slechts zeer weinigen met het Tibetaansch bezig gehouden en een traditie, zooals bijv. de studie van Sanskrit of Arabisch bij ons is, zal voor deze taal, al is zij in bepaald verband ook van belang voor de kennis van de Hindoe-Javaansche cultuur, wel nooit ontstaan. In sommige andere landen is dit wèl het geval, daar zijn geregeld een aantal kenners van de Tibetaansche taal en letterkunde. Zij groepeeren zich om groote handschriftcollectie's, speciaal in Engeland, Frankrijk en Berlijn. Hetzelfde verschijnsel kan men ook in andere takken van de oriëntalistiek waarnemen: door de handschrift-vondsten van de Duitsche Turfan-expeditie's werd Berlijn tot een centrum van de bestudeering van de Centraal-Aziatische talen. In een vroeger stadium was de „Dispersion des Materials" ook van groot belang voor de studie van Sanskrit en Pali: de belangrijke reeks Deensche palisten bijv. is te verklaren door de groote collectie Pali-handschriften, die Rask van een reis in 1820 meebracht naar Kopenhagen. Voor deze en andere talen, waarbij men beschikt over een groote hoeveelheid gedrukte teksten, is het al of niet aanwezig zijn van handschriften thans van minder belang, een grondige bestudeering van deze talen wordt door het ontbreken van manuscripten niet meer onmogelijk gemaakt. Met het Tibe-

taansch verkeert men echter nog in het oudere stadium: de studie ervan heeft haar centra bij de handschriften-collectie's, ook buitenlandsche oriëntalisten vinden daar materiaal en voorlichting, en kunnen later in het eigen land de verworven kennis weer aan anderen meedeelen. In de landen buiten de centra, waartoe ook Nederland behoort, heeft het Tibetaansch dan ook een zeer beperkte verbreiding gevonden. Toch is de litteratuur in deze taal van veel belang en wel voor de kennis van het Boeddhisme. Tibet deed eerst laat, in de zevende eeuw, zijn intrede in de Boeddhistische wereld. Talrijke geschriften werden in het Tibetaansch vertaald, in de 14e eeuw ontstonden de Tibetaansche Canon, Kanjur, en een verzameling van commentaren en dergelijke werken, Tanjur. Zij zijn in hoofdzaak vertalingen uit het Sanskrit en bevatten — dit is het belangrijke — allerlei teksten, die niet meer in het origineel bewaard zijn. Een copie van den Kanjur werd in 1820 ontdekt door den Hongaar Csoma de Körös en leverde met Nepaleesche teksten het eerste materiaal voor de kennis van het Boeddhisme. Later werd aangetoond, dat oudere gegevens te vinden zijn in de Pali-teksten, maar steeds vonden de Tibetaansche geschriften in bepaalde kringen veel belangstelling. Ook voor het sterk tantrische oudjavaansche Boeddhisme vindt men, zooals reeds is aangeduid, tal van parallellen en gegevens in Nepal en Tibet.

Naast Kanjur en Tanjur omvat de Tibetaansche litteratuurschat de handschriften, die in Chineesch Turkistan ontdekt zijn en een aantal andere werken. Tot deze laatste behooren de beide collectie's (Mdo-man), wier inventaris men vindt in het geschrift van Marcelle Lalou. De schrijfster geeft een uitvoerige inhoudsopgave van het grootste handschrift (205 teksten) en vergelijkt dit met de andere collectie en met drie dergelijke geschriften in Parijsche bibliotheken. Zij bevatten verschillende teksten, die noch in den Kanjur, noch in den Tanjur voorkomen. Tot dusver bestonden van deze collectie's slechts gedeeltelijke inventarissen in manuscript. Door deze inhoudsopgave met uitvoerige registers zullen zij ongetwijfeld aan belangrijkheid winnen.

A. J. B. K.

Oedaya. Orgaan van het Nederlandsch-Indonesisch Verbond. Afl. 10, 11, 12.

Het in 1923 door Rn. Ms. Noto Soeroto opgerichte maandblad *Oedaya* (Opgang) zal voortaan niet meer verschijnen. Om den jaargang vol te maken heet de laatste aflevering een van 3 maanden. Noto Soeroto is tot het laatst toe de leider van het geïllu-

streerde tijdschrift gebleven. Hij verliest een der middelen, waarmede hij zijn ideaal, van wederzijdsch erkennen, waardeeren en begrijpen tusschen Nederlanders en Indonesiërs, van rassentoenadering en van vrede tusschen de volkeren, tot dus verre heeft gediend.

De uitgave moet worden gestaakt; het is onmogelijk gebleken haar met het te gering aantal abonnementen in stand te houden.

Wij hebben dit met leedwezen vernomen. Oedaya nam onder de hier te lande verschijnende bladen een zeer bijzondere, eigene plaats in, het heeft dapper gestreden voor een ideaal. De heer Noto Soeroto voegt aan zijn *„ten afscheid"* toe *„maar tot weerziens."* Wij hebben in dit opzicht geen groote verwachtingen. Wel kan te eeniger tijd weer een Indonesiër h.t.l. tot de oprichting van een tijdschrift komen, om een ideaal te dienen, dat overeenkomt met dat van den bekwamen schrijver en woordvoerder, die ook de hoofdpersoon is in Nederlandsch-Indonesisch Verbond, maar wij durven een dergelijke verwachting niet voor de naaste toekomst vormen en wij zien haar ook niet als een waarschijnlijk werk van Noto Soeroto in Nederland.

Deze energieke Javaan heeft in ons land velen naast zich zien staan, ook vooraanstaande figuren uit het politieke en nationale leven, hij is in vergaderingen toegejuicht, hij heeft steun ondervonden van oprechte vrienden, maar in dien opgang bleek tevens hoe moeilijk het is erkennen, waardeeren, begrijpen te bereiken van blank en bruin te gelijk over en weer, hoe moeilijk het is door rassentoenadering bevrediging te brengen voor beide rassen. Stemmen uit Indië spraken een zekere mate van wantrouwen uit. Noto Soeroto meende hiertegenover eenige tegemoetkoming te moeten betoonen. Maar daarmede ging een losser maken van de h.t.l. aangeknoopte banden gepaard. De bekoring was gebroken.

Volgens een courantenbericht, keert Rd. Ms. Noto Soeroto naar Java terug en wacht hem daar een werkkring, die hem niet zal beletten in het ijveren voor zijn ideaal te volharden. Hierin ligt veel goeds. Indien de dichter-politicus er toe mocht komen daar, onder Nederlanders en Indonesiërs, voldoenden steun te vinden om Oedaya, en dan als Indisch orgaan, weer te laten verschijnen, kunnen èn het blad, èn de beweging van het Nederl.-Indonesisch Verbond een nieuw tijdperk te gemoet gaan. Wij maken ons t.d. geen illusies, maar als Noto Soeroto de kracht bezit om zich zelf gelijk te blijven, durven wij hem wel succes in die richting toewenschen.

Erotiek en extase, door Jan van Lumey. Hollandia-drukkerij. Baarn. Prijs. *f* 1,90, geb. *f* 2,50.

Het volledige opschrift van dit werk (175 blzn.) geeft bovendien nog aan: Een boek over antieke en moderne liefde, met een inleidend woord van Dr. A. W. van Renterghem.

De schrijver brengt geen nieuws, ook niet in zijn bespiegelingen, zelfs niet in zijn raadgevende beschouwingen. Maar hij behandelt hetgeen elders over de wederkeerige inwerking van min en verrukking op elkander geschreven is op een wijze, die zijn boek toch tot iets eigens maakt. Een zeer ruime plaats heeft hij gegeven aan de tegenstelling tusschen de opvatting van den Westerling en die van den Oosterling, waarbij de eerste met zijn mannenzelfgenoegzaamheid verre wordt achtergesteld bij den laatste, die in den liefdesomgang mystiek wil blijven leggen.

In het Westen de prostituée verstoteling, met het schandemerk geteekend. In de oudheid de heilige deernen. In het Oosten de vereerde tempelpriesteressen.

In het Westen geen opvoeding van de aankomende jeugd in wat de uitoefening der liefde voor haar toekomst beteekent. Bij den Oosterling is die opvoeding een heilige taak van verheven beteekenis.

In het Westen is op het oogenblik, dat hij haar het meeste noodig heeft, de vrouw voor den jongeling inderdaad volkomen onbereikbaar. Het Oosten redt hem voor de gevolgen van een dergelijke miskenning van het temperament.

Het Christendom nam de ernstige verantwoordelijkheid op zich, dat het de achting voor de vrouw vernietigde. Alle andere wereldgodsdiensten bewijzen een devoten eerbied voor het zwakkere geslacht en voor de sexueele functie.

De Westersche neiging om de sexualiteit te verlagen en als een dierlijken lust te veroordeelen, heeft het merkwaardige verschijnsel veroorzaakt dat in de moderne psychologie „de frigide vrouw" wordt genoemd. De Westerling heeft eeuwen lang de vrouw misbruikt en in haar teederste gevoelens beleedigd. Tegenwoordig verstaat de vrouw hier haar roeping niet meer; door onze grofheid heeft zij haar taak verleerd.

Vaak ter sprake komen de onderlinge mannenliefde, de eunuchen en de defloratie van het meisje.

Wij stippen slechts even aan, hier en daar een keuze doende uit vele wijsgeerige uiteenzettingen, doorspekt met historische waarnemingen.

Bij het lezen dringen zich ook verwachtingen op, die niet bevredigd worden. Niet tot hun recht komen, o.i. zwangerschap,

moederschap, lama's, bolsjewisme, harem, in verband met Schr.'s onderwerp.

Een boek, dat weinig bekend is, al is 't in tweede uitgave verschenen, heeft zich gewaagd aan de vraag: Wat is liefde? De Schr. D. Limburger [1]) voert in zijn eigenaardig gesteld verhaal, dat geen roman wil zijn en daar toch wel wat van heeft, ten slotte tot deze conclusie, die ons niet slechts gevonden lijkt:

„Liefde is de behoefte om zelfvoldoening te putten uit het zich wijden aan de vreugde, het geluk of den roem van het voorwerp der liefde. In niets dat *deze* behoefte aan *die* wijding mist is liefde."

't Wil ons voorkomen, dat de heer van Lumey, als hij zich in bespiegelingen over deze stelling zou willen verdiepen, wellicht tot aanwijzingen zal kunnen komen, die kans geven op nuttiger leering, dan die welke hij in zijn hier besproken werk ten beste heeft gegeven.

De bestrijding van het oorlogsgevaar, vooruitzichten en gevolgen, door W. J. van de Woestijne. P. N. van Kampen & Zn., A'dam.

Ontwapening, Christendom en Volkenbond. Een principieel betoog tegen nationale, eenzijdige weerloosheid, door A. J. Maas. Tweede, bijgewerkte druk. Boekdr. v. h. H. Born, Assen.

Het in zoo menig opzicht beteekenisvolle gebeuren in Mandschoerije is ook duidelijk komen maken hoe weinig practische waarde de artikelen 15 en 16 van het Volkenbondsverdrag hebben. En alle mogendheden welke een voorname rol hebben vervuld in het bijbrengen van dit bewijs zijn niet slechts leden van den V.B. (Amerika uitgezonderd), maar hebben zitting in den V.B.-Raad, ja, zijn meerendeels zelfs permanente leden van dien Raad.

Door de schrijvers en politici, die verkondigden dat Nederland met oorlogsgevaar feitelijk geen rekening meer heeft te houden en op een verzekering van zijn neutraliteit niet meer bedacht behoeft te zijn, in Europa noch in Azië, zal nu wellicht worden aangevoerd: tot een oorlog tusschen China en Japan is 't formeel niet gekomen, wel rukt het leger van het eene land vooruit in het gebied der andere mogendheid, wel kan het land, dat zich niet aan het V.B.-verdrag en aan de besluiten van den V.B.-Raad stoort, hierdoor een provincie ontnemen aan het andere, dat op den V.B.

---

[1]) Gebr. Graauw's Uitg. Mij. Amsterdam—Soerabaja. Elsa en Mary (Wat is liefde?) 2e uitgave. 1929.

is blijven bouwen en vertrouwen; maar „oorlog", neen die is niet „verklaard".

Hierbij aansluitend, zal dan ook worden gezegd, dat, aangezien er geen oorlog is, is er ook geen neutraliteit toe te passen, immers wanneer niet officieel ter kennis van onze regeering is gebracht, dat tusschen twee landen de oorlogstoestand is ingetreden, bestaat de verplichting voor onze regeering niet om ter kennis der strijdende staten te brengen, dat Nederland besloten heeft neutraal te blijven. Wie zich voor deze redeneering laat vinden laat zich bij den neus leiden door generaal Honzjo, die met deze redeneering Japan en den V.B.-Raad verplicht heeft naar zijn pijpen te dansen.

Maar wie 't eerlijk neemt zooals 't is, moet erkennen, dat er oorlog is en wordt gevoerd door twee leden van den V.B. en dat Nederland in dien strijd neutraal blijft, moet ook erkennen dat hieraan niets zou veranderen het feit der formeele oorlogsverklaring, want komt deze, dan wordt eenvoudig doorgestreden en dan zal Nederland niet anders kunnen doen dan formeel de neutraliteitsverklaring uitvaardigen.

De V.B. heeft gedaan wat hij kon, zoo wordt verzekerd. Naar de letter van het V.B.-verdrag geoordeeld, is dit niet juist, wij wezen er reeds op, dat de artt. 15 en 16 andere mogelijkheden aanwijzen. Erkent men, dat de V.B. inderdaad niet meer had kunnen bereiken, dan ligt hierin juist de veroordeeling van hen, die de V.B. reeds durfden beschouwen als het orgaan dat den vrede veilig stelde, of den vredebreker wel mores zou leeren.

Nog een redeneering, die men ingang tracht te doen vinden luidt: indien de V.B. zich niet met het Japansch-Chineesche conflict had bemoeid zou 't stellig veel erger geloopen zijn. Treurige uitvlucht! Vooreerst kan men onmogelijk zeggen hoe iets geloopen zou zijn, indien iets nagelaten ware dat nu gedaan is. Maar voorts is 't een vrijbrief geven tot handelen, om le fait accompli tot rechtstitel te maken. Wil een land, lid van den V.B., een slag slaan in het gebied van een medelid, het beginne met zich op ouderwetschen trant te herinneren, dat de eerste klap een daalder waard is, met den V.B.-Raad is verder wel te praten, ja, die stelt zijn sympathie wellicht nog aan de zijde van den brutale, die toont maling te durven hebben aan art. 10 van het V.B.-pact (eerbiedigen der territoriale integriteit).

Dan is er ook nog de beschouwing over den chaos in China, waardoor daar elke berekening in de war loopt. Maar die toestand is niet ontstaan in enkele weken. In September koos de V.B. China tot lid van den V.B.-Raad, toen werd het dus niet als een ontoerekenbare staat beschouwd. In diezelfde maand zette

voor den V.B. het Chineesch-Japansche conflict in. Afgescheiden hiervan spreekt ook hieruit de fout van hen, die zich het verloop der zaken alleen wilden denken volgens lijnen, welke zij uitgestippeld meenden te zien, of wilden zien, en die de maatregelen voor de toekomst te nemen, wilden beperken tot de mogelijkheden door die lijnen bepaald.

Deze uiteenzetting vormt niet 't motief der uitgave van de twee in hoofde dezes vermelde studiën. Deze werden op nieuw bewerkt vóórdat het Japansch-Chineesche conflict zijn scherpen vorm had aangenomen. Kapitein Maas heeft zich zoo weinig in het gebeuren om en bij het Nederlandsch gebied in het Verre Oosten verdiept, dat wij hem dit als een tekortkoming zouden willen aanrekenen, ware het niet, dat zijn betoog op principieelen grondslag wil bestrijden de propaganda voor nationale, dus eenzijdige weerloosheid, hetgeen ook kan geschieden zonder den blik in de verte te richten. Maar waar hij, naast de zedelijk-religieuze gronden, een ruime plaats geeft aan de motieven ontleend aan het Volkenbonds- en Volkenrecht, heeft de jongste geschiedenis van het Verre Oosten toch voor zijn betoog in menig opzicht bewijzen bijgebracht, die zoodoende niet alleen de beteekenis van zijne uiteenzettingen zelve verhoogen, maar die ook omgekeerd de actualiteit van zijn geschrift op ongezochte wijze zijn komen verhoogen.

Dit is in nog grooter mate het geval voor het betoog Van de Woestijne, dat, ook rekening houdende met hetgeen, naar aanleiding van zijn vroegere uiteenzettingen, werd aangeteekend in *De Indische Gids* (April, Mei, Juli 1931), aandacht vraagt voor het verre wereldgebeuren, al bepleit hij vooral de bedreiging, die een weerloos Nederland vormt voor den Europeeschen vrede.

Maas heeft het over recht en plicht van Nederland, om zich veilig te stellen bij een gewapend internationaal conflict.

Van de Woestijne heeft het vooral over recht en plicht van Nederland, om den vrede veilig te stellen, door gewapend mede te werken om een internationaal conflict te voorkomen.

In de nationale- en in de internationale doelstelling ligt principieel verschil. Maar beide Schr.'s wijzen op eenzelfde plichtsbetrachting als middel. Beiden willen wakers zijn over den vrede, beiden zijn oprechte vrienden van de Volkenbondsgedachte. Beiden waarschuwen tegen het drijven van hen, die onze landgenooten willen winnen voor de drogreden, dat nationale eenzijdige weerloosheid zou moge worden aanbevolen ter bevordering van den vrede.

Encyclopaedie van N.-I. Hoofdredacteur Prof. D. G. Stibbe, redacteur in Ned.-Indië Dr. J. Stroomberg. Aanvullingen en wijzigingen. Afl. 29 (Nieuwe serie afl. 14). Mart. Nijhoff. 's-Gravenhage.

Ten vorigen jare is verschenen: De nationalistische beweging, van J. Th. Petrus Blumberger, een boek, dat daarna in een Fransche uitgave verwerkt is. De encyclopaedie, die ook een tijdspiegel wil zijn, heeft den Schr. van die uitvoerige studie bereid gevonden de gegevens van zijn boek, kort samengevat, in een artikel van ruim 15 pagina's (dubbel-kolom) weer te geven. Dit vult de laatste (December) afl. meerendeels. Maar hij heeft het stuk tot heden bijgewerkt en in nog een 10-tal bladzijden het Indonesisch politiek vereenigings- en verbondsleven voor den geheelen archipel behandeld.

Tot heden bij? Zoo juist lezen wij over *Tirtajasa*, als de politieke vereeniging der Bantammers toegetreden tot de nationalistische federatie (P. P. P. K. I). Het proces der partijenzetting is nog in volle gisting; zoo is 't moeilijk tot heden bij te blijven.

Andere onderwerpen in deze aflevering zijn: het slot van *Veeartsenijkundige dienst*, een aanvulling van *Bevolking*, de geschiedenis van de *Kon. N.-I. Luchtvaart Mij.* en het begin van de *Volkstelling* in 1930.

Professor Mr. J. E. Heeres.

Toen *De Indische Gids* in 1929 zijn vijftigjarig bestaan herdacht behoorde professor Heeres tot hen, die een bijdrage toezegden voor het jubileumnummer. Hij deed dit voorwaardelijk, omdat hij niet met zekerheid kon verklaren genoeg tijd te zullen vinden voor het samenstellen van 't toegezegde stuk: „Onze koloniale geschiedschrijving in de laatste kwart eeuw." Mr. Heeres was toen namelijk bezig met de bewerking van deel II van zijn *Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum*, dat in December 1930 voltooid werd en in 1931 is verschenen, als uitgave van het Koninklijk instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Inderdaad kon hij het artikel niet voltooien vóórdat het nummer verscheen, maar de toezegging was toch gehandhaafd gebleven, zooals wij haar dan ook in het jubileum-nummer hebben kunnen aankondigen. De hooggeachte geleerde had daarbij zelf te pas gebracht, dat hij in 1891 reeds tot de medewerkers van *De Indische Gids* had behoord.

Door verschillende redenen, waartoe ook de minder goede gezondheid behoorde, kwam het nogmaals tot uitstel.

In April 1931 schreef hij nog over deze redenen, doch voegde daaraan toe: „Toch heb ik de toegezegde (beredeneerde) bibliographie volstrekt niet uit het oog verloren. Ik zou U nu dit willen voorstellen, dat ik *trachten* zal haar up to date te bewerken tot 1 Januari 1934, zóó dat, als ik mij niet verheugen mag in zoo langen levensduur, het werk ter beschikking kan worden gesteld van een anderen bewerker, die het dan voltooien kan; — of dat ik telkens tracht het met gedeelten te voltooien, zoodat ik ga tot 1 Januari 1932, 1933 of 1934. Stellige beloften mag ik niet doen; het zijn slechts mogelijkheden.

U wilt mij te zijner tijd wel eens Uwe meening mededeelen."

Spoedig volgde ons antwoord; wij kozen het eerste voorstel der kalme bewerking t.g.t. tot 1 Januari 1934.

In dit schrijven ligt de geheele persoonlijkheid van den man, die zooveel geven wil als hij kan, zoolang als hij kan; van den geest,

die vergaren wil om te geven; van den werker, die zijn werkplan door trekt tot zijn laatsten ademtocht, kracht leggend in-, kracht puttend uit den arbeid, die hem lief is geweest en lief is gebleven.

Als wij hier aan Heeres een eerbiedigen groet ten afscheid brengen, met erkentelijke hulde voor hetgeen hij als medewerker van *De Indische Gids* heeft beteekend, drukken wij de hoop uit in de gelegenheid te mogen zijn de studie, welke hij voor ons tijdschrift bestemd had, alsnog te publiceeren, indien blijken zal, dat deze reeds een bepaalden vorm aangenomen heeft.

Mr. Jan Ernst Heeres, oud-hoogleeraar aan de Ind. instelling te Delft en aan de Rijksuniversiteit te Leiden, is den 16 Februari overleden te 's-Gravenhage.

Den 30 Mei 1858 in Zuidhorn geboren, studeerde hij te Groningen in de rechten en de letteren en promoveerde aldaar in 1885 tot doctor in de rechtswetenschap op een proefschrift: „De wijzigingen in den regeeringsvorm van Stad en Lande in 1748 en 1749", terwijl hij het volgende jaar het candidaatsexamen in de Nederlandsche letteren aflegde.

Van 1888 tot 1897 was hij ambtenaar aan het Algemeen Rijksarchief, het laatst adjunct-archivaris, totdat hij in 1897 benoemd werd tot hoogleeraar in de geschiedenis van Nederlandsch-Indië aan de toenmalige Indische Instelling te Delft. In 1902 werd hij tot het hoogleeraarschap in Leiden geroepen.

In 1913 begaf Mr. Heeres zich ook in de politiek. Zijn verkiezing in het district Leiden in de Tweede Kamer, beteekende een overwinning van de Unie-Liberalen. In 1918 werd zijn mandaat niet hernieuwd, doch zijn actieve belangstelling voor het staatkundige leven bleef en zoo was hij de leider en algemeene voorzitter van de Democratische Partij, die echter nog geen zetel in het Parlement heeft kunnen bemachtigen.

Een aantal geschriften staat op zijn naam. o.a.: Bouwstoffen voor de geschiedenis der Nederlanders in den Maleischen Archipel (1895); Daghregister int Casteel Batavia (1896): Abel Jansz. Tasmans journal of the discovery of Van Diemensland and New Zeeland in 1642, with documents relating to his exploration of Australia in 1644 (1898); Heeft Nederland de Kaap verkocht? (1898); Het aandeel der Nederlanders in de ontdekking van Australië (Ned. en Eng. tekst 1899); De Oost-Indische Compagnie; ter herinnering (1902); Belang en minderwaardigheid (1902); Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum (1907); Duitschers en Nederlanders op de zeewegen naar Oost-Indië voor 1592/5 (1926).

Talrijk is het aantal zijner artikelen in verschillende tijdschriften.

Zooals boven reeds gezegd, verscheen het vorige jaar het tweede deel van zijn *Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum*. In de inleiding van dit omvangrijke werk sprak hij in denzelfden trant, als in het weergegeven gedeelte van den aan ons gerichten brief, dezelfde bezorgdheid, dezelfde zorgzame voorziening. Waar hij schreef over het derde deel, dat moet loopen over de jaren van 1676 tot 1800, zeide hij:

„Of ik den tijd zal hebben, het werk te voltooien.....? In elk geval wordt door mij zorg gedragen, dat het reeds gecopieerde materiaal voor deel III benevens mijne aanteekeningen zóó geordend is, dat een eventueele voortzetter van mijn arbeid zich daarin gemakkelijk zal kunnen oriënteeren."

Heeres laat als archiefonderzoeker een plaats open. Zal een vervanger te vinden zijn? Als deze eenmaal het afgebroken werk zal voortzetten, zal hij voor den aanvang van die taak bouwstoffen verzameld en geordend vinden. De opdracht zal dan worden: het geheel te voltooien in den geest van den meester.

GEORGE NYPELS.

Het Roode Kruis in Ned.-Indië

DOOR

H. BAKKER,

Luitenant-Generaal N. I. L. b.d.

Legercommissaris v/h Ned. Roode Kruis.

(Vervolg en slot van pag. 113).

In 1895 bepaalden de werkzaamheden van het Roode Kruis zich uitsluitend tot de gebruikelijke verzendingen naar hospitalen en andere ziekeninrichtingen, terwijl in 1896 zoowel de militaire excursie naar de Boven Melawi (Westerafdeeling van Borneo) als de uitbreiding van de krijgsverrichtingen in Atjeh het Centraal-comité ruimschoots gelegenheid verschaften volgens het doel der instelling werkzaam te zijn.

Ondanks de belangrijke geldelijke ondersteuning, welke het Centraal-comité ontving, zag het zich in de laatste maanden van 1896 verplicht maatregelen te nemen tot vermindering van zijne uitgaven voor verzendingen en verstrekkingen, aangezien de geldmiddelen onvoldoende bleken te zijn, om deze op den bestaanden voet voort te zetten. Met het oog hierop kwam het Centraal-comité bij de Indische Regeering terug op een reeds tal van jaren geleden ingediend verzoek om vergunning tot het houden van een geldloterij ten behoeve van de vereeniging. Deze vergunning werd bij Gouv. besluit van 18 December 1896, No. 22, verleend, waardoor de fondsen van het Centraal-comité met ruim *f* 124.000 werden vermeerderd.

In de jaren 1897—1899 waren het voornamelijk de krijgsverrichtingen in Atjeh, welke de aandacht van het Roode Kruis vroegen; niet alleen de excursies in Groot-Atjeh, maar ook de expeditie naar Pedir in 1898 en de excursies naar Peusangan, Pakan Baroe en Trada Boeloe in 1899 maakten groote verstrekkingen van Roode Kruis-artikelen noodig zoowel voor de ambulances en veldhospitalen en het hospitaal te Koeta Radja als ook voor de hospitalen en andere ziekeninrichtingen

op Sumatra's Westkust en Java. Ook de weer in zwang gekomen verstrekkingen aan de te Tandjong Priok aankomende gewonden en zieken [1]), namen gedurende de tweede helft van 1898 belangrijk toe.

In November 1899 vormde zich te Semarang een dames-comité met het doel om een Nederlandsch-Indische ambulance naar het oorlogsterrein in Zuid-Afrika te zenden. Dank zij de hulp van velen, o.m. ook van het plaatselijk-comité Semarang van het Roode Kruis, slaagde het dames-comité in zijne pogingen. Het Roode Kruis-comité, meenende zelf wel alles te kunnen regelen wat noodig was om een ambulance naar een oorlogsterrein uit te zenden, liet het Centraal-comité te Batavia geheel onkundig van zijne bemoeiingen in deze; het stelde dat comité zelfs niet op de hoogte van het vertrek van de ambulance van Semarang naar Batavia, zoodat, toen deze op laatstgenoemde plaats aankwam, haar vertrek naar Aden zeer zeker ernstig vertraagd zou zijn geworden, indien het Centraal-comité niet krachtdadig had ingegrepen door onmiddellijk telegrafisch de tusschenkomst van den Voorzitter van het Hoofd-comité te 's-Gravenhage in te roepen ter verkrijging van de vereischte machtiging tot uitzending.

Dank zij deze wel zeer late bemiddeling van het Centraal-comité kon de ambulance zich op 22 November inschepen voor Aden, vanwaar zij haar reis naar het oorlogsterrein zou vervolgen [2]).

Ten rechte beklaagde het Centraal-comité in zijn jaarverslag over 1899 zich over dit gebrek aan samenwerking van het plaatselijk-comité te Semarang en het vond in het gebeurde tevens aanleiding de verschillende plaatselijke comité's erop te wijzen, dat zij in de laatste jaren de voeling met het Centraal-comité geheel verloren hadden doen gaan en zelfs geen jaarverslagen meer hadden ingediend, waartoe zij ingevolge de statuten verplicht waren.

In het begin van 1900 verzocht het Centraal-comité aan het Legerbestuur vergunning om op zijn kosten een tweetal pleegzusters, die daartoe uit Nederland zouden komen, werkzaam te stellen in het militair hospitaal te Koeta Radja, speciaal in de zaal, waar de in den strijd zwaar gewonden worden verpleegd. Nadat de Legercommandant van zijn ingenomenheid met dit aanbod had doen blijken en de gevraagde vergunning had ver-

[1]) Deze verstrekkingen waren in 1876 afgeschaft, zie blz. 107.

[2]) Voor de wederwaardigheden en verrichtingen van deze ambulance wordt verwezen naar het Verslag van het Centraal-comité over 1901.

leend, wendde het Centraal-comité zich tot het Hoofd-comité te 's-Gravenhage met het verzoek in Nederland twee gediplomeerde verpleegsters te engageeren, van wie verwacht mocht worden, dat zij voor haar schoone doch moeilijke taak op Atjeh berekend zouden zijn. Dank zij de bemiddeling van het Hoofd-comité arriveerden reeds in Mei 1901 twee verpleegsters te Batavia, waar zij in het Diaconessenhuis Tjikinie in de gelegenheid werden gesteld zich, alvorens naar Atjeh te vertrekken, vertrouwd te maken met de bijzonderheden en eigenaardigheden van de verpleging in Indië. Het resultaat van deze als proef bedoelde tewerkstelling van vrouwelijke verpleegkrachten in Indische militaire hospitalen was niet bemoedigend. Wel erkende de chef van het militair hospitaal te Koeta-Radja in zijn in 1902 terzake uitgebracht rapport het groote nut van vrouwelijke verpleging, doch hij betoogde tevens, dat, om met succes werkzaam te zijn in een groot hospitaal als Koeta-Radja, niet twee (van de beide uitgezonden zusters was sedert een op verzoek wegens huwelijk ontslagen, de andere wegens ziekte naar Nederland teruggezonden) doch minstens acht verpleegsters noodig waren. De beantwoording van de vraag of het nu op den weg van het Centraal-comité lag om tot uitzending van acht gediplomeerde verpleegsters naar Koeta-Radja over te gaan, werd voorloopig aangehouden, omdat het comitélid, Dr. Haga, chef van den militair geneeskundigen dienst, verklaarde voornemens te zijn een proef te nemen met tewerkstelling van speciaal daartoe opgeleide verplegers in de militaire hospitalen, bij het slagen van welke proef hij het Legerbestuur zou adviseeren van het uitzenden van Roode Kruis-verpleegsters af te zien.

Toen Dr. Haga in 1903 in een vergadering van het Centraal-comité verklaarde, dat vorenbedoelde proef volkomen was geslaagd en derhalve uitzending van verpleegsters overbodig was, was dit voor het Centraal-comité eensdeels wel een teleurstelling, doch anderdeels niet geheel onwelkom met het oog op den minder gunstigen toestand van zijne financiën.

Ook na 1899 toch — zie blz. 196 hiervoren — was het Centraal-comité voortgegaan met het zenden van de bekende versnaperingen naar verschillende ziekeninrichtingen, voornamelijk naar Atjeh — in 1901 ook naar Djambi, in 1902 naar Poeroek Tjakoe (Borneo) en Merauke (Zuid Nieuw-Guinea) — en deze zendingen, die sedert 1900 noodgedwongen reeds beperkt moesten worden, benevens de hoogerbedoelde uitzending van twee verpleegsters hadden zóóveel van de kas van het Centraal-comité gevergd, dat spoedige hulp noodzakelijk was, wilde het comité

niet gedwongen worden zijne nuttige werkzaamheden geheel te moeten staken.

Om dit te voorkomen, wendde het Centraal-comité zich in 1902 tot het Hoofdbestuur van het Nederlandsche Roode Kruis om hulp tot het voortzetten van zijn arbeid tot tijd en wijle de baten van een aangevraagde geldloterij de kas wederom zouden hebben gevuld. Het Hoofdbestuur verschafte hierop *f* 12.000, aanvankelijk als rentelooze leening, doch later ontsloeg het 't Centraal-comité van de verplichting tot terugbetaling.

De trekking van de aangevraagde geldloterij had plaats op 30 April 1904 en bracht een bedrag van slechts ruim *f* 8.000 in de kas van het Centraal-comité.

Een enkel woord dient te worden gewijd aan den hiervoren genoemden arbeid van het Roode Kruis ten behoeve van de in Djambi op excursie zijnde troepen in 1901, waaromtrent particuliere correspondenten in de Indische dagbladen toentertijd vermeldden, dat het Centraal-comité niets deed.

Reeds zeer spoedig na het begin van deze excursie zond het Roode Kruis in November 1901 aan zijnen gedelegeerde te Palembang een groote hoeveelheid goederen voor de troepen in Djambi, en daarom kwamen vorenbedoelde dagbladberichten het comité onbegrijpelijk voor, waarop het zich om inlichtingen tot het Legerbestuur wendde. Dit deelde mede, dat bij het begin van de expeditie de communicatie onderhouden werd langs voetpaden en ongebaande wegen en men zich daarom uitsluitend had moeten bepalen tot het opvoeren van vivres, zoodat de Roode Kruis-goederen achtergelaten hadden moeten worden wegens hunne ondoelmatige verpakking in groote kisten, te zwaar voor koelietransport. Sedert werden alle Roode Kruis-artikelen voor Djambi in vrachten van 20 K.G. verpakt, welke alle hun doel bereikten.

Naar Atjeh werden nà 1903 geen Roode Kruis-artikelen meer verscheept, doch sedert werden geregeld gelden ter beschikking van den gedelegeerde aldaar gesteld, bestemd voor aankoop van het benoodigde ter plaatse.

Bij de inscheping te Tandjong Priok op 11 en 13 Juli 1905 van de voor Boni bestemd expeditionnaire troepen, werden aan elk Europeesch militair 10 sigaren en aan elk Inlandsch militair een pakje tabak met strootjes verstrekt. Een groote hoeveelheid apollinariswater, limonade, stroop, chocolade, eau de cologne, sigaren, sigaretten, tabak, pijpen, lucifers, schrijfbenoodigdheden, postzegels, spelden enz. verpakt in 65 kisten werd aan de

troepen medegegeven, terwijl op 25 Augustus en op 12 October onderscheidenlijk nog 41 en 50 kisten volgden.

Ook de hospitalen te Weltevreden, Padang, Palembang, Bandjermasin, Tjimahi en de expeditionnaire troepen in Djambi werden in de jaren 1904 en 1905 niet vergeten.

Evenals tijdens den Chineesch-Japanschen oorlog was geschied, verzochten ook tijdens den Russisch-Japanschen oorlog in 1904 enkele personen om door tusschenkomst van het Centraal-comité naar het oorlogsterrein te worden gezonden, doch ook deze verzoeken konden uiteraard niet worden ingewilligd.

Tegelijk met de voor Bali bestemde expeditionnaire troepen (1906) werd een groote hoeveelheid Roode Kruis-artikelen derwaarts gezonden. Het comité te Soerabaja was bereid in de verdere voorziening van de troepen behulpzaam te zijn door voor de overscheping van de goederen te zorgen, deze verder op te slaan en te beheeren en op telegrafisch verzoek de voorraden op Bali aan te vullen, hetgeen op 26 September en 11 October geschiedde.

In 1907 verleende het comité te Soerabaja wederom zijn tusschenkomst om de troepen op Flores van de noodige versnaperingen te voorzien.

Ook de troepen op Ceram, Bali en Celebes werden in genoemd jaar door het Roode Kruis bedacht, evenals de patiënten in het hospitaal te Weltevreden.

Door de verbetering van de toestanden op de Buitenbezittingen, waardoor militaire actie aldaar onnoodig was, trad na 1907 voor het Indische Rood Kruis een periode van rust in, waarin zelfs het opmaken van jaarverslagen tot en met 1913 achterwege bleef.

In het op blz. 109 vermelde door het Centraal-comité ingenomen en in 1875 aan het Hoofd-comité kenbaar gemaakte standpunt, dat het Indische Roode Kruis in vredestijd uitsluitend tot taak had zich voor zijn oorlogstaak voor te bereiden en derhalve bij algemeene rampen geen hulp zou verleenen, was sedert geen verandering gekomen. Het Centraal-comité kon dus niet werkdadig optreden, toen de pest in het jaar 1914 op Java steeds talrijker slachtoffers eischte, en moest het gelaten aanzien, dat, toen de „Vereeniging van ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur in Nederlandsch-Indië", ter leniging van den nood op Java de hulp van humanitair en liefdadig Nederland inriep, het Hoofd-comité in Nederland voor de pestbestrijding zijne diensten aan den

Minister van Koloniën aanbood en dadelijk *f* 25.000 voor dat doel beschikbaar stelde. Dank zij de mild vloeiende bijdragen — in totaal *f* 255.000 — kon het Hoofd-comité in 1914 achtereenvolgens vier ambulances, elk bestaande uit een hoofdverpleegster, twee verpleegsters en het noodige materiaal, naar Indië uitzenden.

Zooals uit al het voorafgaande is gebleken, had de practische arbeid van het Roode Kruis in Indië zich tot dusver uitsluitend bepaald tot het verstrekken van artikelen, welke de ontberingen en het lijden van den soldaat te velde — in de eerste plaats van den zieken of gewonden —, konden verzachten; de vijand, die bestreden werd stoorde zich niet aan de Conventie van Genève, had geen eerbied voor het Rood Kruisteeken, dat bij beschaafde naties het liefdewerk beschermt en dientengevolge hadden persoonlijke diensten te velde door het Roode Kruis niet verleend kunnen worden. Dit laatste zou wel kunnen en zelfs moeten geschieden in een strijd met een gelijkbewapenden tegenstander, een z.g. „buitenlandschen vijand" en daar zoo'n strijd in Indië zeer zeker niet tot de onmogelijkheden behoorde, baart het wel eenige verwondering, dat het Centraal-comité tot dusver nimmer eenige aandacht wijdde aan de taak, die het Indische Roode Kruis alsdan zou hebben te vervullen. Na 1907, toen de actie tegen den Inlandschen vijand vrijwel tot het verleden behoorde, was daarvoor zeer zeker alle tijd en gelegenheid geweest.

Eerst de gebeurtenissen in Europa in 1914[1]) deden het Centraal-comité herinneren aan zijne verplichtingen in deze.

Het trad toen in overleg met het Legerbestuur over de vraag, wat zijn taak in een oorlog met een buitenlandschen vijand zou zijn en hoe het zich op die taak zou hebben voor te bereiden, welke vraag als volgt werd beantwoord: „beschikbaarstelling van „de noodige personeele en materieele middelen ter aanvulling van „de organisatie van den militair geneeskundigen dienst voor het „transport en de verpleging van zieken en gewonden, die van de „gevechtsterreinen zijn weggevoerd".

Ter voorbereiding tot die taak oordeelde het Centraal-comité op verschillende plaatsen door vrijwilligers bediende ambulances noodig, en riep daartoe cursussen in verbandleer en verplegingskunst in het leven, die geldelijk werden gesteund. Terwijl in 1914 cursussen als hierbedoeld te Batavia, Buitenzorg, Soekakoemi en Bandoeng waren opgericht, rijpte bij het Centraal-

---

[1]) Bij het uitbreken van den oorlog stelde het Centraal-comité *f* 50.000 ter beschikking van het Hoofd-comité.

comité in 1915 de overtuiging, dat met de toenmalige beperkte organisatie het beoogde doel niet kon worden bereikt en dat het Roode Kruis zijn taak in oorlogstijd alleen dàn naar eisch zou kunnen vervullen, indien een goed ingerichte krachtige vereeniging bestond, die door een juiste verdeeling van den arbeid en door een doelmatig gebruik van de beschikbare middelen en krachten de voorbereiding ter hand nam.

Aan dezen eisch voldeed het Indische Rood Kruis naar de overtuiging van het Centraal-comité geenszins. „Eene vereeniging", zoo heet het in het verslag over 1915, „die alleen bestaat „uit een door een elftal personen gevormd en te Batavia gevestigd „hoofdbestuur, eene vereeniging, die noch afdeelingen [1]) noch „contribueerende leden telt, kan onmogelijk in staat zijn om de „in de onderscheiden streken van onzen Archipel beschikbare „krachten en hulpmiddelen op de meest doeltreffende wijze „samen te brengen tot bereiking van het gemeenschappelijk doel".

Om deze reden en ook wijl het Indische Roode Kruis niet langer afzijdig kon blijven van het verleenen van hulp bij rampen en van maatschappelijken arbeid, welk vredeswerk op het programma van de Roode Kruis-vereenigingen van nagenoeg alle landen voorkwam, was reorganisatie noodig.

Na uitvoerige briefwisseling terzake tusschen den Minister van Koloniën, de Indische Regeering, het Hoofdbestuur en het Centraal-comité werden in 1915 nieuwe statuten ontworpen, waaraan het Hoofdcomité, in verband met de toen aanhangige reorganisatie van het Nederlandsche Roode Kruis, eerst in 1919 zijn sanctie kon verleenen en die dientengevolge eerst bij Gouvernementbesluit van 25 November 1920, No. 2, werden goedgekeurd.

De nieuwe statuten, welke thans (1931) nog ongewijzigd van kracht zijn, brachten geen verandering in de verhouding tusschen Hoofd-comité in Nederland en Centraal-comité in Indië. Wel echter werd die verhouding, zoowel in de statuten van beide comité's als in het Koninklijk besluit van 22 October 1917 (Staatsblad No. 607), houdende regeling van de vrijwillige hulpverleening in tijd van oorlog [2]), duidelijker omschreven, dan vóórdien het geval was en hiervoren op blzn. 102 en 103 werd beschreven.

Artikel 5 van genoemd Koninklijk besluit toch luidde: „De ver-

---

[1]) De verschillende plaatselijke comité's en correspondentschappen, waarvan in dit opstel werd gewaagd, waren in den loop der jaren van inactiviteit van het Indische Roode Kruis geleidelijk en als van zelf verdwenen.

[2]) Dit Koninklijk besluit was een der vervangers van het op blz. 97 genoemd Kon. besluit van 19 Juli 1867 (Staatsbl. 1869, No. 210) en is sedert vervangen door het Koninklijk Besluit van 28 Maart 1925 (Staatsbl. No. 126).

„eeniging het Nederlandsche Roode Kruis omvat zoowel het rijk „in Europa als de Koloniën" en artikel 30: „Ten aanzien van de „Koloniën treft het Hoofdbestuur onder Onze goedkeuring af„zonderlijke regelingen". Op grond hiervan bepaalde artikel 63 van de bij Kon. besluit van 5 jaar 1919, No. 41, goedgekeurde statuten der Moederlandsche vereeniging[1]: „Ten aanzien van de „Koloniën treft het Hoofdbestuur onder Koninklijke goedkeuring „afzonderlijke regelingen, waarin mede wordt vastgesteld..... „enz.".

Vorenbedoelde „afzonderlijke regelingen" nu vormen de „statu„ten van de afdeeling Nederlandsch-Indië van de vereeniging het „Nederlandsche Rood Kruis", waarvan art. 2, laatste lid, luidt: „De Statuten der Afdeeling regelen hare betrekking tot de ver„eeniging en worden mitsdien beschouwd als een afzonderlijke „regeling, bedoeld in artikel 63[2]) van de statuten der ver„eeniging".

Artikel 2, eerste lid, bepaalt, dat de Indische afdeeling, voorzoover de locale omstandigheden dit mogelijk maken, medewerkt „tot bereiking van het doel der vereeniging het Nederlandsche „Roode Kruis, omschreven in de artikelen 2 en 8 harer statuten, „goedgekeurd bij Kon. besluit van 5 Juni 1919 No. 41;" hetgeen beteekent, dat de taak van het Indische Roode Kruis, zich tot dusver beperkend tot hulpverleening aan zieken en gewonden in oorlogstijd en voorbereiding daartoe in vredestijd, werd uitgebreid met het instellen van een informatiebureau omtrent zieken, gewonden, dooden en vermisten, van een inlichtingenbureau omtrent krijgsgevangenen en geïnterneerden en van een bijzondere commissie tot het verstrekken van hulp enz. aan krijgsgevangenen, voorts met het medewerken tot leniging van den nood bij rampen in het binnen- of het buitenland, met het daarvoor opleiden van geschool personeel en het verkrijgen van de noodige hulpmiddelen en met het zich wijden aan maatschappelijk werk[3]).

De nieuwe statuten van de Indische afdeeling bepalen voorts, dat te Batavia en elders, waar het aantal leden zulks mogelijk maakt, plaatselijke onderafdeelingen, in kleinere plaatsen correspondentschappen worden opgericht (art. 4). De plaatselijke onderafdeelingen regelen in overleg met het Centraal-comité de

---

[1]) Sedert vervangen door de bij Kon. besl. van 3 Oct. 1925, No. 30 goedgekeurde statuten.

[2]) Thans artikel 59 van de in noot 1 bedoelde statuten.

[3]) De hier beknopt weergegeven taak van het Ned. Roode Kruis, is in het thans vigeerende Kon. besl. van 28 Maart 1925, Staatsbl. 126 en in de art. 3 en 4 der bij Kon. besl. van 3 Oct. 1925, No. 30, goedgek. Stat. in hoofdzaak ongewijzigd gebleven.

wijze waarop zij zullen medewerken (art. 7); bij dat overleg zorgt het Centraal-comité, dat alles wordt gedaan om de onderafdeelingen voor te bereiden op hetgeen in tijd van oorlog of opstand van haar gevorderd zal worden, waartoe aandacht wordt gewijd aan de oprichting van ambulances en transportdiensten, de opleiding van verplegend personeel en maatschappelijk werk, zooals bestrijding van volksziekten, werkzaamheden in ziekenhuizen, poliklinieken en ten behoeve van vacantiekolonies (art. 10). In tijd van oorlog volgen de plaatselijke onderafdeelingen de aanwijzingen van het Centraal-comité (art. 7).

Het te Batavia gevestigde Centraal-comité, waarin de onderafdeelingen v.z.m. zijn vertegenwoordigd, regelt de in geval van oorlog in Indië of in de naburige bezittingen van andere Europeesche mogendheden de door de afdeeling te verleenen hulp en kan zich alsdan tot verkrijging van ondersteuning tot het Hoofdbestuur wenden. In geval van oorlog in Europa, bepaalt het Centraal-comité, of en, zoo ja, welke hulpmiddelen het ter beschikking van het Hoofdbestuur stelt (art. 9).

Het Centraal-comité onderhoudt de betrekkingen met het Hoofdbestuur (art. 11) en zooveel mogelijk ook met de vereenigingen van gelijken aard in de Indische bezittingen van andere mogendheden (art. 12).

Bij het verleenen van hulp in tijd van oorlog in Indië, treedt het Centraal-comité in overleg met den Chef van het Departement van oorlog en met dien van de Zeemacht (art. 13).

In het tijdsverloop tusschen het ontwerpen van het reorganisatieplan en de goedkeuring van de nieuwe statuten had het Centraal-comité niet stil gezeten; reeds in 1915 noodigde het de Gouverneurs van Atjeh en Onderhoorigheden, Celebes en Onderhoorigheden en de Oostkust van Sumatra, alsmede de Residenten van Batavia, Semarang, Soerabaja, de Preanger Regentschappen en Sumatra's Westkust uit om het initiatief te nemen tot oprichting van een onderafdeeling van het Roode Kruis ter hoofdplaats van hun gewest.

Dientengevolge kwamen in 1916 en 1917 onderafdeelingen tot stand te Koeta-Radja, Semarang, Batavia, Meester Cornelis, Malang, Magelang, Soekaboemi, Buitenzorg, Padang, Medan en Makasser, van welke alleen de onderafdeelingen Batavia—Meester Cornelis en Buitenzorg practischen arbeid hebben verricht, waarop nader zal worden teruggekomen. Wel werden in 1918 ook te Padang, Magelang en Malang cursussen in verbandleer en verplegingsdienst in het leven geroepen, doch dezen en den

cursussen te Soekaboemi en Bandoeng (1914), was wegens gebrek aan deelnemers(neemsters) geen lang leven beschoren.

Bij het uitbreken van onlusten in het gewest Djambi in de tweede helft van 1916 bood het Centraal-comité den bevelhebber der aldaar ageerende troepen de uitzending van twee of meer Roode Kruisverpleegsters aan, van welk aanbod geen gebruik werd gemaakt.

Naar aanleiding van daartoe uit Djambi ontvangen verzoeken vormde zich te Weltevreden, onder de auspiciën van het Roode Kruis, een damescomité, dat zich ten doel stelde het verblijf van troepen te velde eenigszins te veraangenamen door geregelde toezending van lectuur, spellen en versnaperingen als tabak, pijpen, sigaretten, chocolade e.a. Daartoe in staat gesteld door de medewerking van velen, kon het dames-comité op onbekrompen wijze aan de verzoeken uit Djambi voldoen.

Nadere overweging door het Centraal-comité van de wijze, waarop kon worden voldaan aan de bij Kon. besluit van 22 Oct. 1917 aan het Roode Kruis opgelegde en ook in hare toen in behandeling zijnde nieuwe statuten opgenomen verplichting, om in vredestijd maatregelen te nemen om de vrijwillige hulpverleening in oorlogstijd aan haar doel te doen beantwoorden, voorbereidingen te treffen, om alsdan vertrouwd en geoefend personeel, transport- en verplegingsmateriaal enz. beschikbaar te kunnen stellen en voorts om in vredestijd mede te kunnen werken tot leniging van den nood bij rampen, leidde in 1917 tot het ontwerpen van een schema voor een „Roode Kruisbrigade", een eenheid, welke naar de meening van het Centraal-comité bij elke ramp met een minimum van krachten een maximum van hulp zou kunnen bieden. Die eenheid, samengesteld uit een „transportcolonne", een „verpleegcolonne" en de „toerusting", bleek zelfs voor de onderafdeelingen in de voornaamste plaatsen op Java te groot van opzet met het oog op de beschikbare krachten. Alleen te Batavia kwam in 1919 zulk een Roode Kruisbrigade tot stand, doch deze moest wegens gebrek aan personeel en fondsen in 1921 weer worden opgeheven.

Wel was het comité toen voornemens de oprichting van kleinere eenheden in overweging te nemen, doch bij dat voornemen is het gebleven.

Naar aanleiding van de berichten van het Comité Internationale de la Croix-Rouge te Genève omtrent den nood van de in Siberië achtergebleven krijgsgevangenen van verschillende land-

aarden, stelde het Centraal-comité pogingen in het werk om bij te dragen tot leniging van dien nood.

Dank zij de talrijke en soms belangrijke gaven van belangstellenden, werd voor dit doel in 1920 en 1921 ruim *f* 76.000.— bijeengebracht, van welk bedrag in 1920 *f* 40.000.— werd overgemaakt aan den Consul Generaal der Nederlanden te Shanghay. Aanvankelijk werden hiermede de aldaar, later de te Saigon zich inschepende gewezen krijgsgevangenen geholpen.

Ook te Sabang werd door het Centraal-comité hulp geboden aan de gewezen krijgsgevangenen, die op reis naar Europa deze haven aandeden; hiertoe maakte het comité aan het hoofd van plaatselijk bestuur te Sabang de noodige fondsen over en verzond het winterkleeren, ondergoed, dekens enz. derwaarts.

Ten behoeve van de in zorgvolle omstandigheden verkeerende Nederlanders in de verwoeste streken van Noord-Frankrijk, maakte het Centraal-comité in 1921 een bedrag van *f* 10.000.— over aan het Hoofdbestuur in Nederland.

Naar aanleiding van een door de 10e Internationale conferentie van Roode Kruis Vereenigingen — waarop ook het Nederlandsch-Indische Roode Kruis vertegenwoordigd was — genomen besluit, om het Comité Internationale geldelijk te steunen, draagt het Indische Roode Kruis sedert 1922 jaarlijks Frs. 1000.— bij in de administratiekosten.

Van dien tijd ook dateeren de meer directe aanrakingen tusschen het Indische Centraal-comité en het Comité Internationale, waarvan in hetzelfde jaar een gedelegeerde Java bezocht om besprekingen te houden over verschillende Roode Kruis onderwerpen. Mede tengevolge van die besprekingen, werd te Batavia een speciaal comité opgericht voor het inzamelen van gelden voor de Turksche onderdanen, slachtoffers van den oorlog in de Levant en trad het Indische Roode Kruis toe tot de te Genève gevestigde „Union Internationale de Secours aux enfants".

In 1922 ook ontving het Centraal-comité eene uitnoodiging om een gedelegeerde te zenden naar de conferentie te Bangkok van de in 1919 in het leven geroepen „Ligue des Sociétés de la Croix Rouge"[1]), aan welke uitnoodiging gevolg werd gegeven door het zenden, gedeeltelijk voor rekening van het Centraal-comité, van den chef van den medischen propagandadienst, Dr. L. S. A. M. von Römer.

---

[1]) Dit is een door de geallieerde en geassocieerde mogendheden na den wapenstilstand opgerichte bond van nationale Roode Kruisvereenigingen, waartoe gaandeweg alle Roode Kruisvereenigingen toetraden en die uitsluitend vredeswerk in het belang van de lijdende menschheid beoogt.

Zie artikel 25 van het Volkenbondspact.

Tot deze Ligue trad het Indische Roode Kruis in 1922 toe.

Toen in September 1923 Japan door een hevige aardbeving werd geteisterd, overwoog het Centraal-comité onmiddellijk, op welke wijze het hulp zou kunnen bieden. Daar bleek, dat Japan zelf voldoende kon voorzien in de behoefte aan artsen, verplegend personeel en geneesmiddelen, werd besloten alleen geldelijken steun te verleenen. Op initiatief van het Centraal-comité werd daartoe te Batavia een speciaal comité in het leven geroepen, dat reeds binnen een week na het bekend worden van de ramp een bedrag van 50.000 yen telegrafisch naar Japan kon overmaken. In totaal bracht het comité een bedrag van *f* 142.000.— bijeen.

Op verzoek van het Hoofdbestuur van het Nederlandsche Roode Kruis om een steunactie op touw te zetten ten bate van de talrijke noodlijdenden in Duitschland, nam het Centraal-comité het initiatief voor uitgebreide hulpverleening, met het resultaat, dat nog in 1923 *f* 70.000.— kon worden geremitteerd.

Dank zij de medewerking van de Regeering kon in November 1926 de heer J. J. van Lonkhuyzen, Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid, het Centraal-comité en het Hoofdbestuur van het Nederlandsche Roode Kruis vertegenwoordigen op de tweede conferentie van Roode Kruisvereenigingen in het verre Oosten te Tokio, uitgeschreven door de Ligue des Sociétés de la Croix Rouge. Na afloop van deze conferentie bezocht de directeur van de sectie „Hygiëne" van genoemde Ligue Java, die o.m. de poliklinieken van de onderafdeelingen Batavia—Meester Cornelis, — waarover hierna meer — met een bezoek vereerde.

In de jaren 1927—1929 bepaalden de werkzaamheden van het Centraal-comité zich uitsluitend tot zaken van intern-administratieven aard; vergaderingen werden in dit tijdperk niet belegd, omdat daarvoor geenerlei aanleiding bestond.

In 1930 werd één vergadering gehouden, waarop o.m. werd besloten, geen gevolg te geven aan de uitnoodiging van het Hoofdbestuur in Nederland, om deel te nemen aan een steunverleening ten behoeve van de door hongersnood geteisterde gebieden in China.

Behalve uit de hiervoren in 't kort vermelde bemoeiingen van internationalen aard, welke meerendeels verband hielden met de gevolgen van den grooten oorlog en met de actie van de Ligue des Sociétés de la Croix Rouge, bestond de arbeid van het Centraal-comité sedert 1916 uitsluitend uit het verleenen van steun aan de beide zeer actieve onderafdeelingen Batavia-Meester Cornelis en Buitenzorg, welker geschiedenis feitelijk de geschiedenis van

het Indische Roode Kruis in de laatste jaren vormt en waaraan daarom nog enkele woorden zullen worden gewijd.

Onderafdeeling Batavia-Meester Cornelis.

Nadat in 1914 cursussen in verbandleer en ziekenverpleging waren geopend, werd in 1915 door eenige geneesheeren een Roode Kruis polikliniek opgericht in een van de Soekaboemische landbouwvereeniging overgenomen en met behulp van de Genie en den Burgerlijk Geneeskundigen Dienst naar Kamajoran overgebracht gebouwtje, dat dienst had gedaan op de rubbertentoonstelling.

Deze polikliniek, waar kosteloos genees- en heelkundige hulp aan minvermogenden werd verleend en waar de opleiding van de cursisten kon worden gecontroleerd en het geleerde in de practijk kon worden toegepast, bleek weldra een succes en in een bestaande behoefte te voorzien.

Toen in 1916 de onderafdeeling Batavia-Meester Cornelis van het Roode Kruis tot stand kwam, nam deze de polikliniek op Kemajoran over en zette zij den cursus voor hulpverpleegster en dien voor eerste hulp bij ongelukken voort. Een verzoek van de onderafdeeling om voor haar polikliniek de beschikking te verkrijgen over een gouvernementsgebouw was niet voor inwilliging vatbaar. Een ten behoeve van de polikliniek in 1917 gehouden bazaar bracht ruim *f* 25.000.— in de kas der vereeniging en stelde haar in staat om o.m. een kamer tot tijdelijke opname van patiënten in te richten; tevens kreeg de onderafdeeling kosteloos de beschikking over 10 bedden in het militair hospitaal te Weltevreden.

1 October 1919 kon de onderafdeeling een tweede polikliniek openen en wel te Meester-Cornelis in een door den Burgerlijk Geneeskundigen Dienst daartoe beschikbaar gesteld gebouw. Hiervoren is reeds melding gemaakt van de oprichting van een Roode Kruisbrigade in 1919, doch we vermeldden ook reeds, dat en waarom deze in 1921 weder werd opgeheven.

In 1920 werd het gebouw te Kemajoran, waar de polikliniek was gevestigd, dank zij een subsidie van *f* 25.000.— van het Centraal-comité, aanmerkelijk verbeterd en uitgebreid en op 7 November feestelijk in gebruik gesteld.

Ongeveer tegelijkertijd werden stappen gedaan om te komen tot de oprichting van een derde polikliniek en wel op Tanah-Abang (Karet), waartoe een huis werd aangekocht, dat eerst op 16 Juli 1922 in gebruik kon worden gesteld. Niettegenstaande de gemeenteraden van Batavia en Meester Cornelis en de gewestelijke raad van Batavia (later de provinciale raad van W.-Java),

jaarlijksche subsidies aan de onderafdeeling verleenden en het Centraal-comité haar, waar noodig, financieel steunde, waren de fondsen in 1921 zoodanig verminderd [1]), dat moest worden overgegaan tot de afschaffing van geheel kostelooze behandeling van polikliniekpatiënten; deze hadden voortaan een kleinigheid te betalen in overeenstemming met hun draagkracht; alleen den werkelijk behoeftigen bleef, als voorheen, een kostelooze behandeling verzekerd.

Meerdere bezuinigingen waren ook later noodig, omdat het aantal contribueerende leden van de onderafdeeling verminderde en de provinciale Raad van West-Java in 1920 zijne subsidie introk op grond van de overweging, dat de onderafdeeling alleen plaatselijk hulp verleent.

Niettegenstaande dat alles, zijn thans de drie poliklinieken van de onderafdeeling Batavia-Meester Cornelis nog in werking, en verheugen zij zich in een groote belangstelling, hetgeen wel blijkt uit het jongste jaarverslag (van 1930) van de onderafdeeling, volgens hetwelk in genoemd jaar in de drie poliklinieken 84125 patiënten werden behandeld, die *f* 7529.09 vergoeding betaalden, terwijl hare directe uitgaven *f* 11900.04 bedroegen.

Onderafdeeling Buitenzorg.

Ook te Buitenzorg werden in 1914 cursussen voor dames in verbandleer, eerste hulp bij ongelukken en beginselen der ziekenverpleging in het leven geroepen, welke in 1916 door de toen opgerichte onderafdeeling van het Roode Kruis werden overgenomen. Behalve het geven van deze cursussen stelde de onderafdeeling zich al dadelijk hij hare oprichting ten doel: opening van een polikliniek voor on- en minvermogenden en wijkverpleging en al zeer spoedig werd dit doel bereikt, want reeds 4 October 1916 werd een polikliniek geopend in een daartoe gehuurde woning, waarin ook een onderdak was voor de bezoldigde verpleegster, die naast haar functie van directrice der polikliniek ook die van wijkverpleegster vervulde.

In December van hetzelfde jaar werden twee ruime vertrekken van het bij het gebouw der polikliniek behoorende paviljoen ingericht als ziekenkamer.

In 1918 werden de cursussen in verbandleer enz. wegens gebrek aan deelneemsters gestaakt.

Toen in 1919 bleek, dat het reeds vroeger gerezen plan om te Buitenzorg een Roode Kruis hospitaal te bouwen, vooral door

---

[1]) Een verzoek om geldelijken steun werd in 1922 door de Regeering afgewezen.

gemis van een daartoe gunstig bouwterrein, niet verwezenlijkt kon worden, werd naar een ander middel uitgezien om de ziekenzorg der onderafdeeling over een grooter aantal personen te kunnen uitbreiden. Dit middel werd gevonden in de overname van het schuin tegenover de polikliniek gelegen Gouvernements Inlandsch hospitaal; een daartoe strekkend verzoek werd door de Regeering ingewilligd in dier voege, dat bedoelde Gouvernementsinrichting werd omgezet in een gesubsidieerd particulier ziekenhuis en — na de noodige verbouwing — in bruikleen werd afgestaan aan de onderafdeeling Buitenzorg van het Indische Roode Kruis om deze ziekeninrichting te bestemmen voor- en in beheer te nemen als particulier Inlandsch ziekenhuis. De overname geschiedde 1 December 1919, waarna het paviljoen van de polikliniek werd bestemd voor opname van Europeesche zieken.

In 1921 werd het gebouw der polikliniek in eigendom verkregen en in 1925 werd het erbij behoorende paviljoen verbeterd en met 2 kamers uitgebreid.

Al heel spoedig moest in beide ziekeninrichtingen met de ruimte worden gewoekerd en bleken ook de behuizingen niet meer aan in redelijkheid te stellen eischen te voldoen, zoodat opnieuw werd uitgezien naar een terrein voor een te bouwen modern ziekenhuis. Dit terrein werd gevonden op Kedoeng Halang, waarop, dank zij de hulp van de Regeering, van den Dienst der Volksgezondheid, van verschillende Departementen van Algemeen Bestuur, van de gemeente Buitenzorg, van den Provincialen- en van den Regentschapsraad, van het Centraal-comité van het Indische Roode Kruis en van vele particulieren, een nieuw Roode Kruis ziekenhuis werd gebouwd, dat op 26 November 1929 feestelijk werd geopend. De inrichting bestaat uit twee gedeelten, n.l.:

a. de gesubsidieerde afdeeling, bestemd voor on- en minvermogenden van elken landaard, onder beheer van een Indisch arts en bestaande uit 56 bedden, waarvan 16 in afzonderlijke kamertjes;

b. de niet-gesubsidieerde afdeeling plaats biedende voor 17 patiënten, die de daarvoor gevraagde verpleegkosten kunnen betalen; deze patiënten hebben eigen artsenkeuze.

In 1930 werden in de gesubsidieerde afdeeling verpleegd 1340 patiënten met 15648 verpleegdagen en in de niet-gesubsidieerde, 106 patiënten met 1640 verpleegdagen.

CONCLUSIES.

I. Het Indische Roode Kruis heeft gedurende zijn thans ruim 60-jarig bestaan zeer veel bijgedragen tot verzachting en veraangenaming van het lot van de deelnemers aan militaire expeditiën en excursies in 't algemeen en van de zieke en gewonde slachtoffers dier expeditiën en excursies in 't bijzonder. Het verleenen van personeele hulp was hierbij, hoofdzakelijk als gevolg van den aard van den tegenstander, uitgesloten en ook niet strikt noodig, zoodat de hulpverleening zich beperkte tot verstrekkingen van geriefelijkheden voor zieken en gewonden, waarin van Gouvernementswege niet kon worden voorzien.

II. Het heeft, alhoewel zeer laat, gepoogd zich voor te bereiden op personeele hulpverleening in een oorlog met een tegenstander, mede-onderteekenaar van de Conventie van Genève, welke poging spoedig werd gestaakt en sedert niet meer werd herhaald.

III. Het heeft zich veel later dan andere nationale Roode Kruis Vereenigingen geworpen op het z.g. „vredeswerk" en dat werk alleen doorgezet te Batavia-Meester Cornelis en Buitenzorg, echter niet als voorbereiding voor zijn oorlogstaak.

IV. Het beantwoordt thans geenszins aan de doelstelling omschreven in artikel 2 zijner statuten, en is derhalve niet voorbereid op de hoofdtaak van het Roode Kruis: „vrijwillige „hulpverleening aan gewonden en zieken, behoorende tot de „legers of vloten van oorlogvoerende mogendheden en voor„ziening in de hulpverleening en den inlichtingendienst ten „aanzien van krijgsgevangenen en geïnterneerden." [1])

---

[1]) Zie Kon. besluit van 28 Maart 1925 (Staatsblad No. 126).

Economische Ontwapening

DOOR

DR. A. DE GRAAFF.

De jongste ontwapeningsconferentie vestigt wederom ieders aandacht op het zoo moeilijke probleem van den vrede en de daarmede samenhangende vraagstukken, waarbij dat der ontwapening een belangrijke plaats inneemt. Zij vormt een gereede aanleiding om een oogenblik stil te staan bij de principieele zijde van het ontwapeningsprobleem, omdat men hieruit een denkbeeld zal kunnen krijgen van hetgeen op dit gebied tot nu toe bereikt is en van hetgeen van de huidige besprekingen verwacht mag worden.

In eersten opzet hebben de ontwapeningsconferenties ten doel gehad, een sfeer van vertrouwen te scheppen. Men trachtte dit te bereiken door het geven van wederzijdsche beloften tot handhaving van den feitelijken toestand. Het is duidelijk, dat onder dit gezichtspunt de ontwapening zelve slechts een secundaire plaats inneemt. Zij moet in dit verband gezien worden als een logisch uitvloeisel van het bestaande vertrouwen. Immers, wanneer men, op grond van welke overwegingen dan ook, ervan verzekerd is, dat de mede-staten geen oorlog zullen ontketenen, of geen souvereiniteitsrechten zullen schenden, wordt een gedeelte van de weermacht overbodig en zal men kunnen overgaan tot afschaffing van dat gedeelte, dat meer aanwezig is, dan benoodig is voor de binnenlandsche veiligheid van het land.

In dezen origineelen opzet is langzamerhand bij de verschillende conferenties en in den loop der jaren verandering gekomen. In de eerste plaats worden de ontwapeningsconferenties gekenmerkt door een afnemende geest van vertrouwen. Terwijl men in de ontwerpen voor de eerste conferenties clausules van zeer vèrgaande strekking aantreft, heeft men in de latere jaren bij voortduring geweigerd garanties tot steunverleening te geven of zelfs maar te garandeeren den oorlog zooveel mogelijk te beletten.

Men is er zelfs niet toe kunnen komen tot een afspraak te geraken, den uitvoer van oorlogsmaterieel tijdens een gewapend conflict stop te zetten. Nog dezer dagen heeft Amerika, met het oog op de eigen belangen zeer begrijpelijk, een verzoek in die richting afgewezen.

Voorts is men wel overgegaan tot een gedeeltelijke ontwapening of stopzetting van de voorgenomen uitbreiding, maar men heeft als eerste eisch gesteld, dat in de onderlinge sterkte der wereldmachten geen wijziging zou worden gebracht. Hoewel de strijdkracht van de vloten geenszins in een verhoudingsformule is uit te drukken, heeft men gemeend alleen dan tot vermindering der bewapening te kunnen overgaan, wanneer de oorspronkelijke verhouding tusschen de weermachten behouden bleef. De contracteerende landen verminderden dus naar evenredigheid, meenende hiermede aan hun relatieve gevechtskracht geen afbreuk te doen.

Uit het voorgaande moet men concludeeren, dat de geest van vertrouwen, die primair moest zijn op de ontwapeningsconferenties ontbroken heeft. Het gevolg hiervan is geweest, dat de ontwapeningsconferenties een ander karakter moesten krijgen. De ontwapening gaat primair worden en aan haar wordt als het ware opgedragen, den geest van vertrouwen te scheppen en den vrede te handhaven. Hetgeen dus oorspronkelijk als gevolg was bedoeld, wordt thans oorzaak.

Nu rijst de vraag, of Gibson wel gelijk had, toen hij kort geleden zeide, dat ontwapening de beste wijze voor het bereiken van den vrede is. Men komt hierdoor noodzakelijkerwijze in een cirkelredeneering. Immers men wil alleen ontwapenen, wanneer men erop kan vertrouwen, dat anderen de verschillende rechten zullen eerbiedigen. Maar anderzijds wil men dat vertrouwen juist scheppen door middel van ontwapening. Deze cirkelredeneering zal een afdoende en snelle ontwapening tegengaan.

Des te duidelijker zal dit spreken, wanneer men bedenkt, dat ondanks de gehouden ontwapeningsconferenties het vertrouwen niet is toegenomen. Integendeel is de geest van wantrouwen op het oogenblik grooter dan ooit. De Volkenbond mist in de practijk iedere sanctie, zoowel economisch als militair, om de nakoming der aangegane verplichtingen af te dwingen. Het optreden van Japan en China en de plannen van de Duitsch-Oostenrijksche tolunie, welke noodzakelijkerwijs ook tot nauwere politieke aaneensluiting zou leiden, hebben het laatste beetje vertrouwen, dat mogelijkerwijs nog aanwezig was, doen verdwijnen.

Het verband tusschen vertrouwen en ontwapening is een soort-

gelijk als dat van prijs en hoeveelheid. Evenals men gedwongen is, wil men uit de cirkel prijs-hoeveelheid komen, eerst een der factoren op andere wijze te bepalen, is het noodzakelijk, hetzij voor de ontwapening, hetzij voor het herstellen van het vertrouwen, dat toch zeker primair is, andere wegen te vinden. Wanneer eenmaal een van de beide factoren aanwezig is, dan volgt de andere vanzelf.

Waar toch het vertrouwen de basis vormt van het geheele vredesvraagstuk, is het bijna vanzelfsprekend, dat men allereerst zal moeten trachten op een andere wijze het vertrouwen tusschen de verschillende landen tot stand te brengen.

De feitelijke ontwikkeling der laatste jaren zal hierbij een richtsnoer kunnen geven om te vinden in welke richting verbetering gezocht moet worden. Twee verschijnselen zijn als zoodanig van belang:

1°. Na den wereldoorlog kan men een voortdurende verschuiving waarnemen van het karakter van den oorlog. De betere techniek stelt voortdurend meer eischen aan de voedsel- en goederenvoorziening. In een volgenden oorlog zal het economisch leven niet afzijdig kunnen staan, maar meer dan tot dusverre het geval was, zal het direct van het begin af aan in den oorlog worden betrokken. Een nieuwe oorlog zal geen strijd van legers, maar een strijd van volken zijn. Evenmin zal men mogen veronderstellen, dat hij van korten duur zal zijn. Integendeel schijnen juist de verbeteringen der techniek, zoowel voor den aanval als voor de verdediging een langdurigen oorlog aannemelijk te maken. In dezen oorlog zal het, evenmin als in den loopgravenstrijd, waarschijnlijk onmogelijk zijn, een beslissende overwinning met de wapens te bevechten. Het genoegen der overwinning zal waarschijnlijk hem te beurt vallen, wien het gelukt, de economische bronnen van zijn tegenstander af te snijden. Reeds bij het tractaat van Versailles heeft men dit aangevoeld en daarom werd Duitschland o.m. het hebben van een intendance verboden.

2°. Het is natuurlijk vanzelfsprekend, dat een gedeelte van de benoodigde grondstoffen niet in eigen land kan worden geproduceerd. Het lichtere materiaal van de vloten moest dan dienst doen als waarborg voor den aanvoer van grondstoffen. De verschillende landen zorgden dus voor de aanwezigheid van dit materiaal in evenredigheid tot de lengte en het belang van de handelswegen, die zij moesten beschermen. Toen nu op de ontwapeningsconferenties ook de vermindering van het lichtere materiaal ter sprake kwam, waarvan natuurlijk bij een evenredige vermindering niet gedacht kon worden aan een relatief

gesproken gelijke weerkracht, dreigde de grondstoffenvoorziening van de verschillende landen in gevaar te komen. Men heeft dit onmiddellijk aangevoeld en heeft besloten daarom te zorgen, dat de benoodigde producten dan zooveel mogelijk in het land zelve worden voortgebracht.

Zoo heeft men dan kunnen zien, dat naast een belangrijke vermindering van het vertrouwen, als zijnde de militaire factor, ook de economische toestand veel slechter werd. Bijna alle landen der wereld zijn zich gaan baseeren op de self-supporting gedachte en hebben in aansluiting hieraan hun grenzen voor tal van producten gesloten en zijn overgegaan ze zelf te maken.

Het is vanzelfsprekend, dat de aanwezigheid van deze industrieën wel voorwaarde is voor de voorziening in oorlogstijd, maar dat de organisatie in het oorlogskader nog zeer veel moeite en tijd zou kosten. Daarom is dit ook met kracht ter hand genomen en in de meeste landen is een dienst ingesteld of zeer belangrijk uitgebreid, welke de economische oorlogsvoorbereiding te behandelen heeft. In vele gevallen staat hij buiten het leger, soms ook buiten het parlement en in verband met zijn veelzijdigheid ressorteert hij meestal niet onder het ministerie van oorlog, maar staat hij direct onder den ministerraad.

Zoo ziet men, dat de ontwapeningsconferenties geen enkel resultaat hebben afgeworpen. Wel is de bewapening ter zee iets afgenomen, maar daar tegenover staat, dat de economische dienst meer dan evenredig werd uitgebreid. Men is zoodoende gekomen tot een meer rationeele verdeeling van de diverse diensten in de militaire organisatie en haar gevechtswaarde is in totaal nog toegenomen.

Om het inslaan van een anderen weg ter bereiking van het vredesideaal te kunnen verdedigen, moet eerst bewezen worden, dat op het oogenblik met ontwapening, als middel om het vertrouwen op te wekken, niets te bereiken valt.

Reeds werd gewezen op de resultaten van de vorige conferenties en de afnemende wil tot ontwapening en garanties, die daar naar voren kwam. Bovendien werden alle genomen militaire maatregelen te niet gedaan door de werking der economische maatregelen. Deze ontwikkeling behoeft geen verwondering op te wekken, want in feite zijn alle ontwapeningsconferenties voorbestemd geweest om, althans wat de groote plannen betreft, te mislukken. Reeds direct na den wereldoorlog hebben de Fransche staatslieden laten doorschemeren, dat zij in het werk van den Volkenbond geen vertrouwen stelden en heeft men gemeend, dat het juister zou zijn, om op eigen kracht te steunen. Dit laatste wil

in feite zeggen, dat men zal hebben zorg te dragen voor een sterke weermacht.

Deze stelling is in bijna alle landen overgenomen. Alle maatregelen ademen den geest van wat men in Amerika pleegt aan te duiden met den slagzin: „Industrial preparedness for war is the strongest guarantee of peace."

Uit dezen hoofde zou men dus mogen verwachten, dat alle landen hun verdediging in een zeer goede conditie zouden brengen. Maar het sprak vanzelf, dat men hierbij niet kon blijven staan. Het is een oude stelling in de militaire strategie, dat de beste verdediging ligt in den aanval. Niets ligt meer voor de hand, dan dat de militaire machthebbers der groote mogendheden, ten volle rekening houdend met de beteekenis van deze stelling, dus ook aandrongen op een versterking van den aanval. Zie hier de oorzaak van het verschijnsel, waarom iedereen zich in meerdere of mindere mate voor den aanval voorbereid. Het oude spreekwoord: „Hij, die den vrede wil, bereide zich ten oorlog", heeft nog niets van zijn juistheid ingeboet.

Nu moet worden nagegaan, wat van de jongste ontwapeningsconferentie al dan niet verwacht kan worden. Een non-agressiepact zal, in verband met het bovenstaande, niet te bereiken zijn of indien het er zou komen, in critieke gevallen iedere waarde missen.

Hetzelfde kan gezegd worden van een afspraak om gezamenlijk tegen den agressor op te treden. Nog afgezien van het feit, dat men in de practijk meestal moeilijk zal kunnen vaststellen, wie agressor is, kan zich het geval voordoen, dat de agressor niet de eigenlijke aanlegger van het conflict is, maar zich uit strategische overwegingen genoodzaakt ziet naar de wapens te grijpen, teneinde zijn tegenstander voor te zijn.

Evenmin zal de afschaffing van alle aanvalswapenen, zooals die is voorgesteld, bereikt kunnen worden. In het licht van het bovenstaande zou dit immers beteekenen het reduceeren van de waarde van het leger tot nihil, omdat men een zijner belangrijkste organen zou wegnemen. Geen enkel land zal hierin mogen toestemmen, zoolang het vertrouwen niet degelijk gefundeerd is. De nadeelen, die Amerika thans ondervindt van het feit, dat men beloofd heeft geen vlootbasis in den Stillen Oceaan in te richten, waardoor iedere zelfstandige actie tegen Japan onmogelijk wordt, is een harde waarschuwing, dat zoolang men elkaar niet kan vertrouwen, een waardevolle vermindering van de bewapening of een afschaffing van steunpunten niet getolereerd kan worden.

Hier komt men vanzelf terug op de principeele kwestie, dat ontwapening een bewijs van vertrouwen moet zijn en zoolang

het vertrouwen ontbreekt, geen vergaande ontwapening te verwachten is. Hieraan kan de ontwapeningsconferentie niets doen. Zij kan de grondoorzaken van het probleem niet oplossen. Derhalve moet men tegenover de te bereiken resultaten vrij sceptisch staan.

Wanneer uit het bovenstaande naar voren komt, dat de ontwapeningsconferenties met de huidige richtlijnen niet in staat zullen zijn, het vertrouwen in de wereld te doen terugkeeren, dan rijst vanzelf de vraag, langs welken weg dit dan wel bereikt zal kunnen worden.

Men zal zich herinneren, dat de vloot in de laatste wereldoorlogen steeds als economisch wurgmiddel heeft gefungeerd. Zoodra men er in slaagde de economische bronnen van een land af te snijden, ging het ten onder. Sprekender voorbeeld dan de rol van Duitschland in den wereldoorlog is hiervoor niet te vinden. Hierboven werd reeds uiteengezet, dat voor het lichtere deel van de vloten, dat speciaal tot taak heeft de handelswegen te beschermen, geen evenredige vermindering kon worden toegepast, omdat de belangen bij het behoud van de handelswegen voor het eene land primair, voor het andere secundair zijn. Tevens zag men, hoe de vlootvermindering werd gecompenseerd door een uitbreiding van den economischen dienst.

Het wordt hierdoor duidelijk, dat wanneer een land zijn economische bronnen verliest, het onmogelijk tot oorlogvoeren in staat zal zijn. Men zou het ontstaan van een oorlog dus kunnen verhinderen, wanneer men reeds in vredestijd de economische bronnen voor den oorlogstijd zou kunnen afsnijden.

Dit kan gebeuren door een verlaging van de invoerrechten en een afschaffing van de verdere middelen, die het internationale verkeer belemmeren. Men zal dus in een meer vrijhandelgezinde richting moeten gaan, waarbij algeheele vrijhandel als het slotideaal beschouwd zal moeten worden. Vrijhandel geeft arbeidsverdeeling en door het instellen van den vrijhandel worden de verschillende landen van elkaar afhankelijk. Ieder zal zich toe gaan leggen op de productie van die soorten van goederen, waarvoor het land het meest geëigend is, met het noodzakelijk gevolg, dat het de andere goederen uit het buitenland zal moeten betrekken. Als een gevolg hiervan komt de goederenvoorziening van de verschillende landen in een oorlogsgeval in gevaar. Men weet, dat men die goederen van elders moet betrekken en het resultaat zal dus zijn, dat een land, bij gebrek aan economische bronnen, niet meer in staat is oorlog te voeren.

Het economisch leven van alle landen wordt op hulp van

elkaar ingesteld, waardoor het zich in ieder land vanuit nationaal oogpunt beschouwd zeer onevenwichtig gaat ontwikkelen. Wanneer in een oorlogsgeval de grenzen gesloten zouden worden, zou spoedig blijken, dat het economisch leven in dien vorm absoluut niet in staat was in de landsbehoeften te voorzien en meerdere essentieele deelen van het bedrijfsleven zou missen. Wanneer dit universeel doorgevoerd wordt, komen hieruit geen gevaren voort. Want diegene, die misschien de petroleum zou beheerschen, mist het graan, de suiker, of het ijzer en kan dus toch niets uitvoeren. Vrijhandel neemt daarom, zij het niet direct maar wel uiteindelijk, het wantrouwen weg. Ieder land kan beseffen, wat een ander mist en wat men van dit land noodig heeft. Hieruit vloeit de overtuiging voort, dat een ander niet kan vechten.

De economische ontwapening op zichzelf zou misschien nog onvoldoende zijn het vertrouwen te schenken, maar het is vooral de zekerheid, dat deze vorm van ontwapening niet ongedaan gemaakt kan worden, gelijk de militaire ontwapening. Des te meer is dit van belang, waar de economische zijde van den oorlog steeds belangrijker wordt.

Maar ook van de economische zijde is er een buitengewoon belangrijke factor, die in deze richting wijst.

De geschiedenis heeft tot nu toe geleerd, dat van een universeele ontwikkeling van de wereldhuishouding op basis van vrijhandel nog zeer weinig sprake is geweest. In het midden der negentiende eeuw heeft men een korte vrijhandelsperiode gekend. De verbetering van talrijke verkeersmiddelen scheen op deze basis de ontwikkeling van een „Kontinentwirtschaft" mogelijk te maken, waarin aan alle landen van de Westersche cultuur een plaats zou worden toebedeeld, welke geheel door het toenemend verkeer met het economisch leven van de overzeesche landen zou worden aangevuld. Maar al spoedig kwam aan deze vrijhandelsperiode een eind.

De school van Liszt verkondigde in Duitschland tegen deze algemeene vrijhandelsleer, dat vrijhandel alleen goed zou zijn voor Duitschland, wanneer men gelijkwaardig was met Engeland. Daarom wilde men Duitschland met behulp van opvoedingsrechten tot die hoogte brengen, waarna het vrijhandelssysteem dan aanvaard zou kunnen worden. Maar het protectionisme van Duitschland is door tal van landen nagevolgd en heeft een einde gemaakt aan de verwezenlijking van de vrijhandelsgedachte. Al spoedig kwam de self-supporting-gedachte weer meer op den voorgrond en alle landen gingen hun eigen gang.

Was de opening van de „Kontinentwirtschaft" reeds een zeer belangrijk verschijnsel, thans staat de wereld voor het tweede

stadium, de opening van de tropische en sub-tropische gebieden en daarmede de instelling van de „Weltwirtschaft" in den ruimsten zin.

Velen verkondigen reeds de meening, dat zich dezelfde gang van zaken zal afspelen als in de vorige eeuw. Maar dit is niet noodig, zelfs staat de zaak toch wezenlijk anders.

In het midden van de negentiende eeuw was Duitschland niet direct aangewezen op export en het kon daarom naar gelijkwaardigheid streven. Maar thans zijn de tropische en subtropische gebieden dit wel. Zij zullen dus niet zeggen, dat eerst naar gelijkwaardigheid gestreefd moet worden, voordat de vrijhandel ingesteld kan worden. Integendeel, omdat zij geheel op export zijn aangewezen en hun economisch leven geheel van den export afhangt, hebben zij juist groote belangen bij den vrijhandel. Dat er industrieele producten geïmporteerd worden, deert hen niet, want zij hebben voorloopig niet de bedoeling zich te industrialiseeren. Wanneer men de economische ontwikkeling haar gang laat gaan, zullen zij agrarisch blijven en met hun landbouwproducten de geheele wereld blijven voorzien. De gunstiger groeivoorwaarden van de tropische en subtropische zônes geven hen daarbij voor de massaproducten een grooten voorsprong op de landen van de gematigde zône. De tropische en subtropische landen behoeven dan ook geen gelijkwaardigheid te vragen op economisch gebied, want zij zijn reeds gelijkwaardig, mits men de grenzen niet afsluit. In de negentiende eeuw was er bij verschillende Europeesche landen werkelijk sprake van een achterstand over de geheele linie, een soort achterlijkheid. Daarvan is nu geen sprake. Op massaal-landbouwgebied zijn deze koloniale streken werkelijk de meerderen van Europa.

Er is voor de practische politiek nog een belangrijk verschil. In de vorige eeuw stonden zelfstandige landen tegenover elkaar, elk met een eigen wil en handelspolitiek. Nu zijn echter vele dier tropische en subtropische gebieden gesubordineerd aan het Westersche gezag, dat daar wat betreft de handelspolitiek min of meer een richting kan decreteeren.

Wanneer men nu in vrijhandelsrichting gaat, dan zal de maatschappij zich in de volgende richting ontwikkelen. De tropische en subtropische gebieden zullen op landbouwgebied worden aangewezen voor de levering van de massa-landbouwproducten, welker productie uit Europa zal verdwijnen. Daarentegen zal men zich daar op de teelt der fijne producten gaan toeleggen en deze over de geheele wereld distribueeren. Op industrieel gebied zullen de jonge industrieele landen ook de massa-productie beheerschen, terwijl Europa weer het land voor de fijnere artikelen

zal worden. Alleen als productiegebied van qualiteitsartikelen zal Europa zich in de toekomst in het economisch bestel van de wereld kunnen handhaven. In dit geval zal dus inderdaad de gewenschte arbeidsverdeeling en economische onzelfstandigheid ontstaan, die noodig is voor het behoud van den vrede en het wederzijdsch vertrouwen.

Wat staat hier tegenover, wanneer Europa niet in vrijhandelsrichting gaat. Dan zullen de koloniën zich ook willen industrialiseeren, om emplooi te kunnen vinden voor hun groote menschenmassa's en hun niet voldoenden toenemenden export. Dan zullen ook zij den vrijhandel loslaten en zich in de richting van zelfstandige landen gaan ontwikkelen, wat hen, zij het op een lager welvaartspeil, zal gelukken. Dan zullen er in de verre toekomst weer net als nu een groot aantal zelfstandige landen tegenover elkaar staan, want het is geenszins zeker, dat het Westersch gezag zich bij deze ontwikkeling in de tropische en subtropische gebieden zal kunnen handhaven. De self-supporting gedachte zal ook in deze landen hoogtij kunnen vieren en de kans op het uitbreken van een oorlog is belangrijk versterkt.

Daarom moet de wereld ter wille van den vrede voor het tegenwoordige, maar vooral ook voor de toekomstige geslachten de vrijhandelspolitiek aanvaarden. Maar snelheid is daarbij noodig. Nog zijn de koloniën agrarisch, nog bestaat de kans om in te grijpen, zonder groote belangen te schaden. Nu is het, wat men zou kunnen noemen, the fatal moment, het moment waarop dralen fataal wordt. Doet men het nu niet, dan ontwikkelt zich een kiem van de industrie in de koloniale landen en dan is het te laat. Dan blijft het oorlogsgevaar bestaan en heeft de wereld de kans om den oorlog voor eeuwen uit te bannen laten ontglippen.

Ten slotte nog een woord over de kansen van verwezenlijking. De jongste geschiedenis heeft een dagelijksch toenemende stroom van protectie gegeven. Men kan dan ook niet ontveinzen, dat de verwezenlijking van de economische maatregelen zeer groote moeilijkheden zal meebrengen. Deze schijnen zelfs onoverkomenlijk, maar toch is er nog kans, dat men in deze richting iets kan bereiken. Men mag niet vergeten, dat van de andere wegen reeds gebleken is, dat zij mislukken en voor de economische maatregelen zal deze mislukking nog moeten blijken. Weliswaar is de vrijhandel mislukt als systeem van handelspolitiek, maar hij werd nog weinig naar voren gebracht als vredessysteem. Wie zegt, dat wanneer die duizenden, misschien millioenen menschen, die thans de ontwapening steunen, zich eens achter het vrijhandelsvaan schaarden, dat dan niets te bereiken zou zijn.

Ten slotte is er nog een opportuniteitsargument. Wanneer op het oogenblik een gedeeltelijke ontwapening tot stand zou komen, dan zou die alleen het gevolg zijn van de ondraagbaarheid van de financieele lasten. Ook in dit opzicht heeft de economische ontwapening veel voor. De economische maatregelen van de verschillende landen kosten nog veel meer dan leger en vloot te zamen. De doorvoering van de vrijhandelsmaatregelen zou dus voor de wereld nog veel goedkooper zijn, dan een militaire ontwapening.

Nog steeds heeft de oude vrijhandelsleer op dit gebied niets van haar waarde verloren. De woorden van Richard Cobden, „free trade-peace-goodwill among nations", die men in dit verband zou kunnen weergeven met vrijhandelvrede en vertrouwen tusschen de staten, hebben nog niets van hun waarde ingeboet.

Het woord is thans aan ons. Nu moet gehandeld worden; wanneer wij afwachten tot de volgende generatie handelen zal, dan is het te laat. Dan zal de industrie zich in de koloniën gevestigd hebben, dan wordt een nieuwe wereldoorlog mogelijk en dan zal zich dezelfde ontwikkeling afspelen als in de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw.

L'histoire se répète.

Maar het is aan ons om te zorgen, dat voor dit deel van de ontwikkeling van de wereld zal gelden: L'histoire ne se répètera.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. Bruxelles. Session à Paris 1931.

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

I. Annuaire de documentation coloniale comparée année 1930 (volume II).
II. Session à Paris 1931.
a. Rapports préliminaires. La répartition des activités économiques entre les colonies et les métropoles.
b. Compte rendu de la session [1]).

Uit den rijken inhoud dezer werken volgt hieronder een zeer beperkte keuze van mededeelingen, die o.i. de belangstelling der lezers van dit tijdschrift verdienen.

I. Het jaarboek 1930 bevat officieele gegevens van politieken, wetgevenden en administratieven aard over Indo-China, Fransch Midden-Afrika, Fransch West-Afrika, Madagascar en het Fransche mandaatland Togo, n.l. gegevens over de verschillende onderwerpen van Staatszorg, gevolgd door den tekst van wetten en andere bepalingen.

Voorafgaat een algemeene beschouwing, die alle genoemde gebieden geldt en waarin o.m. de taak in de toekomst behandeld is zooals het vraagstuk van een snellere verbinding, zoowel tusschen de kolonies onderling als tusschen deze en het moederland, de gezondmaking der gebieden en de geringe bevolkingstoename, de ontbrekende officieele propaganda voor kolonisatie, de uit-

[1]) I tekst, 628 blz. en 2 inhoudsregisters 79 blz. II *a* 244 blz. *b* tekst, 292 blz. en 3 rapporten 180 blz. Alles gedrukt bij de Etablissements généraux d'imprimerie, Bruxelles 14 Rue d'or.

Het werk I kost 235 Belg. francs en is verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff, Lange Voorhout 9, Den Haag.

Zie overigens *De Ind. Gids*, Juli 1930, blz. 624.

breiding aan de bodemproductie te geven, de beschermende invoerrechten te verleenen aan de koloniale producten enz.

Indo-China. In Cochin-China komt groot grondbezit voor, langzamerhand verkregen door meestal voortvarende Annamieten werkende met arbeiders, die geen grondbezitters, slechts pachters kunnen zijn, wegens gebrek aan middelen. Deze laatsten nu wenschen een klein deel van den door hen bewerkten bodem hun eigendom te kunnen noemen en om de onrust onder hen ontstaan te bezweren is het Gouvernement begonnen hun stukken domeingrond van 5—10 hectaren te schenken, die echter voorloopig niet mogen vervreemd worden. In Annam en Tonkin wordt de grond communaal bezeten door tal van eigenaren, die slechts een bescheiden bestaan hebben, zoodat de Overheid er naar streeft de productie te verhoogen. In Cambodja komt nog veel onbenutte grond voor waardoor het volk er onbeperkt kan ontginnen.

Opvallend is de aanbeveling om de handenarbeid van den inboorling niet te doen wijken voor het gebruik van machines, dit laatste behoort vooral tehuis bij werken uit te voeren op bergachtig, ongezond, vijandelijk of moeielijk terrein.

Weinig bekend ook — meenen wij — is het feit, dat eerst in 1926 het verbod is vervallen, om een Inlander zonder naturalisatie als Franschman te benoemen in een ambt gewoonlijk door Franschen bekleed. Ook in verband hiermede *is het totaal aantal Fransche ambtenaren tusschen* 1914 *en* 1929 *slechts met ruim* 10 % *toegenomen in hoofdzaak ten behoeve van de medische-, onderwijs- en landbouwdiensten; het getal administratieve ambtenaren is zelfs verminderd. Daarentegen verdubbelde het aantal der inboorlingen-ambtenaren en beambten, w.o. kadasteringenieurs, teekenleeraren, architecten, post- en telegraaf-ambtenaren.*[1])

Hoewel de economische crisis ook hier woedt, schrijft men niet alleen daaraan de politieke troebelen toe die Annam teisteren, doch wijt ze ook aan de fout door de ambtenaren begaan, om het gezag der inheemsche hoofden (mandarijnen) te ondermijnen door in hunne plaats rechtstreeks het beheer over land en volk uit te oefenen.

Fransch Midden-Afrika. Niet van beteekenis ontbloot is het inzicht hierbij verdedigd, dat trots de veroordeeling daarvan door het Arbeidsbureau te Genève, de verplichte cultuurdiensten der bevolking ten behoeve van de cultuurondernemingen van Europeanen nuttig zijn voor de inboorlingen zelf, omdat deze daarbij goed gevoed en gekleed het noodige kunnen leeren om thuis ge-

---

[1]) Blz. 96.

komen hun grond zoodanig te bewerken, dat de opbrengst voldoende is om ruimer dan vooraf in hun onderhoud te voorzien.

Eigenaardig is het feit, dat de inkomsten op het algemeen budget gebracht tusschen 1920 en 1930 *vertienvoudigd* zijn [1]), dank zij behalve de douanerechten, de opbrengst van katoen-, koffie-, oliepalm- en cacao-ondernemingen, van de ebbenhoutbosschen en den belangrijken veestapel.

Fransch West-Afrika. Ook hier is men tot de overtuiging gekomen, dat het verkeerd was dadelijk te hooge eischen te stellen aan de deugdelijkheid der inheemsche hoofden en hen, die daaraan niet voldeden te vervangen door Fransche bestuurders. Men ziet hoe langer hoe meer in, dat het indirect bestuur door tusschenkomst van geschikte Inlandsche hoofden, die daartoe uitgekozen en verder geleid behooren te worden, de meest passende methode is.

Madagascar en *Togo.* Hierbij komt niets vermeldenswaard voor.

II *a.* Inleidende rapporten over de economische verhouding tusschen het overzeesche gebied en het moederland.

Het Britsche rijk. Hoewel dit een vierde deel der aarde beslaat en economisch een geheel moet vormen, kan er geen sprake zijn van een streven tot afzondering van de overige wereld. Evenmin van een eenheidseconomie in het Britsche rijk, die Engeland aan de koloniën zou opleggen, allerminst aan de mandaatlanden maar ook niet aan de koloniën wier autonomie het niet zou toelaten. Alleen z.v.m. samenwerking wordt beoogd. En zelfs dit lijkt eenvoudiger dan het is omdat hoewel voor Engeland de uitvoer in hoofdzaak fabrikatie-producten en de invoer landbouwproducten betreft en in de andere deelen van het rijk juist het tegenovergestelde, is het toch niet mogelijk elkander in belangrijke mate te bevoordeelen. Want de laatstbedoelde gebieden, protectionistisch ingesteld, kunnen geen vrijen invoer van alle Engelsche producten toestaan en Engeland, dat *(althans vóór het uitbreken der huidige crisis)* geen invoerrecht op alle buitenlandsche voedingsmiddelen heft, om de levens- en productiekosten laag te houden derhalve geen voorkeur kan schenken aan de landbouwproducten uit de koloniën. Het gevolg daarvan is, dat zoowel wat het moederland als de overige rijksdeelen ieder voor zich aangaat, de handel met vreemde landen toenemende is ten koste van den handel onderling.

Fransche kolonies. Het moederland beschermt de kolonie bij haar ontstaan en ontwikkeling maar het zou verkeerd wezen te

[1]) Blz. 295.

beletten, dat door den groei tenslotte de zelfstandigheid bereikt wordt. Hiervan echter kan eerst sprake wezen na een langdurige periode van onmondigheid en zwakte, die hulp vordert van het moederland dus weinig ruimte laat voor maatregelen op economisch gebied ten bate uitsluitend van het moederland. Daartegenover staat de mogelijkheid, om beider belang tegelijk te behartigen. B.v. waar het moederland de kolonie helpt met kapitaal toont de ervaring, dat de moederlandsche producten op de koloniale markten de voorkeur genieten. En wanneer de moederlandsche industrie op die markten bedreigd wordt door concurrentie van vreemde landen, dan is de tijd aangebroken om in de kolonie zelf nieuwe markten te openen voor zich en vervolgens over te gaan tot fabriekmatige bereiding in de kolonie zelve van artikelen, die de inboorlingen behoeven.

Nederlandsch-Indië. De economische verhouding wordt het best gekenmerkt door het feit, dat de invoer in Nederland van uit Nederlandsch-Indië veel minder belangrijk is dan van uit andere, vooral dichterbij gelegen landen. Hetzelfde geldt voor den uitvoer uit Nederland naar Nederlandsch-Indië en naar andere gebieden. Daarentegen wordt hier wel het meest ingevoerd van uit Nederland, hoewel de uitvoer uit Nederlandsch-Indië omvangrijker is b.v. naar Britsch-Indië dan naar Nederland.

Het denkbeeld van een tolunie moet worden ontraden, omdat deze een protectionistische strekking zou moeten hebben, terwijl juist de vrije handel zoowel voor Nederland als voor Nederlandsch-Indië de meest gewenschte toestand is, daar hoe meer het overzeesch gebied produceert en uitvoert naar alle markten hoe meer het belang van het Nederlandsch kapitaal wordt behartigd en zeker beter dan door alleen den invoer in Nederlandsch-Indië te vergrooten van de Nederlandsche industrieproducten.

Portugeesche kolonies. Een kolonie kan zich niet ontwikkelen tenzij in staat zijnde, om de grondstoffen te verwerken tot industrieproducten, die zij in de eerste plaats zelve noodig heeft. En het is in het welbegrepen belang van het moederland tevens om zijn geschoolde werklieden daartoe naar de kolonie te zenden wat reeds sedert 1914 door Regeeringsmaatregelen wordt bevorderd, zooals een uitvoerige en duidelijke wet aantoont.

II *b.* Het verslag der 21e zitting te Parijs gehouden op 5/8 Mei 1931, bijgewoond door leden uit Engeland, België, Frankrijk, Nederland, Italië en Portugal.

Behandeld werden behalve het onderwerp onder II *a* hierboven aangeduid, het onderwijs aan inboorlingen en de waardeering van de inheemsche rechtsregelen, zeden en gewoonten.

Vooraf ging een rede over de „Islam", die in Turkije in het

gedrang kwam toen de Staat zonder hulp van vreemdelingen werd gemoderniseerd, terwijl daarentegen in Hedjaz juist de Islam meer op den voorgrond werd gebracht ook om den invloed van vreemdelingen te beknotten. In beide Islamitische landen is de bedoeling geweest zich zelf te regeeren buiten de bemoeienis van Europa, dus een streven naar onafhankelijkheid. Welke houding moeten de Europeesche staten ter zake aannemen? Deze kan niet overal dezelfde zijn, omdat de Islam beleden wordt door volken van onderscheiden aard. De Fransche politiek is deze: dat men ook op het gebied der godsdienst de volle vrijheid moet schenken onder voorbehoud alleen, dat de rust en orde niet worden verstoord. Zoo b.v. mag de Fransche staat zich niet inlaten met de Khalifaatskwestie, die op het congres in 1926 behandeld werd en waar bleek, dat geen Mohamedaansch vorst machtig en onafhankelijk genoeg geacht werd om tevens als Khalif te worden erkend. Intusschen beschouwen de Marokkanen hun Sultan als Khalif, terwijl dat niet het geval is in Algerië en Tunis.

Voorts hebben de stellers der hooger aangeduide inleidende rapporten deze nader toegelicht. In verband daarmede deelde een lid uit Frankrijk mede, dat de industrialisatie van Midden-Afrika het bezwaar van vagabondeeren had verergerd, doordat de werklieden uit het binnenland daartoe naar de kust gelokt, niet naar hunne dorpen terugkeeren en verder zwervend blijven. De afgevaardigde uit Italië zeide, dat zijne regeering in de kolonie het liefst de ontwikkeling van den landbouw ziet, terwijl een Nederlander meende, dat instede van aan het overbrengen van de moderne Westersche industrie eerder aan de wetenschappelijke ontwikkeling van den eigen landbouw der inboorlingen gedacht moet worden, wil men hun economisch peil verhoogen.

Over het onderwijs aan inboorlingen handelen — niet opgenomen — rapporten betreffende Belgisch Congo, de Fransche bezittingen in Azië en Afrika, de Italiaansche kolonies, Ned.-Indië, de Portugeesche en Britsche kolonies.

Nadat de algemeen-rapporteur als een resumé daarvan had uitgedrukt, dat in het meerendeel dier gebieden in hoofdzaak lager onderwijs gegeven wordt is het onderwerp door de verschillende rapporteurs nader toegelicht. Een beknopt overzicht daarvan doen wij nu volgen.

De voertaal bij het onderwijs is vooral die van het Europeesch moederland in West-Afrika, Algiers, Marokko, Tunis, het meest ontwikkelde deel van Indo-China, Britsch tropisch Afrika (na 3 jaren) de Portugeesche kolonies en in Nederlandsch-Indië voor de minderheid, die hooger op wil.

Daarentegen is de inheemsche taal de voertaal in Madagascar, Britsch tropisch Afrika (de eerste 3 jaren) Indo-China (bij de primitieve volken) in Nederlandsch-Indië voor de groote massa en in Belgisch Congo.

In de Italiaansche kolonies is zoowel Arabisch als Italiaansch de voertaal. Waar het Fransch de voertaal is, wordt als reden opgegeven, dat in West-Afrika alleen 60 inheemsche talen voorkomen. Daartegenover staat, dat hoewel in Britsch-Afrika onder de negers 600 talen in gebruik zijn, daaruit 36 gekozen werden als algemeene spreektaal en 21 als voertaal bij het onderwijs. Meer uitgebreid lager onderwijs en onderricht aan meisjes worden gegeven in Senegal, Marokko, Tunis en Nederlandsch-Indië. Zendingscholen komen voor in Fransch Midden-Afrika, Madagascar, Indo-China, Nederlandsch-Indië, de Portugeesche kolonies, Belgisch Congo en in het niet-Islamitisch deel van Britsch Afrika.

Waar geen Christelijke scholen bestaan geeft het Gouvernement gelegenheid tot onderwijs. Als bizonderheid, n.l. niet vermeld van andere gebieden, is gewezen op het bureau voor volkslectuur in Nederlandsch-Indië, dat ongeveer een millioen boeken per jaar verkoopt. Tot zoover het onderwijs.

Daarop is gevolgd de bespreking over de waardeering van de inheemsche zeden, gewoonten en rechtsregelen en zulks naar aanleiding van een opmerking gemaakt door een Nederlandsch lid in de vergadering van 24 Juni 1929 te Brussel gehouden, dat er n.l. geen overzicht bestaat van de politiek door de Europeesche staten toegepast ten aanzien van de in overzeesche gebieden gevestigde inboorlingen. Een gevolg daarvan is geweest het opstellen van 3 rapporten ter zake betreffende Britsch Nigeria, Fransch overzeesch gebied en de Portugeesche kolonies, alle opgenomen in het werk in hoofde aangeduid met II *b*.

Voor Britsch Nigeria is gewezen op het indirecte bestuursstelsel, dat daar geldt als bewijs van groote waardeering der inheemsche wetten en zeden hoewel daartegen wel bezwaren zijn geopperd. Een daarvan was b.v. de tegenstand van een kleine groep intellectueelen, die ofschoon niet behoorende tot het eigenlijke volk, noch tot de aanzienlijken en ook zonder persoonlijken invloed toch zich beschouwen als de leiders eener naar Europeeschen trant te ontwikkelen democratie die het volksbelang in de eerste plaats beoogt, terwijl het indirecte bestuursstelsel eerst aan de inheemsche plaatselijke autoriteiten meer beteekenis wil geven.

Het verschil tusschen direct en indirect bestuur is ook, dat het eerste rekent op een voortdurend Britsch beheer, het tweede daar-

entegen op een vervanging t.z.t. door een autonoom (inheemsch) gezag, op een vrijwillig dominion-status.

Aan het rapport over Nigeria is gevoegd een uitgebreide verzameling van wetten en andere bepalingen waaruit blijkt, hoever rekening is gehouden met de belangen der inboorlingen, vergezeld van een uitvoerige toelichting dier regelingen.

Een Belgisch afgevaardigde aan het woord komende merkte op, dat de waardeering van het inheemsch bestel wel eens noodzakelijkerwijze samen gaat met het berusten in daarop te maken inbreuken. De invloed van Westersche bestuursbeginselen, handels- en cultuurmethoden en instellingen van anderen aard dringt natuurlijk ook tot den inboorling door, terwijl het bovendien onze taak is dezen te ontwikkelen wat niet altijd mogelijk is met behulp van zijn eigen tot dusver gevolgde middelen. Het probleem is dus om de nieuwe in te voeren Westersche methoden pasklaar te maken voor de inheemsche mentaliteit en verhoudingen. De moeilijkheid hiervan werd aangetoond door de mededeeling, dat eens een Congoleesch hoofd, wiens voorvaderen een viermaal talrijker bevolking bestuurden en stipt gehoorzaamd werden, de bemerking, dat zijn gebied niet in orde was, beantwoordde met het verweer, dat hem niet dezelfde krachtige gezagsmiddelen toegekend waren, als waarover zijne voorvaderen beschikten. Uit het afzonderlijk rapport over de Fransche bezittingen en mandaatlanden in tropisch Afrika, putten wij nu de volgende gegevens.

Ook hier bestaat het streven om de inheemsche instellingen te eerbiedigen, voorzooveel daarvan is overgebleven. Van de vroegere vorstendommen, machtig en uitgestrekt, is het grootste deel teniet gegaan. Wel zijn nog oorspronkelijke gemeenschappen overgebleven, gevormd door een groep dorpen, die den grond gemeenschappelijk bezitten. Daarnaast komen in enkele meer achterlijke streken ook afzonderlijke dorpen voor met communalen grond onder de leiding van een raad waarvan het oudste lid als hoofd beschouwd wordt. Ook zijn er stammen wier gezinnen verspreid wonen zonder veel onderlinge aanraking. In alle die gevallen vormde de familie de grondslag van den stam, die hare oudsten als vooraanstaand erkenden. In de laatste 20 jaren echter, is dat allengs veranderend; de families maken zich los van hare oudsten en verdeelen zich in afzonderlijke gezinnen, nemen dus een nieuwen grondslag aan, meer overeenkomend met het Westersch begrip ter zake. Intusschen is sedert 1857 steeds het beginsel van het behoud van het inheemsch bestel z.v.m. gevolgd wat echter niet uitsloot, dat men vooral op justitieel terrein getracht heeft een algemeene regeling te ontwerpen voor alle gebieden. In theorie

prijzenswaard toont de praktijk echter eenige feilen daar in aan. B.v. iedere rechtbank heeft inheemsche bijzitters, doch deze zijn gewoonlijk door den Franschen gezaghebber gekozen, om hun houding in de politiek en wegens bewezen diensten doch niet wegens hun kennis der inlandsche zeden en gebruiken, welke daardoor niet overal voldoende tot hun recht komen vooral niet waar die bijzitters meenen den Franschen voorzitter te moeten steunen in zijn voorkeur voor eene rechtsopvatting die meer verband houdt met de Westersche rechtsbeginselen dan met de inheemsche waarmede hij zeer onvoldoende bekend is. Ten einde in deze leemte te voorzien is herhaald een ernstige poging gedaan om laatstbedoelde beginselen op schrift samen te brengen tot een leidraad, doch tot dusver is men daarin niet geslaagd. Alleen voor het mandaatsland Togo kwam in 1926 iets dergelijks tot stand, doch zoowel juristen als ethnologen hebben op daarin voorkomende gebreken gewezen. Tenslotte vermelden wij uit het verslag omtrent de Portugeesche kolonies de volgende punten.

Al in 1512 schreef Alfonso d'Albuquerque de veroveraar van Goa het behoud van de maatschappelijke instellingen der inboorlingen voor niet alleen, maar tevens, dat deze laatsten — voorzoover daartoe bekwaam — in belangrijke administratieve ambten behoorden te worden opgenomen. De zeden en gebruiken der Hindoes werden beschreven en bijeengebracht met talrijke beslissingen op het gebied van de administratie, de finantiën en het rechtswezen. Naast de instelling van het kastewezen staat de dorpsgemeenschap, waarin de familie den grondslag vormt. In verschillende streken wordt de grond communaal bezeten en beheerd door een hoofd. Het bezitsrecht van het individu is van een lagere orde en betwijfelt men of het zich wel uitstrekt over de verbetering van den grond door hem aangebracht. De inboorling heeft niet het begrip, dat hij grond kan bezitten zonder een rechthebbende boven hem. De terreinen gereserveerd voor de inlanders worden hun toegewezen zonder het recht van verkoop, hypotheek of verhuur. Dit voorbehoud wordt noodzakelijk geacht wegens het onbestemde begrip van grondbezit dat zij hebben, wegens hun zwerflust en neiging tot vervreemding van den grond zonder noodzaak. Overigens is de vorm van grondbezit niet dezelfde in alle kolonies. B.v. in Mozambique waar de Sultan vroeger het souvereine recht bezat op den grond en den arbeid van den daarop gevestigden lijfeigene is nog overgebleven het pachtstelsel, ten aanzien waarvan de Portugeesche Overheid echter de verhouding tusschen pachter, tevens belastingheffer, en grondbewerker heeft geregeld tot bescherming van den laatste. In Portugeesch-Indië daarentegen is alle grond in

het bezit van gemeenschappen, die de terreinen in zeer kleine stukken verpachten aan inboorlingen met weinig kapitaal en hulpmiddelen.

Voorts meende de Portugeesche regeering goed te doen door de bekeering tot het christendom van de ongeloovigen te bevorderen, zij het ook uitsluitend door overreding en voorts in de mogelijkheid te voorzien, dat de inboorling allengs na een hoogeren graad van beschaving te hebben bereikt de volledige rechten van Portugeesch burger verkrijgt.

De zorg voor den inheemsche blijkt voorts uit het bestaan van een commissie tot zijne bescherming, terwijl in afwachting van een codificatie der inboorlingen-rechten in iedere rechtbank twee inlanders als bijzitters plaats nemen, gekozen uit de hoofden of aanzienlijken.

Intusschen zijn de toenemende welvaart, de invloed der zending en de aanraking met Europeanen even zoovele factoren, die de oorspronkelijke instellingen wijziging doen ondergaan, zoodat men ten slotte hare totale verdwijning verwacht, tenzij nieuwe juridische vormen ontstaan.

Doch hoe het ook zij, de Portugeesche regeering tracht een al te snellen overgang van het oude naar het nieuwe stelsel te vermijden.

Een vergeten Afrika-reiziger

DOOR

A. HALLEMA.

Mr. Hendrik Swellengrebel (de Jonge) en zijn onderzoekingen, notities, teekeningen en journalen betreffende Zuid-Afrika.

Onbekende aquarellen van de 18de eeuwsche Kaapkolonie en onuitgegeven reisjournalen betreffende Zuid-Afrika. Een tegenhangster van de bekende Gordon-collectie.

Toen ik mij in 1930 en '31 onledig hield met de ordening en beschrijving van het voor onze koloniale geschiedenis belangrijke particuliere archief der familie Swellengrebel, thans in het bezit van den heer H. A. M. Swellengrebel, Huize „De Molen" te Oudenbosch, werd ik reeds dadelijk getroffen door de fraaie aquarellen van diverse landschappen, van de fauna en flora onzer 18de eeuwsche Kaapkolonie, toen nog „uythoek" onzer V. O. C. Bij nader onderzoek in dit archief bleek mij, dat de totaal onbekende maker van die historische teekeningen in samenwerking met den eveneens tot dusverre miskenden Afrika-reiziger Mr. Hendrik Swellengrebel Jr., domdeken van Utrecht, die de tot heden onuitgegeven journalen in samenhang met de afgebeelde landschappen schreef en verder in korte notities, authentieke copieën van origineelen, correspondentie met invloedrijke Kaapsche kennissen, alles verzamelde, wat op de geschiedenis der Kaapkolonie van zijn tijd, op de politieke en economische toestanden en meer andere zaken betrekking had, daardoor iets geleverd heeft, wat de vergelijking met de overigens zoo waardevolle Gordon-collectie in 's Rijks Prentenkabinet te Amsterdam ten volle kan doorstaan.

In dit Tijdschrift, dat wegens het niet opnemen van illustraties daarvoor jammer genoeg niet in aanmerking mag komen, kan natuurlijk niet aan de hand van reproducties der hier voor het eerst aangekondigde origineelen worden bewezen, dat we met

de bovenstaande bewering geenszins te veel hebben gezegd, doch niettemin kan er wel in beschreven worden, op welke wijze een en ander is ontstaan, dat door zorgvuldig bewaren van geslacht op geslacht door de goede zorgen der familie zelf intact is gehouden, waarbij zoowel de kunst als de wetenschap is gebaat.

Laat mij U dan eerst vertellen, dat de ondernemer en stuwende kracht tot het doen ontstaan dezer werken ten nutte van de Kaapsche geschiedenis en topographie in de tweede helft der 18de eeuw is geweest de heer Hendrik Swellengrebel, niet de Gouverneur van de Kaapkolonie, waarmee ik U in een vorig opstel van dit tijdschrift (Jan.-afl. 1932) in kennis heb gebracht, doch diens vijfde kind uit het huwelijk met Helena Wilhelmina ten Damme, evenals zijn vader Hendrik geheeten, gedoopt 28 Nov. 1734 aan de Kaap, waar hij ook een deel zijner jeugd doorbracht. Maar reeds op zeer jeugdigen leeftijd werd hij evenals zijn broer Johannes Willem naar Utrecht gezonden, om daar bij een predikant in huis voor de universitaire studiën te worden voorbereid. Na zijn studiën aan de hoogeschool te Utrecht met een promotie tot doctor in de rechten te hebben bekroond, vestigde hij zich na het overlijden zijns vaders op diens buitengoed „Schoonoord" bij Doorn, beheerde er zijn eigendommen, fungeerde in het Kapittel ten Dom sedert 15 Juli 1752 als gewoon lid en vanaf 9 Maart 1767 als deken, waardoor hij voor de Kapittelzaken dikwijls in de stad Utrecht moest zijn en hield zich verder onledig met het verzamelen van allerlei exotische gewassen en inlandsche kruiden, systematisch gerangschikt, waarvan vele exemplaren hem tot dit doel uit de Kaapkolonie, zijn geboorteland, werden toegezonden [1]).

Door zijn relaties en correspondentie met de Kaapsche verwanten en kennissen werd hij in 1775 er toe aangespoord, om zich persoonlijk eens op de hoogte te stellen van den gang van zaken in zijn oude Vaderland, de daar bestaande toestanden door eigen aanschouwing beter te leeren kennen, terwijl men hem als zoon van een Kaapschen Gouverneur, wiens naam bij de kolonisten in gezegend aandenken voortleefde als dien van een wijs en goed regent, alle hulp en medewerking toezegde. Het was onder Gouverneur Mr. Joachim, Baron van Plettenberg, (1771—1785), wiens bestuur heel wat minder goed beviel dan dat van zijn onmiddellijken voorganger „Vadertje" Tulbagh en waardoor de ontevredenheid der kolonisten algemeen was, dat Mr. Hendrik

---

[1]) Men zie o.a. in de Algemeene Konst- en Letterbode voor het jaar 1838, No. 2, de beschrijving van de Kaapsche Zamia, welke in 1777 door Mr. Hendrik Swellengrebel waren meegenomen tijdens diens expeditie en tot 1802 op de buitenplaats „Schoonoord" te Doorn zijn gekweekt geworden.

Swellengrebel zich inscheepte op de Oostindievaarder „Alkemade" (4 Nov. 1775) en daarmee vanuit Tessel de reis maakte naar de Kaapkolonie, waar hij 17 Februari 1776 arriveerde [1]).

Hij ondernam nu, na enkele maanden bij vrienden en verwanten te hebben doorgebracht, achtereenvolgens een drietal grootere en kleinere tochten, op welke expeditie hij was vergezeld van een teekenaar, wiens *naam* ons alleen bekend is uit een autograaf, voorkomende op één der door hem vervaardigde aquarellen, t.w. *Johannes Schumacher* [2]), alsmede van ander personeel, een paar vrienden uit de kolonisten en eenige inboorlingen. Successievelijk bestonden die 3 expeditie uit: 1°. een landtocht, gedurende 10 Sept.—26 Dec. 1776, ondernomen in het Noordoosten der Kaapkolonie tot in het Kafferland en langs de Zuidoostkust weder terug; 2°. een reisje, gedaan naar het Heeren Logementsgebergte en den mond der Olifantsrivier in het Noorden der kolonie, gedurende 12—29 Januari van het jaar 1777; 3°. een reisje, gedaan naar de Saldanha en St. Helena-baaien en verder, van 18—31 Juli 1777. De op deze reizen bijgehouden journalen en relazen noch de bij die gelegenheid vervaardigde schetsen, aquarellen, kaartontwerpen enz. zijn tot dusverre uitgegeven, terwijl het bijbehoorend illustratie-materiaal en de korte notities evenmin aan het belangstellend en deskundig publiek bekend zijn gemaakt. Wat Dr. E. C. Godée—Molsbergen opmerkte ten aanzien der Gordon-collectie, geldt in meer dan één opzicht ook van de Swellengrebel-verzameling: „Die teekeningen, van onschatbare waarde, geven een toelichting, die nergens elders te verkrijgen is."

De reizen van Mr. Hendrik Swellengrebel in 1776 en '77 zijn te plaatsen tusschen die, ondernomen door Johannes Starrenburg, Jan Hartogh, Jan Tobias Rhenius, Jacobus Coetsee Jansz., Hendrik Hop, Thielman Roos en Petrus Marais gedurende 1705—'62 en de landreis van Gouverneur Mr. J. Baron van Plettenberg met het reisverhaal van H. J. Wikar (1778—'79), wier relazen, journalen en itineraria men reeds vindt afgedrukt in de Werken der Linschoten-Vereeniging [3]) op een wijze, die geen nadere aanprijzing onzerzijds van noode heeft. Nu is het

---

[1]) Ook het journaal van deze reis is bewaard gebleven en berust in het familie-archief, Portef. No. 7, serie A IV. Het stuk telt 21 beschr. bladz. en is niet geteekend.

[2]) Plaat 3 der bovenbedoelde collectie draagt namelijk het onderschrift: Gezicht op de Baai Falsch van de Hottentots Hollandskloof (cabo de goede Hoop 1777 Johannes Schumacher fecit).

[3]) Dl. XII dezer serie, onder den titel van „Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandsche Tijd", 2e dl. Tochten naar het Noorden 1686—1806, uitgegeven en van aanteekeningen voorzien, door Dr. E. C. Godée—Molsbergen.

merkwaardig, dat het daar uitgegeven reisverhaal van H. J. Wikar, naar het origineel (?) afgedrukt, dat in de Van Plettenberg-papieren in het Rijksarchief te 's-Gravenhage berust, een tegenhanger vindt in een stuk, dat gevoegd is bij de hiervoor aangeduide reisjournalen van Mr. Swellengrebel. Het is getiteld: „Relaas van den heer Cloete van eenige mijner ontmoetingen en ontdekkingen, die ik hier landwaarts in gedaan heb („Wikar's Relaas"), tellende 44 beschreven bladzijden klein kwartoformaat, origineel, geteekend met Hendrik Jacob Wikar. Een vergelijking dezer den naam van eenzelfden auteur dragende handschriften moge naderhand nog uitmaken, in hoeverre we hier met een origineele vondst te doen hebben. In elk geval kan thans reeds de uitgave der reisjournalen van Mr. Swellengrebel (met of zonder de teekeningen van Schumacher) met die zijner Kaapsche notities, tellende verschillende dossiers, in 4 portefeuilles te zamen gebracht [1]), overwogen worden. Hier volgt voorloopig alleen nog de titelopgave der 66 daarbij behoorende aquarellen.

De geheele collectie bestaat uit 66 waterverfteekeningen, waarvan 65 met onderschriften naar een losse daarbij liggende inhoudsopgave van de hand van Mr. Johan Hendrik Swellengrebel, neef van den Afrika-reiziger, met verwijzing in potlood naar de folionummers van het eerste of groote journaal, hiervoor aangeduid. Die volglijst nu vermeldt de onderstaande onderwerpen, welke door den teekenaar zijn afgebeeld:

ONDERWERPEN [2]).

Nos.

1. Landstreek en hoeve van De Waal in Hottentots Holland.
2. Gezicht op den Tafelberg.
3. Gezicht op de Baai Falsch van de Hottentots Hollandschkloof, (cabo de goede Hoop 1777, Johannes Schumacher fecit).
4. De Hottentots Hollandskloof (met potlood hierbij het cijfer 73).
5. De Hottentots Hollandskloof in de richting der Palmittenrivier (73).
6. De drostij Swellendam (67).
7. Gezicht op Grootvadersbosch (64).

---

[1]) Nrs. 7, 8, 9, en 10, serie A IV a—d, in het familie-archief van den heer H. A. M. Swellengrebel voornoemd te Oudenbosch.

[2]) Wij hebben deze onderschriften in de origineele spelling laten staan.

8. Gezicht op de Lange Kloof (56—60).
9. De Attaquas Kloof (61).
10. Het Gaukagebergte in Noordelijke richting (54).
11. Gouritsrivier bij de Kansserrivier bij Botta (57, 65).
12. Gezicht op de omgeving der Statenrivier (48).
13. De loop der Statenrivier gezien in het laagland (48).
14. De Statenrivier gezien met de heuvels op den achtergrond (48).
15. De omgeving der Statenrivier (48).
16. Gezicht op den mond der Zondagsrivier (48).
17. Alsvoren (41).
18. De Kafferkraal van Kaptein Reuter (39—41).
19. Gezicht op de Boschjesmansrivier met kudde buffels op den achtergrond (37—40).
20. Eland (39—40).
21. Een jacht op rhinocerossen bij de Kleine Vischrivier (35).
22. Een rhinoceros (35).
22*a*. Alsvoren (twee bijna gelijke teekeningen) (35).
23. Kafferlandsbergen tegen het Noordoosten (Noorden) gezien (27).
24. Een kaffervrouw met kind (hierbij de aanteekening van datum en jaar der vervaardiging: 28 October 1776) (27).
25. Een kafferkapitein (Caboo, 28 October 1776) (27).
26. Een kaffervrouw met kind op den rug (27).
27. Een kaffervrouw in vol ornaat (27).
28. Een Palo-kaffer gewapend met werpspies.
29. Mahotti-Kaboo-Palo-kaffer met werpspies (27).
30. Kafferlandsbergen tegen het Noorden (Noordoosten) gezien (27).
31. De Boschberg over Breintjeshoogte (24).
32. De Boschberg over Breintjeshoogte bij de Oude Prins (24).
33. Begin van den Boschberg over Breintjeshoogte (24).
34. Gezicht op de Sneeuwbergen bij Van der Wald (17).
35. Gezicht op de Sneeuwbergen (18).
36. In de Camdeboo bij Zwanenpoel (16).
37. Omstreken van de Sneeuwbergen naar 't Noorden (18).
38. De bergen van Camdeboo, gezien vanaf de Sneeuwbergen (16).
39. De Sneeuwbergen bij Koeckmoer (16—18).
40. Een bokkenjacht bij 't begin van de Camdeboo (16).
41. Springbokken (16).
42. Buffeljacht bij Kricka of Berenfleij (15).
43. Gezicht op de pont bij den Bergrivier in de richting van den Parelberg (1—8).

44. Gezicht op de Heksrivier buiten de Kloof bij Daniel Hugo (1—8).
45. Gezicht op de Zwarte bergen.
46. Winterhoek (3).
47. Roodezandskloof in de richting van den Mosterdhoek (2—3).
48. Ingang van de Roodezandskloof (2).
49. Gezicht op den Franschen Hoek (4).
50. De Waterval bij den Banghoek 604 % (?) (10 en 17).
51. De Fransche Hoekskloof.
52. Gezicht op Stellenbosch.
53. De Steenbergen met een gedeelte van de Baai Falsch.
54. De Steenbergen en Baai Falsch.
55. Simonsberg bij Stellenbosch, in welken de zilvermijn was [1]).
56. De Steenbergen en Baai Falsch.
57. Gezicht op Baai Falsch [stuk I].
58. Alsvoren [stuk II].
59. Gezicht op Kaapstad [stuk I].
60. Alsvoren [stuk II].
61. Alsvoren [stuk III].
62. Alsvoren [stuk IV].
63. Kaap de Goede Hoop van uit het Oosten gezien [stuk I].
64. Alsvoren [stuk II].
65. Alsvoren [stuk III].
66. Teekeningen van inlandsche dieren, door een Kaffer, Hottentot, Bosman of anderen inboorling vervaardigd (19).

De waterverfteekeningen zijn natuurlijk in kleuren uitgevoerd, alle nog zeer gaaf en goed geconserveerd, de meeste ter grootte van een dubbel vel folio papier, enkele nog iets grooter [2]). Moge er spoedig eens een geschikte gelegenheid komen, om door reproductie van de fraaiste dezer topographisch-historische gedenkstukken onzer vroegere Kaapkolonie het bewijs te leveren, dat de

---

[1]) Vgl. George McCall Theal, History of South Africa (1691—1795, II, 12: „In November 1740 a good deal of excitement was created at the Cape by a report from a man named Frans Diederik Muller, who professed to be an experienced mineralogist, that he had discovered a rich silver mine at Groot Drakenstein, close to Simonsberg". Men leze daar verder, hoe slecht het met deze onderneming afliep, hetgeen het bannissement van Muller naar Batavia tot slot had. „The pits and underground passages, which had cost the associations a great deal of money, are *still* objects of curiosity to strangers."

[2]) Bijeengebracht in Portef. No. 60, Serie F I. in genoemd familie-archief.

collectie-Swellengrebel voor de Kaapsche geschiedenis van groote beteekenis is. Want moge de reis van Mr. Hendrik Swellengrebel niet in de eerste plaats belanrijk zijn als *ontdekkingstocht*, als *economische studiereis* schat men haar beteekenis niet licht te hoog, vooral als men er de later over gevoerde correspondentie, thans nog onuitgegeven, bij in aanmerking neemt. Dan bemerkt men eerst goed, dat de naderhand over de Kaapsche toestanden opgestelde rapporten uit den tijd der Bataafsche Republiek reeds veel eerder door dezen Afrika-reiziger waren door gedacht. Deze voorloopige aankondiging drage daar toe het hare bij.

Kolonisatie-misstanden in Nieuw-Guinea

DOOR

P. J. G.

Onder bovenstaande titel gaf *De Indische Gids*, van October '31, No. 10, een overzicht over de kolonisatie toestanden in Nieuw-Guinea, aan de hand van eenige artikelen uit de *Java-Bode, Locomotief* en *Deli Courant*.

Als inwoner van Menukwari ken ik de toestanden in 't Hollandiasche niet en zal ik slechts spreken over de kolonisatie rondom Menukwari.

In bovengenoemde artikelen worden inderdaad heel juiste opmerkingen gemaakt, er is nog veel niet in orde, er ontbreekt zelfs nog heel veel aan, maar men moet eerlijk blijven en ook het goede willen zien en bovenal niet bezijden de waarheid gaan.

Wat toch is het geval? De Indo-Europeaan ziet zich op Java steeds meer in de verdrukking komen. Zij, die de zaken kunnen overzien, voelen, dat de toekomst voor de Indo-Europeaan hoogst onzeker is en dat de ondergang wel haast niet te ontloopen zal zijn. Nu willen deze Nederlanders zich redden, zij willen niet ondergaan en nu trachten zij elders buiten Java een bestaan te vinden, zoodat hun nakomelingen Nederlander kunnen blijven. Dit is een lofwaardig streven en verdient de belangstelling en steun van ieder rechtgeaard Nederlander en ook van de Regeering. Die Regeeringssteun behoeft nu niet direct te bestaan in subsidie e.d.g., al zou dit de kans van slagen natuurlijk zeer vergrooten, maar de Kolonisatie zou reeds zeer geholpen zijn met ernstig Regeeringtoezicht op de leiding van Vereenigingen op Java en een zeer groote verbetering is reeds, dat van nu aan verkeerde elementen zullen worden geweerd van Nieuw-Guinea.

Tot nu toe deed zich het hoogst onaangename verschijnsel voor, dat eenige enthousiastelingen op Java Nieuw-Guinea afschilderden

als een Paradijs op aarde. Het gevolg hiervan was, dat een aantal lijntrekkers, nonvaleurs, maar al te graag zich lieten uitzenden, om, zooals ze dachten, hier met luieren in een jaar of drie, vier, rijk te worden en dan terug te keeren naar Java om daar verder met hun verworven schatten een onbekommerd bestaan te leiden. Tegen dergelijke misdadige voorlichting kan niet streng genoeg worden opgetreden. Slappelingen, nietsdoeners e.d. gaan op Nieuw-Guinea net zoo goed of liever veel eerder nog ten gronde dan op Java.

Hoe geheel anders zag de heer Denninger den toestand in. Laat me U even mogen toelichten, hoe hij met de zijnen hier kwam, zooals hij het mij persoonlijk heeft medegedeeld. De heer Denninger dan, zag in, dat de levensomstandigheden op Java hoe langer hoe slechter werden en opperde het plan, met z'n broers en zwagers, de H.H. v. d. Broek, met hun vrouwen, kinderen en verdere familie te trachten op N.-G. een bestaan te vinden. Ze hebben alles goed overwogen, een studie gemaakt van het land, reeds op Java hadden ze besloten waar zich te vestigen. Medio 1930 kwamen ze hier aan met *f* 8000. Het uitgekozen stuk grond werd opengekapt door koelies en eigen werkkrachten en beplant. Voor dit stuk aan de Pami vroeg de heer D. persoonlijk erfpacht aan, wat m.i. nogal logisch is en wat niemand hem kwalijk kan nemen. Al hun geld werd in den grond gestoken en het is nogal begrijpelijk, dat de eventueele opbrengst ten goede komt aan den heer D. c.s. zelf en niet aan andere kolonisten, die zonder iets gepresteerd te hebben, meenen mede te moeten profiteeren van de vruchten.

In den beginne stond de groep-Denninger geheel buiten de Stichting. Wel deed deze voorkomen, als was deze groep door haar uitgezonden, maar dit was volkomen onjuist. Eerst later toen men zag hoe goed deze groep werkte, werd den heer D. verzocht lid van de Stichting te worden en tevens als gedelegeerde op te treden te Menukwari.

Dit was een zeer goede zet van de S. I. K. N. G. De heer D. toch is een geboren leider, met een helder oordeel en, wat zeker niet onbelangrijk is, met verstand van landbouw.

Hij adviseerde direct voorloopig niemand te zenden, daar er voor de nieuwe kolonisten niets klaar was. Op Java echter luisterde men niet naar hem en zond maar raak, tevens erbij vertellende, hoe schitterend de Denninger-groep werkte, erbij vergetende te vermelden, dat dit voor een goed deel te danken was aan het bezit van eenig kapitaal, dat deze groep in staat had gesteld direct de ontginning groot op te zetten.

Nu kwamen er toch nieuwe kolonisten, zonder eenige geld, de

meesten, alleen met hun steun ad 1 katti beras per dag en *f* 7,50 in de maand. Ze vroegen om hun terrein, dat klaar zou zijn en er niet was. De heer D. als gedelegeerde voelde zich min of meer verantwoordelijk en was bereid hen in huis te nemen tegen betaling van hun steun (*f* 7.50) en verder medewerken op zijn terrein. Zoo konden dan de nieuwelingen, menschen over het algemeen zonder zelfs de meest elementaire kennis van landbouw, bij hem leeren, wat het zeggen wil boer te zijn. Vergelijk hier even Hollandsche toestanden. Hoeveel verdient een boerenknecht, volkomen thuis in het werk, bij een boer waar hij kost en inwoning geniet? Veel meer dan *f* 10 in de maand zal dat niet zijn. Dat is dan een vakman, die een behoorlijke portie werk kan verzetten. Hier waren er, die zegge en schrijve twee dagen noodig hadden om een steel voor een bijl te maken en dan nog zonder hulp dit karweitje niet tot een goed eind konden brengen.

Verder beloofde de heer D. hen, dat ze na twee jaar van hem zouden krijgen een eigen huisje met twee hectaren opengekapt en beplant terrein. Een ieder, die dit hoort zal toch onmiddellijk moeten toegeven, dat deze handelwijze van den heer D. geprezen moet worden en niet gekwalificeerd mag worden met slavernij. Wie hier verwijten moeten treffen zijn de leiders op Java, die met onware voorstellingen menschen lokken en uitzenden. Het is toch voor een ieder verstaanbaar, dat men in de rimboe met 1 katti beras per dag en *f* 7.50 in de maand een hoogst ellendig bestaan moet voeren, vooral als al spoedig na aankomst het minder gunstig klimaat zich laat gelden en ziekte haar intrede doet.

Onmiddellijk zij toegegeven, dat ook de heer D. misschien niet altijd even vriendelijk is opgetreden, maar voor hem en de zijnen is het slagen van de kolonisatie een levenskwestie. Hij is hier gekomen om te slagen of onder te gaan, een derde mogelijkheid is er niet. De kans van slagen wordt zeer verhoogd wanneer alle kolonisten zich rond de Pami vestigen en zooveel mogelijk samenwerken en zich onderwerpen aan het gezag van den leider. Nu is het laatste een bijzondere moeilijkheid, een ieder wil nummer een zijn en dat is verbazend jammer. Wil de Indo-Europeaan op N. G. slagen, dan zal de eerste voorwaarde zijn, af te zien van alle mogelijke kleine grieven en onaangenaamheden en verder moet men zich met volle kracht werpen op het werk in absolute gehoorzaamheid aan den leider. Dit laatste is niet altijd even gemakkelijk misschien, want de heer D. is een persoonlijkheid, die recht op het doel afgaat en die de uiterste krachtsinspanning van de menschen eischt, maar ook zelf met bewonderenswaardige energie werkt.

Wie als kolonist naar N.-G. komt, bedenke, dat het hier geen

luilekkerland is, maar dat hier bij zeer intensieven arbeid misschien een boterham te vinden is. Hieruit volgt onmiddellijk, dat op N.-G. alleen kolonisten moeten komen, die diep doordrongen zijn van den ernst van den toestand. Avonturiers e.d. blijven waar ze zijn en bezorgen de kolonisatie geen slechten naam.

Of de kolonisatie rond Menukwari geslaagd is, is een vraag, die niet zoo direct bevestigend kan worden beantwoord, dat moet de toekomst leeren. In ieder geval zijn de meesten van de hier wonende kolonisten harde werkers, die slagen *willen*. De onderlinge verhouding is den laatsten tijd veel verbeterd. Bij degelijke leiding en zeer ernstige selectie van de nieuwkomers is de kans van slagen groot. Dat wil niet zeggen, dat men nu allen op weg is rijke heerenboeren te worden, maar men kan leven, men gaat niet ten gronde.

Op de Pami wonen nu alles en alles bij elkaar 50 kolonisten, mannen, vrouwen en kinderen, plus nog een 50-tal Papoesche koelies, die allen gevoed worden van de opbrengst van het land. Helaas is het overschot aan producten vrijwel onverkoopbaar.

Verder leeft men daar in een soort communistische gemeenschap. Alle opbrengst van jacht, vischvangst, kippenteelt en landbouw wordt gelijkelijk over de kolonisten verdeeld. Voorts heeft ieder z'n eigen taak, de een gaat op jacht!, de ander gaat visschen, een derde zorgt voor de kippen, enz. Deze werkverdeeling laat direct zien, dat hier een leider aan het hoofd staat, die inzicht heeft. Zooveel mogelijk krijgt een ieder werk naar z'n aard en aanleg. De geest onder de Pamikolonisten is dan ook uitstekend, de zgn. slaven voelen er zich senang.

Het spijt me zeer, dat de heer Pieneman gemeend heeft een voorstelling van zaken te moeten geven als in het artikel uit de *Java-Bode*. De heer Denninger heeft dit zeker niet verdiend. Verder zij nog opgemerkt, dat de heer Landman geen grond op Nieuw-Guinea heeft. Alleen eenige kolonisten hebben hier erfpacht gekregen, van anderen is de aanvrage nog in behandeling. Ook de S. I. K. N. G. heeft geen grond, ieder kolonist zoekt zelf een stuk uit en vraagt daar dan erfpacht voor aan.

Ik hoop hiermede eenige onjuistheden te hebben rechtgezet en tevens, dat velen de Kolonisatie op Nieuw-Guinea als een nationaal belang zullen gaan zien en het als zoodanig naar vermogen zullen willen steunen.[1]).

---

[1]) Reeds hadden wij eenige nadere beschouwingen over toestanden in N.-G. voor deze aflevering bestemd, welke men in de Revue van artikelen opgenomen vindt, toen het bovenstaand stuk door ons werd ontvangen. De Schr. deelt ons mede het artikel ook aan *De Locomotief* gezonden te hebben.

De Hoofdredactie van *D. I. G.*

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

EEN NIEUWE PHASE VAN INDISCHE BESTUURSHERVORMING.

Onder dit hoofd heeft de *N. R. Cl.* van 8 en 9 Febr. een reeks artikelen gegeven, waaraan het volgende is ontleend.

Door ambtelijke bestuurshervorming op den voet van 1922 sterk op den voorgrond te stellen („voorbereiding van de indeeling van de Buitengewesten in drie gewesten") en staatkundige bestuurshervorming op den voet van 1922 (invoering van „provincies" en van haar zelfstandige onderdeelen) in petto te houden, keert de wetsvoordracht van 15 December 1931 terug tot zeker ambtelijk rapport uit 1909; *niet* tot de bestuurshervormingswet van 1922. Met hoe bewonderenswaardig vasthoudendheid de Regeering ook moge blijven spreken van verdere „doorvoering der bestuurshervorming", met allen nadruk dient gezegd en herhaald, dat het aanhangig voorstel geen „doorvoering", maar juist terzijdestelling en ommekeer beoogt. Terzijdestelling, voor zoover de schepping op dit oogenblik van „provincies" en van haar onderdeelen op Sumatra enz. aangaat; ommekeer, voor zoover het de „ambtelijke" hoofdlijn der plannen betreft, welke thans, in 1932, immers beoogt aan louter administratieve gouverneurs groote, zelfstandige macht te geven. Het was juist tegen te groote macht van zelfstandige gouverneurs en al den ambtelijken nasleep van dien, waardoor lagere staatkundige gemeenschappen des volks niet tot wasdom zouden kunnen komen, dat in 1912, in 1913 en bij het afwijzend votum van 29 October 1914 in de Tweede Kamer is front gemaakt.

Bij de wet van 1922 had de Regeering die oude plannen verloochend. Zelfs toonde zij zich in 1922 bij het Eerste Kamerdebat verontwaardigd, dat nog iemand dorst onderstellen, dat zij louter administratieve gouverneurs wilde toerusten met groote, zelfstandige macht. Thans evenwel stelt zij voor, wat zij in 1922 om tactische redenen van zich wierp. Het is misschien haar goed recht; maar dan mag het voorstel van 15 December 1931 stellig niet in het kleed worden gehuld van „doorvoering" der in 1922 gevoteerde hervorming.

De Kamer is natuurlijk bevoegd om, als zij dat wil, aan de regeering een vrijbrief, een blanco-volmacht, te geven om ook met deze ambtelijke „hoofdlijn" haar gang te gaan. Zij zal echter goed doen één oogenblik stil te staan bij het feit, dat in 1925 de Regeering een ambtelijke hervorming van de Molukken kon doorzetten naar haar eigen, door niemand en niets belemmerden, wensch, geheel in den geest van zeker rapport uit 1909; en dat thans de Indische Regeering heeft dienen uit te komen voor „de naar *unaniem* inzicht der competente Regeeringsadviseurs *ongunstige* ervaring opgedaan met dit gewest". Wil de Kamer, ter zake van zelfstandige macht van zulke gouverneurs, vastgehouden zien aan de belofte van 1922, ten einde niet al van vóóraf den groei van staatkundige gemeenschappen en van bevolkingsinvloed op den gang van zaken te belemmeren, dan heeft zij een eenvoudig middel tot haar dienst. De Regeering heeft in de stukken doen zeggen, dat belangrijke afwenteling van macht op louter administratieve gouverneurs dan alleen doenlijk is, wanneer het geheele complex der buitengewesten aan zulke gouverneurs — zij wil er drie — is toebedeeld. Indien dus de Kamer slechts den éénen gouverneur voteert voor het eiland Sumatra, dien de regeering noodig acht voor haar staatkundige Sumatrahervorming en de twee andere gouverneurs voorloopig buiten haar votum laat, dan kan, volgens het eigen zeggen der Regeering, de voorgenomen afwenteling niet plaats hebben en zal dus het echte stelsel van 1922 „doorgevoerd" moeten blijven. Maar blijft dan de Gouverneur-Generaal niet overladen met werk? Van taakverlichting van den Opperlandvoogd zal ook naar het Regeeringsplan niets wezenlijks kunnen komen. Begrootingsgeld toch kan aan een gouverneur zonder provincialen raad niet worden ter beschikking gesteld; voor alle zaken, die uitgaven of inkomsten meebrengen, zal ook in het nieuwe stelsel van bestuurshervorming de centrale Indische Regeering haar instemming moeten geven; hetgeen weer insluit, dat zij verplicht blijft zich er mee in te laten, en die zaken dus niet van zich schuift.

In het jongste ambtelijke hervormingsplan der regeering zit nog een tweede vraag van gewicht verscholen.

Men herinnert zich, met hoe grooten nadruk het Opperbestuur in Febr. 1930 bij de Staten-Generaal een stelsel van zoogenaamde districtshoofden enz. (demángs en hoofddemángs) bepleitte als onmisbare ruggegraat voor ambtelijke hervorming in de buitengewesten; een stelsel, door anderen ten levendigste veroordeeld. Wij meenen met stelligheid te weten, dat de Raad van Nederlandsch-Indië *eenparig* heeft verklaard, het nieuwe hervormings-

plan niet te kunnen steunen, tenware deze districtshoofden enz. daaruit verdwenen; dat de vorige Landvoogd zich bij den Raad heeft aangesloten; en dat beiden onder den indruk zijn gebracht of gekomen, als zou de Minister hebben toegezegd, dit lievelingsdenkbeeld te zullen opgeven. Nochtans vindt men in de Volksraadstukken het stelsel van een „ambtelijk Inlandsch bestuur" tusschen Europeesch bestuur en waarlijk inheemsche hoofden in volle fleur terug. De Staten-Generaal zullen zich stellig niet te dezer gelegenheid pro of contra willen verklaren. Door evenwel den voorgestelden begrootingspost zonder meer te aanvaarden, zullen zij der Regeering aanleiding kunnen geven te meenen, dat zij ook in dit opzicht een vrijbrief, een blanco-volmacht, ontvangt. Hoe gevaarlijk dat zou zijn voor het staatkundig deel der hervorming, de staatkundige hoofdlijn, is uit de stukken zelf op te diepen, al zit het er verstopt. De tusschengemeenschappen of quasi- regentschappen toch behouden of krijgen in het plan der regeering juist de districtshoofden en opperdistrictshoofden als concurrenten; maar terwijl bij het vormen van die gemeenschappen „niet dan zeer geleidelijk te werk kan worden gegaan", „overhaasting op mislukking (zou) uitloopen" en een lange weg „niet dan zeer langzaam kan worden bewandeld", heeten de demángs en hoofddemángs „thans onmisbaar". Welk Kamerlid zal daarnaast waarde hechten aan de betuiging, dat als brug tusschen dorpsgemeenten of adathoofden eenerzijds, Europeesch bestuur anderzijds, de tusschengemeenschappen „op de eerste plaats" komen, de (onechte) districtshoofden „in de tweede plaats"? Wil men waarlijk de Kamer in de gelegenheid stellen over dit tweede aangelegen onderdeel der ambtelijke hervorming een „beginsel-uitspraak" te geven met begrip van zaken, dan zou zij een glashelder voorstel moeten ontvangen, en wel ter zake van den betrekkelijken begrootingspost, die alweer met den thans voorgedragen post voor „Bestuurshervorming" niets hoegenaamd te maken heeft.

Is het, nu op 8 September 1931 de Volksraad met 31 tegen 26 stemmen de bewuste aanvullingsbegrooting heeft aangenomen, niet hachelijk voor de Staten-Generaal om tegen dat ontwerp bedenkingen te gaan formuleeren en preciseering te gaan verlangen? Is het niet tegen den geest van Grondwet en Indische Staatsregeling, wanneer over een zóó technisch onderwerp als de Indische bestuurshervorming de Kamers in Den Haag het beter willen weten dan de Volksraad ter plaatse?

Indien de verdere „doorvoering der bestuurshervorming" ontworpen ware zooals zij tusschen 1925 en 1929 in Indië ge-

schiedde, d.i. naar het eigen inzicht der Indische raadsleden, „los van alle vooraf gegane plannen" en los van dringende wenken uit Den Haag, en indien dán de Volksraad zulk een Indisch voorstel hartelijk zou hebben aanvaard, dan zouden er inderdaad voor de Kamers wel ernstige redenen moeten bestaan om in te grijpen met eigen oordeel. Doch het is een allemansgeheim, dat sinds 1929 de gang van zaken een andere is geweest. Het Opperbestuur moge dan al niet met „aanwijzingen" hebben toegetast, het moge „de primaire bevoegdheid van Indische Regeering en Volksraad" hebben vooropgesteld met woorden, — het Opperbestuur heeft aldoor en omstandiglijk en onverdroten „uitgelegd" wat de ware beginselen der bestuurshervorming inhielden en meebrachten; en de Indische autoriteiten hebben kunnen verstaan, dat, zoolang zij deze „uitlegging" niet wisten te vatten, geen van hun eigen wenschen in vervulling zou gaan. En zoo is — ook dit was te Batavia een publiek geheim — in het najaar van 1931 (eind Augustus en begin September) in het oor van tal van Volksraadsleden gefluisterd door heeren, die wat meer van den gang van zaken bij de bestuurshervorming wisten dan zij: dat van staatkundige gemeenschappen op Sumatra en elders, en wat men verder begeeren mocht, niets zou komen, als men het juk van de jongste phase der bestuurshervorming afwees. Deze laatste eisch kwam — behoeft het gezegd? — noch van den scheidenden Gouverneur-Generaal, noch van den komenden.

Wanneer er dus thans voor de Kamers alle reden is om zich bij de van haar gevraagde „beginsel-uitspraak" niet overbescheiden op den achtergrond te houden, maar zich te doen gelden, dan is het, omdat zij in verwarden en verwarrenden vorm drie dingen dooreen te beoordeelen en te voteeren krijgt: wat de Indische autoriteiten en de Volksraad nuttig achten, wat het opperbestuur tot elken prijs wil doordrijven, en wat als compromis is te voorschijn gekomen. Niets ware in dit stadium nadeeliger voor den gang van zaken dan een of andere vrijbrief, dan een of andere blanco-volmacht. Wat noodig is, is juist, dat de Kamer de puntjes op de i helpe zetten. Zij zal, als zij het doet, verbaasd zijn te ontdekken, hoe dankbaar haar de Volksraad wezen zal voor deze verlossende daad, waaraan het Bataviasche lichaam zich zelf niet kan helpen, en waaraan ook de landvoogd zich zelf niet kan helpen.

Dus het wetsvoorstel betreffende de „doorvoering der bestuurshervorming in de gewesten buiten Java en Madoera" afstemmen? Dat zou weinig verstandig wezen; want het is den Kamers zoomin als den Volksraad te doen om stilstand. Een spoedig ter hand nemen van staatkundige gemeenschappen op Sumatra en elders,

met instelling van zooveel contrôle als daarvoor onmisbaar is, doch zonder de voor tusschengemeenschappen en adathoofden doodende concurrentie van zoogenaamde districtshoofden en opperdistrictshoofden, zal ook den Staten-Generaal ter harte gaan.

Ons dunkt, er moet een vorm zijn te vinden om gedaan te krijgen, dat de „beginsel-uitspraak" der Kamers gevraagd worde, niet onder valsche vlag, niet op vage omschrijvingen, maar bij een aanvullingsbegrooting, die in waarheid de betrokken hoofdbeginselen stuk voor stuk uitspreekt en bij de juiste begrootingsposten aan de orde stelt, in plaats van ze dooreen te mengen, te verdoezelen of te verbloemen. Op zulk een verduidelijkte aanvullingsbegrooting zou uiteraard de Volksraad moeten worden gehoord. Wij durven, als dat gebeurt, verrassingen voorspellen.

NIEUWE TOEKOMST VOOR DEN INDO.

Het *Bat. Nbl.* van 9 Januari wijdde eenige beschouwingen aan „De kleine Indo", waarin o.m. het volgende wordt gezegd.

„Toen het schooljaar 1930—'31 geëindigd was, bleek dat voor vele jongelui en meisjes, die een mulo- of een lagere school afgeloopen hadden, de weg naar de „staatsruif", waarheen zoovelen hen voorgegaan waren, afgesloten was. En op de particuliere kantoren was het uiteraard niet veel beter. Nergens heeft men nu eenmaal in dezen tijd nieuwe krachten noodig en zeker geen, die in de practijk nog alles moeten leeren. Alle moeite, door de betrokkenen zelf en door anderen voor hen in die richting aangewend, was en bleef, ook na maanden, vergeefs.

Ten slotte heeft de directeur van een groote jeugdinstelling, het St. Vincentius-gesticht hier ter stede, voor zijn oud-pupillen een anderen uitweg gezocht. Hij zette de meisjes in een nieuwen bloemenhandel (gevestigd op Kramat alhier) en de jongens in een winkel van provisiën, dranken etc. (aan den Mataramweg te Mr. Cornelis). Het is de bedoeling, dat de zaken door de oudpupillen zelf gedreven worden, in het begin natuurlijk met hulp en voorlichting van ouderen."

Het *Bat. Nbl.* wijst hierop als op een symptoom. „Het beteekent de erkenning van het feit, dat de Indo-Europeesche samenleving niet langer gericht kan blijven op het vervullen van min of meer belangrijke functies op de gouvernements- of particuliere kantoren, maar haar ambities zal moeten richten op andere doeleinden.

Natuurlijk gaat het niet aan, op het slagen van zulk een experiment als thans is ondernomen verwachtingen te baseeren. Wij

zullen kalm moeten afwachten, wat in de practijk van deze pogingen terecht komt, evenals van het bedrijf van den „I.E.V.-kapper" te Mr. Cornelis en van de door een bekend I.E.V.-ër gedreven provisiën- en drankenzaak op Parapattan-Menteng, waar al het werk, ook dat van loopjongen, door Indo-Europeanen verricht wordt.

Men weet, dat in het I.E.V. over het streven om in het kleinbedrijf en in den kleinhandel een arbeidsveld voor den Indo-Europeaan te openen uit en terna gedacht, geschreven en gelukkig ook gehandeld is (wij verwijzen naar de oprichting van den kleermakerscursus te Bandoeng). Doch het gaat ook hiermee als met alle andere zaken: zoolang de nood niet dringt, haast men zich niet. En van practische resultaten zagen wij tot dusver dan ook niet veel.

Hetgeen met de oud-pupillen van St. Vincentius gebeurd is, wijst er op, dat het nu voor den kleinen Indo ernst gaat worden. De oude, door de voetstappen zijner talrijke voorgangers uitgesleten paden, die naar een kantoorbetrekking voeren, worden versperd. Er zit voor hem niets anders op dan te grijpen naar de middelen, die altijd onder zijn bereik gelegen hebben, doch die hij dusver versmaad heeft. Dat hij deze middelen niet aanstonds op de juiste wijze zal weten te hanteeren, ligt voor dt hand. Wellicht zal de ervaring hem echter spoedig genoeg te hulp komen.

De crisis deelt links en rechts harde lessen uit; gelijk thans blijkt, ontkomt ook de kleine Indo daar niet aan. Als hij ze zich ten nutte weet te maken, zal er echter reden voor hem zijn, zich later met dankbaarheid te herinneren wat hij geleerd heeft. Hopen wij dus, dat de bovenvermelde feiten niet van louter incidenteele beteekenis zijn, doch bepaalde aanwijzingen vormen van den loop, dien de ontwikkeling der Indo-Europeesche maatschappij misschien zal gaan nemen, dat is: àf van de kantoorkruk en òp naar den handenarbeid of de zelfwerkzaamheid in eigen kleinbedrijf."

Op dit aanbeeld wordt door het I. E. V. ook reeds sedert lang gehamerd. Zijn orgaan *Onze Stem* heeft pleidooien gegeven voor vakonderwijs, dat niet alleen de kans van slagen zal verbeteren voor hen, die met gunstigen uitslag de lagere school hebben doorloopen, maar ook voor de voor een ambacht practisch bekwamen, die aan de eischen der lagere school niet hebben voldaan. En het nummer van 1 Januari 1932 bevat een uitvoerige uiteenzetting, ingezonden door den Kring West-Java, over: Welke vooruitzichten opent indiensttreding bij het N.-I. leger den Indo-Europeaan? De uiteenzetting besluit met een aanprijzen van het dienstnemen.

Daar de indiensttreding als gewoon vrijwilliger voor Eur. momenteel is stopgezet en verzoeken om als aanbevolen militair in dienst te kunnen treden niet worden ingewilligd, komt het stuk, zooals de Redactie dan ook aanteekent, niet op een gunstig tijdstip, maar in het feit, dat *Onze Stem* het toch heeft opgenomen, kan opgesloten liggen, dat het I. E. V. de regeering nog eens wil voorhouden wat uit deze bron tot aanvulling van het leger in Indië te halen is, en dan heeft die publicatie beteekenis in verband met het symptoom, dat ook die Indo-Europeaan, welke niet kan mededingen voor betrekkingen van hooger geschoolden, naar een nieuwe plaats zoekt in de Indische samenleving.

Het zijn alle factoren van hetzelfde proces, waarin de nederzettingen van het I. E. V. in Zuid-Sumatra, de pogingen tot kolonisatie in Nieuw-Guinea, de proeven met klein-landbouw op verschillende punten, de werving voor lichtmatroos, enz. een rol vervullen. (Zie ook: *Onze Stem* van 15 Jan.: Zeevisscherij door I.-E.)

En dit is, op zijn beurt, weer onderdeel van het algemeene verschijnsel der zich-bewust-wording van sluimerende krachten en van den strijd om 't bestaan zooals deze, in verband hiermede, in Indië in werking is gekomen. Nu gedongen, gedrongen, gewrongen wordt door Inlander, Indo en Nederlander, terwijl Chinees en buitenlander ook meedoen, heeft het bestuursbeleid er, vooruitziend, al rekening mee te houden, dat bij het nieuwe, dat zich aan het zetten is, ruimte voor alle groepen en in die ruimte plaats voor elke groep zal komen.

JAPAN, CHINA EN N.-I.

De Loc. stelt, sedert een zevental jaren, een nieuwjaarsnummer samen, waarvoor het groote Semarangsche blad steeds medewerking ondervindt van vooraanstaande mannen, wier woord gezag heeft in de Indische samenleving. Ook voor 1932 brengt deze uitgave groote verscheidenheid. Maar in hetzelfde groot-brochureformaat heeft *De Loc.* ook een speciaal China-nummer laten verschijnen, dat de goede verstandhouding tusschen de bevolkingsgroepen in N.-I. wil bevorderen, alsmede de cultureele en economische betrekkingen tusschen China en Indië wil helpen versterken.

Het lijkt ons interessant hier weer te geven wat in het nieuwjaarsnummer over de economische mogelijkheden tusschen Japan en N.-I. te vinden is, en wat in het China-nummer voorkomt over deze mogelijkheden tusschen China en onzen archipel. De omstandigheden zijn sedert het schrijven wel weer veranderd,

maar de innerlijke beteekenis van de ten beste gegeven beschouwingen blijft haar waarde behouden.

De Japansche consul-generaal, de heer T. Miyake, stond aan *De Loc.* een onderhoud toe op het consulaat-generaal te Batavia, waarin hij wees op de goede verstandhouding, welke bij voortduring tusschen N.-I. en Japan blijft bestaan. Onze twee landen vullen elkaar in menig opzicht aan en dit is de beste waarborg voor een voortdurende goede buurschap.

Japan vindt in N.-I. één van zijne beste markten voor de industrie-producten, welke in het land worden vervaardigd. De export naar Indië neemt ondanks de algemeene malaise in omvang nog steeds toe. Op de inheemsche markt, welke wegens de geringe koopkracht van de bevolking aangewezen is op zeer laaggeprijsde goederen is het Japansche artikel gezocht. De concurrentie-strijd tusschen Japan en de Europeesche industrieën is zeer scherp. Toch wordt aan Europeesche zijde ook veel aan de Japansche concurrentie geweten, wat in feite niets anders is dan onvermogen om de hooger geprijsde Europeesche goederen te koopen.

Japan maakt ook een uiterst moeilijken tijd door, als gevolg waarvan het opnamevermogen van Indische waren beduidend is verminderd.

Wij zijn in verband met onze financieele en economische positie gedwongen te exporteeren; zonder export kan het Japansche volk niet in zijn onderhoud voorzien. Onze landbouw maakt een groote crisis door. De zijde-cultuur ondervindt zwaar den invloed van de kunstzijde-industrie. De natuurzijde-productie is nog wel ongeveer even groot als vroeger, doch de waarde van het product op de wereldmarkt is gedaald tot een breukdeel van wat die vroeger was.

Ook de scheepvaart maakt een moeilijken tijd door. De situatie in China bemoeilijkt Japan's export in ernstige mate. Onder deze omstandigheden was onze regeering gedwongen over te gaan tot het verlaten van den gouden standaard ten einde op deze wijze het Japansche exportproduct tot lageren prijs, in buitenlandsche valuta, te kunnen aanbieden op de wereldmarkt. Gehoopt wordt, dat deze maatregel den levensstandaard in Japan niet zal beïnvloeden. Japan is in vele opzichten wat levensmiddelen betreft selfsupporting, zelfs kon de laatste jaren een hoeveelheid rijst worden uitgevoerd. De invoer van industrie-artikelen is vrij gering. Groot is de invoer van grondstoffen, doch deze worden, na verwerkt te zijn, grootendeels weer geëxporteerd.

Wij wezen, aldus *De Loc.*, den heer Miyake op de jongste berichten omtrent plannen van de Twentsche textiel-industrie om hier fabrieken op te richten, welke goedkooper zouden kunnen

produceeren dan in Holland. Hoe staat Japan tegenover deze kwestie? In China heeft Japan toch feitelijk de katoenindustrie opgebouwd. De heer Miyake antwoordde hierop, dat de oprichting van katoenfabrieken door Japanners in China verband hield met de Chineesche douane-politiek. Het werd voordeeliger om in China te gaan produceeren, dan de goederen in Japan te vervaardigen en daarvan hooge invoerrechten te betalen. Wat Indië betreft kan gewezen worden op de zeer matige invoerrechten (*very mild* waren de woorden van den heer Miyake). Onder deze omstandigheden blijft het vooralsnog voor de Japansche industrie voordeeliger om in Japan te produceeren en de invoerrechten te betalen.

De heer Miyake wees verder op het feit, dat den laatsten tijd de invoerhandel uit Japan de neiging vertoont, om door Europeesche kanalen te gaan. Verschillende groote Europeesche importhuizen hebben den laatsten tijd relaties aangeknoopt met de Japansche industrie. Op den duur kan een dergelijke samenwerking aan Japan en aan Indië slechts ten goede komen.

Er is, zoo besloot de heer Miyake, in dezen tijd, weinig reden tot optimisme. Ook Japan krijgt zijn deel van de wereldmisère te dragen, evenals Indië, dat zwaar getroffen wordt door de enorme prijsdalingen van zijne uitvoerartikelen. In beide landen zit er niets anders op, dan door hard werken en door te streven naar een zoo goedkoop mogelijke productie te trachten de huidige moeilijkheden te boven te komen.

Met den heer Chang Kok Wai, China's consulair vertegenwoordiger in Midden-Java, had het onderhoud plaats ten kantore van het consulaat.

De heer Chang ving het onderhoud aan met zijne groote waardeering tot uiting te brengen voor de wijze waarop men hem van officieele en particuliere zijde de vervulling van zijne taak vergemakkelijkt. Steeds wanneer hij gemeend heeft bij de autoriteiten de belangen van zijne landgenooten te moeten bepleiten, heeft hij de grootst mogelijke tegemoetkoming ondervonden en hij heeft een sterken indruk gekregen van de rechtvaardigheid en nauwgezetheid, waarmede Indië wordt bestuurd. Het is mooi en grootsch werk, wat de Hollander in Indië verricht heeft en der Chineesche bevolkingsgroep in haar geheel past eerbied en ontzag voor een bewind, dat zoovelen onzer landgenooten in staat stelde hier in het levensonderhoud te voorzien en tot welvaart, soms zelfs tot grooten rijkdom te komen.

De Loc. informeerde of men in China eene bizondere belang-

stelling aan den dag legt voor N.-I. en in het bizonder voor de Indische Chineezen.

De heer Chang meent, dat er van *bizondere* belangstelling geen sprake is. Er bestaat natuurlijk belangstelling, het ontbreken daarvan zou niet te verklaren zijn, doch die belangstelling strekt zich in gelijke mate uit over alle Chineezen en Chineesche groepen in de landen van overzee. Een bizonder regeeringsdepartement houdt zich bezig met de behartiging van de belangen der millioenen Chineezen in het buitenland.

De moeilijkheden waarin het land, na zoovele jaren van burgeroorlog, van onderlinge verdeeldheid, van buitenlandsche bedreigingen, van economische en financieele crisis, verkeert maken het der regeering onmogelijk veel te doen voor dat gedeelte van het Chineesche volk, dat geëmigreerd is. Haar hoofd-belangstelling is gericht op het zoeken naar middelen om de economische positie des lands te verbeteren. Het beste middel daartoe is den Chineeschen uitvoerhandel te vergrooten. Het is in dit opzicht, dat China zeer groote aandacht besteedt aan N.-I. Hier toch is een land, dat groote hoeveelheden industrieele producten noodig heeft. China's export naar Indië is de laatste jaren beduidend toegenomen en gehoopt wordt, dat met den groei der Chineesche industrie deze uitvoer nog zal toenemen.

China's industrie ontwikkelt zich in een snel tempo. De lage loonen en de erkende handigheid van den Chineeschen arbeider, stellen de Chineesche industrie reeds thans in staat op vele markten scherp te concurreeren met de producten uit andere landen, o.a. Japan en Europa. De Chineesche prijzen zijn nog beduidend lager dan de Japansche en dit is zeker van groote beteekenis in een land als Indië, waar de kwestie van prijs zoo sterk op den voorgrond staat als gevolg van de geringe koopkracht des volks.

Het Chineesche departement van handel heeft om deze reden een groote aandacht voor N.-I. en uiteraard is daarbij een voor China gunstige factor, dat een groot gedeelte van den tusschenhandel en van de detaillisten in Indië Chineezen zijn.

Een groot nadeel voor den Chineeschen exporthandel is het ongetwijfeld, dat men in China zoo weinig afweet van N.-I. Meerder contact is noodig niet alleen, het is een dringende noodzakelijkheid. China's handelspropaganda is nog zeer onvolkomen. Er bestaan wel allerlei plannen om hierin verbetering te brengen, doch om redenen van financieelen en anderen aard is men nog niet aan de uitvoering toe. Toch hoopt de heer Chang er binnen niet al te langen tijd in te slagen te Semarang een Chineesche monsterkamer in te richten, waar de handel van Semarang, die zich

interesseert voor de Chineesche producten, alle gewenschte inlichtingen zal kunnen krijgen.

Hij wees er op, dat de huidige omstandigheden in het bizonder gunstig zijn voor de ontwikkeling van den handel tusschen N.-I. en China. De Chineesche industrie is als gevolg van de zilvercrisis nog meer in staat tot concurreeren, terwijl de heerschende anti-Japansche stemming overal waar de Chineesche handel gevestigd is, de vraag naar het Chineesche product doet toenemen, ten koste van het Japansche.

Voor Indië bestaan er mede op het oogenblik groote kansen in China. Men is in China wegens bekende omstandigheden, niet geneigd Japansch goed te koopen. Engeland is er reeds in geslaagd in hooge mate van deze stemming te profiteeren en groote kwanta Engelsch goed te contracteeren voor de komende maanden, als gevolg waarvan de Engelsche industrie een kleine opleving vertoont en de werkloosheid afneemt.

Ook voor Indië bestaan er thans kansen in China, zoo goed als nooit te voren. Het is te hopen, voor Indië en voor China, dat daarvan geprofiteerd wordt. Meer en betere relaties, ook op economisch gebied, kunnen den beiden landen slechts ten goede komen, in een tijd, wanneer de omstandigheden voor economischen opbouw in China beter zijn geworden.

Uiteraard werd er ook gesproken over het Japansch-Chineesche conflict in Mantsjoerije. Het spreekt vanzelf, dat de heer Chang terzake geheel op het standpunt zijner regeering staat en den inval der Japanners streng veroordeelt.

De Loc. voldeed aan een verzoek van den heer Chang om dit gedeelte van het gesprek buiten het verslag van het onderhoud te laten.

KOLONISATIE IN NIEUW-GUINEA.

In den vorigen jaargang (blz. 924) namen wij het een en ander over, dat in groote Indische bladen verscheen over minder gunstige toestanden in de kolonisatie gebieden in N.-Guinea. Sedert zijn van de zijde der vereeniging „Kolonisatie Nieuw-Guinea" nadere gegevens bekend gemaakt, o.a. in haar eigen orgaan, *Onze toekomst*, waardoor wel een betere kijk op de ontstane toestanden wordt verkregen en men zich een denkbeeld kan vormen van de voorgenomen pogingen tot verbetering van hetgeen daarin als een misstand wordt erkend.

Daar wij den vorigen keer voornamelijk de *Java-Bode* aan het woord lieten, nemen wij ook ditmaal een gedeelte van het betoog van den hoofdredacteur, den heer J. E. Jasper over.

Wij laten daaraan echter eerst een mededeeling vooraf gaan, gepubliceerd door de Stichting Indo-Kolonisatie Nieuw-Guinea.

„Te Batavia is eind December aangekomen de heer M. M. A. Heynneman, gedelegeerde der S. I. K. N. G., die van zijn inspectiereis naar Manokwarie is teruggekeerd. Hij vertrok op 28 November j.l. naar Nieuw-Guinea, teneinde zich, namens de Stichting, persoonlijk te overtuigen van den daar heerschenden toestand in het algemeen en de organisatie, kamponguitbreiding en cultuur in het bijzonder.

De eerste indruk was niet bijzonder „opwekkend", daar al spoedig bleek, dat het organisatieverband, de orde en de tucht te wenschen lieten.

De heer Denninger, in naam „voorzitter" en „leider" der geheele kolonisatie, kon zich echter zeer moeilijk van zijn taak als zoodanig kwijten, gehandicapt als hij werd door de handelingen en het niet al te waardig optreden van anderen, die instede van zijn taak te verlichten en hem te assisteeren, den boel in 't honderd stuurden. O.a. geschiedde de rijstverdeeling niet zooals behoorde te geschieden, en bleek achteraf, dat de verantwoordelijke persoon partijdig optrad. Andere handelingen van internen aard en kwesties, die waarlijk niet door den beugel konden, deed den heer Heynneman in zijn functie van gedelegeerde besluiten, den betrokken persoon, namens het S. I. K. N. G.-bestuur, te ontheffen van zijne functie.

Op initiatief van den heer Heynneman werd gevormd een „Kolonisatieraad". De rijstdistributie werd beter geregeld, het B.B. van de getroffen maatregelen in kennis gesteld en thans is de toestand, althans voor eenige maanden in orde. Volle medewerking van de zijde van het B.B. werd verleend, zoowel te Manokwwari, Ternate en Ambon.

Wat betreft de kampongs mag gesproken worden van een succes. De aanplant, cassave, padi, groenten en andere gewassen, der kampongs Warbamboe en Warpani, de laatste tevens met goed geslaagde tabakscultuur, verkeert in uitstekenden toestand. Kampong Andai aan de overzijde van Manokwari is, dank het uitstekende beheer, ook in goeden staat.

De gezondheidstoestand geeft niet de minste reden tot bezorgdheid.

Het is verblijdend, dat door den heer Heynneman geconstateerd werd, dat er inderdaad een kern werkwilligen is, waard geholpen te worden; zij zullen zich, al dan niet met regeeringssteun, wel door de moeilijkheden heen weten te worstelen.

Met den heer Heynneman keerde naar Java terug de heer Denninger. Het ligt in de bedoeling dezer heeren besprekingen

te houden en tevens kapitaalkrachtigen en gepensionneerden te overtuigen van den kolonisatie-arbeid op Manokwari en deskundig voor te lichten inzake eventueele vestiging aldaar."

Nu is 't woord aan den hoofdredacteur van de *Java-Bode*.

„De gevolgen van de onderneming hebben in den loop van eenige jaren de problemen aan het licht gebracht, welke door de volgende vragen kunnen worden aangeduid: Is het uitgezochte land wel in alle opzichten geschikt, om als kolonisatiegebied te dienen voor allen, die er op eigen initiatief of met steun van een vereeniging heen gaan? Zijn de omstandigheden er wel van dien aard dat de doorsnee-kolonist den invloed van eenzaamheid en afzondering, den invloed van verschillende factoren, waaronder het werk verricht, het bestaan draaglijk gemaakt moet worden, op den duur zal kunnen weerstaan? Vereischen die omstandigheden niet een toezicht, een bemoeienis en steun, welke op bepaalde wijze georganiseerd moeten worden, om aan het kolonisatieplan alle kans van slagen te geven? En was het niet wenschelijk, om, waar die organisatie na eenige jaren nog geen algemeene waardeerbare resultaten had opgeleverd, de verbeteringen in te voeren, waardoor aan ongewenschte toestanden een einde kon worden gemaakt, eventueel te overwegen, om een ander kolonisatiegebied te zoeken? Duiden de gerapporteerde toestanden juist niet op de wenschelijkheid of noodzakelijkheid, om vooral bij den eersten opzet voorzieningen te treffen in verband met deskundige adviezen over bodemgesteldheid, klimaat, gezondheidstoestand, landbouwvooruitzichten, mogelijkheden van productenafvoer, enz.?

Geeft de in den loop der jaren verkregen praktische ervaring wellicht de te volgen richtlijn aan, om voortaan eenige selectie toe te passen onder de kolonisten?

Het zijn deze problemen, aan de oplossing waarvan de *Java-Bode* heeft trachten mede te werken, door critiek uit te oefenen op het een en ander naar aanleiding van de aan het blad verstrekte informaties. Nu voegt het 't volgende hieraan toe.

Toen er verdeeldheid was ontstaan tusschen de vereenigingen K. N. G. en S. I. K. N. G. hebben wij ons beschikbaar gesteld, om, wanneer ons daartoe het verzoek werd gedaan, te pogen, de beide partijen op haar bezwaren of grieven te hooren en tot samenwerking te brengen. Wij halen dit slechts aan, om te bewijzen, dat wij noch tegenover het beginsel der kolonisatie noch tegenover de kolonisten onwelwillend staan. Maar de koloniseerende vereeniging heeft niet uit het oog te verliezen, dat het een belang van kolonisatie en kolonisten is, om, geleid door opgedane onder-

vindingen, de regelingen te treffen, waardoor toestanden worden voorkomen of weggenomen, die deprimeerend, degenereerend kunnen werken, en waartegen mischien alleen bijzonder krachtige menschelijke naturen opgewassen zijn. Vertrouwend op- en overtuigd van den goeden wil van K. N. G. en andere vereenigingen, die ongeveer hetzelfde doel hebben, en in afwachting van hetgeen het „Indisch Comité voor Wetenschappelijke Onderzoekingen" zal constateeren omtrent de geschiktheid van Nieuw-Guinea voor kolonisatie-doeleinden, gelooven wij toch, dat zakelijke critiek juist de verheldering heeft gebracht, welke voor bestaande en te reorganiseeren of nieuw uit te voeren kolonisatievoornemens nuttig kan zijn. Wij hopen, dat die commissie Nieuw-Guinea geschikt zal verklaren en dat dan de betrokken vereenigingen alles in het werk zullen stellen, om de publieke opinie over toestanden in die gebieden gunstig te maken.

Maar acht de bedoelde commissie Nieuw-Guinea voor het beoogde doel weinig of niet geschikt, dan lijkt het ons raadzaam, om met de kolonisatie aldaar niet voort te gaan en naar andere terreinen om te zien, of de eventueel door de commissie aan de hand gedane suggesties te volgen en zoo mogelijk de maatregelen te nemen, waardoor verschillende omstandigheden afdoende kunnen worden verbeterd."

Te gelijk met dit hoofdartikel van de *Java-Bode* bracht de mail een correspondentie uit Ambon in het *Soer. Hbl.* over mededeelingen van den gewestelijken gouvernements-arts Dr. M. J. H. A. C. L. von Kühlewein, gedaan na zijn terugkeer van een bezoek aan de N.-Guineasche nederzettingen Hollandia en Manokwari. De dokter was naar Hollandia gegaan nadat geruchten in omloop waren gekomen over een daar heerschende nekkramp-epidemie. Het onderzoek had uitgewezen, dat de ziekte met nekkramp niets te maken had, doch een zware malaria was, met de tendenz de hersenen aan te tasten.

De correspondentie vervolgt dan aldus:

„Medio Juni j.l. werd het eerste geval gesignaleerd en door het buitengewoon actief optreden der op de Noordkust van Nieuw-Guinea aanwezige gouvernementsartsen was eind Juli de toestand weer normaal, wat in geen geval zeggen wil, dat de gezondheidstoestand bevredigend kan genoemd worden. De malaria verwoest daar ontzettend veel en de meening van dr. Kühlewein is dan ook, dat, indien de kolonisatie om en bij Hollandia mislukken mocht, dit voor 90 % aan de malaria te wijten is.

Het percentage van met malaria besmette personen is angstwekkend hoog: van de mannen is 75 %, van de vrouwen zelfs

85 % lijdend aan die sloopende koortsen. Om hier te helpen, wat er te helpen valt en opdat er later niets kan verweten worden, verstrekt het gouvernement gratis kinine, maar de meeste kolonisten nemen dan pas kinine in als ze de eerste koortsaanvallen reeds krijgen, terwijl ze bovendien de zoo noodzakelijke nabehandelingskuur niet of onvoldoende in acht nemen. De kolonisten verplichten, desnoods dwingen om b.v. 2 à 3 maal per week kinine in te nemen, kan nu eenmaal niet, maar zou wel een goede oplossing zijn.

Uit onderzoekingen is den gewestelijken arts nog gebleken, dat de malaria in Hollandia is opgedaan en niet is meegenomen van Java, getuige de in het onderzochte bloed gevonden jonge parasieten en de nog kleine miltvergrooting.

Hollandia heeft voorts het nadeel, dat men enkele dagreizen ver van medische hulp verstoken zit. Het zal een groote verbetering zijn als men aanstonds een radio-ontvangstoestel krijgt, misschien ook nog een kleinen zender.

Op de vraag, hoe dr. Kühlewein dacht over de kolonisatie rond Manokwari, gaf hij als zijn meening te kennen, dat deze wel gelukken zou. De menschen werken daar goed en kunnen ruimschoots in hun behoeften voorzien. Daar zitten veel kolonisten, die over eenig kapitaal kunnen beschikken of wel een pensioen genieten en dus een ruggesteun hebben.

Toch zullen deze kolonisten gauw komen te staan voor het vraagstuk van overproductie van tabak en groenten, enz., omdat er geen koopers voor zijn. Hun doel, waarvoor zij naar Nieuw-Guinea gingen, n.l. om daar een levensonderhoud te vinden, hebben ze zoo goed als allen bereikt. Men kan zeggen, dat ze een goed boerenbestaan leiden, alhoewel van geldelijke winsten, zelfs in de toekomst, geen sprake zal zijn."

Wij voegen hieraan nog het volgend bericht toe, als nadere aanwijzing, dat het kolonisatie-probleem Nieuw-Guinea geleidelijk in de goede richting wordt gestuurd.

De regeering heeft besloten om maatregelen te treffen, welke een beter gehalte van de zich voor de kolonisatie in Nieuw-Guinea aanmeldende aspirant-kolonisten beoogen.

Tot dusverre was het mogelijk om personen, wier verblijf in die streken minder wenschelijk geoordeeld werd, door toepassing van de „Reisregeling 1918" (Staatsblad 694) op last van het bestuur te verwijderen. Dit bracht evenwel steeds groote kosten met zich mede, daar deze lieden meerendeels geen middelen bezaten om de passage naar Java te bekostigen. Teneinde dit te voorkomen, is thans bepaald, dat van adspirant-kolonisten, zoo-

wel die door bemiddeling van de Vereeniging Kolonisatie Nieuw-Guinea en van de Stichting Indo-Kolonisatie Nieuw-Guinea, als die eigener beweging naar Nieuw-Guinea wenschen te emigreeren, voor het vertrek daarheen een certificaat geëischt zal worden, waarmede door den gouverneur der Molukken bij toepassing van evenbedoelde „Reisregeling" rekening zal worden gehouden. Bedoeld certificaat zal, na onderzoek door de Centrale Arbeidsbeurs van het kantoor van Arbeid, slechts aan die personen worden uitgereikt, van wie blijkens informaties zooveel mogelijk is komen vast te staan, dat zij niet tot de ongewenschte elementen behooren. Op deze wijze wordt gehoopt een preventieve selectie te kunnen toepassen.

Aan de vereenigingen, die zich met kolonisatie-plannen bezig houden, is verzocht, hiermede voortaan rekening te houden, zoomede om alle beschikbare inlichtingen aan het kantoor van Arbeid te verstrekken. Ook voor hen, die zich met eigen middelen als kolonist in Nieuw-Guinea wenschen te vestigen, is deze nieuwe gedragslijn van toepassing.

Degenen, die niet in het bezit van bovengenoemd certificaat zijn, zullen door den gouverneur krachtens bovenbedoelde Reisregeling niet tot Nieuw-Guinea worden toegelaten.

BUITENLAND.

DE NEDERLANDSCHE HANDEL MET SOWJET-RUSLAND, VOLGENS RUSSISCHE STATISTIEKEN.

Het Oost Europeesch Persagentschap meldt:

Uit door ons ontvangen gegevens betreffende den buitenlandschen handel van Rusland blijkt, dat gedurende de eerste 7 maanden (Jan./Juli) 1931 door de Sowjet-Unie in totaal geëxporteerd is: 10.184.013 tons diverse waren voor 431.023.000 Roebel, tegen 9.921.332 ton voor 552.645.000 Roebel in de overeenkomstige periode van 1930. Hiertoe behooren geëxporteerde landbouwproducten 1.861.920 ton voor 167.170.000 Roebel tegen 1.193.797 ton voor 214.184.000 Roebel in 1930.

De lijst der geëxporteerde landbouwartikelen bevat 244 artikelen waaronder:

Tarwe 801.410 ton voor 27.824.000 Roebel tegen 259.960 ton voor 19.940.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Rogge 296.230 ton voor 7.854.000 Roebel tegen 225.572 ton voor 9.460.000 Roebel, enz. enz.

De zgn. industriëele export bedroeg 8.322.093 ton voor 263.854.000 Roebel tegen 8.727.535 ton voor 338.461.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

De lijst der geëxporteerde industrieële artikelen bevat 251 artikelen, waaronder naphta-producten 2.875.886 ton voor 68.553.000 Roebel tegen 2.750194 ton voor 94.343.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Hout werd geëxporteerd 2.784.893 ton voor 56.068.000 Roebel tegen 3.464.621 ton voor 84.390.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Suiker werd geëxporteerd 241.000 ton voor 25.392.000 Roebel tegen 74.356 ton voor 19.113.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Gelijktijdig met den suiker-export is ook de thee-export aanzienlijk gestegen; geëxporteerd werd: 248 ton voor 114.000 Roebel tegen 40 ton voor 18.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Geïmporteerd werd door de Sowjet-Unie gedurende deze 7 maanden in totaal 1.890.621 ton voor 598.918.000 Roebel, tegen 1.602.590 ton voor 637.561.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Hieruit blijkt derhalve, dat het passief voor 7 maanden in 1931 167.895.000 Roebel bedroeg, terwijl het passief voor dezelfde periode van 1930 84.916.000 Roebel bedroeg.

Wat den handel van Sowjet-Rusland met Holland betreft, voor deze 7 maanden, beschikken wij over de volgende gegevens:

In totaal heeft de Sowjet-Unie, gedurende deze periode, naar Holland geëxporteerd 588.813 ton diverse waren voor 13.654.000 Roebel, tegen 640.408 ton voor 15.284.000 Roebel in dezelfde periode van 1930. De Sowjet-Unie heeft uit Holland geïmporteerd 2.444 ton diverse waren voor 1.562.000 Roebel tegen 3.692 ton voor 2.380.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Derhalve bedroeg het passief voor Holland in de Sowjet-Hollandsche handelsbalans voor 7 maanden 1931 12.092.000 Roebel, en in dezelfde periode van 1930 12.904.000 Roebel.

Naar Sumatra heeft de Sowjet-Unie niets geëxporteerd, echter van daar geïmporteerd 22 ton voor 17.000 Roebel. Zoo heeft zij ook uit Java geïmporteerd 394 ton voor 307.000 Roebel, tegen 3.411 ton voor 1.432.000 in dezelfe periode van 1930.

Van de overige Oost-Indische eilanden heeft de Sowjet-Unie geïmporteerd 10.737 ton voor 6.777.000 Roebel, tegen 259 ton voor 285.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

In 1931 heeft de Sowjet-Unie naar Holland geëxporteerd: tarwe 4898 ton voor 165.000 Roebel, rogge 16.648 ton voor 420.000 Roebel tegen rogge 8900 ton voor 249.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

In totaal heeft de Sowjet-Unie naar Holland aan landbouwproducten geëxporteerd 39.424 ton voor 1.521.000 Roebel tegen 24.629 ton voor 1.118.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Hieruit zien wij, dat het grootste gedeelte van den Sowjet-export naar Holland uit industrieproducten bestaat. In totaal heeft de Sowjet-Unie industrie-producten naar Holland geëxporteerd: 549.390 ton voor 12.133.000 Roebel tegen 615.780 ton voor 14.167.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Van den totalen industrie-export voerde de Sowjet-Unie naar Holland uit:

Suiker, 17.004 ton voor 971.000 Roebel (vorig jaar nihil).

Naphtaproducten, 28.611 ton voor 652.000 Roebel tegen 14.862 ton voor 402.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Timmerhout 214.556 ton voor 5.731.000 Roebel tegen 163.126 ton voor 5.387.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Overig hout: 250.260 ton voor 3.427.000 Roebel tegen 364.854 ton voor 5.894.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Bovendien exporteerde de Sowjet-Unie naar Holland: mangaanerts, lucifers, steenkool, wijn, enz. enz.

Uit Holland heeft de Sowjet-Unie geïmporteerd:

Chemische producten 17 ton voor 463.000 Roebel, tegen 53 ton voor 804.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Diverse zaden 43 ton voor 45.000 Roebel tegen 73 ton voor 152.000 Roebel in dezelfde periode van 1930.

Stalen en ijzeren voorwerpen: 2.273 ton voor 510.000 Roebel (verleden jaar bijna niets).

Divers metaaldraad 25 ton voor 160.000 Roebel tegen 1 ton 104.000 Roebel verleden jaar.

Diverse machines en werktuigen voor 46.000 Roebel.

Optische, physische en chemische apparaten 329.000 Roebel tegen 382.000 Roebel verleden jaar, enz. enz.

Het O.E.A. teekent hierbij aan:

Uit het bovenstaande zal den lezer gebleken zijn, dat gedurende de eerste 7 maanden van 1931, evenals trouwens vroeger, de buitenlandsche balans van Holland ten opzichte der Sowjet-Unie met een deficit sluit, en wel, zooals hierboven gezegd, van 12.092.000 Roebel, d.i. meer dan 14 millioen gulden.

In aanmerking nemende, dat gedurende de vijf laatste maanden van 1931 de Sowjet-import in Holland van hout, graan, steenkool en naphtaproducten enz. aanzienlijk gestegen is, kan men verwachten, dat het passief van den Hollandschen handel met de Sowjet-Unie voor het geheele jaar 1931 minstens 25 à 26 millioen gulden zal bedragen.

Het is voldoende, een blik te werpen op de lijst der artikelen, welke de Sowjet-Unie in totaal importeert, om twee onbetwistbare feiten te kunnen constateeren; ten eerste dan blijkt, dat Holland die waren, welke het uit de Sowjet-Unie importeert, ook van andere Europeesche staten zou kunnen koopen, en ten tweede, dat vele waren, welke de Sowjet-Unie importeert, door haar evengoed in Holland gekocht zouden kunnen worden.

Waar dus Holland in staat is, vele artikelen, waaraan de Sowjet-Unie behoefte heeft, te leveren, is er alle reden Moskou te noodzaken, het passief der Hollandsche handelsbalans met de Sowjet-Unie te verminderen. Indien dit om de een of andere reden niet mogelijk mocht zijn, zij hier eraan herinnerd, dat bij de huidige Europeesche conjunctuur, Holland in staat zou zijn voor ongeveer 25 millioen gulden meer te exporteeren, indien het inplaats van Sowjethout Poolsch hout invoerde, in plaats van Sowjet-

graan, graan uit andere landen invoerde enz. Over de „noodzakelijkheid", Sowjet-benzine, steenkool en suiker in te voeren, achten wij het onnoodig hier verder uit te weiden.

Aldus: het Oost-Europeesch Persagentschap.

DE LUCHTMACHT.

De groote Engelsche bladen toonen eenige bezorgdheid over de cijfers, die blijken uit de opgaven van verschillende landen te Genève nopens hun luchtmacht. De cijfers zijn weliswaar moeilijk te vergelijken, daar zij niet uniform zijn, maar worden toch, zoowel door de *Times* als door de *Observer,* voor Engeland verontrustend geacht. Laatstgenoemd blad komt tot de conclusie, dat de Ver. Staten in eerste linie over 1752 vliegtuigen beschikken, Frankrijk over 1667, Italië (met inbegrip van de onmiddellijke reserves) over 1507, Rusland (vermoedelijk) over 1500, Japan over 1385, Engeland over 838, waarvan 96 in Indië. De *Times* geeft een staatje van de totalen met inbegrip van alle reserves en komt dan tot Frankrijk 3000, Ver. Staten 2351, Japan 1939, Italië 1507, Engeland 1434; Rusland geeft dit blad niet op. Beide bladen zijn het erover eens, dat Engeland ten achter staat bij andere landen. De *Times* herinnert er aan, dat, volgens een meedeeling van Montague, die toen onder-staatssecretaris voor de luchtmacht was, in 1930 Engeland voor zijn luchtvloot 2 % minder uitgaf dan in 1925, de Ver. Staten daarentegen 140 % meer, Frankrijk 114 % meer en Italië 31 % meer. Voorts brengt dit blad de verklaring in herinnering in 1923 door Baldwin afgelegd, die toen zeide, dat Engeland, naast de vereischte vliegtuigen voor de marine, het leger, den Indischen en andere overzeesche diensten, moest beschikken over een luchtmacht in het land zelf, die sterk genoeg moest zijn om het land te beschermen tegen een aanval van de sterkste luchtmacht, binnen welker bereik het land gelegen is. Het blad wil daarmee klaarblijkelijk stilzwijgend te verstaan geven, dat men op het oogenblik van dit ideaal wel ver verwijderd is. De cijfers zijn ook van belang nu er te Genève aandrang wordt uitgeoefend om tot een percentsgewijze verlaging te komen, gebaseerd op de huidige sterkte der diverse luchtvloten.

WAAR WIL JAPAN NAAR TOE?

Aan deze vraag wijdt de Schr. der rubriek „Uit den verren vreemde" in *Het Kolon. Wkbl.* van 11 Febr. de hier volgende beschouwingen:

In de Oct.-afl. 1897 van de *Internationale Revue über die gesammten Armeën und Flotten,* schreef F. Eissenhardt een artikel over Japan, dat aldus eindigde: „Es weist alles darauf hin, dass in kurzer Zeit in Ostasien eine neue Macht ersteht, die entschlossen ist mit den Waffen in der Hand sich Vortheile zu schaffen. Da es ein thatkräftiges, intelligentes Volk ist, das reiche Hilfsmittel in Lande hinter sich hat, so kann man sich auf recht bedeutende Ereignisse in Asien gefasst machen, denn dass der Japaner seine Riesenausgaben für Heer und Flotte umsonst macht, ist bei dem Charakter des Volkes nicht gut anzunehmen, sondern man wird gut thun damit zu rechnen: *Japan schlägt los, wenn es glaubt, seine Zeit ist gekommen!*

Na 1897 heeft een bedreiging meermalen de verwachting doen uitspreken, dat deze profetie verwezenlijkt zou worden, maar door internationaal overleg wisten de bij een conflict in den Stillen Oceaan het naast betrokkenen Japan tot het inzicht te brengen, dat *seine Zeit noch nicht gekommen war.* Tokio had zijn plannen dan niet opgegeven, maar de uitvoering uitgesteld.

't Heeft er veel van dat het thans zijn tijd gekomen acht, het slaat los ter verwezenlijking van de voornemens, die het sedert veertig jaren aan het verwerken is.

't Lijkt of Japan de omstandigheden wil benutten om zich tot richter te maken van de staatkundige verhoudingen in Oost-Azië. Het wil de beredderaar zijn in den Chineeschen chaos. Het wil aan de vreemde mogendheden voorhouden, dat de tijd voorbij is waarin zij hun eischen konden opleggen aan het Oost-Aziatische vasteland. Het wil Oost-Azië beheerschen om Oost-Azië zich zelf te laten worden.

Waar een dergelijke greep te eenigen dage verwacht moest, althans kon worden, leek het niet aan te nemen dat Japan zich op zijn plaats kon voelen als lid van den Volkenbond, die, naast alle overige mooie ideeën, toch in de eerste plaats een vredesbond wil zijn. Geen oorlog meer ter bereiking van een gewild doel, maar justitioneele uitspraak, arbitrage. Dat is heel mooi, voor zoover men de bestaande verhoudingen als bezonken durft beschouwen.

Maar met Japan en China als leden van den V.B. had de aandacht toch ook gericht moeten blijven op het verre, verre, groote, groote gebied van het Rijk van het Midden, waar nog niets bezonken was, en waar de westersche mogendheden, Amerika en Japan nog gewapend op post moesten blijven staan, om de geschillen, die men niet aan afdoening bij het Haagsche Hof of aan arbitrage wilde over laten, door machtsvertoon of machtsuiting (1927) te vereffenen. Japan heeft zich in den V.B., bij de conferentie te conferentie te Washington, bij de onderteekening van het

Kellogg-pact den geslepen diplomaat getoond van het land, dat op zijn tijd wacht; in die verhouding voelde 't zich daar wel op zijn plaats en op zijn post.

Japan heeft zich sedert lang de rol van richter in het Mongoolsch—Tibetaansch—Chineesche vasteland toegedacht. Het heeft Korea en Formosa Japansch gemaakt. Het heeft verder 'n millioenen immigratie gebracht, het heeft strategische punten in China bezet, en daar naast de blanke concessiegebieden voor een nederzetting gezorgd. Waar over China gesproken werd, vroeg het steeds om een eerste plaats. In de uitbreiding van zijn leger en vloot toonde het met allen te durven wedijveren. Toen een oorlog met Amerika dreigde, is meer van de buitenstaanders dan van Japan de bemoeienis uitgegaan om het gevaar te bezweren. In den grooten binnenlandschen strijd in China greep het niet doortastend in, China moest zich zelf rijp maken voor zoodanig later ingrijpen van Tokio.

Nu heeft Japan den slag gewaagd. China leek rijp. De Volkenbond zou eindelijk de lang voorbereide ontwapeningsconferentie houden, voor de in dien V.B. toonaangevende mogendheden zou 't nu zeker ongelegen komen naar de wapens te grijpen, afgezien van deze omstandigheden zitten alle staten in zoo groote financieele en economische moeilijkheden, dat zij er wel niet toe zouden besluiten zich te ruïneeren voor een Japansch avontuur. Het ingrijpen in Mantschoerije zou Russische belangen bedreigen, en zou de Vereenigde Staten een doorn in het oog zijn. Rusland ziet, zonder twijfel, de bezetting van Mantschoerije, die met het binnenrukken te Charbin haar beslag heeft gekregen, met spijt aan. Maar Japan heeft dit toch straffeloos kunnen voltooien, omdat het weet, dat Rusland geen oorlog wil, vooral niet in het Verre Oosten. Rusland zit niet minder in geldverlegenheid dan eenig ander land, het kan zich een dure campagne op verren afstand niet veroorloven. 't Durft deze overigens ook niet aan. 't Is nog altijd niet vergeten hoe de kleine Japanner den reus met leemen voeten heeft overwonnen. Men kan niet weten, of zoo iets zich zou herhalen. Dit zou een niet te overkomen slag zijn voor de Sowjet. Een eventueel op Japan te behalen overwinning, een revanche, zou aan den bevelvoerenden Russischen generaal een zoodanige macht geven, ver van huis, dat Moskou hieraan niet durft denken. Trotsky is verbannen, toen hij een te sterke positie in het leger ging innemen. Een Napoleon vreest Rusland in het eigen land meer dan een Mussolini. Amerika staat niet geheel onschuldig ten aanzien van de Japansche politiek in Mantschoerije. Toen in 1921 het Britsch-Japansch verdrag verlengd zou worden, hebben de Ver. Staten de dominions weten te bewerken

om dit tegen te gaan, zij hebben deze tot dit besluit weten te brengen doordien allen den weerzin tegen de Japansche immigratie deelen. Japan moet ergens heen met zijn overbevolking en is door deze Amerikaansche politiek naar Mantschoerije gedreven. De Ver. Staten deelen ook in de algemeene economische ellende. Zij voelen zich bovendien de wakers bij uitnemendheid over het Kellogg-pact. En nu manoeuvreeren de Japanners zoo, dat zij niet tegen dit pact ingaan. Zij zondigen niet tegen de overeenstemming, die den oorlog uitbant. Zij vallen niet aan, zij beschermen hun belangen en onderdanen slechts. Denken de Ver. Staten hier anders over, dan zullen deze zelf het Kellogg-pact moeten schenden.

In den V.B. Raad voelde de Japansche vertegenwoordiger Yoshizawa zich sterk door deze en dergelijke overwegingen, als een Sphinx sprak hij, in raadsels, die met verderf dreigden. Elke dag bracht het bericht van een onverpoosd vooruit gaan: Wie doet me wat? En niemand deed iets. Ja, terwijl er feitelijk oorlog was tusschen twee leden van den Raad van den V.B. werd de ontwapeningsconferentie toch uitgeschreven.

Nadat Mantschoerije bezet was, ging Japan verder. Het greep eigenlijk-China aan, het kwam bij de Europeesch—Amerikaansche concessie-gebieden in Sjanghai, het dreef de Chineesche regeering uit Nanking. Amerika, Engeland, Frankrijk en Italië protesteerden niet alleen te Tokio, zij zonden sterke scheepsmachten, landingstroepen, bezettingstroepen, ter bescherming van hun terreinen. Ter bescherming van de eigen onderdanen. Dus niet om Japan te straffen als overtreder van het Kellogg-pact. Ook niet als misdadiger tegenover den V.B., want de V.B. is niet tot het uitspreken van een veroordeeling kunnen komen. Japan heeft den sphinx van den V.B. Raad, Yoshizawa, tot minister van Buitenlandsche zaken gemaakt en deze zet in Tokio de rol van Genève voort. Te Sjanghai zijn Japanners aangerand, alles wat daar nu geschiedt is dus verdediging. Japan wil nog steeds geen oorlog. De andere staten willen hem ook niet. Men denke er zich in, vrijwel alle staten, die in den V.B. Raad zitten, in een onderlingen oorlog gewikkeld, terwijl de V.B.'s ontwapenings-conferentie bijeen is!

Japan antwoordt op de protesten, dat deze Sjanghai-operatie niets te maken heeft met de Mantschoerije-kwestie. Over deze laatste wil 't slechts met China alleen onderhandelen. Tegelijkertijd verleent 't medewerking aan de revolutionnaire regeering, die zich opgeworpen heeft, om Mantschoerije tot een zelfstandigen staat te maken, welke bij voorbaat al aankondigt, dat hij lid van den Volkenbond wenscht te worden!!

De vreemde scheepsmacht, in de Jang tse kiang in stelling gekomen ter bescherming der blanke concessiegebieden, ligt in de gevechtszône der daar heftig strijdende machten: zij zal daar opgesloten zitten als de strijd om de forten bij de monding van de rivier in het voordeel der Japanners wordt beslist. Wie doet je wat?!

Maar wat wil Japan met dit alles? Als 't tot vechten komt van allen tegen één, zal dit wel een blamage zijn voor de ontwapeningsconferentie, maar daarmee schiet Japan niet verder op. Dwingt Japan de mogendheden tot een dergelijk besluit, dan zullen deze er te feller door gestemd zijn, en dan zou het einde stellig in een andere richting gestuurd worden dan die, waarin Japan's verlangens gaan. Wat wil Japan?

Zou het niet zoo kunnen zijn?

Japan wil wel meedoen aan een ontwapeningsconferentie, *maar moet dan eerst een état satisfait zijn.* Mantschoerije moet een zelfstandige staat worden, bij de genade van Japan. China moet niet veroverd worden, maar Japan moet er in voldoende mate de vrije hand krijgen om er orde en rust te brengen. De buitenlandsche mogendheden moeten in beginsel erkennen, dat zij uit China behooren te verdwijnen, het „wanneer" kan dan, zonder wapengeweld, nader beslist worden.

Het lijkt niet onwaarschijnlijk, dat Japan op deze manier de oplossing van het Oostersche vraagstuk wenscht te richten. Mocht dit inderdaad de bedoeling blijken, dan zou die oplossing zeker geen algemeene instemming vinden, zoowel om te verwachten onmiddellijke gevolgen, als om verder afliggende mogelijkheden, maar dan zou een doorzien van die plannen toch uitgangspunt kunnen worden voor besprekingen, die een uitweg aanwijzen uit de verwikkelingen, welke nu onontwarbaar lijken.

Is dit de oplossing van het raadsel van den Sphinx?"

DE INDISCHE VORSTEN EN DE HERVATTE CAMPAGNE VOOR BURGERLIJKE ONGEHOORZAAMHEID.

Sedert de nieuwe beweging voor burgerlijke ongehoorzaamheid is ingezet heeft de onderkoning van Britsch-Indië een groot aantal verklaringen ontvangen van regeerende Indische vorsten en hoofden van inlandsche besturen om getuigenis af te leggen van hun loyale gevoelens tegenover de regeering en tot steun van de tegen dat openlijk verzet gevoerde politiek.

The Times of India (Mail edition 23 Januari) geeft een viertal van deze verklaringen weer, die wij hier over nemen.

Z. Hoogheid de Maharaj Rana van Jhalawar schreef den 10en Januari:

Permit me to present to Your Excellency my grateful appreciation of the constructive imagination and timely foresight displayed in the recent policy initiated by Your Excellency. The maintenance of law and order is the supreme function of every conscientious ruler and government and all action, however, unpleasant, must be taken quick to insure it. Your Excellency, I feel impelled to say, has deserved well of India and the Empire and all law abiding sections in the country by deciding to govern and not to parley with the party whose creed is the negation of law. It is obvious that the situation which Your Excellency has so boldly challenged concerns the Indian States as much as British India and demands the active co-operation of the best elements in both. The responsibilities of the Indian rulers are particularly great and I think that, apart from setting our houses in order and restraining our subjects from joining the agitation in British India, we owe it to the British Government as much as to ourselves to actively support Your Excellency's policy by every possible means. In this connection I have already offered my personal help and the State's resources through the Political Officers, but I feel that in view of Your Excellency's kindness to and friendship for my house and interest in myself I owe this personal letter to assure Your Excellency in all sincerity that you can command me and my Government for anything posible for me to assist Your Excellency to insure the ordered progress of the country and the progressive realisation in India of responsible Government within the British Commonwealth at the earliest possible date.

Z. Hoogheid de Nawab van Rampoer schreef den 11en Januari.

I am much delighted that the wise and firm policy adopted by the Government has had a salutary effect in easing the tense political situation in the country. I need hardly assure Your Excellency that all sincere well wishers of the British Government stand by it heart and soul in its resolve to maintain law and order. All my resources are, as they have always been in the past, at the Government's disposal for utilization anywhere they may be needed. The British Government is fully acquainted with the ancient and well known tradition of loyalty and devotion of my house to the Crown and I request Your Excellency to give me the first chance to demonstrate it in practical form.

Z. Hoogheid de Nawab van Malerkota schreef op denzelfden dag.

I have followed with keen interest the proceedings of the Round Table Conference as published in the newspapers and I expected that after the Premier's very sympathetic and encouraging announcement everything would proceed smoothly, but to my great disappointment affairs, owing to the Congress Party's most unreasonable and hostile attitude, have taken such a serious turn that the Government were compelled reluctantly to issue a number of ordinances with the clear object of maintaining law and order and to check all revolutionary activities in the country. The Ruling Princes have made it clear more than once that they are in favour of British India's steady advance in the direction of constitutional reform, but they cannot sit still when the peace of the country is in danger. They are bound in all such eventualities to assist the British Government and help in the

maintenance of peace and order. It is hardly necessary for me to refer to the steadfast devotion of myself and my State to the Crown in the past, but in view of the serious situation in the country I take this opportunity of assuring Your Excellency again that I and the Malerkotla Durbar will always be ready to co-operate with the Government by taking such measures as may be called for to maintain peace and order in the country as these are absolute essentials for making a sound and steady progress towards constitutional reform.

Op denzelfden datum verzond Z. Hoogheid de Maharaja van Datia dit schrijven:

Kindly convey my respectful congratulation to His Excellency the Viceroy on the most timely, wise and statesmanlike action taken to suppress anarchy and lawlessness in India. I earnestly and loyally place all my resources at the disposal of the British Government and am ready to co-operate and help in every way required, and trust that my offer will be accepted. I fully realize the seriousness of the situation but am confident that with firm and careful handling at this juncture the seditious element will be easily checked and law and order maintained.

Geven deze verklaringen alle uiting aan gelijke gevoelens van trouw in de moeilijke tijden die Lord Wellingdon doormaakt, daarbij treft tevens de waardeering, die de vorsten, elk op zijn manier, uitspreken over het krachtig, vooruitziend staatsmansbeleid, de heilzame reeds bereikte en nog te verwachten resultaten.

Indië telt een 700-tal vorstenstaten. De verklaringen van een 4-tal bestuurders zouden dus nog niet veel behoeven te beteekenen; maar deze zijn hier gegeven als voorbeeld van het toevloeien van vele betuigingen, waarvan deze vier in een dag.

ZAL DE GOUDKUST EEN TWEEDE WITWATERSRAND WORDEN?

De verschillende kustlanden aan de Golf van Guinea ontleenen hun naam aan de voornaamste voortbrengselen en zooals men daar kent de Peperkust, voorheen ook wel Grein- of Malaguettekust geheeten (tegenwoordig de Negerrepubliek Liberia), de Tand- of Ivoorkust, de Slavenkust (Togo en Dahomey) de Palmoliekust met Lagos en als achterland Nigeria, zoo was de goudkust een gebied, waar Holland, evenals de Portugeezen en Engelschen, een rol hebben gespeeld.

De Portugeezen gingen ons voor en stichtten in 1482 het fort St. Jorge da Mina (St. George del Mina), dat zijn naam aan de goudmijnen in het achterland ontleende. Binnen het gebied van de West-Indische Compagnie viel de kust van Guinea waar de Hollanders zich in 1624 vestigden en handel dreven om wollen, linnen, katoen, metaalwaren, glaswerk, brandewijn en vuur-

wapenen in ruil voor ivoor, peper, huiden, gummi, palmolie en paradijszaad te verkrijgen, maar bovenal, goud en slaven. De ongeveer 9 millioen van daar over de wereld verspreide slaven waren meer dan goud waard. Zoowel diluviaal als alluviaal komt het goud voor en men leest, dat de verschillende factorijen jaarlijks wel twee millioen gulden aan goud aanvoerden. Alleen in Holland kwam er van 1623 tot 1636 voor 12 millioen gulden aan goud aan. Niet voor niemendal droeg die kust haar naam van Goudkust en het goud was zoo zuiver, dat de Engelsche gouden munten van dat goud vervaardigd, den naam van „Guineas" ontvingen.

Het was Maurits de „Braziliaan", die in 1637 Elmina op de Portugeezen veroverde. Daarop volgde in 1641 St. Paolo de Loanda, door de Portugeezen in 1576 gesticht en fort St. Antonio bij Axim in 1642, waarmede de Portugeesche natie voor goed van het tooneel verdween en de Hollanders daar dus van 1637 tot 1871 zouden meester blijven. Als mededingers van de Hollanders komen daarna de Engelschen, die onder admiraal R. Holmes in 1664 op zijn toch naar de Goudkust Cape Coast Castle, Fort Nassau en alle andere Nederlandsche factorijen, behalve Elmina en Axim, veroverden. Doch deze smaad wordt uitgewischt als M. A. de Ruyter in 1664 zich naar de Goudkust spoedt en onderweg het eiland Goeree bij Cabo Verde, dat sedert 1617 door aankoop van een inlandsch vorst verworven was, (dat de Engelschen ook hadden vermeesterd) in October terugneemt.

Den 8sten Februari 1665 verovert hij fort Amsterdam bij Kormantijn. Bij den vrede van Breda krijgt Holland, behalve Cape Coast Castle, al zijn vroegere bezittingen terug. Daarbij kwam het Brandenburgsche fort Grossfriedrichsburg, dat de West-Indische Compagnie voor 7000 ducaten kocht en in fort Hollandia herdoopte.

Na een eeuw van handeldrijven in de voortbrengselen van de kust en niet het minst van goud en door den slavenhandel, komen de Engelschen de rust verstoren en nemen de forten Vreedenburg, Amsterdam, Nassau, Lijdzaamheid en Crevecoeur. Alleen Elmina bood weerstand en bleef aan de onzen, waar de beroemde Daendels als gouverneur eenmaal het bewind voerde en als slachtoffer van het moordend klimaat viel. De andere bezittingen waren weder aan Nederland terugegeven en werden bij de opheffing der West-Indische Compagnie in 1791 door den Staat overgenomen. Na lange jaren van een kwijnend bestaan, waarvan vooral de afschaffing van den slavenhandel oorzaak was, ruilde Nederland bij het verdrag van 4 Maart 1867 met Engeland verschillende bezittingen en verloren wij Mori (Fort

Nassau), Kormantijn (Fort Amsterdam), Apam (Fort Lijdzaamheid) en Hollandsch Accra, waarvoor wij alleen Apollinia en Dixcove terugkregen.

Ten slotte ging ook de laatste bezitting van Nederland verloren door het verdrag van 25 Februari 1871, waarbij wij aan Engeland de Goudkust, die 234 jaren in handen van de Hollanders was, verkochten tegen een bedrag van £ 24.000, waarover zooveel in het Nederlandsche Parlement is te doen geweest en dat ook bij vele particulieren in woord en geschrift is bestreden.

Maar de onder Nederland kwijnende Goudkust zou geen kwijnend bezit meer blijven. De nieuwe eigenaar wist er het eerste cacaoland van de wereld van te maken en koffieplantages leverden groote voordeelen op, evenals de palmolie en palmpitten.

Wat de mineralen betreft bleef het oog op het goud gevestigd. In de laatste 20 jaren van de 19de eeuw werd de goudwinning met moderne hulpmiddelen aangepakt. De voornaamste goudmijnmaatschappij was te Tarkwa, door een Franschman in 1880 ontdekt. Van 1880 tot 1900 was de laagste goudopbrengst £ 32.000, de hoogste, in 1889, £ 103.000. In 1901 werden na een nieuwe goudwet 2825 concessies uitgegeven en een groote speculatie is daarop gevolgd. De uitvoer daalde in 1902 tot 6162 ons ter waarde van £ 22.186, om evenwel gelijdelijk te stijgen tot £ 1.164.676, op welke hoogte zij sedert gebleven is. Naast het goud was mangaan een bron van groote inkomsten, toen rijke mangaanvelden gedurende den wereldoorlog langs de spoorbaan van Sekondi naar Koemassi werden ontdekt, welke tot 1925 reeds 340.000 ton mangaanerts opbrachten.

Thans trekt het goud de bijzondere belangstelling in Engeland. De rijke goudriffen langs de kust beloven daarvan een tweede Witwatersrand te maken. De Morning Post vestigde in December de aandacht erop, dat de bezwaren van de ontginning van het z.g. banket thans zoo goed als geheel verdwenen zijn en de productiekosten nu ongeveer gelijk staan met die van Transvaal en deze krant geeft in een aantal speciale artikelen aan de hand, dat de regeering door een waarborgplan voor uitvoercrediet grooten steun aan de ontwikkeling van dit bedrijf kan geven.

Of de Goudkust een tweede Witwatersrand zal worden, zal de toekomst moeten leeren. Aan pogingen om het zoover te brengen zal het gewis niet ontbreken.

Zoo besluit Fred. Oudschans Dentz zijn uiteenzetting in *Het Vad.* van 30 Januari.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

EEN MONUMENT VOOR VON SIEBOLD.

Een commissie van Leidsche geleerden heeft zich gevormd om, in samenwerking met tal van personen in binnen- en buitenland, te trachten, een gedenkteeken ter blijvende nagedachtenis aan Von Siebold, den bekenden reiziger en natuuronderzoeker, op te richten.

Hoe en waar is nog niet bekend, doch in den Leidschen Hortus, te midden der gebouwen van kunst en wetenschap, waar jaarlijks duizenden bezoekers komen en in welken kruidhof tal van oorspronkelijke Von Sieboldplanten en boomen aanwezig zijn en aan welken tuin Von Siebold de eer gaf, omstreeks 1824, zijn eerste importplanten toe te zenden, zou een uitnemende plaats te vinden zijn.

Het leven en werken van Vrijheer Von Siebold, sedert hij voor het eerst Japans grond betrad tot aan zijn dood toe, waren aan het onderzoek in alle richtingen van dit tot dusverre aan het Westen slechts spaarzaam bekende land gewijd. Als geneesheer, als land- en volkenkundige, als natuuronderzoeker en diplomaat, ontwikkelde hij een bewonderenswaardige werkzaamheid, die rijk was aan resultaten en zijn naam is onafscheidelijk verbonden aan alle latere wetenschappelijke en handelspolitieke gebeurtenissen, waardoor men met dit aan natuur- en kunstvoortbrengselen overrijke land beter dan met menig ander land van het Oosten is bekend geworden. Met recht wordt dan ook Von Siebold de wederontdekker van Japan genoemd.

Bij zijn wetenschappelijk onderzoek vergat hij ook de handelsbelangen niet. Hij vestigde steeds zijn werkzaamheid op datgene, wat van wezenlijke waarde kon worden geacht. Zoo was het dan ook inzonderheid de plantenwereld van Japan, waaruit hij zijn schatten verzamelde en met welker fraaiste soorten hij de tuinen van Europa verrijkte. Ver over 500 soorten en variëteiten van boomen, heesters en vaste planten, die in midden-Europa in den open grond verblijven en een sieraad onzer tuinen en parken zijn geworden, heeft de tuinbouw aan Von Siebolds bemoeiingen in de jaren 1822—1860 te danken.

De directeur van den Leidschen Hortus, heeft, behoudens goedkeuring van den minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, toegezegd een geschikte plaats voor de opstelling van het gedenkteeken beschikbaar te zullen stellen.

Dit bericht, dat medio Januari in de Nederlandsche pers verscheen, geeft ons aanleiding eenige oude uitknipsels te pas te brengen, die op het werken en leven van Von Siebold betrekking hebben gehad.

De *Japan Chronicle* bracht in April 1924 de verdiensten in herinnering van den geleerde, die een eeuw te voren een rol vervulde bij het brengen van westersche kennis in het toen nog gesloten „land van de rijzende zon".

Den 27en April 1924 vond te Nagasaki een plechtigheid plaats, om de nagedachtenis te eeren van den Hollander (geworden Duitscher) Dr. Vrijheer Ph. Fr. von Siebold, daarbij was ook de Nederlandsche gezant te Tokio, generaal J. C. Pabst tegenwoordig.

Het Japansche blad schreef, dat zich kort te voren te Nagasaki een vereeniging had geconstitueerd, welke zich ten doel stelde licht te werpen op het leven en de carrière van Dr. von Siebold, die door de ontwikkelde Japanners beschouwd wordt als een der beste vrienden, welke hun land ooit gehad heeft, als iemand, wien iedere zelfzucht vreemd was, die in een bijna bovenmenschelijk pogen de groote gaven van zijn hoofd en hart aan Japan wijdde en — aan den anderen kant — de belangstelling van Europa voor Japan en Japansche aangelegenheden wist te wekken.

Aan de bijzonderheden, welke over Siebolds arbeid in Japan werden vermeld is nog het volgende ontleend:

„Den 8sten Augustus 1823 kwam hij te Nagasaki aan en begon onverwijld met de uitoefening der geneeskunde. Spoedig won hij de vriendschap en de achting van velen, ook van de plaatselijke autoriteiten, en hem werd vergund — men weet, dat destijds in Japan de vreemdelingen geweerd werden — het eiland Deshima te verlaten en zich te vestigen in een landhuis buiten Nagasaki, waar hij een school opende. In 1829 werd hij als gevolg van betreurenswaardige intriges gedwongen Japan te verlaten. In Holland echter bleef hij voor Japan werken, getuige de verzameling te Leiden. Hij deed ook pogingen om de ras-slagboomen, welke Japan van het Westen scheidden, weg te nemen; het gelukte hem Koning Willem II persoonlijk voor deze aangelegenheid te interesseeren en het was on Siebolds instigatie, dat de Koning zijn bekenden brief van 15 Februari 1844 schreef, waarin Z.M. de voordeelen bepleitte van een opheffing der uitsluitingspolitiek door

Japan. Het antwoord van den Shogun was een weigering, maar de brief had desondanks vèrstrekkende consequenties.

In Jan. 1853 nam Von Siebold een uitnoodiging der Russische regeering aan om haar in zake Japansche aangelegenheden te adviseeren en begaf hij zich naar St. Petersburg, waar hij slechts drie maanden verbleef. Inmiddels was de Nederlandsche regeering er in geslaagd het Japansche gouvernement te overtuigen van de absurditeit van zijn verbanning. De vreugde van Von Siebold, toen hij dit vernam, was zeer groot. Onmiddellijk begaf hij zich weer naar Japan, ditmaal niet met een regeeringsopdracht, doch ingevolge een verzoek van de Nederlandsche Handel Mij. om op haar belangen in Japan te willen letten.

Von Siebold verliet Japan de laatste maal in 1863 en overleed een paar jaar later in Europa, juist, toen hij plannen maakte om ten derden male naar Japan te gaan. Hij schonk Japan een zoon, die zich onderscheidde in de diplomatieke carrière. Zijn oudste dochter werd beroemd als een specialiteit in obstetrie en werd benoemd tot accoucheuse bij het keizerlijk hof van Japan, korten tijd nadat haar vader voor den tweeden keer in Japan kwam."

In *Het Vad.* van 27 Sept. 1929 kwam de volgende aardige bijdrage voor.

„Deze maand September was het honderd jaren geleden, dat te Leiden bezorgd werden twee en zestig kisten volgeladen met voorwerpen in Japan verzameld door den heer Von Siebold, die in opdracht van de Nederlandsche Regeering een studiereis naar dat land had ondernomen.

In het Dagblad van 's-Gravenhage van 25 Sept. 1829 werd van die belangrijke zending melding gemaakt in het volgende bericht:

> Het Museum van Natuurlijke Historie te Leyden heeft wederom een aanzienlijke aanwinst gedaan. Twee en zestig kisten met verschillende voorwerpen tot de land- en volkenkunde en de natuurlijke historie van Japan betrekking hebbende, zijn aldaar aangekomen en ontpakt. Dezelve zijn overgezonden door den heer Von Siebold, reiziger voor de Nederlandsche regeering aldaar. Doch, hetgeen zeer ongelukkig is, gemelde heer, zich ook een kaart van Japan hebbende weten te verschaffen, is zulks kort vóór den uitvoer der zelve ontdekt, de kaart in beslag genomen en de reiziger in verzekerde bewaring gesteld, zoo men zegt om nimmer losgelaten te worden.

Nu, voor dit laatste bestond in die dagen maar al te gegronde vrees. Nippon was toen nog absoluut gesloten voor den vreemdeling, getuige het feit, dat men den reiziger aan den lijve onder-

zoekende, bij het vinden van een kaart van het land, hem in hechtenis had genomen. Dat het Von Siebold nochtans gelukt was zonder hinder zijn twee en zestig kisten te expedieeren, zij het dan ook ten koste van zijn vrijheid, getuigt wel van den moed en het beleid van den koenen reiziger.

De gevangenschap van Von Siebold schijnt niet lang geduurd te hebben, want reeds het volgende jaar was de reiziger in ons land teruggekeerd.

Duitscher van geboorte, had Von Siebold in Nederland zijn tweede vaderland gevonden. Tijdens zijn veeljarig verblijf in Japan had hij een grondige studie gemaakt van land en volk en die studie in verband gebracht met die van de primitieve rassen en hun cultuur en merkwaardige gegevens verzameld over de verwantschap, de landverhuizingen en de betrekkingen van die rassen ten opzichte ven elkaar. De resultaten van die studie publiceerde Von Siebold in zijn beroemd werk „Nippon, beschrijving van Japan". Hij was de eerste, die bij de landen, welke koloniën bezaten, propaganda maakte voor het aanleggen van een ethnografische verzameling ten gerieve van de onderdanen dier landen, die voor studie of om er betrekkingen te bekleeden, naar die koloniën vertrokken. Ons land had hem bijzonder aangetrokken, omdat daar reeds aanstonds, nadat het zijn onafhankelijkheid had teruggekregen, met medewerking van het Ned.-Indisch Gouvernement collectiën ethnografica waren aangelegd en hij, wat Japan betreft, slechts had voort te bouwen op het werk van zijn voorgangers Blomhoff en van Overmeer-Fisscher, wier Japansche verzamelingen Von Siebold schitterend aanvulde.

Na zijn terugkeer uit Japan schreef hij aan M. E. Fr. Jomard, conservateur du Dépôt Géographique de la Bibliothèque Royale te Parijs, een brief over het Nut van Ethnografische museums en over het groote belang van de stichting dier musea in de Europeesche landen.

Von Siebold moedigde Jomard in dien brief aan, ook te Parijs een dergelijk museum te stichten. Merkwaardig in dien brief is de volgende passage:

„Ik kan u verzekeren, dat geen Staat in Europa zoo veel voor onze wetenschap gedaan heeft als Nederland, zelfs in de recente dagen van zijn hachelijke politieke en financieele moeilijkheden." — En op de stichting doelende van het Ethnografisch Museum, dat weldra te Leiden zou tot stand komen, schreef hij:

„Weliswaar heeft men nog niet alle materialen bijeen voor een speciaal museum, maar het is toch het stellige voornemen van mijn regeering, en ik hoop spoedig, onder de auspiciën van Koning Willem II, dien edelaardigen beschermer van kunsten en

wetenschappen, een nationaal monument te zien verrijzen, waarvan de grondslagen reeds gelegd zijn door zijn doorluchtigen Vader."

Te gelijk zendt Von Siebold aan zijn vriend Jomard een geschenk als kern voor een ook te Parijs te stichten Ethnografisch Museum: een doos in 1828 vervaardigd door een Japansch artist met het portret van keizer Napoleon, gecopieerd van het titelblad van „l'Histoire de Napoléon et de la Grande-Armée", van de Ségur. Het portret, in paarlemoer-mozaïek, getuigt door de treffende gelijkenis van de nauwkeurigheid der Japanners in het imiteeren van kunstvoorwerpen, en bewijst tevens hoezeer de glorie van Napoleon tot in de uiterste hoeken van de wereld was doorgedrongen.

In zijn beschrijving van de doos zegt Von Siebold nog:

„De doos is gemaakt van het lichte hout van de Paulownia Imperialis, de schoonste boom van Japan en van China, en het zwart en goud lak geeft een denkbeeld van de volmaaktheid door de Japanners bereikt in de kunst van lakken."

De inhoud van de 62 kisten werd voorloopig te Leiden in het Museum van Natuurl. Historie opgesteld, maar zou weldra de kern vormen van het Museum voor Ethnografie, dat in den loop der jaren steeds rijker is geworden aan kostbare voorwerpen van Oost en West. Toen eindelijk in het laatst der vorige eeuw de verzamelingen een zoodanigen omvang hadden gekregen, dat men ze op de zolders moest bergen en de behoefte aan een nieuw gebouw voor het Museum urgent was geworden, ontstond er een hevige strijd over de plaats waar, in het wetenschappelijk Leiden of in de hoofdstad Amsterdam, waarbij ook Den Haag nog als derde mededinger in 't strijdperk trad. Brochures werden geschreven met den titel: Leiden, Amsterdam of Den Haag. Scherpe pennen als van De Stuers en Serrurier (directeur van het Museum) wisselden arsenalen van argumenten met de belanghebbenden van Amsterdam. Totdat eindelijk de Regeering, als belangstellend toeschouwer van den strijd, de zaak maar onbeslist liet en in het gebrek aan ruimte werd voorzien door het Museum te Leiden onder te brengen in verschillende gebouwen.

Nu Amsterdam zijn Koloniaal Instituut heeft, zou allicht de tijd wel rijp zijn om eindelijk het Ethnografisch Museum te Leiden aan een waardig gebouw te helpen. De Regeering zou zulks wel verplicht zijn aan de nagedachtenis van Von Siebold, den eminenten grondlegger van het Museum."

Aan deze gelegenheidsherinneringen voegen wij nog eenige toe, aan Brockhaus' Konversations-Lexikon ontleend.

Geboren 17 Februari 1796 in Würzburg, waar hij ook in de

medicijnen studeerde. In 1822 naar Nederland gekomen, ging hij als officier van gezondheid 1e kl. naar Batavia. In Juni 1823 werd hij aan het gezantschap naar Japan toegevoegd. Daarmede begon zijn Japansche loopbaan, tijdens zijn tweede verblijf in Nippon is hij, in 1861, eenigen tijd in dienst van den Taikoen geweest. Hij overleed 18 October 1866 te München.

Van hem zijn verschenen: Nippon, Archiv und Beschreibung von Japan (Leiden 1832—51, met atlas, 2e uitgave Würzburg 1897), Fauna japonica, samengesteld met Temminck, Schlegel en Haan (Leiden 1833), Flora japonica (id. 1835), Bibliotheca japonica, bewerkt met J. Hoffmann (id. 1833—41), Catalogus librorum japonicorum (id. 1845), Isagoge in bibliothecam japonicam (id. 1841), Epitome linguae japonicae (Batavia 1826, 2e uitg. Leiden 1853), Florae japonicae familiae naturales, samengesteld met Zuccarini (München 1851). Urkundliche Darstellung der Bestrebungen von Niederland und Ruszland zur Eröffnung Japans für die Schiffart und den Seehandel (Leipzig 1854).

ETHNOGRAFISCH MUSEUM TE SOERABAJA.

Den 17en Dec. 1931 heeft de officieele opening plaats gevonden van het Ethnografisch museum van den Dierentuin te Soerabaja.

De voorzitter der Vereeniging, de heer C. Citroen, hield een rede, waarin hij de wordingsgeschiedenis van de museumcollectie en van de vereeniging schetste, meldt het *Soer. Hbl.* Op 26 September was het 5 jaar geleden, dat in Soerabaja een congres van het Java-Instituut werd gehouden, waaraan verbonden was een tentoonstelling van Javaansche kunst en kunstnijverheidsvoorwerpen en van een collectie prauw-modellen, voor deze gelegenheid vervaardigd. Hieruit is de museumverzameling ontstaan en op initiatief van de Gemeente, welke de collectie aankocht, werd een Museum-commissie in het leven geroepen, waaruit zich de Museum-vereeniging constitueerde.

SWADESHI.

Voor de wedergave van dit begrip, dat in het algemeen aanduidt de vervaardiging en het gebruik van binnenlandsche producten, met zooveel mogelijk uitsluiting van buitenlandsche import-artikelen, hebben de nationalisten in Nederlandsch-Indië, trots al hun luid verkondigde nationale gevoelens, een woord ontleend aan een vreemde taal. Aldus de *Ind. Crt.* van 8 Jan. j.l.

Na dan aandacht te hebben gevraagd voor de manie van de Indische nationalisten om gaarne met vreemde woorden te werken, gaat het blad als volgt voort:

„Speciaal het Nederlandsch moet bij elke gelegenheid dienen als taalkundig vischwater, waaruit altijd nog wel het een of ander verminkt en nauwelijks herkenbaar woord kan worden opgediept, doch als de gelegenheid zich voordoet, is er zelfs geen bezwaar tegen een moddervischje van de oevers van den Ganges. Vandaar *swadeshi*, dat ons onmiddellijk in de sfeer brengt van den nobelen asceet Ghandi, die in zijn *homespun* kleed de oogen van de heele wereld op zich vestigt, doch als nationalistisch leider die wereld zoo juist een treffend bewijs van zijn onmacht heeft gegeven.

Swadeshi is thans de leus in alle Indische bladen. Men doet het voorkomen alsof met de invoering van dit listige plan het buitenlandsche kapitaal en „het imperialisme" den nek zullen zijn omgedraaid. In vollen ernst raad men den menschen aan terug te keeren naar het spinnewiel en het weefgetouw en zoodoende de wijzers van de klok eenige phasen achteruit te zetten. Men stelt zich voor, te kunnen terugkeeren naar dien schoonschijnenden „goeden, ouden tijd" (die in werkelijkheid voor den Inlander veel slechter was dan de huidige) en dagen en weken te kunnen besteden aan de vervaardiging van een sarong, die weliswaar onverslijtbaar is in vergelijking met de producten der tegenwoordige industrie, doch die dan ook aan arbeidstijd zóóveel zal hebben gekost, dat geen Inlander den prijs ervan zal kunnen en willen betalen.

Want vroeger, vóór de tijden der overbevolking, had tijd slechts waarde in sommige seizoenen van den landbouw. Tegenwoordig, nu het land voor duizenden ontoegankelijk is geworden, is tijd geworden geld, dat in den vorm van een dagloon den honger moet stillen. En hoe gaarne men ook het handwerk in eere zou houden, zelfs het in eere zou willen herstellen, de evolutie in de maatschappij heeft ook in het landbouwende Java reeds een zoodanigen voortgang gehad, dat het handwerk het tegen de machine moet opgeven, dat tegen de prijzen der fabrieksproducten niet meer is te concurreeren en dat de simpele uitstalling van fabrieks-artikelen in de étalages der winkels voldoende zal zijn om den handwever met zijn superieure product van de markt te dringen, om de eenvoudige reden, dat hij geen droge rijst zal kunnen verdienen.

Zoo zal *swadeshi* hoogstens kunnen worden beoefend in sommige gezinnen, waar personen zijn, wier tijd niet gelijk is aan geld, en waar men voor eigen gebruik stoffen zal kunnen weven,

hetgeen dan werkelijk heel aardig en merkwaardig zal zijn. Maar dat men er de Twentsche en, niet te vergeten, de Japansche stoffen mee uit Indië zal kunnen houden, beschouwen wij vooralsnog als een sprookje.

Men ziet in nationalistische kringen zoo gaarne naar Britsch-Indië en vergeet, dat daar *swadeshi* in werkelijkheid niet anders is dan een opvoedingsmiddel van de massa. De onverzoenlijke non-coöperatoren voeren *swadeshi* in als een onderdeel van hun leer, die is: „los van het Westen ten koste van alles". Zelfs van behoorlijke kleeding. Er zit in den Hindoe nu eenmaal veel van den fanaticus, van den fakir, die zich gaarne ontberingen oplegt en daarmee bouwt aan zijn toekomstige zaligheid. Het meerendeel der bevolking van dezen archipel is echter anders van aard. Het fanatisme van den bedelmonnik is onder haar niet populair en mèt den Westerling staat zij er sceptisch tegenover. De Inlander is bepaald prachtlievend. Hij houdt van mooie dingen en mooie kleeding en hij heeft er ook smaak voor. Zelfs de koelie draagt nog een ring en het vrouwtje in 't schamelste hutje zit op haar aarden vloer met een gouden speld in het haar en een armband om. En zij ziet niet het contrast tusschen die luxe-artikelen en haar omgeving. Zij zijn een deel van haarzelve, dat haar blijft vergezellen, ook in armoede.

In Britsch-Indië is *swadeshi* ook een economisch strijdmiddel, dat schade aan de wevers van Lancashire en groot voordeel brengt aan de rijke Indische eigenaren der Bombaysche weverijen, dat de prijzen der goederen eer duurder dan goedkooper maakt, omdat buitenlandsche mededinging voor hen, die aan de beweging meedoen, is uitgesloten, van welke omstandigheid de landgenooten-kapitalisten profiteeren. Want het kapitaal is niet principieel als het op winst maken aankomt. Ook de Inheemsche kapitalist houdt de politiek buiten de zaken en *il prend son bien où il le trouve.*

Swadeshi in Britsch-Indië kweekt daarom wellicht den haat aan tegen den vreemdeling en wakkert de vlam aan van het politiek fanatisme, dat het land berucht maakt om zijn moordenaars. Maar het heeft het volk geen voordeel gebracht en het belet velen, normaal te profiteeren van de goedkoope producten der moderne industrie.

Toch is *swadeshi* wellicht in te voeren op Java, al is het dan niet door druilerig en zelfgenoegzaam achter een ouderwetsch weefgetouw plaats te nemen.

Er komt straks veel grond beschikbaar, die in normale tijden met suiker zou zijn beplant. Op dien grond kan men nu katoen

planten. En men kan zich coöperatief organiseeren en met medewerking van het Volkscredietwezen, of van de eigen reeds bestaande nationale bank, machines koopen die momenteel in Engeland zeer goedkoop zijn wegens den lagen koers van het pond sterling.

Zoo zou men dan van Inlandsche zijde het initiatief kunnen nemen tot de oprichting van een eigen textielfabriek op coöperatieven grondslag, waar het vreemde kapitaal buiten zou blijven en die zou moeten concurreeren tegen Japan met zijn goedkoope katoentjes!

Als dát mogelijk zou zijn en men kwam zoodoende *van de suiker in de katoen,* dan gelooven wij, dat ook vele Westerlingen zich over dèzen vorm van *swadeshi* van harte zouden verheugen!"

PROPAGANDA VOOR THEE IN HET LAND VAN DE THEE.

In een land als Java, dat zooveel thee produceert zijn er nog tallooze inlanders, wordt in het jongste nummer van *De Bergcultures* verteld, die geen thee drinken, ja er zelfs nooit van gehoord hebben.

De Vereeniging „Thee-Export-Bureau", waarbij ongeveer alle Nederlandsch-Indische thee-ondernemingen aangesloten zijn, heeft nu het initiatief genomen om de inheemsche bevolking met thee bekend te maken en de menschen te leeren hoe thee gezet moet worden.

Om dit doel te bereiken laat met vier auto's van desa tot desa rijden. De wagens zijn voor dit doel speciaal ingericht en twee er van zijn bovendien voorzien van een radio-installatie voor microfoon en gramofoon, waarmede op drukke passars de menschen worden toegesproken en gelokt.

De propagandist leert den menschen hoe zij thee moeten zetten niet alleen mondeling, doch ook aanschouwelijk.

De menschen krijgen daarna deze behoorlijk gezette thee met suiker gratis te drinken, terwijl zij tevens in de gelegenheid gesteld worden tegen lagen prijs eene hoeveelheid thee te koopen. Oorspronkelijk kregen de lieden een hoeveelheid thee cadeau, doch hiervan is men teruggekomen, daar bleek, dat de bevolking dit niet erg apprecieerde, resp. hiertegenover ietwat wantrouwend stond en de gratis verstrekte hoeveelheden wegwierp. Blijkbaar ging men van de redeneering uit „wat cadeau gegeven wordt, zal wel niet veel zaaks zijn."

Gemeld wordt, dat deze propaganda dagelijks een grooter succes wordt en door de bevolking zeer op prijs wordt gesteld.

VARIA.

AMERIKAANSCHE WAARDEERING VAN DE INDISCHE INDUSTRIE.

Ongeveer een jaar geleden heeft een Indisch comité uit den voorraad van de in Indië geproduceerde Chevrolets Touring een exemplaar uitgekozen, dat als bewijs van de kundigheid der inheemsche arbeiders, verzegeld naar Amerika is gegaan, ter deelneming aan de internationale kwaliteits-competitie van General Motors-producten. De bekwaamheid der inheemsche arbeiders, die in de fabriek te Priok dezen wagen gebouwd hebben, is door de keurings-commissie te New-York dermate hoog gewaardeerd, dat na zware vergelijkende proeven het Indische fabrikaat de gouden medaille toegekend is.

Deze medaille is aan het personeel van de fabriek te Priok uitgereikt door mr. A. Meyroos, burgemeester van Batavia.

KOLONISATIE IN DE GAJOELANDEN.

Naar de *Sumatra Post* verneemt, zullen binnenkort een landbouwconsulent, een houtvester en een vertegenwoordiger der Vaderlandsche Club naar Atjeh vertrekken ter bestudeering van de kolonisatiemogelijkheid voor Europeanen in de Gajoelanden.

DE BRITSCHE OECONOMISCHE RIJKS-CONFERENTIE.

De Canadeesche minister-president Bennett deelt mede, dat tusschen de betrokkenen overeenstemming is bereikt, inzake de te houden Britsch imperiale conferentie, die nu op 18 Juli a.s. te Ottawa geopend zal worden. Behalve Groot-Brittannië zullen alle Britsche dominions en de koloniën op de economische conferentie vertegenwoordigd zijn.

Het is opvallend in dit bericht, ook in de Engelsche bladen, de „imperiale" conferentie aangekondigd te zien. Dit brengt reeds een bevestiging van de opvatting in *De Ind. Gids* van Februari weergegeven als: de empire is dood, leve de empire (zie aldaar, ook over de economische conferentie, blz. 135 en 146). Weliswaar zullen ook de koloniën nu mede vertegenwoordigd zijn, maar de dominions zijn blijkbaar toch ter bijeenkomst opgeroepen als deelen van „het Rijk."

KOLONIALE LITERATUUR.

Atjèhsch Handwoordenboek (Atjehsch-Nederlandsch), door J. Kreemer. N.V. Boekhandel en Drukkerij v/h E. J. Brill, Leiden 1931.

26 Maart 1873 begon de Atjèh-ellende. Zonder weet van land en volk stak men van wal, en in de jaren die volgden, werd leed ervaren en leed berokkend. Gemiddeld 10 millioen gulden smolten jaarlijks aan Atjèh weg, en geen verstandig ding geschiedde om den Atjèher te leeren verstaan en zich aan den Atjèher verstaanbaar te maken.

In 1881 vroeg — naar aanleiding van een regeeringsplan tot vervaardiging van een taalkaart van Nederlandsch-Indië — de ambtenaar voor de betrekkingen met de Inlandsche staten op Noord-Sumatra: Schomerus „een korte beschrijving van de gesproken wordende taal en dialecten (van Atjèh)". De leverantie werd opgedragen aan de plaatselijke ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur. Is mogelijk K. F. H. van Langen dáárdoor begonnen het materiaal te verzamelen, waarmee hij in 1887 te Leiden aanklopte bij Dr. C. Snouck Hurgronje, onder wiens auspiciën toen in 1888/89 Van Langen's „Handleiding voor de beoefening der Atjèhsche taal" en „Woordenboek der Atjèhsche taal" verschenen? Hoe dan ook, het was een lofwaardig begin, waar als zoodanig enkel deze groote aanmerking op viel te maken, dat het wat laat kwam. Het had 15 jaar eerder van overheidswege moeten zijn uitgelokt!

Sinds maakte Snouck Hurgronje zijn Atjèhsche taalstudies, en wees hij den weg, dien vele ambtenaren en officieren sinds zijn gegaan; en voor hen was Van Langen's woordenboek met zijn vóór-Snouck'sche gebrekkige schrijfwijze van het Atjèhsch en de soms vermakelijke misverstanden bij de verklaring van voorbeelden en aanhalingen uit Atjèhsche teksten, al wel een zeer groote hulp! Maar — verlangend werd uitgezien naar béter.

Toen kreeg Dr. Hoesein Djajadiningrat opdracht van de regeering om te wrochten een Atjèhsch-Nederlandsch woordenboek. Maar wat er in de tropen ook tropisch wil groeien, — de woordenboeken doen dat niet! Wat een lange lijdensgeschiedenis met dat groote Kawi-Balisch-Nederlandsche Woordenboek van Dr. H. Neubronner van der Tuuk! En hoe lang is nu al weer niet het wachten op het Balisch-Nederlandsche woordenboek, dat in Indië bij Schwartz in de maak is!

Ook het Atjèhsch-Nederlandsche woordenboek van Dr. Hoesein liet en laat op zich wachten.

Maar ziet — in December 1931 verscheen bij de firma Brill te Leiden een Atjèhsch Handwoordenboek (Atjèhsch-Nederlandsch) van de hand van den Archivaris van het Atjèh-Instituut, den heer J. Kreemer; een keurig boekje in grijs linnen band, met de „tjab sikoereuëng", het negenvoudig soeltanszegel op het frontespiece; een aantrekkelijk boekje van handig formaat (20 × 14 × 2), en 367 bladzijden van 2 kolommen Atjèhsche woorden met verklaring, plus 16 pagina's Voorbericht en Toelichting. In die Toelichting worden behandeld: I Uitspraak, en II Woordconstructie (A. Reduplicatie en Woordherhaling, B. Samenstelling, C. Voor-, in- en achtervoegsels). De prijs is *f* 6.

„Dictionaries are like watches, the worst is better than none" citeert de heer Kreemer in zijn Voorbericht met beminnelijke bescheidenheid. Nu, we zijn hem dankbaar voor dit horloge. In afwachting van de chronometer van dr. Hoesein, hebben we aan wat hij schafte, een zeer welkom zakuurwerk, en als zoodanig zal het zijn waarde blijven houden.

Dat het niet altijd goed loopt, blijkt al dadelijk in de Toelichting op pag XIV waar *beunalòë* staat voor *beuneulòë*, en *peuniōh* vertaald wordt als „rustplaats".

Het boekje vertoont de deugd maar ook de fouten der beknoptheid. Kreemer's werk is een enorme vooruitgang bij Van Langen. Het geeft veel meer en veel beter, maar — en dat had niet gehoefd — het geeft hier en daar minder.

Nemen we de letter A, dan missen we daar de volgende woorden, die bij Van Langen wèl worden aangetroffen: *'ab — abaïh — abeudi — abeuë' — 'adam — adè — adi — 'adjab — adjam — agië — agoeng — ahat — ajaheunda — aké — akeurab — akibat — 'ala — alaïh — alèt — aliah — 'alòjkōm — amba — ambang — ambat-ambat — amboe-amboe — amië' — ampeudoe — ampoe — andjin(è) — angkasa — anika — apa — apaj — apèt-apòt — aphiët — apoeah — apōh-apah — ara — areuë — aroesan — arōngan — asa* (i/d bet: één, éénig) — *atjan — — atjèkaròm — atjhé' — atjō' — awè' — awò.*

Dat is verlies.

En zoo is er ook winstderving; want Van Langen gaf niet, en Kreemer noemt thans ook niet: *abadan — abaj-abaj — abda'oe — abdō — abèt — abi — aboe — adeuna — adeunèn — adeurang — ahlōj, ahlōn — aj* ..... enz.

In het algemeen valt op te merken een tekort aan uit het Arabisch overgenomen termen, en aan klanknabootsende woorden; en onfatsoenlijke woorden, daarmee is Kreemer ook netjes

zuinig geweest. Atjèhers betrachten die zuinigheid juist heelemaal niet.

Maar woordenboeken samen te stellen is een ondankbaar werk.

Over wat men goeds doet wordt licht gezwegen. Is men er eventjes naast, — meteen wordt men getikt.

Zoo gaat het in deze onvriendelijke wereld, en naar dien regel wil ik eenige plaatsen aanwijzen, waar de heer Kreemer er ietwat naast dan wel in verzuim is.

De *abō*-slak, daarmee laat Kreemer de eenden voeren. Ik geloof dat het meer de eier-klompen zijn, die men aan de kippen en vooral aan de eenden voert, bij wijze van suggestie en voorbeeld om den leg te bevorderen. De slak zelf wordt door Pidireezen vooral veel gegeten en werd in mijn dagen verhandeld tot den prijs van 2 à 3 voor 1 *pèng*. Velen achten zulk eten *hareuëm*. Mogelijk, dat wie zoo oordeelen, ook de slak voor de kippen en eenden werpen. Dan hebben Kreemer en ik allebei gelijk.

Aboeën verklaart Kreemer als „overwicht, het meerdere dat men bij het inkoopen van handelswaren ontvangt". Daarmee komt men niet uit om te kunnen vertalen een passage uit een schuldvordering als: *teuma leumò doea bòh, aboeëndji sithōnthōn doea goentja, lapan thōn namblaïh goentja*. De zaak is, dat *aboeën* ook heet de in ongepelde rijst berekende huurprijs van een ploegdier, dat de huurder gemeenlijk reeds onder zijn hoede heeft, om het te verzorgen tegen genot van de helft der kalveren.

Het van *adab* gegeven voorbeeld: *hana meutatah adabdji* hoort niet onder I maar onder II. Onder I had moeten zijn verwezen naar *ngadab*.

Adja II is geen praedicaat van vrouwen van *sajét's*, doch van Moehammad's vrouwelijke descendenten.

De door Van Langen gegeven verklaring van *adoe:* „het tegen elkaar doen vechten van dieren zonder geldinzet" wordt bij Kreemer gemist. Toch is zij juist. Onder II vertaalt Kreemer: „klagen over aangedaan onrecht", maar de Atjèher spreekt dan van *ngadoe: tangadoe dròë ba' rabana*.

Onder *adòë* wordt gemist de uitdrukking *meudoeë' adòë:* in goede orde, stuk voor stuk.

Ajéb werd door Van Langen goed vertaald: schande, schandelijk. De vertaling „fout, misslag, gebrek", die Kreemer vooropzet, lijkt minder juist.

Dat *ajeuëm* II met „langzaam, traag" zou mogen worden vertaald betwijfel ik. De beteekenissen onder I en onder III houden nauw verband. *Ajeuëm* is speelgoed, *meu'ajeuëm* spelen, *peu' ajeuëm* sussen, afleiden.

Bij *alam* missen we de uitdrukking *alam panjang gò* voor

„alom bekend", en het gebruik van *alam* voor „afficheeren, publiekelijk uitmaken voor": *Hai Teungkoe, oelõn ka dji'alam keu pantjoeri lé Teukoe Moet; na haleuëmeuë ka djidjõ' ba' dròëneu?*"

Alangan beteekent ook branding, als Van Langen opgeeft; en méér gevaarlijke momenten worden *alangan* geheeten: hooge zwangerschap, barensnood bijv.

De slingeringen van een balans, van de armen, van het gemoed, en het begrip van onzekerheid, dat met „misschien" en „mogelijk" wordt uitgedrukt, in het Atjèhsch is dat alles één *alèh;* de gemaakte vierdeeling is niet dienstig om het woord goed te doen verstaan.

Van *ali* had een 4de beteekenis kunnen zijn genoemd: „slingeren". Het thans afzonderlijk gegeven *„ali-ali,* slinger" had daar dan kunnen worden ondergebracht.

An, „tot aan, tot zelfs" mankeert.

Ana'-ana', „in eenen door (schelden bijv.)" idem.

Analan, is „mooi, vertrouwd".

Angan-angan, meer „smartelijk verlangen" dan „plannen".

Onder *antara* staat *ba' antara* voor *bè' antara.*

Apõn beteekent ook „teleurgesteld": *apõn djaròë poetõïh asa.*

Ara' beteekent ook arak, sterke drank.

Van *asa* mankeeren de vertalingen „één, éénig": *Toehan njang asa,* en „teleurgesteld, niet gelukt": *apõn djaròë asa mata.*

Het *asèë*-artikel is wel heel mager!

We missen *aseuli, aseutapirõlah, 'asi (kaphé 'asi).*

Bij *asòë* had kunnen worden gewezen op het verschil tusschen *pasòë:* vullen, en *peu'asòë:* vetmesten.

Bij *ateuëh* hadden kunnen dienen:

auteuëh lõn: daarvoor zorg ik, dat is voor mijn verantwoording;

di'ateuëh oentõng: al naar 't lot;

oe ateuëh 15 *oeròë:* op zijn hoogst (langst) 15 dagen.

Bij *ateuëng* lezen we van een *paga* die *pageuë* had moeten zijn. Maar *ateuëng gritan apoej:* spoorbaan, mankeert. Als merkwaardigheden uit de Atjèh-geschiedenis hadden mogen zijn vermeld: de lieden van binnen de geconcentreerde linie: *oereuëng lam ateuëng,* in tegenstelling met die van den anderen kant: *oereuëng bladéh.*

Awa' heeft ruimer beteekenis dan Kreemer vermeldt: het beteekent ook omvang van een vaartuig, de efficientie van een geweer of een kijker, *Peu'awa':* bemannen (van een schip).

Aweuë' djaròë: pols, is niet vermeld.

Aweuët is geen ploegsnede, maar een door ploegsneden aangegeven rechthoek, die men zich ten taak stelt af te ploegen.

Awōïh is niet enkel physiek mager of vermagerd, maar ook: ingeteerd, afgenomen, van een menigte menschen, vruchten, een voorraad water enz.

Maar nu houd ik op.

Mij is gevraagd „een korte recensie".

Mijn oordeel heb ik gezegd: het is gunstig.

Het boekje geeft veel goeds in een kort bestek.

Bij aandachtige beschouwing der A-woorden werden nog al wat oude bekenden gemist; maar de winsten zijn menigvuldiger en grooter dan de verliezen. Zij hadden echter grooter nog kunnen zijn.

Verdere letters slaan we niet op. Mijn artikel zou te lang worden.

De woordverklaring is vatbaar voor aanvulling en verbetering.

Maar zoo lang het betere mankeert, is Kreemer voor de studenten van het Atjèhsch een heele hulp.

Echter zal dat betere: het Atjèhsch-Nederlandsche woordenboek van prof. Dr. Ario Hoesein Djajadiningrat, óók zijn volumineuzer.

Wanneer dat zal zijn verschenen, zal Kreemer's Handwoordenboek dan daarna nog van nut blijven?

Dat geloof ik stellig. Voor de meest volledige en betrouwbare voorlichting zal de ernstige beoefenaar van het Atjèhsch Dr. Hoesein moeten raadplegen, maar voor lichtere studie en te velde zal men met Kreemer tot in lengte van dagen best geholpen zijn.

H. T. DAMSTÉ.

Economische beschouwingen over de Indische middelen in het bizonder de fiscale monopolies, door Dr. C. J. van Vessem, Accountant. Uitgave van H. Veenman en Zonen. Wageningen 1932. Prijs *f* 3,50.

Dit werk (183 blz.), belangwekkend voor deskundigen op het gebied der belastingwetenschap en van het boekhouden, bevat behalve over de Indische middelen ook nog tal van beschouwingen over economie en de middelen tot dekking van Staatsbehoeften in het algemeen. Bepalen wij ons tot het gedeelte, dat de Indische middelen behandelt, dan valt in hoofdzaak en kortelijk daaruit het volgende aan te stippen.

Onderscheiden worden de privaat- en de publiekrechtelijke bronnen van inkomen. Tot de eerste zijn gerekend de inkomsten uit domeinen, concessies, gouvernementeele winstbedrijven en gemengde bedrijven. Tot de tweede, de eventueele uitkeeringen

uit de batige sloten van (een tiental) vorige dienstjaren, de belastingen, de inkomsten uit retributiebedrijven (voornl. spoorweg-, tramweg-, post-, telegraaf- en telefoondiensten, door den schrijver ook wel als sociaal politieke monopolies aangeduid), die verkregen door de uitgifte van bank-, munt- en schatkistpapier, de leeningen, de fiscale Staatsmonopolies en een deel der winst van het Staatsmuntbedrijf in Nederland.

Met de fiscale monopolies zijn bedoeld de pandhuisdienst, de zoutregie en de opiumregie, waarin de schrijver evenwel tevens een belastingelement ziet. Wat den pandhuisdienst betreft b.v. omdat in 1924 tot een tariefsverhooging is overgegaan, terwijl in de beide voorafgaande jaren het rendement toch voldoende bleek en is voor het jaar 1928 het bedoelde belastingelement, volgens een o.i. vernuftige, doch zeer ingewikkelde accountantsmethode, berekend op ruim 7½ millioen gulden, d.i. ruim 11 % van het in dit fiscaal monopolie belegde kapitaal.

Voor de zoutregie is het belastingelement in 1930 op dezelfde wijze geschat op ongeveer 5½ millioen gulden of ongeveer 20 % van het daarin geïnvesteerd kapitaal en wat aangaat de opiumregie op 27 millioen gulden, doch zonder schatting van het (kapitaal) procentage, omdat het in de opiumregie belegde kapitaal niet bekend is als gevolg van de omstandigheid, dat — in tegenstelling tot de beide andere fiscale monopolies — een commercieele boekhouding daarbij nog steeds ontbreekt, hoewel reeds sedert 1907 daarnaar wordt gestreefd.

Ht.

Het Curaçaosch wetboek van burgerlijke rechtsvordering 1931. *Het Curaçaosch faillissementsbesluit* 1931, beide bewerkt door Mr. B. de Gaay Fortman. 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij 1931.

De bewerking heeft bestaan in de verwijzing achter ieder artikel naar de overeenkomstige bepalingen, achtereenvolgens van het Nederlandsch wetboek van burgerlijke rechtsvordering en van de Nederlandsche faillissementswet en tevens in beide boeken naar het Publicatieblad der Kolonie Curaçao en naar de verwante bepalingen der Curaçaosche wetgeving t.w. Algemeene bepalingen der wetgeving, het reglement op het beleid der regeering, het burgerlijk wetboek, het wetboek van koophandel, het wetboek van strafrecht, het reglement op de inrichting en samenstelling van de rechterlijke macht, het reglement op het notarisambt en het tarief van gerechtskosten en salarissen in burgerlijke zaken. Deze verwijzingen, een verdienstelijke arbeid, besparen den raadpleger veel tijd en moeite. De bladen zijn slechts

aan één zijde bedrukt, vermoedelijk met de bedoeling, om de andere zijde te bestemmen voor aanteekeningen omtrent bijvoegingen en wijzigingen, wat ons zeer practisch voorkomt.

Ht.

Alphabetisch register van de administratieve (bestuurs) en adatrechtelijke indeeling van Nederlandsch-Indië; deel I, Java en Madoera, samengesteld door W. F. Schoel, Hoofd van de afdeeling codeering en verificatie bij het Kantoor voor de volkstelling 1930. Landsdrukkerij — Batavia — 1931. Prijs *f* 3.—.

Ten behoeve van de laatste volkstelling zijn door de bestuursambtenaren z.g.n. telkring registers opgemaakt, welke o.m. vermelden alle namen van de in elk district gelegen kleinere administratieve eenheden. Deze werden dan, onderdistrictsgewijs alphabetisch gerangschikt en genummerd, gevormd tot z.g.n. codestaten en hieruit nu is het alphabetisch register samengesteld (450 blz.) bevattende ± 22000 namen van desa's, 1515 van onderdistricten, 413 van districten, 88 van regentschappen, 38 van afdeelingen (residenties) en 5 van de gewesten, alles aantoonende den toestand op 7 October 1930 den avond van de momenttelling.

Gemeenten en z.g.n. kota's zijn in een afzonderlijke lijst achterin opgenomen.

De laatste wijziging in de bestuursindeeling op Java en Madoera (Stb. 1931, No. 425/27) is in een bijgevoegd blad aangeduid. Van deze publicatie wordt door de officieele kantoren veel practisch nut verwacht.

Het werk is verkrijgbaar: Kantoor voor de Volkstelling, Schoolweg 11, Batavia — Centrum.

Ht.

Geschiedkundige atlas van Nederland. Kaart 17. De koloniën. Blad 11—12. De Archipel en het Maleische schiereiland in 1684, door Dr. F. W. Stapel. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.

Zooals men weet is de betiteling „atlas" voor dit geleidelijk groeiend werk te bescheiden. Met elke verschijnende kaart komt een bijbehoorende geschiedkundige uiteenzetting mee, die de vraag kan doen opkomen, wat als het meest interessante te beschouwen is: tekst of kaart. De groote algemeene overzichtskaart op 1 : 7.500.000 — keurig uitgevoerd door J. Smulders

& Co., 's-Gravenhage — teekent scherp waar de Compagnie souvereine-, semi-souvereine rechten had verworven, of wel factorijen vestigde. Cartons geven in vergroote verhouding: Sumatra's Westkust, Z.W.-Celebes, Molukken en W. Ceram.

In de inleiding deelt Dr. Stapel mede waarom 1684, het overlijdensjaar van Cornelis Speelman, als een rustpunt in de historische cartografie der Nederlanders in den Archipel mag worden beschouwd, en vestigt hij er aandacht op, dat in zijn documentatie der kaart meer woorden zijn gewijd aan de Sangir-eilanden, de onder Banda sorteerende Z.W.- en Z.O.-eilanden, of de Kleine Soenda-eilanden, dan aan de toch beteekenisvolle wijzigingen in den status der O. I. C. op Java, maar dat is opzettelijk zoo gedaan, omdat de geschiedenis dier groepen of streken minder toegankelijk is.

Inderdaad zijn aan Bantam en Mataram, voor welke landen het vooraf gegane tijdperk toch van bijzondere beteekenis is geweest, slechts 5 blzn. gewijd, terwijl aan N.- en O.-Celebes met de Sangir-eilanden 7 blzn. zijn gegeven. Om de vermelde reden is dit echter als een deugd, tot beperking naast volledigheid, te prijzen.

De atlas, die zich blad na blad vult, onder leiding van de daarvoor werkzame commissie, heeft nu al drie kaartbladen „De Archipel en het Maleische scheireiland", alle, met den tekst, verzorgd door Dr. F. W. Stapel, zij geven den toestand in 1619, 1650 en 1684. Bovendien zijn nog afzonderlijke kaartbladen met betrekking tot de koloniën verschenen over de Ontdekkingsreizen, de Compagnie buiten den Archipel, de Handelskerken, de Nederlanders in Guinee en Brazilië. Wel een werk van bijzondere wetenschappelijke beteekenis, zoowel wat de samenstelling, als wat den durf der onderneming betreft.

De wereld in rechte lijnen, door D. E. Zuidhof. Joh. Enschedé & Zonen, Haarlem.

De titel van dezen atlas vermeldt nog: diagrammen van ligging en grootte van de provinciën van Nederland, de landen van Europa, de Werelddeelen, de eilanden van Oost-Indië. Hij had hier nog de West aan kunnen toevoegen, want onze koloniën in Amerika zijn ook behandeld.

Voor zoover ons bekend, brengt de wijze, waarop de heer Zuidhof oppervlakten en afstanden in beeld brengt, iets nieuws. Niet alles is geheel nieuw, maar de stelselmatige toepassing en doorvoering van de wereld in rechte lijnen maakt deze uitgave tot iets eigens.

Wie een blik slaat op de diagram van Nederland krijgt een

indruk van de grootte-verhouding der provinciën, zooals geen andere kaart dien ooit heeft gegeven. Wie den afstand van Den Haag tot Winterswijk van Maastricht tot Leeuwarden, van Amsterdam tot Warschau, van Rome tot Berlijn, van Rotterdam tot Batavia, enz. in een oogopslag wil meten, wordt door de kaartjes in dit atlasje geholpen. Hetzelfde geldt voor wie in eenig ander opzicht gegevens bij de hand wenscht te hebben over afstanden, oppervlakten, hoogten, diepten.

De bestemming is voornamelijk voor de schoolgaande jeugd, maar ouderen kunnen er stellig ook nut van hebben. En wie zich in de vergelijkingen wil verdiepen, zal, van de eene verrassing tot de andere komend, hier zeker prettige afleiding in vinden.

De prijs van den atlas is *f* 3,60. Wil men voor schoolgebruik een groot aantal hebben, dan wordt hij lager gesteld.

Door den heer Zuidhof zijn ook 8 wandkaarten volgens zijn systeem samengesteld, van Nederland; Europa; De Werelddeelen; De vier A's; Van Holland naar Indië; De Oost; Java; De West. Deze zijn 90 op 70 c.M., met rand, gereed om opgehangen te worden. Elke kaart kost *f* 2,75.

Nederlandsche Algemeene Encyclopaedie, bewerkt naar Brockhaus' Encyclopaedie. Uitg. Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Deze nieuwe geïllustreerde kleine uitgave is bewerkt door H. Zondervan, die vroeger hoofdredacteur was van Winkler Prins' Encyclopaedie. Het werk zal compleet zijn in 25 afleveringen, elk van 32 blzn. in 3 kolommen gedrukt, à 60 cent. Het zal vele afbeeldingen, platen in kleuren en in zwartdruk, benevens 12 gekleurde kaarten bevatten. Compleet zal 't in fraaien band verkrijgbaar worden gesteld, à *f* 17,50.

In aflevering B, blz. 32—61, die nu voor ons ligt, in 't bijzonder aandacht gevende aan hetgeen Indië betreft, vinden wij aan Oost en West een ruime plaats toegedacht, en de uiteenloopende onderwerpen zijn op zeer bevredigende wijze behandeld. Bij Aruba is een schetskaartje van het eiland gegeven, bij ananas een teekening. In deze aflevering geeft een gekleurde kaart van Afrika, en geven stadsgezichten bij monumentale gebouwen in Amsterdam aan hoe de grootere illustraties zullen worden, zoodat men zich al een goed denkbeeld kan vormen hoe het geheel er zal uitzien. Voor het niet te veel en niet te weinig is, dunkt ons, het goede midden gevonden.

Het quasi-Irakmandaat

DOOR

GEORGE NYPELS.

I.

Korte verkenning vooraf.

Niet alle gebieden, die de Ottomanische suprematie erkend hadden en bij het vredesverdrag van Versailles los van Turkije gemaakt werden, zijn als Volkenbondsmandaten aan een der overwinnende regeeringen toegewezen. Zoo werd de Hedsjas, het heilige land der Arabieren bij uitnemendheid, waarin Mekka, Djedda, Medina liggen, een zelfstandig koninkrijk, Emir Hoessein had, tijdens den grooten oorlog, de partij der entente gekozen. In 1916 maakte hij zich los van de Turksche overheersching. De geallieerden erkenden hem als onafhankelijk koning van Hedsjas. Zijn land mocht behooren tot de staten die te Versailles het vredesverdrag onderteekenden. Engeland had aan Hoessein een voorname rol toegedacht in de combinatie, welke het maakte voor de toekomst van eenige Arabische landen. Hoessein had drie zoons. Een, Ali, zou troonsopvolger in Hedsjas zijn. De tweede, Abdoellah, zou vorst worden van Transjordanië, het zuiver Arabische gedeelte van Palestina, welk land zelf, in zijn geheel, als Volkenbonds-mandaat aan Engeland was toegewezen. Aan den derden, Feisal, had Londen, naar beweerd is, eerst de kroon van Syrië toegedacht, het Fransche mandaat-gebied; maar Parijs zou in Feisal niet den man hebben gezien, dien 't voor Syrië wenschte. Engeland had zich ook, zij 't na eenige aarzeling, bereid verklaard het V.B.-mandaat over Mesopotamië, het land van Tigris en Euphraat, te aanvaarden. Het vatte nu het plan op Emir Feisal daar tot koning te verheffen. Daar Hedsjas een vrij en onafhankelijk rijk was, en daar Transjordanië en Mesopotamië behoorden tot de A-mandaten, die het eerste aan de beurt

zouden komen om vrije en onafhankelijke staten te worden, meende Londen door deze combinatie van verwante vorsten mede te werken om de kansen voor de vreedzame ontwikkeling van de landen om de groote Arabische woestijn gunstig te stellen; daarbij dacht het zich zelf dan de taak der algemeene leiding toe.

Het is anders geloopen, zoowel wat de groote algemeene schikking betreft, als wat menige bijzonderheid bij de uitvoering aangaat. Onverwachte wendingen hebben groote tegenvallers gebracht. Maar toch zijn ook wel gunstige diplomatieke resultaten bereikt. Zoo kan de thans aanhangige opheffing van het quasi-V.B.-mandaat over Irak als zoodanig gelden.

II.

Hedsjas.

Hoessein beantwoordde niet aan de verwachtingen. Hij verspeelde zoowel de sympathie van zijn onderdanen, als die van de bedevaartgangers naar de heilige plaatsen, als die van het buitenland. Opvallend was al hoe hem te verstaan werd gegeven, dat Hedsjas, hoewel — zooals gezegd — mede-onderteekenaar van het vredesverdrag, geen gebruik moest maken van het hierin opgesloten recht zich als lid van den Volkenbond aan te melden. Londen liet het nieuwe koninkrijk ook los. Tot Februari 1920 werd een steunbedrag uitgekeerd, maar Hoessein wilde wel verklaren dit niet meer noodig te hebben. In 1924 ging de koning ertoe over den titel van kalief aan te nemen. Hoewel hij goede aanspraken op het recht hiertoe kon bijbrengen door zijn afstamming van den propheet, heeft die daad toch velen aanstoot gegeven. De machtige emir van Nedsjed, in 't Arabische binnenland, Ibn Saoed, hoofd der Wahabieten, is kort nadien tegen hem opgetrokken. Deze maakte zich meester van het gezag in Mekka. Hoessein moest het land verlaten. De pogingen door hem en door zijn zoon Ali ondernomen, om de dynastie te redden, mislukten. Hoessein is ten vorigen jare in ballingschap overleden. Ibn Saoed heeft Hedsjas bij Nedsjed ingelijfd, met dien verstande, dat Mekka hoofdstad is geworden van het koninkrijk Hedsjas, Nedsjed en onderhoorigheden. De vorst voert de teugels van het bewind met zooveel beleid en kracht, dat van geen zijde het verlangen wordt vernomen om alsnog voor de rechten van Ali op te komen, al heeft deze zelf daar formeel nog geen afstand van gedaan. Ali is in den laatsten tijd wel genoemd als candidaat van de monarchisten voor de kroon van Syrië.

Ligt in een en ander al opgesloten, dat van de combinatie, zooals deze aanvankelijk te Londen was opgezet, niets is gekomen,

er was nu een tegenovergestelde verhouding te verwachten. Abdoellah en Feisal moesten vijandig staan tegenover den vorst, die hun vader van den troon had gestooten. De kans, om hierdoor verwikkelingen te zien ontstaan, was te grooter, doordien de stammen in de grensgebieden van Mesopotamië en Transjordanië eenerzijds en die van Nedsjed anderzijds steeds reeds in minder vriendschappelijke nabuurschap hadden verkeerd.

Inderdaad zijn er ook voorvallen en moeilijkheden op te lossen geweest en heeft de verhouding tusschen de vorsten het vinden van een goede oplossing niet in de hand gewerkt, maar, het moge de drie regeerders tot eere strekken, tot een ernstige breuk van den vrede is het niet gekomen. Vermoedelijk is elk hunner er op bedacht geweest de pas verworven positie te bevestigen.

Juist in den laatsten tijd — medio Februari — zijn berichten verspreid, waaruit is op te maken, dat de verhouding eigenlijk toch geen hartelijke is. De bevolking van Hedsjas zou door hongersnood bedreigd worden daar de uitvoer van graan uit Transjordanië verboden is, in een tijdstip waarop de Hedsjas. door den nood der tijden getroffen, dringend behoefte aan levensmiddelen heeft, terwijl de regeering niet kan bijspringen daar voor dit jaar op een mislukking van de bedevaart naar Mekka moet worden gerekend.

De Wahabietische regeering schijnt momenteel zonder geld te zitten, de ambtenaren zijn, zoo wordt verklaard, al in maanden niet betaald. Ibn Saoed zond twee vertegenwoordigers naar Kaïro om te onderhandelen over een geschil met de Egyptische regeering, die de betaling heeft gestaakt van subsidies aan Egyptische godsdienstige genootschappen.

Aangezien Egypte niet minder in financieele moeilijkheden verkeert dan Nedsjed, zal de redding van die zijde wel niet komen.

Engeland blijft blijkbaar er op bedacht zijn invloed in de Arabische landen niet te verliezen. Op den noodkreet van Ibn Saoed is al spoedig het bericht gevolgd (Engelsche bladen van 5 Maart) van een Britsche leening, groot 500.000 P.St., verleend op de voorwaarden, dat een Engelschman de financiën zal reorganiseeren en controleeren, dat de kwestie van den Hedsjas-spoorweg zal worden geregeld en dat de Britsche vliegtuigen over het koninkrijk mogen vliegen.

Zijn dit geen gunstige noten over de huidige positie van Ibn Saoed, voor een beoordeeling van zijn bestuursbeleid mogen de moeilijkheden van het oogenblik toch niet als maatstaf worden genomen.

III.

Transjordanië.

Dit is het gebied van Palestina aan de overzijde van de Jordaan. Palestina is ook als A-mandaat aan Groot-Brittanje toegewezen. Van eigenlijk Palestina beleeft de mandataris tot nu toe niet veel genoegen. Het heilige land van Christen, Israëliet en Islamiet herbergt een lastige bevolking; door de poging, om de Joden er weer een eigen tehuis te bezorgen, zijn de tegenstellingen nog verscherpt. De woelingen werken niet door tot ver over de Jordaan, waar een vrijwel uitsluitend Arabische bevolking leeft. De mandaathouder wil dit hier aangeduide verschil tusschen Palestina en Tranjordanië doorvoeren in de wijze van behandeling der beide volksdeelen. Art. 25 van de Volkenbondsmandaat-opdracht geeft de bevoegdheid [1]):

„to postpone or withhold application of such provisions of this Mandate as he may consider inapplicable to the existing local conditions and to make such provision for the administration of the territories as he may consider suitable to these conditions."

Den 16en September 1922 heeft de V.B.-raad zijn goedkeuring gehecht aan een Britsch memorandum dat Transjordanië stelt buiten de voorzieningen, die speciaal getroffen zijn in verband met de instelling van een Joodsch nationaal tehuis en met de aanwezigheid van de heilige plaatsen in Palestina.

Transjordanië behoort eigenlijk tot de Arabische landen, aan welke tijdens den oorlog (evenals aan Hedsjas) onafhankelijkheid in het vooruitzicht werd gesteld. Dit is voor het overige Palestina niet het geval geweest. Door dezen gedachtengang geleid, was Engeland (zooals boven reeds aangestipt) er toe gekomen Emir Abdoellah tot bestuurder van Transjordanië aan te stellen. Hierbij was op de instemming van de bevolking gerekend, welke gaarne buiten de algemeene Palestina-regeling bleef, maar deze opzet van zaken werd als een voorloopige beschouwd, waarbij de Britsche algemeene leiding en contrôle zich nog over bestuur, financiën en rechtspraak zouden uitstrekken. Een Britsche resident zou hiertoe den bestuurder terzijde staan.

De zelfstandige positie is Transjordanië ten goede gekomen. In het algemeen kan worden gezegd, dat Engeland dit land heeft laten deelen in de ontwikkeling welke, zooals ik aanstonds nader zal uiteenzetten, Irak doorgemaakt heeft, met dien verstande, dat Transjordanië daarbij altijd volgde, dus achterna gekomen is. Zoo is ook tusschen de Britsche regeering en die van Transjor-

---

[1]) Sir Anton Bertram. The Colonial Service, blz. 265.

danië in 1928 een tractaat gesloten (Jerusalem 23 Februari), waarbij de staat mandaathouder en de staat onder mandaat de onderlinge positie bij verdrag regelden alsof twee souvereine mogendheden over eigen doen en laten beslisten.

His Britannic Majesty erkende het bestaan van een onafhankelijke regeering in Transjordanië onder het bestuur van Zijne Hoogheid den Emir van Transjordanië, onder twee voorwaarden.

1°. De regeering moet op een grondwet berusten.

2°. Zij moet aan Zijne Britsche Majesteit de mogelijkheid verzekeren om de internationale mandaatplichten te vervullen.

De wetgevende en administratieve macht, die in het mandaat over Palestina aan den koning van Engeland toegewezen is, wordt voor Transjordanië overgedragen op den emir, welke deze macht zal uitoefenen met een zoodanige constitutioneele regeering als uitgedrukt en bepaald is in de *organic law of Transjordan*.

De mandatencommissie van den V.B. heeft in haar rapport van 1928 kritiek uitgeoefend op deze overdrag van gezag. Deze werd niet in overeenstemming geacht met de strekking van het verleende mandaat. Maar de V.B.-raad aanvaardde het Britsche standpunt toch, nadat de bedoeling ervan nader was uiteengezet.

Uit het voorafgaande mag men niet opmaken, dat de Britsche bemoeienis uitgeschakeld werd. Als moreele factor was de door Engeland nu vrijwillig aanvaarde belangstellende bemoeienis, ter vervanging van de ongevraagd door den Volkenbond opgelegde voogdij, van groote beteekenis. In de practijk is de daadwerkelijke uitoefening van de wetgevende en besturende functies in toenemende mate overgegaan in handen van Transjordaniërs. Met dit al is de Br. regeering toezicht blijven uitoefenen, zoowel op alles wat de buitenlandsche relaties van den emir betreft, als op de wijze waarop hij zijn administratieve, financieele en wetgevende politiek voert. Groot-Brittanje mag in Transjordanië troepen legeren, mag plaatselijk defensieve afdeelingen oproepen, een en ander op kosten van het land zelf. De vreemdelingen kunnen er onder een speciale rechtspraak worden gesteld.

Zijn dit bepalingen, die het souvereiniteitsbegrip wel wat inkorten, het noodig geachte toezicht van Engeland vindt o.a. verklaring in de omstandigheid, dat de nieuwe staat zich financieel nog niet kan bedruipen en voor te sluiten leeningen de garantie van Engeland noodig heeft.

Voor de nieuwe instellingen is nu niet meer stilzwijgend de instemming van de betrokken bevolking aangenomen. Als overgangsmaatregel werd een constitutionneele regeering gevormd, aan welke het verdrag ter goedkeuring is voorgelegd. Deze is

zelf van voorloopig definitief geworden door en met de goedkeuring van het verdrag. Den 2en April 1929 kwam de Wetgevende raad voor het eerst bijeen; den 4en Juni d.o.v. werd het verdrag bij meerderheid van stemmen aangenomen.

Alles te zamen genomen wel een eigenaardig verloop. Dit is in nog grooter mate waar voor de merkwaardige geschiedenis van Irak.

IV.

Irak wordt koninkrijk.

In het voorafgaande heb ik gesproken over het aan Engeland toegewezen mandaat over Mesopotamië. Het omvat ook het, om zijn petroleumrijkdom vaak besproken Mosoelgebied [1]). Toen Engeland het plan opvatte om het land, dat door zijn natuurlijken rijkdom èn als verbindingsweg van Europa met Indië vermoedelijk een toekomst van beteekenis tegemoet gaat, tot een zelfstandig koninkrijk te maken, werd de oude benaming „Irak" weer opgediept.

Om het bezit van de Bagdadbaan was vóór den grooten oorlog, tusschen Duitschland en Engeland veel te doen geweest, terwijl Amerika, Frankrijk, en Perzië daarbij geen onverschillige toeschouwers gebleven waren. Mesopotamië is in den oorlog een der strijdtooneelen geweest. De Turken hebben er, met Duitsche hulp, krachtig en prachtig tegen de Engelschen gestreden. Het is een taaie worsteling van bijna twee jaren geweest, waarbij de Engelschen achtereenvolgens werden aangevoerd door de generaals Nixon, Maude en Marshal. In Maart 1917 kwam de eind-overwinning, met de verovering van Bagdad, aan hun zijde. Zij hebben toen het bestuur over het geheele land op zich genomen. Versailles wees aan Groot-Brittanje het V.B.-mandaat over het voorloopig bezette land toe.

Laat ik even omtrent enkele, overigens algemeen bekende, zaken het geheugen opfrisschen. Neder-Mesopotamië is het oude Babylonië. Het bevolkingstotaal wordt op 3.000.000 gesteld, w.v. 2.000.000 Arabieren, 500.000 Koerden, 100.000 Turken en Perzen, 5000 Armeniërs, 1000 Europeanen. Van hen zijn: 1.494.000 Chiïten, 1.146.000 Soeniten, 88.000 Joden, 79.000 Christenen. De Koerden zijn deels nog nomaden-stammen; ook Arabieren leven er nog zonder vaste woonplaats. Groote steden zijn Bagdad met bijna 200.000, Kerbela met 65.000, Mosoel met 60.000, Basra met 50.000, Soeleimanië met 30.000 inwoners. In Kerbela en Nedchef

[1]) Zie hierover in deze aflevering onder Buitenland.

zijn vereerde Chiïtische heiligdommen. Schatt et 'Arab is, door den petroleum-afvoer, naar het scheepsverkeer gerekend, een der eerste havens aan den Indischen oceaan (in 1925: 4.472.000 Reg. ton).

Irak grenst ten W. en Z. over een groote uitgestrektheid aan het gebied van Nedsjed, waar Ibn Saoed de machthebbende is, die, zooals boven vermeld, de Hedsjas, het koninkrijk van Feisal's vader, bij zijn gebied heeft ingelijfd.

Boven dit artikel schreef ik: quasi Irakmandaat. Inderdaad heeft Groot-Brittanje geen mandaat, lastbrief, volmacht, opdracht van den V.B. gekregen.

Wel werd Engeland door den V.B. aangewezen om dit land overeenkomstig art. 22 van het V.B.-pact als een A-mandaatgebied te besturen, maar hiertegen werd van Irak uit dadelijk op zoodanige wijze verzet aangeteekend, dat men er wel rekening mede heeft moeten houden. Werd door den V.B. al uitgegaan van het beginsel, dat Irak zoodanigen graad van ontwikkeling bereikt had, dat zijn bestaan als onafhankelijke natie voorloopig kon worden erkend, hierbij werd, volgens het genoemde artikel (22), toch de voorwaarde gesteld, dat het land zich bij het bestuur moest laten leiden door den raad en de hulp van Engeland, als mandataris van den V.B., totdat het oogenblik zou zijn gekomen, dat het in staat zou zijn op zich zelf te staan. Een ontwerp-mandaat, op dezen grondslag samengesteld, kreeg de instemming van de Britsche regeering, maar het is door den V.B. verder niet in behandeling genomen, het is althans niet in een lastbrief vastgelegd. In Irak was een heftige beweging ontstaan tegen het denkbeeld om het land onder mandaat te stellen. Zoodra dit voornemen van de Vredesconferentie daar bekend was geworden, had dit er groote verontwaardiging gewekt. Niet onwaarschijnlijk heeft een verkeerd weergeven van de bedoeling in het Arabisch en een ophitsend uitwerken van die verkeerde opvatting in de Arabische pers veel bijgedragen tot den geuiten afkeer; de Irakkers vreesden, in plaats van de vrij losse Turksche overheersching van vóór 1917, voor de toekomst de authoritaire tijdelijke Britsche machtsuitoefening bestendigd te zien. Zij wenschten geen aantasting van hun souvereine rechten.

Iets anders zou wezen, dat zij, zooals bleek, in volle vrijheid vanzelf beslissen, wel bereid zouden zijn zich bij verdrag te verbinden om raad van Engeland te aanvaarden in den vorm van wederkeerigheid van te bewijzen diensten.

Deze beschouwing ontleent nog bijzondere beteekenis aan het voorschrift, dat in het V.B.-verdrag zelf (hetzelfde artikel) is op-

genomen, met deze woorden: „Bij de keus van den mandataris zullen de wenschen der betrokken gemeenschappen in de eerste plaats in aanmerking moeten worden genomen."

Groot-Brittanje is er in geslaagd, rekening houdende met de geuite geestesstemming, in Irak, waar het sedert de daar behaalde overwinning reeds het bestuur in handen had, in den geest van een V.B.-mandaat te handelen, juist door de mandaat-gedachte onuitgesproken te laten. De Britsche Hooge commissaris, Sir Percy Cox, wist ook de candidatuur van Emir Feisal voor het koningschap aannemelijk te maken. In November 1920 werd een voorloopig gouvernement ingesteld. Den 10en Augustus 1921 werd Feisal tot koning gekozen en reeds den 23en d.o.v. als zoodanig plechtig gekroond.

Er was nog een aanleiding voor Engeland en voor den V.B., om in deze bijzondere voorzichtigheid te betrachten. Het optreden in Turkije van Moestapha Kemal Pasja. Was het de bedoeling geweest van het verdrag van Sèvres, waarbij de vrede van de geallieërden met Turkije werd geregeld, aan het Turksche gezag in Europa den doodsteek te geven, de ratificatie van dit verdrag, waarin ook de V.B.-mandaat-kwestie opgesloten lag, bleef achterwege. Men kon vreezen den Turkschen dictator in Irak tegenover zich te krijgen, indien Irak steun bij hem ging zoeken.

Londen beschouwde het als een behaald voordeel, dat den 10en October 1922 een verdrag kon worden gesloten tusschen Zijne Britsche Majesteit en den Koning van Irak. Een kunststuk van diplomatie. Irak toch verbond zich tegenover Groot-Brittanje al die zaken te doen, voor welke Groot-Brittanje zich ten opzichte van den V.B. verantwoordelijk zou hebben moeten beschouwen indien het een V.B.-mandaat had gekregen en aanvaard.

Bij tractaat van Lausanne, Juli—Augustus 1923, deed Turkije afstand van Mesopotamië. Voor Mosoel is ook van belang de toewijzing (tot aan de z.g.n. lijn van Brussel) door den V.B.-raad, 16 December 1925, en het Britsch-Turksche verdrag van Angora, 5 Juni 1926. Mandaat-asymptoot.

Maar hiermede zijn wij reeds in: Irak koninkrijk.

V.

Irak koninkrijk.

In het verdrag van 1922 verklaarde Groot-Brittanje zich bereid Irak, als het er om vraagt, met raad en hulp te dienen, met volle eerbiediging van zijn nationale souvereiniteit. Het jonge konink-

rijk staat voor zijn buitenlandsche betrekkingen onder toezicht van den Hoogen commissaris. Koning Feisal zou een wetsontwerp aan de orde stellen, waardoor de regeering op constitutioneelen grondslag moest komen te staan. Groot-Brittanje zeide zijn medewerking toe om Irak als lid in den V.B. te doen opnemen. Aan het verdrag werden vier afzonderlijke toevoegsels gehecht. Het eerste over den dienst van Britsche ambtenaren. Het tweede regelde de militaire aangelegenheden. Het volgende voorzag in de rechtspraak, met een speciale voorziening voor de rechten van vreemdelingen. Het vierde betrof de financieele positie.

Nadat de regeeringen der beide staten tot overeenstemming waren gekomen, werden de stukken den V.B.-raad voorgelegd, onder toevoeging van een uiteenzetting van de situatie, zooals deze ontstaan en geworden was.

Groot-Brittanje verzekerde, dat de bedoeling geen andere was dan de strekking van het toegedachte mandaat tot haar recht te doen komen. De V.B.-raad aanvaardde de zoo opgestelde verbintenis en nam formeel nota van den zoo geschapen toestand. Groot-Brittanje verbond zich zelfs om elk jaar — evenals elke mandataris verplicht is te doen — een verslag uit te brengen aan den V.B.-raad over de in het afgeloopen jaar, ter naleving van het verdrag, genomen maatregelen. Dit verslag wordt ter behandeling in handen gesteld van de Permanente mandaten-commissie van den V.B.

Maar met dit al is eigenlijk toch noch door den V.B-raad, noch door de V.B.-vergadering formeel mandaat aan Groot-Brittanje verleend. In de officieele V.B.-stukken wordt echter over Irak als *mandaatgebied* en over Groot-Brittanje als *puissance-mandataire* gewag gemaakt, zonder dat Irak hiertegen is opgekomen. Het was ook al 27 September 1924 geworden vóórdat de V.B.-raad de voormelde regelingen aanvaardde en in dien tijd had de practijk zich niet alleen naar de regeling van 1922 gezet, maar was de door koning Feisal gedane toezegging reeds voor een voornaam deel in verwezenlijking gegaan. In Maart 1924 was een Constitueerende vergadering te Bagdad bijeengekomen. Deze had het Britsch-Iraksche verdrag geratificeerd, alsmede een *organic law* en een *electoral law* vastgesteld. Deze laatste regelde de verkiezing der leden voor een Kamer van afgevaardigden, welke vertegenwoordiging 88 leden zou tellen. Kiesrecht werd alleen aan de mannen toegekend. Bovendien is er een Senaat van 20, door den koning benoemde, leden. Toen is ook de kroon erfelijk verklaard in de dynastie-Feisal.

Dit alles had zich dus reeds afgespeeld toen de V.B.-raad zijn beslissing van September 1924 nam.

Den 16en Juli 1925 opende de koning de eerste zitting van het Iraksche parlement.

Het verdrag van 10 October 1922, dat volgens de overeenkomst alleen gewijzigd kan worden met goedkeuring van den V.B.-raad, heeft twee veranderingen ondergaan. 28 Januari 1926 bracht een aanvulling in verband met de Mosoel-kwestie. Den 14en Dec. 1927 erkende Groot-Brittanje Irak formeel als *an independent Sovereign State* en kwam nog in andere opzichten aan nationale gevoeligheden tegemoet. Zoo werd de bepaling betreffende de buitenlandsche aangelegenheden teruggebracht tot een „full and frank consultation between the high contracting parties on all matters of foreign policy which may affect their common interests". Maar Sir Anton Bertram, aan wien wij deze mededeeling ontleenen [1]), voegt daar dadelijk aan toe, dat in werkelijkheid de verhouding tusschen Groot-Brittanje en Irak dezelfde is gebleven.

Hoewel met de beste bedoeling opgesteld, bevatte een artikel van de overeenkomst van 1927 toch een punt, dat in erge mate aanstoot heeft gegeven, een kwestie, die juist van bijzondere beteekenis is geworden voor de opheffing van het mandaat, waarover in dit artikel meer in 't bijzonder sprake is. Volgens dien zin nam Groot-Brittanje op zich de candidatuur van Irak voor het lidmaatschap van den V.B. in 1932 te ondersteunen „provided the present rate of progress in Iraq is maintained and all goes well in the meantime". De protesten, tegen deze rekbare voorwaarden, brachten Groot-Brittanje er toe in September 1929, op aanraden van Sir Gilbert Clayton, *onvoorwaardelijk* de toezegging te doen, de toelating van Irak tot den V.B. in 1932 te steunen.

30 Juni 1930 is weer een overeenkomst geteekend door den Hoogen Britschen commissaris en den Eersten minister van Irak, die echter eerst in werking zal treden bij de opname van Irak in den V.B. Zij regelt de verhouding, welke alsdan zal bestaan tusschen de twee mogendheden op den grondslag van twee gelijke en onafhankelijke staten. Deze overeenkomst geldt dan voor 25 jaren.

VI.

Voorwaarde der Permanente mandatencommissie voor de emancipatie van Irak.

In het voorafgaande is de verhouding van Irak tot den V.B. reeds aangegeven. Men zou de vraag: Is er een mandaat? tot een

[1]) A.v. blz. 270.

twistpunt kunnen maken. Maar geen der betrokken of belanghebbende partijen wenscht dit als zoodanig op te werpen. Koning Feisal beijvert zich om zijn land als lid in den V.B. opgenomen te zien, zijn volk heeft dien wensch ook duidelijk te verstaan gegeven; alvorens aan dit verlangen een kans te geven doen de V.B.-raad en Engeland alsof er een A-mandaat op te heffen ware, en zij vragen voor dit geval zelfs zeer bijzondere en algemeene aandacht, aangezien hierdoor voor 't eerst de emancipatie van mandaat-gebied tot mondigen staat zal worden voltrokken. De kwestie van het quasi-mandaat is in Genève, Londen, Bagdad niet vergeten, maar bij de afwikkeling der aangelegenheid laat men haar blijkbaar niet veel gewicht in de schaal leggen.

Den 4en September 1931 besloot de V.B.-raad tot de Permanente mandatencommissie het verzoek te richten, aan den raad haar oordeel te doen kennen over het door de Britsche regeering aanhangig gemaakte voorstel voor de emancipatie van Irak, zulks ook in verband met de algemeene voorwaarden, zooals deze, voor het kunnen beëindigen van een mandaat, door den raad, in een besluit van denzelfden dag, waren aangegeven.

Het is eigenaardig hoe V.B.-raad en Permanente mandatencommissie den bal heen en weer kaatsen. De raad had in Januari t.v. aan die commissie verzocht algemeene richtlijnen te ontwerpen, waaraan ieder verzoek van een staat, om een onder zijn mandaat staand gebied onafhankelijk te verklaren, zou moeten worden getoetst. In Juni stelde die commissie dergelijke beginselen op. Deze werden den 4en September in de vergadering van den raad besproken. Onze landgenoot, de heer D. van Rees, ondervoorzitter van de mandatencommissie, had als vertegenwoordiger dier commissie mede plaats genomen aan de raadstafel.

De mandatencommissie gaf in overweging, dat vooral twee hoofdbeginselen zouden moeten worden geëerbiedigd. In de eerste plaats, dat het mandaatgebied in staat moet zijn na zijn onafhankelijkheidsverklaring zich inderdaad geheel zelfstandig te besturen en in de tweede plaats, dat de mandaatgebieden in staat moeten zijn hun onafhankelijkheid te handhaven tegenover derden en ook natuurlijk tegenover een voormaligen staatmandataris. Bovendien wenschte de mandatencommissie er op te wijzen, dat het zeer gewenscht zou zijn, dat de nieuwe onafhankelijke staat aan alle Volkenbondsstaten de meestbegunstigingsclausule op voet van wederkeerigheid zou toestaan. Op deze eischen of voorwaarden kom ik aanstonds nader terug.

In het algemeen kon de raad zich uitstekend met deze begin-

selen vereenigen. Hij bracht hulde aan het werk der mandatencommissie. De raadsrapporteur, de minister van buitenlandsche zaken van Zuidslavië Marinkowitsj, had eveneens voorgesteld, dat de V.B.-raad in een resolutie zijn instemming met het denkbeeld der mandatencommissie zou uitspreken. Grandi (Italië) vond, dat in de resolutie te weinig nadruk werd gelegd op de noodzakelijkheid, dat het oude mandaatgebied ook na zijn onafhankelijkheidsverklaring alle volkenbondsstaten oeconomisch op volkomen gelijke wijze zal behandelen.

Na een discussie van twee uren, waarbij belangrijke meeningsverschillen zich niet voordeden, heeft de V.B.-raad de voorstellen der mandatencommissie goedgekeurd en besloten, dat voortaan ieder afzonderlijk verzoek tot onafhankelijkheidsverklaring van een onder mandaat staand gebied in het licht van die beginselen moet worden bekeken, waarbij bovendien met de in ieder land bestaande toestanden speciaal rekening moet worden gehouden. Overeenkomstig den wensch van Grandi heeft de V.B.-raad voorts bepaald, dat de raad in ieder afzonderlijk geval met de grootst mogelijke zorg zal nagaan, welke verplichtingen het land tegenover den staat-mandataris heeft aangegaan om zich er van te verzekeren, dat deze vereenigbaar zijn met de beginselen van een onafhankelijken staat en dat in het bijzonder het beginsel van gelijke oeconomische behandeling van alle staten zal worden geëerbiedigd.

Onmiddellijk nadat aldus een geheel stel nieuwe regels voor eindiging van een mandaat was vastgesteld, heeft Lord Cecil namens de Engelsche regeering den V.B.-raad verzocht de mandatencommissie uit te noodigen reeds in haar zitting van November advies uit te brengen of Irak onafhankelijk kan worden verklaard. De V.B.-raad heeft hiertoe besloten, zooals ik zooeven reeds vermeldde. De algemeene voorwaarden van den V.B.-raad waren dus die door de mandatencommissie zelf geïnspireerd.

De beurt kwam nu weer aan die mandatencommissie, ter verdere uitwerking speciaal voor het Irak-geval.

Deze heeft den 13en Nov. van bescheid gediend[1]). Zij bracht in haar rapport in herinnering, dat zij niet door eigen direct onderzoek ter plaatse tot het vormen van een oordeel kon komen, doch dat zij aangewezen is geweest op de jaarlijks uitgebrachte rapporten van de mandaat-mogendheid en op een speciaal uitgebracht rapport, getiteld: „Progress of Iraq during the period

[1]) Communiqué au Conseil et aux Membres de la Société des Nations. Rapport spécial de la Commission permanente des mandats sur la proposition du Gouvernement Brittannique tendant à l'émancipation de l'Irak. Genève, 13 Novembre 1931.

1920—1931". Hierbij zijn dan bovendien nog te vermelden de inlichtingen, die elk jaar worden verstrekt door de officieele vertegenwoordigers van de mandaat-mogendheid bij het onderzoek van het ingediende rapport, alsmede de vele aan den V.B. gerichte verzoekschriften afkomstig van inwoners van Irak, of van anderen, en de daarover gevoerde gedachtenwisselingen.

Reeds in een voorafgaande commissie-bijeenkomst had de Britsche regeering laten verklaren, dat zij zich ten volle bewust was van de verantwoordelijkheid, welke zij aanvaardt door de toelating van Irak in den V.B. aan te bevelen, daad, die zij als het eenige wettige middel beschouwt, om het mandaat te doen eindigen. Mocht Irak zich het betoonde vertrouwen onwaardig toonen, dan zou de moreele verantwoordelijkheid hiervoor op Groot-Brittanje berusten.

In het voormelde rapport „Progress of Iraq" kwam o.a. voor, dat de Britsche regeering „zich nooit heeft voorgesteld, dat het bereiken van een ideaal peil van stabiliteit en van goede administratieve werking een noodzakelijke voorwaarde zou uitmaken voor het kunnen beëindigen van het mandaatstelsel, noch ook voor het toelaten van Irak in den V.B. Ook wordt niet aangenomen, dat deze natie van den aanvang af in staat zal moeten zijn de vergelijking te kunnen doorstaan met de meest ontwikkelde en meest beschaafde naties van de moderne wereld."

In de aldus omschreven opvattingen, welke de commissie ook tot de hare maakte, werd de grondslag gevonden om tot practische conclusies te komen.

De commissie toetste den bestaanden toestand aan de eischen of voorwaarden in haar eigen vorig rapport gesteld. Zij zijn boven kort weergegeven. Meer uitvoerig omvatten deze:

a. In het bezit zijn van een gevestigde regeering en van een bestuur in staat de geregelde werking der noodzakelijke staatsdiensten te verzekeren.

b. In staat zijn zijn territoriale onschendbaarheid en zijn politieke onafhankelijkheid te handhaven.

c. Bij machte zijn de openbare rust in het geheele gebied te verzekeren.

d. Zekerheid bezitten over voldoende financieele bronnen te beschikken, om geregeld in de normale behoeften van den staat te kunnen voorzien.

e. Een wetgeving en een rechterlijke organisatie hebben, die aan alle rechtsbedeelden een geordende rechtspraak verzekeren.

De commissie durfde dan tot deze conclusies komen (kort weergegeven):

a. De onderstelling, dat Irak thans reeds aan de eerste voorwaarde voldoet, kan als gegrond erkend worden.

b. De tegenwoordige militaire toestand is niet zoo, dat Irak kan verklaard worden bij machte te zijn, zich met eigen middelen afdoende tegen een buitenlandschen aanvaller te weer te stellen. Maar als Irak tot het lidmaatschap van den V.B. werd toegelaten, zou 't de beveiligende garanties deelachtig worden, die in dat lidmaatschap liggen opgesloten. Tevens zou het alliantieverdrag van 30 Juni 1930, tusschen Engeland en Irak, van zelf in werking treden, en dit bevat een artikel waardoor de beide partijen elkander in geval van oorlog dadelijk en wederkeerig hulp verschuldigd zijn. Zoo opgevat kan *b* als gewaarborgd worden aangenomen.

c. Het leger en de politie worden voldoende geacht, om de rust alom te bewaken.

d. Zonder een oordeel uit te spreken over de solidariteit van het financieele stelsel van een staat wiens crediet nog niet op de proef is gesteld en wiens nationale munt nog niet in circulatie is gebracht, kan de bestaande financieele situatie zonder twijfel gezond worden genoemd en er wordt over zoo aanzienlijke bronnen beschikt, dat geen reden voor ongerustheid behoeft te bestaan.

e. De thans geldende wet en de organisatie der rechtspraak vergen eenige nadere voorzieningen, van welke de noodzakelijkheid erkend is. Den 4en Maart 1931 is een Anglo-Iraksch rechterlijk accoord beklonken. Op een en ander berust een gunstig oordeel over voldoende rechtszekerheid.

Maar met dit bevredigend oordeel had de mandatencommissie haar laatste woord nog niet gesproken.

In hetzelfde rapport, waarin zij den vorigen keer de voorwaarden *a* tot met *e* had opgesomd, had zij nog een reeks wenschelijkheden aangegeven, betreffende verbintenissen van den geëmancipeerden staat t.a. van door den V.B. voorgestane beginselen. Zij wilde, in haar nu uit te brengen advies, ook nagaan in hoever de bestaande omstandigheden zich laten aanpassen bij deze wenschelijkheden.

Deze waren (verkort weergegeven):

a. De bescherming der minderheden van ras, taal en godsdienst.

b. De voorrechten en vrijstellingen van vreemdelingen, met inbegrip van de consulaire jurisdictie en de bescherming berustend op capitulaties en erkende gebruiken.

c. De belangen der vreemdelingen op juridisch-, burgerlijk- en strafrechterlijk gebied, niet begrepen onder *b*.

d. Vrijheid van geweten, vrijheid voor de uitoefening van onderwijs en godsdienstige bedrijvigheid, waaronder ook, wat medischen bijstand betreft, voor de godsdienstige missies van elke richting. Een en ander onder het noodige voorbehoud voor het treffen van maatregelen voor de verzekering der openbare orde, der goede zeden en der geregelde administratie.

e. Nakoming van de financieele rechtmatige verplichtingen, aangegaan door de aftredende mandaat-mogendheid.

f. Waarborging van de rechtmatig verkregen rechten van elken aard, ontstaan tijdens de uitoefening van het mandaatstelsel.

g. Het handhaven van alle internationale overeenkomsten, door de mandaat-mogendheid, namens het gebied onder mandaat, aangegaan.

Punt *a* heeft de commissie aanleiding gegeven tot een uitvoerige uiteenzetting. Om de minderheden de haar toegedachte bescherming te bezorgen, zeide de commissie het noodig te achten, dat de regeering van Irak een verklaring aan den V.B. zal overleggen, waarin een geheel van beschikkingen deze materie zal regelen. Irak zal voor de rechtspleging ook de regels moeten in toepassing brengen, welke door den V.B.-raad zijn vastgesteld voor verzoekschriften betreffende de minderheden, verzoekschriften, die, zoowel door die minderheden zelf, als door een persoon, een vereeniging of een staat, tot den V.B. kunnen worden gericht [1]).

Wat de commissie aanbeval ten aanzien van alle volgende punten komt — kort samengevat — hierop neer, dat de Iraksche regeering door een plechtige verbintenis, tegenover den V.B.-raad aan te gaan, de noodige waarborgen zal geven.

Voorts strekte nog een aanbeveling van de commissie ertoe, voor de economische verhoudingen, het stelsel van gelijkheid, op den voet der meest begunstigde natie, in wederkeerigheid tot zijn recht te doen komen. Zooals boven reeds aangestipt, had de V.B.-raad in zijn zitting van 4 September 1931 het beginsel der economische gelijkstelling, overeenkomstig het daaromtrent voorkomende in het V.B.-verdrag, tot stellige voorwaarde voor de emancipatie gemaakt. De commissie nam dit dan zoo ook in haar advies op, als overgangsmaatregel voor een tijdsduur vast te stellen bij overleg tusschen Irak en den V.B.-raad.

En dan nog de aanbeveling: Irak te doen besluiten elk geschil,

[1]) Deze aanbeveling is nader uitgewerkt in het voormelde: Rapport spécial de la Commission permanente des mandats. Daarin komt ook meer voor over de punten *b* tot en met *g*, dan ik hierover vermeld.

dat moge ontstaan tusschen zijn regeering en die van een ander land, lid van den V.B., over de interpretatie of de uitvoering van tegenover den V.B.-raad aan te gane verbintenissen, te onderwerpen aan de uitspraak van het Permanent hof van internationale justitie, indien dat V.B.-lid daarom vraagt.

De commissie stelde het zich mede nog tot taak de vraag te overwegen, of de verbintenissen door Irak tegenover Groot-Brittanje aangegaan wel met het begrip „onafhankelijke staat" te vereenigen zijn. Zij kwam tot de conclusie, dat, al wijken eenige uitdrukkingen der overeenkomst van 30 Juni 1930 af van hetgeen in acten van dezen aard gebruikelijk is, de door Irak aangegane verbintenissen toch geen formeele inbreuk maken op de onafhankelijkheid van den nieuwen staat.

In de zittingen, welke de mandatencommissie tusschen 26 October en 13 November 1931 te Genève gehouden heeft en waarin (o.m.) de gegevens verwerkt zijn, die tot het uitbrengen van het hier weergegeven advies hebben geleid, was de hooge commissaris in Irak, luitenant-kolonel Sir Francis H. Humphrys, de Iraksche zaak zelf komen bepleiten.

Met de verzending van het advies-rapport van 13 November, was de bal weer naar den V.B.-raad gekaatst.

VII.

De Volkenbondsraad spreekt zich uit.

Met de publicatie van de overwegingen van de mandatencommissie had het V.B.-secretariaat eigenlijk een ongewone daad verricht. Gebruik is toch de rapporten door deze commissie uitgebracht geheim te houden, totdat zij in een zitting van den V.B.-raad ter sprake komen. Blijkbaar is het de wensch van het algemeen secretariaat geweest de beteekenis der kwestie tot de openbare meening te doen doordringen, waarbij dan de risico werd aanvaard verbonden aan eventueele kritiek in de pers en in het openbaar. Inderdaad hebben alle bladen, kort na nieuwjaar, in korte of lange artikelen aandacht gevraagd voor dit eerste geval van een door den V.B. uit te spreken mondig-verklaring, met opname van den ontvoogden staat als zelfstandig lid in den V.B.

De pers heeft zich ook niet onthouden van kritiek, al is deze niet al te scherp geweest.

Zoo besloot een correspondentie uit Genève in de *N. Rott. Cl.* (10 Januari) met deze beschouwing:

„Het is zeker begrijpelijk, dat de V.B.-raad overeenkomstig den aandrang van Grandi vermijden wil, dat het beginsel van de ge-

lijkheid van oeconomische behandeling van alle Volkenbondsstaten, dat in alle mandaatgebieden gehuldigd wordt, na de zelfstandigverklaring van het mandaatgebied zou plaats maken voor een tegenovergesteld stelsel, waarbij de nieuwe staat belangrijke handelsvoordeelen aan den gewezen staat-mandataris toekent. Doch aan den anderen kant doet het toch eenigszins vreemd aan, dat de nieuwe staat tegenover den V.B. speciale verplichtingen op commercieel gebied (en ook trouwens op het gebied der rechtspraak) zou moeten aanvaarden, die geen enkelen anderen zelfstandigen staat zijn opgelegd. Op het hooggeroemde beginsel van de gelijkheid van alle staten binnen den V.B., dat toch reeds met betrekking tot de ontwapening en de kwestie der nationale minderheden niet zuiver gehandhaafd is, zal daardoor een nieuwe inbreuk worden gemaakt."

Ook in de buitenlandsche pers kwamen opmerkingen voor. In Italië werd ongerustheid uitgesproken, of wel voldoende rekening zou worden gehouden met Grandi's verlangen, vooral gericht op het voorkomen van een te eenzijdig bevoordeelen van Engeland. Mede werd van die zijde de eisch vernomen, dat bij de Iraksche gerechtshoven, welke over buitenlanders zullen rechtspreken, buitenlandsche rechters zullen worden benoemd, althans voor de onderdanen van die staten, welke vóór den oorlog in het Turksche gebied het recht van capitulatie genoten.

Het is te begrijpen, dat de regeering van Irak zich harerzijds, bij het vernemen van zoo veelzijdig voorbehoud, ook ongerust begon te maken. Zij wil zeer gaarne in den V.B. opgenomen worden. Zij ziet hierin vooral de eindelijke erkenning van haar volmondigheid en zelfstandigheid. Maar als hieraan meer en meer geknabbeld werd, vreesde zij de ontvoogding meer in naam dan in werkelijkheid te bereiken.

Waarschijnlijk hebben overwegingen van dezen aard Irak's minister-president, Noeri Pasja, er toe gebracht eenige invloedrijke persoonlijkheden te bezoeken vóórdat de V.B.-raad bijeenkwam, en hiertoe o.a. eenigen tijd te Rome te verblijven.

De 28e Januari is de beslissende dag geworden. In de ochtendzitting van dien Donderdag heeft de V.B.-raad het besluit genomen om het mandaat over Irak op te heffen en dien staat *geheel onafhankelijk te verklaren, ... onder voorwaarde,* dat de regeering tegenover den V.B. de verplichting tot het naleven van een aantal vastgestelde toezeggingen zal aanvaarden. Deze komen overeen met de boven opgesomde door de mandatencommissie in overweging gegeven beperkingen der onvoorwaardelijke zelfstandigheid.

De juiste tekst van de desbetreffende door Irak af te leggen verklaring zou nog nader, door daarvoor aangewezen leden van den V.B.-raad, in overleg met de Iraksche regeering worden opgesteld. Aan den raad zal deze tekst in de a.s. Mei-zitting ter goedkeuring worden voorgelegd. Er zal nog wel wat te passen en te meten zijn, om een inkleeding te vinden, die allen voldoet.

De discussies in den V.B.-raad leerden toch, dat bij de vaststelling van een juisten inhoud van de door Irak op zich te nemen verplichtingen zich nog wel enkele moeilijkheden zullen voordoen, daar Lord Cecil op twee punten een opvatting verdedigde, die de meeste raadsleden niet deelden. De Britsche vertegenwoordiger wilde de verplichting, dat Irak op den voet van wederkeerigheid aan alle Volkenbondsleden de meestbegunstigingsclausule zal verleenen, slechts voor een tijd van twee jaren doen bestaan, een tijdperk, dat andere raadsleden veel te kort achtten.

In de tweede plaats wilde Lord Cecil de mogelijkheid openlaten, dat de door Irak te benoemen buitenlandsche rechters, die deel zouden uitmaken van de rechterlijke organisaties van Irak, desgewenscht uitsluitend Engelschen zullen mogen zijn, terwijl de rapporteur Marinkowitsj en het Italiaansche raadslid Rosso met de meerderheid der mandatencommissie van oordeel waren, dat zich onder deze buitenlandsche rechters ook eenige niet-Engelschen moeten bevinden, Lord Cecil kwam tegen dezen eisch op met een beroep op de vrijheid van keuze, die aan de regeering van Irak in deze behoorde te worden toegekend; een oratio pro domo, die ondanks de vrijheidsleuze, waarin Cecil ze kleedde, niet overtuigde.[1])

Van Fransche zijde wordt, evenals van Italiaansche, ook op een te grooten ijver van Engeland gewezen om bijzondere voorrechten in Irak te behouden. Vindt men dien ijver tot zekere hoogte verklaarbaar na hetgeen Engeland in en voor Irak gedaan heeft, men ziet hierin toch ook een bekorting van het onafhankelijkheidsbegrip en men wil de vast te leggen verbintenissen nu juist tot een tegenwicht maken voor de voorrechten, die Engeland zich, door zijn overeenkomsten met Irak, voor de toekomst heeft weten te waarborgen.

Met dit al behoeft men er wel niet aan te twijfelen, dat een allen bevredigende formule vóór Mei zal worden gevonden. Al die bezwaren en bedenkingen waren immers te berde gebracht voordat het V.B.-raadsbesluit is genomen. De voorzitter van den raad, de bekende Fransche staatsman Paul Boncour, stelde zich dan ook op het standpunt van het *bereikte* resultaat, toen hij wees —

---

[1]) *N. Rott. Ct.*, 28 Januari 1932.

en na hem deden dit eveneens verschillende leden van den raad — op de beteekenis van de getroffen principieele beslissing en hulde bracht aan Groot-Brittanje, dat met zooveel succes het opvoedend werk in Irak heeft verricht, en aan de regeering van Irak, die in zoo korten tijd het einddoel heeft weten te bereiken, dat de V.B. zich heeft gedacht bij het invoeren van het mandatenstelsel.

Toch zal Irak, met de goedkeuring van den tekst in Mei, nog niet dadelijk in de rij der onafhankelijke staten treden. De V.B.-raad heeft ook nog besloten, dat de opheffing van het mandaat eerst in zal gaan op den dag, waarop Irak door de Volkenbondsvergadering als lid tot den V.B. zal zijn toegelaten.

De eerste V.B.-vergadering komt in September a.s. te Genève bijeen. Zitten in den V.B.-raad vertegenwoordigers van 14 staten, in de vergadering kunnen alle staten (leden) zich laten vertegenwoordigen en kan elke vertegenwoordigde staat een stem uitbrengen. Volgens art. 1 van het V.B.-verdrag „kan elke staat, elk overzeesch gewest of elke kolonie, met volkomen zelfbestuur, indien de toelating wordt goedgekeurd door twee derden van de ter vergadering aanwezige leden, lid worden van den bond, mits het nieuwe lid werkelijke waarborgen geeft van zijn ernstig voornemen, zijne internationale verplichtingen na te komen en het de regeling aanneemt, vastgesteld door den bond ten opzichte van zijn strijdkrachten en bewapeningen te land, ter zee en in de lucht."

De ingespannen bemoeienis van de mandatencommissie en van den raad is er op gericht geweest voor het Irak-geval alle waarborgen volledig en stevig te stellen. De V.B.-vergadering zal het verkregen resultaat wel niet in duigen willen doen vallen. Maar toch zal de vergadering zich meer hebben in te denken in vertoogen *pour le besoin de la cause*, dan in betoogen van zuivere rede. Voor de opheffing van de voogdij vraagt artikel 22 van het V.B.-verdrag, dat de gemeenschap in staat zal zijn „op zich zelf te staan"; aan Irak zijn voor dien overgang tal van voorwaarden opgelegd waardoor het juist niet op zich zelf zal staan, noch zal kunnen staan. Artikel 1 vraagt als kenteeken — gelijk gezegd — „volkomen zelfbestuur"; alweer zijn aan Irak eischen opgelegd, die op het tegenovergestelde van volkomen zelfbestuur gericht zijn. Het schijnt nu eenmaal het lot van den V.B. te wezen sterk te moeten laveeren om behouden de haven te bereiken.

Van quasi-mandaat, door quasi-erkenning van quasi-zelfbestuur, tot quasi-onafhankelijkheid, dat is een quasi-succes waarmede, in deze, alle partijen met quasi-voldoening genoegen zullen nemen.

VIII.

Wie volgt?

Mag bij dit verloop van zaken nu worden aangenomen, dat „le régime des mandats A, qui a soulevé tant de difficultés, s'achemine à grands pas vers sa fin"?[1]) Ik zou dit niet durven beamen. De omstandigheden in de mandaat-gebieden Palestina en Syrië verschillen in te veel opzichten met die in Irak om op de mogelijkheid van een waarschijnlijk spoedige gelijkvormige afwikkeling van het emancipatie-proces voor die landen te mogen rekenen.

De mandatencommissie zelf heeft ook voor het maken van een dergelijke gevolgtrekking gewaarschuwd. In het boven aangehaalde rapport van 13 November 1931 werd o.a. aangehaald: Etant donné la responsabilité qui incombe à la Société des Nations, le Conseil décide qu'il y aura lieu de déterminer à la lumière des principes établis, mais seulement après un examen approfondi de chaque cas particulier, la maturité des territoires sous mandats dont l'émancipation viendrait à être proposée."

En in datzelfde rapport kwam mede over het geval van Irak voor: „dont le régime mandataire a eu, dès son origine, certains caractères particuliers"; dit bijzondere heeft dus wel eenige beteekenis behouden, bij l'examen approfondi.

Transjordanië zou Irak wellicht gauw kunnen volgen, maar 't kan moeilijk zijn het van het Palestina-mandaat los te maken. Voor Syrië en Palestina, zullen de beslissende omstandigheden zich geheel anders stellen dan voor Irak, waarmede natuurlijk niet is gezegd, dat voor een eventueele emancipatie van deze landen geen nut zal zijn te trekken uit het voor Irak afgehandelde proces.

Maar indien men zich wil zetten tot een bespiegeling over toekomst-kansen, moet men ook rekening houden met klanken van een anderen toon.

In den laatsten tijd hoort men spreken over een streven van het Pan-Arabisch congres, om te komen tot de stichting van een Arabischen Volkenbond. Deze schijnt geenszins naast en met dien van Genève het „vrede op aarde" als naaste doel te stellen. In de samenwerking met de toonaangevende westersche groote mogendheden voelen de Arabische staten zich als toegelaten achtergestelden. — Zij willen, waar het hun eigen belangen be-

---

[1]) La Dépêche Coloniale, 13 en 14 Februari 1932: L'indépendance de l'Irak et la fin des mandats orientaux.

treft, met eigen middelen en eigen kracht over eigen lot beslissen. In het programma, ontworpen voor het aanstaande congres te Mekka, staat o.a. het bevrijden der Arabische staten onder Volkenbondsmandaat van die voogdij. De beweging is in haar geheel opzet zoo weinig vredelievend, dat men zeker niet gaarne zou zien, dat de nationalistische partij in Syrië en de Arabische groep in Palestina aan dien volkenbond in wording voorkeur zouden gaan geven boven dien van Genève. Door hetgeen boven, onder het hoofd „Hedsjas", in 't midden is gebracht, mag men tot de verwachting komen, dat momenteel de onderlinge verhoudingen der Arabische staten voor het in het leven roepen van een Arabischen volkenbond allerminst gunstig zijn. Maar staatkunde vraagt vooruitzien. En dan lijkt 't geenszins onwaarschijnlijk, dat het lot en de ondervinding aan Irak te beurt gevallen de mandaatlanden niet tot navolging zal aansporen. De beslissingen, die tegelijk *ja en neen* zeggen, het *als 't ware* in plaats van het *ware*, dit alles zal ook door een Arabischen volkenbond, zoodra deze mocht worden gevormd, zeker waarschuwend worden te pas gebracht, als een aanwijzing van hetgeen de Arabische landen van Genève te verwachten hebben.

Bij het opwerpen van de vraag: wie volgt? wordt 't eerst gedacht aan Syrië. Van Fransche zijde zijn verwachtingen daaromtrent reeds uitgesproken. In zijn vermelde rede van 28 Jan. sprak Paul Boncour al uit, dat Frankrijk in Syrië voor dezelfde problemen staat, die de Britsche regeering voor het Irak-geval op te lossen heeft gehad. Dit is echter slechts zeer voorwaardelijk te beamen. Maakt Frankrijk de emancipatie van dit mandaatgebied inderdaad aanhangig, dan zal de V.B. zich niet kunnen bepalen tot het toepassen van den boven vermelden aangenomen regel: het geval te toetsen aan *les principes établis*. Rekening houdend met nieuwe verschijnselen, die zich aan de ooster kim vertoonen, zal de V.B. de nu vastgestelde beginselen dan al weer hebben te herzien.

Hendrik Brouwer, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Oost-Indië, 1632—1636, en zijn „expresse commissie" naar Bali in 1633

DOOR

A. HALLEMA.

I.

Het oudste rapport over Bali en de Baliërs, namens een Gouverneur-Generaal opgesteld, dat omtrent de Hindoe-beschaving en doodencultus op dit eiland tot ons kwam.

Hendrik Brouwer wordt doorgaans onder de 17de eeuwsche Gouverneurs-Generaal van Ned. Oost-Indië niet het eerst genoemd en het meest geroemd, en toch was hij geenszins de minste hunner. Integendeel, waar zijn opvolger in het landvoogdelijk ambt, Antonio van Diemen (1636—'45), het betreurde, dat Brouwer niet langer dan den gecontracteerden tijd van drie jaren op dien hoogen post gehandhaafd werd en hem wegens zijn grondige kennis der Indische zaken den eerenaam toekende van „den Indischen Phoenix", mag men gerust de gevolgtrekking maken, dat ook hij onder de bewindvoerders van ons koloniale rijk in het Oosten eens een wijle op den voorgrond dient te worden geschoven, nu we in herinnering mogen brengen, dat het in Maart j.l. drie eeuwen was geleden, dat Brouwer voor het gouverneur-generaalaat werd aangezocht en daartoe in een geheime vergadering van Heeren XVIIen den 11 Maart werd benoemd, terwijl hij den 6 Sept. 1632 van zijn voorganger Jacques Specx te Batavia het hoogste gezag overnam. Een geschikte aanleiding tevens, om op bepaalde verdiensten van dezen landvoogd even de aandacht te vestigen.

Want wees wijlen Prof. Mr. J. E. Heeres, in dit tijdschrift nog onlangs door de Hoofdredactie zoo treffend herdacht en naar waarde geschetst, in een gedocumenteerde studie over Brouwer [1])

[1]) In het tijdschrift „Oud Holland", 1907, XXVe jaargang.

diens plaats aan in de rij der eerste Gouverneurs-Generaal op een wijze, gelijk de betreurde kenner onzer koloniale geschiedenis dit alleen vermocht, kort en krachtig, zakelijk, daarin kwam niet voldoende tot zijn recht welke de groote verdiensten van Brouwer waren in verband met de door hem ondernomen of op zijn last en initiatief georganiseerde ontdekkingstochten. Een der laatste is die op zijn instigatie volbrachte en met politieke bedoelingen ondernomen zending naar den „Coninck van Bali" in 1633, welke excursie gekend wordt door een bij die gelegenheid opgesteld rapport, dat tamelijk uitvoerig inlicht over de destijds op dit eiland bestaande gebruiken, de wijze waarop de weduwen en andere vrouwen, tot het gevolg van voorname Baliërs behoorende, werden verbrand, alsmede over de voortbrengselen, rivieren, meren en bergen, in één woord omtrent den socialen, economischen en geographischen toestand, waarvan de mededeeling van groot belang is voor onze kennis van Bali. In samenhang met een nog ouder gedenkstuk inzake deze materie, het relaas eener reis naar en door Bali van den adelborst Aernoudt Lintgensz. „van 't gheene ick aen Jan Jansz. Kaerel overgegeven hebbe" omtrent Bali in 1597, vinden we in die verslagen het oude Bali der 16de en 17de eeuw terug. En daar de overigens buitengemeen omvangrijke Bali-litteratuur zich wat de kunst en adat betreft, het meest richt op de verre Oudheid of het Heden en voorzoover ze de ontwikkeling der bestuursinstellingen en de wording van het Westersch civilisatie-proces nevens een oeroude-Hindoebeschaving aangaat, vooral de gebeurtenissen van den Nieuwsten Tijd tot grondslag heeft, blijft hier nog wel eenige ruimte over voor historische beschouwingen omtrent Bali in de periode, toen ons koloniaal bestuur zich in Indië „vaste voet en dominie" verzekerde.

Ter inleiding van een en ander ga echter een beknopte biographische schets van Hendrik Brouwer vooraf, opdat men wete, waarom juist *zijn* belangstelling zich moest richten op Bali.

Waar en wanneer Hendrik Brouwer precies geboren is, kon tot dusverre niet achterhaald worden, in elk geval òf in 1581 òf in 1582. Van zijn jeugd en opleiding is al evenmin iets bekend, alleen weten we, dat hij in 1606 voor het eerst naar Indië vertrok als secretaris van den Breeden Raad op het vlaggeschip van den admiraal der vloot, Paulus van Caerden, die met negen schepen de Portugeezen uit Mozambique trachtte te verdrijven, om vervolgens Goa in Voor-Indië, de bekende stapelplaats van onze toen nog geduchte concurrenten in de Indische wateren, te veroveren, maar al deze „exploicten" hadden weinig succes en Brouwer had alleen het voordeel, dat hij op deze tochten veel van

de „Oost" zag. Vervolgens kruiste hij op de vloot van Van Caerden door de Molukken, keerde misschien voor korten tijd naar het vaderland terug, doch was in elk geval in 1610 weer op weg naar Indië en thans nog wel als chef of commandeur van drie schepen: de Roode Leeuw met de Pijlen, de Goude en Der Veer. In den zomer van 1611 voor Bantam gekomen, ging zijn reis nu eerst langs de Noordkust van Java, vervolgens naar de Molukken en terug over Makassar weer langs Java's Noorderstrand. Op deze reis moest Brouwer in opdracht van den G.-G. Both contrôle uitoefenen op de richtige naleving der gesloten contracten met den inlandschen bestuurder van Djakatra, die aan den Nederlandschen landvoogd de toezegging had gedaan, om de Portugeezen en Spanjaarden niet meer in zijn gebied te zullen toelaten, aan de Compagnie bouwterrein in zijn stad afstond, alles in ruil met hulp van onzen kant tegen zijn vijanden. Maar in de practijk bleken deze beloften zonder toezicht en dwang onzerzijds ijdel, wijl „de Coninck zeer noode van de plaetse scheyden" wilde en alleen de geschenken van Brouwer, de hoop op toeneming van den handel en contrôle bewerkten, dat de beloften beter nageleefd werden.

In 1612 moest hij op last van G.-G. Both, — die i.p. met den voortvarenden, goedronden Brouwer niet best over den weg kon! — naar Japan, om daar de leiding van het Nederl. kantoor te Hirado (Firato of Firando) op zich te nemen als opvolger van Specx, die er van 1606—'13 zijn residentie had gehad. Een der Japansche exportartikelen was destijds zilver, dat de Heeren XVIIen als een winstgevend handelsobject beschouwden, in ruil waarvoor de uit onze Indische factorijen ingeladen schepen specerijen en Chineesche waren als zijde en porselein aanboden, waardoor een geheel nieuwe commercie ontstond. Nog in hetzelfde jaar maakte Brouwer zijn opwachting bij het paleis te Yedo ter begroeting van den Sjogoen, den werkelijken bestuurder van het land der Rijzende Zon. Deze, als Iye-yasoe in de Japansche geschiedenis bekend, was zeer ingenomen met Brouwer's komst en nog meer met den in het Spaansch gestelden brief van Prins Maurits, in verband waarmee de Sjogoen Brouwer een in dezelfde taal geschreven missive voor den Gouverneur-Generaal meegaf. Na uitwisseling der wederzijdsche geschenken en tal van fraaie beloften keerde hij weer naar zijn factorij terug, om aldaar reeds in Augustus 1614 opnieuw door Specx vervangen te worden, waardoor hij in October van het daarop volgende jaar gelegenheid kreeg naar het vaderland terug te keeren, om als Bewindhebber in de kamer Amsterdam van de V. O. C. in patria gedurende meer dan 15 jaar winst te doen met zijn ervaringen,

in Compagnie's gebied opgedaan. Bij herhaling werd daarvan door Heeren XVIIen een gretig gebruik gemaakt.

Daardoor was hij ook the right man on the right place, om met andere bewindhebbers der V. O. C. aan het gezantschap der Staten-Generaal te worden toegevoegd, dat van Dec. 1621 tot Februari 1623 in Engeland verbleef, om de gespannen verhouding tusschen dat land en onze Republiek inzake geschilpunten, die de koloniale belangen van beide landen raakten, weder in een betere verstandhouding te veranderen. Engelands koning, Jacobus I, was even verontwaardigd als naijverig op onze positie in Oost-Indië, schold de Nederlandsche kolonisten voor bloedzuigers, achtte Coen de galg waard en was allesbehalve hoffelijk jegens de gezanten eener bevriende mogendheid. Brouwer en andere bewindhebbers schijnen bij die gelegenheid ook nog al van leer te zijn getrokken, althans de representanten der V. O. C., die immers maar kooplieden en schippers waren in de oogen der diplomaten, kregen van de gezanten der Staten-Generaal de vermaning om in dit geval een blad voor den mond te nemen. Hun standpunt was in 't belang der algemeene Europeesche politiek en daarvoor moest de koloniale staatkunde of te wel het belang der Compagnie wijken en zoo kwam het verdrag van Januari 1623 tusschen de Engelsche en Nederlandsche Compagnie tot stand tot groote ergernis van Coen, die zich daarover weldra zoo hoonend zou uitlaten aan het adres der Heeren XVIIen en Bewindhebberen, hoewel ook dezen de regeling hunner koloniale belangen gaarne anders hadden gezien! Maar voorloopig was het parool nog toegeven, vooral toen na de beëindiging van het Twaalfjarig Bestand de hernieuwde krijg met Spanje tot voorzichtigheid in het voeren der buitenlandsche politiek noopte,

Nog meerdere malen nadien verscheen Hendrik Brouwer als deskundig Bewindhebber in de vergadering van Heeren XVIIen, om zijn oordeel te doen weten en van advies te dienen bij de oplossing der koloniale problemen, die telkens een ander aspect vertoonden, het laatst in Februari 1632, toen het opnieuw Engeland was, dat ons den voet in Indië dwars zette. Behalve deze moeilijkheden hadden de Heeren XVIIen er nog andere op te lossen, die niet bleken weggenomen te kunnen worden door het beleid van den regeerenden landvoogd Jacques Specx, n.l. de toename der uitgaven voor de verdediging van Compagnie's bezit in Indië en het ondermijnen van Compagnie's monopolie door toename van den particulieren handel der vrijburgers, ontslagen soldaten en ambtenaren der V. O. C. De G.-G. Specx beteugelde naar het oordeel der Heeren XVIIen deze „particuliere commercie" op onvoldoende wijze, gaf te veel geld uit voor de fortifica-

ties, speciaal te Batavia en nam ook een te zelfstandige positie in, die der Compagnie financieel niet voordeelig was. Hieruit werd de tegenstelling geboren, die de Heeren XVIIen en de Bewindhebbers maakte tot „directeuren eener handelsvennootschap", gelijk Mr. Heeres eens zoo juist kenschetste, terwijl de Gouverneurs-Generaal en hun Raden naar voren kwamen als „bestuurders van een mogendheid"; voor de eersten speelde de commercie, dus een voordeelige balans, de hoofdrol, doch de eigenlijke regeerders in Indië hadden zoowel op de belangen van den handel als op een beleidvolle politiek te letten, niet het minst een politiek met het zwaard in de vuist.

Dat deze tegenstelling reeds in de periode der vestiging van ons gezag in Indië zich toespitste, blijkt uit een schrijven vol misnoegen van het Opperbestuur der V. O. C. in Nederland aan den G.-G. Specx, prachtig staal van het wezen der koloniale politiek in het jaar, dat Brouwer diens opvolger moest worden. Zie hier enkele regelen uit die missive, waarvan de gebiedende toon verontwaardiging en ingehouden woede beide maskeeren:

„Wy beclagen ons grootelyks, dat onse orders in onse missiven, successive gegeven, niet gevolgd worden of ook zelfs niet beantwoord. *Onze* order moet *uw* wet en regel zijn, *uwe* discoursen en mededeelingen om *ons* te dienen van advies en om *onze* orders daarop te verwachten. Of wij al veel schrijven en ordonneren, bevinden wy nogthans tot ons groot leedwezen, dat er op het voornaamste weinig gelet wordt, namelijk dat alle onnuttige onkosten en fortificatien besneden, de behoorlijke vereischte zuinigheid behartigd en dat de schadelijke inkruipsels van particulieren handel met ernst worden geweerd. Ook kunnen wij niet voorbijgaan, dat wy met de laatste teruggekeerde vloten geen resolutiën der Hooge Regering hebben ontvangen en dat wij onderrigt zijn, dat er geen resolutien zijn geregisteerd, dat er weinig vergadering gehouden wordt; in één woord, dat de loffelijke orde van de heeren Coen en Carpentier[1]) in velen niet is achtervolgd."[2]) Commentaar overbodig!

Na zoo'n aan duidelijkheid niet te wenschen overlatenden brief werd op verdere samenwerking blijkbaar geen prijs gesteld; Specx kreeg als G.-G. zijn congé en Brouwer werd zijn opvolger. 11 Maart 1632 was hij benoemd geworden, 15 Maart volgde zijn beëediging in handen van den stadhouder „volgens den artyckelbrieff en gebruijck daartoe gerequireert" en den 17den werd het

---

[1]) Jan Pietersz Coen G.-G. 1619—'23 en 1627—'29; Pieter de Carpentier 1623—'27.

[2]) Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, De opkomst van het Nederlandsch Gezag over Java, Verzameling Onuitgegeven Stukken, dl. V, blz. XCVII.

concept daarvan in de vergadering der Heeren XVIIen gearresteerd [1]). Het slot dezer „instructie voor den Gouverneur-Generaal H. Brouwer en de Raden van Indië" eindigde met deze vaderlijke vermaning: „Eyndelyck, gelyck alle deugden haer gevolg krygen uyt een goet opperhooft en voorganger, soo oock UE. en desselfs Raden met goede exempelen in de justitie, politie, handel en alles 't geen daeraen verder dependeert, mogen betoonen, dat UE. het welvaeren van de loffelycke vereenigde g'octroyeerde Oost-Indische Compe. soo ter harten gaet, dat daervan de vruchten sullen mogen te gemoet sien, waertoe Godt bidden UE. voor alle onheylen en ongeluck te bewaeren, *den handel van India onder UE. beleyt te seegenen en onder syn heylige bescherminge te willen onderhouden*" [2]). De bevordering van den handel in 't voordeel der V. O. C. was ook hier de alpha en omega!

Reeds den 18den April 1632 vertrok de nieuw benoemde G.-G. Brouwer met het schip de „Sutphen" van de Tesselsche reede als commandeur van een vloot van 5 schepen, die den 5en September van dat jaar veilig voor Batavia ankerden. Met de vereischte solemniteit nam de nieuwe functionaris het ambt over van zijn voorganger Specx om beter dan deze in den geest der Heeren XVIIen en Bewindhebbers te regeeren.

Is hem dat in zijn korte bestuursperiode gelukt? Moest ook hij niet reeds spoedig erkennen, dat de nog immer wankele positie der Compagnie buiten het gebied van Batavia en Ommelanden noodzakelijk maakte de voortzetting van den oorlog tegen Bantam, op zijn hoede te zijn voor de Europeesche concurrenten in Indië: Engelschen, Portugeezen en Spanjaarden en dat het noodig was, een insluitingspolitiek tegen Mataram, den gevaarlijksten vijand der Compagnie op Java, te organiseeren? Als we voorop stellen, dat hij groote figuren als Coen en Van Diemen tot voorganger en opvolger had, die allen in hun omgeving in de schaduw stelden, dan wordt de vergelijking van een krachtige persoonlijkheid, stoeren ontdekker maar weinig geslepen diplomaat, die Brouwer ontegenzeglijk was, met de genoemde eminente grondleggers van onze koloniale macht in het Verre Oosten wel moeilijk. Daarom herinneren we aan de karakteristiek van Brouwer's persoonlijkheid en de beteekenis van zijn werk door Mr. Heeres in de volgende woorden.

„Met geen van beide, noch met Coen, noch met Van Diemen, is Brouwer als *regeeringsman* te vergelijken. Maar met hèn noemt

---

[1]) Mr. P. Mijer, Verzameling van instructiën..... voor de Regeering van Nederlandsch-Indië (Batavia, 1848), blz. 47—70.

[2]) Vgl. ook nog Mr. J. A. van der Chijs, Nederlandsch-Indisch Plakaatboek, 1602—1811, Dl. I (1602—'46), blz. 276.

men ook twee van de uitnemendste, zoo niet de twee uitnemendste landvoogden, welke de Oost-Indische Compagnie ooit in het Oosten heeft gehad. En tusschen een kenschetsing van hun tijd als grootsch en stralend en de karakteriseering als een „van weinig kracht getuigend bewind", zooals dit met Brouwers periode is geschied [1]), liggen vele schakeeringen. Met een der tusschentinten nu moet het bewind van Brouwer worden geschetst en dan zéér zeker niet met kleuren, welke nabijkomen die van het somber-grootsche van Coens tijdperk, evenmin met die doffe, welke teekenen een bestuur als van Specx, maar met kleuren, zij het minder schitterend en minder helder, die doen denken aan de tinten, gespreid over Van Diemen's glorierijke periode. Van Brouwers kort bestuur valt veel goeds te zeggen, het bekleedt een waardige plaats in den krachtigen tijd van ons koloniaal leven der 17den eeuw." Een deskundig oordeel, dat met de meening van Van Diemen, hiervoor aangehaald, overeen stemt.

In elk geval overzag hij het nog te winnen en te exploreeren terrein beter dan de Heeren XVIIen en had ook een open oog voor de mogelijkheden van de toekomst. Van West naar Oost richtte zich zijn blik om te verkennen en te annexeeren, wat daarvoor in aanmerking kwam: St. Helena in 1633 [2]), het kruisen onzer vloot in de wateren van Mozambique, plannen in verband met het eiland Mauritius, uitbreiding der handelsspheer in Mokka (Arabië) en Perzië, de bedreiging van den Portugeeschen handel tot in de nabijheid van Goa, de verbetering der commercieele voorwaarden in het rijk van den Groot-Mogol, uitbreiding der handelsbetrekkingen op de kust van Koromandel en hervatting van den handel op Bengalen.

Doch het grootste nadeel, dat den Portugeezen voor hun handel op Oost-Indië kon worden toegebracht, was de verovering van Malakka, die weliswaar eerst in 1641 plaats had, doch met welks insluiting onder Brouwer in 1633 een begin werd gemaakt, en waarvan Van Diemen getuigde: „Dese onse besettingh causeert seer slappe neeringh in Malacca, ende wij bevinden de negotie alhier in Batavia ter oorsaecke van dien dagelijcks accresseert." Verder verleende de G.-G. Brouwer den vorst van Siam hulp tegen zijn rebelsche vazal, de vorstin van Patani, waardoor de Compagnie wederom haar betrekkingen zag uitbreiden, vroegen verder gezanten van Cambodja en Cochin China te Batavia om hulp en bescherming, terwijl Annam eveneens betrekkingen aan-

---

[1]) P. J. Blok, Geschiedenis van het Nederlandsche Volk, IV, blz. 345.

[2]) Mr. Heeres, Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum, dl. I, blz. 256, v.v. 266, 214, 237. Dagh-Register, ed. Colenbrander, (1631—'34), 193, 257, 266.

knoopte met de V. O. C. Daarentegen deed Brouwer door een goed uitgeruste legermacht naar het gedeeltelijk aan ons gezag onderworpen Formosa ons prestige stijgen, wijl het op de Chineesche kust toen al jaren spookte, terwijl de relaties met Japan na 1633 weder een vlot verloop hadden [1]).

En in den Maleischen Archipel zelf richtte Brouwers belangstelling zich vooral op de Molukken, Bali, Makassar, Bandjermasin, Borneo's en Sumatra's Oostkust en wat Java betreft het op een afstand houden van Bantam en Mataram. Toegegeven, dat Brouwers koloniale politiek, welke hij in de Molukken volgde als voortzetting van die zijner voorgangers, te halfslachtig en weifelend was, bedenke men anderzijds, dat het weer de Bewindhebbers waren, die hem een bestuurder voor het Gouvernement Ambon opdrongen, waardoor in 1635 en '36 een chaos ontstond, die voor de Compagnie noodlottig dreigde te worden, doch welk onheil door het kordaat optreden zoowel van Brouwer als Van Diemen nog tijdig voorkomen kon worden. Maar de zending naar Bali was het vooral, die niet alleen de afgebroken betrekkingen van jaren her weder vermocht op te vatten, maar ook een der oudste vraagbaken deed ontstaan betreffende onze kennis van land en volk op dit wonderschoone eiland, zoo geheel verschillend van de groote Soenda-eilanden. En daar het nu verder deze rapporten betreffende Bali zijn, die ons in dit opstel nog zullen bezighouden, dienen wij afscheid te nemen van het andere deel der taak, die Brouwer zich als zijn levenswerk had gesteld: de grootmaking der V. O. C. als handelsvennootschap zoowel als bestuursorgaan in Oost-Indië en, toen hem daartoe niet langer de gelegenheid werd geschonken, noch als G.-G., noch als Bewindhebber, door zich beschikbaar te stellen om de leiding op zich te nemen van de „voyage", ondernomen door de directeuren der Westindische Compagnie in 1642, aan welke onderneming veel was gelegen en die ten slotte den naarstigen ontdekker en avontuurlijken zwerver Hendrik Brouwer heeft doen sneven op het bijzondere veld van zijn eer [2]). In October van genoemd jaar bevorderd

---

[1]) L. C. D. van Dijk, Japan, 1858, blz. 39 v.v., O. Nachod, Japan, 1897, 149 f.f.; *De Indische Gids*, 1895, blz. 3.

[2]) Evenals Gerard van Spaan in zijn „Opkomst der Oost-Indische Compagnie" (R'dam 1711), omtrent Brouwer den loftrompet blies in rijmpjes als deze:

„Den braven Heindrik Brouwer,
Dat was een nobel man, en ook geen kleine klouwer
Van 't Portugeesche volk: Hij was niet traag, noch stug,
Maar joeg haar vigiland de vliegen van den rug",

volgde de brave Ds. François Valentijn hem daarin getrouw na, echter meer beschrijvend en dus episch dan lyrisch:

tot „Directeur-Generaal vande negotie ende handelinge van Chily ende de ontdeckinge vander Zuijderlanden inde limitten vant octroij" (der Westindische Compagnie), zeilde Brouwer 7 November 1642 wederom af van de Tesselsche reede als tien jaar tevoren, doch nu naar 't Westen met bestemming naar de Braziliaansche verfhouthaven Pernambuco, van waaruit de Chileensche expeditie ondernomen zou worden. Maar na een aanvankelijk succes nam een „schielycke sieckte" hem in de Brouwershaven der kustplaats Castro onverwacht uit dit leven weg. Zijn gebalsemd lijk werd te Valdivia ter aarde besteld en met zijn verscheiden verdween ook het succes der onderneming, die onder commando van den vice-admiraal Elias Herckmans op niets dan schade en ongemak uitliep [1]).

Onze betrekkingen met de vorsten van Bali, tot welker herleving Brouwer zooveel had bijgedragen, dateerden reeds vanuit den tijd, toen de eerste Nederlanders om de Zuid naar Indië waren gestevend. En daarvóór hadden de Baliërs ook al andere Europeesche kooplieden in hun havens ontvangen, n.l. de Portugeezen, die relaties met de eilanders aanknoopten door bemiddeling van den vorst van Panaroekan (res. Bondowoso) als bloedverwant der Balische vorsten.

Doch de mannen van Lusitanië vonden de Baliërs niet geschikt voor den handel en hun land niet rijk genoeg aan handelswaren voor het Westen, zoodat zij de Baliërs verder met rust lieten. Een

---

„Het vriendelyk gelaat, met agtbaarheid gepaart,
In Brouwer ongemeen, geeft deftigheid aan 't wezen,
En 't groot beleid is uit de gryze kruin te lezen.
Gelukkig land, van dien Bewinds-Heer oit bewaard,
Te waardiger gekeurt het oog op hem te vesten,
Als hoofdgebieder van het Oosten en het Westen."

Die physiognomische beschrijving van Brouwers portret werd door Valentijn in proza aldus nog verder voortgezet, zeker voldoende om zich een denkbeeld te vormen van 's mans uiterlijke gesteldheid. „Hij (t.w. het portret) hangt in de groote vergaderzaal tot Batavia met zwarte kleederen met een befje daarop, en Ponjetten op de mouwen uitgeschilderd, gelijkende veel eer bedienaar des Goddelijken woords, als een Oppergebieder van Indiën, ten ware men dat aan den gouden riem om zijn middel, en aan zijn bevel-staf, merkte. Hij was grijs van hooft, had een langen en breeden grijzen baard, was lang van knevels, rijzig van gestalte, redelijk gezet van lichaam, zwart van oogen en nog redelijk bloozende en kloek van wezen, verbeeldende in allen deelen een zeer agtbaar Heer, na gissing 57 of 58 jaren, toen hij vertrok, oud", te weten bij het neerleggen van zijn ambt als G.-G.

[1]) Mr. A. Telting, De Nederlanders in Chili 1643. *De Indische Gids*, 1893. Een bijzonder bericht als nieuwsmare over dien tocht vindt men nog in het zeldzame pamflet „Tydingh uyt Brasil", Amsterdam, 1644.

toevallige gebeurtenis was het meer, dat de Engelsche kapitein Thomas Candish (or Cavendish) in Juli 1586 zich met zijn scheepsvolk voor de verwonderde oogen der Baliërs vertoonde, nadat hij van Engeland uit door de Str. van Magelhaen via de Philippijnen ook Bali aandeed[1]).

Meer opzettelijk was de ontdekkings- en onderzoekingstocht, dien de eerste Hollandsche zeevaarders naar deze streken ondernamen onder leiding van den Commies Cornelis Houtman en den schipper Jan Meulenaer, die den 2en April 1595 uit Tessel onder zeil waren gegaan met de Mauritius, Hollandia, Amsterdam en het jacht het Duifje als voorzeiler of verkenner, welke schepen, behalve de Amsterdam, die verbrand werd bij het eiland Lubok of Cornelis Houtman, den 15den Januari 1597, onder de kust van Bali ankerden in de Straat, die thans naar het eiland genoemd wordt, doch toen algemeen Str. Balambowang heette. Het „Journael van dese Reyse der Hollandtsche schepen" werd natuurlijk toen al in verschillende edities gedrukt en verspreid, te Amsterdam bij Cornelis Claesz 1598, te Middelburg bij Barent Langenes 1598, te Amsterdam bij Michiel Calvyn in 1647 en in „Begin en voortgang van de vereenigde Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compe. 1646", doch eerst de prachtige uitgaven der Linschoten-Vereeniging hebben ons met de nrs. VII en XXV die monumentale gedenkstukken bezorgd van den kloeken zeemansdurf en stouten ondernemingsgeest dier mannen van stavast, die niet praatten maar deden en al doende berekenden, waar hen de weg heen zou leiden. En lieten hen de kaarten daarvoor in den steek, dan gingen ze met Gods hulpe verder op goed geluk af, om nieuw land te ontdekken en nieuwe wegen voor den Nederlandschen handel te vinden[2]).

Ook het eiland Bali werd bij die gelegenheid aangedaan en voor het eerst door Hollandsche zeelui verkend en geëxploreerd,

---

[1]) Vertaald vindt men de beschrijving van dezen Engelschen ontdekkingstocht in een te A'dam reeds in 1598 bij Cornelis Claesz., uitgekomen itinerarium onder den titel van „Beschrijvinge van de overtreffelijke ende wijdtvermaerde Zeevaert van den Edelen Heer ende meester Thomas Candish enz. uytghevaren den 21en Julij 1586 ende wederom ghekeert den 9den Sept. 1588.

[2]) Men vergelijke „Werken Linschoten-Vereeniging" (VII) „De Eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. Rouffaer en J. W. IJzerman. I. d'Eerste boek van Willem Lodewijcksz. 1915. (XXV). Alsvoren, II. De oudste journalen der reis: Verhael (1597), Journael (1598), Van der Does (H.S.). 1925". Het daarbij behoorende verslag over de lotgevallen der koene zeevaarders op Bali werd reeds in 1856 door den verdienstelijken historicus en koloniale specialiteit zijner dagen, P. A. Leupe, uitgegeven in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Neêrlandsch Indië" van dat jaar.

zoodat Aernoudt Lintgens, de rapporteur, er een buitengewoon interessant relaas van kon overlegen, dat hij als adelborst op het schip van Paulus van Caerden overleverde aan Jan Jansz. Kaerel Jr., den zoon van een der Bewindhebbers, die dezen tocht mede had gefinancierd. De zoon was mede uitgevaren als ondercommies op den bodem Amsterdam, waarop zich ook Willem Lodewijcksz. bevond, wien wij het journaal danken, dat in 1598 het eerst bij Cornelis Claesz. te Amsterdam in druk verscheen.

Het „verhael van 't gheene mij (Aernoudt Lintgensz.) op 't eijlandt van Baelle (Bali) wedervaeren is, terwijl ick er aen landt ben gheweest", loopt van 9 tot en met 16 Februari (1597) en behelst heel in 't kort weergegeven de volgende bijzonderheden betreffende zeden en gebruiken, land en volk en mogelijkheden ten aanzien van den handel. De adelborst was met een Portugeeschen matroos Juan op den avond van den 9den Februari op Bali aan wal gegaan, waar hij al spoedig een anderen bekende, Manuel Roedenborrich aantrof, die zijn opwachting had gemaakt bij den Kiai Loerah („Keijloer"), in rang volgende op den „Koning" en diens rechterhand zijnde, zoodat zich al heel gauw een gesprek ontspon over de vraag, waarom niet de schipper Paulus van Caerden doch de adelborst Aernoudt Lintgensz. aan wal was gekomen. Deze, diplomatiek aangelegd zijnde, pareerde handig de ontevredenheid des onderkonings, door te zeggen, dat de schipper, die al vóór hem op het eiland was geweest, had doen weten, „dat den Coninck begheerde veranderinge van persoonnen te sien van onse natie, ende tot dien eijnde ben ick aen landt ghecommen, waer in den Keyloer well te vreden was."

Ze gingen nu naar diens paleis „in de stadt van Coutaen" of Couteraes, waarbinnen ook de koning resideerde, die deze Hollanders eveneens gaarne van aangezicht tot aangezicht wenschte te zien, vooral toen een bode, gezonden naar Jan Meulenaer's schip, gezagvoerder van de Mauritius geweest zijnde, doch den 25sten December 1596 onderweg overleden, den koning twee brieven had doen toekomen, waarvan hij gaarne den inhoud wenschte te weten. Inderhaast werden eenige geschenken voor den vorst bijeengebracht: „christaellijne glaesen, coerrael ende wadt gelts", dit laatste, omdat de inlandsche vorsten zoo gaarne Europeesche muntstukken hadden, terwijl de Kiai Loerah met een kinderlijk verlangen uitzag naar het gele en gebloemde fluweel, dat de schipper, Paulus van Caerden, hem had toegezegd, en toen ging het den volgenden dag in optocht naar het hof van den koning. Door zeven trappen op en af te klimmen, bereikte het gezelschap eindelijk Zijne Hoogheid, die met Oostersche waardigheid en rust zich behaaglijk had neergevlijd „onder

een huijsken van houdt ghemaeckt, op een solderinghe, omtrent drij voeten van d'aerde, met ghecloven riet bedeckt; ende sijn eene voet hangende van de solderinghe, wierde ghehouden in de handt van een Edelman om te rusten."

De koning reikte nu aan den adelborst de twee brieven, hem toegezonden van den genoemden Hollandschen bodem, over en verzocht den inhoud hem overluid voor te lezen en daarna dien door een Portugeeschen tolk, waarvoor Manuel fungeerde, te verklaren. Daarna werden de geschenken aangeboden, waarvan de vorst speciaal de munten, zes stukken (realen) van achten gewikkeld in papier, bewonderde en waardeerde. Toen moest de adelborst allerlei vragen, hem door den koning gesteld, beantwoorden, omtrent het geschut der Hollander, hoe het mogelijk was, dat op een schip „soo luttel volcks soo veel geschut conde voeren ende regheeren", de behandeling van het musket en de wereldkaart, die de vorst bij de eerste de beste gelegenheid wenschte te zien. Aardig is ook het volgende. „Ende den Coninck vraeghde ons, hoe oudt wij waeren, ick andtwoorde omtrent de 25 jaeren ende Roedenboerrich omtrent de 23 jaeren; ende offen wij alle getroudt waeren, daerop ik antwoorde: neen. Ende ick verhaelde, dat in ons landt de manier was niet onder de 26 jaeren te trouwen, daer hij seer in verwondert was ende vertrock (d.w.z. zeide), dat op 't eilandt van Baelle de manier was de jonghe mans te twaelff jaeren te trouwen ende de dochters te negen jaeren oudt sijnde trouwen".

Toen de conferentie was afgeloopen, gaf de vorst aan zijn „adjunct" een wenk op te staan en beval den Hollanders met den onderkoning te vertrekken, die den vorst bij hun afscheid de eer bewezen, welke hem volgens zijn hoogen rang toekwam en natuurlijk op Hollandsche manier, „dat haerlieden vreemdt dochte; want sij slaen beijde handen te gaeder ende heffen se naer 't aensijcht ende nijghen met het hoofd naer de aerde ende gaen soo van den Coninck wech."

Deze was een flink gebouwd manspersoon van middelbaren leeftijd, den titel voerende van „Raeij de Baelle" (Radja di Bali), had meer dan 200 vrouwen, een zoon van 20 jaar, die hem opvolgen zou en nog twee kleine kinderen, die steeds in zijn gevolg tusschen edellieden op den grond zaten. Een andere, wel allermalste hofetiquette bestond in het volgende: „Desen Coninck heeft wel vijfftich mismaeckte menschen, soo dwerchgen als andere, die van joncks aen de beenen ende de armen gebonden sijn ende sitten *ghelijck de figueren van de hechten op haer ponjaerts*, daer den Coninck sijn genoechte in neempt. Ende alsoo 't een man is ende van alle natie uijt vreemde landen in sijn Hoff

heeft ende noch daegelijcx siet te crijgen, die hij alle vrientschappe aendoet om als se de taele connen, dan raet ende daet van haer lieden neemen; ende is *seer ghenegen tot vreemde natien.*" Natuurlijk moest een dergelijke cosmopolitische vorst ook de schepen der Hollanders zien, waartoe hij op een „overdeckte kar van hout, op vier pijlaeren, fraeij ghewrocht ende uijtgehouden ende met twee wielen", bespannen met twee witte, fraai beslagen buffels, werd vervoerd en waarop niemand naast noch vóór of achter hem plaats mocht nemen, zelfs de voerman niet. Deze vorstelijke koets werd geconvoyeerd door 30, met fraai beschilderde spiesen gewapende mannen in de voorhoede en 5 à 6 honderd lijfgardes er achter „met allderhande gheweer op haer manier, soo men seijt met sillever beslaeghen; sommighe met spatten ende schilden ende haer pijllkoockers altijt op 't lijff, vol fenijnighe pijlen der in, ende des Coninckx ponjaert wort van een Edelman gedraeghen, die altijd bij den Coninck... is. Ende het ghevest van de ponjaert is van fijnen goudt, wel twee pondt swaer weghende; alsoo ick er noch wel 14 ponjaerden de Edellieden op het lijff sien hebben (soo se in den raet saeten), dan gheen van alle die ponijaerden waeren soo fraeij gewrocht ende ingheleijt aen de schee ende aen den rinck van alderhande ghesteenten als des Coninckx ponijaert was ende mij verwonderde de costelijckheijt van 't ghesteente", aldus onze rapporteur.

Doch geweer en kogels zoomede ander munitie voor het schietgerei waren bij de Baliërs slecht in orde, trouwens zij hadden maar weinig musketten en bedienden zich meest van steekwapens en pijlen, waarvan het arsenaal in het paleis van den Kiai Loerah was. Diens goederen kwamen aan den koning, wanneer de adjunct kwam te overlijden, voordat zijn wettige kinderen in 't huwelijk waren getreden. Beiden, de koning en zijn adjunct, waren de rijksten van het land, hadden in hun paleizen tal van met goud en edelgesteenten beslagen wapens, gouden eet- en drinkgerei en allerlei andere voorwerpen, vervaardigd uit edel metaal. Hun paleizen waren zoowel schatkamers als arsenalen.

Bij een volgende audiëntie te paleize werd ook gediscussiëerd over geschikte ligplaatsen der schepen, mogelijkheid van handelstransacties, voortbrengselen van het eiland, en andere ruilobjecten. „Meende wel voor een schip op 't eijlandt van Baelle te becomen is; waer 't dan niet in dese stadt, dan in de stadt, waer de joncken in de rivier comen (thans Pabean Boeleleng en Singaradja), want verhaelde, *dat se van Moluccos daer comen;* ende ick vraeghde, off geen neutemuscaet ende foelije te becomen en waer, andtwoorde: jae, dan niet veel, ende seijde seer duijr waeren, wandt den Kijloer eijschte wel voor dese vier sackiens tien

stucken van achten" (ruim *f* 25), Porselein en geweven stoffen werden geruild tegen het goud van China en Sumatra, hoewel op Bali zelf ook goudmijnen waren bij het gebergte, waarvan de Goenoeng Bratan met het beroemde meer van dien naam het middelpunt vormde; ‚dan den Coninck en laeter niet uijtgraeven dan somtijds, als 't hem in de sin compt; ende den Coninck heeft er een stadt bij liggen met wacht, om acht der op te nemen, om van anderen niet bespiet te worden, waerde mijnen liggen"! Vooral de handel in geweven en op andere wijze gemaakte kleeding, „die deur gants Indië gevoert worden", was een der belangrijkste bestaansmiddelen der Baliërs.

Van 's lands zeden werd natuurlijk het eerste de weduwenverbranding gemeld, hoewel slechts met enkele woorden. „Wanneer hier eenige groote meester sterft, so sijn der sommige van sijn vrouwen, die hem liefst hebben, verbranden haer selven met een groote ceremonije ende wordt onder huerlieden voor een ghroote eere gehouden; soo datter al te mets 50 ofte 60 vrouwen huer levendich in 't vier werpen ende verbranden om een persoons will, ende omdat de usantie hier te lande soo is." Ook kwam de adelborst op den morgen van den 12den Februari bij de rivier een aantal vrouwen tegen, die in zilveren schalen, op het hoofd gedragen en geconvoyeerd door een twintigtal spiesdragers, het bad- en waschwater voor den vorst haalden uit de rivier, als het water nog koel was en voor welk gezelschap een ieder uit den weg moest gaan.

Op zijn beurt gaf adelborst Aernoudt hoog op van de strijdmachten der Hollandsche natie, zeker om indruk te maken. Ons leger zou toen bestaan hebben uit 30.000 man te paard, 50.000 man te voet, „die alle gaeder in 'tharnas sijn van 't hooft tot de voeten, soo dat men er met geen roer deur schieten can, ende gebruijcken allerhande geweer." De vorst ging mee in den oorlog om steden te belegeren en veldslagen te winnen, voerde wel 100 stukken zwaar geschut mee, waarvan het kleinste nog grooter was dan het grootste op de Hollandsche schepen aan de reede van Bali, hetwelk op zijn verzoek voor den Balischen koning was opgemeten. „Ende dede mij vraeghen, hoe onse Conincks naem was, waerop ik andtwoorde: *Maurits de Nassouw*, dat den Kijloer opschreeff, ende vraeghde mij, hoe oudt hij wel was; ick andtwoorde: omtrent de dartigh jaeren[1]); ende off hij al getrout was, daer ick op andtwoorde: neen, daer den Kijloer seer in verwondert was, dat een Coninck soo lang wacht, om niet in tijts te trouwen, om kinderen te meugen crijgen, die 't Coningrijck soude meugen besitten, off den Coninck in den crijgh subijtelijck afflijvich quam te worden."

[1]) Prins Maurits werd n.l. 14 November 1567 te Dillenburg geboren.

Trouwens met de kaart in de hand bedotte Aernoudt den „Kijloer" door te vertellen, dat China nog niet zoo groot was als Nederland; „doen wees ick Nederlandt, Duijtslandt, Oostlandt, Noorwegen ende een stuck van Moscoviën, *dan gaff het all den naem van Hollandt.*" En natuurlijk kreeg Hollands eerste koopstad Amsterdam ook een mooie beurt in dit verhaal: 4000 schepen voeren er af en aan, op één dag waren er zelfs 700 uitgeklaard! Ook de ouderwetsche Hollandsche winters konden de tegenstelling met het land van Orienten verscherpen, „ende ick verhaelde, dat het waeter deur de harde coude in een nacht soo hardt word, datter een man over 't water loopen can, alsoo sij het woord vriesen niet verstaen en conden."

De toepassing der „nauwe justitie" hier te lande was volgens den adelborst destijds wel een heel merkwaardige: „wie eenen dootslagh doet, moet met den dooden begraven worden, sonder eenigh genaede met te hebben." Ontkwam de moordenaar echter, dan bleef het lijk van de(n) verslagene nog vijf of zes dagen in een gesloten kist boven de aarde in afwachting op de arrestatie van den doodslager, zeker een merkwaardig feit voor de geschiedenis der criminalistiek in Nederland! Een dergelijke berechting en straftoepassing vonden wel genade in de oogen der ook op dat stuk wreede Balische bestuurders, die geen andere justitie deden dan met de kris, waarmee den misdadiger in het hart werd getroffen, terwijl hij aan een paal stond vastgebonden, waarna onmiddellijk de begrafenis volgde. Weg er mee!

Toen er een edelman kwam „met een brieff op blaederen van boomen geschreven, met een punt van een mes, dat den Kijloer met ons drijen voor den Coninck comen soude ende brengen de presenten met de caert mee", volgde wederom een geographische explicatie van de gemaakte zeereis, waarbij de opmerking gemaakt werd „dat het Eijlandt van Baelle soo cleijn in de caert lagh", dat de Hollanders zulk een lange reis van tusschen de 4 en 5 duizend mijlen hadden gemaakt en reeds bijna twee jaren van huis waren, terwijl de vorst zich er zeer over verwonderde, dat blijkens de kaart *„den grooten Turck soo veel landts besat!"* Ook de globe, op een hoek van de kaart afgebeeld, kreeg een beurt en door al deze verklaringen stegen de Hollanders niet weinig in achting en aanzien bij den koning, „die hem seer verwonderde van de suptijlheijt van onse natye." Nu kon hij ook niet langer weigerachtig blijven in het laten vertrekken van de Hollandsche ontdekkers, met wier aanwezigheid op zijn gebied hij zich bij voortduring ook door geschenken zeer ingenomen toonde; de gasten kregen een heerlijk banket van 's konings wege, aangereikt door twaalf vrouwen uit zijn paleis en geserveerd in prachtige, gecise-

leerde koperen bekkens, wel acht gerechten met wijn toe. Telkens weer verwonderde de koning zich over de handigheid der onzen, hun smaak en hun durf, hun kennis en zeemanschap, „van onse nasije van alle dingen soo vernuftig te wesen." Bij dezulken moest hij in de gunst trachten te komen!

Twee dagen voor het vertrek liet de koning nog door een edelman vragen „offen se in ons landt de Javaense spraeck wel conden, alsoo den Coninck een brieff aen onsen *Coninck Maurits de Nassouw* wilde schrijven; ende hem vereeren een ponijaert met een van sijne dwergen uijt de 50 mismaeckte menschen, die den Coninck in sijn paleijs heeft", opnieuw een bewijs, hoezeer de koning zijn best deed om het den Hollanders en hun vorst aangenaam te maken en met onze natie vriendschappelijke betrekkingen aan te knoopen. Het antwoord, dat Aernoudt op die vraag gaf, typeerde ook weer den handigen zeeman met zijn flair om indruk te maken en straks des te beter negotie te kunnen doen: „de Javaense spraeck (in ons land) noch niet bekendt is, dan hier in de schepen sijnder sommige, die de Javaense spraeck verstaen, alsoo wij tolcken hebben, die met ons waeren, die sij Djoeroe bassa noemen, die de Javaense en Maleijtse talen wel connen; dan waer 't dat den Coninck in Arabisch, Turx, Grieckx, Latijn ofte Portugies een brieff dede schrijven, ende van den Coninck onderteekent, dat een van die talen onsen Coninck wel verstaet. Want wij hebben noch brieven in die tael geschreven ende van onsen Coninck onderteijkent, om, offen wij aen eenige landen quamen, die te tonen, om vrientschap met die Coningen van die landen te maecken, daer toe wij dese reijs begonnen hebben. Het welke den Kijloer seer wel behaeghde, ende andtwoorde: dat den Coninck oock anders niet en socht, dan alle vruntschap ons te bewijsen, dat mogelijcken waer; ende alle 't geene den Coninck in sijn landt heeft, is tot dienst van de capiteijnen ende schepen, soo lange wij hier onder 't eijlandt souden mogen blijven leggen. Waarop ick andtwoorde: dat de capiteijnen uijt de schepen oock anders niet en soecken, dan alle vruntschap met den Coninck te houden; dat den Conink met der tijt wel vernemen sal, *wat voor een natije wij lieden sijn*."

* * *

Maar dat zou dan eerst door de commissie van den G.-G. Hendrik Brouwer en haar resultaten in en na 1633 moeten blijken, want in het eerste kwartaal der 17de eeuw lieten onze voorouders zich maar weinig aan Bali gelegen liggen, hoe goed dan ook de weg daartoe door de eerste ontdekkers der zeevaart naar Indië uitgestippeld en gebaand was. Na deze heusche introductie door den Balischen vorst en zijn Shabander, welke de Hollanders in een

meer begunstigde positie plaatste ten opzichte van de andere Europeesche kolonisten, volgde, wat de kolonisatie van en handel met Bali betrof, een tijd van stilstand, die weldra achteruitgang zou blijken. Wel was er een Hollandsche loge, doch die schijnt noch van eenigen duur noch van eenige beteekenis te zijn geweest, zoodat de logeboeken van Bali gedurende de periode 1620 en '21 reeds blijkens een opgave van 12 Dec. 1647 niet meer ten Soldijkantore te Batavia voorhanden waren.

Tegen den tijd, dat Brouwer, Jacques Specx als G.-G. zou opvolgen, bestonden de handelsbetrekkingen met Bali nog wel in dien zin, dat onze retourvloot het eiland van de Molukken uit aandeed, maar de verhouding was toch allesbehalve rooskleurig. Onze zeelieden voelden zich voortduring bedreigd door zeeschuimende Baliërs en hun heulen met den gevreesden Mataramschen vijand.

Grissee en Panaroekan op Oost-Java waren voor de onzen de stations, die de verbinding met Bali onderhielden en van waaruit de producten werden opgeladen, gelijk uit het Dagh-Register over de jaren van Brouwers gouverneurschap blijkt[1]). Maar ook vindt men daarin alerlei klachten van onze schippers en kooplieden over slechte behandeling, door hen van de zijde der Baliërs ondervonden: „Item beclaeght hem seer over de groote insolentiën door die van Balamboangh en Balij gepleecht, alsmede over de affronten bij d'onse aldaer geleden, midsgaders den moort aen eenen Jan Arentsen van Nieuwsiel[2]) op den 26en passato begaen, *daerop noch reparatie noch satisfactie gevallen is.*"

Dat was in de laatste week van Juli 1631. Nog slechts een maand later vielen er al weer klachten over de zeeroovers in het gebied van Pamenoekan, die een schipper en drie matrozen hadden vermoord, toen deze zich in dit onveilig kustterrein even aan land hadden gewaagd „en haer in de ruijchte in embuschade geleijt hadden." De koopman van het schip, die zulks rapporteerde, wist mee te deelen „dat de inwoonders van Pamenucan staen ende sorteren onder de juresdictie van den Coninck van Balij, hebbende haer oude stadt aen strandt op een bequaeme plaetse gelegen, uijt vreese van die van Madura en andere daeromtrent gelegen Javanen, verlaten, en haer omtrent ses mijlen landtwaerts in begeven, dan in gevalle wij jaerlijcx met onse schepen daer quaemen handelen, souden wel resolveren haere oude stadt, die noch bemuert en tamelijck groot in begrijp is, in

[1]) „Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia vant passeerende daer ter plaetse als over geheel Nederlandts-India. Anno 1631—1634", uitgegeven onder toezicht van Dr. H. T. Colenbrander, 1898, passim.

[2]) Nijezijl in de prov. Groningen.

te nemen en te bebouwen" [1]). Behalve van den kant van Oost-Java en Madoera werd Bali ook nog bedreigd door de Makassaren, waaromtrent in het begin September 1631 de geruchten gingen, „dat de Coninck van Macassar met 5000 stucx vaertuijch gereet lagh, van meeninghe sijnde nae Balij aff te comen, en dat aff te loopen."

Toen Brouwer onderweg was om het landvoogdelijk ambt te aanvaarden, kwam uit Balimboang een „seecker cleijn burgers jachtgen", geladen met 250 Balische varkens, maar de schipper er van rapporteerde tevens, dat de rijstuitvoer uit Bali stop gezet was en door dit „scherp geboth geen rijs mocht uytgevoert werden noch niet te becoomen en was; item, dat het schip Schiedam voor Pamanucan gecoomen was en dat tot noch toe weynich beesten becoomen hadde." Op allerlei wijzen werden de transacties op en rondom Bali getraineerd. En de handel op Bali en Balimboang was als welkom tusschenstation in de vaart van het Westen naar het Oosten van den Archipel toch van zooveel beteekenis. Nog in Januari 1633 kreeg de schipper van het jacht Bommel met bestemming naar Banda opdracht, om en passant een der beide stations aan te loopen en ten behoeve der Bandaneezen vooral op Bali „sooveel groff vee ende varckens (te) procureeren, als hem doenlijcken sal weesen."

Maar behalve dit commercieele doelpunt stond inzonderheid den G.-G. Hendrik Brouwer nog de vervulling van een anderen wensch voor den geest, t.w. Bali opnieuw tot politieken bondgenoot te krijgen in den strijd tegen den gemeenschappelijken vijand Mataram, in welk voornemen de Bataviasche vrijburger Jurriaen Courten, die in 1632 en '33 reeds een belangrijken handel op Bali dreef, maar daarbij ook door de opgerezen moeilijkheden en stagnaties veel schade leed, den landvoogd sterkte door zijn bewering, dat de Balische vorst en rijksgrooten wel genegen waren zich onder bescherming der Compagnie voor te bereiden tot een oorlog tegen Mataram. Die geruchten bleven hardnekkig aanhouden en om daarvan de volle waarheid te weten te komen, besloot de G.-G. Brouwer den Balischen vorst een „rijk present" te doen, een gezantschap met bijzondere commissie te zenden, enkele schepen aan te bieden tot het transport van rijst en andere levensbenoodigdheden voor het uit te rusten leger en last not least het eiland en zijn bewoners beter te leeren kennen, waarover hem een uitvoerig rapport moest worden overgeleverd. Het gezantschap zou bestaan uit den Opperkoopman Jan Oosterwijck, den hierboven genoemden vrijburger Courten, den infanteriekapitein Jochem Roelofsz. van Deutecom met den persoonlijken

[1]) Dagh-Register, blz. 31, 36, 37.

titel van Commandeur, indien Oosterwijck naar zijn post op de Oostkust van Sumatra zou worden geroepen, terwijl Ds. Justus Heurnius, een der bekendste predikanten in dienst der V. O. C. gedurende de 17de eeuw, op zijn doorreis naar Amboina het eiland Bali zou moeten aandoen om brieven van den G.-G. af te geven aan het hoofd van het gezantschap.

Zoo vertrok dan den 5en Februari 1633 van Batavia naar Bali het jacht Tessel „mede nemende een cargasoen, monteerende als per factuijre de somma van *f* 9709—16—14", op welken bodem ook werd vervoerd een fraai Perzisch paard en andere kleinere geschenken, welke de Opperkoopman Jan Oosterwijck in last had aan te bieden als vereering van de V. O. C. aan den vorst van Bali, „die hem van outs een vijandt vanden Mattarram gethoont heeft, ende geduijrich met den zelven in oorlooge is" om dien „bij alle moogelijcke middelen ende persuasien, tegen den voorseijden Mattarram te animeeren ende vuijt onsen naeme te belooven, dat wij sijn landt ende leeger, ingevalle tot den oorlogh met den Mattarram sal connen verstaen, tegen alle de zeemacht van Java bevrijden, ende daer en booven ter plaetse daer hij het sal begeeren, met onse scheepen overvoeren sullen alle de provijsien, die hij tot onderhout van zijn leeger, zouden moogen goedvinden te versorgen." Den 28sten derzelfde maand zeilde ook het jacht Souborch uit met bestemming naar Amboina met order en passant-Bali aan te doen en uit den mond van den gezant Oosterwijck te vernemen, in hoeverre de zaken op het eiland gevorderd waren en of men geslaagd was in het bondgenootschap met den „Coninck van Baly." Het was op dien bodem dat zich de genoemde predikant Justus Heurnius bevond, „expresselijck van hier gecommitteert, om het evangelium onder de blinde heijdenen ende Alphouresen van Ceram te vercondigen ende aldaer de christelijcke religie voor te planten" [1]).

In de week tusschen 9—18 Maart van het jaar 1633 werden deze beide schepen nog gevolgd door de jachten Batavia en Negapatnam, „waer mede aenden Coninck van Balij affgesonden wordt den capiteijn Jochum Roelofsen van Deutecom" met speciale order om dien vorst tot een oorlog met Mataram aan te porren, desnoods het commando over te nemen en zijn verdere politieke commissie naar behooren uit te voeren [2]). Wat deze heeren omtrent Bali en de Baliërs in 1633 op schrift hebben gebracht, aangevuld met den inhoud der desbetreffende officieele stukken, zullen we in een slotartikel zien.

---

[1]) Vgl. over hem Dr. J. R. Callenbach, Justus Heurnius, Nijkerk 1897, blz. 349—357.

[2]) Dagh-Register, blz. 91, 138, 147, 152, 155.

„Colonie Planten",

DOOR

G. B. J. VAN HEUVEN.

De groote pioniers, die door hun weergalooze energie den grondslag hebben gelegd voor 't koloniale gebouw, dat Nederlandsch Oost-Indië heet, hebben bij hun vaak ongeloofelijk moeilijken arbeid meestal van de zijde hunner lastgevers en broodheeren lang niet die medewerking en hulp ondervonden, waarop de ernst van hun taak hun billijkerwijze recht gaf. Ook Jan Pieterszoon Coen kon daar een woordje over meepraten, 't geen hij met de hem eigen onversaagdheid, ook waar 't zijn chefs gold, dan ook allerminst naliet te doen. In de eerste plaats moest hij, en meestal tevergeefs, voortdurend bij zijn „pennywise" Heeren Meesters blijven aandringen op 't verschaffen van de noodige middelen tot 't voeren van 's Compagnie's *„Negotie"* en tot 't vestigen van haar gezag in de Oostersche landen, waar hij met zijn helpers *„sittende was met de vijantschap van alle de werelt op den hals"*. Onafgebroken had hij een hardnekkigen strijd te voeren tegen de overdreven bedachtzaamheid en *„claechlijcke suijnicheijt ende caricheijt"* van de bewindhebbers in patria. Dat was echter niet 't eenigste; met even taaie volharding, maar alweer tot zijn allergrootste ergernis met even weinig succes, bleef dezelfde landvoogd, aan wien men toch wel allerminst een gezonden kijk op de dingen en verhoudingen in de Oostersche landen kon ontzeggen, gedurende alle de jaren van zijn gouverneur-generaalschap op de uitzending van nog een ander artikel dan geld tamboereeren. 't Woord „artikel" is hier eigenlijk wel een beetje oneerbiedig gebruikt, maar in de lijst van tijd en plaats, en vooral in verband met de opvattingen van Coen en de zijnen, mag 't toch niet al te zeer misplaatst geacht worden. We doelen hier n.l. op de steeds in iederen brief aan Heeren XVII-en weer terugkeerende klacht over 't chronische gebrek in de jonge, nog in wording zijnde kolonie aan eerbare, gezonde vrouwen en meisjes uit 't moederland. Die toch achtte hij, en zeker niet ten

onrechte, onontbeerlijk om aan een nieuwe volkplanting levenskracht en bestendigheid te geven.

„Das ewig weibliche zieht uns hinan"; dat is nu eenmaal een waarheid, die moeilijk tegen te spreken valt. En dat schijnt ook in alle tijden zoo geweest te zijn, al had ook nog geen Goethe dit gevleugelde woord de wereld in laten vliegen. Ook de eerste grondleggers van ons gezag over Indië waren 't volkomen eens met de bijbelsche uitspraak: „'t is niet goed, dat de mensch alleen zij", en Coen zelf, die met al zijn streven steeds in de eerste plaats 't belang van de jonge Compagnie op 't oog had, achtte 't voor deze bovendien een zaak van 't allerhoogste gewicht, beslissend over haar „to be or not to be", dat er op verschillende hoofdpunten in Indië geregelde, blijvende volkplantingen van moederlandsche kolonisten gevestigd zouden worden. Wel waren er natuurlijk Inlandsche vrouwen genoeg aanwezig, 't zij in vrijen staat of als slavinnen; maar zulke echtelijke, of erger nog, buitenechtelijke verhoudingen *„van gemengden bedde"* werden door den ver vooruitzienden Coen beschouwd als finaal in strijd met de belangen van 's-Compagnies *„gesagh ende commercie"*.

Zeker, geld, de ziel van de negotie, kon hij natuurlijk niet missen! en ook soldaten, schepen en oorlogsbenoodigdheden dienden hem in ruime mate gezonden te worden! evenals *„eenige godtvruchtige, eerewaerdige, cloecke, verstandige predicanten; geen hoovaerdige, ongeschicte, onwetende idioten (gelijck eenige dienaers geweest zijn), geen huurlingen, maar rechte herders, die niet na de Indiën varen om gelt te verdienen en dan datelijck weder te keere, maer om den Heere te dienen en d'Indianen tot het christen geloove te bekeeren; want allen die tot noch toe in Indiën geweest sijn, hebben sooveele noch niet gedaen, dat de Chrystenen in 't Chrysten-geloove zouden onderhouden, laete staen, dat (sij) andere bekeeren souden: 't en schort aen de materie niet, maer aen de meester"*.....

zeker, dat alles had hij broodnoodig om orde te scheppen, om vasten voet te krijgen, en om stand te kunnen houden tegen zijn talrijke vijanden; maar 't alleronmisbaarste achtte hij toch de uitzending van geschikte bibit tot 't *„planten van coloniën"*. Zoo lezen we in een brief van 22 Jan. 1620: *„Om Jacatra, Amboijna, Banda, Batsian* (= Batjan) *en andere plaetsen meer te peupleren ende veel weeshuijsen der Vereenichde Nederlanden te ontlasten, gelieve UEd. (bidden wij andermael om de gemene welstants wille), herwerts te zenden groote menichte van jongens en inzonderheijt meijskens, want die hier met clene oncosten onderhouden connen werden, en de Generale Comp. daeraen te sijner tijdt seer groten dienst geschieden sal."*

Nog zoo kwaad niet bedacht: de moederlandsche weeshuizen *ònt-*, en de Indische nederzettingen *be*volkt; dat zouden dus twee vliegen in één klap geweest zijn! Matrozen en soldaten, die hun tijd uitgediend hadden, trachtte hij, *„om volck in 't landt te houden en de plaetse allengskens te peupleren"*, door 't schenken van enkele voordeeltjes te bewegen, zich hier of daar als vrijburgers te vestigen, in plaats van gebruik te maken van hun recht om naar patria terug te keeren. Verscheidenen echter wilden daar niet van weten, omdat 't artikel „vrouw" in deze koloniën in de gewenschte qualiteit nog veel te krap voorradig was. Den 26-sten Oct. van 't zelfde jaar nog schreef de landvoogd aan zijn *„Edele Erntfeste Heeren Meesters"* o.a.: *„zeer veele van d'onse sijn daertoe genegen,* (n.l. om zich als kolonisten in Indië te vestigen) *waeren hier maer vrouwen; de stapel van d'Indische negotie was dan Uwe."* Toch achtte Coen een groot deel van die afgedankte militairen en zeelui volstrekt geen geschikte elementen, om er jonge, veelbelovende koloniën mee te bevolken. Althans in een anderen brief aan de Hoogmogenden lezen we: *„Ick bidde UEd. te considereren hoe weijnich wij vermogen; meest alle degene die haere vrijheijt versoecken, sijn gants onbequaem tot plantinge van colonie; 't is een godloosen hoop, die ons veel moeijten aendoen; eenige stellen haer* (= zich) *slimmer aen dan d'onredelijcke dieren selffs, ende veroorsaecken een grouwel ende schandael in veele van d'Indiaenen t' onswaerts, want geen andere noch betere siende, meenen sij dat onze gantsche natie soo godtloos, onzedelijck ende onmanierlijck is. Vrij sijnde is het eenige te veel moeijten om te gaepen en de vrucht in de mont t' ontfangen, ja als het haer in de mont waijt, sijn sij te luij om te kauwen. Wij doen sooveel wij vermogen, maer soo lange ons met alsulcke lieden moeten behelpen ende de Heeren geen eerlijcke lieden senden, sullen wij weijnich verrichten connen. Sent doch eerwaerdige huijsgesinnen, so sullen de swaere oncosten licht gevonden worden, ende sal den staet van de Compagnie so verseeckert als die van de Vereenichde Nederlanden wezen, ende tegen alle vijanden bestaan connen!"*

En elders weer: *„immer zoo noodich is het, dat hier menichte van volck gezonden worde, inzonderheijt eerlijcke huijsgesinnen, jonge meijskens, jongens ende soldaten."*

In een schrijven van 26 Maart 1622 vinden we: *„Slimmer dan d'onredelijcke beesten zijn veel van degene, die wij genootsaeckt worden vrij te geven ende int landt te houden. Hier te lande zijn bijkans geen slavinnen soo vil* (= gemeen), *off sij sijn noch, aen eenige van d'onze trouwende, becoft* (= bekocht). *Off een eerlijck man niet wel sot wesen soude, aen 't uijttworpsel van deze landen, gelijck als veel slavinnen zijn, te trouwen, geven wij de*

Heeren te considereeren, UEd. meteen seer ernstlijck biddende, dat het de Heeren doch gelieve behoorlijck neersticheijt te doen, omme een groote menichte van eerlijcke getroude lieden, eerlijcke vrouwen ende jonge meijskens herwaerts aan te zenden. Spaer daertoe geen oncosten noch moeijten, de Comp. zal daeraen seer grooten dienst geschieden; waeren hier eerlijke vrouwen ende dochters, seer veel goede lieden souden hier blijven; de staet van de Comp. soude verseeckert wesen ende sonder last van de Comp. gehouden connen worden. Strijt doch niet langer tegen nature, noch tegen d'ordonnantie Godts, opdat de straffe niet bekomen van veel quaet, daervan UEd. schijnen oorsaeck te wesen."

't Succes van al dit geredeneer was echter slechts zeer gering; 't was vrijwel voor doovemansooren gepraat. De alwijze heeren Zeventienen zagen niet alleen 't nut van een talrijke blanke Indische burgerij niet in, maar zelfs oordeelden ze zulke vrijburgersnederzettingen als hoogst nadeelig voor hun dierbare dividenden. Net of ze de zoozeer gevreesde handelsconcurrentie niet gemakkelijk binnen behoorlijke grenzen hadden kunnen houden! Ze lieten Coen dan ook maar stilletjes praten, en alleen zoo nu en dan gaven ze hem een beetje zijn zin, doch lang niet in die mate, zooals hij 't wel wenschte. Van bepaalde emigranten-zendingen was bij hen nooit sprake, en haast altijd liet bovendien nog de kwaliteit van hun factuurtjes heel wat te wenschen over. Na zijn eerste aftreden als gouverneur-generaal nog schreef Coen den 20sten Juni 1623 aan boord van de „Mauritius", voor anker liggende bij 't eiland St. Helena: *„Eenige weijnige aensienlijcke Nederlantsche huijsgesinnen connen met clene costen in Indiën gecregen werden. Maer dewijle daer verscheijdene coloniën geplant dienen, en dat daertoe een grote menichte van alderleije volck, mannen, vrouwen, jongens en dochters van node sijn, ende die niet dan met veel schepen in Indiën crijgen connen, waerdoor de Comp. wederom in grote oncosten vervallen soude, schijnt in dit poinct de meeste swaricheijt gelegen te wesen. Soo geen andere huijsgesinnen, mannen, vrouwen, jongens en dochters naer Indiën gesonden worden dan met d'ordinairie schepen, die de Heeren, gelijck begost* (= begonnen) *is, derwerts souden mogen senden, welck apparentelijck voor eenige jaren, gelijck wij voren presuponeren, weijnich wesen sullen, is te duchten, dat 't dan soo lange aenlopen sal, eer Batavia, Amboijna en Banda van Nederlantsche huijsgesinnen behoorlijck versien sij, dat de Comp. ondertusschen door toedoen van vijanden en geveijnsde vrienden wederom in grote swaricheijt soude mogen vervallen.*" En in nog een anderen brief lezen we: *„T'en is een schande om te sien wat rapalie* (= rapaille) *met veel van UEd. schepen compt;*

laet doch mede niet nae, getrouwde mannen, vrouwen en kinderen te senden, insonderheijt jongens ende jonge meijskens uijt de godtshuijsen, omme colonie te planten, gelijck vooren is versocht." En weer elders; „*Sendt jongens ende alle de jonge meijskens uijt de godtshuijsen van de Vereenichde Nederlanden; laet het de Comp. off de Staet van 't Landt een groot stuck geldts costen, 't en sal haer niet rouwen ende wel hondertvout weder incomen.*" De landvoogd kwam er zelfs ten slotte toe, een ruimen aanvoer van leden der schoone sekse als 't éérst-noodige van àlles voor te stellen, zooals blijkt uit zijn merkwaardige ontboezeming: „*Na de staet van de Comp. tegenwordigch is, is 't ongelijck beter en veel noodiger, dat veel schepen met jonge dochters en eerlijke vrouwen, dan vol soldaten naer Indiën gesonden worden*".

't Hielp allemaal evenwel niemendal: de bewindhebbers, bang om zich aan koud water te branden, wilden er niet aan; althans ze deden niet veel anders in deze richting dan zich bepalen tot 't uitzenden van een totaal onvoldoend aantal dames, waar gewoonlijk meer dan één steekje aan los was en die vrij geregeld tot de minder gewenschte categorie der „*beproefde maegden*" behoorden. Op dezen blijkbaren onwil der Heeren Meesters doelt Coen allesbehalve onduidelijk, als hij schrijft: „*Wie en weet niet, dat het menschelijck geslacht sonder vrouwen niet bestaen can! nochtans schijnt het, dat UEd. sonder die, colonie begeeren geplant te hebben. Om 't gebreck te repareren, hebben (wij) hier financie gesocht en veel vrouwen hier doen coopen.* (!) *Maer gelijck de heeren voor dese niet dan schuijm van den lande sonden, alsoo schijnt het, wil men ons hier oock niet dan schuijm vercoopen, want verscheijden cloecke quanten door de vrouwen vergeven zijn, waerover (wij) eenigen met een streng recht hebben moeten straffen. Sullen wij om de boose naerlaten goede te soecken, gelijck het schijnt ghijlieden doet? sal men ten lesten geheel uijtsterven moeten? Hierover versoecken (wij), soo UEd. geen eerlijcke getrouwde lieden becomen connen, niet naer te laten, onderjaerige jonge meijskens te senden; alsoo verhoopen (wij), dat het daermede beter dan met de bedaechde wesen sal.*"

Hoe hij de zaak echter ook aanpakte, hoe krachtig en overtuigend hij zijn kolonisatie-denkbeelden ook verdedigde, 't was en bleef vechten tegen de bierkaai: de almachtige bewindhebbers lieten hem kalmpjes doorsputteren, met 't zeer zeker betreurenswaardige gevolg, dat 't peil van 't vrouwelijk deel der koloniale bevolking bleef, zooals 't was, n.l. beneden kritiek!

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

Interpellatie-Albarda naar aanleiding van de zending van een torpedobootjager naar Sjanghai en over de wenschelijkheid van maatregelen tegen credietverleening en tegen leveranties van oorlogstuig aan de oorlogvoerenden in het Verre Oosten. Begrooting van Suriname.

Als de heer Albarda, interpellant op 26 Februari j.l., zijn zin gekregen had, zouden alle te Sjanghai verblijf houdende Nederlanders aanstonds na de aankomst van de „Van Galen", dus uiterlijk begin Maart, overgebracht zijn naar een schip der Java-China-Japan-lijn, om terstond daarop China te verlaten. De heer Duijs wilde hen, blijkens een interruptie, daartoe zelfs dwingen Alle belangen zouden prijsgegeven zijn, tal van landgenooten tot werkloosheid zijn gedoemd, een voorpost in China zou zijn verlaten. En dat alles alleen uit een ziekelijke vrees voor moeilijkheden, welke zouden kunnen voortvloeien uit een verblijf van de „Van Galen" op de rivier bij Sjanghai. Die jager is daarheen gezonden om in geval van nood de evacuatie der aanwezige Nederlanders in goede orde te doen verloopen (geen kleinigheid, als een groote toevloed van vluchtelingen op de kade te verwachten is en tegelijk een groote samenstrooming van wellicht 2½ millioen Chineesche inwoners te vreezen valt). In dat geval zal de marine blijkens het antwoord van minister Ruys de Beerenbrouck „orderegelend" optreden, zal zij voor een richtig gebruik van de Nederlandsche sloepen zorg dragen en „het transport van waardevolle goederen" beschermen. De heer Albarda echter, die aanvankelijk de „Van Galen" in volle zee naar Ned.-Indië had willen terugzenden, maar hiervan later afzag, zou den jager terstond weer hebben doen verdwijnen en de landgenooten, die zich aan

den sterken arm van partijgenoot Duijs hadden weten te onttrekken, onbeschermd hebben achtergelaten. Slechts klaploopen op andere mogendheden zou dan wellicht nog, ingeval van nood, uitkomst hebben geboden. Zóó zijn onze socialisten, toch ook de nazaten van de stoute zeventiende eeuwers, die de vlag der Hoogmogende Republiek alom deden wapperen. Zij zijn slechts gerust, als onze vlag nergens wappert, behalve dan misschien de roode, ergens in een volksbuurt in verkiezingsdagen. Maar de roode is de onze niet, al maken zij het zich somwijlen diets.

Geen wonder, dat zelfs mr. Marchant, zelf toch eenzijdige ontwapenaar, tegen dergelijke „pacifistische hypertrophie" kwam waarschuwen. „Ik ben het met de Regeering volkomen eens", aldus de vrijzinnig-democratische afgevaardigde, „dat, indien zij de middelen in handen heeft om de levens van Nederlandsche onderdanen in den vreemde te beschermen, zij dan verplicht is, die middelen toe te passen." De heer Marchant noemt dit vervulling van de politietaak — what's in a name? Desgewenscht kan men handhaving van onze neutraliteit ook wel een politiemaatregel noemen. In elk geval was de instructie van den commandant van de „Van Galen" van zoodanigen aard, dat de kans op oorlogsverwikkeling vrijwel uitgesloten was. „Strikte onzijdigheid" was voorgeschreven en uitdrukkelijk was bepaald: „Hij (de commandant) zal zich zorgvuldig onthouden van elke daad, welke Nederland in internationale verwikkelingen zou kunnen betrekken en van elke deelneming, in welken vorm ook, aan internationale actie, en er tegen waken, dat op dit punt een verkeerde opvatting ingang vinde, hetzij bij het Japansche of Chineesche Rijk, hetzij bij de vreemde maritieme autoriteiten."

Men zou overigens, den heer Albarda hoorende, de vraag kunnen stellen, hoe ter wereld de man, die zoo'n open oog heeft voor sommige feiten in het Oosten, zoo blind kan zijn voor funeste mogelijkheden in het Westen. Moet men waarlijk tot absolute weerloosheid besluiten op grond van de volgende verzuchtingen van den socialistischen redenaar:

> „Het is ontstellend en beschamend, dat terzelfder tijd, dat te Genève de vertegenwoordigers van bijna 60 Staten bijeen zijn om daar in onderling overleg te zoeken naar middelen en wegen ter bevordering en ter verzekering van den vrede, dat op hetzelfde oogenblik in het oosten van Azië, met miskenning en vertreding van een aantal plechtig aanvaarde verdragen, het grofste onrecht wordt gepleegd, het ruwste geweld wordt ontketend, welbewust het gevaar van een nieuwen wereldoorlog tot ontwikkeling wordt gebracht. China en Japan zijn beide van den aanvang af lid van den Volkenbond. Zij onderteekenden het Pact, dat in zijn préambule de verklaring inhoudt, dat het voor de samenwerking van de volken en ter waarborging van den vrede en de veiligheid van belang is de rechtvaardig-

heid te betrachten en nauwlettend alle verplichtingen der verdragen te eerbiedigen in de betrekkingen tusschen de aangesloten volken. Zij onderteekenden het Pact, dat in art. 10 zegt, dat de leden van den Volkenbond zich verplichten de territoriale onschendbaarheid en de politieke onafhankelijkheid van alle leden te eerbiedigen en te handhaven tegen elken buitenlandschen aanval. Japan onderteekende het verdrag van de Negen Mogendheden van 1922, waarbij de territoriale en staatkundige onafhankelijkheid van China werd erkend. Japan trad toe tot het Kellog-pact, waarbij plechtig afstand werd gedaan van den oorlog als middel van nationale politiek. Desondanks staan thans de troepen van Japan op Chineesch grondgebied en zijn oorlogsschepen bevinden zich in de Chineesche wateren, en de oorlog zonder oorlogsverklaring woedt in al zijn felheid.

Even beschamend als dit tafereel is het beeld van onmacht of onwil, of van beide, dat de Volkenbond ons nu te zien geeft."

* * *

Natuurlijk werd de interpellatie-Albarda met een paar moties besloten (moties, die heel wat tammer waren dan de communistische motie, welke o.a. directe terugroeping van alle Nederlandsche militaire machten uit Indonesië verlangde). De eerste socialistische motie sprak de wenschelijkheid uit, dat het naar Sjanghai gezonden oorlogsschip ten spoedigste zou worden teruggeroepen, nadat aan de Nederlanders onverwijld gelegenheid zou zijn gegeven, zich aan boord van de schepen van de Java-China-Japan-lijn in te schepen. Deze motie is met 48 tegen 23 stemmen verworpen; met de socialistische fractie hebben de twee communisten mitsgaders de heeren Floris Vos en Braat daaraan hun stem gegeven.

In de tweede motie werd het wenschelijk geacht, dat maatregelen worden genomen om den uitvoer van wapens en munitie, rechtstreeks of indirect voor oorlogvoerenden bestemd, te beletten. Deze motie is met 41 tegen 30 stemmen afgewezen; hieraan hebben ook de vrijzinnig-democraten hun stem gegeven. Uit het daartegen gerichte betoog van minister Ruys de Beerenbrouck zij het volgende geknipt:

„Ofschoon nu de ten onzent bestaande regeling op het stuk van vuurwapenen en munitie in hoofdzaak de strekking heeft om in het belang van de openbare orde de verspreiding van vuurwapenen en munitie onder de bevolking aan zekere beperkingen en aan zeker toezicht te onderwerpen, gaat de Overheid in de uitvoering daarvan verder, zoo ver n.l., dat de Overheid, alvorens het door het vuurwapenreglement geëischte consent voor den uitvoer van vuurwapenen en munitie, bepaaldelijk die voor oorlogsdoeleinden kunnen worden aangewend, af te geven, de overlegging verlangt van een door een officieelen vertegenwoordiger van het land van bestemming af te geven verklaring, dat die vuurwapenen en munitie inderdaad voor de Regeering van dat land en voor een door haar gemachtigde bestemd zijn.

Ik behoef er niet bij te voegen, dat dit van belang is, ook in verband met het geven van een verkapte bestemming aan een zending.

Hiermede geeft de Overheid reeds voor een aanzienlijk deel uitvoering aan de voorschriften der zooeven door mij genoemde wapenconventie, een conventie — ik heb het opgemerkt — die, daar zij blijkbaar verschillende Staten nog te ver gaat, bij gebrek aan voldoende ratificaties — veertien Staten moeten zijn toegetreden — nog niet van kracht is.

Moet nu Nederland, Mijnheer de Voorzitter, dat, in tegenstelling met andere Staten, een voor handel en scheepvaart bijzonder scherp standpunt met betrekking tot het toezicht op den uitvoer van wapenen en munitie inneemt, eventueel nog verder gaan en daarmede een stelling innemen, welke in het Volkenbondspact of eenige andere internationale regeling geen steun vindt?

De Regeering meent van niet."

De communistische motie eindelijk kreeg alleen maar de stemmen der twee socialisten.

* * *

Over de begrooting van Suriname, welker behandeling eveneens een deel der laatste dagen van Februari vulde, kan ik kort zijn. Mede omdat ik in de Januari-aflevering bij Hoofdstuk XI (koloniën) reeds een en ander over de West heb geschreven. Sinds dien is gelukkig gebleken, dat de opstootjes te Paramaribo van 28 October 1931 niet zoo veel te beteekenen hadden als aanvankelijk gevreesd werd. Dat hier van een „hongeroproer" sprake was, gelijk de communisten beweren, is o.a. door mr. Beumer en door minister De Graaff ten stelligste ontkend; wel heeft zich hier de invloed der werkloosheid (mede ten aanzien van uit Curaçao gerepatrieerde personen) doen gelden. Ook bestond er meeningverschil over de deugdelijkheid der aanvankelijke steunregeling.

Dat de economische toestand van Suriname ongunstig is, gaf ieder den eersten redenaar, den socialist IJzerman toe; dat het bijpassen van 3 millioen door Nederland (thans bijna $^3/_7$ van de totale inkomsten van Suriname) geen geestdrift hier te lande wekt, evenzeer. Overigens denkt niet ieder eender over het bestuursbeleid in Suriname. De heer Van Rappard zag o.a. een misgreep in de afwijzing van de bereidverklaring der N.V. West-Indische Compagnie om den Landsvaartuigendienst over te nemen. En zoo waren er meer grieven, o.a. ten aanzien van het getalm met een effectieve proefneming met het mechanisch grootbedrijf, waarover niet allen zoo ongunstig oordeelen als de in dit opzicht zeer sceptische mr. Joekes, waarin b.v. de heeren

Cramer, Van Boetselaer en Feber wel vertrouwen stellen. Gelukkig neemt althans de beteekenis van den kleinen landbouw (vooral den rijstbouw) toe; tal van Britsch-Indiërs blijven gaarne nadat hun tijd verstreken is en vestigen zich als eigen-risicodragend boertje.

De minister onthoudt zich van een algemeen plan van ontwikkeling (wat mr. Joekes en ir. Feber zouden wenschen), hij zendt ook geen economischen duivelstoejager (sit venia verbo) naar Suriname (welke oplossing mr. Van Rappard zou toelachen).

Mr. Beumer heeft geklaagd over de stijgende pensioenlasten van Suriname (*f* 950.000 in 1932 tegenover *f* 275.000 in 1910) en de „verblo-ing" van het onderwijs (d.w.z. het doorvoeren van *beperkt* lager onderwijs in de districten) verdedigd.

Voorts is er o.a. nog gesproken over de vruchtencultuur, die aanmoediging en controle behoeft, en over liedjeszangers en echte of vermeende onzedelijkheid. Daarover hebben zoowaar de heeren Van Boetzelaer van Dubbeldam en Beumer het aan den stok gekregen.

* * *

Over de Indische begrooting (in het bijzonder de bestuurshervorming in de buitengewesten) een volgende maal.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

PROFESSOR MR. J. DE LOUTER.

Weer is een der oude medewerkers van *De Indische Gids* heen gegaan. In den ouderdom van 84 jaren overleed den 8en Maart te Hilversum Mr. J. de Louter, oud-hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. In de loopbaan, in de studie, in de bemoeienis van dezen geleerde heeft Indië een ruime plaats ingenomen. Hij heeft nu en dan *De Indische Gids* tot vertolker van zijn gedachten gemaakt. Zoo reeds in 1883 (II blz. 231), maar zoo ook nog in 1929 toen hij voor het jubileumnummer schreef: „De beteekenis van een kolonialen vertegenwoordiger te Genève", en nadien: „De ontdekking van het adatrecht." Ook daarna heeft hij, in particuliere correspondentie, nog blijk van belangstelling in onze publicaties gegeven.

Het is professor De Louter gegund geweest tot op hoogen leeftijd werkzaam te kunnen blijven. Ook nadat hij het hoogleeraarsambt neerlegde heeft hij nog veel, jongeren ten voorbeeld, gepresteerd. Ook daarbij is hij zijn liefde voor Indië getrouw gebleven. Wij laten hier een levensbericht volgen, zooals dit in de *N. R. Cl.* van 9 Maart verscheen.

„Jan de Louter was 3 Augustus 1847 te Amersfoort geboren. Daar bezocht hij de Nutsschool, de Fransche Kostschool en de Latijnsche School. Van 1865 tot 1869 was hij student aan de universiteit te Utrecht, waar hij promoveerde tot doctor utriusque iuris op proefschrift „De beperkingen der rechtsbevoegdheid tengevolge van vermindering der burgerlijke eer". In 1870 volbracht hij het examen voor candidaat notaris en van 1871 tot 1872 was hij student aan de Indische Inrichting te Leiden. Na korten tijd te Amersfoort de advocatuur te hebben uitgeoefend, werd hij in 1872 leeraar aan de B-afdeeling van het Gymnasium Willem III te Batavia, welk ambt hij tot 1877 heeft vervuld. Toen werd hij benoemd tot hoogleeraar aan de Universiteit van Amsterdam in de staatsinstellingen en godsdienstige wetten van N.-I. Twee jaar later volgde zijn benoeming tot hoogleeraar te Utrecht in de hier-

boven genoemde vakken. Prof. de Louter aanvaardde zijn ambt met een rede over: „Het verband der staatswetenschappen". Tot 1912 heeft hij dit hoogleeraarsschap vervuld; daarna, tot 1919, was hij buitengewoon hoogleeraar in het Volkenrecht aan dezelfde universiteit en van 1905 tot 1920 leeraar in Staats- en administratierecht van N.-I. en oorlogspolitiek aan de Hoogere Krijgsschool te 's-Gravenhage. Tevens was hij een der leermeesters van Koningin Wilhelmina, die hij in haar jeugd onderwees in de staatsinstellingen van Nederland en N.-I., de staatshuishoudkunde, het staatsrecht en het volkenrecht.

Ook in het openbare leven heeft de overledene een belangrijke plaats ingenomen. In 1892 werd hij lid van de commissie, belast met het doen van voorstellen met betrekking tot de wetgeving van N.-I. op privaatrechtelijk gebied; van 1885 tot 1907 was hij lid van den Utrechtschen gemeenteraad en van 1898 tot 1912 van de Provinciale Staten van Utrecht, hij behoorde tot de liberale partij. In 1905 was hij lid der Grondwetcommissie.

Veel heeft prof. De Louter gepubliceerd. Van zijn grootere werken noemen wij „Het stellig Volkenrecht" (1910), dat in het Engelsch is vertaald, en „Handleiding tot de kennis van het staats- en administratief recht van N.-I., waarvan 6 uitgaven zijn verschenen. Voorts leverde hij tal van bijdragen aan tijdschriften en periodieken. De regeering erkende zijn verdiensten door hem het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw te verleenen en de universiteit te Keulen benoemde hem in November 1927 tot doctor iuris honoris causa."

In *Het Vaderland* van denzelfden datum werd aan het korte overzicht in data toegevoegd:

„De Louter's belangstelling ging uit naar verschillende gebieden. Niet alleen het juridische gebied, doch ook dat van de ethiek en dat van den godsdienst had zijn warme belangstelling. Verder is op eerstgenoemd gebied zijn belangstelling zeer verspreid geweest. Zoo doceerde hij Staatsrecht van Nederland, administratief Recht van Nederland, verder het geheele Nederl. Indische Recht, algemeene Staatsleer en tenslotte het Volkenrecht.

In het beloop van zijn leven is onder zijn onderwijsvakken het Volkenrecht meer op den voorgrond getreden, hoewel ook het Koloniale Recht een voorname plaats bekleedde. Zijn opvattingen ten aanzien van deze beide onderdeelen van het Recht, zooals die neergelegd zijn in zijn beide groote werken, gaven echter weer een toestand, die tot het verleden behoort.

Zoo was het Volkenrecht in zijn werk, dat van voor den oorlog en stond zijn Koloniaal Recht buiten de ontwikkeling van dit recht in de laatste jaren. Desniettemin heeft hij in de ontwikke-

ling van het Koloniaal Recht en het Volkenrecht een blijvende plaats ingenomen. Vooral op het gebied van het Volkenrecht heeft hij veel gepubliceerd en zijn boek over het Volkenrecht wordt in de kringen van de beoefenaars van dat recht in de geheele wereld nog druk bestudeerd.

Met prof. dr. Jan de Louter is een groot Vaderlander heengegaan en een stralend licht der rechtswetenschap gedoofd."

De Rijkseenheid van 16 Maart brengt in het In memoriam hem gewijd in herinnering, hoe zijn gezaghebbend woord in den strijd, die rondom de oprichting van de Indonesische Faculteit te Utrecht was ontstaan, mede heeft geholpen om de weegschaal ten gunste van die Faculteit te doen overslaan. De toekomst heeft hem gelijk gegeven. Onmiddellijk heeft Prof. de Louter ook zitting genomen in den Wetenschappelijken Raad dier Faculteit, tot het laatste oogenblik zijn groote belangstelling daarin blijven toonen en zich verheugd in den groei van die instelling."

SOENDANEESCHE FOLKLORE.

In de *Haagsche Dameskroniek* schrijft „Plantersvrouw" uit Soekaboemi brieven uit de cultures. In het nummer van 5 Maart vertelt zij Soendaneesche verhalen over verschillende natuurverschijnselen.

Zoo een van den huisjongen over de maansverduistering.

„Wij, Soendaneezen, zeggen, dat de maansverduistering wordt veroorzaakt doordat zon en maan man en vrouw zijn, die ééns in het jaar eenige uren in elkaars gezelschap doorbrengen. Ze hebben elkander dan zóóveel te vertellen en te vragen, dat zij hun taak, het beschijnen van de aarde, erdoor zouden vergeten. Om hen aan dien plicht te herinneren, maken de bijgeloovigen onder ons veel lawaai op alle voorwerpen, die ze maar kunnen vinden. Soms ook tikken ze met de vingernagels tegen elkaar of tokkelen tegen een strak gespannen hoofdhaar, als tegen de snaren van een muziekinstrument. Het echtpaar daarboven mocht eens vergeten weer van elkaar te gaan en dan zou de aarde voor eeuwig in duisternis gehuld blijven.

Wat een fantasie, wel een kinderlijke geest, nietwaar?

Het deed me denken aan de verhalen, die ik van mijn man kreeg toen we pas in Indië waren. Het eerste ging over den regenboog. Volgens het Soendaneesche volksgeloof is de regenboog een gouden ladder, waarlangs zeven hemelnimfen op aarde neerdalen om een bad te nemen in een glasheldere bron in het gebergte. Om dat te kunnen doen nemen zij de gestalte van een

prinses aan. Als zij dan gaan baden, hangen zij hun schitterende kleeren over de sporten van den ladder en zoo komen dan de kleuren van den regenboog tot stand.

Is het niet alleraardigst bedacht?

Het andere verhaal was over de aardbeving. Een aardbeving wordt, volgens den bijgeloovigen Soedanees, veroorzaakt door een groot beest, dat binnenin de aarde ligt. Men zegt, dat het lijkt op een draak, een reusachtige visch en een slang. Het beest weet, dat het door zich te bewegen, een aardbeving veroorzaakt en daardoor de menschen leed berokkent. Dus blijft het net zoo lang kalm in dezelfde houding liggen, tot de menschen van de aarde verdwenen zullen zijn. Dat we van tijd tot tijd toch te lijden hebben van aardbevingen is de schuld van de mier. Als dit kleine diertje in de buurt van het monster komt, vraagt het hem, of de menschen er nog zijn. En het kleine, onnoozele miertje beantwoordt die vraag altijd ontkennend. Dan neemt het monster wel eens een andere houding aan en dáárdoor hebben wij dan weer zwiepende boomen buiten en wankelende kasten binnen in een hevig schuddend huis! Om dit te voorkomen haasten de Soendaneezen zich hun tegenwoordigheid op aarde kenbaar te maken door herhaaldelijk luid te roepen: „Aja! Aja! (Ik ben er).

Eens moet het gebeurd zijn, dat een mier, om te bewijzen, dat de menschen uitgestorven waren, de dop van een kokosnoot onder een huis vandaan haalde en die het beest toonde, als zijnde de schedel van den gestorven mensch. Toen het moster zich nu wilde omkeeren en bij de eerste beweging reeds het geroep „Aja" hoorde, werd het zeer boos op de mier. Het strafte het diertje met zijn vloek en van dien tijd af kan de bewuste mierensoort (de kleine roode) niet anders leven dan van het bloed van de menschen. Zij zal dus nooit meer trachten mee te werken aan het verderf van de menschheid, daar dit haar eigen ondergang zou beteekenen. En om nu te voorkomen, dat andere mieren het slechte voorbeeld van hun soortgenoot zullen volgen, is het den Soendaneezen verboden de doppen van de bewuste noot onder het huis te werpen!"

EEN AGENTSCHAP VAN INDIË?

Een Aneta-bericht in de ochtendbladen in Nederland van 5 Februari 1932 meldt:

„In den Volksraad vroeg de heer Van Mook *(De Stuw)*, wanneer het Commissariaat voor Indische Zaken bij het Ministerie van Koloniën te 's-Gravenhage eindelijk een Agentschap wordt."

Deze vraag betreft meer dan louter een kwestie van benaming. Iets nieuws hebben wij voor degenen, die de politiek der laatste jaren volgden, hierover niet te zeggen, maar nu de aandrang van de andere zijde herhaald wordt, moet dit ook met het verzet van deze zijde geschieden.

Aldus *De Rijkseenheid* van 9 Maart, die dan de volgende beschouwingen aan de kwestie wijdt.

De macht van den Gouverneur-Generaal bepaalt zich tot Ned.-Indië (art. 60 Grw., art. 1 Ind. Staatsregeling). Hij doet daar, als vertegenwoordiger des Konings, wat in Nederland de Koning zelf door zijn Minister verricht. In strijd hiermee zou het zijn, dat de Gouverneur-Generaal in Nederland een gemachtigde, agent — of hoe men hem noemen wil — had, aan wien hij *buiten den Minister om* bevelen geven en verrichtingen opdragen kon. Toch wil men tot zulk een instelling overgaan, maar daaraan staan nog eenige bepalingen der Ind. Comptabiliteitswet in den weg. In afwachting van de opruiming dezer beletselen is te 's-Gravenhage reeds een Indische Gecommitteerde met het noodige personeel werkzaam gesteld, die „de grootst mogelijke zelfstandigheid zal moeten bezitten, die vereenigbaar is met zijn positie als ondergeschikte van den Minister, namens wien hij *voorloopig* nog moet handelen" (Handd. St. Gen. Bijl. 1926—1927, onderw. 267, no. 3). „Voorloopig"... het doel is dus, dat de Ind. Regeering in Nederland door een gemachtigde zal optreden, die onafhankelijk is van den Minister. Dan zal bereikt zijn het „Agentschap", op welke instelling de heer Mook blijkens voormeld telegram in den Volksraad aandrong. In de Volksraadstukken 1928—1929, onderwerp 1, afd. I, Stuk 9, Mem. v. Antwoord, vindt men als bijlage I het afschrift van een brief van den Minister van Koloniën d.d. 25 April 1928, afd. Kabinet no. 11/272, waarin gewezen wordt op de tweezijdigheid van dit agentschap, n.l. van „een orgaan der *in Indië* zetelende Regeering, bestemd om *buiten Indië* te werken" (blz. 7). Als einddoel wordt daar genoemd „de schepping van een *uitsluitend onder de bevelen van den Gouverneur-Generaal staand Agentschap*, belast met de behandeling van Indische aangelegenheden in Nederland"; en (blz. 11) „na de instelling van een volledig Agentschap *zal de benoeming van dien Agent* ook formeel *aan de Indische Regeering komen*" (de cursiveeringen zijn van ons).

Door de aangehaalde woorden wordt het Staatsrechtelijke karakter van dat gewenschte Agentschap ons overduidelijk.

De Koning regeert *in Indië* door zijn vertegenwoordiger, den Gouverneur-Generaal, die zijn aanwijzigingen heeft in acht te nemen; maar deze G.-G. handelt *in Nederland* door een Agent, die

uitsluitend onder zijn (G.-G.) bevelen handelt en met den Minister niets te maken heeft, dus ook geen aanwijzingen des Konings ontvangen en in acht nemen kan.

Dáár wil men het heensturen; maar al zijn de hindernissen der Comptabiliteitswet opgeruimd, dan is zoo iets nòg in strijd met de Grondwet, die hooger, maar praktisch minder in den weg, staat. Niet alleen, dat de Gouverneur-Generaal buiten Indië geen gezag kan doen gelden; zulk een instelling is bovendien onvereenigbaar met de door onze hoogste wet geëischte Ministerieele verantwoordelijkheid, die zich over het gansche Indische regeeringsbeleid uitstrekt. Door iets aan het Opperbestuur te onttrekken, door het aan een uitsluitend gezag van den Landvoogd over te geven, maakt men die verantwoordelijkheid voor dat deel onmogelijk.

In den Volksraad is er op gewezen, dat dikwijls in Europa uitvoeringshandelingen naar aanleiding van ordonnanties noodig kunnen zijn, die evenwel niet kunnen worden *opgedragen* aan den Minister, omdat deze niet ondergeschikt is aan de Indische Regeering. Wij kunnen echter niet inzien, dat een daartoe strekkend *verzoek* door den Minister als ongepast zou worden afgewezen, wanneer hij het in 's Lands belang acht. Oordeelt hij daarentegen de buiten Indië verlangde verrichting niet overeen te brengen met het algemeene belang, dan moet hij in de gelegenheid zijn haar te verhoeden; en de bedoeling is hem die gelegenheid te ontnemen.

De praktijk is en was, dat aan verzoeken uit Indië, als hier bedoeld, gevolg werd gegeven, zonder dat de Minister persoonlijk daarin werd gemoeid, wanneer het zaken van minder belang betrof, over welke geen twijfel bestaat. Wijziging is in dit opzicht dus niet noodig; maar — zegt men — wanneer de praktijk toch al zoo was, welk bezwaar is er dan tegen haar ook formeel te erkennen door het stichten van zulk een „Agentschap?" Wij zouden echter kunnen vragen: welke noodzaak bestaat er, als de huidige praktijk voldoet, haar te vervangen door een instelling, die verder gaat en den Minister ook zou onthouden, wat hij in sommige gevallen noodig hebben kan? Bovendien geldt het hier niet alleen de praktijk of den vorm, maar vooral ook een *beginsel:* dat het opperbestuur bij de Kroon berust en haar vertegenwoordiger aan haar ondergeschikt is.

Het zou niet zoo iets ongehoords zijn, als een hooge vergadering, die zich soms met allerlei zaken van ondergeschikt belang bemoeit, juist in zulke beginsel-kwestie minder vastbesloten was en geen voet bij stuk hield. Niettemin geven wij den moed niet op en willen wij onze waarschuwing doen vernemen, zoo dikwijls

een als onschuldig voorgestelde maatregel dreigt iets te doen afbrokkelen van een hoog beginsel.

HET EUROPEESCHE MEISJE IN DEN KAMPONG.

Naar aanleiding van hetgeen in Indische bladen werd geschreven over het gevaar, door de crisistoestanden wel niet pas ontstaan, maar toch in beteekenis toegenomen, is in de *N. R. Ct.* van 7 Maart een ingezonden stuk verschenen, dat wel niet direct op het nieuwe in het verschijnsel ingaat, doch dat op zich zelf wel aanspraak mag maken op volle aandacht in ruimen kring, reden waarom wij 't hier weergeven.

„De vraag of het Europeesche meisje in den kampong ten onder moet gaan, is reeds lang geleden ontkennend beantwoord. En wel door hen, die, toen er van crisis-ellende nog geen sprake was, de noodzakelijkheid hebben ingezien *deze* meisjes te helpen.

Des te meer te betreuren is het, dat juist de crisistoestand oorzaak kan worden, dat dit werk wellicht gedeeltelijk *niet* zal kunnen worden voortgezet.

Naar aanleiding van het artikel en het ingezonden stuk over „Europeanen in den kampong" resp. op 28 Febr. en 1 Maart j.l. in de *N. R. Ct.;* is het zeker hier de plaats de aandacht te vestigen, op het belangrijke sociale werk, dat reeds sinds 1911 wordt verricht door de te Amsterdam gevestigde „Vereeniging tot Oprichting van Jongevrouwenscholen in Ned.-Indië". Deze vereeniging toch stichtte resp. te Malang (Oost-Java) en te Semarang (Midden-Java) huishoud-tuinbouwinternaten. De Juliana Stichtingen I en II hebben in den loop der jaren vele meisjes van Nederlandschen stam onderwezen in de huishoudelijke vakken en zóó opgevoed, dat zij hetzij in eigen zin, als zelfbewuste moeders leiding kunnen geven aan haar kroost, hetzij in de Indische maatschappij een plaats bekleeden, waarin zij hare vrouwelijke gaven kunnen ontplooien en eervol haar brood verdienen.

Het lot toch der velen, die na eenige jaren Europeesche lagere school door geboorte-omstandigheden in den kampong terecht gekomen, door de haar daar omringende gevaren zedelijk ten onder gingen, deed besluiten tot het oprichten der bovengenoemde vereeniging, waarvan de naam tevens het doel noemt.

In het zoo juist binnengekomen jaarverslag der afdeeling „Semarang en Omstreken" over 1931, wordt vermeld, dat van de 18 leerlingen, die in het afgeloopen jaar deelnamen aan het eindexamen, dat gedeeltelijk werd bijgewoond door inspectrice en adj. inspectrice in N.-I. van „het onderwijs in de Huishoudelijke

Vakken", allen slaagden, 9 ervan werden direct geplaatst als hulp in de huishouding en toezicht bij kinderen, 2 geven les in handwerken op een Chineesche school in Makassar, 3 zijn doorgegaan voor de costuumvakken op de Vakschool te Batavia, terwijl één zich heeft opgegeven voor de opleiding van vroedvrouw.

Is het nu niet jammer, dat dit mooie werk, dat zeker in een dringende behoefte voorziet en bij voldoende geldmiddelen nog aanmerkelijk zou kunnen worden uitgebreid, gevaar loopt te moeten worden ingekrompen of gedeeltelijk stop gezet (wij hebben hier vooral het oog op het Malangsche internaat) omdat in deze moeilijke tijdsomstandigheden, waaronder ook Indië in zoo hooge mate gebukt gaat, de Gouvernementssubsidie geheel of gedeeltelijk dreigt te worden ingetrokken?

Landgenooten, hier is een goed werk te verrichten door op dit critieke moment de helpende hand te bieden aan diegenen „onzer", die thans in grooter getale dan weleer in den kampong dreigen ten onder te gaan.

Geeft u dus op als lid der „Vereeniging tot Oprichting van Jongevrouwenscholen in N.-I." (min. contributie *f* 5 per jaar) bij de secretaresse mevr. L. van Woerden (Haanplein 17, Den Haag) of offert uw penningsken, hoe klein ook, op het giro der vereeniging no. 138640.

Het Hoofdbestuur in Nederland bestaande uit de dames: Elizabeth Baelde; L. J. J. C. van Woerden—Johannissen; M. I. Th. Lievegoed—van Buren Schele; E. Winter—Rövekamp; mr. C. Th. van Deventer—Maas; E. Joekes—van Wulfften Palthe en G. van Oordt—Droop, is tot het verstrekken van nadere inlichtingen gaarne bereid."

DE UITGAVEN VOOR PENSIOENEN.

De Stuw van 16 Januari bracht een artikel onder dit hoofd. Na een inleiding met cijfers, komt de Schr. tot de volgende uiteenzetting en beschouwing.

„Onaantastbaar schijnt men de uitgaven voor pensioenen thans niet meer te achten. Voortdurend toch duiken berichten op in de pers omtrent aantasting van de pensioenen, ook van de reeds toegekende. Wij zullen ons hier met de rechtsvragen, die daarbij rijzen, niet bezig houden; de hoofdvraag lijkt ons al niet meer een van *mogen* of *behooren*, maar van *kunnen*. Ook achten wij den tijd nog niet gekomen om ten aanzien van de verschillende mogelijkheden een bepaald standpunt in te nemen of een keuze te doen; eerst moeten de problemen worden gesteld.

Een directe, reëele bezuiniging zou uiteraard te verkrijgen zijn, door op de pensioenen een korting toe te passen op overeenkomstige wijze, als dat voor de salarissen is geschied. Het spreekt intusschen vanzelf, dat dit slechts een andere vorm zou zijn van een verlaging van de pensioenspercentages met onbeperkt terugwerkende kracht, met niet meer dan den schijn van, of laat ons zeggen de uiterst geringe kans op tijdelijkheid. Een korting van 10 % over de geheele linie zou een besparing met opzicht tot de rechtstreeks ten laste van de landsbegrooting komende pensioenen opleveren van 5 millioen; gradatie voor de lagere pensioenen en evenredige vermindering van de bijdragen van belanghebbenden zouden natuurlijk deze besparing verlagen. Het wil ons voorkomen, dat hier — meer nog dan bij de korting op salarissen — alleen een feitelijke verlaging van het peil der levenskosten, d.i. dus een feitelijk gelijk blijven van het reëel pensioen, den rechtvaardigheidsgrond voor den maatregel zou moeten opleveren.

Men kan natuurlijk ook de pensioenregelingen zelf gaan wijzigen, waarbij dan dadelijk de vraag rijst, of die wijzigingen alleen van kracht zullen zijn voor nieuw aan te stellen ambtenaren, of ook voor ambtenaren in actieven dienst en reeds gepensionneerden. Alleen in het laatste geval bereikt men natuurlijk dadelijk belangrijke vermindering van uitgaven.

Verandering van het salaris, waarnaar het pensioen berekend wordt, is meer een zaak van salarisherziening dan van herziening van pensioenen. Verlaging van de pensioenspercentages daarentegen kan zoover gedreven worden, dat zij het karakter krijgt van een algemeene korting op pensioenen.

Zulk een maatregel zal echter nauwgezette overweging behoeven en moeilijk geheel van het salarisvraagstuk kunnen worden losgemaakt. Verlaging van de maximumgrens, die thans *f* 12.000 per jaar bedraagt, beteekent bezuiniging in den top der pensioenspyramide, doch kan alleen bij terugwerkende kracht een besparing van eenig aanbelang opleveren.

Relatieve vermindering van het aantal pensioentrekkers, d.w.z. door verlenging van den diensttijd, die noodig is voor het verkrijgen van recht op pensioen, kan natuurlijk nooit terugwerken voor hen, die reeds pensioen genieten; de bezuiniging, hierdoor te verkrijgen, is er vooral een van de toekomst.

Het eerste gevolg toch zou zijn een tijdelijke remming van de nieuwe pensioentoekenningen, terwijl de vermindering van uitgaven door overlijden van pensioentrekkers zou voortgaan. Op den duur zou bovendien die vermindering een sneller tempo aannemen, daar immers de gemiddelde duur van het pensioengenot

zou dalen, terwijl bovendien de bijdrage van belanghebbenden gedurende langer tijd aan de schatkist zou toevloeien. Op den duur zou door zulk een maatregel, ook al zou hij slechts strekken tot een verlenging van den benoodigden diensttijd met vijf jaar, een aanzienlijk gunstiger verhouding tusschen het getal actieven en het getal gepensionneerden zijn te verwachten, dus een aanzienlijke verlaging van den relatieven druk der pensioenen op den landsdienst.

Er valt voor dezen maatregel vooral aan te voeren, dat de maatschappelijke en hygiënische omstandigheden, die in het bijzonder tot het vaststellen van een korten diensttijd voor importkrachten hebben geleid, in een groot deel van Indië zeer gunstig zijn veranderd."

De Schr. bespreekt dan een paar bijzondere gevallen en vervolgt aldus:

„Hiermede zouden wij nopens de verlichting van het budget op het stuk van de pensioenen uitgepraat zijn, wanneer er geen pensioenfondsen waren ingesteld. Tot recht begrip van het volgende moge hier een enkel woord over die instelling voorafgaan.

Tot 1917 bestonden alleen weduwen- en weezenfondsen, die voornamelijk uit de bijdragen der belanghebbenden worden gevuld. De pensioenen werden ieder jaar rechtstreeks uit de landskas betaald, terwijl de bijdragen der actief dienende burgerlijke ambtenaren — 2 % van het salaris — direct in de schatkist vloeiden. Met ingang van genoemd jaar ging men over tot het in het leven roepen van pensioenfondsen ten behoeve van de burgerlijke en militaire lansdienaren, die van af dat jaar in 's Lands dienst zouden treden. Zij, die ultimo 1916 reeds in dienst waren, werden geen deelgenoot in die fondsen; voor hen bleef de oude regeling bestaan.

Om de gevolgen voor de landsbegrooting juist te zien, moet men er zich rekenschap van geven, wat een pensioenfonds, zooals hier in het leven geroepen, beteekent. Men begint nu, bij het in dienst treden van ieder ambtenaar, jaarlijks een zoodanige som — in evenredigheid tot diens salaris — te reserveeren, dat het totaal dier gereserveerde bedragen, vermeerderd met de rente, dooreengenomen voldoende is om aan latere pensioenverplichtingen te voldoen. Het bedrag der stortingen wordt, mede aan de hand van de opgedane ervaringen, periodiek herzien; de hoogte hangt natuurlijk af van de pensioenregelingen zelf en haar werking; zij zijn dan ook belangrijk hooger voor de Europeesche, dan voor de inheemsche landsdienaren. De burgerlijke belanghebbenden zelf storten 2 % van hun salaris; de regeering voegde daar aanvankelijk onderscheidenlijk 8 en 2 % voor de Euro-

peesche en de inheemsche ambtenaren aan toe, welke getallen na de verhooging van de pensioenen in 1920 werden opgevoerd tot onderscheidenlijk 12 en 3.6 %. Een herberekening voor de Europeesche pensioenen in 1927 toonde de noodzaak aan van een verdere verhooging tot 16.7 %; of zulks ook voor de inheemsche pensioenen noodig zal zijn weten wij niet, terwijl de stortingspercentages voor de militairen ons evenmin bekend zijn. Voor mogelijk blijkende tekorten, die het gevolg kunnen zijn van allerlei omstandigheden: misrekening in de sterftekansen der pensioentrekkers, in de gemiddelde rente der beleggingen, enz. blijft het Land aansprakelijk.

In het kort kan men dus zeggen, dat, terwijl naar het vroegere stelsel de pensioenvorderingen, naarmate zij opeischbaar werden, door het Land werden betaald, waartegenover het Land dan de jaarlijksche bijdragen der belanghebbenden opstreek, volgens het nieuwe systeem jaarlijks de contante waarde van die (vermoedelijke) vorderingen vooraf wordt gereserveerd in fondsen, uit welke dan later de pensioenen behooren te worden gekweten. In zijn volle werking heeft het stelsel van pensioenfondsen geringer jaarlijksche betalingen ten laste van de landsbegrooting tengevolge, dan het stelsel van directe uitkeering; immers, de pensioenen worden in het eerste geval gekweten uit de jaarlijksche reserveeringen *plus* de daarbijgekomen rente gedurende den actieven diensttijd der pensioengerechtigden. Maar ..... dit geldt eerst bij volledige doorwerking van de nieuwe regeling, niet tijdens de overgangsperiode, waarin aan de verplichtingen volgens het oude systeem moet worden voldaan, terwijl tevens het kapitaal der nieuwe fondsen moet worden bijeengebracht.

De eerste deelgenooten in de fondsen waren de landsdienaren, die in 1917 in dienst traden. Toen begonnen de stortingen, die verder van jaar tot jaar aangroeiden door toeneming van het getal deelgenooten en hun bezoldigingen. De pensioentrekkers komen echter in de jaren 1917 en volgende nog nagenoeg uitsluitend voort uit de oudere lichtingen van landsdienaren; de uitkeering van pensioenen geschiedt dus ook in die jaren nog nagenoeg geheel rechtstreeks ten laste van de landsbegrooting. Er heeft in feite dubbele betaling plaats; van de volle verplichtingen naar het oude stelsel en van de reserveeringen voor het nieuwe.

Hoewel intusschen ook wel pensioenbetalingen beginnen ten laste van de fondsen, zal dat eerst recht een aanvang nemen na 1937, wanneer de Europeesche deelgenooten van de lichting 1917 hun normalen, voor pensioen benoodigden diensttijd van 20 jaar kunnen hebben bereikt, daarna zal de pensioenbetaling ten laste van de fondsen geleidelijk toenemen en die rechtstreeks ten laste

van de begrooting op een gegeven moment gaan afnemen; het hoogtepunt der jaarlijksche betalingen valt vermoedelijk ergens omtrent 1940/1945. Hieronder volge nu eerst een overzicht van de uitgaven voor de pensioenen in het ijdvak 1919—1932.

Deze staat, uitgedrukt in 1000-tallen guldens, is voor de periode 1919—1925 ontleend aan het werk „Tien begrootingen met den Volksraad" en verder aan de ontwerp-begrooting voor 1932.

Uit den staat blijkt wel duidelijk, dat men om van een stelsel van directe pensioenbetaling tot een stelsel van pensioenfondsen over te gaan gedurende geruimen tijd over vrij aanzienlijke extra-middelen moet beschikken. De over 1932 verschuldigde pensioenen zullen naar schatting 51.5 millioen bedragen, waarvan niet veel meer dan 1 millioen ten laste van de fondsen; de uitgaven voor het Land zullen evenwel 71 millioen beloopen. Wat beteekent, dat bij den tegenwoordigen stand van 's Lands geldmiddelen?

Het beteekent, dat het tekort op de gewone uitgaven rond 20 millioen hooger is, dan het geval zou geweest zijn, wanneer niet tot instelling van de fondsen ware overgegaan. De voordeelige gevolgen van die extra-betaling liggen nog in de toekomst; *thans* maken zij het deficit aanzienlijk grooter. Dat beteekent verder, dat voor deze bijzondere betaling geen geld uit de gewone inkomsten beschikbaar is, doch geleend moet worden.

De fondsen worden grootendeels in Nederland belegd. In 1929 bedroegen zij in totaal 97.5 millioen gulden, waarvan 71.5 millioen belegd in Nederlandsche leeningen, 21.5 millioen in Indische en 4.5 millioen in buitenlandsche; onder leeningen zijn hier vooral te begrijpen staats- (lands-) leeningen (26.5 millioen), leeningen aan provincies, gemeenten, polders e.d. (52 millioen), spoor- en tramwegleeningen (1.5 millioen) en hypotheken (26 millioen). Wij gaan den op zichzelf vrij zotten toestand voorbij, dat hier dus het kapitaalarme Indië uit zijn gewone middelen kapitaal blijkt te verstrekken aan allerlei Nederlandsche en buitenlandsche rechtsgemeenschappen en personen en vragen ons enkel af, hoe men die uitkeeringen *nu* financiert. Zijn wij goed ingelicht, dan geschieden zij, voor zoover zij in Indië plaats vinden, in schatkistpapier met langen looptijd, dat niet verkocht mag worden en misschien ook niet verkoopbaar zou zijn; in wezen dus in bonnetjes, die rente dragen — hoeveel % weten wij niet, maar dat zal toch wel eenigermate overeen moeten komen met de gemiddelde rentabiliteit der overige beleggingen. Hoe het in Nederland gaat, weten wij niet, doch wij vermoeden, dat — als de uitkeeringen daar in geld geschieden — dit geld door Nederland uit den verkoop van schatkistpapier wordt ver-

JAAR	Rechtstreeks door het Land betaalde pensioenen, enz.			Uitkeeringen aan de pensioenfondsen			Uitkeeringen aan de wed.- en weezenfondsen			Bijdragen van belanghebbenden voor de pensioenen		
	Burg.	Mil.	Totaal	Burg.	Mil.	Totaal	Burg.	Mil.	Totaal	Burg.	Mil.	Totaal
1919	7.201	11.660	18.861	824	676	1.500	400	510	910	924	52	976
1920	10.015	17.134	27.149	1.164	946	2.110	1.460	1.011	2.471	1.207	82	1.289
1921	10.738	18.350	29.088	1.550	1.217	2.767	5.400	522	5.922	1.188	74	1.262
1922	11.264	19.306	30.570	4.764	3.347	8.111	5.400	523	5.923	1.313	72	1.385
1923	12.447	20.120	32.567	3.480	2.440	5.920	988	2.693	3.681	1.338	69	1.407
1924	14.171	21.106	35.277	4.250	3.150	7.400	988	2.693	3.681	1.346	72	1.418
1925	15.675	22.428	38.103	4.800	3.900	8.700	588	2.693	3.281	1.530	73	1.603
1926	16.680	22.959	39.639	5.750	3.530	9.280	588	2.693	3.281	1.730	71	1.801
1927	18.068	24.030	42.098	6.500	3.560	10.060	738	2.657	3.395	3.318	85	3.403
1928	19.607	24.213	43.820	7.250	4.750	12.000	738	2.657	3.395	3.809	110	3.919
1929	20,712	24.430	45.142	11.250	5.190	16.440	738	2.657	3.395	3.563	115	3.678
1930	21.862	24.819	46.681	12.120	5.580	17.700	738	2.657	3.395	3.882	170	4.052
1931	22.048	25.050	47.098	13.000	5.890	18.890	738	2.657	3.395	4.423	111	4.534
1932	25.139	25.269	50.408	13.870	6.620	20.490	738	2.657	3.395	4.244	204	4.448

kregen en aan Indië voorgeschoten. Wij vermoeden ook, dat het voor het beheer der fondsen daar in dezen tijd een uiterst moeilijk vraagstuk zal blijken een bevredigende belegging voor die gelden te vinden.

Hoe dit zij, de uitkeering aan de fondsen belast thans niet alleen de gewone uitgaven op de calamiteuze Indische begrooting met een extra 20 millioen, zij geschiedt in schuldpapier en wordt dus in werkelijkheid cumulatief naar de toekomst verschoven. Maar dan vragen wij ons af, of het geen aanbeveling verdient met opzicht tot de aanvulling van de pensioenfondsen een anderen weg in te slaan.

Hierboven gaven wij reeds aan, dat zoowel de pensioenen, die rechtstreeks ten laste van de landsbegrooting komen, als de uitkeeringen aan de fondsen zullen blijven stijgen, totdat de lichtingen van 1917 en volgende jaren voor pensionneering aan de beurt komen. Wanneer de landsdienst voorloopig geen belangrijke uitzetting meer ondergaat — en dat is, althans voor zooveel betreft het totaal der salarissen, weinig waarschijnlijk —, dan zal na het bereiken van dat hoogtepunt het bedrag der uitkeeringen vrijwel constant blijven en het (hoogere) bedrag der direct betaalde pensioenen vrij snel gaan dalen, tot het geheel verdwijnt. Wij hebben dus, wanneer wij op den bestaanden voet doorgaan, voor den boeg een tiental jaren van zeer hooge en klimmende betalingen, gevolgd door een periode van zeg 20 tot 30 jaar, waarin deze uitgaven tot belangrijk minder dan de helft van het hoogste jaartotaal zullen terugloopen. Wanneer wij ruim in de middelen zaten, zou het misschien aanbeveling verdienen ten koste van tijdelijk zeer hooge offers te streven naar een zoo spoedig mogelijk bereiken van genoemden eindtoestand; in de bestaande omstandigheden verdient het echter zeker aanbeveling dien last gelijkmatiger over de komende jaren te verdeelen en mitsdien voorloopig de uitkeeringen lager te nemen, dan het berekend bedrag, om later, zoodra de direct betaalde pensioenen gaan verminderen, dien achterstand met behulp van de daardoor vrijkomende gelden in te loopen.

Maar er is meer. Mogen verschillende maatregelen ten aanzien van directbetaalde pensioenen eerst op den duur tot bezuiniging voeren, op de uitkeeringen aan de pensioenfondsen hebben zij onmiddellijk invloed. Zoowel verlenging van den vereischten diensttijd als vermindering van de pensioenen werken onmiddellijk op het bedrag der uitkeeringen en wanneer die maatregelen worden toegepast ook op de thans in actieven dienst zijnde ambtenaren, dan hebben zij bovendien tot gevolg, dat de tot dusver op den ouden grondslag voor die ambtenaren, gedane uitkee-

ringen te hoog zijn geweest, m.a.w. dat de fondsen ten opzichte van de contante waarde van hun toekomstige verplichtingen een surplus zullen gaan vertoonen. Eindelijk is van een voortschrijdende indianiseering van den landsdienst, ook bij gelijk blijven of zelfs bij stijging van het totaal der salarissen, een relatieve daling van de uitkeeringen te verwachten, daar, gelijk wij zagen, de stortingspercentages voor inheemsche krachten aanzienlijk lager zijn dan die voor Europeesche.

Dit alles brengt met zich, dat in het algemeen een belangrijk geleidelijker op peil brengen van de pensioenfondsen aanbeveling verdient en dat voor de ergste crisisjaren zelfs een tijdelijke stopzetting van de uitkeeringen, behalve voor zooveel betreft de bijdragen van de belanghebbenden zelf, kan worden overwogen. Dat klinkt misschien wat drastisch, maar is het niet, wanneer men bedenkt, dat wij dat geld thans ook niet uit eigen middelen voldoen, maar leenen en dat *deze* verschuiving naar de toekomst niet beduidt een toekomstige stijging van uitgaven, maar een vertraging van de toekomstige daling. In een crisistijd kan zulk een verschuiving, die naar het aangegeven stelsel voor de enkele kwaadste jaren een ontlasting van het budget met bijna 18 millioen kan opleveren, de redding beteekenen van vitale belangen ten koste van een wat langzamer expansie, wanneer het ergste leed geleden zal zijn. Bovendien hebben Indië en Nederland hun crediet thans zoo hard noodig, dat iedere vermindering van hun beroep op de geldmarkt uitkomst brengt en voor de veiligheid van den gulden essentieel kan zijn."

DE RECHTELOOSHEID DER LANDSDIENAREN

wordt in een brochure behandeld [1]), door den gep. generaal K. van der Maaten, in verband met aanwijzingen, welke bestaan over plannen van de regeering om tot een korting op de Indische ambtenaars-pensioenen over te gaan. Het is niet voor het eerst dat de Schr. in het krijt treedt voor de onaantastbaarheid dezer pensioenen; integendeel; en hij begint dan ook met aanknooping aan vroeger geleverde betoogen.

Daaruit haalt hij van officieele en rechtskundige zijden uitgesproken verklaringen aan, volgens welke vanaf de pensionneering de publiek-rechtelijke band tusschen den staat en den landsdienaar is verbroken, is afgeloopen, zoodat het pensioen is een vordering op den staat, een privaat-rechtelijke schuld.

Minister de Graaff schreef in zijn Memorie van Toelichting op de Ind. begrooting 1931 o.m.

„Waar de salarissen der ambtenaren beslag leggen op ongeveer de helft „van de uitgaven, na aftrek van de *niet voor* vermindering vatbare lasten

---

[1]) N.V. Boekh. en Uitg. Mij. v.h. W. P. van Stockum & Zn. Buitenhof. 's-Gravenhage. (15 blzn.).

„voor rente en aflossing van schuld en voor *pensioenen* bleef der Regeering „haars ondanks geen andere weg over dan aanvaarding van den onaange„namen plicht, om ook de ambtelijke bezoldigingen in de verlaging der uit„gaven te betrekken."

Doch in Indië schijnt men zich van die Ministerieele opvattingen en uitspraken al zeer weinig aan te trekken, vervolgt de Schr. dan.

„Bracht het Aneta-telegram van 28 Sept. 1931 reeds het bericht, dat ook de al verleende pensioenen voor de mogelijkheid eener besnoeiing in beschouwing zouden worden genomen, zoo meldde dat van 15 Oct. d.a.v., dat de Directeur van Financiën in zijn financieele uiteenzetting voor het College van Gedelegeerden uit den Volksraad o.m. heeft medegedeeld, dat de mogelijkheid bestond op *een korting* of op *een speciale belasting* op reeds toegekende pensioenen en dat de tweede werk-commissie der Begrootingscommissie dat vraagstuk op korten termijn in studie heeft.

Het *Bataviaasch Nieuwsblad* van 15 Oct. 1931 wist daaromtrent te berichten, dat die Commissie meer voelde voor een speciale belasting dan voor een korting op de pensioenen, omdat een belasting eerder een soepele progressie (sic) mogelijk maakt dan een korting zulks doet en minder de gedachte wekt aan aantasting van verkregen rechten (sic).

Doch, zooals nader zal blijken, zijn beide crisis-maatregelen, d.w.z. zoowel de speciale belasting met haar soepele progressie als de korting op (lees: verlaging van) de pensioenen in de pen.

Maar de considerans dier belasting zou dan luiden, dat thans elk Staatsburger reeds de lasten van de financieele en economische crisis in een of anderen vorm draagt behalve de gepensionneerden, die integendeel slechts profijt trekken van den dalenden levensstandaard (sic)."

Generaal v. d. M. valt deze considerans aan met beschouwingen aan de practijk ontleend en vervolgt dan:

„Daarentegen voelt de Regeering in Nederland zich niet gerechtigd tot zoodanige verlaging of belasting der Nederlandsche pensioenen over te gaan en tot dusverre heeft Zij zulks dan ook niet gedaan. Haar standpunt dienaangaande is te vinden in een Nota van 24 Maart 1930, onderteekend door den Minister van Financiën en dien van Handel, Arbeid en Nijverheid, naar aanleiding van het Voorloopig Verslag op het Wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 26 Juni 1926 betreffende het Koninkl. Nationaal Steun-Comité, in welk verslag was aangedrongen de Pensioenwet 1922 ook toepasselijk te verklaren op vroeger gepensionneerden. Die Ministers betoogden toen in die nota o.m., dat nieuwe pensioen-wetten *nimmer ten goede of ten kwade kwamen,* aan wie reeds waren gepensionneerd.....

Bestaat er thans in het tegenwoordig Ministerie te dien opzichte dan geen homogeniteit? Is de Minister van Koloniën sedert zijn boven geciteerde uitspraken weder over stag gegaan? De homogeniteit te dien opzichte bestond in 1925 en '26 anders wèl, toen het gold de *pensioens-gelijkstelling* van meer genoemde oud-gedienden van het N. I. Leger en hun actie krachtigen steun begon te ondervinden in den Volksraad in Indië en in de Volksvertegenwoordiging in Nederland."....

„Doch nu het geldt de *verlaging* of *extra-belasting* der reeds verleende Indische pensioenen, schijnt die homogeniteit op eens niet meer noodig.

Maar, zal men vragen, wilt gij dan, dat de oud Indische landsdienaren heelemaal niet zullen bijdragen om het budget van den Staat in dezen crisistijd te helpen kloppend maken? Moet men dan de Regeering in dat streven niet steunen?

Zeer zeker wel en, *als het noodig is, zelfs met méér dan* 10 %, maar dan middels een voor *alle* Staatsburgers geldende crisisbelasting, doch een extra-

heffing uitsluitend voor *hen* zou, in welken vorm ook, *onrecht, machtsmisbruik* en dus niet goed te praten zijn, nòch met het landsbelang, nòch met dien fameuzen publiek-rechtelijken band.

Met het landsbelang niet, omdat het landsbelang voor alle Staatsburgers hetzelfde is en de oud-Indische landsdienaren van de Staatsgemeenschap, noch van die der Provincie en Gemeente, waarin zij wonen, meerdere voordeelen genieten dan de overige Staatsburgers.

Met dien fameuzen publiek-rechtelijken band niet, omdat de Regeering dien zelf verbroken heeft verklaart, toen het op betalen van *hooger* pensioen aankwam.

Het is waar, dat de nog in dienst zijnde landsdienaren thans ook een extraheffing aan den Staat betalen in den vorm van tijdelijke korting op hun tractement, doch daarbij maakt de Regeering gebruik van dien bij hen nog bestaanden publiek-rechtelijken band. Want zij hebben, uit vrijen wil in Staatsdienst getreden, daardoor aan den Staat niet alleen hun arbeidskracht afgestaan, maar daarbij en daardoor ook zich onderworpen aan den inhoud der regeling van de dienstverhouding, door den Staat éénzijdig vastgesteld of nog vast te stellen.....

Maar tegenover de door Haar vrijgegeven oud-Indische landsdienaren gaat zulks niet meer, al zou Zij, nu de crisis er is, den door Haar verbroken verklaarden band gaarne opnieuw weer als niet verbroken beschouwen.

Doch de oud-Indische landsdienaren moeten zich geen illusiën maken. Al is dat alles nog zóó waar en al klinkt al het voorgaande nog zóó logisch, de korting of(en) extra-belasting op de reeds verleende pensioenen krijgen zij *toch*, want voor de lands- en oud landsdienaren is de rechteloosheid nog groot, vooral in Indië.

Hierover geeft Schr. dan een uitvoerige uitwijding, om vervolgens te komen tot het Aneta-bericht van 26 Nov. gevolgd door dat van 16 Dec. 1931, volgens hetwelk het *Soerabajaasch Handelsblad* wist te melden, dat het voorstel tot verlaging van de reeds verleende pensioenen den Raad van Indië al zou zijn gepasseerd en dat de verlaging over de geheele linie — dus ook voor de indertijd niet voor pensioens-gelijkstelling vatbare pensioenen der oud Militairen van vóór 1920 — 10 % zal bedragen.

„Maar vraagt Schr., heeft dan de Regeering ginds in Indië vergeten, dat de pensioenen dier oud-Militairen, voor wat die der Officieren betreft, reeds dateeren van 1880, voor wat die der Militairen beneden dien rang aangaat — voor zoover zij niet sedert 1905 en 1918 werden gepensionneerd — reeds vanaf 1876? Ziet die Regeering dan over het hoofd, dat die van 1876 en 1880 dateerende gagementen en pensioenen in den loop der jaren vóór en tot 1914 — dus vóór den oorlog — reeds een depreciatie van ± 45 % hadden ondergaan en het tegenwoordig prijs-niveau nog altijd belangrijk hooger is dan dat van 1914 vóór den oorlog?

Wèl bekwamen ook die oud-Militairen in 1920 de algemeene verhooging van 40 %; wèl werden later aan eenige groepen onder de ouderen van dagen nog eenige verdere toelagen toegekend, maar dat alles bleef onvoldoende in verband met het kort vóór en na 1920 buitengewoon gestegen prijs-niveau, dat zelfs tot 1930 toe nog bij lange na niet tot dat van 1914 (vóór den oorlog) was teruggevallen. En te meer was dat niet voldoende, omdat van die toelagen gemiddeld weer 15 % naar den fiscus terugvloeiden. Maar gesteld zelfs, dat hopelijk binnenkort dat prijs-niveau van 1914 weder zal bereikt zijn, dan nog zal, indien men dat laatste in aanmerking neemt en die al vóór en tot 1914 ontstane depreciatie van den gulden (± 45 %) voor oogen houdt, daaruit volgen, dat thans een extra-heffing van 10 % voor de oudgedienden van vóór 1920 zou beteekenen, dat hun pensioenen en gagemen-

ten nog altijd ± 30 % zouden komen ten achter staan bij die in 1880 voor de Officieren, in 1876 voor de overige Militairen vastgesteld."....

„En voor wat de overige oud-Indische landsdienaren, Civiele zoowel als Militaire, betreft gaat het toch niet aan ook hen nog eens extra boven hun mede-burgers te treffen, alleen omdat zij, evenals de zooeven bedoelde oud-gedienden, ginds in Indië den Staat der Nederlanden hebben gediend en deze uit de Indische Kas hun het deswege verschuldigd pensioen laat uitkeeren. *Alsof de oud landsdienaren niet reeds even goed als alle andere Staatsburgers onderworpen zijn aan de reeds bestaande en c.q. nog te verhoogen of nieuw in te voeren belastingen.*

Wel meldde het *Bataviaasch Nieuwsblad*, dat de Raad van Indië in deze aangelegenheid (10 % verlaging) nog geen advies had uitgebracht, doch zulks zal, indien dit bericht juist is, in verband met de meergenoemde voorlichting van den Directeur van Financiën aan de Volksraad-Gedelegeerden, zich vermoedelijk niet lang meer laten wachten.

In een verder gevorderd stadium verkeert echter een Ontwerp-Ordonnantie voor een aanvulling van de Indische Inkomsten-Belasting van 1932, welk Ontwerp, volgens een Aneta-bericht van 30 Dec. 1931, de Indische Regeering reeds bij den Volksraad heeft ingediend.

In de betreffende Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het de bedoeling is deze Ordonnantie met 1 Jan. 1933 in werking te doen treden."....

„Dus nogmaals een extra-heffing niet alleen van de verlofgangers, maar ook van de oud-Indische landsdienaren, buiten Nederlandsch-Indië wonende, voor de Indische Kas, van welke heffing de particulieren uit Indië met verlof of voor goed teruggekeerd vrij blijven."....

„Ook de in den vreemde vertoevende oud-Ind. landsdienaren zullen voortaan die belasting aan Indië hebben te betalen, niettegenstaande ook zij niet meer in Indië wonen en voor hen elke publiek-rechtelijke band met den Staat is verbroken. Zij zullen daartoe verplicht worden, hoewel zij door hun pensioen, een zuiver privaatrechtelijke schuld volgens de Regeerings-verklaringen, in geen andere verhouding tot den Staat of zijn Aziatische Bezittingen zijn komen te staan dan alle andere Nederlanders, die vroeger in Indië hebben gewoond, daar hun bestaan hebben gehad en zich in Europa in den vreemde hebben gevestigd, terwijl deze landgenooten, voor zoover zij althans in Indië geen bezittingen of eigendommen meer hebben, ten rechte door den Indischen fiscus worden vrijgelaten.

En wat hier gezegd is van de oud-Indische landsdienaren, geldt ook van de in den vreemde vertoevende Indische verlofgangers.

Hoewel deze beide categorieën in den regel niet voor hun genoegen doch om gezondheidsredenen, hetzij van henzelf, hetzij van een of ander gezinslid dan wel om een ander dringende reden, dus niet uit weelde, zich tijdelijk of blijvend in den vreemde hebben moeten vestigen, wordt daarmede geen rekening gehouden.

Die Indische lands- en oud landsdienaren komen door een en ander in dezelfde positie als hun buiten het vaderland wonende Nederlandsche confraters. Immers de Nederlandsche Wet op de Inkomsten-belasting van 1914 is voor de Indische Ordonnantie in kwestie tot leidraad genomen."....

Wat betreft den rechtsstaat van de ambtenaren in Nederland, wordt dan herinnerd aan de behandeling van dit onderwerp in de Algemeene Vergadering van de Nederlandsche Juristen-vereeniging van 1897, waar Mr. J. A. Levy den overheerschenden toon in de praeadviezen en in het debat weergaf in dezen uitroep:

„Ik acht het diep bedroevend, dat Prof. Krabbe met Röell gewagen moet

„van de volslagen rechteloosheid onzer Ambtenaren en dat Mr. Fokker dit „voor ons beschamend vonnis moet onderschrijven".

„En sedert is in Nederland, zoo vervolg Schr. in weerwil van de Ambtenaren-wet van 1929, in Aug. 1931 gevolgd door een Koninkl. Besluit (geen Wet), regelende den rechtstoestand van het Militair Personeel der Nederlandsche landmacht, de toestand nog verre van voldoende verbeterd en in Indië nog minder.

Nog in geen van beide deelen van het Rijk is het Publiek-Recht op afdoende wijze door de Wetgevende Macht in de Wet vastgelegd".

Nadat generaal v. d. M., zijn, 20 Januari 1932 uit Chailly sur Clarens gedagteekend, betoog had opgesteld kwamen te zijner kennis een besluit van den Gouv.-Gen. van 25 Nov. 1931 Nn. 15 en een mededeeling van den heer A. G. H. van Sluys, voorzitter van den Bond van gepens. Ind. ambtenaren, opgenomen in *De Indische Verlofganger* van 8 Jan. j.l.

Hij geeft hiervan kennis in een Naschrift, maar de beteekenis van zijne beschouwingen wordt er niet door beïnvloed.

KINA IN DE PHILIPPIJNEN.

De w.n. Gouverneur-Generaal van de Philippijnen, George C. Butte, heeft onlangs aan boord van het gouvernementsjacht „Apo" een inspectiereisje gemaakt naar de zuidelijke eilanden van de Philippijnen, o.m. om een onderzoek in te stellen naar den toestand in de kina-industrie, „een van de meest belangrijke ondernemingen in het land".

De Manila-bladen, die geregeld draadlooze berichten publiceeren, uitgezonden door de „Apo" over het verloop van de reis, zeggen van dit bezoek het volgende:

„Enkele jaren geleden kocht de Philippijnsche Regeering van Java een kleine flesch, ter grootte van ongeveer een halve banaan, gevuld met zaden van kina-planten, welker bast de kinine oplevert. Een poging om meer zaden in handen te krijgen, werd door de Hollandsche Regeering belet.

De eerste boomen, welke geplant werden, zijn thans 3½ jaar oud en millioenen zaailingen zijn thans rijp voor overplanting, doch zullen absoluut verloren gaan, wanneer geen 10.000 pesos beschikbaar gesteld worden voor dit werk. Het klimaat van Mindanao is zoo uitstekend geschikt voor de kina-industrie, dat de Philippijnen over enkele jaren, wat de kinine-behoeften betreft economisch geheel onafhankelijk zouden kunnen worden van ieder ander land."

De *Java-Bode* van 22 Februari voegt aan dit bericht toe:

„Ziedaar het resultaat van de levering van zaden van industrieën, waarvan Ned.-Indië het practisch monopolie in handen heeft!....."

BUITENLAND.

BRITSCH-EGYPTISCHE ONDERHANDELINGEN.

Na het optreden der regeering Sidky Pasja, die na de verkiezingen van Juni 1931 de leiding heeft genomen, is 't in Egypte vrij kalm gebleven. Zooals men weet (Het Egyptisch Parlement. *De Ind. Gids*, 1931 II, blz. 620), is zulks geenszins hieraan te danken, dat de tegenwoordige regeering zou mogen worden beschouwd als de vertegenwoordigster van den in vrijheid tot uiting gekomen volkswil. Maar de sterke oppositie-partij, de Wafd, vindt den toestand blijkbaar niet geschikt om thans krachtig tegen de regeering in te gaan, al houdt zij door nu en dan een protest te doen hooren en door ijveren in stilte de beweging toch wel in gang.

De beteekenis van Egypte, als producent voor de wereldmarkt, is tot nu toe vrijwel bepaald door de katoen. Vier vijfden van den uitvoer komen voor rekening ervan. Wat het land overigens opbrengt verbruikt 't zelf. De algemeene wereldcrisis heeft de katoen niet gespaard. De bevolking verkeert in moeilijke omstandigheden. De val van het Egyptisch pond, welke dien van het Engelsche gevolgd heeft, maakt inkoopen van buiten van zaken, die levensbehoeften geworden zijn, duurder.

De bevolking van Egypte vertoont een eigenaardig beeld. Terwijl 97 % van de oppervlakte woestijn-gebied is, met enkele oasis, waar eenige duizendtallen Bedouïnen leven, zijn de overige vruchtbare streken, om en bij de Nijl, de delta en de Farjoemoase, zoo dicht bevolkt, dat zij voor Midden-Java niet onderdoen. Daar woont de overgroote meerderheid weer ten platte lande, de trek naar de groote steden is nog geen overheerschend verschijnsel.

De fellahs hebben in gewone tijden geen rijk bestaan. Zij bebouwen de kleine, door kanalen gescheiden, perceelen. De huttendorpen maken een armoedigen indruk.

Een der voortdurende regeeringsbeslommeringen was het bedenken van maatregelen om meer land bebouwbaar te maken, ten behoeve van de in aantal toenemende bevolking. Bekend is de aanleg van groote werken, om het water van Boven-Egypte,

door irrigatie ten nutte van de minder begunstigde landen te doen komen, en om het water, daar waar het in een tijd van het jaar te overvloedig toestroomt, te bewaren voor een minder gunstig seizoen. De dam van Assoean en de werken in het noordelijk deltagebied zijn tot dit doel voltooid, andere groote plannen waren beraamd.

Door de mededinging van elders daalde de katoenprijs echter zoo, dat de bouw geen bestaan meer verzekerde. Kleine eigenaren gingen tot verkoop van hun grond over. Europeesche banken kregen meer bezit en invloed dan het de Egyptische regeering welkom is. Zij heeft 2 millioen Eg. ponden geleend aan de nieuwe Egyptische bank voor landbouwcrediet, en aan de fellahs heeft zij een uitstel van vijf jaren verleend, voor de terugbetaling van geleend geld tot eenzelfde totaal bedrag.

Ook kocht de regeering reeds eenige oogsten op, waarvan zij de hoeveelheden moeilijk van de hand weet te doen. Bij dit te veel hield de behoefte aan uitbreiding van bouwterrein natuurlijk op, zelfs is een begrenzing voor de productie van katoen voorgeschreven moeten worden. Tevens is het verbouwen van andere producten bevorderd, a.d.z. graan, maïs, rijst, boonen, vruchtboomen, suikerriet, enz. Verhoogde invoerrechten willen eenige dezer cultures ook nog ten goede komen.

Mede is aandacht geschonken aan de mogelijkheid, om meer arbeiders naar de nijverheidscentra te doen trekken. Reeds bestonden groote fabrieken van katoen, suiker, cigaretten, in den laatsten tijd zijn daarbij gekomen instellingen voor het inmaken van levensmiddelen, looierijen, textielfabrieken, werkplaatsen van metaal-, cement-, kalk-, gips-, steennijverheid. De Egyptische bank Misr moedigt deze ontwikkeling aan, evenals de verbetering van het transportwezen, het visscherijbedrijf, enz.

Bekend is, dat de bodem in het niet-vruchtbare gedeelte beloften inhoud van ondergrondsche schatten, met wier ontginning ter nauwernood begonnen is, a.d.z. petroleum, phosphaat.

De pogingen blijven niet zonder resultaat, de verwachtingen voor de toekomst kunnen hoopvol zijn, hiermede is echter de nood niet weggenomen, die momenteel de bevolking drukt en de regeering voor groote moeilijkheden plaatst.

Er is, als men de berichten mag vertrouwen, wel wat verbetering, door grootere afname van Amerika, maar deze is toch niet van dien aard, dat de oppositie al belust is op 't overnemen van de regeering. Hier komt bij, dat de Wafd, in de korte periode van haar ministerschap, juist een zeer ongelukkige katoenpolitiek heeft gevoerd, hetgeen door de fellahs nog niet is vergeten.

Het verloop der politieke gebeurtenissen in Engeland zou anders geen reden voor de nationalisten zijn om stil te zitten.

Stond de vorige regeering MacDonald op beslist democratischen grondslag, en gaf zij, zooals in de vorige beschouwingen in *De Ind. Gids* werd uiteengezet, hiervan ook blijk in haar politiek ten opzichte van Egypte, het tegenwoordige, z.g.n. nationale ministerie MacDonald, steunt op een conservatieve meerderheid en deze heeft getoond voor Egypte meer heil te verwachten van een dictatoriaal bewind, dan van een nationaal-democratisch. De Wafd zou haar aanhangers dus kunnen voorhouden, dat zij geen inwilliging mogen verwachten van den bij de verkiezingen sterk naar voren gebrachten wensch van volslagen verlossing van de Britsche voogdij. En zij zal hiermede in haar stille beweging ook wel degelijk werken. Maar vooralsnog doet zij geen poging om zelf het roer in handen te krijgen. Dat de oppositie overigens niet tot berusting besloten heeft, kan blijken uit dit telegram van 20 Maart, waaruit veel te halen is.

„In een straat te Kairo is een bom ontploft, kort nadat de premier de plek was gepasseerd, om zich naar een banket te begeven. Er werd geen schade aangericht. De bom, die niet erg gevaarlijk was, is, naar men aanneemt, daar neergelegd door personen, die aldus wilden protesteeren tegen een gisteren begonnen proces. Er zijn 17 personen in staat van beschuldiging gesteld wegens aanslagen, die in het afgeloopen jaar hebben plaats gehad."

Intusschen zijn koning Foead en Sidky Pasja tot de overweging gekomen, dat er toch geen reden is om niet te trachten Egypte de voordeelen deelachtig te doen worden, welke Engeland bereid was te verleenen. Er is ten tijde van Mahmoed Pasja als premier een zeer vèr gaande overeenkomst in beginsel aanvaard. Zijn opvolger Nahas Pasja wist er nog wat meer bij te krijgen. Ten slotte bleef alleen het verschil over de Soedan-kwestie als onoverkomelijk bezwaar bestaan.

De Britsche hooge commissaris is nu weer ter zake gepolst. Het hervat overleg, tusschen Kaïro en Londen, heeft tot een, op 7 Jan. uitgesproken, mededeeling van Sidky aan den Egyptischen Senaat geleid, volgens welke de onderhandelingen spoedig zullen worden hervat, ten einde overeenstemming te bereiken over het vroeger opgestelde ontwerp-verdrag. Deze onderhandelingen zullen dus wel in vollen gang zijn.

De Engelsche pers heeft, in het algemeen, haar instemming met dit voornemen duidelijk uitgesproken.

G. N.

AFGHANISTAN KRIJGT EEN GRONDWET.

Terwijl het groote wereldgebeuren zich in velerlei emotie voltrok, maakte het vroeger zoo woelige Afghanistan een rustbrengend tijdperk door. Midden 1929 werd Aman Oellah, de vorst die in te korte evolutie zijn land naar westersche opvattingen wilde vervormen, uit Kaboel verdreven door den voormaligen waterdrager Batsja Saquao. Deze mocht zich echter slechts in een korte pooze van roem en grootheid verheugen. Zijn tegenstanders rukten weer tegen Kaboel op, onder aanvoering van Nadir Khan, een neef van den verdreven Aman Oellah. Batsja Saquao werd weer verjaagd. Het slot was, dat Aman Oellah het echter verstandig achtte den troon zelf niet weer te bestijgen; hij heeft eerst Rome, daarna Konstantinopel als vrijwillig banningsoord gekozen.

Nadir Khan, die als gezant van zijn land vele jaren in Berlijn en Parijs had doorgebracht, die in den strijd de overwinnaar was gebleven en die in menig opzicht getoond had een staatsman van doorzicht en beleid te zijn, liet zich de aanwijzing als hoofd van de regeering welgevallen, gaf later ook toe aan den op hem uitgeoefenden aandrang om de kroon wel te willen aanvaarden. Geleidelijk en zonder in uitersten te vervallen heeft hij de verwarde, echt Aziatische toestanden en verhoudingen in het bestuur van rijk en onderdeelen meer naar westersch model vervormd. En zoo is hij er nu ook toe gekomen de regeering op een grondwet te laten berusten. De overgang hiertoe leidt hij zelf, zoodat land en volk zich naar het nieuwe kunnen zetten, vóórdat de tijd gekomen zal zijn, waarop een opvolger eenmaal zijn plaats zal innemen. De inhoud vonden wij aldus samengevat in de *N. R. Ct.* van 24 Febr. 1932.

De nieuwe grondwet van Afghanistan zet voorop, dat het land een in alle binnen- en buitenlandsche aangelegenheden onafhankelijke staat is. Hoofdstad is Kaboel. De kleuren van de vlag zijn zwart, rood, groen. De godsdienst van het land zal de Islam zijn. De koning regeert in overeenstemming met de wet van den Islam en de grondwet en heeft als eersten en voornaamsten plicht te letten op de onafhankelijkheid des lands.

De Afghaansche onderdanen genieten de vrijheid van het individu, die daarin bestaat, dat geen onderdaan gearresteerd of gestraft kan worden, dan krachtens de wet van den Islam of de wetten des lands. Slavernij en dwangarbeid zijn verboden. In alle zaken van handel, industrie en landbouw is de Afghaan vrij. Het persoonlijke eigendom is gewaarborgd. Alleen de bezittingen van émigrés kunnen in beslag genomen worden. Het lager onderwijs is verplicht en de scholen staan onder staatstoezicht. De uitgave

van nieuwsbladen is een zaak van den staat of van Afghaansche onderdanen, maar buitenlandsche nieuwsbladen, die niet in strijd komen met den godsdienst of met de politiek van het land, kunnen het land ongehinderd binnenkomen. De instelling en werkwijze van een raad van state is in bijzonderheden geregeld. Hij heeft zijn zetel te Kaboel en bestaat uit vertegenwoordigers van de provincies, die telkens voor drie jaren worden gekozen. Als de raad niet bijeen is, kan de koning bij bijzonderen maatregel regeeren. Deze maatregel moet echter aan de eerstvolgende zitting ter goedkeuring worden voorgelegd. Alle zittingen zullen openbaar zijn voor pers en publiek. Alle nieuwe wetten worden ontworpen door de ministers en aan den raad van state voorgelegd, voor de koning ze teekent. De beschikkingen van den raad mogen niet in botsing komen met den Islam of met de aangenomen regeeringspolitiek. Buitendien zal er nog een adelskamer zijn, die door den koning wordt benoemd en die alle zaken zal behandelen, welke het kabinet haar voorlegt. Haar aanbevelingen gaan naar den raad van state, maar zelve onderzoekt zij ook weer de besluiten van dezen raad. In belangrijke gevallen kan, indien raad van state en adelskamer het niet eens zijn, de zaak worden voorgelegd aan een bijzondere commissie bestaande voor de helft uit leden van de adelskamer en voor de andere helft uit leden van den raad van state. Als de volledige raad zich ook bij de door deze commissie van ten hoogste twintig man genomen beschikking niet neerlegt, heeft de koning de beslissing.

DE MOSOEL-OLIE.

De Irak Petroleum Company (I.P.C.) heeft besloten in Maart van dit jaar de werkzaamheden in te zetten voor de pijpleiding, die de petroleum van Mosoel naar de Middellandsche Zee moet afvoeren. De voorbereidende maatregelen voor de leiding, die den vorm van een Y zal krijgen, waren voordien afgeloopen.

Een spoorweglijn zal evenwijdig aan de leiding worden aangelegd. Een Fransche maatschappij is in overleg getreden met de regeering van Irak om de concessie te krijgen voor den aanleg van een spoorbaan, die van Mosoel uit ook doorgetrokken zou worden tot Tabriz in Perzië. De regeering in Teheran zou reeds de noodige toestemming voor den aanleg op Perzisch gebied hebben verleend.

La Dépêche Coloniale (17 Februari) voegt aan deze mededeeling de aanteekening toe, dat Tabriz kop is van een spoorweg, die een hoofdlijn vormt in het stelsel der gemeenschapsmiddelen

van West-Azië, en den Transcaucasischen spoorweg met Tiflis verbindt. Door deze combinatie zou het Caucasische gebied van Rusland in verbinding worden gebracht met de Middellandsche Zee door een Fransche lijn die, te gelijker tijd, ten dienste van de N. W. provinciën van Perzië, het land der Koerden en Opper-Mesopotamië zou komen.

Bovendien omvat een Engelsch ontwerp een spoorverbinding Palestina—Irak, die van Bagdad zou worden doorgetrokken in de richting van Teheran, deze zou een gemeenschapsmiddel vormen van de Middellandsche Zee met de Russische provincies ten oosten van de Kaspische Zee.

Gaat de aanleg van den spoorweg, die de petroleumleidingen volgt, zijn verwezenlijking tegemoet, de voortzettingen naar Perzië en den Caucasus zijn nog slechts stoute plannen. Maar alles te zamen genomen wijzen zij toch op een opkomst van de beteekenis van de oude Ottomanische landen.

De mededeelingen in de buitenlandsche pers deden ons een artikel opslaan, ongeveer een jaar geleden in *Het Vad.* en *De Nieuwe Ct.* (21 Mei 1931) verschenen, waarin over de olieleiding van Irak naar de Middellandsche Zee interessante bijzonderheden waren bijeengebracht, die wij hier alsnog weergeven.

„De petroleum van Irak — wat is daar al niet over te doen geweest! Vinnige strijd over de vraag, of er wel petroleum aanwezig was in den bodem van Mesopotamië. Strijd om de concessies. Strijd over de vraag, of men de petroleum — toen die eindelijk gevonden was — in den grond zou laten zitten of niet. Strijd over den weg, waarlangs men het kostbare vocht eventueel zou vervoeren. Strijd over de verhouding tusschen petroleummaatschappij en den Staat Irak..... ja we zijn nog lang niet aan het eind. Maar voorloopig is daar een eind aan gekomen. Maandag den 18en Mei 1931 heeft het parlement van Irak de overeenkomst van 24 Maart tusschen regeering en Iraq Petroleum Company (I.P.C.) geratificeerd. De petroleum uit het dal van de Tigris zal binnen enkele jaren naar de Middellandsche Zee vloeien.

Zooals men weet, bezat voor den oorlog de Duitsche Bank belangrijke rechten op petroleumontginning in Irak. Door den oorlog zijn die rechten aan de Duitschers ontnomen en aan de overwinnaars toegewezen. De I.P.C. heeft een Engelsche groep, de Shell (47½ % der aandeelen), een Amerikaansche, de Standard Oil (23¾ %) een Fransche, de Compagnie française des pétroles (23¾ %), en dan is er nog de groep van den Armeniër Gulbenbian (5 %).

Den 14en Maart 1925 werd er tusschen de I.P.C. en de regeering van Irak een verdrag geteekend over concessies in de provincies

Mosoel en Bagdad. De maatschappij heeft sindsdien 3½ millioen pond uitgegeven aan boringen en proefinstallaties. Deze pogingen om olie te vinden zijn met succes bekroond. Bij Kirkoek in de streek van Baba Goergoer (ten Z.O. van Mosoel) werden rijke voorraden gevonden.

Maar toen het eenmaal bekend was, dat Irak werkelijk de altijd vermoede rijke bronnen bevatte, rezen er allerlei kwesties, die maakten, dat er geen Liter petroleum werd uitgevoerd.

In de eerste plaats achtten de groote petroleumtrusts het niet wenschelijk, dat de overproductie nog grooter werd. Sir Henry Deterding zei dat ronduit in een interview. Beter was het de olie van Irak als reserve te bewaren.

De regeering van Irak dacht daar echter anders over. Zij wilde de rijkdommen van haar land niet renteloos zien blijven liggen. Zij vond een nieuwe groep bereid om als tegenspeler op te treden. Dat was de British Oil Development Company (B.O.D.), die werkt met Engelsch kapitaal (lord Wemyss, 52 %), Italiaansch kapitaal (Arienda-Generale Italiana Petroli, 24 %), Duitsch kapitaal (groep Wolf, 12 %) en Fransch-Zwitsersch kapitaal (Paul Girod, 12 %). Deze B.O.D. ging uit van de stelling, dat de I.P.C. haar concessievoorwaarden niet was nagekomen en bepleitte een nieuwe verdeeling van de petroleumvelden. De zaak werd ook voor de mandaatcommissie van den Volkenbond gebracht, die immers een zeker toezicht uitoefent op de toestanden in Irak.

In de mandaatcommissie trad de Engelsche regeering op als verdediger der I.P.C. Zij betwijfelde ook het recht van inmenging der commissie. Toch oefende de actie der B.O.D. een zekeren druk uit op de I.P.C. Behalve dat waren er ook nog andere overwegingen, die haar van een herziening der overeenkomst niet afkeerig maakten. Zoo had men b.v. ervaren, dat de rijke petroleumvelden buiten het concessiegebied reikten. Er was een zeker gevaar voor concurrentie vlak bij.

Er waren dus krachten werkzaam, die de I.P.C. er toe aanzetten een nieuwe regeling te zoeken. Deze kon echter niet tot stand komen voor men ook tot een accoord was gekomen over het vervoer der te winnen petroleum.

Voor de maatschappij was om economische redenen een olieleiding van Kirkoek naar de Middellandsche Zee bij Tripoli in Fransch Syrië te verkiezen. Deze weg was de kortste en minst kostbare en hij bracht de olie naar het hart van de olieverbruikende wereld. De Fransche regeering juichte dit plan uiteraard zeer toe.

Maar de Engelsche regeering dacht er anders over. De voor-

deelen van een oliehaven in zoo'n belangrijk gebied als het Oostelijk bekken der Middellandsche Zee zijn reeds in vredestijd zeer groot, in oorlogstijd kan het bezit van zoo'n haven een levenskwestie worden. Londen wilde dus een olieleiding naar Haïfa in Palestina hebben.

De Iraksche regeering stond in dezen aan Engelands zij. Langs de olieleiding komt uiteraard een spoorweg. Een spoorwegverbinding met het Noorden van Syrië is reeds zoo goed als klaar (de bekende Bagdadspoorweg) aan een verbinding met Tripoli in Syrië heeft Bagdad niet zoo'n groote behoefte. Veel liever ziet men in Irak een verbinding met Haïfa, die de Iraksche producten naar Transjordanië en Palestina kan voeren. De regeering van Irak ging dus met de Engelsche regeering mee en wenschte een olieleiding naar Haïfa.

De vraagstukken, die aan de concessies van de I.P.C. en de olieleiding vastzitten, hebben nu een oplossing gevonden in het verdrag van 24 Maart 1931. In het begin van dat jaar was reeds een verdrag met de regeering van Palestina gesloten over den aanleg van de leiding naar Haïfa: de I.P.C. krijgt voor 70 jaar een concessie, na dien tijd kan de leiding door de regeering van Palestina in bezit genomen worden; de I.P.C. krijgt vrijdom van belasting en invoerrechten en het recht een eigen haven aan te leggen. Binnen acht jaar moet de leiding gereed zijn.

In het verdrag tusschen de I.P.C. en de regeering van Irak is deze termijn van 8 jaar teruggebracht tot 4 jaar. In 1931 moest een olieleiding in Y-vorm worden aangelegd.

Van Kirkoek gaat een leiding tot Haditha (even over den Euphraat), hier splitst de leiding zich in tweeën, een been gaat door Syrië over Palmira naar Tripoli en het andere been gaat door de Syrische woestijn over Roetbah Wells en Boerka om Fransch Syrië heen naar Haïfa. Het tweede been moet hoogstens 6 maanden na het eerste gereed zijn.

In de concessievoorwaarden is deze belangrijke wijziging gebracht, dat de I.P.C. nu recht krijgt op alle olievelden in Mosoel en Bagdad, die ten Oosten van de Tigris liggen. De concessie duurt 70 jaar, te rekenen van 1925 af."

DE HAIFA—BAGDAD SPOORWEG.

Aan *Spoor- en Tramweg* ontleenen wij:

„Ingenieurs en opmeters zijn thans in Arabië bezig om het project uit te werken, dat de Middellandsche-Zeehaven Haïfa in Palestina zal verbinden met de sprookjesstad uit Duizend en Een

Nacht. Deze spoorweg zal ongeveer 1000 K.M. lang zijn en in het tracé ligt een spoorbrug ter lengte van 240 M. over den Jordaan en een tweede van niet minder dan 530 M. spanning over den Euphraat vlak bij het dorpje Hit; voorts wordt gerekend op zeven tunnels en tien viaducten.

Het is het zwaarste woestijnspoorproject sinds men den Hedsjas-spoorweg heeft aangelegd; de nieuwe lijn gaat trouwens voor een kort gedeelte over die baan, n.l. van Haïfa tot Baisan, voorts over den Jordaan en daarna door woestijngebied tot Kubaisa.

Men is reeds een jaar bezig aan de opmetingen en de eerste karavaan met landmeters (bestaande uit 536 personen) begon haar werk in October 1930; thans is men tegelijkertijd op zes verschillende plaatsen met opnamen bezig en daartoe heeft men het tracé in zes secties verdeeld en elke sectie wordt door een aparte karavaan onder handen genomen. Met allerlei factoren moet rekening worden gehouden, vooral o.a. met drastische temperatuurswisselingen, welke kunnen loopen van 12 gr. beneden 0 Fahrenheit tot 110 gr. hitte.

De geheele expeditie staat onder leiding van luit.-kolonel J. K. Robertson. Een der grootste moeilijkheden waarmee men te kampen heeft is watergebrek en de diverse kampen worden door 1½ tons lorries van dit kostbare vocht voorzien; het zijn een soort rupstractors, die in de woestijn goed voldoen. De motorlorries trekken de watertanks, welke elk ongeveer 2000 liter inhouden, en kunnen er negen achter een lorrie gehaakt worden.

De expeditie wordt bewaakt door Arabische soldaten en politie uit Irak en van het vliegkamp te Amman (Palestina, niet ver van Jeruzalem) worden dagelijks verkenningsvliegtuigen uitgezonden om na te gaan of de zes kampen vrij van gevaar zijn. In de woestijn toch huist allerlei gespuis, vooral boeven, die zich aan de justitie hebben ontrokken. De Bedouinen in dat land hebben slechts één aanval op de expeditie gedaan, maar toen zij een rij van die watertanks zagen, sloegen zij op de vlucht, daar zij met de tanks van den oorlog te doen meenden te hebben.

De nieuwe lijn zal over enkel spoor gelegd worden en men hoopt spoedig met den aanleg te beginnen."

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

DE KORAN IN DE LANDSTAAL.

Over belangrijke hervormingen in de wereld van den Islam schrijvende, haalt *De Rijkseenheid* van 2 Maart deze correspondentie uit Konstantinopel in de *Frankfurter Zeitung* aan.

Eevenals in de Roomsch-Katholieke Kerk de missen in den Latijnschen tekst gelezen worden, zoo werden ook in alle Mohammedaansche moskeeën de Koran en de gebeden in Arabische taal voorgedragen, onverschillig, of de moedertaal der geloovigen nu Turksch, Perzisch of Hindoestansch was.

Dezer dagen is voor 't eerst in Konstantinopel in de Yerebatanmoskee bij een plechtige godsienstoefening op Vrijdag de Koran in de landstaal voorgelezen. De moskee bleek veel te klein te zijn. In dichte drommen drong de menigte het voorhof binnen. Vele bekende persoonlijkheden uit het wetenschappelijke en politieke leven wilden dit belangrijke hoofdstuk van de Mohammedaansche kerkgeschiedenis medemaken.

Den indruk, dien deze nieuwe dienst maakte, beschrijft de corr. aldus: De eerste Turksche predikatie was aangrijpend. In ademlooze stilte luisterden die duizenden naar het zingen van den voorlezer Hafiz Yasjar Bey, die met de Turksche vertaling van de Ya-Sin-Soere begon. Bij eenige bijzonder pakkende momenten steeg er een luid snikken omhoog. Zeer groot was de aandoening van het gehoor, dat vol devotie en toewijding naar de woorden Gods luisterde, die, in de moedertaal overgezet, velen voor de eerste maal huns levens openbaarden den diepen zin, waarover tot nu toe de onverstaanbare Arabische keelklanken den sluier van het ondoorgrondelijke mysterie gespreid hadden.

De ontsluiting van den Koran door de vertaling er van heeft in geheel Turkije grooten weerklank gevonden. De meeste moskeeën in Stamboel hebben reeds het voorbeeld van de Yerebatanmoskee gevolgd, al zijn anderzijds vele geestelijken het met deze nieuwigheid niet eens.

In de vastenmaand Ramazan is de toeloop naar de moskeeën altijd bijzonder groot. Maar ook daarna zal men als gevolg van deze

hervorming, naar alle waarschijnlijkheid, op een grooter bezoek van de moskeeën dan tot nu toe kunnen rekenen. Want ook de man uit het volk zal nu de heilige verzen, die tot nu toe voor hem enkel geheimzinnig gemurmel waren, kunnen begrijpen. De Turken, onder wie zich de figuur van den sprookjesverteller ontwikkelen kon, zijn immers bekend als een natie van dankbare toehoorders.

De corr. besluit: het voorlezen van den Koran in het Turksch beteekent een schrede vooruit op den weg der verlichting van het volk. Op tot nog toe onbeantwoorde vragen moet nu een antwoord gegeven worden.

De groote hervormer van Turkije, Gazi Moestafa Kemal, onder wiens bestuur de tradities van den sluier en van het schrift vielen, was ook in dit opzicht de intellectueele wegbereider.

BIJBEL EN SCHRIFT IN BRITSCH-INDIE.

The Times of India (Mail ed. 13 Febr.) wijst er, als een opmerkelijk feit, op, dat in het jaar 1930—31, dat voor Engeland in Indië overigens zeker niet gunstig kan worden genoemd, de verkoop van den bijbel bovenmate groot is geweest, in Indië, Burma en Ceylon.

Mag hieruit het besluit nog niet worden getrokken, dat er meer bekeerlingen zijn geweest, de volkstelling heeft toch wel uitgewezen, dat er meer christenen zijn dan voorheen.

De cijfers geven aan, dat in het tegenwoordige 3.531.700 christenen in Indië zijn, dit beteekent een toename met 32,6 pCt. vergeleken bij 1921. De bevolkingstoename werd over het geheele land officieel op 10,6 pCt. gesteld, de meerdere toename met 22 pCt. is dus wel opvallend.

Het aantal in 1930 in omgang gebrachte bijbels in Indië, Burma en Ceylon was 1.297.291; hetgeen een vermeering met ruim 30000 beteekent, vergeleken met 1929. Het totaal van 1931 is nog niet geteld, maar het zal, naar verwacht wordt, geen achteruitgang toonen.

Als een zeker opvallende bijzonderheid vermeldt het blad, dat in 1930, terwijl de beweging voor burgerlijke ongehoorzaamheid en boycott van alle vreemde zaken haar toppunt bereikte, de verkoop van de schrift en van den bijbel in het Bombaysche het recordcijfer van 197.193 behaalde, zoo 1929 daar met ruim 6000 overtreffend.

Hetzelfde verschijnsel deed zich voor in Punjab en de N. W. Frontier-provincie. Hoewel in dit laatste gebied de Roodhemd-

beweging en de Afridi-onrust woedden, steeg de verkoop er met meer dan 50000 exemplaren en werd er 173,020.

De verspreiding van bijbel en schrift wordt bevorderd door de vertaling in ruim 100 talen en dialecten. Voor het bezit moet men een geldelijk offer over hebben; gratis verstrekking heeft niet plaats.

HET LATIJNSCHE ALPHABET IN OOSTERSCHE LANDEN.

Meer en meer wordt het Latijnsche alphabet in Oostersche landen in gebruik genomen. Wij lezen, dat koning Foead van Egypte den stoot heeft gegeven tot invoering ervan bij het schrijven van het Arabisch in zijn land. In Perzië is een beweging gaande om het daar te doen aannemen. Het vorige jaar heeft de gouverneur van Cyprus het besluit uitgevaardigd, dat alle in de Turksche taal verschijnende wetten in Latijnsche karakters gedrukt moeten worden, terwijl de overheidspersonen zich mede ervan moeten bedienen in de officieele correspondentie. Naast het Turksch, gelden daar ook het Engelsch en het Grieksch als officieele talen, voor alle is nu één schrijfwijze doorgevoerd.

Sedert 1923 wordt in de Sovjet-republiek Azerbeidjan het Latijnsche alphabet in de pers gebruikt, voor het schrijven der Turksche taal, aangevuld met Russische karakters.

In 1926 werd op een Turksch congres te Bakoe aangetoond, dat 57 alphabets worden gebruikt om de verschillende Turksche talen in schrift te brengen. Daar werd besloten tot het aannemen van de Latijnsche letters in alle, binnen de Sovjet-grenzen begrepen, Turksch-Tartaarsche landen.

Zoo wordt de oude schrijfwijze van den Koran verdrongen door het alphabet van de ongeloovigen.

De Sovjet willen de hervorming ook uitstrekken tot de Mongoolsche volken in de U.R.S.S.A. In 1931 heeft een te Moskou gehouden congres het vraagstuk der omzetting van het Mongoolsche alphabet in Latijnsche karakters in behandeling genomen.

La Dépêche Coloniale (27—28 Février) haalt zelfs een aanwijzing aan van een Sionistisch pleidooi voor het overnemen van ons alphabet bij het schrijven van Hebreeuwsch. De bekende publicist Ben Avi, zoon van den beroemden Elieser ben Johudal voorvechter voor den wederopbouw van de Hebreeuwsche taal, geeft het voorbeeld in zijn blad *Palestine Weekly*, en liet een biographie van zijn vader verschijnen met Hebreeuwschen tekst in Latijnsche letters.

VARIA.

EEN ZUID-AFRIKAANSCH VOLKSLIED.

Sedert geruimen tijd bestaat er een streven in Zuid-Afrika, om een eigen Volkslied te krijgen. Daaraan is de kwestie niet vreemd van de wrijving, welke is ontstaan, doordat het Engelsche Volkslied te pas en te onpas, zelfs bij het eindigen van de bioscoopvoorstellingen — hetgeen zelfs in Engeland niet plaats heeft — wordt gespeeld. De Federatie van Afrikaanse Kultuurvereenigingen — F. A. K. — besloot reeds in Maart 1931 pogingen in het werk te stellen om tot een eigen volkslied te komen, waarvoor het een prijs van 50 pond sterling toekende voor het te bekronen ontwerp. Sedert dit bekend werd, kwamen bij de F. A. K. reeds tal van liederen binnen, niet de minste van Engelschsprekenden, waaruit wel duidelijk de behoefte aan een eigen volkslied blijkt.

Op het Cultuurcongres van de F. A. K. op 22 en 23 December deelde de voorzitter dr. N. J. van der Merwe mede, dat dr. D. F. Malan, ter nagedachtenis van wijlen mevrouw Malan, een som van 125 pond sterling beschikbaar gesteld heeft voor prijzen, in verband met den Volksliedwedstrijd. Een volkslied wordt gewenscht, dat voor de Afrikaansch-, zoowel als Engelschsprekenden van de Unie zal kunnen worden aangenomen, zoo lezen wij in de *Nieuwe Ct.*

Het oude Transvaalsche Volkslied is in Nederland wel het bekendste en wordt nog steeds bij verschillende gelegenheden gezongen. Zooals men weet, was dit gedicht van een Nederlandsche dame, mejuffrouw Catharina van Rees, die het op verzoek van President Burgers vervaardigde in tijd van zes uren, toen zij in Bonn woonde, waar de president haar bezocht. Zij overhandigde den president het gedicht op 14 October 1875. Het lied sloeg dadelijk in, zoowel woorden als toonzetting, welke beide van haar afkomstig waren. Het verdrong alle vorige volksliederen, als dat van ds. D. van der Hoff van 6 Januari 1857, van J. Ludorf, een Wesliaansch zendeling (dat niet verder kwam dan in de Transvaal Argus van 22 Nov. 1866), dat van ds. J. J. L. ten Kate en Adelheid Horch van 1875, alsmede het Vlaggelied door kapitein F. C. Tromp, aan den Volksraad op 27 Mei 1876 aangeboden,

afkomstig van W. P. van Hengel te Amsterdam met muziek van J. W. Berner, welk lied de Volksraad als het Vlaggelied van de Z. A. R. aannam, maar dat nooit eenige beteekenis heeft gekregen.

Ten onrechte is Richard Hol dikwijls als de toondichter genoemd van het ons bekende Volkslied: Kent gij dat volk vol heldenmoed. Cath. van Rees was zoowel de dichteres als de toonzetster. Zij is op 83-jarigen leeftijd in Mei 1915 overleden.

DE GIESTING.

Omtrent de landbouwkolonie van Indo-Europeanen De Giesting, in Zuid-Sumatra, vinden wij in verband met het vijfjarig bestaan eenige bijzonderheden vermeld in het I.E.V.-orgaan *Onze Stem*. De kolonie bestaat thans 5 jaar. Ze werd aangevangen met 6 kolonisten en het aantal neemt jaarlijks toe. Er werden sedert plm. 500 bouw in ontginning gebracht, waarvan plm. 340 bouw met koffieaanplant. Ongeveer 220 bouw koffie leverde in het jaar 1931 eersten oogst, 120 bouw is jonge koffie-aanplant. Het overige deel wordt besteed voor de beplanting van eenjarige voedingsgewassen, groenten, padi e.d. of zal bestemd worden voor verderen koffieaanplant. De koffieoogst bedroeg dit jaar plm. 1800 picol. Nagenoeg alle kolonisten doen aan pluimveeteelt, de eierenproductie voor den verkoop bedraagt ruim 700 eieren per dag. Ook bloemen, vleesch en groenten worden verkocht naar de nabijgelegen plaatsen. Vrachtauto's voor transport zijn aanwezig. Een verkoopcentrale zal worden opgericht.

Het aantal kolonisten is thans 26, het aantal zielen in de kolonie bedraagt een goede honderd, waaronder een vrij groot aantal kinderen, die de ter plaatse aanwezige Europeesche lagere school bezoeken.

De eigen koffiefabriek is in de 1e helft van het jaar 1932 geheel bedrijfsklaar. Tot dusverre verkocht de kolonist zijn koffie als roode bes aan Chineesche opkoopers; een klein deel werd door een naburige onderneming verwerkt. Zoodra de fabriek geheel gereed is, geschiedt de verkoop via de centrale.

Medische hulp wordt nog wekelijks geboden door een civiel geneesheer uit Tandjongkarang, die gratis kliniek houdt op de Giesting. Ook medicijnen worden gratis verstrekt. Sedert begin 1932 heeft zich een arts op de Giesting gevestigd.

De K. P. M. geeft reductie van reiskosten aan bonafide kolonisten, wanneer zij zich definitief naar de kolonie begeven, van elk punt in Ned.-Indië. De Staatsspoorwegen doen dit niet.

INLANDSCHE EMIGRATIE NAAR ZUID-SUMATRA.

Gistermiddag vertrok de „Patras" van Tandjong-Priok naar Oosthaven met aan boord een transport van bijna 500 kolonisten uit Midden-Java voor Gedong Tataän in de Lampongs. Zoo berichtte het *Bat. Nbl.* van 23 Februari.

Het transport bestaat uit 309 volwassenen, 112 kinderen van 3 tot 12 en 70 kinderen beneden 3 jaar.

Zondag zou uit Midden-Java een nog ongeveer even sterk transport arriveeren, voor de reis per „Patria", Maandag naar Oosthaven. Vrijdag 26 Februari volgt een derde, en Maandag 29 Febr. een vierde transport. Daarna zal eerst de situatie in de kolonie worden opgenomen, alvorens tot verdere opzendingen over te gaan.

Was vroeger de kolonisatie van Javanen in het nog niet gecultiveerde gebied in Sumatra voor het Gouvernement een kostbare zaak, thans, nu Gedong Tataän een welvarende cultuurstreek is, waar ongeveer 30.000 kolonisten een middel van bestaan vinden, is het mogelijk om de kolonisatie goedkooper door te zetten. De nieuwe kolonisten zullen in Gedong Tataän bij familie en kennissen een onderdak vinden, tot zij na den aanstaande oogst in de gelegenheid zullen zijn, om hun eigen grond te bewerken. Men toonde hiervoor in de kolonie de grootste bereidwilligheid, mits de nieuwelingen genegen waren, om zoo spoedig mogelijk over te komen, aangezien men met den aanstaanden padioogst, welke overvloedig zal zijn, handen te kort zal komen.

Het gouvernement heeft dus enkel den overtocht van de menschen te betalen, eerst per S.S. en dan per K.P.M. van Priok naar Oosthaven. En voor dit laatste rekent de K.P.M. het luttele bedrag van 2½ gulden voor een volwassen persoon en *f* 1.25 voor een kind van 3 tot 12 jaar, voor kinderen beneden 3 jaar wordt niets in rekening gebracht.

De tocht van Midden-Java naar Tandjong-Priok ging per S.S., terwijl van Oosthaven naar de kolonie per autobus wordt gereisd.

De animo bij de bevolking, om naar de kolonie te trekken was zeer groot, dank zij de medewerking van het Bestuur in Midden-Java, dat terstond bereid was, de desalieden inzake de kolonisatie behoorlijk voor te lichten. Thans is men over deze moeilijkheid heen. Tenslotte zij nog vermeld, dat er plannen in voorbereiding zijn, om ook voor de ontslagen contractanten in Sumatra's Oostkust de gelegenheid open te stellen in dat gouvernement een bestaan te vinden.

Er is voor verwezenlijking van dit kolonisatieplan volledige samenwerking noodig tusschen het Bestuur, de planters en

natuurlijk de betrokken contractanten, terwijl voorts de Arbeidsinspectie er bij betrokken zal zijn.

En wat het benoodigde kapitaal betreft, dit zou zich o.a. kunnen vormen uit de gelden, die de Cultuurmaatschappijen bestemd zouden hebben voor overtocht van de ontslagen contractanten naar Java.

De emigrantenstroom richt zich ook op Benkoelen, waarheen reeds een honderdtal gezinnen van Java vertrokken is.

* * *

Den 21en Maart namen de bladen in Nederland een Anetabericht op, volgens hetwelk de directeur van Binnenlandsch bestuur gemachtigd is nogmaals over *f* 20.000 te beschikken ter bestrijding van de kosten van overbrenging van gezinnen uit Java naar de kolonisatieterreinen op Sumatra.

FRANSCHE JEUGD OVER ONZE KOLONIEN TE VINCENNES.

In het *Kol. Wkbl.* van 10 Maart lezen wij.

„Op initiatief van de Alg. Ned. Ver. voor Vreemdelingenverkeer te 's-Gravenhage, die daarvoor contact zocht en verkreeg met de vereeniging „Nederland—Frankrijk" en met de vereeniging „Nederland in den Vreemde", werd het vorige jaar, met de volle medewerking van het Fransche departement van Onderwijs, een prijsvraag uitgeschreven, met het doel, een oordeel te vernemen van de Fransch jeugd over het Nederlandsche paviljoen op de Koloniale Wereldtentoonstelling in het Bosch van Vincennes. Jongens- en meisjes-leerlingen van H.B.S. gymnasia, lycea en normaalscholen, tusschen de leeftijd van 14 en 17 jaar, konden aan dezen „wedstrijd" meedoen. De opgave was, de indrukken weer te geven van een bezoek aan de Koloniale tentoonstelling en aan het Nederlandsche paviljoen.

Dit „concours" is een groot succes geworden. De jury bestond te 's-Gravenhage uit Henry Asselin, dr. Ott de Vries, dr. van der Wijk en jhr. Jan Feith als voorzitter. Van de dertig zeer goede opstellen werden er twaalf uitgezocht en „bekroond", afkomstig van 2 meisjes en 10 jongens. Aan alle deelnemers en deelneemsters werd het boek van Henry Asselin over ons land gezonden, maar aan de twaalf uitverkorenen is een gratis bezoek van een week in de Paaschvacantie aangeboden, waarbij natuurlijk onze groote havens, de bloemenvelden en de Zuiderzeewerken niet zullen worden overgeslagen."

EEN PELGRIM OP EEN HAAI!

Het passagiersschip „Strathaird", op zijn eerste reis naar Australië, heeft in de Roode Zee een pelgrim gered, die van den Mekkavaarder Antilochus over boord gevallen was. Het merkwaardige was, dat de man omgeven was van haaien en niettemin nog ongedeerd uit het water gehaald kon worden. Dit heeft sterk op de verbeelding der Arabieren gewerkt en de geredde wordt te Aden, waar hij aan land gebracht is, als een heilige vereerd. Men vertelt nu al, dat hij gevonden werd rijdende op den rug van een haai, met een aasvogel op het hoofd en door een school haaien geëscorteerd.

BANDOENG DE STAD DER GEPENSIONNEERDEN.

In de stad Bandoeng is in December 1931 in totaal uitgegeven aan pensioenen, voor Europeanen en Inlanders *f* 322.040,92. Van dit totaal-bedrag is *f* 248.441,77, dus bijna 2½ ton, gegaan naar Europeesche gepensionneerden. Dit bedrag kan wel ongeveer aangenomen worden als het gemiddelde maandelijksche cijfer, zoodat er jaarlijks bijna 4 millioen gulden aan gepensionneerden (Europeesche en inheemsche) in Bandoeng besteed wordt. Indertijd werd reeds gemeld, dat het aantal Europeesche gepensionneerden er ongeveer 1800 is, terwijl het totaal-aantal ongeveer 4000 bedraagt. Uit het overzicht der cijfers is gebleken, dat dit aantal nog steeds groeit, terwijl verwacht wordt, dat deze stijging nog belangrijker zal worden in verband met de slechte toestanden in Europa.

MILITAIRE POLITIE.

Nu het vraagstuk der militaire politietroepen voor Indië in volle actualiteit staat, lijkt 't ons niet zonder beteekenis het hier volgende weer te geven, uit de Memorie van Antwoord van den Minister van Defensie aan de Eerste Kamer, betreffende de Begrooting voor 1932. Onder het hoofd: „Korps politietroepen. Wapen der Koninklijke Marechaussee" luidt 't:

„De minister is erkentelijk voor de in het voorloopig verslag aan de Koninklijke Marechaussee en aan het korps politietroepen gebrachte hulde en hij stelt er prijs op, te dezer plaatse eveneens te doen blijken van zijn waardeering voor de plichtgetrouwe dienstvervulling, onder dikwijls moeilijke en veel inspanning vereischende omstandigheden, waarvan de genoemde legeronderdeelen bij voortduring blijk geven. De bewapening van marechaussees en politietroepen is in overeenstemming met hun bestemming en wijze van optreden en voldoet ten volle aan de eischen, welke in dit verband moeten worden gesteld. De regeering is zich van de noodzakelijkheid van een voldoende sterkte der genoemde gezagsorganen bewust."

KOLONIALE LITERATUUR.

Preferentieele rechten in de Koloniale Handelspolitiek, door Mr. N. G. Geelkerken. Academisch proefschrift. N. V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, A'dam 1932. 186 blz.

Den schrijver van dit proefschrift is het geluk ten deel gevallen, dat zijn werk bij het verschijnen op een zeer bijzondere actualiteit kan bogen. Immers, zeide niet kortgeleden de Minister van Koloniën aan de leden van de Staten-Generaal toe, dat hij over deze kwestie overleg pleegt met den G.-G.

In zijn inleiding geeft de auteur er blijk van zich terdege bewust te zijn van het bijzondere karakter van zijn werk. Beziet men nu daarnaast de stellingen, welke de schrijver van dit proefschrift tot de zijne heeft gemaakt, en waarvan voor de onderhavige kwestie zeker de vierde stelling, luidende: „Preferentieele invoerrechten zijn voor Indië gewenschte"; domineerend is, dan zou men mogen verwachten, dat dit werk een uitvoerige verdediging zou brengen van het door schrijver en met hem door vele anderen voorgestelde tariefsysteem. Wie echter het werk van Dr. Geelkerken met deze verwachtingen ter hand neemt, zal daarin ten zeerste worden teleurgesteld.

Ik meen, dat dit zeker als een schaduwzijde van dit boek mag worden aangemerkt. In het licht van de gebeurtenissen van de laatste maanden, had er van dit onderwerp iets anders te maken geweest, waartoe de schrijver, wanneer hij met een boek partij kiest in dezen uitermaten belangrijken strijd, zeer zeker verplicht geweest zou zijn. Zelf een voorstander van een nauwere aaneensluiting van Nederland en Indië zijnde, meen ik toch hier een ernstige waarschuwing te moeten laten hooren.

Naar mijn gevoelen is dit boek te historisch, zij het dan ook niet voor den titel, die het dekt, maar wel voor het doel, dat de schrijver zich met zijn verhandeling heeft gesteld. Te historisch is het boek in tweeërlei opzicht. In de eerste plaats hierdoor, omdat de behandeling der geschiedenis, de schrijver gaat zelfs terug tot de Grieken en Phoeniciërs, een relatief te groote plaats inneemt, hoewel zij door die wijdloopigheid oppervlakkig is.

Veel ernstiger echter is, dat de schrijver ook figuurlijk gesproken te historisch is. Dr. Geelkerken heeft als uitgangspunt voor dit gedeelte van zijn werk, enkele geschriften en talrijke artikelen genomen, die reeds eenigen tijd geleden werden geschreven. In deze bonte menigte — terloops zij hier opgemerkt, dat de schrijver geen enkel nieuw idee lanceert — kiest hij stelling. Hij herhaalt en zet met deze bouwstoffen zijn stelsel op, met het gevolg nochtans, dat zijn geschrift — natuurlijk wordt hier alleen gesproken voorzoover het de onderhavige kwestie betreft — wel past in het kader van het werk van eenige jaren geleden en daarin geen kwaad figuur zou hebben gemaakt, maar dat het bij zijn verschijnen verouderd is, omdat de schrijver nergens rekening houdt met de bijzondere gebeurtenissen van de laatste maanden. Dat deze zeer zeker zwaar moeten wegen bij een beslissing over de invoering van preferentieele rechten in Indië zal ik hier duidelijk maken.

Een van de meest op den voorgrond tredende producten in dit verband, is de groep der textielwaren. Zouden wij daarvoor preferentieele rechten invoeren, dan zou dit zeer duidelijk tegen Japan zijn gericht. De politieke gevolgen zijn onmogelijk te overzien, want men moet bedenken, dat Japan reeds zeer getergd is door de Chineesche boycot en daarom nu meer belang bij de Indische markt heeft gekregen. Wanneer deze voor Japan gesloten zou worden, zouden hieruit, gezien de strijdlustige geest, die op het oogenblik in Japan heerscht, zeer ernstige gevolgen kunnen voortvloeien, mede in verband met de onmogelijkheid van Amerika om in de Pacific eenige macht te doen gelden. Wanneer Dr. G. zich dan ook zonder meer aan de meeningen van eenige jaren geleden aansluit of er tusschen positie kiest, dan geeft hij daarmee blijk den zeer precairen toestand van het Pacificprobleem niet te hebben begrepen.

Ik kan mij voorstellen, dat Dr. G. desondanks zijn idee zal willen handhaven. Maar dan mis ik in zijn werk twee hoofdstukken. In de eerste plaats een hoofdstuk, waarin de politieke zijde van het Pacific-probleem en van het open deur-argument aan een grondige behandeling worden onderworpen, welke thans geheel ontbreekt. In een laatste hoofdstuk had de schrijver dan de gelegenheid gehad om te overwegen en uiteen te zetten in hoeverre de gebeurtenissen van de wereldpolitiek op het oogenblik de doorvoering zijner ideeën ongewenscht maakt, in hoeverre dus de politieke factoren de economische wenschen onuitvoerbaar maken. Ik kan mij bijv. voorstellen, dat hij tot de conclusie gekomen zou zijn, dat de preferentieele rechten wel onbeperkt in Suriname en Curaçao ingevoerd zouden kunnen worden.

benevens in Nederland voor alle producten van de overzeesche Rijksgedeelten, maar dat men in Indië voor het moment, hetzij heelemaal hiertoe niet kan overgaan, hetzij slechts voor een gedeelte der producten, die maatregelen zou kunnen aanvaarden.

Tevens had hij dan de gelegenheid gehad om uiteen te zetten, hoe Engeland op een actie zou reageeren. Men moet niet vergeten, dat Engeland in de laatste decennia altijd onzen steun is geweest, die kortgeleden nog duidelijk tot uiting kwam bij het z.g. Ned.-Belg. verdrag. Die steun van Engeland dateert echter eerst van na de afschaffing van de differentieele rechten, terwijl in de jaren daarvoor de verstandhouding telkenmale onaangenaam geweest is. Tevens had hij dan moeten onderzoeken, in hoeverre het feit, dat Engeland niet meer de wereldmacht is, voor onze Indische politiek van invloed kan zijn.

Juist onder de huidige omstandigheden acht ik het gebrek aan politiek inzicht voor de onderhavige kwestie een groote tekortkoming. De politieke constellatie, die tot voor kort niet urgent was, neemt op het oogenblik zeker een gelijkwaardige, zoo niet een domineerende plaats in naast de economische argumenten, wanneer in deze kwestie een beslissing moet worden genomen. Kon zij daarom in tijdschriftartikelen van enkele jaren geleden buiten beschouwing blijven, in een thans verschijnend boek had zij een belangrijke plaats moeten innemen.

De lezer zal er ongetwijfeld belang in stellen, op welke gronden de conclusie van Dr. G. steunt. Zij zijn een economisch argument, n.l., dat de abnormale concurrentiestrijd noodig is wegens de abnormale voordeelen van andere landen, en een staatkundig argument, n.l. dat een economische basis noodig is, om ook den politieken band te handhaven. Neemt men daarbij nu ook het geschrevene op pag. 173 in aanmerking, dan moet men tot de conclusie komen, dat Dr. G. slechts in de oneerlijke concurrentie een economisch argument vindt. Zou deze bij een meer normalen economischen toestand verdwijnen, dan rest hem slechts het politieke argument, voor welk argument hij noch de staatkundige noch de economische eenheid wil aanvaarden. Zijn betoog komt daardoor wat de principieele zijde betreft zwak te staan.

De overige beschouwingen van den schrijver verdienen zeer zeker alle aanbeveling. Belangwekkend is zijn uiteenzetting over de koloniale handelspolitiek van de diverse mogendheden, waarvan het resultaat is neergelegd in een tabel op pag. 114/115. Ook als overzicht voor de verschillende meeningen kan dit werk zeer nuttig zijn.

d. G.

An introduction to the study of Mahomedan law by Asaf A. A. Fyzee. Barrister-at-law, Professor Government law college, Bombay. Humphrey Milford. Oxford university press. London, Bombay, Calcutta, Madras. 1931. Price Re. 1—4.

Dit boekje (44 blz.) bevat de eerste van een reeks lezingen over het Mohamedaansch recht, heden in Britsch-Indië van toepassing, door den schrijver te Bombay voor studenten gehouden. Aanstonds wordt vermeld, dat aangezien een boek als Prof. Juynboll's „Handbuch des islamischen Gestzes" niet in het Engelsch bestaat, getracht is in die leemte eenigermate te voorzien, tevens daarbij een inleiding te geven voor de studie van het privaatrecht geldende voor Moslims in Britsch-Indië. Deze inleiding bedoelt dan te behandelen: Arabië in het vóór-Islamitisch tijdperk, de wijziging door den Islam gebracht in de Arabische zeden en wetten en ten slotte het ontstaan van de Islamitische rechtspraak.

Arabië werd toen bewoond door een volk, dat levend in de onherbergzame woestijn, gastvrijheid en moed als de hoogste deugden beschouwde, daarnaast echter geen leed zijn verwanten aangedaan ongewroken liet. Overigens, meldt de schrijver, maakten „wine, woman and war" de hoofdgenoegens van den Arabier uit. Van de vier soorten van huwelijk toen in zwang, was er slechts één gelijkend op die later door den Islam voorgeschreven, n.l. waarbij het meisje werd ten huwelijk gevraagd aan vader of voogd, die een bruidschat ontving. Daarnaast kwamen huwelijken voor, waarbij de man verlangend naar een kind van hoogeren stand zijne vrouw overreedde om gedurende zijne afwezigheid een hooggeplaatst hoofd bij zich als gast te ontvangen tot hare zwangerschap. De twee overige huwelijkssluitingen golden voor vrouwen van lichte zeden, die ongehuwd zijnde, bij eventueele zwangerschap, of zelf, dan wel met behulp van een gelaatskundige, den vader vaststelden, die dan het vaderschap niet mocht afwijzen.

De vrouw was dus toen niet de mindere van den man — betoogt de auteur —, wat op een zekeren graad van beschaving wijst, die echter allengs te loor ging toen de Arabieren allen godsdienst door ruwen afgodendienst gingen vervangen. Daarmede was de tijd rijp geworden voor het aannemen van een eenvoudig en rationeel geloof als de Islam, welke aan de vrouw weder belangrijke rechten teruggaf. Hier wijkt de schrijver af van de opvatting van vele Moslimsche auteurs, die beweren, dat ten tijde van den Profeet de vrouw tegenover haar vader en echtgenoot even rechteloos was als het dier. Europeesche geleerden daarentegen meenen,

dat de Profeet aan de Arabische vrouw alleen de overmaat van vrijheid ontnam.

Voorts een aanknoopingspunt zoekend tusschen het onderwerpelijk boek en eenige ook voor niet-Moslims belangwekkende gebeurtenissen op Islamitisch terrein in de laatste jaren, teekenen wij aan, b.v. dat de in Londensche hooge kringen verkeerende en aan de laatste Londensche rondetafelconferentie betreffende Britsch-Indië deelgenomen hebbende, met een Fransche vrouw gehuwde, Aga Khan, Sultan Muhammad Shah, door een groote groep Britsch-Indische Mohamedanen, behoorende tot de school der Sjieten als hun hoofd erkend, is de 48e Imam (godsdienstleider) van den Profeet afstammend.

In verband verder met de afschaffing der functie van Khalif in Turkije en de daardoor ook in andere Moslimsche landen aanhangig gemaakt Khalifaatskwestie, zij vermeld, dat volgens de school der Sunniten, de Khalif, opvolger van Mohamed, is meer een wereldlijk hoofd dan het hoofd van den godsdienst.

Ten slotte komend tot de toepassing van de Mohamedaansche leer in Britsch-Indië sedert de vestiging van het Britsch gezag constateert de schrijver, dat de Mughal-vorsten, volgers van de Hanafitische school dus de Hanafitische wetten deden toepassen. Daarnaast braken toen de begrippen van het Engelsch burgerlijk recht wel baan, doch bleef de Mohamedaansche godsdienstwet als regel gelden voor de Moslims, behalve waar enkele deelen daarvan allengs zijn vervangen door Engelsche wetten, als b.v. in 1862 het Indisch wetboek van strafrecht en dat van strafvordering.

Hoewel het Britsch Gouvernement afkeerig is van inmenging in zake de toepassing van de Mohamedaansche wetten op privaatrechtelijk terrein, staat daartegenover, dat de Mohamedaansche inboorlingen zelf, door wijziging van de maatschappelijke verhoudingen en onder invloed van de moderne beschaving, neiging beginnen te toonen voor een hervorming van hun privaatrechtsregelen. En toch wordt daaraan toegegeven zooals onlangs door de Sarda — act, de wet die den leeftijdsgrens voor het huwelijk heeft verhoogd, dan staan groote groepen van zoowel Hindoes als Mohamedanen klaar om zich daartegen te verzetten.

Laten wij eindigen met er op te wijzen, dat in de lijst van de geraadpleegde literatuur van de 15 genoemde werken er 10 zijn van Europeanen w.o. de Nederlanders Prof. Th. W. Juynboll en M. Th. Houtsma.

Ht.

Die Niederlande und Ihr Kolonial Reich, von Prof. L. van Vuuren, Utrecht. A. Oosthoek, Verlag A. G. Utrecht 1932.

Terecht is in dit boek (66 blz.) het koloniaal bezit van Nederland eerst in de tweede plaats genoemd, omdat het daarvan vermelde slechts een zeer bescheiden plaats inneemt.

Niet onaardig is de koloniale bedrijvigheid van de republiek der Vereenigde Nederlanden ingeleid met het gedicht van Tollens, waarin gewag gemaakt van den „Ooster-Indiaan die op Javaa's „Kust begroet, Nêerlands boôm met 's werelds overvloed be-„vrachtte" en van Houtmans' kiel welke naar Bantam's reê den „steven wendde."

Dan volgt de aanteekening, dat de strijd, om het mede-verkeer over zee naar het Oosten door genoemde republiek gevoerd, werd gesteund, zoowel door rijke kooplieden en regentenfamiliën als door de gewone burgers Jan-, Piet- en Klaaszoon, toen nog zonder familienaam, wat er toe bijdroeg, dat toen het in 1641 met hulp van Djohore gelukte Malakka los te maken van de Portugeezen, het handelsmonopolie langs dien verkeersweg werd verkregen.

Daarop, met voorbijgang van twee eeuwen, komt de Nederlandsche kolonie onder het Engelsch tusschenbestuur ter sprake, waarbij o.m. Raffles onder de Engelschen toen de grootste hater van Nederland genoemd wordt, de man die b.v. de teruggave van de kolonie, waartoe besloten bij de conventie van 1814, wist te vertragen tot 1819.

Nadat nog terloops op het kultuurstelsel van Van den Bosch gewezen is als middel, om het moederland aan groote finantieele bijdragen te helpen, wordt vervolgens behandeld het baanbreken van de overweging, dat een land waar grondstoffen uit het Oosten verzameld worden, bij de geweldige toename der industrie, noodzakelijk het productiegebied ten volle moet beheerschen. Vandaar de machtsvergrooting op Java, in Midden- en Noord-Sumatra, Borneo en Celebes, terwijl daarnaast de vervanging van het genoemde kultuurstelsel door de particuliere Westersche nijverheid, de productie van grondstoffen belangrijk deed toenemen.

Bij het vermelden van de ontwikkeling van het nationalisme, als gevolg van den wereldoorlog, treffen wij een opvallende uiting aan over de beteekenis van het driedeelig uitgebreide werk van A. D. A. de Kat Angelino, n.l. dat het mede het gewone lot deelt van boeken van dergelijken omvang, t.w. dat een ieder daarover spreekt of schrijft, doch niemand het inderdaad gelezen heeft, maar bovendien, dat hij, die de 3 deelen werkelijk doorleest ten slotte toch niet weet, wat de schrijver onder nationalisme verstaat.

Prof. van Vuuren onderscheidt tusschen nationalisme op ethi-

schen en op staatkundigen grondslag. Het eerste is gezond te noemen, de ijveraars daarvoor hebben het recht hun cultuurbezit te ontwikkelen zonder daarin belet te worden door welken Staatsvorm dan ook. Het tweede nu beoogt in het Staatsverband voor de eene groep de beheersching over de andere te bereiken, wat leidt tot verzwakking der minderheden of economisch zwakken. En dit nationalisme is het geweest, dat na het vredesverdrag van Versailles den terugkeer naar het vinnigste mercantiel-systeem bevorderd heeft. Daarom is het reactionnair genoemd door Prof. van Vuuren, die integendeel wenscht een productiewijze op rationeelen, geografischen grondslag met volkomen vrije productenruil. Dit sluit in, dat wanneer een of meer groepen de productie niet kunnen leiden, anderen dat behooren te doen, zonder de ontwikkeling van het cultuurbezit der inheemschen te verhinderen. In Nederlandsch-Oost-Indië is — volgens den schrijver — dit beginsel sedert 1905 gevolgd. Ht.

Verslag van den Dienst van het Boschwezen in Ned.-Indië over het jaar 1929. Landsdrukkerij Batavia 1931, XIII + 409 blz., 1 kaart van Java.

Het jaar 1929 was het eerste jaar na de inwerkingtreding van de reorganisatie van den Dienst van het Boschwezen en als zoodanig een mijlpaal in zijn ontwikkeling. Als bijzondere factor kwam daarbij het invoeren van een commercieele boekhouding bij het Djatibedrijf met het oog op de voorgenomen aanwijzing van dat bedrijf tot bedrijf in den zin der Bedrijvenwet. Bij het Djatibedrijf is het streven voornamelijk gericht op de productie en wat daarmede samenhangt, de Dienst der Wildhoutbosschen op Java en Madoera heeft als thans het eerst in aanmerking komende hoofdtaak, de verzorging der hydrologische belangen en komt daardoor vooral op het gebied van domeinbeheer en andere areaalsaangelegenheden en tevens op dat van cultuuraanleg en brandbescherming. In de Buitengewesten zijn de vraagstukken van boschpolitiek nog steeds de voornaamste, ofschoon in enkele deelen ook de georganiseerde productie van belang is. Bij de afdeeling Boschinrichting werd een nieuwe sectie ingesteld ten behoeve van de inrichting der in stand te houden wildhoutbosschen. Aan het Boschproefstation werd een afdeeling Djatinatuurverjonging toegevoegd. Een wetenschappelijk onderzoek naar den invloed van bebossching op de waterhuishouding zal in nauwe samenwerking o.a. met den dienst voor Waterkracht en Electriciteit worden uitgevoerd.

Niet in aanmerking nemende de bosschen op Merapi en Merbaboe, voorzooverre gelegen in Djokjakarta en Soerakarta, de bosschen in het Mangkoenegarasche Rijk en die op de particuliere landen, kan de boschoppervlakte van Java en Madoera op ruim 2.437.000 ha worden aangegeven, waarvan een kleine 747.000 ha onder beheer van het Djatibedrijf staan en ruim 1.690.000 ha onder den dienst der Wildhoutbosschen. Daarbij komt nog 572.000 ha aan niet in stand te houden wildhoutbosschen op Java en Madoera voor. De totale boschoppervlakte in de Buitengewesten wordt globaal getaxeerd op 121.247.000 ha, waarvan eerst 6.747.000 ha ter instandhouding zijn aangewezen en nog maar 665.500 ha een goedgekeurde grensregeling bezitten. Ten slotte komen op het eiland Moena nog rond 24.000 ha djatibosch voor.

In finantieel opzicht was 1929 een gunstig jaar. Het geldelijk overschot van den geheelen Dienst bedroeg ruim *f* 7.200.000. Het Djatibedrijf en de Dienst der bosschen in de Buitengewesten wezen voordeelige saldi aan, resp. *f* 7.670.000 en *f* 922.000, waartegenover de nadeelige saldi van de andere diensten totaal *f* 1.377.900 stonden. De totale omvang der bedrijven van het Boschwezen worden verder duidelijker aangegeven door de cijfers der totaal inkomsten t.w. *f* 25.000.000, waarvan ruim 20½ m. alleen van het Djatibedrijf en die der totale uitgaven zijnde *f* 17.800.000, waarvan bijna 13 m. van het laatstgenoemde bedrijf.

Voorts bevat het verslag vele interessante bijzonderheden uit de praktijk van den dienst als o.a. die over brandbestrijding en over reboisatie der Merapihellingen. In weerwil van het vele belangrijke in het lijvige verslag zal in dezen tijd van bezuiniging de vraag kunnen rijzen of het niet beknopter en dus goedkooper had gekund. Verscheidene gegevens zouden in de thans aangeboden detailleering evengoed ten dienste der betrokken ambtenaren kunnen gesteld worden of bewaard kunnen blijven, zonder dat zij in een jaarverslag werden afgedrukt. Voor belangstellenden buiten den dienst hebben vele gegevens ten tijde van de verschijning van het verslag nog slechts geringe historische waarde, terwijl vele anderen o.a. details over personeelbezetting, salarissen e.d. niemand meer interesseeren. A. J. K.

Agrarische regelingen in Nederlandsch-Indië, door B. Alkema, derde druk, Haarlem, H. D. Tjeenk Willink en Zoon N.V., 68 blz.

Prijs *f* 1.50.

De derde druk van dit boekje, dat vnl. als leerboek op de Koloniale Landbouwschool te Deventer bedoeld is, werd met het

oog op het agrarisch belang der Buitengewesten wat uitgebreid en de stof wat overzichtelijker aangeboden, doordat telkens bij een onderwerp eerst Java en Madoera en dan de Buitengewesten behandeld zijn. A. J. K.

Kabar Anghinn, door C. Tielrooy—De Gruyter. Editions „Les oeuvres représentatives". Paris. 1932. Prix: 12 frs.

Het is weinigen gegeven een vreemde taal voldoende meester te zijn, om een boek te schrijven waarin de wijze van denken en van uitdrukken echt die taal is. Het wil ons voorkomen, dat Mevrouw C. Tielrooy—De Gruyter, blijkens de door haar uitgegeven indrukken van Java en Bali, tot die weinigen mag worden gerekend.

De 24 schetsen, albumbladen als 't ware, vullen een 115 blzn. Luc Durtain heeft deze aangevuld met een inleiding, die van waardeering tot bewondering gaat, en A. Breetvelt heeft penteekeningen gegeven, die meerendeels niet bepaald als illustraties bij den tekst bedoeld zijn.

De schetsen in woord en in lijn zijn goed getroffen.

De schrijfster heeft op toestanden, verhoudingen en zaken een eigen kijk. Waar zij dezen, op eigen manier, weergeeft, ontdekt de lezer vaak, dat zij de gave heeft om in enkele rake zetten te typeeren wat hij zelf ook al wel eens had opgemerkt zonder echter het geestige ervan zoo te hebben begrepen of beseft.

Zullen de zoo weergegeven indrukken in ruimen kring waardeering vinden? Indien zij bestemd zijn voor wie Java kennen, zullen zij, naar wij gelooven, aan de verwachting beantwoorden. Maar vele der schets-overpeinzingen bieden aan wie zelf niet over Indische herinneringen beschikt te weinig houvast om de bedoeling ervan te kunnen verwerkelijken.

Ten voorbeeld.

Bouddha

dans le temple de Mendout.

Prière du passant:

Pressé et tout en sueur j'entrai. Dans ce silence, la poussière seule révèle ma présence.

Sans repos à tes pieds divins je fus, cherchant, avide, le fil ténu qui pût nous unir dans le rythme d'une même haleine.....

Trop courte la mienne, trop vaine:

Pour toi, rien qu'un oiseau las qui succombe dans l'azur;

Toi même tu planes au-dessus de l'aventure du ressac, sur les côtes des plages séculaires.

Dans le geste de tes mains de sage qui n'accueillent ni ne refusent,

Dans tes yeux fermés se lit que toutes les formes de la vie sont à terminer avant de m'unir à toi.

Sur la torride route, pressé et en sueur, je m'en vais.

Dit is het geheele artikel. Ook hier zal menig bezoeker eigen nostalgie weer-gevoelen. Maar wie zelf niet zag, haalt bij het leege de schouders op.

Tot de beter gevulde expressions d'impressions behoort (blz. 41) de ..... njonja kossong.

De Bataklanden, 1917—1931, door J. Tideman. Uitgave van het Bataksch Instituut No. 22. Prijs *f* 0.75.

De heer Tideman heeft een moeilijke taak op verdienstelijke wijze volbracht. Na de, door den toenmaligen, in 1926 overleden, archivaris van het Bataksch Instituut samengestelde „Kroniek 1913—1917", werd geen algemeen overzicht over de Batakgebeurtenissen meer gepubliceerd. Had de Schr. over de in te halen 14 jaren een kroniek opgesteld, volgens de veelal gebruikelijke methode, van een dagverhaal, zij 't met sprongen en grepen, dan zou hij een niet te genieten product geleverd hebben. Hij heeft de voor zoodanig werk meer aan te bevelen manier toegepast. In korte hoofdstukken is telkens bijeengebracht wat over dit tijdsverloop inderdaad als meldenswaardig is vast te leggen.

Zoo zijn in een 40-tal blzn. behandeld: topografie, verkeerswezen, landbouw, veeteelt, nijverheid, volkscredietwezen, irrigatie in Simeloengoen, ziekenzorg, maatregelen t.a.v. bestuur en rechtspraak, de Islam, de zending, het onderwijs, volksbewegingen, i.d. Bataklanden, de inheemsche pers, publicaties over de Bataklanden en het Batakvolk.

Zooals overal in het Oosten is ook in de Bataklanden een drang ontstaan, om zelf te streven naar vele dingen, die tot dusver van buiten werden aangebracht. Dit wordt duidelijk bewezen door hetgeen Schr. geboekstaafd heeft over de ontwikkeling van den inheemschen handel, den landbouw, het onderwijs en het godsdienstig leven.

De evolutie van de Batakbevolking is, in menig opzicht een zeer merkwaardige, dit maakt dit overzicht, 't spreekt van zelf, ook interessant. Bijzonderheden zullen in uitvoeriger vorm elders wel nader uitwerking vinden; in den tekst verwijst de Schr. naar geraadpleegde bronnen, in de laatste paragraaf biedt hij een litteratuur-overzicht aan, zoo is de beteekenis van zijn samenvatting èn concentrisch, èn excentrisch.

De Nederlandsche Staatkunde en de Overzeesche Gewesten

DOOR

CH. KIÈS.

Oud-Gedelegeerde van den Volksraad in N.-I.

I. *De politieke partijen en de Overzeesche Gewesten.*

Het is nog niet zoo lang geleden, dat bij de politieke partijen hier te lande de „Koloniën en bezittingen" van het Koninkrijk weinig of geen belangstelling genoten. Wie de partij-programma's, zooals ze er een dertig à vijf en dertig jaren geleden uitzagen, daarop eens naleest, zal tevergeefs zoeken naar bepaalde partij-opvattingen van opbouwenden aard ten aanzien van regeerings- en bestuursbeleid voor die overzeesche gebieden. En in de Kamers hadden de besprekingen der Oost- en West-Indische begrootingen veelal slechts een minimum van belangstelling. Hiermee is niet gezegd, dat daar ook geen personen waren, die niet ernstig en met klem de Indische aangelegenheden behandelden; de namen Van den Höevell, Franssen van de Putte, Keuchenius, Van Dedem, Van Kol, Van Deventer, Fock en verschillende andere meer zijn er om te bewijzen, dat er periodiek individueele belangstelling van zelfs zeer groote beteekenis is geweest voor die aangelegenheden.

Het optreden van dergelijke figuren bracht dan tevens de Kamers tot grooter aandacht, nu en dan zelfs met hoogtepunten. Daarbij was echter in de vorige eeuw slechts één tegenstelling tusschen partijen waarneembaar, n.l. die van liberaal-vooruitstrevend tegenover de behoudende gedachte. En de eerste richtte zich meer op afschaffing van wat verouderd of verkeerd geoordeeld werd, dan op opbouw voor een nieuwe toekomst. Een uitnemend geteekend beeld van die periode is te vinden in de „Parlementaire Geschiedenis van Ned.-Indië", door Mr. (thans Prof Mr.) H. A. Idema.

Ik herhaal dan, een onderwerp van belang in de politieke partij-programma's en daardoor van het optreden der politieke fracties in de Staten-Generaal waren de Indische aangelegenheden tot in het begin van deze eeuw niet. Als verzachtende omstandigheid ter verklaring van dit gebrek aan aandacht toen bij het Nederlandsche volk mag worden aangevoerd, dat vóór 1900 nog slechts zeer weinig sprake was, anders dan symtooms-gewijze, van de latere humanistische z.g. ethische richting voor koloniaal regeeringsbeleid. Ook was het eigenlijke partij-wezen in de politiek toen nog veel minder ontwikkeld dan thans; en het was feitelijk pas door de meerdere specialiseering hierin en door den groei der sociale verhoudingen sedert genoemd tijdstip, dat de partij-programma's een uitwerking kregen, ook op koloniaal gebied, die naar veler oordeel soms te gedetailleerd werd, met 't daaraan verbonden gevaar voor meeningsverschillen binnen de partijen.

De belangstelling voor de Overzeesche Gewesten is intusschen in bedoelde programma's sedert de laatste twintig jaren beslist grooter geworden. Ik zeg „in die programma's", want of zij in de partijen, dus in het Nederlandsche volk zelf zooveel is gegroeid, meen ik helaas nog te moeten betwijfelen. Ik kom daar straks op terug. Te constateeren valt, dat thans alle politieke partijen „Indische" oftewel „Koloniale" paragrafen in hunne programma's hebben. Die paragrafen bewijzen, dat door de partij-besturen met ernst is getracht, om er iets goeds van te maken, al is het resultaat niet bij alle even goed geweest. Te dikwijls immers nog dragen zij overmatig het kenmerk van het partij-belang dan wel het sectarisch partij-standpunt in de moederlandsche politiek.

Er is nog iets anders in deze, dat de aandacht verdient. Mr. J. J. Schrieke zegt op blz. 34 van zijn uitnemend werk „De Indische Politiek":

„Uit de vorige paragraaf kan blijken, dat de staatkundige her-
„vormingen in Indië zich niet langs de lijnen van een bepaald
„partij-program hebben bewogen. Daarmee is niet gezegd, dat zij
„een eigen lijn vertoonen. Hier schuilt een ernstige leemte. Door-
„dat bij de voorbereiding der ver-strekkende hervormingen der
„laatste jaren gezwegen is over de beginselen, die bij hare uit-
„voering zouden moeten worden inachtgenomen, zijn zij, die zich
„met die uitvoering belast zagen, zonder voldoenden leidraad
„gesteld voor tal van principieele vragen. Er blijft dan te veel
„speelruimte voor persoonlijke appreciatie, ook van lagere in-
„stanties en dit verklaart weer veel van de slingeringen in het
„beleid, die men vrij algemeen meent waar te nemen. Zij wekken
„naar buiten den indruk van onvastheid en veroorzaken een al-
„gemeen gevoel van onvoldaanheid."

En verder op blz. 35:

„Het eerstnoodige bij den staatsrechtelijken opbouw van Ned.-„Indië is: een klaar beeld van de toekomst, waarop het Neder-„landsch gezag daar te lande, uiteraard als lasthebber van het „Nederlandsche volk, aanstuurt; een eenigszins nauwkeurige „omlijning van de functie der vertegenwoordigers van dat gezag, „de leidende gedachte, die hen bij hun werk moet inspireeren".

In de laatste tien à vijftien jaren, omvattende een periode van snelle en veelzijdige maatschappelijke evolutie in Ned.-Indië, heeft het dus juist aan dat klare beeld ontbroken, zoowel bij de leiders hier te lande als in Ned.-Indië en heerschte daardoor in Ned.-Indië een zekere onrust, zoowel in het ambtelijke als in de politieke arena, ja zelfs in het particuliere. Op Koningin's verjaardag 1928 sprak de Gouverneur-Generaal Jhr. Mr. de Graeff in zijn rede tijdens het z.g. Openbaar Gehoor, van: „het allerwege bestaand gevoel van onzekerheid en onvastheid, dat deze periode kenmerkt". Jammer genoeg heeft Z.Exc.'s eigen beleid geenszins bijgedragen, om die onzekerheid en onrust te doen verminderen!

En toch had er in 1922 *iets plaats gehad, n.l. een wijziging in de grondslagen van het Nederlandsche Staatsrecht, die den hoofdvorm van het toekomstbeeld van het Koninkrijk had aangegeven, en daarmee van zelf ook de lijn voor het Regeerings-beleid van Nederland ten aanzien van de Overzeesche Gewesten van dat Koninkrijk had uitgestippeld.* Ik bedoel de Grondwets-wijziging, die bepaalde, dat Art. 1, tevoren luidend:

„Het Koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied in „Europa benevens de koloniën en bezittingen in andere wereld-„deelen",

voortaan zou zijn te lezen:

„Het Koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied van „Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao".

Deze redactie-wijziging beteekende in feite een verandering van status der drie laatstgenoemde rijksdeelen. Zij beteekende toch het einde van de staatsrechtelijk-koloniale verhouding tusschen het moederland en de overige rijksdeelen.

Het nieuwe principe vond zijn uitwerking in het gewijzigde art. 61 2e lid der Grondwet, luidend:

„Onverminderd het bepaalde in het eerste lid van dit artikel, „wordt de regeling van de inwendige aangelegenheden van Ned.-„Indië, Suriname en Curaçao overgelaten aan aldaar gevestigde „organen enz."

In de Memorie van Toelichting op de voorstellen tot herziening van de Grondwet werd daarbij nog gezegd, dat:

„Zoowel wetgeving als bestuur ten aanzien van de inwendige

„aangelegenheden zooveel mogelijk moeten worden gelegd in „handen van in Indië zelf zetelende lichamen en overheden en „dat aan de aldaar gevestigde bevolking een zoo groot mogelijke „invloed op en aandeel in de samenstelling dier lichamen moet „worden toegekend."

„Dus voortaan autonomie voor Indië en sterke beperking van „de directe inmenging der Kroon in „Indische Zaken", aldus „concludeerde Prof. Mr. Kleintjes in zijn „Staatsinstellingen van „Ned.-Indië", 1e deel blz. 24.

Dat de nieuwe toestand (van autonomie) er via een groei moest komen, ligt voor de hand. De eerste belangrijke stap in dien groei was de vervanging in 1927 van het vroegere Regeeringsreglement door de thans geldende Indische Staatsregeling. De bestuurshervorming, voor zoover reeds tot uitvoering gekomen en overigens in wording, zal dien groei verder gedetailleerd moeten tot stand brengen.

Ik heb dezen gang van zaken even in herinnering gebracht, om aan te toonen, dat het met de Grondwetswijziging van 1922 voor wat betreft art. 1 en art. 61 toch ernst is geweest.

En desalniettemin komt het mij voor, dat de belangrijkheid van deze wijziging hier te lande niet voldoende begrepen is, met als gevolg het onzekere in het beleid, waarvan ik hierboven sprak. *Want geen enkele politieke partij in Nederland heeft zich daarna in dier voege gereorganiseerd, dat zij zich stelde op wat ik zou willen noemen: het Groot-Nederlandsche standpunt.* Men bleef vóór alles zuiver Nederlandsche partijen met een wel herhaaldelijk verbeterde Indische paragraaf — dikwijls nog foutief „koloniale" paragraaf genoemd — in het partij-program, doch zonder die principieele reorganisatie, die eenerzijds in dat program de plaats toekende aan de overzeesche belangen, welke hun toekomt, anderzijds in de Staten-Generaal een meer deskundige vertegenwoordiging voor de overzeesche rijksdeelen zou brengen.

Hier eens ernstig de aandacht op te vestigen, is het doel van dit artikel.

De zoo straks gereleveerde grondwetswijziging is een waarlijk grootsch moment geweest in de staatsrechtelijke evolutie van het Koninkrijk der Nederlanden. Zij, die die wijziging voorbereidden en tot stand brachten, hadden begrepen, dat Ned.-Indië [1]) maatschappelijk, cultureel en economisch geleidelijk was uitgegroeid tot een krachtig levend organisme van beteekenis in de wereldverhoudingen, een organisme dat uit zijn eigen maatschappij

---

[1]) Suriname en Curaçao zijn nog wel niet zoo ver als Ned.-Indië, maar bereikten toch ook reeds een veel-belovend stadium in staatkundig opzicht.

meer en meer de noodige krachten ging leveren voor medewerking in beheer en bestuur naar eigen behoeften; en dat het dus niet meer aanging, zulk een deel van het koninkrijk te blijven beschouwen en behandelen als een kolonie of een wingewest. Maar dat omgekeerd dat gebied tevens, dank zij de Nederlandsche leiding, daadkracht en cultuur, gecombineerd met inheemsche factoren, was geworden: een waarlijk *Nederlandsch*-Indië. Zoodat het rijp was om weldra te zijn een gelijkwaardig deel van het Imperium, een deel, dat dus geleidelijk een zoover mogelijk doorgevoerd zelfbestuur zou moeten krijgen binnen het Rijksverband.

De Nederlandsche staatkunde, dat is de politiek, heeft dit echter blijkbaar, zooals ik reeds zeide, niet doorvoeld in zijn volle beteekenis. Doch nu wordt het dan toch wel tijd, dat men eindelijk eens in breeder kring gaat begrijpen, dat de overzeesche gebieden niet langer als voorheen mogen bevoogd blijven door middel van organen, waarin die gebieden niet alleen geen vertegenwoordiging hebben, maar waarin zelfs geen voldoende deskundigheid betreffende de daar heerschende toestanden en verhoudingen aanwezig is. Langer ongewijzigd behoud van dezen toestand van bevoogding, zal bij den Oosterling doen voortleven de gedachte, „overheerscht" te blijven, ondanks de bedoeling van de Grondwetswijziging van 1922, en meer en meer verzet uitlokken. Daarentegen zal het meerendeel onzer inheemschen daarginds zich wel gaarne schikken in de verhouding, dat Nederlandsch-Indië wordt een zichzelf besturend deel van het Koninkrijk der Nederlanden — uiteraard met een goed geconstrueerde supervisie in het moederland — zelfbesturend, met een *Nederlandsch-Indische* overheid, waarin alle bevolkings-deelen recht van medezeggenschap hebben naar gelang van de rol, die zij in de gemeenschap daar vervullen, intellectueel, economisch en algemeen maatschappelijk.

Hoe gering de aandacht van de Nederlandsche politiek voor de overzeesche belangen thans nog is, blijkt uit de wel algemeene klacht van hen, die uit die gebieden repatrieerden, na aldaar in belangrijke ambtelijke, politieke of particuliere functies te hebben gearbeid, n.l. dat zij hier te lande zoo weinig gehoor vinden bij hen, die in de Staten-Generaal oordeelen en beslissen over de Indische aangelegenheden. En toch zouden deze teruggekeerden zulke waardevolle inlichtingen kunnen geven, juist omtrent wat niet uit de stukken is te leeren, n.l. omtrent de sfeer, de psyche in de maatschappij-deelen daar overzee. Men bedenke, dat na de groote evolutie, die geheel Oost- en Zuid-Azië in de laatste kwart eeuw ondergingen in geestelijk opzicht, elke zakelijke aangelegenheid daarginds een psychologischen kant kreeg, die nooit buiten beoordeeling mag blijven.

Ik herhaal dus: het is nu waarlijk tijd voor de Nederlandsche politiek, dat in de partij-programma's en in de samenstelling der partij-besturen aan de belangen der overzeesche rijksdeelen de aan deze toekomende plaats wordt gegeven. Gebeurt zulks niet, dan zou er alle reden zijn voor de vele oud-Indisch-gasten hier te lande en voor hen, die rechtstreeksche belangen hebben in de overzeesche gebieden, om over te gaan tot de vorming van een eigen politieke groep, teneinde aldus in Nederland zich te kunnen doen hooren en invloed uit te oefenen. Zulk een groep zou een aanmerkelijken omvang kunnen krijgen, want vrijwel de meeste oud-Indisch-gasten hebben thans een tegenzin in de Nederlandsche politiek, o.m. omdat deze zich zoo weinig gelegen laat liggen aan de overzeesche gewesten. Toch zou ik de vorming van een nieuwe partij niet willen aanbevelen, want er is in ons kleine land al verdeeldheid genoeg in de politiek. De ondervinding, indertijd opgedaan door de Vereeniging „Moederland en Koloniën", doet ook niet verlangen naar een herhaling van een proef. Maar dan zal er toch spoedig iets moeten veranderen in de bestaande partijen, voor wat betreft hare aandacht voor de belangen der overzeesche deelen van het Koninkrijk!

II. *De Regeering en de Overzeesche Gewesten.*

In het voorgaande hoofdstuk vestigde ik er dus de aandacht op, dat hier te lande de groote beteekenis van de G.W.s-wijziging van 1922, v.w.b. de toen veranderde staatsrechtelijke verhouding van Nederland met de overzeesche deelen van het Koninkrijk, niet naar waarde is doorvoeld geworden in de politieke partijen. Ik bepleitte daarom een zich reorganiseeren van die partijen in program en samenstelling op de basis van wat ik noemde het Groot-Nederlandsche standpunt.

Ik wees er toen ook reeds op, dat evenmin de Regeering van Nederland in de laatste tien jaren getoond had, op de basis van die Grondwetswijziging te streven volgens een vaste lijn naar een bepaalden eind-vorm voor de staatkundige constructie Nederland—Overzeesche Gewesten en haalde ter adstructie van mijn bewering aan, wat Mr. J. J. Schrieke in zijn werk „De Indische Politiek" schreef over het ontbreken van een voldoenden leidraad bij de staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië.

Zeer zeker is met de in 1927 in werking getreden nieuwe Indische Staatsregeling van 1925 een belangrijke stap gedaan op den weg naar autonomie voor Ned.-Indië. Wat betreft de Regeering in Nederland werd van toen af de bevoegdheid der Staten-Generaal in zooverre beperkt, dat zij inzake de begrooting niet meer over de posten hadden te oordeelen, doch slechts over de

afdeelingen. Volgens de letter heet het in deze, dat, na behandeling van de begrooting door den Volksraad, de Gouverneur-Generaal ze vaststelt en afkondigt, behoudens voor wat aangaat de posten, waaromtrent geen overeenstemming kon worden verkregen. Voor de in-werking-treding heeft de begrooting echter eerst nog goedkeuring bij de Wet, dat is dus door de Staten-Generaal noodig, waarbij dan tevens wordt beslist over de zoo juist genoemde betwiste posten. Verder werd een groot deel van den Wetgevenden arbeid voor Ned.-Indië aan Gouverneur-Generaal en Volksraad overgelaten, waarbij de Staten-Generaal slechts als beslisser zouden optreden, ingeval van een conflict tusschen genoemde Indische regeerings-organen.

Het scheen intusschen in de praktijk vooral in het begin toch nog wel moeilijk voor H.H. Hoogmogenden hier te lande, om zich te onthouden van inmenging in wat men de inwendige aangelegenheden van Ned.-Indië noemt. En naar veler oordeel schoten de Kamers daarentegen te kort, door zich niet voldoende uit te spreken over aangelegenheden van regeerings-belang, b.v. over het zoo veelzijdig bekritiseerde Regeerings-beleid van den vorigen Gouverneur-Generaal, dat naar nog meer algemeen oordeel een ernstige breideling had moeten ondergaan, vooral toen die Excellentie zich veroorloofde uitingen ten beste te geven over de staatsrechtelijke toekomst van Ned.-Indië, welke buiten zijn bevoegdheid lagen. En in die Staten-Generaal ging evenmin eenige stem op om de Regeering eens te herinneren aan wat er toch noodig zal zijn aan verdere wijziging in de staatsrechtelijke constructie, die vroeger opgezet werd voor het Koninkrijk van vóór 1922, n.l. het Rijk met zijn koloniën en bezittingen, maar die niet meer voldeed voor het Koninkrijk der Nederlanden, zooals dat sedert 1922 is samengesteld uit vier in de Grondwet nu gelijkwaardig betitelde deelen.

Tijdens de behandeling der Indische begrooting in de Tweede Kamer op 9 Maart j.l. zeide de heer Mr. Joekes:

„Een ernstige vraag daarbij is deze, of de organisatie van de „Regeering over Indië, in ruimen zin genomen, voldoet aan de „eischen, die men daaraan thans heeft te stellen. Als ik zeg: de „organisatie van de Regeering, dan denk ik allereerst aan de „Regeerings-organisatie in engeren zin in Indië, in de tweede „plaats aan de bevoegdheden van den Volksraad en in de derde „plaats aan de organisatie hier te lande".

Daar zullen we het eindelijk hebben! zoo dacht ik. Maar Mr. Joekes had omtrent die „organisatie hier te lande" niets anders te zeggen, dan dat hij zich verklaarde tegen de in de schriftelijke stukken behandelde suggestie tot instelling h.t.l. van

een z.g. Raad van Experts voor Nederland-Overzee als een nieuw voorlichtings-apparaat voor den Minister van Koloniën.

Prof. Eerdmans benaderde de kwestie meer in zijn rede, toen hij opmerkte:

„Over de moeilijk op te lossen vraag, hoe de Staten-Generaal „bij de in het algemeen gebrekkige kennis der leden van de steeds „moeilijker wordende toestanden en verhoudingen in Ned.-Indië „op bevredigende en in Indië vertrouwen-wekkende wijze hun „taak zullen kunnen blijven vervullen, wil ik hier nu niet spre- „ken. Dat vraagstuk is thans in het geheel niet voorbereid."

Ten aanzien van een advies-college, ter beschikking van den Minister van Koloniën, had deze spreker een andere meening dan zijn voorganger. Daaromtrent zeide hij:

„Maar wel wil ik eenige beschouwingen wijden aan de wen- „schelijkheid den Minister en zijn Departement in de gelegenheid „te stellen, om over de vraagstukken van den dag de meening te „vernemen van mannen, die bevoegd en in staat zijn zich daar- „over een meening te vormen. Het voorlichtings-apparaat van „den Minister kan niet goed genoeg zijn."

Een derde spreker met autoriteit, de heer Baron van Boetzelaer van Dubbeldam verklaarde zich wel geen voorstander van een specialen advies-raad voor den Minister, doch zinspeelde ook op een verder-gaande reorganisatie van de Regeering, echter zonder terzake nadere bijzonderheden te geven.

Nu deze kwestie dus wel aandacht heeft gehad in de Kamer, al bracht zij het niet tot positieve consequenties, komt het mij gewenscht voor, de Regeering van Nederland over de Overzeesche Gewesten, voor zoover in deze betrokken, in beschouwing te nemen; en ik zou dan achtereenvolgens willen behandelen: den Minister van Koloniën, den Raad van State en de Staten-Generaal.

Wat betreft de positie van den Minister van Koloniën, heb ik wel eens de stelling verkondigd, dat feitelijk het geheele z.g. Opperbestuur over de Overzeesche Gewesten berust bij dezen eenen man. Naar de letter van ons Staatsrecht is dit uiteraard niet waar, maar in de praktijk heeft het er toch veel van, vooral als die Minister een partij-man is in een kabinet, dat kan steunen op een sterke meerderheid in de Kamers. Alsdan is de invloed van de Indië-ondeskundige Staten-Generaal eigenlijk van zeer weinig beteekenis; slaagt immers een Minister er in, de enkele (ook meestal Indië-ondeskundige) leiders dier meerderheid voor zijn denkbeelden te winnen, dan is de behandeling van zijn ontwerpen door de Kamers niet meer dan een vorm-kwestie.

In den Kabinets-Raad is de Minister van Koloniën als meestal

eenigste deskundige op zijn gebied, vanzelfsprekend een bijna onaantastbare figuur.

Dit absolutisme in de positie van den Minister van Koloniën heeft zijn goede naast zijn vanzelfsprekende kwade zijde. Een werkelijk bekwame en sterke Minister kan immers aldus veel tot stand brengen, tegen de dikwijls zoo hinderlijke bemoeienis van oppositioneelen kant in. Daar staat tegenover, dat het Opperbestuur over de Oost- en West-Indische gewesten met meer dan zestig millioen zielen tellende bevolkingen, verdeeld in zoo heterogene bestanddeelen met zoo uiteenloopende belangen, een bijna boven-menschelijke, dus veelal niet aanwezige kennis van zaken, toestanden en verhoudingen vereischt. Wie zich daarvan goed rekenschap geeft, moet verbaasd staan over het gemak, waarmee ook wel eens volkomen outsiders op koloniaal gebied, het ministers-ambt aanvaardden en bekleedden!

Het is dus wel alleszins begrijpelijk, dat in den loop der tijden, zoowel in als buiten het parlement meermalen het denkbeeld werd opgeworpen, om hier te lande in te stellen een college van deskundigen op verschillend gebied, dat den Minister steeds ter beschikking zou staan voor het geven van adviezen, uiteraard zonder dat deze aan die adviezen gebonden zou zijn; want de persoonlijke ministerieele verantwoordelijkheid moest tenvolle behouden blijven. Laatstelijk is hieromtrent een uitgewerkt en uitnemend gedocumenteerd voorstel geproduceerd door het oud-lid van den Raad van Ned.-Indië, den heer A. J. W. Harloff in zijn brochure: „Een Raad van Experts voor Nederland-Overzee". Het was dit ontwerp dat, zooals hierboven vermeld, bij de behandeling der jongste begrooting zonder eenige tegen-argumentatie werd afgewezen door Mr. Joekes, daarentegen krachtig werd aanbevolen door Prof. Eerdmans.

Mijnerzijds verklaar ik mij onvoorwaardelijk voorstander van het denkbeeld—Harloff en ik twijfel er ook niet aan of binnen niet te langen tijd zal het h.t.l. moeten komen tot de instelling van een Hoogen Raad voor de Overzeesche Gewesten, omdat het eenvoudig onmogelijk is dat één man, hoe bekwaam ook, in zich vereenigd kan hebben al die kennis, welke noodig is om te kunnen oordeelen over de vele belangrijke vraagstukken — tegenwoordig ware problemen — die zich in het Oosten en het Westen in steeds grooter wordend aantal voordoen.

Een dergelijke advies-raad, voortdurend frisch gehouden door periodieke vernieuwing met recent uit die gewesten teruggekomen of ontboden krachten, is te meer noodig, waar de z.g. Indische afdeeling van den Raad van State, die tot nu toe in beperkte mate — n.l. voor reeds in den vorm van ontwerp-wetten

neergelegde voornemens — als advies-college voor de Kroon dienst doet, tegenwoordig voor die taak te kort moet schieten, omdat in dien Raad geen enkel lid meer zitting heeft, dat de geestelijke en maatschappelijke evolutie der laatste vijftien jaren in die overzeesche gewesten persoonlijk heeft mee-beleefd. Dit zij gezegd zonder eenig tekort-doen in waardeering voor de persoonlijkheden der tegenwoordige Staatsraden, leden dier afdeeling. Maar het is toch wel zeker, dat die heeren, welke resp. 43, 25 en 16 jaren geleden Ned.-Indië verlieten en sedert dien nooit meer de overzeesche gewesten terugzagen, onmogelijk dat inzicht kunnen hebben in de zich daar voordoende problemen, dat noodig is om als hoogste adviseurs te kunnen optreden. Men bedenke goed wat Prof. Eerdmans opmerkte in zijn meergenoemde rede in de Tweede Kamer, n.l. dat sedert de laatste vijftien à twintig jaren elke aangelegenheid voor Oost en West een psychologischen kant heeft, die niet verwaarloosd mag worden. En de psychologie van de overzeesche maatschappijen kan men niet anders leeren kennen, dan door er in te leven. Die psyche verandert zoo snel, dat ieder, die na een afwezigheid van eenige jaren in Indië terugkeert, getroffen wordt door de plaats gehad hebbende wijzigingen.

Zoo is het ook niet te verwonderen, dat de z.g. Indische leden van den Raad van State na zekeren tijd niet meer de vereischte kennis der verhoudingen en toestanden in de Overzeesche Gewesten bezitten. We hebben dus i.c. te doen met een groot nadeel van de benoeming der leden van dien Raad voor het leven. Het komt mij noodzakelijk voor, dat hierin verandering wordt gebracht, door voor die Indische leden een maximum zittings-tijd van bijv. tien jaren te bepalen. Dit nadeel voor hen in vergelijking met de andere leden ware te compenseeren middels een goed pensioen. Een vermeerdering tegelijkertijd van het tegenwoordige aantal van drie tot vijf deskundigen voor de overzeesche gebieden zou zeker niet overdadig zijn, gelet op het zoo belangrijke aandeel, dat de Overzeesche Gewesten hebben in de belangen van het Koninkrijk.

Alvorens van dit onderwerp af te stappen, zij er de aandacht nog op gevestigd, dat in den loop der jaren meermalen van bevoegde zijde is aangetoond, dat de Raad van State niet anders dan een onvoldoend voorlichtings-instituut voor den Minister van Koloniën kon zijn en daarom *vervangen* moest worden door wat men toen wilde noemen een Kolonialen Raad. Mannen als Prof. v. Lith, Dr. Baron v. Höevell en Mr. Fock hebben daar met klem op gewezen. Intusschen zou de door den heer Harloff voorgestelde Raad van Experts een instituut van anderen n.l. meer alge-

meenen aard zijn dan de tegenwoordige Indische afdeeling van den Raad van State is. Aan de praktijk zou m.i. kunnen worden overgelaten, uit te maken of eventueel later de taak dezer afdeeling mede zou kunnen worden opgedragen aan den Raad van Experts, volgens het voorstel Harloff.

Thans een en ander omtrent de rol van den Staten-Generaal in de Regeering over de Overzeesche Gewesten.

„De Staten-Generaal vertegenwoordigen het geheele Nederlandsche Volk", aldus luidt art. 79 der G.W.

„De Wetgevende macht wordt gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal uitgeoefend", art. 110 G.W.

De vraag is m.i. gerechtigd of na de reeds meermalen gerele-veerde G.W.'s-wijziging van 1922, die de staatsrechtelijk-koloniale verhouding van Nederland met de koloniën en bezittingen deed vervallen en het Koninkrijk der Nederlanden omzette in een uit vier op gelijke wijze genoemde deelen bestaand imperium, aan welks overzeesche deelen autonomie in uitzicht werd gesteld, art. 79 ook niet veranderd behoort te worden, om te luiden:

„De Staten-Generaal vertegenwoordigen de bevolking van het Koninkrijk".

Het moet toch m.i. een logisch gevolg worden geacht van eerstbedoelde wijziging, dat het niet meer alleen het Nederlandsche volk mag zijn, dat via de Staten-Generaal, zooals thans samengesteld, uiteindelijk beslist over de belangen der rijksdeelen buiten Europa. Zeer zeker zijn er nu wel reeds eenige volle bevoegdheden toegekend aan vertegenwoordigende lichamen in die deelen zelf, maar andere belangrijke beslissingen o.m. omtrent de in-werking-treding der begrooting, bleven in handen van de Staten-Generaal. Nu is het allerminst mijn bedoeling de supervisie van het moederland te willen opheffen; ik wensch die integendeel niet alleen te behouden, maar zelfs te versterken, n.l. door ze te verbeteren. Zeer in het kort zij de staatsrechtelijke constructie, zooals ik mij die voor de toekomst voorstel, voor wat betreft de vertegenwoordigende lichamen, als volgt geteekend:

De Staten-Generaal zullen m.i. moeten bestaan volgens het z.g. twee-kamer-stelsel uit:

a. een 1e Kamer-Senaat, samengesteld als imperiale raad, zetelend in Nederland,

b. de 2e Kamer als eerste instantie voor Nederland, de Volksraad als idem voor Ned.-Indië, de Koloniale Staten [1]) als idem voor Suriname, de Koloniale Raad [1]) als idem voor Curaçao c.a.

Al deze eerste instanties, met bevoegdheden en samenstelling,

---

[1]) Dezen naam te veranderen; het woord „Koloniaal" heeft afgedaan.

geëigend voor den aard en de behoeften der betrekkelijke gebieden. Voorshands zou ik de eerste willen laten, zooals ze nu zijn geregeld, voor *de Tweede Kamer dan met uitzondering van hare medezeggenschap over de aangelegenheden der overzeesche rijksdeelen*. De wijze van samenstelling zou wel eenige verandering kunnen ondergaan, maar daar zal ik het ditmaal kortheidshalve niet over hebben.

Uit de geschetste constructie blijkt dus, dat ik de gewenschte supervisie over de overzeesche rijksdeelen in het moederland — het centrum van het Koninkrijk, de zetel van het staatshoofd — wensch te leggen in handen van een imperialen raad, een 1e kamer, (tevens supervisie over de Tweede Kamer in Nederland), die met het oog op hare taak dan vanzelfsprekend anders samengesteld moet zijn, dan zij thans is. Zij zal m.i. moeten bestaan deels, b.v. voor de helft uit vertegenwoordigers van het Nederlandsche volk [1]) en voor de andere helft uit leden, benoemd door den Koning als deskundigen voor de Overzeesche Gewesten. Ik denk hierbij aan pas gerepatrieerde hooge civiele en militaire ambtenaren en vooraanstaande figuren in handel, industrie en scheepvaart, aan oud-Volksraadleden en aan uit die gewesten te ontbieden inheemsche en Chineesche personen van beteekenis; deze allen voor een zittingsperiode van niet langer dan b.v. zes jaren, teneinde voortdurend te kunnen zorgen voor met recente kennis van zaken en toestanden voorziene aanvulling.

Aan de Tweede Kamer wensch ik dus in de door mij geschetste constructie de nu door haar uitgeoefende zeggenschap over de rijksdeelen buiten Nederland te ontnemen; ik herhaal nog eens de redenen daarvoor: die kamer mist voor die zeggenschap zoowel de vereischte samenstelling als de noodige deskundigheid. Wat we helaas thans maar al te veel waarnemen is, de z.g. behartiging der overzeesche belangen, beheerscht door de moederlandsche partij-belangen. Dit is het, wat daarginder wantrouwen wekt, ja grieft; en daaraan moet dus een einde komen.

De door mij voorgestane reconstructie der Staten-Generaal zou speciale nadere regelingen eischen voor de behandeling der aangelegenheden van het Koninkrijk als geheel, b.v. de betrekkingen met het buitenland. Het zou buiten het doel van dit artikel vallen, om hieromtrent denkbeelden te leveren. Slechts moge ik nog eens releveeren, wat ik te dier zake vroeger reeds schreef:

„Wat betreft de Rijks-aangelegenheden, *uiteindelijk* zullen die „dezelfde behandeling moeten krijgen, d.i. dus na de voor-behan„deling door den Raad van State, eerst door de vier deelen der

---

[1]) Liefst z.g. organisch gekozen.

„eerste instantie van de Staten-Generaal in de vier deelen van „het Rijk, daarna (beslissend) door de 1e Kamer. Die Rijks- „aangelegenheden zijn immers geen kwesties meer van Nederland „alleen! Ook nu reeds wordt de Volksraad daarin gekend; zoo „b.v. onlangs voor de toetreding van ook de Overzeesche rijks- „deelen tot het Verdrag van Oslo. Niet onmogelijk lijkt het mij „intusschen, dat voor sommige Rijksaangelegenheden de behan- „deling kan worden gelegd in handen van Senaat en Kroon, „waarbij de beoordeeling door den Raad van State als de 1e in- „stantie zou kunnen worden beschouwd."

Ook de kwesties, in hoeverre niet de Minister van Koloniën alleen, doch in zekere gevallen het geheele Kabinet de verantwoordelijkheid zal hebben te dragen voor belangrijke aangelegenheden van de Overzeesche Gewesten, zoomede de staatsrechtelijke positie van den Minister van Koloniën in het Kabinet en tegenover den Senaat zijn problemen, die opgelost moeten worden; doch ik zal daar thans niet op ingaan.

Wat ik in dit deel van mijn artikel onder de aandacht wenschte te brengen, was dus in hoofdpunten:

1°. de noodzakelijkheid om den Minister van Koloniën — liefst zoo spoedig mogelijk te benoemen: *Minister voor de Overzeesche Gewesten* — een voorlichtings-apparaat te geven, waarvan de deskundigheid aan de hoogste eischen voldoet;

2°. de wenschelijkheid om de Indische afdeeling van den Raad van State een herziening te doen ondergaan, zoodat ook daar deskundigheid met recente kennis van zaken en verhoudingen verzekerd zal zijn;

3°. de noodzakelijkheid om in voorbereiding te nemen de reconstructie van de Wetgevende Macht van ons Koninkrijk v.w.b. de Staten-Generaal, om deze te doen worden een vertegenwoordiging van de bevolking van het Koninkrijk.

Met dit al beoogde ik de staatsrechtelijke constructie van ons Koninkrijk te versterken, door ze te verbeteren. Laat men h.t.l. zich spiegelen aan wat het Britsche Rijk thans ondervindt met Britsch-Indië. Gouverner, c'est prévoir! Een langer behoud van een ondeskundige bevoogding van uit Nederland zal meer en meer verzet uitlokken, niet alleen van inheemsche zijde, maar van de zijde der geheele Nederlandsch-Indische maatschappij. Daarentegen zal — ik zeide het reeds hiervoor — het meerendeel onzer inheemschen daarginder zich wel gaarne schikken in de verhouding, dat een zich-zelf-besturend Ned.-Indië is een deel

van het Koninkrijk der Nederlanden met een *uit de bevolking van het Koninkrijk* samengestelde deskundige supervisie in het moederland.

III. *Slot.*

Hetgeen ik in het tweede gedeelte van mijn artikel bepleitte, vereischt o.m. een belangrijke Grondwetswijziging. Deze te ontwerpen, zal niet zoo moeilijk zijn; ze doorgevoerd te krijgen in de Staten-Generaal, alwaar van de huidige Hoogmogendheden gevraagd moet worden het afstaan van een deel der zeggenschap en een deel der plaatsen, zal meer voeten in de aarde hebben!

In afwachting van de komst dier Grondwets-wijziging, zal daarom eerst en wel dadelijk gewerkt moeten worden aan de reorganisatie van de politieke partijen, die de Staten-Generaal samenstellen; het was daarom, dat ik in dit artikel mijn beschouwingen daarover aan het hoofd stelde. Die reorganisatie zal dan in de Staten-Generaal die meerdere deskundigheid en de grootere belangstelling voor de Overzeesche Gewesten moeten brengen, welke uiteindelijk de benoodigde Grondwets-wijziging als vanzelfsprekend zullen doen accepteeren.

Hendrik Brouwer, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Oost-Indië, 1632—1636, en zijn „expresse commissie" naar Bali in 1633

DOOR

A. HALLEMA.

II.

(Slot).

„Op eens gevoelde ik over mij komen het bewustzijn hoe geheel verschillend deze atmosfeer (op Bali) was van alles wat ik op Java, op Sumatra had gezien en gevoeld..... Het was met niets van de groote Soenda-eilanden te vergelijken. Het was volstrekt eenig en anders, en het was..... nog iets van Môdjôpahit, alsof wie eeuwen geleden gevlucht waren van Oost-Java voor de Moslemsche vanen, hierheen met zich hadden meegenomen iets niet tastbaars en bijna niet zegbaars en dit vermengd met een weemoed om wat geweest was.

„Zoo hing het daar, zoo zweefde het daar onder de schaduw der stille, groote bladeren met het lied van de blanke branding, dalende en rijzende beneden den weg tusschen de uitstekende riffen, wier gemartelde vormen als voorbeeld den bouwmeesters schenen gediend te hebben, die toch ook weêr gevolgd hadden de traditie hunner heiligdommen in het verlaten vaderland..... Zoo een stemming troost ook weêr voor de teleurstelling, waar ik reeds over sprak. En éénmaal over die teleurstelling heen, treft Bali om velerlei belangwekkende schoonheid".

Aldus vatte wln. Louis Couperus in de 20ste eeuw zijn indrukken omtrent Bali en de Baliërs samen in een gezwollen en bloemrijke taal, welke meer in overeenstemming is met de zwoele en majestueuze tropennatuur dan de droge rapportenstijl onzer 17de eeuwsche ontdekkers en kolonisten. Maar ook *zij* oordeelden er in hun tijd al over op een wijze, als Couperus het nog slechts

tien jaren geleden deed. Om deze vergelijking en overeenstemming nog piquanter te maken, moge ik u ook nog even herinneren aan het verhaal van Ma-Patimah, die op het laatste oogenblik de Çiwa-istische traditie der lijkverbranding van weduwen geweld aandeed op een wijze als volgt:

„In de omwaakte poeri (paleis) wachtte Ma-Patimah haar lot af met hare gezellinnen. Zij had toegestemd in den vuurdood, omdat te weigeren schande zou werpen op hare ouders. Maar den nacht vóór de plechtigheid kreeg zij het leven te lief en..... wist te ontsnappen, de muren der poeri over en..... zeventien gezellinnen, die mede verbrand zouden worden, vluchtten met haar. Zij vluchtte, Ma-Patimah, van Kloengkoeng naar Singaradja en smeekte om hulp bij het Nederlandsche bestuur aldaar. Zij was veilig.....

Sedert werd de wreede adat der weduwverbranding afgeschaft [1]). Ma-Patimah is geene radja-vrouw meer, maar verkoopt hare mooie stoffen en met ons mede en met de varkens reisde zij op de Both (van de K.P.M.) naar Soerabaja om daar eens — er werd een Amerikaansch stoomschip verwacht met vele koopluslige passagiers — haar slag te slaan, zoo zij vermocht. Nooit had zij in de poeri van den kroonprins van Bali gedacht, nog eens op rijperen leeftijd een eerzame koopvrouw te worden!"

Tegenover dit fraaie beeld van modern Bali plaatsen we thans het eveneens suggestieve verhaal van een weduwenverbranding op Bali voor drie eeuwen terug, zooals dit werd opgenomen in het „Dagh-Register, gehouden in Casteel Batavia", als een *onderdeel van het aan den G.G. Hendrik Brouwer uitgebrachte rapport.*

„De vuijtvaert van des coninckx moeder, is opden 22 Martij (1633) opde naevolgende manniere volbracht.

Aende rechter zijde vande poorte des huijs was een groot gat inde muijr gebroocken, ende daer wierdt het lijck vuijtgedragen, alsoo haere lijcken off dooden nimmermeer de rechte deure vuijt draegen om dat den duijvel (:die de passagie vande rechte deure

---

[1]) Eerst in 1904 hebben de Balische vorsten bij contract beloofd, dat voortaan geen weduwenverbrandingen (mesetia) zouden plaats hebben, waardoor een te Kloengkoeng voorbereide verbranding in dat jaar niet kon doorgaan. De gewone lijkverbranding, noodzakelijk omdat zonder die de ziel niet ten hemel kan varen, heeft natuurlijk nog steeds plaats en dat met kostbaar, omslachtig en ingewikkeld ceremonieel.

[2]) Louis Couperus, Oostwaarts, 1924, blz. 222, 236 (een serie reisschetsen, die eerst verschenen zijn in de *Haagsche Post* en na den dood van den betreurden schrijver in boekvorm werden uitgegeven.

[3]) Dagh-Register, ed. Colenbrander (1631—1634), blz. 179.

bekent is, ende het besijden gebroocken gat niet en weet:) niet en zouden ontmoeten.

Voor het lijck wierden mede op badijs van bamboesen toegemaeckt ende over al met bloemen behangen in goede ordre met groote triumphe ende spel van trommelen ende bommen voor vuijtgedragen, eerst de sleghtste ende daer nae de gequalificeerste slaevinnen vanden affgestorve, die omme het lijck inden hemel te convoijeren, mede geordineert waeren gecrist, ende met het lijck verbrandt te worden, hebbende om haeren Godt op te offeren, ijder voor haer staen een braet vercken, rijs ende andere snuijsteringe, de welcke ter bestemder plaetse gecomen, ende in vorige ordre driemael om den back daer in gecrist zouden werden, gedragen zijnde, wierden d'een voor d'ander naer vuijt de badij genomen ende in haeren back geset, als wanneer vijff mans persoonen ende 2 a 3: vrouwen buijten den back staende, haer alle de bloemen ende cieraet affnamen.

De gecondemneerde deden ondertusschen haere offerande, met gevouwen handen siri ende pinangh boven haer hooft houdende, andere hadde een levende duijff bij de poten, ende schoten die inde locht op, willende daermede te kennen geven dat die haere ziele naerden hemel op voerden, andere lieten een kuijcken levendich los lopen.

Dit gedaen zijnde wierden van alle haere clederen (:houdende alleenlijck een wit kleetjen voor haere schaemelheijt:) ontbloot, ende bij vier mans personen aende armen ende beenen vastgehouden, ende sonder geblint te werden, tot tweemael met een cris inde rechter zijde tusschen de corte ribben in ende bij de schouder nederwaerts aen nae het hart gesteecken, ende lieten deselve alsdoen, moedernaeckt halff doot, halff levendich soetjens opde buijck nedersincken; alsdoen namen de naeste vrunden vande gecriste slavinnen off andere daertoe gehuijrt zijnde, de doode lichaemen, ende die met waeter affgewasschen, ende rontsom (:vuijtgesondert alleenlijck het hooft:) met hout bedeckt hebbende, verbranden de selve tot assche.

Als deze alsoo gecrist waeren, ende nu in lichten vlamme stonden, wierdt het principaele lijck aengebracht, opde aldercostelijckste ende cierlijckste badij, aen weder zijden wierdt van een vrouw een quitesol ende waijer van paertshair gedraegen: recht voorde doode reden twee van haere paepen op een carre, hebbende een langh touw in haer handen, dat aende badij van het lijck vast was, waermede soo sij meenen, de doode nae den hemel voerden, schelden daerenboven met twee bellen, ende maekten daerbij een groot geluijt, met bommen, trommelen, fluijten ende andere spel.

De toorn, daer het lijck ingebracht wierdt, was als een peramide elff ende meer trappen hoogh, ende wierdt daerinne met haer stoel ende banck (:daer noch bij het leven zijnde, gewoon was in te sitten:) verbrandt. Onder tusschen maekten de omstaenders ende naeste vrunden goet chier, met eten, drincken, trommelen ende spelen. Dit continueerde alsoo tot den avont, als wanneer de grooten ende naeste vrunden nae huijs vertrocken, laetende alleenlijcke de gantsche nacht bij het gebeente goede wacht houden.

De gebeenten van het voorseijde lijck wierden daegs daer aen wederom opgesocht, ende met de zelffde statie als vuijtgedragen was, wederom gebracht ter plaetse daer het lijck vuijtgedragen was, seggen, dat daegelijckx geduijrende een gantsche maendt ende 7: dagen met pijpen, trommelen, ende pieckeniers, in silvere ende copere, oock aerde vaten water haelen, hebbende voor haer groene tacken van boomen, een spiegel, een badij, een siri doos ende haer andere ordinarie huijsraet, ende dat inden voorseijde tijt daegelijckx het gebeente daermede wasschen, welcken tijt geexpireert zijnde, het gebeente andermael in een costelijcke badij gedaen werdt, ende met een groote triumph als te vooren, naer een plaetse, labee genaempt, gedragen werdt, alwaer het selve tot assche verbrant, de assche in potten gedaen, ende met haer vaertuijch in zee gebracht, ende overboort gewurpen werdt."

Ook wanneer een ander lid der vorstelijke familie op het eiland Bali was gestorven, speciaal mannelijke personen, was het van ouds gebruikelijk, diens vrouwen, slavinnen en ander vrouwelijk personeel met den overledene in den dood te doen gaan, althans indien zij uit eigen verkiezing dien smartelijken dood kozen! Het begon met luid misbaar der vrouwen rondom het lijk, weenen en jammeren, allerlei uiterlijk vertoon van droefheid en smart, dat het hoogtepunt bereikte in den gemeenschappelijken wensch om met den geliefden doode de reis naar de eeuwigheid aan te vangen. Des anderen daags werd alsdan door den vorst een zeker getal dier vrouwen uitverkoren, met naam en toenaam bekend gemaakt aan wie het vergund zou worden dezen eervollen dood te sterven! Die uitverkorenen werden vervolgens op den derden dag des morgens vroeg ieder op een kar gezeten en onder het geluid van trommelen en pijpen buiten de stad gevoerd om daar te bidden tot de goden, totdat de dag aangebroken was, waarop de gemeenschappelijke verbranding zou plaats vinden, bij welke gebeden de voeten der slachtoffers omwonden waren met witte doeken, wijl haar voeten de aarde niet meer mochten aanraken. De getrouwde vrouwen brachten den overledene onderwijl het dagelijksche voedsel alsmede de dranken, telkens versche, welke

als offerande aan den geest van den doode golden, waarbij ook gedurende de eerste drie of vier dagen de mannelijke genitaliën van den doode gekust werden en door luide jammerklachten en andere gebaren van smart en droefheid het ceremonieel van den rouw werd voortgezet.

Als het dan zoo ver was, dat de vrouwen, die gekrist en verbrand zouden worden, om met den doode de eeuwigheid in te gaan, zich daartoe hadden overgegeven, werden zij gedurende den daaraan voorafgaanden nacht en dag bezig gehouden en opgemonterd met spel en dans, zang en muziek, altijd maar door om den slaap door allerlei melodieën te verdrijven en vooral „omme geen imaginatie off verschrickinge vanden doot te hebben, met eenige drancken halff droncken ende buijten sinnen gebracht". Want eenmaal zoover, kon het offer aan den vorstelijken doode opgedragen, niet meer tegengehouden worden. Slechts deze uitzondering werd, hoewel met tegenzin, geduld, dat zij, die op het laatste moment er tegen opzag, om verbrand te worden, zich terugtrekken mocht, doch alsdan haar verdere levensdagen moest slijten in een soort van klooster, althans een plaats van afzondering; die den dans trachtte te ontspringen door te vluchten, was niet alleen voor eeuwig uitgebannen uit de gemeenschap des volks, doch werd, gevangen zijnde, gekrist en voor de honden geworpen, om door die verwilderde beesten te worden opgegeten.

Met volle overgave waren tegelijk met de laatst overleden twee zoons van den Balischen vorst respectievelijk 42 en 34 vrouwen gekrist en verbrand. De vrouwen, behoorende tot de vorstelijke familie, achtten het beneden haar waardigheid en eer, om vóór de verbranding gekrist te worden en stierven dus vrijwillig den smartelijken vuurdood. De beschrijving daarvan doet weer denken aan wat wijlen Couperus daarover in *den Nieuwen Tijd* schreef: „Dan zoû zij, dan zouden alle andere vrouwen de voeten worden geboeid, eerst met koorden en daarna met bloemen — ketenen en dan zouden zij allen van af een hoog verheven plank boven den brandstapel van den doode bij gamelan-slag en hymnezang roepende: Ik kom! Ik kom o Heer en Meester..... door een wiegeling van de plank worden gestort in het laaiende vuur. Een zware steen zou haar de ombloemde geboeide voeten bezwaren, opdat zij loodrecht vallen zouden in het vuur en niet ter zijde van de naar haar toe lekkende vlammen."

Meer sober doch ook meer waar dan Couperus' ietwat romantische voorstelling is het relaas in het aan G.G. Brouwer uitgebrachte rapport Anno 1633: „Hiertoe wordt een op ende affgaende brugge gemaeckt, daer de selve (t.w. de zich opofferende vrouwen) opgaen, hebbende aen 't voorhooft een pampier gebonden, dat met

de handt vast houden ende d'eene slip van haer cleetjen tusschen haer armen, comende alsoo nae het vier (vuur) toe treden ende voelende de hette, springen vande brugge in het vier, ende zoo yemandt om dat te doen verschrickt wierdt, wordt van haer broeder off naeste vrunden van boven neder gestoten. Dit vier is gemaeckt tusschen een viercante palisade, als een hel brandende, de carre door haer in hun leven gebruyckt, wordt mede met haer verbrant, dooden oock vier haenen, twee hoenderen, twee beesten, twee varckens ende een paert, die alle bij de ommestaenders genomen ende gegeten werden." Op een dergelijke wijze vonden ter gelegenheid der verbranding van het lijk des konings 120—140 vrouwen vrijwillig den dood, „maer geene van die worden gecrist, maer springen alle van de minste tot de meeste vuijt haer eigen vrijen wille in 't vier."

Intusschen zijn we door onze paralellen van oud en nieuw, de vergelijking tusschen Bali in 1633 en Bali in de 20ste eeuw, eigenlijk ons onderwerp wel wat vooruit geloopen en dienen daarom thans eerst even aan te stippen, met welke middelen de voorbereiding tot den tocht naar Bali in 1633 ondernomen werd, op welke wijze de G.G. Hendrik Brouwer deze ontdekkingsreis leidde door zijn instructies en welke de gevolgen waren van de zending en speciale commissie naar dit zeer aparte eiland, zulks in aansluiting aan ons in de vorige aflevering afgedrukte bijdrage.

G.G. Brouwer leidde zijn plan de campagne geheel in Oosterschen stijl in met een complimenteusen brief aan het adres van den Balischen oppervorst, behelzende behalve een hoogdravende begroeting tevens een in voorzichtige termen gesteld vraag, of het misschien waar kon zijn, dat de koning van plan was een nieuwen veldtocht te ondernemen tegen Mataram. In het bevestigende geval bood de G.G. den Baliërs alle transportgelegenheden aan, die zij noodig mochten hebben met de verzekering, dat zulks den Hollanders aangenaam zou zijn „ende met eenen aen te bieden onse alliantie ende adsistentie van eenighe onser schepen, met geschut ende soldaeten seer treffelijck voorsien, om Uwe Majesteijts leger soo veel rijst naer te voeren, ter plaetse daer hetselve sult begeeren, onder eenighe billijcke conditiën als Uwe Majesteijt dienstich soude wesen, *in spijt van alle des Mattarams zeemachten.*" En omdat de gelegenheid voor een eventueele oorlogsverklaring thans gunstiger was dan ooit, zou er spoedig daarna vanwege den G.G. nog een bodem volgen, welks commandant het besluit van den Balischen vorst zou vernemen, om tijdig de op verschillende plaatsen in den archipel gestationneerde Hollandsche schepen te kunnen waarschuwen, „datse tegens den droogen

tijt, dat is van nu aen in vier maenden, maecken te wesen, daer se Uwe Majesteijt sal gelieven te bescheijden, om denselven rijst in te nemen." Om den vorst nog gunstiger te stemmen, ging deze „offerte" vergezeld van eenige geschenken: een Perzisch paard, „dat den Mattaram noijt hebben begeeren toe te stuijren," een pond rood laken, een vat Spaansche wijn, een verguld stoeltje, een dito catel(?) en twee dito kandelaars met kaarsen (2 Februari 1633). Op denzelfden datum werd de Shabander van Baliboan(gh) desgelijks met een brief en geschenken vereerd, om den Hollandschen gezant, den opperkoopman en commissaris Jan Oosterwijck voort te helpen, gelijk deze autoriteit tot dusverre onze kooplieden „in haere affairen te recht geholpen en tegen allen overlast van quaetwilligen beschermt ende gedefendeert" had.

Een maand later werden deze „schoonschijnende redenen" nogmaals gevolgd door een diplomatieke missive voor den Balischen vorst: nieuwe opwekking en aansporing om toch maar over te gaan tot een oorlogsverklaring, in verband waarmede de kapitein en commandeur Jochem Roelofsz. van Deutecom in expresse commissie was afgevaardigd als admiraal van de geheele Hollandsche vloot „met ons oorlochschip Batavia, *dat expres is getimmert om des Mattarams vaertuijch te vernielen*, met noch een jacht, om ons metten eersten advijs te brengen van Uwe Maijesteyts goede resolutie." Die koninklijke beschikking kwam echter nog niet zoo spoedig af, de vorst speelde den cunctator, al was de gelegenheid om Mataram te slaan thans gunstiger dan ooit, „insonderheijt nu hij de beste ende sterckste steden op Java, soo van Sourabaija, Passarouang, Gricee, Sidaijo, Tuban ende meer andere heeft omgeworpen ende verdistrueert, daerdoor te min tegenstant tegens Uwe Maijesteyt sal connen worden gedaen." Bovendien waren Portugeesche intriguanten aan het Mataramsche hof druk bezig, op hoop van den Nederlanders een hak te zetten, hun invloed aan te wenden bij de voorbereiding van een nieuwen verdelgingskrijg, door Mataram tegen de V.O.C. te ondernemen. Zoo werd dus van beide kanten het vuurtje warm gestookt en G.-G. Brouwer voelde zich wel het meest in de klem, vandaar zijn activiteit! Er moest dus gehandeld worden: pericula in mora! Om tot daden te komen, werd nogmaals door geschenken van allerlei wapens en ammunitie, een vaste beste wijn enz. getracht de stemming van Bali's vorst en zijn rijksgrooten gunstig te beïnvloeden (9 Maart 1633).

De opperkoopman, commissaris en speciaal gevolmachtigde, Jan Oosterwijck, had in last om door geschenken, eerbewijzen en toezegging van hulp aan den Balischen vorst te bevorderen,

dat deze aan Mataram den oorlog zou verklaren, tijdelijk zijn lading rijst te Baliboangh te ontschepen om primo April volgeladen met rijst naar Batavia terug te keeren. De ballast op de heenreis met het jacht Texel zou bestaan uit baar geld en kleederen. De onderkoopman Carel Kina zou speciaal voor het tot stand komen der transacties zorg dragen, opdat de gezant Oosterwijck zich des te beter bij zijn speciale commissie kon bepalen. Was er voor de retourlast niet voldoende rijst of gesneden padi te bekomen, dan zou men die moeten suppleeren met zooveel beestiaal, „taemelijcke jonge coebeesten, buffels ende verckens, als eenichsints sonder vercortinge van den rijstlast in 't jacht Texel connen werden gebercht, schoone jonge paerden, daeronder eenige merriën, ten minste 10 à 12, sult bevoirderen, soo die voor 2 à 3 realen te becoomen sijn, ende sulcx de gelegentheijt van 't schip eenichsints lijden can, al soude UEd. wat belemmert wesen in 't herwaerts seijlen, want doch schoon weder ende meest voor de wint comen sult." Hoofdzaak was, dat in de eerste plaats gelet werd op de bevordering van Compagnie's „affairen" en dat verder de politieke zending evenmin uit het oog werd verloren. Alle leden der bemanning moesten daaraan medewerken en den opperkoopman Oosterwijck stipte gehoorzaamheid bewijzen, opdat deze zich naar behooren van zijn opdracht kwijten kon.

Vooral op de reede van Bali moest men op zijn hoede zijn, goede wacht houden, niet meer schepelingen van boord laten gaan als strikt tot het gevolg van den gezant zouden behooren of die voor den handel er moesten zijn, want men kende de inlanders nog te weinig om ze te kunnen vertrouwen. Ook tot vermeerdering dier kennis werd de tocht naar Bali door den G.-G. op touw gezet. Het schip moest dan ook steeds wel bemand en slagvaardig zijn, den schipper aan boord hebben, „opdat door onachtsaemheijt, (als voor desen, God betert, geschiet is) geen ongeluck veroorsaeckt wordt." Zoo was alles op de belangen der negotie gericht: „Laet niet nae jegens dat vertrecken sult, alle mogelijcke vlijt aen te wenden, omme die van Balij ende Baliboangh te bewegen, *dat het volck met haer rijst ende coopmanschappen naer Batavia comen;* verseeckert haer van goede ende seeckere proffijten, ende dat alles op Batavia tot contentement sal affgehandelt worden." Verboden werd om uitstaande schulden in Bali of Baliboangh achter te laten, die alsdan zouden komen ten laste van diegenen, die ze gemaakt hadden. Men had goed toe te zien met wie men handelsrelaties aanknoopte, doch de volgende personen waren „wel een weijnich" te vertrouwen, als zijnde gequalificeerde personen, „*die ons altijt eerlijcken hebben voldaen,*" een bewijs, dat de connecties met Bali, gelijk we reeds in ons vorig artikel hebben

aangetoond, al van *vóór* 1633 dateerden: de Shabander, Ingeij Pegamalam, Ingeij Camasang, Kiai Loure Sundock, Kiai Toewah en Kiai Anong.

Maar vooral met den ruil van kleeren voor rijst te velde moest men voorzichtig zijn; de teelt moest laag getaxeerd, goed onderzocht en nauwkeurig gecontroleerd worden, omtrent de levering moest een bepaalde termijn worden gesteld. „Al te licht hebben eenige *voor desen* daer inne gegaen, wanneer dat cleeden op leveringe van rijst hebben uijtgedaen, sonder dat van de leverantie eenige apparentie gesien ofte vasten tijt gestelt hebben, waeruijt veel fraije schulden geresulteert is, die naederhant noch maer ten deele met groote moeijte geinnet sijn geworden." Voorzichtiger had de onderkoopman Carel Kina gedaan door eerst naar de financieele positie van verschillende grage koopers en contractanten te informeeren, waardoor nog tijdig eenige leveranties konden opgehouden worden, die bij uitvoering groote schade zouden meegebracht hebben. Een dergelijke voorzichtige koopmanstactiek werd maar even pro memorie vermeld, om zoo weinig mogelijk verliezen te lijden en eveneens om zich niet schuldig te maken aan overtreding van het verbod betreffende den particulieren handel, den Compagnie's dienaren bij zware boeten en straffen expresselijk ontzegd. Maar wel moest den Spanjaarden, Portugeezen, Makassaren, Matarammers en alle andere Compagniesvijanden op zee alle afbreuk worden gedaan, waar zulks maar mogelijk was. Voor den uitkijk en den roerganger was een premie beschikbaar gesteld, als zij door tijdige seinen en teekenen aan vijandelijke schepen den pas afsneden om te ontvluchten.

Aan den vrijburger Jurriaen Courten, die te Batavia sinds eenigen tijd handel op Bali dreef en zich nu voor den dienst der Compagnie had beschikbaar gesteld, moesten alle mogelijke faciliteiten worden bewezen, „omme ijets ten dienste van deselve Compagnie naar sijn vermogen in dit gesantschap aen den Coninck van Balij te presteren." Hij moest in de kajuit eten en slapen, met het noodige respect behandeld worden en gewaardeerd worden wegens zijn diensten in 't belang der Compagnie. Zijn broer was reeds op Bali om daar partijen rijst op te koopen en ook dien moest desnoods bescherming worden verleend, „die sonder ondienst van de Compagnie can geschieden."

De duur van de reis werd geschat op ongeveer 2 maanden, terwijl de G.-G. voorschreef, dat in elk geval de commissie in April diende uitgevoerd en volbracht te zijn, „ten eijnde 't selve jacht tegen 't begin van Meij naer een ander vaerwaeter gebruijckt mochte worden, daer wij ons op sullen verlaeten, ende de lae-

dinge desselfs tegen primo Meij ten langhsten gereet hebben." Uit ons vorig artikel toch is voldoende gebleken, hoeveel pijlen de G.-G. Brouwer nog verder op zijn boog had. Mislukte de zending naar Bali, dan moesten de jachten ten spoedigste gebruikt worden om Malakka te bezetten en met den „Coninck van Atchin" de relaties te versterken.

De bemanning telde 75 koppen, was van arak en olie voor 4 maanden en van vleesch, spek, rijst en andere victualie voor 2 maanden voorzien, welke naar behoefte aangevuld kon worden, „schaffende aldaer op de ordinarij vleeschdagen voor 't volck versche spijse, tsij door vleesch off speck, dat aldaer seer oncostelijck te becomen is ende *tot te meerder gesontheijt van 't volck strecken sal.*" Wat de zeilage betrof, had men vooral te letten op de vele ondiepten en kuststroomen, terwijl op de route Madoera-Bali Jurriaen Coerten en Carel Kina met hun kennis en ervaring van het vaarwater ter plaatse van advies konden dienen. Ingevolge de bekomen instructies moest ieder voor zich er voor zorgen, dat „des Compagnies dienst behoorlijck gevoirdert worde."

In betrekking tot de te sluiten verdragen met den koning van Bali en de hem onderhoorige steden in Oost-Java, Bali(m)-boan(gh), Panaroekan en Blitar, ontving de commissaris Oosterwijck nog een nadere instructie, waarin het doel van diens commissie door den G.-G. Brouwer aldus werd omschreven: „Ende alsoo de Portugesen den Mattaram met gesantschappen gestadich aenhitsen om jegens ons in oorloge te continueren ende wij hoe langer hoe meer gewaer worden, *dat met toe te geven, stil te sitten, ende den tijt aen te sien, niet vorderen connen*, als ten deele haere trouloose aenhoudinge van ons volck, onder witte vlagge, in April lestleden, heeft bewesen, soo verstaen wij dat vooreerst door diversie behooren te practiseren, om den oorloge van onsen cant met de minste costen te voeren, *daer op Java niemant is, die sich tegen den Mattaram derft verclaeren.* Desen Coninck van Balij heeft bij discoursen verscheijden maelen jegens ons vrije volck geseijt, *soo daer quamen handelen*, dat, als met zeemacht mochte geassisteert werden, om sijn leger met alle verseeckertheit rijst naer te voeren, ten aensien den Mattaram hem in zeevaert te machtich is, dat een groot deel van Java souden affloopen ende verbranden. Dat hij seer machtich is van volck, ende dat deselve beter soldaeten sijn als de Javaenen, daervan werden wij verseeckert. Ende alsoo den Mattaram alle de vaste steden van Soerabaija, Pasaruang, Arosbaija (West-Madoera), Gricee, Tuban (Bodjonegoro) heeft gedemanteleert, soo verhoopen wij daardoor te meerder, dat hem den Coninck van Balij merckelijck soude connen beschaedigen. De voordeelen, *die wij van al sulcke oorloge*

te voeden, sullen connen trecken, sijn veele. Eerstelijck, dat Batavia voor belegeringe sullen bevrijden, item dat den Mattaram sal speuren ons goede vernuft, *om hem door sijne vijanden te verswacken, ende ons door deselve te verstercken, soo hij door de Portugesen tracht te doen.* Dat ongetwijffelt door de conqueste van Balij, veele Javaense slaeven sullen connen becomen tot verlossinge van ons volck, voltreckinge onser wercken ende *peupeleringe onser coloniën in Banda ende Amboina.* Dat al sulcke oorloge den Mattaram sal mogen verswacken. Datter eenige Javaense Princen jegens hem mochte rebelleren, ende onse protextie versoecken, ende noch verscheijde andere goede saecken."

Deze tactiek van „verdeel en heersch", welke de G.-G. Brouwer hier bleek voor te staan, hebben ook later de meeste zijner opvolgers in het landvoogdelijk ambt in de practijk gebracht, zoolang als er onder de verschillende nationaliteiten van den Indischen archipel nog eenig gebied viel te veroveren. En met succes, gelijk onze koloniale geschiedenis vanaf het einde der 16de tot diep in de 19de eeuw wel zeer duidelijk bewijst.

Intusschen moest voor de Balische soldaten als echte kemphanen opgepast worden, zij werden den Hollanders voorgesteld als zeer kwaadaardig en „venijnig", het laatste zeker wel het meest door hun in vergift gedompelde spies- en pijlpunten! Daarom moest men ze maar zooveel mogelijk ontzien en desnoods ontloopen, niet handgemeen met hen raken „ende haer met beleefdheijt overwinnen, om de vruchten te trecken, die wij najaegen." Hun koning was den Hollanders gelukkig zeer goed gezind en omdat hij volgens de godsdienstige begrippen zijner Hollandsche tijdgenooten „heiden" was, des „te vaster vijand van het Mattaramse volck, die Moors sijn." De Portugeezen waren in Indië niet tot zulk een aanzien gekomen, indien ze niet de politieke gedragslijn hadden gevolgd, welke de G.-G. Brouwer thans van hen overnam; in Cochin hadden ze vasten voet gekregen door den vorst van dat land te helpen tegen den Samorijn van Malabar; desgelijks op Ceylon in hun strijd tegen Candy; in de Molukken hadden ze de Tidoreezen tegen de Ternatanen bijgestaan; in het gebied der Amboneezen waren ze opgekomen door hulp te verleenen aan de Uliwa's tegen de Ulilima's. Zoo moeten wij desgelijks doen, zullen wij het winnen en ons gebied uitbreiden, concludeerde G.-G. Brouwer en de geschiedenis heeft hem in 't gelijk gesteld.

Maar de koning van Bali bleek nog niet zoo gemakkelijk voor den wagen gespannen te kunnen worden. Daarom luidde het parool: „ Den Coninck moet men doorgaens groot respect draegen, ende hem in cleijne saecken niet lichtelijcken clachtich vallen,

vorderende respect met sedicheijt ende modestie: grootsheijt ende hovaerdije t'eenemael aen sijde stellende". Men moest in alles zooveel mogelijk naar zijn believen handelen, de gewenschte inlichtingen verstrekken, rijsthavens aanwijzen, en zoo hem de kennis daarvan ontbrak, wat diepte en verdere situatie betrof, deze in kaart brengen of op de bestaande kaart de noodige aanwijzingen te doen. Voorloopig moest de Hollandsche gezant ook zoo weinig mogelijk eischen stellen en in de compensatie voor verleende hulp en diensten soepel zijn, betoogen, dat het de Compagnie niet te doen was om uitbreiding van gebied, „dat wij geen landen begeeren, maer dat met een groot deel slaeven, jonck volck, tusschen de 15 ende 25 jaeren wel gedient souden wesen, item met eenige jaerlijckse subsidie van rijst". Maar beter was het, dat den onderhandelaars vanwege den koning een aanbod werd gedaan dan dat zij eischen stelden, „alsoo wij oordeelen ons vele gelegen te sijn, dat gemelten Coninck een hevigen oorloch tegens den Mattaram mochte aenvangen ende alsoo wij vernemen, dat hij eer te veel als te weinich volck heeft, soo meenen wij dat de aenbiedinge van de slaeven door hem selven wel gedaen zal worden". Er was ook overwogen als geschenk een olifant te zenden, doch men had in Batavia vernomen, dat er misschien bezwaren konden oprijzen, „soo daer op 't inbrengen van olyphanten op Balij hebben..... soo hebben dien hier gehouden tot dat verstaen sullen sijne Majesteijts genegentheijt."

Ten slotte diende ook den Balischen vorst onder oogen gebracht te worden, dat elke samenspanning van Portugeezen en Matarammers moest voorkomen worden, waarom de Hollanders onder G.-G. Hendrik Brouwer waren begonnen Malakka in te sluiten, ten einde de hulp der Portugeezen van daaruit te beletten, hen afbreuk te doen, zoodat in December 1632 nog vier groote Portugeesche oorlogsschepen waren vernield. Van dien kant toonden de Hollanders ook met de Baliërs te willen samenwerken. Wijl op Bali een goed soort kokosnoot groeide, moest men bij wijze van proef twee à drieduizend K.G. oude nooten opkoopen, om die met de retourschepen naar Batavia te zenden, echter alleen „van de allerbeste, grootste ende groeijsaemste slach, *alsoo die gebruijcken sullen in onze costelijcke tuijnen geplant te werden.*" Met Amboina en zijn Vice-Gouverneur Artus Gijsels moest vanuit Bali door den Commissaris Oosterwijck voeling worden gehouden, opdat men ook van daar tijdig kon bijspringen met proviand en ammunitie, zoodra de Balische vorst aanstalten maakte tegen Mataram op te trekken, in verband waarmee Ds. Heurnius op zijn uitreis naar dit gebied een commissiebrief d.d. 28 Februari 1633 van den G.-G. Brouwer mee kreeg voor den

Commissaris en deze op zijn beurt de regeering op Amboina moest inlichten over den staat van zaken op Bali, door bemiddeling van genoemden predikant. Het jacht Souborch, waarmee deze de reis ondernam moest echter niet alleen zijn „een briefdraeger, maer ook een aanbrenger van eenige noodige commoditeijten voor Amboijna," bestaande in wat varkens en jongvee, met wat padi voor deze beesten. Ds. Heurnius [1]), die den inboorlingen van de Molukken het evangelie moest brengen, had blijkens zijn commissiebrief behalve de „salicheijt der Heydenen" ook nog „eenich considerabel soulaes ende verseeckeringe van des Compagnies goeden standt in Amboyna" te bevorderen, in verband waarmee de G.-G. aan den état-major van 't jacht Souborch had gelast, hem op zijn reis „met alle beleeftheijt (te) bejegenen ende int cajuijtken sijn commoditeijt in alles (te) geven, ende naest de schipper de taefel (te) laeten gebruijcken".

Ook de opvolger van den commissaris Oosterwijck, de commandeur en kapitein Jochem Roelofsz. van Deutecom kreeg in last om „ernstelijck ende spoedich eene couragieuse invasie des Coninex van Balij in 't land van Java op onse aengeboden hulpe ende adsistentie tegens onser beijder vijandt" te bevorderen, toen hij in Maart 1633 ter vervanging van eerstgenoemden commissaris met de jachten Batavia en Negapatam naar genoemd eiland vertrok. Daar zijn instructie en commissiebrief in hoofdzaak overeenkomen met die van zijn voorganger, zullen we ons voor het vervolg nog slechts bepalen tot wat hun beider „wel gefondeert rapport van(hun) besoignes" met betrekking tot Bali daarover ten beste gaf.

Den 25sten Mei van het jaar 1633 werd in Batavia's Dagh-Register gememoreerd, dat commissaris Oosterwijck met het jacht Negapatam op de reede was gearriveerd en rapport kon uitbrengen over de uitvoering zijner commissie, welk relaas vervolgens in het Dagh-Register werd opgenomen. Daaruit blijkt dan het volgende. De ontvangst aan de Oostkust van Java was niet overal even vriendelijk geweest, inzonderheid te Baliboan(gh), waar ook het jacht Banda kort voordien was aangekomen, op weg van Batavia (17 Januari) naar Banda. Ook zijn bemanning was allesbehalve heusch en welwillend te verstaan gegeven, dat ze niet behoefde te rekenen op leveranties van gesneden padi — al was die dan ook betaald! — voor de lading varkens, jong- en grof vee, die dit schip in had, zoodat men om toch voer te krijgen voor die beesten, zich moest behelpen met pisangboomen. Het rijstgewas bleek in het land van Baliboan(gh) meestal slecht uit te

---

[1]) Zie over hem het aangehaalde werk van Dr. Callenbach, passim.

vallen, vooral als gevolg van de voortdurende rattenplagen, waardoor de bevolking zich doorgaans met sago moest voeden. De schepen, uit Batavia hier aanleggende, konden dan ook zelden eenigen winstgevenden handel drijven. Maar de ontvangst was vooral onvriendelijk, doordat de vorst van dit landschap weigerde aan den commissaris Oosterwijck eenige haven of legplaats te verleenen en hem zelfs deed gelasten, ten spoedigste vandaar te vertrekken met zijn jacht Texel en „wederomme te loopen door de passagie, die hij ingecomen was."

In de baai van Panaroekan had hij echter beter onthaal gevonden en onmiddellijk na zijn aankomst had de shabander zich gehaast om de komst van den commissaris te Gigil (Gitgit aan de Boeleleng), waar het Balische hof gevestigd was, bekend te maken. Gevolg was, dat den 7den Maart twee gecommitteerden van den Balischen koning ter begroeting van den commissaris aan boord kwamen. Behalve deze twee vertegenwoordigers van Gusti Ponida, „naeste raeden van den coninck", waren daarbij ook nog vier van Jure Mandawan, een raad des vorsten, tegenwoordig, die uit naam van hun heer verzochten copie van de missive of commissie van den commissaris te mogen overbrengen, opdat aan het Hof beraadslaagd mocht worden, wat der regeering in dezen te doen stond. De goede gezindheid des konings bleek reeds dadelijk, doordat diens broeder, Panackan t'Jouw en andere rijksgrooten den commissaris op de reede van Panaroekan allerlei kleine vereeringen deden toekomen, toen het Hollandsche jacht den 8sten Maart het anker lichtte om naar de Balische havenplaats Coutarawas te stevenen. Niet zoodra was daar het anker uitgeworpen, of de commissaris werd op last en uit naam des konings op vorstelijke wijze van boord gehaald en aan land gebracht door koninklijke officieren (orangkaijs) en 16 soldaten, waar de zeven karren of praalwagens, bespannen met een groot aantal paarden, al gereed stonden om onder escorte van 's konings pieken, „met wit hair om den top omhangen," naar de residentie Gigie (Gitgit) te worden gebracht en met hem natuurlijk ook de voor den vorst meegebrachte geschenken.

Halverwege gekomen, werd hij opgewacht door een voornamen stoet van gekwalificeerde personen te paard, die zich bij den optocht aansluitende, den commissaris met gevolg vooraan deden rijden. Nog was de stoet niet het einddoel genaderd, of daar kwam een expresse gezant en koerier des konings op diens eigen wagen, om den Hollandschen gezant nog vóór het betreden der residentie het welkom toe te roepen en hem te verzoeken op een „balije" of „badji" plaats te nemen, eenige spijs en drank, fruit en siri pinangh te gebruiken, welke naar 's lands wijze door den koning

ter vereering waren aangeboden. Wel 1000 man omringden tijdens dit oponthoud de zitplaats van den commissaris, „soo pieckeniers, schiltdragers, gongslagers ende verscheijden andere, die op haer maniere met ringhkragen ende geschilderde mutsen verciert waeren, bovendien was de menichte van de omstanders ontelbaer."

Eindelijk kwam de als een Oostersche vorst ingehaalde commissaris in de residentie aan, waar hij tusschen 's konings gevolg, en haie opgesteld, eerbiedig begroet werd en in zijn tijdelijk logement zijn intrek kon nemen, terwijl ook hier wederom tal van kleinere en grootere attenties hem wachtten.

Een paar dagen later deed de commissaris zijn commissie en geschenken, bestemd voor den vorst, aan diens paleis afgeven en werd daarbij zelf ontvangen door Pannackan Patiekan, oudsten zoon des konings en troonopvolger, die met 's konings raden de honneurs moest waarnemen, wijl de vorst zelf door het overlijden van twee zijner zoons en de doodziekte zijner moeder zich niet in staat voelde, om de besprekingen te leiden. De kroonprins opende met eenig ceremonieel den verzegelden commissiebrief, deed zijn inhoud hem overluid voorlezen, om na korte beraadslaging voor te stellen deze gewichtige zaak ter afdoening aan te houden, tot de koning zelf zijn beschikking kon nemen op de ingediende voorstellen. Door deze resolutie werd de zaak echter, zeer tot leedwezen van den commissaris, voor onbepaalden tijd uitgesteld. Vooral toen ook nog 's konings moeder was overleden en het ceremonieel der verbranding van het lijk eischte, dat dit een maand en zeven dagen opgebaard moest blijven staan, leek het den commissaris toe, dat het tijdstip van zijn vertrek nog allerminst aanstaande was, hoewel de koning bij wijze van uitzondering op de traditie bepaalde, dat de uitvaart zijner overleden moeder reeds binnen 7 à 8 dagen zou plaats hebben. Intusschen gaf dit evenement een geschikte afleiding bij het oponthoud en had de commissaris, die van de plechtigheid getuige was, volop gelegenheid met dezen merkwaardigen Balischen doodencultus van nabij kennis te maken, zoodat hij dan ook niet naliet de beschrijving er van in zijn rapport in te lasschen, waarmee wij deze bijdrage reeds hebben ingeleid en haar dus verder stilzwijgend kunnen voorbijgaan.

Toen nu de uitvaart van 's konings moeder achter den rug was, had de vorst gelegenheid om op het voorstel van de Hooge Regeering van Batavia zijn bedenkingen uit te brengen. Want tot groote teleurstelling van den commissaris bleek hem, dat er van een gespannen verhouding tusschen Bali en Mataram naar 's konings eigen verklaring op dat moment in 't geheel geen

sprake was en dat deze zoowel „Kiaij Patij Mattaram" als „den Hollandschen Generael" tot vriend wenschte te houden, zoodat hij, een van beiden in zijn land komende, hen beiden als vrienden wenschte te tracteeren, „sonder dat hij op sijn Ed. versoeck van assistentie, soo hij dat noemde, oijt soude connen resolveren den Mattaram den oorlogh aen te doen". De commissaris haastte zich echter bij de besprekingen den indruk weg te nemen, dat de Compagnie geen hulp van Bali *verzocht* doch deze *aanbood*, „wel wetende dat den Mattaram tijt ende gelegenheijt verwachte, om Sijne Maijesteijt te mogen overvallen." Doch de koning van Bali was niet van zijn besluit terug te brengen, voelde niets voor een oorlog met Mataram en achtte de onderhandelingen in dien zin dan ook beëindigd. Er restte den commissaris dan ook niet anders, nu hij zijn politieke zending zag mislukt, dan om bij den koning de belangen der Hollandsche negotie en commercie voor te staan, in verband waarmee hem eerst den 8sten April werd geconsenteerd allerlei groot en klein vee alsmede eenige padi te mogen uitvoeren maar geen rijpe rijst, omdat het eiland dit gewas niet te veel kon oogsten.

Den 22sten van genoemde maand was de tijd aangebroken voor het vertrek van den Hollandschen commissaris, die wel het genoegen smaakte van den kroonprins Pannackan Patiekan persoonlijk afscheid te mogen nemen en namens zijn vader door dezen te worden begiftigd met 2000 strengen garen, 1200 bos padi en 460 kleedjes benevens 's konings resolutie bij missive, doch tot den koning zelf had hij ook thans geen toegang kunnen krijgen noch hem persoonlijk mogen zien of spreken, over welk feit hij zich dan ook duchtig beklaagde bij den kroonraad. Doch dezerzijds antwoordde men hem ter verontschuldiging, dat de koning zich evenmin in geen zes maanden aan zijn eigen naaste omgeving had laten zien uit droefheid over de verliezen zijner naaste maagschap. Aan dit gemis van persoonlijk contact met den vorst weet de commissaris echter ten onrechte het mislukken zijner politieke zending.

Intusschen was ook de commandeur en kapitein Van Deutecom met de jachten Batavia en Negapatam tot bij Sansit (Sangsit) genaderd, tot wien de commissaris Oosterwijck zich wendde, om hem verslag uit te brengen over den stand van zaken en de mislukking der politieke commissie tengevolge van 's konings weigering, om in de voorstellen van den G.-G. Brouwer te treden. Samen besloten zij nu, nogmaals op het belang hunner commissie te wijzen en hem te overtuigen, dat het nu beter dan ooit de geschiktste gelegenheid was om Mataram den oorlog aan te doen. Op hun tocht naar de residentie Gigil (Gitgit) via Couterawas

met een 40 personen en 16 soldaten tot gevolg werden zij echter reeds spoedig bij zeker dorp Data staande gehouden, om daar te wachten, tot de Shabander zou verschenen zijn. Ondertusschen hoopte het volk zich al maar op en groeide aan tot een bende van tusschen de 3 en 400 man, „allen versien met spietsen ende schilden, haer aen alle canten met een onversaeghde tronie omcingelende." Slechts met schoone woorden en kleine vereeringen gelukte het den commissaris en commandeur om de gewapende Baliërs naar het strand te doen aftrekken, waar de Hollandsche schepen voor anker lagen. Doch nu werden ze weer bedreigd door een kudde van bijna 400 buffels, die de Baliërs den Hollanders op 't lijf wilden jagen. Wederom gelukte het hun ternauwernood aan dit gevaar te ontkomen door te wijzen op 's konings gunst en vrijgeleide, hun geschonken, doch de inboorlingen mistrouwden de Hollanders dusdanig, dat ze hen niet dan een halve mijl van 't jacht verwijderd, verlieten.

Eindelijk kwam de shabander van Couterawas en door diens bemiddeling gelukte het nogmaals toegang tot de residentie te krijgen, waartoe een speciaal escorte van 's konings wege hen naar Gigil kwam convoyeeren. Weer was de ontvangst plechtig, het onthaal zeer gastvrij en werden de beste beloften gedaan, dat den gezanten thans de gelegenheid zou worden geboden den vorst zelf te spreken. Maar ook thans werden ze wel ontvangen in de vergadering van 's konings raad, waar breedvoerig de kwestie werd besproken, doch de koning liet weten, dat hij ook nu geen termen aanwezig vond, om het advies van den Hollandschen „Generael" op te volgen, terwijl hij de dreigementen en het gevaar van den kant van Mataram niet telde noch achtte, zoodat ten leste commandeur Van Deutecom ook hetzelfde antwoord bekwam, waarmee commissaris Oosterwijck was afgescheept. De beleefdheid en onderscheiding, beiden bewezen, waren groot, de excuses over 's konings absentie, waren ook in dit geval allerhoffelijkst, doch de zaak zelf vorderde daarmee niet. Het afscheid was ditmaal dan ook allersoberst en koel, en wel werden de geschenken des konings, bestaande in 8 zak rijst, 2 koeien, 2 varkens, 2 kleedjes en 3000 pitjes, in dank aangenomen, doch de teleurstelling der gezanten over het mislukken hunner zending was groot. In 't naar huis toe keeren werd het Hollandsche gezelschap nog ontboden en opgehouden ten paleize van 's konings broeder Pannackan t'Jou, waar men gul en gastvrij onthaald werd op dranken, fruit en andere ververschingen, „ook met alderhande snarenspel ende comediën onthaelt sijnde," waarna de stoet met zijn convooi van piekeniers verder trok strandwaarts, om de schepen op de reede te bereiken, vanwaar men den 14den Mei het

anker lichtte om den 22sten te Batavia te arriveeren, „sonder onderwegen ijets considerabels gerescontreert te hebben." De commissaris Jan Oosterwijck kwam met het jacht Negapatam het eerst aan, om rapport uit te brengen, daarna volgde het schip „'t Wapen van Horn" met een volle lading rijst van Siam, terwijl den 31sten Mei de commandeur Van Deutecom arriveerde met de jachten Texel en Batavia, meebrengende 396 varkens en 105 stuks grootvee, op Bali aangekocht tegen den factuurprijs van *f* 2388—7—14.

De onderkoopman Filip Lucasz., die het daarop volgende jaar een deductie schreef over den omslag der kosten voor de Heeren XVIIen, weet het mislukken der zending naar Bali aan de trouweloosheid van het Balische volk, welks bestuurders slechts vijandschap met Mataram voorwendden en die door de onzen te weinig waren bezocht, om de natie goed te kennen, waardoor ook G.-G. Brouwer zich te spoedig liet verleiden, afgaande op de ongefundeerde rapporten van den Bataviaschen vrijburger Jurriaen Courten, om aansluiting te zoeken bij deze heidensche inboorlingen tegen Mataram. Volgens Lucasz. was de G.-G. hier al te overijld te werk gegaan, niet afwachtende wat de bevindingen van den eersten gezant Oosterwijck waren, terwijl zijn beide gevolmachtigden „verachtelijck, sonder audientie bij den Coninck te mogen vercrijgen, niet buyten perijckel ende vreese (volgens hun eijgen rapporten) van gemassacreert te worden, affgewesen; accepterende liever het bijgesonden present van den Heer Generael, als om den oorloch jegens den Mattaram te voeren." Het heele plan was dus volgens dezen berichtgever ondoordacht opgezet en uitgevoerd, „de projecten niet dan tot schaede ende disrespect van den Nederlandschen staet," daar Bali zelf ons weinig voor- of nadeel zou kunnen opleveren en het Lucasz. voorkwam, aan niemand der Indische vorsten „oorsaecke van vijantschap te geven, gedenckende de geringste ook wel hinderen connen." Hij wist met deze schoonschijnende redenen van een toen nog gevaarlijke pacifistische politiek de Heeren XVIIen naar den mond te praten, doch G.-G. Brouwer was als Coen vóór en Van Diemen na hem overtuigd, dat de V.O.C. stond of viel met de na- of voordeelige positie van Mataram, waarom wij ons dan ook levendig kunnen begrijpen, dat hij zijn handelwijze jegens Bali, in tegenspraak met de meening van Philip Lucasz., met klem verdedigde in een korte memorie aan het adres van Heeren Bewindhebbers. Daarin kwam vooral naar voren de bedoeling van den G.-G. „om eenich machtich Prins, vijandt van den Mattaram..... tegen desen te helpen ende in oorlooge te voeden," waarvoor de Balische vorst hem de meest aangewezen persoon leek, wijl deze „op Java fron-

tieren tegen Mattaram beset is houdende, te weten Baliboangh, Blitar ende Panarucan." Ingewonnen inlichtingen en aan hem uitgebrachte rapporten hadden hem versterkt in de meening, dat het nu in samenwerking met den Balischen vorst de tijd was, om Mataram aan te vallen, althans diens aanvaller te steunen met levensmiddelen en ammunitie. Vandaar de zending van Oosterwijck en Van Deutecom naar Bali, het beschikbaarstellen van rijst uit Siam, eerst van 540 last en daarna nog eens van bijna 400 last, opdat men op alle gebeurlijkheden zou voorbereid zijn. Dat ten slotte Oosterwijck en Van Deutecom wel hoffelijk en zelfs vorstelijk aan het Balische hof ontvangen en getracteerd werden, maar intusschen niet het doel hunner politieke zending mochten bereiken, „als wij ons alhier (in Batavia) wel hadden geimagineert, want haer de grooten en principalen van Balij, collegialiter vergaedert sijnde, ront uijt ende openlijck verclaerden, dat sij niet en souden connen resolveren om den Mattaram den oorloch aen te doen, door dien soowel met den Mattaram als met ons in vrede waeren ende met den een ende met den anderen goede vruntschap en correspondentie onderhielden," dàt was meer te wijten aan een plotselingen omkeer in de politieke gezindheid aan het Balische hof en tevens aan een samenloop van omstandigheden, veroorzaakt door het vlug achter elkaar overlijden van 's konings naaste verwanten, hetgeen hem persoonlijk diep had geschokt. De vrucht der missie was thans slechts de bevestiging der vriendschappelijke betrekkingen tusschen Bali en de Compagnie en een betere kennis van 's lands toestand en 's volks zeden.

Ware intusschen het doel der zending bereikt en Bali overgegaan tot invasie in 't gebied van Mataram, dan had de Compagnie ongetwijfeld gelegenheid gekregen de door den Mataramschen keizer gevangen gehouden Hollanders tegen Javanen uit te wisselen, met het overschot dier gevangenen de nog onvoltooide fortificaties van Batavia te voltooien, verschillende gronden aldaar te verhoogen, om de stad beter bewoonbaar en gezonder van ligging te maken, „alsmede om Amboyna ende Banda eenige van de jongste veroverde Javanen tot peupulatie ende aenwas te mogen toeseijnden." En ware het den Baliërs gelukt zich meester te maken van Java „tot aen de Boekit" (Grissee), „dat overvloedicheijt sal hebben van de schoonste ende bequaemste rijstlanden, die op heel Java sijn gelegen," dan had de Compagnie daarmee een voordeelig handelsterrein verworven. Dat de aanvoer van gevangenen als slaven wel een der belangrijkste in 't vooruitzicht gestelde handelsobjecten zou zijn, blijkt wel uit het voorschrift van den G.-G. Brouwer aan den Commandeur Van Deutecom:

„Ende alle de gevangenen, die den Coninck (van Balij) ons sal toevoegen, laet die mede wel bewaert ende in een scheepsruijm wel verseeckert, herwaerts comen, mits dat van water tot drincken soo wel versorcht werden, dat in geen gebreck comen te vervallen."

Ook nautische en geographische ontdekkingen en onderzoekingen werden door den G.-G. Brouwer onder de aandacht van schippers en bemanning gebracht, toen zij naar Bali stevenden, eerst met Oosterwijck en een paar maanden later met Van Deutecom. „Wij werden bericht, dattet tusschen den hoeck van Madura ende Java, bij Noorden Gricee, bij het eijlandecken aldaer gelegen (dat men in 't inseijlen aan stierboort leggen laet) seer verdroocht is [1]). Daer pleecht te sijn omtrent de 15 voet waeters. Laet hetselve in passant met aendacht diepen, het lood gestadich gebruijckende, *om ons daervan pertinent bescheijt te mogen toeseijnden.*"

Zoo heeft de zending naar Bali, op last van G.-G. Brouwer in 1633 ondernomen, belangrijke gevolgen gehad, laat het dan niet direct tastbare resultaten en voordeelen tijdens zijn gouvernement zijn geweest, doch die in elk geval voor het nageslacht beteekenden een merkwaardige bijdrage tot de kennis van land en volk van Bali, een juiste opgave van de betrekkingen der V.O.C. met haar nabuurstaten, een beter begrip van de door G.-G. Brouwer gevoerde politiek ter bevestiging, versterking en uitbreiding van Compagnie's gebied en van zijn persoonlijke kwaliteiten als landvoogd in 't algemeen. De psychologie van 't geval, „hoe alle Indische Coningen ende volckeren traech sijn in haere aen te vangen saecken leert ons d'ervaerentheijt," trachtte Brouwer naar zijn voortvarenden aard dienstbaar te maken aan de belangen der Compagnie door een voorzichtige tactiek van aanmoediging en opwekking voor te schrijven. Dat hij hierin fiasco leed, was niet *zijn* maar der omstandigheden schuld.

---

[1]) Djamoan rif?

De onvoltooide organisatie van het Koninkrijk door Prof. Mr. J. A. Eigeman [1])

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

„De instelling van den ministerraad werd in onze grondwet tot „hiertoe niet rechtstreeks uitgedrukt; zoo weinig, dat zij veeleer „met de constitutioneele letter in strijd bleef."

Aldus begint de schrijver zijne verhandeling (110 blz.) en duidt feitelijk daarmede reeds het hoofddoel van zijn geschrift aan, n.l. het streven om den minsterraad en zijne functie grondwettelijk te doen vaststellen.

De behoefte aan een meer op den voorgrond tredenden ministerraad sedert de grondwetswijziging van 1922 is door Prof. Eigeman herhaald betoogd, o.m. in zijne brochures „Indië en het Koninkrijk" (1928), „Indië en de Ministerraad" (1929) en „Politieke oprechtheid in een nationale partijgroepeering" (1931), welke in dit tijdschrift zijn besproken [2]), terwijl in het in hoofde aangeduid geschrift, naar aanleiding van den tekst van artikel 60 der grondwet en van artikel 1 lid 1 der Indische Staatsregeling, weder omstandig behandeld worden: de verhouding Indië-Nederland, de begrippen opperbestuur, algemeen bestuur, in naam des Konings en 's Konings aanwijzingen, met alles wat daarover geschreven of gezegd is door een aantal (vooraanstaande) mannen, die in bijeenvoeging, naar de schrijver aanduidt, „wel een panopticum zouden kunnen vullen" (blz. 27), alle onderwerpen waarop ook in dit tijdschrift reeds telkens de aandacht is gevestigd [3]).

Wat in deze brochure vooral belangstelling verdient om de nieuwheid der beschouwingen of omdat reeds vooraf aangeduide gezichtspunten in een ander onderling verband zijn gebracht is het volgende.

---

[1]) Gebr. Belinfante N.V.; 's-Gravenhage 1932, *f* 3.—.

[2]) *De Ind. Gids* 1928, blz. 1136; 1930 blz. 55 en 1931 blz. 140 en 282.

[3]) *De Ind. Gids* 1927 blz. 277; 1928 blz. 1, 518 en 673 en 1931 blz. 1052.

Als een nieuwe uiting kan beschouwd worden de titel en zijn toelichting van hoofdstuk III „Een rammelend geheel".

Daarmede is dit bedoeld: „Het niet onderkende gevaar bestaat „dat het geheel, het Koninkrijk (art. 1 grondwet) bij gebrek aan „bindmiddel uiteenvliegt omdat verantwoordelijkheid en be„voegdheid in de gewijzigde staatkundige ordening worden gescheiden" (blz. 38). Het verlangen in Indië naar meerdere zelfstandigheid gebood de verheffing van de positie der deelen in het kader van het geheel, maar tevens versterking van het geheel tegenover de deelen. Deze voorwaarde nu stelde bij de jongste grondwetsherziening te zware eischen aan het staatsrechtelijk organisatievermogen, zoowel van regeering als van parlement; *de synthese werd in* 1922 *niet gevonden* (blz. 40) en daardoor ontstond het *rammelend geheel* (blz. 10). Maar dit theoretisch rammelen houdt n.h.v. ook deels verband met de opvatting van den heer Eigeman zelf, dat „het Rijk in Azië *ondernevens* het Rijk in Europa is komen te staan" (blz. 19), dat „wat betreft den bouw van den Nederlandschen Staat, het geheel, er een *sub-coordinatie*, een verhouding van *ondernevengeschiktheid* in de plaats is gekomen van de vroeger bestaande *subordinatie*" blz. 45). Daarmede wordt bedoeld het vlottende, het groeiende karakter der verhoudingen uit te drukken, daar toch de drie overzeesche gebieden zijn gerangschikt onder het Rijk in Europa als gelijksoortige maar niet gelijkwaardige grootheden (blz. 28 en 105).

Datzelfde rammelen hoort men o.i. ook als de schrijver meent dat, waar het gaat om de buitenlandsche staatkunde in Indië (Oost en West), de landvoogd eigenlijk optreedt onder de auspiciën van den Koning als opperbestuurder der buitenlandsche betrekkingen en als zoodanig zelfs van onder het Ministerie van Koloniën is uitgetreden (blz. 89).

Dat rammelen schijnt Prof. Eigeman echter wel te willen vergoelijken, want hoewel hij „art. 1 der grondwet niet bewondert, „acht hij het toch verstaanbaar als staatsrechtelijke openbaring „van de maatschappelijke onzekerheid in zake de ontwikkeling „der verhoudingen op koloniaal gebied, als poging om de staat„kundige organisatie van het koninkrijk *welke men op dat oogen„blik nog niet vermocht te doorzien* te doen aanpassen aan ge„wijzigde maatschappelijke verhoudingen" (blz. 31). En met dat onvermogen is geen verwijt bedoeld, want „wat men niet meer „wenschte was de overzeesche gewesten langer als object van „bezit te beschouwen, doch wat men precies wenschte was moeie„lijk te formuleeren, eenerzijds vreesde men de eenheid te ver„breken, anderzijds wenschte men niet aan de Indische verlan-

„gens te kort te doen" (blz. 74). En ook, voor een scherpe juri-„dische probleemstelling en behandeling is het vraagstuk der „groeiende verhouding tusschen Nederland en Indië op dit „oogenblik dan ook zeker niet vatbaar" (blz. 106).

Dat rammelen noemden wij hierboven theoretisch, want het wordt niet door een ieder gehoord, b.v. niet door „insiders" als de oud-Gouverneur-Generaal Fock, die in Februari 1930 in de Eerste Kamer getuigde, dat de Minister van Koloniën tegenover de Staten-Generaal nog verantwoordelijk is gebleven voor de daden van den Gouverneur-Generaal, en als de Minister van Koloniën die in Mei 1931, mede in de Eerste Kamer, zeide, dat de verhouding tusschen Minister en Gouverneur-Generaal nog dezelfde is als voorheen (blz. 83).

Doch om misverstand te voorkomen vermelden wij, dat volgens Mr. Eigeman intusschen beide laatstaangehaalde opvattingen nà 1922 niet meer de werkelijkheid zouden dekken (blz. 82).

Telkens zet de schrijver voorop, dat de grondslagen waarop het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden is opgetrokken, sedert 1922 verruimd zijn, naast het Rijk in Europa, de hoofdpijler vormen Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao nieuwe pijlers van het Staatsgebouw. De staatsrechtelijke verhoudingen moeten worden herzien om ze in overeenstemming te brengen met de gewijzigde structuur van den Staat. Daar de verhouding van Opperbestuur en Indische regeering tot in den grond gewijzigd is, moet deze wijziging zich doen gelden in het instituut der ministerieele verantwoordelijkheid, met behoud evenwel van de contrôle door het Nederlandsch parlement van het Koloniaal bestuursbeleid in vollen omvang gewaarborgd door de ministerieele verantwoordelijkheid voor de voering der landvoogdij, zij het ook dat de uiting hiervan op een gansch andere wijze moet geschieden. Daar de Gouverneur-Generaal een universeel staatsambtenaar is geworden ressorteert hij niet meer onder één minister doch onder den geheelen raad van ministers. Dit komt b.v. tot openbaring in het contrasigneeren door den voorzitter van dien raad van het Koninklijk besluit, houdende benoeming en ontslag van den Gouverneur-Generaal (blz. 54).

En dat in de opperste bestuursverhoudingen van het Koninkrijk verandering gekomen is, meent de schrijver te kunnen afleiden uit het bezoek van Minister Deckers onlangs aan Indië gebracht, dat dan verklaard wordt als te zijn geschied in opdracht van den ministerraad of van diens voorzitter (blz. 108).

Een en ander wijst wel op eenheid van regeeringsbeleid, doch deze is niet meer gewaarborgd door een ministerraad, die beraadslaagt en besluit over al wat een gemeenschappelijk overleg

tusschen de hoofden der departementen vordert en wiens besluiten bij meerderheid van stemmen worden opgemaakt (blz. 43 en 86).

De vraag nu hoe dat gebrek te verhelpen beantwoordt Prof. Eigeman aldus: De overmachtige persoonlijkheid van een der ministers moet beslissen, de specifieke departementale belangen moeten wijken voor de algemeene staatsbelangen en deze worden niet bepaald door stemmingen, door te geven en te nemen, door een offerfeest van overtuigingen, maar door de eenheid van regeering, welke haar eigen eischen stelt en welke veel verder reikt, dan dat zij door een afweging van ressortbelangen tot uitdrukking zou kunnen komen. Kortom, het instituut van den eersten minister, wiens inzicht beslissend is voor den *geheelen* gang van zaken op het *geheele* terrein der regeering en der politiek, is tegelijk met de wijziging van artikel 1 der grondwet en van de koloniale artikelen grondwettelijke eisch geworden (blz. 43). En wat den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië in het bizonder aangaat heet het, dat hij is uitgegroeid tot den vertegenwoordiger in Indië van den *Staat in pleno*, wiens directe chef is de regeering in haar geheel, n.l. de Koning met den raad van ministers (blz. 106), dus niet langer de Minister van Koloniën alleen.

Dit vraagstuk wenscht Prof. Eigeman ter bestudeering en oplossing toevertrouwd te zien aan een Staatscommissie, als reeds door Dr. Colijn vooraf werd bepleit (blz. 99).

Met het bovenstaande vermeenen wij althans de kern van het belangwekkende geschrift bij benadering te hebben aangeduid.

Wat daarvan te zeggen?

Meermalen doet Mr. Eigeman een beroep op het Britsche staatsrecht, dat een ministerraad met een Eersten Minister kent, doch de kundige schrijver heeft niet aangetoond, dat de Engelsche Prime-Minister en de ministerraad gegroeid zijn uit noodzaak voor of ten gerieve van het algemeen bestuursbeleid der Britsche overzeesche gebieden[1]), hoewel in Engeland *drie* verschillende „Secretary of State" (India, the Colonies en the Dominions) aangesteld zijn, zoodat dáár bij maatregelen te overwegen voor alle drie gebieden tegelijk en bij gemis van overeenstemming tusschen deze allicht de Kroon behoefte heeft aan het advies van een Prime Minister. In ons land daarentegen staat het geheele overzeesche gebied onder denzelfden minister.

De heer Eigeman verder willende aantoonen dat, laat staan de minister van koloniën alleen, zelfs de ministerraad niet vol-

[1]) Zie het artikel van Mr. V. D. Krone in *De Ind. Gids* 1931, blz. 145.

doende is om alle belangen ten volle te behartigen, haalt dan enkele gevallen uit de praktijk aan waaruit zou moeten blijken, dat daarbij slechts de voorzitter van den ministerraad in de bres kan springen voor het daarmede gemoeide Rijksbelang. Hij wijst dan op het moeielijke vraagstuk van de Japansche visscherij in de Indische wateren, die de eigen inheemsche visscherij schaadt; van de instrooming van Chineezen in Indië in het algemeen, voorzoover zij onder communistischen invloed staan of op Java in het bizonder waar de ontwikkeling van den opkomenden inheemschen middenstand daardoor benadeeld wordt.

Nu wordt over dergelijke belangrijke onderwerpen het buitenland betreffend, ingevolge het — in de brochure aangehaald — reglement van orde voor den raad van ministers, vermoedelijk in dezen raad beraadslaagd, doch Mr. Eigeman voert daartegen aan, dat er in dien raad geen lid „is, dat zich voor de behartiging van „een dergelijk regeeringsbelang bij uitnemendheid persoonlijk „verantwoordelijk gevoelt" (blz. 91) en dat er verschil van inzicht terzake kan voorkomen tusschen de ministers van koloniën en buitenlandsche zaken en vraagt dan „wie zal de te nemen beslis„sing aan het Rijksbelang toetsen en aldus den doorslag geven?" Daartoe zal — aldus de schrijver — de voorzitter van den ministerraad aangewezen moeten worden (blz. 92).

Doch wij vermeenen te mogen opmerken, dat dergelijke gevallen van afwijkende inzichten bij de betrokken ministers reeds herhaaldelijk kunnen zijn voorgekomen en in den ministerraad afgedaan zonder beslechting door een Eersten Minister. Tijdens den laatsten wereldoorlog b.v. is zeker dikwerf overleg noodig geweest tusschen de ministers van koloniën en buitenlandsche zaken en zijn de mogelijke meeningsverschillen dan toch ook in den ministerraad, zonder meer, behandeld en afgedaan moeten worden zonder dat iets gebleken is van daardoor aan den Staat berokkende schade.

N.h.v. kan evenwel ten opzichte van Nederlandsch-Indië weinig bezwaar bestaan tegen de vaststelling van eene het geheele regeeringsbeleid omvattende verantwoordelijkheid van een Eersten Minister (blz. 94), mits aan twee voorwaarden wordt voldaan, n.l. 1°. dat die Eerste Minister inderdaad de noodige kennis omtrent het overzeesch gebied bezit en bijhoudt, wat wel het beheer van een departement zal moeten uitsluiten, dus hij moet zijn een minister zonder portefeuille en 2°, dat alle aanraking tusschen den landvoogd en den ministerraad of Eersten Minister steeds geschiedt door tusschenkomst van den Minister van Koloniën.

Doch de noodzakelijkheid van dergelijken maatregel alleen of in hoofdzaak ten behoeve van Ned.-Indië kunnen wij niet inzien.

Behalve de behandeling van dit probleem vindt men in de brochure, hoewel slechts terloops, de gewagmaking van de noodlottige antithese die ons nu beheerscht en krachtens welke zij, die ijveren voor handhaving van de rijkseenheid, als tegenstanders van Indië's ontwikkeling tot zelfbestuur worden beschouwd. Terwijl omgekeerd zij, die wenschen te komen tot zuiverder coördinatie van het Rijk in Azië met het rijk in Europa, vereenzelvigd worden met hen, die onbewust het algemeen staatsverband bezig zijn te verbreken. Om aan die antithese te ontkomen wil Prof. Eigeman, voorloopig althans, toekenning van meerdere zelfstandigheid aan de overzeesche gebieden bij hooger, ruimer en doelmatiger organisatie van het geheel (blz. 10 Voorbericht).

Hoe hiermede een oplossing is te verkrijgen komt ons niet duidelijk voor. Wordt daarmede bedoeld de inhoud van de brochure, dan is daardoor wel gewezen op een middel om de organisatie van het Koninkrijk te voltooien, doch bovenomschreven antithese wordt er niet door opgeheven.

Deze antithese immers is een indirect gevolg van het groeiend verlangen naar een zelfstandig volksbestaan, tot dusver geuit door slechts het intellectueel deel der inheemsche volksmassa in Indië. Een verlangen dat trouwens reeds ruimschoots erkenning heeft gevonden zooals Prof. Eigeman dat uitdrukt „dat wij moeten „blijven voortgaan op den weg tot nu reeds met aanvankelijk „succes ingeslagen, n.l. Indië tot zoodanig maatschappelijk, eco„nomisch en staatkundig peil op te heffen, dat *de effectieve „Nederlandsche leiding kan worden gemist*" (blz. 28).

Nu kan men vragen: wordt hiermede bedoeld *zelfstandigheid?* Zoo ja, dan is het volgende daarmee in strijd. „Uiteraard is deze „beweging moeielijk vast te leggen. Maar de gedachte is althans „constitutioneel erkend, dat de gebieden tot 1922 omschreven als „kolonie en bezitting een ontwikkeling zijn begonnen, die als eind„doel heeft de zoo zuiver mogelijke nevenschikking met het Rijk „in Europa onder het overstolpend souvereine koninkrijk" (blz. 28). Dus eerst zelfstandigheid toezeggen en daarna spreken van een plaatsing onder het souvereine koninkrijk. Is dat niet eerst geven om het later terug te nemen? Daarmede zal de bedoelde antithese niet weggenomen worden.

„Alleen de koning met de geheele regeering kan als bindmiddel „voor den verruimden, uitgezetten staat dienen" (blz. 110) is o.i. juist voorzoover de bovenbedoelde opheffing van Indië nog niet het peil bereikt heeft waarop de effectieve Nederlandsche leiding gemist kan worden. Maar daarna? Mag dan het door den Nederlandschen Staat zelfstandig verklaard Indië niet zelf beslissen of

het al dan niet onder het overstolpend koninkrijk Nederland wil blijven?

De schrijver haalt bij den lof geuit op de eenheidsgedachte in het Britsche rijk heerschend den Engelschen schrijver Wallace aan, waar deze verklaart „De eenheid van het Britsch imperium „is bestaanbaar wegens een gemeenschappelijke vaderlandsliefde „en het vertrouwen op een gemeenschappelijk moederland" (blz. 47).

Maar daargelaten dat die eenheid feitelijk allengs aan het afbrokkelen is wegens den alom te constateeren natuurlijken drang naar vrijheid [1]), kan Wallace uiteraard alleen daarbij het oog gehad hebben op de dominions van rasgenooten en niet op Britsch-Indië, zoodat de voorhouding van die geprezen Britsche eenheid niet voor Ned.-Indië dienen kan.

O.i. zou niet alleen de door Prof. Eigeman noodlottig genoemde antithese kunnen worden opgeheven doch, wat nog wel zoo belangrijk is, tevens de meeste kans geboden worden aan een vrijwillige bestendiging der Rijkseenheid van de zijde van een eventueelen zelfstandigen Indischen Archipel door het aloude stelsel van inheemsch zelfbestuur te behouden, te verstevigen en zoo spoedig mogelijk te herstellen waar het vroeger bestond en tevens onder Nederlandsche leiding v.z.n. te zuiveren van zijn gebreken.

N.h.v. zal dergelijke maatregel de rust en orde bevorderen en het vertrouwen in de Kroon dan het bindmiddel zijn, dat het anders niet denkbeeldige gevaar van een losscheuring keeren kan.

---

[1]) *De Ind. Gids* 1932, blz. 130.

Dr. Ph. Fr. von Siebold.

De vorming van een commissie te Leiden, met het doel om, in samenwerking met geleerden in binnen- en buitenland, te komen tot het oprichten van een gedenkteeken te Leiden voor Von Siebold, gaf ons aanleiding (Maart-afl. blz. 270), een paar uitingen uit de Japansche en uit de Nederlandsche pers in herinnering te brengen. Wij voegen hieraan nu toe eenige gegevens in verband met zijn gevangenschap in Japan, waarover in de toen overgenomen aanhalingen slechts met enkele woorden werd gerept.

In *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde* 1795—1914 haalt de Schr., Mr. Dr. L. Spanjaard [1]), het geval Von Siebold aan als voorbeeld hoe door onze autoriteiten in Nederland gewaakt werd voor de uitsluitende competentie van de Indische regeering bij protectie-gevallen, welke zich voordeden in de landen van het Verre Oosten, toen onze internationale betrekkingen met die rijken nog door ons koloniaal departement werden geleid.

Hetgeen hij over Von Siebold's loopbaan vermeldde, was van algemeene bekendheid, maar dit kan niet worden gezegd van hetgeen de correspondentie betreft, die gevoerd is over zijn bevrijding uit de Japansche gevangenschap.

Wij geven het geheel nog eens weer zooals 't in Mr. Spanjaard's boek verspreid is te vinden.

In de eerste helft der 19e eeuw was de Duitsche arts, Dr. P. F. Von Siebold, als officier van gezondheid met een Nederlandsche missie naar Japan gezonden en werd daar gevangen gehouden, omdat het Japansche afsluitingssysteem zijn topografische studiën gevaarlijk achtte. Toen nu de Beiersche regeering zich tot onzen Koning had gewend om de invrijheidstelling van haar onderdaan te willen bewerken, rapporteerde het Departement van Marine en Koloniën op 7 December 1829 onder meer, dat het verzoek om bevrijding, „zooals het is liggende", niet wel zou kunnen worden ingewilligd, daar er geen rechtstreeksche betrek-

[1]) Vereenigde drukkerijen Amsterdam 1923, blz. 114, 166 en 310.

kingen tusschen dit Rijk en Japan bestonden; dat alleen de Indische regeering met de Japansche in aanraking komt en alleen deze dus pogingen tot bevrijding zou kunnen doen. Tenslotte werd voorgesteld het request naar het Indisch Bestuur te renvoyeeren om daarop te dienen van bericht en consideratie [1]).

De brief van Koloniën d.d. 18 Januari 1830 No. 10 O.I.Z. bevatte:

„De Beiersche Minister d'Armansperg verzoekt, of onze regeering de invrijheidstelling wil bewerkstelligen van Dr. P. F. Von Siebold, sinds 1823 te Batavia in Nederlandschen dienst getreden en als officier van gezondheid met een missie naar Japan gezonden, waar hij gevangen gehouden wordt. Onze Minister van Buitenlandsche Zaken wint het advies van zijn ambtgenoot van Koloniën in, die daarop een vroeger advies van zijn Departement aan den Koning op een request van Von Siebold's moeder overlegt. Dit advies zegt, dat Von S. vermoedelijk op onvoorzichtige wijze een topografische kaart van Japan had verkregen en nu belet werd te vertrekken; dat het verzoek om 's Konings tusschenkomst tot bevrijding niet wel kan worden ingewilligd, daar er geen rechtstreeksche betrekkingen bestaan tusschen Nederland en Japan; dat alleen de Indische regeering met de Japansche in aanraking komt en zij desnoods een poging tot bevrijding zou kunnen doen; dat het mogelijk is, dat Von S. zich strafbaar en verkeerd gedragen heeft en dat een al te ijverige voorspraak van onzen kant aanleiding zou kunnen geven tot het vermoeden, dat hij op bevel van de Nederlandsche regeering gepoogd heeft den sluier op te lichten, die Japan voor het oog der overige wereld bedekt; dat het Indisch bestuur dus omzichtig te werk zal moeten gaan; dat het request aan de Indische regeering worde gerenvoyeerd, die wel gezind zal zijn om ter bevrijding van Von S. die middelen aan te wenden, die de omstandigheden veroorloven [2]).

Mr. Spanjaard vermeldt de archiefstukken waarin meer over de gevoerde correspondentie te vinden is en laat daarop de volgende bijzonderheden volgen, ontleend aan de levensbeschrijving in 1909 te Leipzig uitgegeven.

De bekende Duitsche medicus en natuurvorscher Philipp Franz Von Siebold werd 17 Februari 1796 te Würzburg geboren. In 1823 vertrok hij als chirurgijn-majoor met „De Jonge Adriana" naar

---

[1]) Rapport als bijlage van Brief van Koloniën, d.d. 18 Jan. 1830 no. 10 O. I. Z. (exh. 26 Jan. no. 12).

[2]) Van Mollerus uit München d.d. 23 Dec. 1829 (exh. 31 Dec. no. 11) + copie d'Armansperg d.d. 18 Dec.; aan Koloniën d.d. 2 Jan. 1830 no. 6*b*; van Kolon. 18 Jan. no. 10, O.I.Z. (exh. 26 Jan. no. 12) + bijl. advies d.d. 7 Dec. 1829; aan Mollerus d.d. 26 Jan. '30 no. 12.

Ned.-Indië, waar hij te Weltevreden werd ingedeeld bij het 5e Regiment Artillerie. In Juni 1823 ging hij op „De drie Gezusters" met een wetenschappelijke expeditie onder kolonel de Sturler scheep naar Japan. In Nagasaki bleef hij 3 jaar. Vervolgens reisde hij naar Yedo, waar hij op 1 Mei 1826 door den Sjogun in audiëntie werd ontvangen. In Juli van dat jaar was hij weder op Decima terug. In September 1828 reisde hij van Decima weg op de „Cornelis Houtman" om naar Batavia terug te keeren, doch een orkaan deed het schip stranden op de Japansche kust. Bij het onderzoek der gestrande lading bleek, dat zich daarbij vele voorwerpen bevonden, waarvan de uitvoer verboden was, o.a. — naar de Japanners beweerden — een landkaart, afkomstig van den hofastronoom Takahashi. Von S. werd wegens landverraad aangeklaagd en in huisarrest gehouden. Het gerechtelijk onderzoek ving 10 November 1828 aan onder voorzitterschap van den gouverneur. De voorwerpen, welker uitvoer verboden was, bleken 29 stuks te bedragen, waaronder 7 landkaarten. Meer dan een jaar duurde de voorloopige hechtenis. Om met de Japanners op goeden voet te blijven schijnen de Nederlandsche autoriteiten zoo goed als niets te zijnen behoeve gedaan te hebben. En zijn redding schijnt na een gevangenschap van 18 maanden slechts gevolgd te zijn op den diplomatieken stap van Koning Lodewijk I van Beieren bij de Nederlandsche regeering. Op 22 October 1829 werd Von S. voor altijd uit Japan uitgewezen, welk land hij op 2 Jan. 1830 verliet. Op 7 Juli 1830 landde hij in Vlissingen en werd door Willem II en zijn regeering voortreffelijk ontvangen. Hij ging bij Leiden wonen, kreeg het jonkheers-praedicaat en werd adviseur voor Japansche Zaken. In 1854 gelukte het onze regeering langs diplomatieken weg voor Von S. het verbod opgeheven te krijgen om Japan te betreden en in 1859 bezocht hij, thans in de hoedanigheid van adviseur der Ned. Handelmaatschappij, dit land opnieuw, waar hij door talrijke oude vrienden en leerlingen met vreugde werd ontvangen en een tijdlang aan het hof van den Sjogun leefde. Nadat hij ontslag genomen had uit den Nederlandschen dienst, overleed hij 18 October 1866 te München.

Door vergelijking der data komt men tot de conclusie, dat de autoriteiten in Den Haag nog over mogelijk te nemen maatregelen aan het correspondeeren waren, toen Von S. Japan reeds had verlaten. Zijn gedwongen verblijf in Japan heeft geduurd van September 1828 tot Januari 1830, bijna 16 maanden dus.

De waarde van het boek

DOOR

ROEL HOUWINK.

Niets is zoozeer aan subjectieve waardeering onderhevig als het boek. De een zal met genoegen vijf harde guldens neertellen voor een glinsterend niemendalletje, maar geen vijf kwartjes over hebben voor een bescheiden verrijking van zijn geestelijk bezit; de ander zal tot het uiterste op zijn levensbehoeften bezuinigen om zijn geest niet te kort te doen in een tijd van malaise, die meer dan in normale omstandigheden vergt van zijn innerlijke kracht. De een blijft zijn sigaartje doorrooken, maar schaft zijn tijdschriften af; de ander ontzegt zich zijn glas wijn, doch versterkt zijn geestelijke fondsen. De waarde van het boek varieert van oneindig-klein tot oneindig-groot. Voor den een is het niet meer dan een bundel bedrukt papier, voor den ander een onuitputtelijke bron, waaruit hij levenslang zich schatten aan wijsheid en kennis vergaart en waarvoor hij zich gaarne materieele ontzeggingen getroost. Voor den een is het boek altijd „duur", voor den ander is zijn prijs een relatieve factor, welks uiterste grens dicht in de nabijheid zijner dagelijksche levensbehoeften ligt.

Ten aanzien van deze laatste kategorie heeft het slechts zin te spreken over de waarde van het boek; voor de eerste immers bezit het geenerlei *eigen* waarde. Zij komt niet verder in haar waardeering voor het boek dan het kwantum bedrukt papier, dat het vertegenwoordigt en de waarde hiervan is praktisch ongeveer gelijk nul.

Hoe is het nu gesteld met het waardeeringsoordeel van hen, die aan het boek een eigen waarde toekennen? Ook hun oordeel zal sterk varieerend en aan belangrijke schommelingen onderhevig zijn al naar de mate van den groei hunner geestelijke belangstelling; doch daarnaast zal er in hun waardeschattingen althans deze overeenkomst zijn, dat zij allen uitgaan van een positieve waardeering van het boek als zoodanig. Zij mogen in

de smaak en de keuze hunner lectuur nog zoo verschillen, zij stemmen tenslotte hierin overeen, dat zij het lezen van boeken als een zinvolle en vruchtbare bezigheid beschouwen. Zij zullen daarom niet per se een zilveren hangertje of een kist sigaren hooger waardeeren dan een boek, doch bereid zijn tot een vergelijk.

Hiermede is weliswaar erkend, dat aan het boek een eigen waarde toekomt, doch deze waarde is daarmede nog geenszins „gelocaliseerd", haar is nog niet de plaats aangewezen, waarop zij zich in haar essentieele beteekenis het duidelijkst openbaart. Daartoe is noodig, dat wij ons in de eerste plaats doordringen van het eigenaardige feit, dat het boek niet slechts een eigen waarde heeft, maar dat deze waarde buitendien in verreweg de meeste gevallen tevens een individueele waarde behelst, waardoor steeds de waarde van *het* boek in een bepaald boek als het ware moet worden geconcretizeerd om tot zichtbaarheid te komen. Wij bedoelen er dit mee: wie in een bloemenwinkel naar rozen vraagt, zal zich met roode of witte rozen vergenoegen, doch wie in een boekwinkel naar een bundel verzen van Herman van den Bergh vraagt, zal niet tevreden zijn wanneer de bediende zegt hem wel met een werk van Van den Bergh van Eysinga (historisch!) te kunnen gelukkig maken. Evenzoo zal wie een bepaald boek van een zekeren schrijver zoekt, in den regel niet met een ander werk van denzelfden auteur genoegen nemen. Voor den een mag in laatste instantie de waarde van het boek meer bepaald worden door den naam van dezen schrijver en voor den ander door het onderwerp: over het algemeen verlangt men — voor zich zelf althans! — niet een willekeurig, doch een bepaald boek te koopen.

Deze gestie weerspiegelt helder, dat het bij het boek om een individueele waarde gaat. De waarde van het boek staat in de allernauwste betrekking met onze persoonlijkheid: zeg mij welke boeken gij leest en ik zal zeggen wie gij zijt! Zoo zien wij, dat de waarde van het boek van de zijde des lezers bepaald wordt door factoren, welke onmiddellijk betrokken zijn op zijn persoonlijk leven.

Er bestaat een soms zeer eenvoudige, doch meermalen ook buitengemeen gecompliceerde betrekking tusschen het boek en de persoonlijkheid van den lezer. Hoe komt dit, is men geneigd zich af te vragen, welk bijzonder verband kan er zijn tusschen het boek en zijn lezer, een verband, dat er b.v. *niet* is tusschen den zilversmid en de draagster van het door hem vervaardigd hangertje, en dat er ook niet is tusschen den sigarenfabrikant en zijn rookwolken uitblazenden klant?

Het is dit: uit het boek „spreekt" ons een andere persoonlijkheid „aan". En dit geldt voor een schoolboek evenzeer als voor een reisbeschrijving, een wetenschappelijk werk, een detectieveroman of een dichtbundel. Misschien klinkt deze redeneering menigeen op het eerste gehoor wel wat boud in de ooren. Doch wie zich wel eens bezonnen heeft op hetgeen er in hem gebeurt, wanneer hij de pen op het papier brengt, al was het maar voor het schrijven van het een of ander simpel briefje, die weet, dat ook het schriftelijk vastleggen van de allerbanaalste gedachten een arbeid is zijner persoonlijkheid, dat alleen *hij* die zóó verrichten kan en geen andere gelijk hij. Men denke er in dit verband eens aan, hoe reeds het schrift op zichzelf een strikt persoonlijk karakter draagt, dat zich ondanks bewuste verdraaiingen toch ongerept weet te handhaven (graphologie!).

Ook het boek, dat men in dit opzicht „geconserveerd schrift" zou kunnen heeten, kan niet anders dan een specifieke uiting zijn van het persoonlijke in den mensch, omdat het woord nu eenmaal de openbaringsvorm bij uitstek der persoonlijkheid is. Daarenboven echter zij er aan herinnerd, dat het bij geschrifte vastgelegde woord in staat is de grenzen van tijd en ruimte te overwinnen. Principieel is aldus wat zich aan persoonlijkheid in een boek heeft gekristalliseerd *voor een ieder* en *ten allen tijde* toegankelijk.

Wanneer wij thans nog den lezer als onmisbaar element bij onze beschouwingen betrekken, dan is in het kort te samen gevat dit de geheel eigen waarde van het boek, dat het aan den menschelijken geest gelegenheid geeft tot het voeren van een tweegesprek met zichzelf, onafhankelijk van ruimte en tijd.

Aan den eenen kant staat de schrijver van het boek en spreekt ons aan, zoowel in hetgeen hij ons te zeggen heeft als door de wijze, waarop hij het (zijn) woord tot ons richt. Aan de andere zijde staat de lezer en antwoordt hem door zijn aandachtige lectuur, een bezigheid, die zeker in niet mindere mate een uiting van persoonlijkheid is dan het schrijven van een boek (indien men zich voorneemt beide ten minste zoo goed mogelijk te doen!). Aldus ontstaat een buitengemeen vruchtbare wisselwerking tusschen den geest, waardoor het boek gedragen wordt en den geest van dengeen, die zich lezend in zijn inhoud verdiept en getroffen wordt door zijn vorm.

De menschelijke geest, uiteraard verstrikt in zichzelf, bevangen door vooroordeelen, besloten binnen de min of meer enge horizont van eigen leven en omgeving, bezit in het boek een kostbaren toetssteen zoowel voor de juistheid zijner ervaringen en oordeelen als voor de mate zijner ontwikkeling.

Ziehier de eminent *beschavende* factor in den omgang met boeken, die reeds in het eerste leesboekje van het schoolkind aanwezig is en die men ook, als het moet, in een stuiversroman nog zou vermogen te ontdekken (wij moeten hier vooral niet te précieus in onze waardeeringen willen zijn: zeer zeker heeft menig groot man zijn eerste levens- en wereldwijsheid uit soortgelijke lectuur geput!).

Het boek verschaft ons derhalve de mogelijkheid tot een zelfkennis en tot een wereldkennis in den ruimsten zin des woords, als geen ander beschavingsproduct ons bieden kan. Want het legt in het woord vast wat vele eeuwen en vele volkeren hebben gedacht en doorleefd; hun dwalingen en de waarheid, die zij vonden; hun heldendaden en hetgeen zij misdeden; hun geloof en hun twijfelingen. Van al wat op aarde gehoopt en geleden is, troost en vervloeking, aanklacht en aanbidding, bevat het de essentie. Wat komen gaat en wat is, vindt men er gelijkelijk in besloten als wat zonder zijn toedoen reddeloos in den afgrond van het verleden zou verzonken zijn.

Hoe zou de waarde van het boek nog sterker blijken kunnen dan uit dit?

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

Indische begrooting: De bestuurshervorming in de Buitengewesten. — Van tekorten en bezuinigingen. — Al of niet Indianiseering? — Tolunie of preferentieele rechten.

Een begrooting met een ongekend-groot tekort; een debat, waarbij zelfs de grootste optimisten den nood der tijden beseften; een financieel behendigheidsspel onder de leuze: zoek de millioenen, waarin niemand een prijsje vermocht te verwerven. En toch..... alleen spanning gedurende de laatste dagen der begrootingsdiscussie, toen het niet om de dekking van ijzig-hooge tekorten, niet om een schier-angstwekkende besnoeiing van uitgaven, niet om Indianiseering of differentieele rechten ging, maar om een schijnbaar zóó technische aangelegenheid als de bestuursreorganisatie der buitengewesten, toen niet het onrustbarende heden met zijn bijkans onoplosbare problemen, maar de toekomst de geesten bezig hield. Had vóór dien de zetel van minister De Graaff geen oogenblik gevaar geloopen, van 16 Maart tot 18 Maart was er een ware crisisstemming, al fluisterden sommige ingewijden reeds op 17 Maart, dat de minister van Koloniën ook ditmaal zijn post niet zou verlaten. Hun voorspelling is uitgekomen; minister De Graaff, die reeds van November 1919 tot Augustus 1925 aan het Plein heeft getroond en daar sinds Augustus 1929 opnieuw de lakens uitdeelt, zal in 1933, bij de Tweede Kamer-verkiezingen, vermoedelijk kunnen bogen op een minsterschap van bijkans tien jaren in vijftien jaren tijds; record, dat dan slechts door Jhr. Ruys de Beerenbrouck (den premier van 1918, 1922 en 1929) met één jaar geslagen zal zijn.

Minister De Graaff laat zich niet wegblazen. Toen in 1925 het kabinet, waarvan ook hij deel uitmaakte, zijn taak als geëindigd

beschouwde, zijn in en buiten de volksvertegenwoordiging vriendelijke en minder vriendelijke woorden aan de vertrekkende bewindslieden gewijd; ons heugt een boutade van een onzer geestigste en roodste senatoren, die in minister De Graaff een onherroepelijk afgesloten verleden uitluidde. Maar ziet: gelijk een duiveltje uit een doosje verrees hij vier jaren later opnieuw en zoomin Ir. Cramer als Mr. Mendels, zoomin Mr. Joekes als het communistenpaar heeft ooit kans gezien, het deksel zoo stevig naar beneden te drukken, dat de doos potdicht bleef.

Maar toch heeft het gedurende de laatste dagen van het debat over de Indische begrooting en de daaraan vastgekoppelde suppletoire begrooting gespannen. Op 16 Maart toch, na een levendige discussie, besloot de minister zijn rede als volgt:

„Zooals het voorloopig schema voor de bestuurshervorming in de buitengewesten hier ligt, bevat het verschillende denkbeelden, die niet tot de fundamenteele beginselen van het stelsel zijn te rekenen en over die niet-fundamenteele bijzonderheden is inzonderheid gesproken.

Daarnaast evenwel liggen ook fundamenteele beginselen, waartoe in de allereerste plaats behoort de overdracht van bevoegdheden uit het regeeringscentrum naar de centra van gewesten, die in verband met hun toerusting voor die taak berekend zijn.

Dit beginsel is zoo inhaerent aan het geheele stelsel, daar staat of valt voor mij het welslagen van de geheele hervorming zoozeer mede, dat ik het niet zou mogen prijsgeven. Maar ik wijs er bovendien op, dat de Staten-Generaal zelf dit beginsel sinds vele jaren reeds aanvaard hebben; dat op de basis van dat beginsel zijn gevormd de provincies op Java, met andere woorden, dat de hervormingsarbeid voor het grootste gedeelte is doorgevoerd op de grondslagen, die door den wetgever zijn aanvaard. Prijsgeving van dat fundamenteele beginsel, van die basis zou zijn een zoodanige reactie, dat ik mij niet kan voorstellen, dat de Kamer daartoe zal medewerken.

Hoe dit zij, *tot mijn leedwezen moet ik verklaren, dat ik, wanneer de Kamer tot die reactie mocht besluiten en die fundamenteele beginselen daarmede prijsgaf, de verantwoordelijkheid voor het beheer van dit departement niet meer zou kunnen dragen*".

* * *

Toen minister De Graaff deze verklaring aflegde, dreigde het gevaar vooral van de christelijk-historische en de liberale banken. Van den steun der katholieken en anti-revolutionairen was de minister zeker; omtrent de houding der sociaal-democraten en vrijzinnig-democraten maakte hij zich geen enkele illusie. Alles hing af van de stem der christelijk-historischen en der liberalen. Baron Van Boetzelaer van Dubbeldam, die een aanzienlijk deel zijner fractie achter zich scheen te hebben, had het regeeringplan op zoodanige wijze bestreden, dat daarin wellicht een aantasting van 's ministers „fundamenteele beginselen" kon worden gezien.

Mr. Knottenbelt, die de zienswijze van alle vrijheidsbonders vertolkte, had een conditio sine qua non gesteld, die volgens hemzelf en den minister niet de essentialia raakte, maar voor den liberalen woordvoerder dan toch maar van zooveel belang was, dat hij aanvankelijk om het vage, halfslachtige (pas later gecorrigeerde) ministerieele bescheid tegen den memoriepost had willen stemmen, die op de hervormingsplannen van den minister betrekking had. En van de stemmen der liberalen kon alles afhangen (waren zij in de oppositie gebleven, dan zouden de stemmen over de aanvullingsbegrooting hebben gestaakt, met al de onzekere gevolgen van dien).

De bezwaren van den heer Knottenbelt hebben zoozeer de politieke sfeer beheerscht, dat ik daarvoor allereerst de aandacht zal vragen, al lieten zij de structuur van 's ministers plannen goeddeels intact.

> „Zou ik dus met de minister kunnen meegaan ten opzichte van de instelling van drie door gouverneurs bestuurde gewesten, aldus de liberale afgevaardigde op 16 Maart, dan volgt daaruit nog allerminst, dat ik in die instelling van gewesten eenige aanleiding zie om nu ook in den *onderbouw van het binnenlandsch bestuur* een administratieve verandering aan te brengen, zooals in de bedoeling van den minister schijnt te liggen. Integendeel: hiertegen bestaan bij mij overwegende bezwaren.
>
> De bedoeling toch schijnt te zijn, dat in de toekomst de tegenwoordige residenties „afdeeling" zullen worden genoemd, dat de tegenwoordige door assistent-residenten bestuurde afdeelingen onderafdeelingen zullen worden en dat de laagste thans door Europeesche bestuursambtenaren bestuurde ressorten, nu „onderafdeelingen" genoemd, dan „controleressorten" zullen worden".

Dit nu achtte Mr. Knottenbelt om de daaraan verbonden consequenties voor de buitengewesten fataal.

> *„In geen geval"*, zoo ging hij voort, *„wenschen mijn politieke vrienden en ik afbraak van het Europeesche bestuur in de buitengewesten.* De lage rangen vormen de kern van het Nederlandsche gezag. Het in 1912 over de geheele linie ingevoerde districtsbestuur op Sumatra strekt ons tot waarschuwing om ons ten sterkste tegen de hier bedoelde plannen van den minister te verzetten.
>
> Mijn conclusie is dus deze:
>
> Wij willen met 's ministers voorstel, om drie gewesten, met gouverneurs aan het hoofd, te vormen, meegaan, onder voorwaarde, dat de minister uitdrukkelijk verklaart:
>
> dat de tegenwoordige residenties niet de benaming „afdeelingen" zullen verkrijgen; dat de tegenwoordige door assistent-residenten bestuurde afdeelingen „afdeelingen" zullen blijven genoemd;
>
> dat het laagste door een bestuursambtenaar bestuurde ressort „onderafdeeling" zal blijven geheeten, en
>
> *dat, last not least, de functie van hoofd van het plaatselijk bestuur, zooals deze door ons Indisch administratief recht wordt gekend, in*

de buitengewesten zal blijven bij den Europeeschen bestuurder van de onderafdeelingen, waarvan wij de instandhouding verlangen en waarmede dus zijn bedoeld de ressorten, bestuurd door den laagsten Europeeschen bestuurder, n.l. den controleur of gezaghebber van het binnenlandsch bestuur; om kort te gaan, dat in den administratieven onderbouw van het Europeesch bestuur geen verandering zal worden gebracht.

Wanneer de minister bereid is op ondubbelzinnige wijze te verklaren, dat hij bij de uitvoering van zijn plannen zich zal houden aan dat, wat door mij zooeven als voorwaarde is genoemd, zullen wij onzen steun aan het wetsontwerp kunnen geven. Zonder een zoodanige verklaring van den minister zullen wij dat echter, tot ons leedwezen, niet kunnen doen".

Aanvankelijk (op 16 Maart) heeft minister De Graaff Mr. Knottenbelt trachten te paaien met de verklaring: „*Voorshands* zal men wel bij het bestaande moeten blijven. Men heeft wel eens in een ander verband gesproken over vervanging van de laagste Europeesche ambtenaren door Inlandsche, maar dat is in elk geval een *toekomstdroom, waarmede wij ons thans niet bezig hebben te houden.* Het Europeesch bestuur zal dus, wat de hierbedoelde organen betreft, op dezelfde wijze blijven bestaan als thans het geval is in de onderdeelen van het gewest".

Hier viel de heer Knottenbelt in: „In uw toelichting staat het anders". De eerste volzin van het ministerieele bescheid op deze interruptie, muntte niet door helderheid uit. „Daar", zoo vernam men, „is het eenigszins anders door mij gezegd, sprekend over het geheele gebied van de buitengewesten". Maar Mr. Knottenbelt sprak juist van dat geheele gebied; hem moet b.v. Borneo voor den geest gestaan hebben, waar reeds thans de laagste Europeesche bestuursambtenaren een enorm gebied te overzien hebben, waar reeds thans het onmiddellijk contact met de bevolking verre van gemakkelijk is en waar bekwame autochthone, door de bevolking alleszins vertrouwde bestuurders niet bij tientallen uit den grond verrijzen.

Geven wij weder het woord aan den minister van koloniën. „Mogelijk", zoo ging hij voort, „zal men hier en daar kunnen komen tot vereenvoudiging of bezuiniging. Denkt men evenwel speciaal aan Sumatra's Westkust, dan betwijfel ik of het daar reeds kan". (Maar de heer Knottenbelt had volstrekt niet uitsluitend van Sumatra's Westkust gesproken; hij had slechts onder beroep op de daar opgedane ervaringen in het licht gesteld, welke bezwaren reeds onder de huidige bedeeling aan een kunstmatig ambtelijk Inlandsch districtsbestuur verbonden zijn, en hij had *in dat opzicht* o.a. de *N. Rott. Crt.* en deskundige kamerleden van verschillende kleur aan zijn zijde, b.v. de heer Cramer, die op 16 Maart constateerde, dat vrijwel alle bestuursambtenaren

ernstige bezwaren tegen het in stand houden van de demangs hebben en die daaraan toevoegde: „Wij hebben hier min of meer te maken met een hobby van den minister; ook de bevolking heeft daartegen bezwaar; ik verwijs naar het rapport over de onlusten op West-Sumatra"; om te eindigen met de conclusie, „dat het werkelijk zaak is, dit instituut te laten verdwijnen").

Het slot van deze eerste ministerieele rede schenk ik den lezers. Zij stelde den heer Knottenbelt allerminst gerust; hij beschouwde het weifelend bescheid in het licht der memorie van antwoord over de suppletoire begrooting, waar het volgende stond te lezen:

> „Wat de inrichting van het bestuur in de lagere regionen betreft, zal als beginsel zijn aan te nemen, dat de vooral in sommige streken diep in het volksleven ingrijpende directe bemoeienis van het Europeesch bestuur voor zooveel mogelijk geleidelijk dient te worden vervangen door werkzaamheid van inheemsch gezag, hetzij van volkshoofden, hetzij — voor zoover en zoolang dezen daartoe niet in staat zijn en niet bepaaldelijk uit anderen hoofde overwegende beletselen daartegen bestaan — van een ambtelijk Inlandsch bestuur. Ten einde voor de werkzaamheid van een zoodanig inheemsch gezag ruimte te laten, is in het algemeen de assistent-resident, hoofd eener onderafdeeling, staatrechtelijk als hoofd van het laagste Europeesch bestuursressort gedacht, die — inheemsche krachten buiten beschouwing gelaten — bij de uitoefening zijner besturende taak wordt bijgestaan door controleurs en gezaghebbers als anderszins. In overeenstemming met de door deze ambtenaren te vervullen taak, die meer en meer zich zal moeten bepalen tot leiding en toezicht, zouden de ressorten hunner ambtswerkzaamheid den naam contrôle-ressort kunnen dragen. Tot de feitelijke invoering van dit onderdeel der administratieve hervorming zal slechts geleidelijk en met groote behoedzaamheid kunnen worden overgegaan, waarbij in elke streek met de bijzondere omstandigheden aldaar rekening zal zijn te houden".

De mogelijkheid, dat in sommige gebiedsdeelen voorloopig de oude toestand zal blijven bestaan, bood den liberalen woordvoerder niet voldoende perspectief. „Mijn bezwaar is", verduidelijkte Mr. Knottenbelt, „dat de minister in zijn plan opneemt een wegdringen van de controleurs en de gezaghebbers van de plaats, die zij op het oogenblik innemen, om hun taak in handen te geven van den assistent-resident, die die taak minder krachtig zal kunnen uitoefenen wegens den omvang van zijn gebied". Tenzij de minister zich alsnog bedacht, zoo klonk het dreigend op 16 Maart, zouden de liberalen hun stem aan het wetsontwerp moeten onthouden.

Weliswaar heeft de minister daarop geantwoord, „dat in het ressort, de onderafdeeling zal ik zeggen, die tot dusver als bestuurder een controleur heeft gehad, *mogelijk zou kunnen komen* een zelfde bestuurder met ambtelijk wat meer maatschappelijk relief" (verandering van ambtstitels bij verandering van stelsel),

maar ook dit scheen den heer Knottenbelt in geenen deele gerust te stellen, al liet de minister daarop volgen: „Overigens *behoeft* het ressort niet grooter te zijn dan het vroegere, om toch beheerd te blijven door een hoofd van plaatselijk bestuur, een positie, die dus niet verloren *behoeft* te gaan in het nieuwe stelsel". Vermoedelijk hebben vooral de door mij gespatieerde woorden, die ruimte tot alles lieten, den heer Knottenbelt niet bevredigd.

Diezelfde rede heeft de minister beëindigd met de peroratie, welke ik reeds eerder heb geciteerd. Die peroratie sloot inderdaad niet per se in, dat hij onder geen omstandigheden ten gelieve van den heer Knottenbelt zou kunnen bijdraaien zonder fundamenteele beginselen te verloochenen; wel echter stond op dat moment vast, dat de minister van koloniën zonder algeheele aanvaarding van het liberale standpunt op den steun der vrijheidsbonders niet mocht rekenen. Het was dus buigen of barsten en tot buigen was de andere partij (Mr. Knottenbelt c.s.) niet bereid.

* * *

Het lot (of zoo men wil: het voorzitterlijk beleid) was den minister in zooverre gunstig als hem een etmaal langer gelegenheid tot nader beraad en tot contact buiten de vergaderzaal met Mr. Knottenbelt werd geboden dan het geval zou zijn geweest als de beslissing den volgenden ochtend ware gevallen. (Wegens het late uur en de vele absenties zou op 16 Maart van een votum in geen geval sprake zijn geweest). De voorzitter toch stelde *na de sluiting van de algemeene beraadslagingen* over den memoriepost (aanvullende begrooting nopens de bestuurshervorming) voor, de verdere behandeling te schorsen tot na de algeheele afhandeling van alle ontwerpen, die met de Indische begrooting verband hielden, hoewel een onbevangen outsider zou verwacht hebben, dat evengoed als over het wetsontwerp tot goedkeuring van het besluit van den gouverneur-generaal tot vaststelling van afdeeling IV (departement van binnenlandsch bestuur), dat er zelfs reeds op 16 Maart zonder hoofdelijke stemming doorging, ook ten spoedigste zou zijn gestemd over de tegelijk daarmee behandelde suppletoire begrooting (memoriepost in zake bestuurshervorming).

Zoo kreeg de minister ten opzichte van de gerezen twistvraag respijt tot 18 Maart.

Op dien dag nu, heeft na „nadere overweging van de opmerkingen van Mr. Knottenbelt", minister De Graaff zijn zienswijze samengevat in de volgende conclusie:

„dat de tegenwoordige residenties en assistent-residenties dien naam zullen behouden;

dat het laagste door een bestuursambtenaar bestuurd ressort onderafdeeling zal blijven geheeten, en

dat de functie van hoofd van plaatselijk bestuur, zooals die in ons Indisch administratief recht bekend is, in de buitengewesten zal blijven bij de Europeesche bestuurders van de onderafdeelingen, welke ressorten als zoodanig in stand worden gehouden, onder het beheer van den laagsten Europeeschen bestuurder, hetzij controleur, hetzij gezaghebber als anderszins, zoodat in den administratieven onderbouw van het Europeesch bestuur geen verandering wordt gebracht.

Het ligt in mijn bedoeling den Gouverneur-Generaal uit te noodigen, bij de verdere uitwerking der plannen ten aanzien van dit punt overeenkomstig deze conclusie te doen handelen".

De heer Knottenbelt, wien deze nadere verklaring niet onverwacht scheen te komen, was hierdoor geheel bevredigd. Maar nu barstten de heeren Joekes en Cramer, gesecondeerd door Baron Van Boetzelaer ven Dubbeldam, los. De vrijzinnig-democratische afgevaardigde meende den minister zijn innige deelneming te moeten betuigen met het prijsgeven van een gedurende 25 jaren gekoesterd voornemen: reorganisatie van het bestuurskorps door inkrimping van het Europeesch bestuur in de lagere sfeer. Zeker had men het zoo in het laatste stadium der behandeling van de bestuurshervormingen in Nederlandsch-Indië begrepen.

Die inkrimping was „een essentieel deel der plannen" en kon maar niet zoo door minister De Graaff worden prijsgegeven zonder raadpleging van de Indische regeering en den Volksraad, aangezien het primaire beslissingsrecht op Indië rustte. Daarom stelde de heer Joekes voor, de beraadslaging over den memoriepost te schorsen. Deze motie is met 54 tegen 38 stemmen verworpen, waarna het wetsontwerp er met gelijke stemmenverhouding is doorgegaan. Vijf van de acht aanwezige christelijk-historischen (groep Van Boetzelaer) hebben met de geheele linkerzijde minus de liberalen voor de motie-Joekes gestemd; de vrijheidsbonders hebben zich daartegen verklaard evenals de geheele rechterzijde minus de groep-Van Boetzelaer.

Is daarmede de zaak beslist? Volgens den heer Cramer in geenen deele. Deze afgevaardigde, die in tegenstelling met den katholiek Feber van „een principieele wijziging in het reorganisatieplan" sprak, heeft zich op 18 Maart 1932, kort vóór de stemming over de motie-Joekes, o.a. beroepen op het feit, dat er weliswaar in den Volksraad een strooming was in den geest van den heer Knottenbelt, maar dat de Indische regeering zich pertinent tegen die strooming verklaard had. Met de stukken meende de sociaaldemocratische afgevaardigde te kunnen aantoonen, dat de minister zijn „draai" genomen had Overigens betoogde de heer Cramer, dat de Kamer aan de ministerieele verklaring niets had,

aangezien de kwestie in Indië toch door den ordonnantiewetgever uitgemaakt werd, die zich van de verklaring van den minister niets behoefde aan te trekken, wat stellig niet tot verhooging van het prestige der Tweede Kamer zou strekken, die zich door minister De Graaff met een kluitje in het riet liet sturen. De heer Knottenbelt gaf toe, dat de Indische regeering en de Volksraad ten slotte de ordonnantie zouden moeten maken, maar liet hierop onmiddellijk volgen, dat de Staten-Generaal krachtens hun begrootingsrecht hun nader oordeel kenbaar konden maken. Minister De Graaff zelf is ten slotte nog gekomen met de vraag, „wie en wat den minister van koloniën zou beletten, den gouverneur-generaal uit te noodigen, om bij de nadere overweging en bij de nadere uitwerking van de plannen, die later opnieuw bij den Volksraad komen en daarna, in den vorm van uitgewerkte begrootingsvoorstellen, opnieuw bij den Staten-Generaal, alsnog rekening te houden met een inmiddels hier opgekomen zienswijze". Een aannemelijk antwoord, dat ook maar eenigszins zou kunnen waar maken dat de minister niet de volle bevoegdheid daartoe zou hebben, is volgens den heer De Graaff niet te geven.

* * *

Naast de vraag, of de minister (die niet eeuwig minister blijft) de aan Mr. Knottenbelt gedane belofte zal weten te vervullen, of hij ook zelfs de toekomst in zijn hand heeft[1]), rijzen twee andere vragen. De eerste geldt de financieele kwestie, de tweede de positie van de (wellicht van een ander eiland geïmporteerde) kunstmatig te voorschijn getooverde Inlandsche districtsambtenaren.

Op de financieele gevolgen van de bestuurshervorming, die volgens velen allerminst zullen meevallen, al beperkt men zich in dezen malaisetijd dan ook slechts tot de uitgave van eenige tienduizenden guldens voor voorbereidende werkzaamheden, op de consequenties voor 's lands financiën van het thans door de Tweede Kamer in beginsel aanvaarde plan kom ik straks nog terug. Voorzoover de positie van het Europeesch bestuur betreft, kan ik mij bepalen tot het tweede ontwerp der Indische regeering, waarin o.a. te lezen staat, „dat de versteviging van de bestuursorganisatie in den top door de aanstelling van gouverneurs mede strekt om de inkrimping van het Europeesch bestuur in de basis overeenkomstig de beginselen, welke in het algemeene plan wer-

[1]) In de *N. Rott. Ct.* van Maandagavond 25 April is een onderhoud van het *Bat. Nbl.* met den heer Staargaard, regeeringscommissaris voor bestuurshervorming, geresumeerd, waaruit blijkt, dat deze laatste op den duur geen bestuurshervorming zonder de wijziging van de positie der controleurs denkbaar acht. Over eenige jaren, aldus de heer Staargaard, „zal een nieuwe uitspraak noodig zijn om van die controleurs-bestuurshoofden af te komen".

den uiteengezet, te bevorderen..... De bedoelde geleidelijke inkrimping van het lager Europeesch bestuur zal een aanmerkelijke besparing opleveren, welke bij de beschouwing van de kosten der hervormingen niet uit het oog verloren mag worden, ook al is zij voorshands nog niet in cijfers uit te drukken". (Vgl. *Het Vaderland* van Vrijdagochtend 18 Maart).

Men begrijpe mij wel!" Het is zeer wel mogelijk, dat tegenover de prijsgegeven besparing (vrijwel de eenige bij de opdrijving van de overige kosten door de bestuurshervorming) zoo groote voordeelen staan, dat de zaak dit offer waard is; het is er mij thans slechts om te doen, de financieele zijde der zaak in het licht te stellen.

* * *

Mede met het oog hierop, maar vooral om andere redenen is evenwel eveneens het antwoord op de tweede vraag van gewicht. De vraag dringt zich van zelf op: brengt in den gedachtengang der regeering het behoud van het lagere Europeesche bestuur niet de afzwering van de Inlandsche districtsambtenaren mede?

Het kan zijn nut hebben, vóór de beantwoording van deze vraag de gansche materie nog eens te overzien. Doen wij dat door de lezing van het volgende citaat uit de rede, in de Kamervergadering van 16 Maart door Mr. Joekes gehouden.

„De post, waarbij in beginsel wordt aangegeven, dat men met de bestuurshervorming verder kan gaan, bedoelt naar den inhoud van de toelichting, een viertal punten vast te leggen.

In de eerste plaats de handhaving van de politiek, zooals die in latere jaren is gevoerd jegens de adat-gemeenschappen (dorpen en dorpenbonden) en jegens het Inlandsche zelfbestuur. Dat is een wensch, die ook in den Volksraad leeft. Maar dit is niets nieuws, hiervoor behoeft men niet te hebben een afzonderlijken post op de begrooting, hiervoor behoeft men niet thans te vragen een nadere uitspraak van de Kamer.

In de tweede plaats de instelling van groepsgemeenschappen, het geven van een staatkundige organisatie aan de verschillende bevolkingsgroepen in de buitengewesten, voor zoover hun ontwikkeling daartoe de gelegenheid biedt, een belangrijk punt uit het voorstel, dat thans aan ons oordeel wordt onderworpen.

In de derde plaats de invoeging van tusschengemeenschappen, tusschen de groepsgemeenschappen en de adat-gemeenschappen, gepaard gaande met een vervanging van het Europeesche bestuur in de lagere sfeer door Inlandsche districtsbestuurders, welke Inlandsche ambtenaren zullen zijn te belasten met de leiding van die tusschengemeenschappen.

In de vierde plaats instelling van eilandgewesten, van Sumatra, Borneo en de groote Oost.

Van vele kanten is bezwaar gemaakt tegen de aanstelling van Inlandsche districtsambtenaren. De ervaring, met zoodanige Inlandsche

ambtenaren opgedaan op Sumatra, is ongunstig. Nagenoeg allen, die van het onderwerp op de hoogte zijn, hebben daartegen bezwaar gemaakt. Ik wijs in dit verband op een rapport van de vereeniging „Nederland—Indië", waarbij een aantal met (lees: „van") het bestuur in Indië op de hoogte zijnde mannen ernstig hebben gewaarschuwd tegen de aanstelling van dergelijke districtsambtenaren.

Ik wijs op de artikelen, ook door den heer Cramer aangehaald, in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van de vorige maand, waarin ook zeer ernstig gewaarschuwd wordt tegen de aanstelling van dergelijke districtsambtenaren.

Ik voeg er aan toe, dat het wel niemand zal ontgaan, dat een aanstelling van dergelijke ambtenaren, in het bijzonder, wanneer zij van andere deelen van den Archipel afkomstig zijn, groote gevaren met zich kan brengen".

Deze bezwaren vonden bij verschillende andere leden weerklank. De heer Feber heeft b.v. op 16 Maart de vraag gesteld, „of niet door een herhaling van hetgeen op Sumatra's Westkust is geschied door tusschenvoeging van een Inlandsch bestuursapparaat tusschen het zich terugtrekkende Europeesche bestuur en de adat-gemeenschappen deze laatste dreigen te worden gedenatureerd; vooral wanneer in dat bestuursapparaat plaats wordt gegeven aan Inlandsche ambtenaren van buiten af en niet uit de eigen gemeenschap voortgekomen". Intusschen was althans de katholieke afgevaardigde al tevreden, als minister De Graaff wilde toezeggen, dat men op dit punt zeer voorzichtig zou zijn.

De minister heeft dienzelfden dag stellig ernstige pogingen aangewend om bedoelde afgevaardigden gerust te stellen. In verband met de instelling van ambtelijk Inlandsch bestuur naast de plaatselijke adat-gemeenschappen zei hij het volgende:

„Ik zou de laatste zijn om mede te werken tot zoodanige constructie, wanneer dit ook maar eenigszins gevaar voor rechtmatige ontstemming opleverde, wat in bepaalde omstandigheden het geval kan zijn. Ernstige bedenking zou ik hebben tegen schepping van een ambtelijk Inlandsch gezag, als schakel tusschen het Europeesch bestuur en de adat-gemeenschap, zoowel als het adat-lichaam zelf in staat is de taak te vervullen, als wanneer uit anderen hoofde de instelling misplaatst zou zijn.

De ondervinding, die men in dit opzicht heeft gehad ter Westkust van Sumatra, is in zekeren zin leerzaam geweest, ofschoon over die feiten verschillend geoordeeld wordt." (Zou dit voorbehoud den heer Joekes bekoord hebben?). „In elk geval heeft men vele moeilijkheden ondervonden door misschien praematuur, misschien ten onrechte aldaar een ambtelijk Inlandsch gezag in het leven te roepen.

Nu kan men ook hier weer niet spreken voor geheel Indië. Men moet niet vergeten, dat de voorstellen niet alleen voor Sumatra zijn geschreven, maar dat de strekking daarvan zich uitbreidt van Sumatra tot om zoo te zeggen Nieuw-Guinea, zoodat men met allerlei toestanden en vormen rekening heeft te houden, waarvan niet bij voorbaat is te zeggen, hoe zij zich tot een vraagstuk als dit verhouden". (Na het voorbehoud voor het verleden een voorbehoud voor de toekomst!).

Hiervan kan men alles en niets maken. Minister De Graaff bemint nu eenmaal den slag-om-den-arm-stijl. Men kan er intusschen wel op rekenen, dat juist in die weinig ontwikkelde gedeelten van den Archipel, waarop in het laatste deel van mijne aanhaling gezinspeeld wordt, schier elk districtsambtenaar een geïmporteerd Javaan zal zijn. Of dit wenschelijk is? Of het noodig blijft, nu het Europeesch bestuur zich niet in die mate zal terugtrekken, als aanvankelijk het geval scheen?

De kameroverzichtschrijver van de *N. Rott. Crt.* heeft op 19 Maart deze laatste vraag uitdrukkelijk gesteld. In een artikel, getiteld „Het Indisch bestuurshervormingsplan gewijzigd goedgekeurd", dat men in *Het Vaderland* van 19 Maart aantreft, wordt blijkbaar zoo'n vraag zelfs overbodig geacht. Daarin toch schrijft de Indische medewerker van bedoeld blad, naar aanleiding van de concessie, aan Mr. Knottenbelt gedaan, o.a. het volgende:

> „Thans een enkel woord over de beteekenis van de wijziging zelf. Zij beteekent, dat de ambtelijke hervorming het karakter heeft gekregen, niet van een herschikking van het Europeesch bestuur, maar van eene zuivere versterking daarvan. Het tegenwoordig Europeesch bestuursapparaat blijft op volle sterkte in stand, terwijl drie groote nieuwe ambtelijke bestuurskantoren aan dat apparaat worden toegevoegd. Daarmede is dan in de eerste plaats de weg versperd voor de ontwikkeling van het inheemsch en ambtelijk inlandsch bestuur, terwijl in de tweede plaats de aanmerkelijke besparing, die de regeering van de inkrimping van het Europeesch bestuur in de lagere regionen verwachtte, te niet is gedaan. Wij kunnen over het verdwijnen van 's ministers ambtelijk Inlandsch bestuur niet treuren. Wel is het jammer, dat voor het bestuur door de eigen hoofden der bevolking thans ook geen plaats zal kunnen worden gemaakt".

„Wij kunnen over het verdwijnen van 's ministers ambtelijk Inlandsch bestuur niet treuren", op dezen volzin komt het in dit verband aan; de laatste volzin kan hier onbesproken blijven, geeft ook wellicht niet aller meening weer. Evenals *Het Vaderland* oordeelde de hoofijzercorrespondent van het *Alg. Handelsblad* (ochtendblad van 19 Maart): „Het spreekt vanzelf, aldus de heer Elout, dat, na de verklaring van den minister (waaruit meteen volgt dat afgezien wordt van een Inlandsch *ambtelijk* bestuur), de heer Knottenbelt zich geheel voldaan verklaarde". De tusschen haakjes geplaatste woorden bewijzen, dat de hoefijzercorrespondent ten aanzien van deze zaak niet in twijfel verkeert. Het is te hopen, dat hij zich niet vergist. „Een spoedig ter hand nemen van staatkundige gemeenschappen op Sumatra en elders", aldus een hoofdartikel in de *N. Rott. Crt.* van 9 Februari, „met instelling van zooveel contrôle als daarvoor onmisbaar is, doch zonder de voor tusschengemeenschappen en adathoofden doodende concur-

rentie van zoogenaamde districtshoofden en opperdistrictshoofden, zal ook de Staten-Generaal ter harte gaan".

Deze uitspraak is volkomen juist; op deze prognose viel niets aan te merken. Niemand in de Kamer (behalve dan min of meer de in-en-uit-pratende minister zelf) heeft het voor de demángs en hoofddemángs opgenomen. En hoezeer de heeren Knottenbelt en Joekes van meening mogen verschillen over de vraag, of de administratieve onderbouw van het Europeesche bestuur onveranderd moet blijven, van de demángs is zoomin de een als de ander gediend. Als daarover een stemming mogelijk geweest ware.....

* * *

Hoe dit zij, de aanvullingsbegrooting (memoriepost betreffende de bestuurshervorming) is nu vrijwel buiten gevaar, al zal straks de Eerste Kamer nog een woordje moeten meespreken. Is deze bestuurshervorming, is althans de *ambtelijke* zijde daarvan inderdaad in Indië en in Nederland begeerd? Of is het veeleer de minister van koloniën, die door zijn onverzettelijkheid de gouvernementen Sumatra, Borneo en de groote Oost (excusez du peu!) in het leven roept, die althans vóór zijn aftreden alles op zoo afdoende wijze tracht voor te bereiden, dat het zeer moeilijk zal zijn, daarna zijn, door een beginseluitspraak in schijn aanvaard, lievelingsdenkbeeld nog te verloochenen? Overwint de vasthoudende minister, die zich niet bekommert om de critiek op wat zich tot dusver op Java op het gebied der bestuurshervorming heeft afgespeeld, die zijn eigen weg gaat en wel tot concessies, maar niet tot capitulatie bereid is?

Onwillekeurig komt ons het onderhoud met Mr. R. A. A. Fruin, den tijdelijk hier te lande vertoevenden voorzitter der Vaderlandsche Club, voor den geest, dat men in het *Alg. Handelsblad* van 6 April heeft kunnen aantreffen. Ziehier een teekenend citaat:

— „Zeker was de houding van het college voor ons hier te lande — aldus de interviewer — niet altijd even duidelijk. O.a. wat betreft het voorstel inzake de bestuurshervorming".

— *„Dat nam de Volksraad alleen aan omdat hij vreesde dat anders de zaak geheel en uitsluitend in Nederland zou worden beslist".*

De lezer vat het reeds: de laatste woorden zijn van Mr. Fruin. Een soortgelijk geluid werd ook in onze Tweede Kamer vernomen.

„Toen het eerste ontwerp", aldus Baron Van Boetzelaer van Dubbeldam op 15 Maart, „in den Volksraad verworpen was, werd duidelijk in Indië de vrees openbaar, dat nu men in Indië de zaak niet afgedaan had, de Kamer deze materie aan zich zou trekken en deze buiten den Volksraad om zou willen regelen en dus in Nederland de beslissing

daarover zou vallen. Ik ben zelfs niet geheel zeker, dat dezelfde vrees bij de behandeling van het tweede ontwerp niet of nog een belangrijke rol heeft gespeeld.

„Bovendien beantwoordt", aldus een dag later Ir. Cramer, „deze bestuurshervorming niet aan de verlangens van de bevolking. De minister heeft zelf gezegd, dat deze uitgaan naar meer zeggenschap met betrekking tot eigen aangelegenheden, werkelijke autonomie en zelfbestuur. De verlangens van de bevolking gaan niet uit naar gouverneurs, naar meer macht van het Europeesch bestuur en naar provincies".

Volgens Ir. Cramer golden de bezwaren niet den onderbouw der adat-gemeenschappen en groepsgemeenschappen (hier wordt het woord „onderbouw" uiteraard met betrekking tot gansch andere zaken gebezigd dan in de rede van Mr. Knottenbelt), maar al wat boven de groepsgemeenschap uitging.

„Ik heb den indruk, evenals de heer Van Boetzelaer van Dubbeldam", zoo ging hij voort, „dat de Volksraad met het ontwerp is meegegaan min of meer onder een zekere pressie. Ik zou daarvoor kunnen aanhalen artikelen in de *N. Rott. Crt.* en redevoeringen in den Volksraad als die van den heer Burger, bestuursambtenaar. De Volksraad heeft het ontwerp geslikt uit vrees, omdat de regeering blijkbaar te kennen had gegeven, dat, als dit ontwerp niet werd aanvaard, van de geheele bestuurshervorming, dus ook van den onderbouw, niets zou komen".

De minister heeft dit op 16 Maart weersproken en ook ontkend, dat, gegeven dit motief voor voorstemmen bij dezen en genen, in den Volksraad welbeschouwd slechts een *minderheid* het ontwerp had geaccepteerd. Neen, antwoordde de minister, een drukfout in een memorie van toelichting corrigeerend; daarvoor was de meerderheid in den Volksraad te groot: 36 voor, 21 tegen.

* * *

Men weet, wat daaraan vooraf is gegaan. Nadat in 1926 aan de bestuurshervormingswet de eerste uitvoering was gegeven, diende de Indische regeering in 1927 (dus onder het ministerschap van Dr. Koningsberger) bij den Volksraad een ontwerp-ordonnantie in tot instelling van een gouvernement Zuid-Sumatra. Daarbij werd een plan overgelegd, volgens hetwelk Sumatra (buiten Atjeh) in drie gewesten zou worden ingedeeld. Dit ontwerp werd door de regeering op 22 December 1927 ingetrokken naar aanleiding van de aanneming, op dien dag, van een motie-Middendorp, waarin de regeering werd uitgenoodigd met betrekking tot de doorvoering der bestuurshervorming in de buitengewesten een algemeen plan te ontwerpen, dat

„uitgaat van een verdeeling van het te hervormen gebied in slechts enkele groote provinciën en dat ten aanzien van elk dezer omvat:

a. de wijze van inpassing van reeds bestaande en nieuw in te stellen kleinere rechtsgemeenschappen;

b. de organisatie van het ambtelijk bestuur".

Daaruit is een nieuw werkplan geboren, dat volgens belofte van minister De Graaff in hoofdlijnen in den vorm van een aanvullingsbegrooting zou worden aanhangig gemaakt. Die voor het dienstjaar 1931 (een memoriepost met het oog op 's lands financieelen toestand) is echter op 15 April van dat jaar met 26 tegen 16 stemmen door den Volksraad verworpen. Ditmaal wilde dit college niet (althans nog niet) weten van instelling van een provincie Sumatra. „In dezelfde vergadering had het college intusschen", aldus de memorie van toelichting van minister De Graaff, door de aanneming van een tweetal moties zijn instemming betuigd met drie belangrijke grondslagen van het regeeringsvoorstel, t.w. de politiek met betrekking tot de adatgemeenschappen, die met betrekking tot de zelfbesturende landschappen en de voorgenomen instelling in rechtstreeks bestuurd gebied van groepsgemeenschappen".

Gelijk men ziet, bovenal desiderata, die op de zoogenaamde *staatkundige* bestuurshervorming betrekking hadden, welke trouwens ook in de uitspraak van 1927 was vooropgesteld, maar in April 1931 nog meer werd geaccentueerd. Het was een uitspraak ten gunste van den „onderbouw" in de beteekenis, waarin o.a. Ir. Cramer dit woord gebruikt; geenszins een uitspraak ten gunste van de *ambtelijke* bestuurshervorming, die, naar velen vermoeden, den minister verreweg het meest ter harte gaat. Dit blijkt uit het vervolg der memorie van toelichting zelf:

> „Was aldus over den onderbouw van de beoogde organisatie overeenstemming van inzicht tusschen de Indische regeering en den Volksraad verkregen, ten aanzien van den bovenbouw ontbrak niet slechts zoodanige overeenstemming, doch tevens elke positieve aanwijzing omtrent de zienswijze van den Volksraad. Ten einde ook omtrent dit punt zekerheid te verkrijgen, heeft de gouverneur-generaal bij de onderwerpelijke aanvullingsbegrooting in het bijzonder de voorgenomen indeeling van het gebied buiten Java en Madoera in drie gewesten aan de orde gesteld".

Dat zijn dus de gouvernementen Sumatra, Borneo en de groote Oost (de verzamelbak, waarbuiten dan de twee eerstbedoelde eilanden benevens het reeds van bestuurshervorming „profiteerende" Java vallen). Het desbetreffende voorstel is, aldus de memorie van toelichting, door den Volksraad op 8 Sept. 1931 aangenomen. Een beginseluitspraak, waaraan minister De Graaff de grootste beteekenis toekent, maar welker reëele waarde door anderen (zie o.a. de heeren Fruin, Van Boetzelaer en Cramer) ten zeerste in twijfel getrokken wordt.

* * *

Het loont de moeite, thans een blik te werpen in Mr. Idema's „Parlementaire Geschiedenis van Nederlandsch-Indië 1891—1918". Wij lezen daarin o.a. over de betrekkelijke mislukking der decentralisatiewetgeving van 1903, die volgens Mr. Fock veel meer resultaten had kunnen opleveren, als er ambtelijke medewerking in stede van ambtelijk verzet ware geweest, en over de instelling van den Volksraad, dien Dr. Colijn en wijlen Van Kol liever zouden aanvaard hebben als „het einde der politieke ontvoogding", als de „sluitsteen" in stede als den top eener pyramide, die volgens hen niet op een goede basis rustte; wij lezen daarin ook over de reorganisatie van het bestuur, waaraan toen reeds (bij de debatten in 1916) de naam van den tegenwoordigen minister De Graaff sinds jaar en dag verbonden was.

In 1912 is b.v. reeds gedebatteerd over het voorbereiden van de reorganisatie door den regeeringscommissaris De Graaff; de Kamer stond de „voorbereiding" toe, maar wenschte geheel vrij te blijven ten aanzien van het latere plan. April 1914 teekent de heer De Graaff zijn plan en gaat naar Nederland; enkele maanden later voert de Kamer op aandrang van Mr. Van Deventer, Mr. Fock en Dr. Bos den post voor handhaving van zijn kantoor te Batavia af, al klagen Scheurer en Bogaardt steen en been. Bij de begrooting voor 1916 bepleit laatstgenoemde „belangrijke inkrimping van het aantal gewesten, opdat ieder behoorlijk personeel, financieel en technisch kan worden toegerust"; hetzelfde perspectief als van den regeeringscommissaris De Graaff. Mr. Fock is veel sceptischer; de heer Bogaardt wijst volgens den liberalen afgevaardigde zeker niet in de juiste richting: zelfbestuur door een agent van het centraal gezag, zooals de katholieke afgevaardigde wil, is heelemaal geen zelfbestuur, want die agent handelt voor en namens het centrale gezag. Werkelijk zelfbestuur, echte autonomie: ziehier de eisch, dien de latere landvoogd vooropstelt. Dr. Bos is het met hem eens en ziet het verschil tusschen linkerzijde en rechterzijde aldus: Rechts wil eene decentralisatie van ambtenaarsverantwoordelijkheid, links wil de medewerking aan het bestuur van de verschillende groepen van de bevolking, die daarvoor geschikt zijn. Minister Pleyte aanvaardt èn autonomie en zelfbestuur. Als van den gouverneur-generaal een gedeelte van de zorg voor de onderdeelen van de bestuurstaak moet worden afgewenteld, moet dat niet op de gewestelijke bestuurders, maar op de gewesten geschieden. De gewestelijke bestuurder moet altijd wezen de manus ministra, de uitvoerende hand van den gewestelijken raad, hij moet het werk doen, maar door en voor den raad. „Minister Pleyte heeft duidelijk links gekozen", concludeert Mr. Idema.

Diezelfde twistvraag: staatkundige of louter ambtelijke bestuurshervorming herleefde in andere vormen bij het begrootingsdebat voor 1932. Echter was er nu niet meer zoo'n geprononceerde tegenstelling van rechter- en linkerzijde, die trouwens, als men de rede van den toenmaligen senator Colijn over de begrooting voor 1917 herleest, door wijlen Dr. Bos al te scherp schijnt te zijn gesteld. De christelijk-historische afgevaardigde Van Boetzelaer b.v. zag tijdens het jongste Maart-debat in de *staatkundige* hervorming, in de ontwikkeling van het verantwoordelijkheidsgevoel der bevolking, de *eigenlijke* bestuurshervorming, en vreesde, dat minister De Graaff voorshands al te zeer den voorrang toekende aan de puur-administratieve hervorming. De minister zelf kon den heer Van Boetzelaer evenmin als b.v. Mr. Joekes tot andere gedachten brengen; echter beijverde hij zich om den indruk te vestigen, dat hij allerminst uitsluitend een omvangrijke taakoverdracht van het centrum op een drietal gouverneurs in de buitengewesten, dat hij geenszins voornamelijk een *ambtelijke* decentralisatie beoogde. Zoo heeft in 1916 en 1917 ook reeds Colijn de bedoelingen van den heer De Graaff opgevat, al is hij niet altijd in alle opzichten met de ex-regeeringscommissaris megegaan, maar zoomin in 1917 als thans is er de communis opinio, dat de autonome en zelfbesturende lichamen minister De Graaff even na aan het hart liggen als de *ambtelijke* bestuurshervorming.

In elk geval voorzag menig afgevaardigde als eerste resultaat van 's ministers bemoeiingen een grootendeels, zoo niet geheel, administratieve taak-afwenteling, niet bovenal een bevordering van autonomie en zelfbestuur. Op goede gronden heeft Baron Van Boetzelaer van Dubbeldam betoogd, dat de artikelen 119 tot 121 der wet op de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië bovenal *de staatkundige* bestuurshervorming verlangen. Administratieve bestuurshervorming had volgens hem alleen beteekenis voor zoover zij gevorderd werd door de staatkundige hervorming. Wat had men aan de drie gouvernementen zonder meer? „Als wij een gouverneur hebben, hebben wij nog geen provincie, maar die provincie komt pas, als naast den gouverneur er een provinciale raad is, die zijn taak heeft in de gewestelijke huishouding". De regeering had haar voorstel tot instelling van een provincie Sumatra na de oppositie in den Volksraad weer losgelaten; zelfs wat Sumatra betreft zou het gouvernement met zijn zuiver ambtelijken gouverneur niet aanstonds een provincialen raad als noodzakelijk complement krijgen. Om van Borneo en de Groote Oost maar heelemaal te zwijgen. Werd het zoo niet *„een in de lucht hangende nokbalkconstructie"*, had de onderbouw (gelijk

Ir. Cramer dat woord opvat) niet veeleer de aandacht van den minister moeten hebben dan de bovenbouw. Op deze manier werd *een zeer duur ambtelijk apparaat* in het leven geroepen, „zonder dat er de noodige aanwijzingen zijn, dat de onderbouw dezen bovenbouw kan dragen".

> „Zoogenaamd, omdat men de lasten van het centraal gezag wil verminderen", klaagde de christelijk-historische afgevaardigde, „wordt een drietal onder-gouverneurs-generaal aangesteld, die met een staf van ambtenaren zullen zijn omringd, maar op wie toch geen werkelijke afwenteling van bevoegdheden kan plaats hebben, zoolang zij geen hoofden van provincies zijn, en zij provinciale raden naast zich hebben als vertegenwoordigende lichamen van de gewesten
>
> Men komt er bijna toe om in de gegeven omstandigheden het een groot geluk te achten, dat vanwege de groote kosten er voorloopig van uitvoering van deze plannen niets zal komen. Als er werkelijk geld was, zou het onheil niet te overzien zijn, want dan zou men daarmede willen voortgaan".

Had niet reeds op Java de bestuurshervorming tot groote uitzetting van uitgaven geleid? Was niet alleen voor de provincie West-Java van een vermeerdering van uitgaven van ruim 2 millioen gerept? Waarom niet liever begonnen met de instelling van groepsgemeenschappen op Sumatra; waarom de drie gouvernementen vooropgeschoven, waaraan de minste behoefte bestond?

Vrijwel in denzelfden geest sprak de heer Cramer, die voor West-Java zelfs tot deze conclusie kwam: „het bedrag, waarmede de uitvoering van de gedecentraliseerde overheidstaak onder provinciaal beheer werd bekostigd, is 3 millioen per jaar hooger dan het bedrag, dat de centrale overheid, zelfs rekening houdend met de normale stijging der uitgaven, voor dezelfde doeleinden gebruikt zou hebben". (Bedrag, dat volgens minister De Graaff tot *f* 865.000 per jaar moest gereduceerd worden). Had de heer Borre, een bestuursambtenaar, aldus de heer Cramer, in den Volksraad niet gesproken van een bedrag van 8 millioen, dat de bestuurshervorming op Java meer zou kosten? En dan ging nog alles veel stroever, doordat er nu een nieuwe instantie was ingeschakeld; zoowel de bestuursambtenaren als de ambtenaren van den waterstaat (o.a. Ir. Führi in den Volksraad) uitten die klacht.

(Slot volgt).

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

DE STANDAARD, 1872—1932.

1 April was het 60 jaren geleden dat het eerste nummer van *De Standaard* verscheen. De eerste hoofdredacteur legde in 1919 de leiding van zijn blad neer. Abram Kuyper werd toen opgevolgd door H. Colijn. Slechts twee hoofdredacteuren in 60 jaren, en de tegenwoordige is 'n man in de volle kracht van zijn leven! Slechts twee, en dan figuren zooals deze voormannen van de antirevolutionaire partij! Door hunne gaven en door de wijze waarop zij deze in hun blad tot uiting hebben gebracht is *De Standaard* niet alleen de gids voor de antirevolutionaire partij geworden, maar heeft hij de belangstelling verworven en de aandacht geboeid zooals niet een ander partijblad in ons land dit heeft vermogen te doen. Daar *De Standaard* een strijdblad is geweest, nog is en blijven wil, heeft hij al worstelend terrein gewonnen, vaak in scherpen, harden kamp. Ook daardoor heeft hij aandacht geboeid. Maar *De Standaard* is toch ook een blad van bijzondere beteekenis geworden door de wijze waarop hij zich tot voorlichter heeft gemaakt betreffende vele vragen van actueel belang, internationaal en nationaal. Met zijn oordeel werd in Nederland en in Indië in ruime mate rekening gehouden, en niet zelden bleek dat ook het buitenland dit deed.

Hebben vooral zij, die het blad bewonderen voor hetgeen het gedaan heeft door te getuigen voor de antirevolutionaire-, voor de nationaal-gereformeerde beginselen, deelgenomen in het jubileum, ook anders gestemden hebben gelukwenschen gezonden, zooals zoo aanstonds door een paar aanhalingen zal blijken, en *De Indische Gids doet* hier van zijn instemming hiermede blijken door het een en ander te ontleenen aan het geïllustreerd jubileumnummer, dat in 48 pagina's dagbladformaat is verschenen.

Dr. H. Colijn zegt over zijn optreden, nadat de hoofdredactie van Dr. Kuyper op hem was overgegaan:

We stonden, naar met *zekerheid* te voorzeggen viel, voor eene periode, waarin het blad, zoowel naar inhoud als naar vorm, in belangrijke mate zou achterstaan bij wat het geweest was. Kuyper te evenaren in zijn klaarheid van voorstelling, ook bij behandeling van de allermoeielijkste vraagstukken; hem nabij te komen in den kleurigen rijkdom van zijne woordschilderingen, was, dit stond van te voren vast, *uitgesloten*. Waarbij dan ook nog kwam, dat Kuyper, als theoloog, in *zijn* pijlkoker pijlen meedroeg, die in den mijnen gemist werden.

Het eenige wat ik bieden kon was *toewijding* aan de zaak die ons allen lief is en *trouw* aan de beginselen, die Kuyper bijna een halve eeuw lang in ons blad bepleit had. En *misschien* was ik iets beter toegerust voor de behandeling van de vele vragen van *practischen* aard, die omstreeks dien tijd de bijzondere aandacht begonnen te vragen. Maar dat alles bijeen was toch maar een magere compensatie voor hetgeen *De Standaard* door Kuyper's heengaan had moeten derven. De afstand tusschen den eersten en tweeden politieken leider van het blad was met het bloote oog nauwelijks te overspannen.

Daarom was er 10 jaar geleden metterdaad reden om met bezorgdheid te vragen: hoe zal het nu verder gaan?

Verrassend is het antwoord geweest. Boven alle verwachting was het resultaat en zelfs boven de stoutste hoop. Het aantal onzer abonné's bedraagt thans het *zevenvoud* van wat het was in de latere jaren van Kuyper's redactie. Natuurlijk doet dit feit niets af aan de juistheid van wat ik zooeven zeide. En de afstand tusschen Dr. Kuyper en den tegenwoordigen politieken hoofdredacteur is thans nog even groot als 10 jaar geleden. Dat alles *blijft*. Maar daarom is het wonder des te grooter.

Staatsraad A. W. F. Idenburg begint zijn gelukwensch met deze aardige herinnering:

Nu ik mij neerzet om een paar regels te wijden aan het zestig-jarig jubileum van *De Standaard*, heb ik het gevoel alsof ik een verjaardagswensch moet schrijven aan een goeden, ouden leeraar en vriend.

Want dat is *De Standaard* voor mij. Ik herinner mij nog het verschijnen van het eerste nummer op 1 April 1872 — terwijl wij feest vierden bij de herdenking van het innemen van Den Briel door de Watergeuzen, drie eeuwen geleden — en nog staat mij voor den geest de spanning, de vreugde, die dit verschijnen in het ouderlijk huis veroorzaakte. De volle draagwijdte daarvan ontging mij toen; ik was nog te jong. Maar wel heb ik reeds toen dagelijks met zekeren eerbied het blad beschouwd, dat mijne ouders zoo zeer interesseerde en dat toch ook niet zooveel boven mijne bevatting ging of iets van de beteekenis drong wel tot mij door. Een paar jaren later, toen ik het ouderlijk huis voor de Militaire Academie verwisseld had, werd mij daar *De Standaard* gezonden en las ik het blad geregeld. Dat kwam mij toen wel op eenigen spot te staan; wie las nu in die omgeving zoo'n „fijn" blad! Maar sinds dien tijd is er niet één nummer verschenen, dat ik niet in handen gehad en gelezen heb. Misschien is in den loop der jaren een enkel exemplaar mij gedurende een zeereis wel ontsnapt, maar daarvan heb ik dan later kennis genomen. En zoo is *De Standaard* mij een goede, trouwe vriend geworden, wiens stem ik dagelijks heb gehoord en die in mijn leven een eigen plaats inneemt, niet door iets anders te vervangen.

P. Bergmeyer schrijft over „Wat *De Standaard* voor Indië beteekent en geweest is", zijn artikel is weer te geven door deze aanhaling eruit:

Dank zij Kuypers werk in *De Standaard* is het Calvinisme zich zijn roeping ook ten opzichte van Indië bewust geworden. De Calvinisten hebben Indië niet langer overgelaten aan de vrijzinnigen van allerlei soort. Wat onder de Compagnie onmogelijk was te verwerkelijken, is in onze dagen geschied. Men kent nu in Indië een bloeiend kerkelijk Gereformeerd leven; een kerk, die vrij is van Overheidsdwang en die zich naar Gods Woord mag ontwikkelen. En niet alleen onder de Europeanen bloeit dat kerkelijk leven op, maar ook onder de Inlandsche Christenen. Onze Gereformeerde Zendingsactie heeft zich ontplooid tot een hoogte, als nog een halve eeuw geleden ondenkbaar scheen.

Wij nemen den gelukwensch van den Minister-president Jhr. Mr. Ruys de Beerenbrouck in zijn geheel over.

In het strijdend gelid staat *De Standaard*, onschendbaar, als het fiere teeken van moed en bezieling, waarmede aanval en verdediging wordt aangevoerd.

Of het Anti-revolutionaire hoofdorgaan aan de keuze van den naam, waaronder het vóór 60 jaren optrad, dit zinnebeeld heeft willen verbinden?

Na 60 jaren van krachtige deelneming aan den strijd der geesten, die ons volk bezig houdt, past dit beeld op den Anti-revolutionairen „Standaard", die steeds met eere een der rechtsche regimenten ten strijde heeft gevoerd.

Met eere — want dat optreden heeft in die 60 vruchtbare jaren uitgemunt door houding en stijl, zooals niet anders te verwachten was van een orgaan, dat voor een diep geworteld beginsel opkomt.

De Standaard begreep zijn plaats en zijn beteekenis van een hoofdorgaan in eene gezag- en regeering-steunende partij, gelijk die partij haar verantwoordelijke positie begreep in ons staatkundig leven.

Hare voormannen hebben in dit waardige orgaan het klankbord gevonden, dat dagelijks klare woorden van gezag en leiding overbracht aan het Anti-revolutionaire volksdeel.

Vorming bracht het daar, zooals eenmaal de groote voorganger Kuyper in de Heraut zijn menschen vormde tot burgers, krachtig in geloof en offerzin!

Hier ligt een stuk van onzen Volksschat, de gouden ader eener beschaving, ontleend aan Christus' leer, geborgen in den Nederlandschen bodem

Hier stamt eene eerbiedwaardige verwantschap met het Katholieke volksdeel, dat zich daardoor gesteund voelt in den strijd om Christus' rijk te handhaven en te verdedigen tegen stelselmatige ondermijning en bedreiging in een diep-ernstigen tijd.

Hier baat nog het middel, dat de geesten bindt tot geloof en godsdienstzin een middel hetwelk in doeltreffendheid zelfs het politieke — hoe belangrijk op zich zelf ook — overtreft.

Moge ook in de oprechte waardeering van deze zijde, welke aan deze woorden van gelukwensch en hulde ten grondslag ligt, het Anti-revolutionaire hoofdorgaan een aanmoediging vinden om zijn opbouwenden arbeid tot heil van ons geheele volk voort te zetten, met dezelfde volharding en beginselliefde, waarvan het in de afgeloopen 60 jaren heeft getuigd.

Er blijft voor *De Standaard* een taak, hier en overzee, om zeker in tijden van dalende lijn, zijn lezers en geestesvrienden voor te gaan, in denzelfden hooggedragen geest!

Ook de bijdrage van Mr. D. Fock geven wij in haar geheel weer:

De Redactie van *De Standaard* vraagt mij een kort woord te schrijven voor het jubileumnummer, dat zij zich voorstelt op 1 April a.s. uit te geven ter gelegenheid van het zestigjarig jubileum van het blad.

Ik voldoe gaarne aan dit verzoek en in de eerste plaats wensch ik de Redactie geluk met het jubileum van het blad. Niemand zal ontkennen, dat *De Standaard* grooten invloed heeft gehad op ons politieke leven en dat de Anti-revolutionaire partij, vooral ook door de voorlichting en de opwekking, welke van *De Standaard* uitgingen, zich krachtig heeft ontwikkeld. Door de groote zeggingskracht van den stichter van het blad, tevens leider van de Anti-revolutionaire partij, Dr. A. Kuyper, door de bijzondere en schitterende wijze, waarop hij zich in onze Nederlandsche taal wist uit te drukken, trokken zijn hoofdartikelen de aandacht van zeer velen. Het was een genot die artikelen te lezen ook voor hen, die met de strekking daarvan niet instemden en die politiek anders dachten. Door de groote literaire waarde en de buitengewone politieke beteekenis dier artikelen was het voor zijn politieke tegenstanders vaak niet gemakkelijk met Dr. Kuyper te polemiseeren; zijn meesterschap op het gebied van taal en stijl gaf hem in den pennestrijd een voorsprong.

Het was moeilijk Dr. Kuyper te vervangen — maar de tegenwoordige hoofdredacteur Dr. Colijn houdt met zijn voortvarendheid en bekwaamheid de tradities van *De Standaard* hoog. Zijn veelzijdigen arbeid, ook op economisch en internationaal gebied, komt aan *De Standaard* ten goede. En al sta ik in den politieken strijd op een ander standpunt dan Dr. Colijn, dit neemt niet weg, dat ik zijn werk in verschillende opzichten waardeer en dat *De Standaard* naar mijne meening zich gelukkig mag rekenen in het bezit van zijn tegenwoordigen hoofdredacteur.

Ik eindig met mijn beste wenschen uit te spreken voor *De Standaard* en voor den hoofdredacteur van dat blad.

„IN NAAM DES KONINGS" OF „IN NAAM DER KONINIGIN"?

Er was een controverse ontstaan tusschen den Regentschapsraad van Banjoemas en het College van gedeputeerden van den Provincialen raad van Midden-Java, betreffende de al-of-niet-strijdigheid met de wet van verordeningen tot vaststelling van dwangvoorschriftformulieren, waarin gebezigd worden de woorden „In Naam der Koningin".

Hierover bevat *Locale belangen* van 16 Februari een mededeeling van den heer Rombach, waarvan wij hier den hoofdinhoud weergeven.

Het College van Gedeputeerden zag hierin strijd met de wettelijke voorschriften en meende, dat de woorden „der Koningin" dienden te worden vervangen door de woorden „des Konings". Hiertegen had de Regentschapsraad bezwaren.

De Regeering heeft thans het College van Gedeputeerden in het gelijk gesteld en te kennen gegeven, dat zij het bezigen van de woorden „der Koningin" in dwangschriftformulier-verordeningen in strijd met de wet acht, zoodat de desbetreffende regentschapsverordening gewijzigd zal moeten worden om vernietiging te ontgaan.

De argumentatie van het College van Gedeputeerden, welke

door de Regeering is overgenomen, was in korte trekken de volgende.

Artikel 2 van de ordonnantie van 27 Augustus 1926 (Staatsblad 1926 No. 372) bepaalt, dat dwangschriften tot invordering van door provincies, stadsgemeenten of regentschappen te heffen belastingen aan het hoofd dragen de woorden „In naam des Konings". Dienvolgens zullen in de verordeningen dezer autonome gemeenschappen, houdende vaststelling van het formulier van dwangschriften, dienen te worden opgenomen de zoo juist vermelde woorden en *niet* de woorden: „In naam der Koningin".

Bij *toepassing* van deze verordeningen, dat wil dus zeggen bij het *gebruik maken* van het vastgestelde formulier, zullen echter zoolang een Koningin de kroon draagt, in plaats van de woorden „des Konings" de woorden „der Koningin" gebezigd moeten worden. (Wet van 22 Juni 1891, Staatsblad 125).

De bedoeling is n.l., dat in de *wetgeving* met het oog op het eventueel weder optreden van een Koning, steeds van den Koning wordt gesproken; bij de *uitvoering* van die wetgeving wordt echter ingevolge de aangehaalde overgangswet van 1891 overal het woord „Koning" vervangen door „Koningin", zoolang althans eene Koningin de kroon draagt.

In de verordeningen zullen dus moeten voorkomen de woorden „In Naam des Konings", terwijl na afkondiging der verordening bij het doen drukken van de formulieren van dwangschriften om in de praktijk te worden gebruikt, deze aan het hoofd dienen te dragen de woorden „In Naam der Koningin".

ONTSPANNINGSVERLOF VOOR AMBTENAREN.

In de mail-editie van het *Bat. Nbl.* zijn de ontwerpen tot regeling van de rechtspositie der ambtenaren in Indië besproken, het nummer van 3 Maart geeft weer wat daarin voorkomt over ontspanningsverloven. De regeling zal gelden voor burgerambtenaren en militairen, Europeanen en Inlanders.

Het belangrijke van de regeling der ontspanningsverloven is, dat thans voor het eerst wettelijk wordt vastgelegd een aanspraak op een periodiek vacantieverlof, dat tot nu toe alleen volgens onderhandsche regelingen verleend wordt. En verder, dat de aanspraak wordt toegekend aan alle ambtenaren, terwijl op het oogenblik voor tal van korpsen geenerlei regeling bestaat. Een volstrekt recht kon uit den aard der zaak niet worden toegekend, omdat toch steeds de belangen van den dienst den doorslag moeten kunnen geven. Uit den opzet der ordonnantie blijkt echter

duidelijk, dat de regeering niet de gelegenheid wenscht open te laten om van het zoo rekbare begrip dienstbelang ten koste van de ambtenaren misbruik te maken. Het verlof mag om redenen van dienstbelang geweigerd worden — bij gemotiveerde beschikking — maar dan bestaat voor het volgende jaar aanspraak op het dubbele van het normale verlof. Verdere cumulatie heeft niet plaats, waaruit wel mag worden afgeleid, dat weigering van verlof ook in het tweede jaar tot de hooge uitzonderingen moet behooren.

De regeering gaat ervan uit, dat een jaarlijksche ontspanning noodig is, zoowel voor den ambtenaar als in het belang van het werk. Hiermede houdt verband de bepaling, dat het verlof als regel niet mag worden gesplitst in korter termijn dan de halve duur. Bij grootere versnippering toch kan niet worden verwacht, dat het verlof de beoogde gevolgen heeft. In Nederland gaat men verder. Het Rijksambtenarenreglement schrijft uitdrukkelijk voor, dat elk jaar aan den ambtenaar verlof wordt verleend, tenzij het dienstbelang er zich tegen verzet of er, ter beoordeeling van de betrokken autoriteit, voor den ambtenaar geldige reden van verhindering bestaat. Het is te begrijpen, dat men hiermede voor Indië te ver zou gaan.

De ordonnantie stelt den normalen duur van het jaarlijksche verlof op 12 werkdagen. Aan ambtenaren met een bijzonder inspannenden werkkring en aan hen, die een langdurige periode van zwaar werk achter den rug hebben, kan echter een langer verlof worden verleend, maximaal tot het dubbele van den normalen duur. Verder kan ook een verlof tot den dubbelen duur, maar dan om het andere jaar, worden verleend aan ambtenaren met een zóó afgelegen standplaats, dat van een verlof van 12 dagen door den langen duur der reis naar de plaats van ontspanning niets of niet genoeg zou overschieten. Overigens wordt voor alle verloven, waarvoor een reis naar Java of vandaar naar de buitengewesten moet worden gemaakt, boven den normalen duur een verlenging toegestaan voor den duur der zeereis heen en terug met een maximum van 7 dagen.

In Nederland is de duur van het verlof afhankelijk gesteld van de bezoldiging. Een ambtenaar met een jaartraktement van minder dan *f* 2300 krijgt 12 dagen; één met *f* 4800 of meer 24 dagen. Daartusschen in liggen verloven van 15 en 18 dagen. Wij zijn niet voldoende op de hoogte van de ambtenaarswereld in Holland, maar zijn toch zoo vrij om te betwijfelen of daar een rechte evenredigheid bestaat tusschen het bedrag der bezoldiging en de behoefte aan rust en ontspanning. Dat het voor Indië *niet* zoo is weten wij wél, zegt het *Bat. Nbl.*

DE HUIDIGE CRISIS.

Bij het aanvaarden van het buitengewoon hoogleeraarsschap in het Staats-, administratief- en handelsrecht aan de Technische hoogeschool te Bandoeng, koos Mr. Dr. M. A. G. Harthoorn bovenstaand vraagstuk tot onderwerp voor zijn intree-rede [1]).

Na in een breeden opzet kapitaal, geld, bank besproken te hebben en na ter overwinning van de crisis middelen aanbevolen te hebben, die in en voor ons land bij de toonaangevende politici en financiers wel geen blijde instemming zullen vinden, sluit hij zich voor Indië aan bij de hier volgende, ook van andere zijden geopperde denkbeelden. Bij het weergeven ervan, vermelden wij mede het slot van sprekers uiteenzettingen, dat een samenvatting bevat van den kern van zijn voorafgaand betoog.

„Vragen wij ons af, hoe de toestand in ons eigen Indië is, dan baart hij ook hier heel ernstige zorg. Tegenover een totaal aan zuivere gewone landsuitgaven volgens de begrooting van 1932 van ongeveer 500 millioen gulden wordt verwacht, dat de middelen niet meer dan ongeveer 300 millioen zullen opbrengen. Uit deze cijfers is het duidelijk, dat drastische middelen noodig zijn om de uitgaven door de inkomsten te doen dekken. De leeningsdienst alleen al vordert voor betaling van rente en aflossing een totaal bedrag van 100 millioen gulden. Of Indië in staat zal zijn zijn schuld ten volle en in volwaardig geld te voldoen, ik geloof, dat, gezien de potentieele mogelijkheden, waarover Indië beschikt, daaromtrent geen vrees behoeft te bestaan. Nochtans zal het noodig zijn, teneinde het economisch leven niet te zwaar te belasten, de aflossing op te schorten, wat een dadelijke besparing zou geven van ongeveer 40 millioen gulden. Wordt daarnaast op de tractementen der landsdienaren door verlaging daarvan en door versobering van den dienst een bezuiniging verkregen van 45 à 50 millioen op een totaal van 200 millioen daarvoor uitgetrokken en op de pensioenslasten door een korting van eene 10 millioen op een totaal van 75 millioen, dan zijn daardoor de uitgaven reeds met ongeveer 100 millioen verminderd. Wanneer verder op de materieele en kapitaalsuitgaven, in de begrooting voorzien, door uitstel van aanschaffing van goederen en van uitvoering van werken nog voor 50 millioen zou kunnen worden bespaard en daartegenover door nieuwe heffingen de middelen met 50 millioen zouden kunnen worden verhoogd, zoo zou op 350 millioen een voorloopig evenwicht tusschen uitgaven en inkomsten zijn bereikt; een evenwicht, dat echter zeer labiel is,

---

[1]) In brochurevorm uitgegeven. Koninkl. Drukk. G. Kolff & Co., Batavia.

doordat de middelen de tendenz hebben steeds verder te dalen, al naar mate de crisis langer aanhoudt.

Tot nu toe heb ik als middel om de crisis te bezweren enkel de noodzakelijkheid betoogd om de staatsfinanciën op orde te brengen door den Staat van zijn overmaat aan schulden te bevrijden. Dit middel zal echter op zich zelf niet voldoende zijn. Behalve de Staat en de andere publiekrechtelijke lichamen, zijn ook vele particuliere ondernemingen door de enorme prijsdalingen van de laatste twee jaren in financieele moeilijkheden geraakt, doordat de productiekosten niet in dezelfde verhouding kunnen worden verlaagd als de prijzen gedaald zijn, zoodat zij met verlies werken en om nog te bestaan, op hare reserves teren.

Veelal hoort men de leer verkondigen, dat de Staat zich hier van ingrijpen moet onthouden, en alles aan de economische krachten overlaten, daar de meest levenskrachtige ondernemingen den strijd wel zullen doorstaan en de minder krachtige van zelf zullen verdwijnen, wat de productie slechts ten goede komt. Ik acht die leer in hare algemeenheid onjuist. De tegenwoordige tijden zijn meer dan ooit geëigend dat te bewijzen. Hoe talloos vele levenskrachtige ondernemingen hebben niet het bedrijf moeten staken, enkel omdat zij zich niet spoedig genoeg aan de veranderde omstandigheden hebben kunnen aanpassen, terwijl zij met eenige hulp van staatswege hadden kunnen blijven bestaan. Enorme kapitalen zijn daardoor verloren gegaan, welke, wanneer de Staat een reddende hand had uitgestoken, bewaard hadden kunnen blijven.

Ik stel tegenover de door mij bestreden leer het beginsel, dat het algemeen belang het ingrijpen van den Staat overal daar vordert, waar nuttige levenskrachtige bedrijven in financieele moeilijkheden geraakt zijn, maar overigens de verwachting wettigen, dat zij met eenige hulp gered kunnen worden. Een aanknoopingspunt in die richting vinden wij reeds in de wet van 1922 tot regeling van het levensverzekeringbedrijf, volgens welke een levensverzekeringmaatschappij, die, naar redelijkerwijze te voorzien is, in de toekomst niet aan alle hare verplichtingen zal kunnen voldoen, verklaard kan worden te verkeeren in een toestand, welke in het belang der gezamenlijke schuldeischers bijzondere voorziening behoeft. De maatschappij wordt alsdan gesteld onder toezicht van een orgaan van den Staat, de verzekeringskamer, die leiding geeft aan al hare bestuurshandelingen. Zij kan, zoolang die toestand duurt, niet worden genoodzaakt tot nakoming van hare verplichtingen, terwijl in hare rechten en die van de schuldeischers, zoo noodig, zelfs wijziging kan worden gebracht.

Nog op vele andere wijzen kan aan een noodlijdende onderneming in het belang van hare schuldeischers steun verleend worden. Gesteld dat een onderneming door bijzondere omstandigheden niet in staat is de op hare obligaties verschuldigde rente te betalen, doch gegrond uitzicht bestaat, dat zij dat na een tijd weer wel kan doen. Indien niet al hare obligatiehouders in een uitstel bewilligen en een kleine minderheid blijft aandringen op betaling, dreigt haar steeds het gevaar van een faillissement. Hoe zeer in het belang van de meerderheid der schuldeischers en van de gemeenschap in haar geheel moet hier niet een ingrijpen van den Staat worden geacht, die, na onderzoek, de bevoegdheid moet hebben de onderneming tijdelijk geheel of gedeeltelijk te ontheffen van hare verplichting tot rentebetaling.

Hoevele levenskrachtige en nuttige ondernemingen verkeeren in de huidige omstandigheden niet in moeilijkheden, doordat zij in haar streven om de productiekosten te verlagen stuiten op den starren onwil van hare arbeiders, die niet willen begrijpen, dat een loonsverlaging geboden is om het de onderneming mogelijk te maken haar bedrijf voort te zetten. Hoe groote diensten in het algemeen belang en niet het minst ook van de betrokken arbeiders zelf zou ook hier de Staat bewijzen, wanneer hij met wijziging der aangegane collectieve arbeidsovereenkomsten de door hem noodig geoordeelde loonsverlaging decreteerde, teneinde daardoor het voortzetten van het bedrijf mogelijk te maken en te voorkomen, dat door sluiting daarvan het heirleger van de werkloozen, dat op kosten van de gemeenschap leeft, vergroot wordt.

In de huidige moeilijke omstandigheden, waarin alle ondernemingen een harden strijd om haar bestaan te voeren hebben, moeten staking en uitsluiting meer dan ooit als misdadig worden aangemerkt. Zij moesten, evenals in Italië, bij de wet verboden en strafbaar gesteld worden.

Het spreekt van zelf, dat om een dergelijk ingrijpen van den Staat in het bedrijfsleven, als waarvan ik hier eenige voorbeelden gaf [1]), mogelijk te maken en nuttig te doen werken de daarvoor geschikte organen in het leven moeten worden geroepen.

Ik heb U hierboven in hoofdtrekken geschilderd [1]), hoedanige oplossing het fascistische Italië aan dit vraagstuk gegeven heeft. De verschillende takken van bedrijf zijn daar aldus georganiseerd, dat een ingrijpen van den Staat, als hier bepleit, gerekend kan worden tot de bevoegdheden van de daar ingestelde organen te behooren. De bedrijfsorganisatie draagt dan uiteraard een publiekrechtelijk karakter.

---

[1]) In deze verkorte weergaaf niet opgenomen.

Ik stelde U tevens voor oogen, welke voordeelen een credietorganisatie onder leiding van den Staat aan het gansche bedrijfsleven kan bieden. In deze organisatie zou de door mij genoemde Economische Raad het aangewezen orgaan zijn om te beslissen op welke wijze in het complex van rechten en verplichtingen van een bedrijf in het belang der gemeenschap behoort te worden ingegrepen.

Ik heb hiermede aangegeven de twee middelen, die m.i. noodig, maar ook geëigend zijn de heerschende wereldcrisis te overwinnen, t.w. het terugbrengen van de schulden van de onderscheidene Staten tot binnen ieders draagkracht, en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Worden zij in toepassing gebracht, dan zullen ook de tolbarrières, die een onoverkomelijke hinderpaal vormen voor een vrije ontwikkeling van het internationale verkeer, van zelf geleidelijk verdwijnen en zal de economische toestand der volken van zelf zich herstellen.

Met het bovenstaande wil ik geenszins te kennen geven, dat wanneer men de zaken op haar beloop laat, niet ook door de eigen kracht der feiten de toestand op den duur zich herstellen zal. Want of men thans ook nog de oogen wil sluiten voor het feit, dat de Staten onmachtig zijn hun schulden te betalen, de waarheid hiervan zal als een noodzakelijkheid zich aan de menschheid opdringen. Het nadeel echter aan een zoodanige va banque politiek verbonden is, dat het ziekteproces oneindig veel langer zal duren, de kapitaalsverliezen onnoemlijk veel grooter zullen zijn, terwijl het gevaar ontstaat van een revolutie, welke de menschheid drijft tot het nemen van experimenten, als waarvan Rusland ons er een als afschrikwekkend voorbeeld te zien geeft, waardoor het lijdensproces zich over onafzienbare tijden kan voortsleepen."

BUITENLAND.

BIRMA LOS VAN INDIE.

Bij de Government of India act van 23 December 1919, die de centrale wetgevende macht voor Indië regelde, is aan Birma, als governor's province, een eigen bestuursvorm toegedacht. Het heeft, bij afzonderlijke verordening een positie gekregen, die in hoofdzaak overeenkomt met die der acht andere groote provincies van Indië, maar het is toch een buitengewest gebleven. Door ligging afgescheiden van Indië, met een bevolking, welke niet alleen niet-Indisch is, maar ook geenszins met den Indischen aard sympathiseert, heeft Birma herhaaldelijk en op meer dan eene manier duidelijk te kennen gegeven liefst een zelfstandig deel in de groote gemeenschap onder Britsche vlag te worden. Het heeft van de in 1930 te Londen gehouden Indische rondetafelconferentie partij getrokken om dien wensch daar dadelijk en scherp naar voren te brengen. Het heeft de voldoening gehad hiervoor vrijwel algemeene instemming te vinden, al waren er — en al zijn er thans ook nog — politici, die betwijfelden of Birma van afscheiding van Indië wel zooveel genoegen zal beleven als het zich daarvan voorstelt.

Tegelijk met de tweede Indische rondetafelconferentie in 1931, werd te Londen ook weer een speciaal voor Birma gehouden. Deze is een volledig succes geworden. Alles is in werking om de zelfstandigheid van het groote Birma'sche gebied, aan den overkant van de Golf van Bengalen, tot werkelijkheid te maken, als een in de provincie uit te brengen volksstemming zich voor de afscheiding zal uitspreken.

In een rede den 1en Maart j.l. uitgesproken in den Wetgevenden Raad te Rangoen gaf de gouverneur van Birma, Sir Charles Innes de volgende tijdstippen aan, voor door hem mogelijk geachte stappen naar de verwezenlijking van den nieuwen toestand. Hierbij moet dan in aanmerking worden genomen, dat elke in opvolging genoemde handeling op het welslagen van de voorafgaande berust, beantwoordt één niet aan de verwachting, dan zou het geheel als een kaartenhuis in elkander storten.

October of November 1932 uitspraak van de daartoe stemgerechtigden in Birma.

Afwerken van de wettelijke regeling in en door het Engelsche parlement in den zomer van 1933.

Verkiezingen voor de wetgevende lichamen, in Birma, onder de nieuwe grondwet in November 1933.

Afkondiging van de afscheiding van Indië op den 1en April 1934.

DE PHILIPPIJNEN ONAFHANKELIJK?

Na in herinnering te hebben gebracht, dat deze vraag sedert het Amerikaansch-worden van de vroeger Spaansche koloniën telkens weer aan de orde komt, schrijft *Het Vad.* van 7 April o.m. hetgeen hier volgt.

Thans is de kwestie opnieuw actueel geworden, toen het Huis van Afgevaardigden te Washington een wetsontwerp aanvaardde, dat de onafhankelijkheid der Philippijnen over acht jaar voorziet.

Dat deel van de bewoners der Philippijnen, dat naar onafhankelijkheid streeft, vond steeds bij een groot deel van het Amerikaansche publiek een willig oor. Nu de bestrijders van het „koloniale imperialisme" zich overwinnaars voelen in zake de politiek tegenover Midden-Amerika, waar de interventiepolitiek minder scherpe vormen heeft aangenomen, zochten en vonden deze idealisten een nieuw terrein voor hun werkzaamheden in de Philippijnen. Andere, materieele overwegingen kwamen de beweging voor onafhankelijkheid der eilanden versterken. De bewoners der Philippijnen hebben voor hun producten vrijen invoer in Amerika. Dat is den Amerikaanschen protectionisten niet naar den zin. De verbouwers van suiker b.v. kunnen het niet goed zetten, dat zij door de „vreemdelingen" benadeeld worden, en de Amerikaansche suikerplanters op Cuba kunnen het niet verdragen, dat de Cubaansche suiker belast wordt, terwijl die van de Philippijnen vrij wordt ingevoerd. Reeds in 1927 was er in de Vereenigde Staten een beweging gaande om den invoer van de Philippijnen (suiker, tabak, copra, cocosnooten, ananas) tegen te gaan. Deze boycotbeweging had echter geen succes. En toen haar aanhangers geen kans zagen de regeering te bewegen de Philippijnen ten opzichte van den invoer als vreemd land te behandelen, werden zij voorstanders van de onafhankelijkheid der eilanden. Werden de Philippijnen onafhankelijk, dan werd immers automatisch een tolmuur opgericht. Bovendien worden er in de Westelijke staten van Amerika een groot aantal voorstanders van onafhankelijk-

heid gevonden, wier verlangen gevoed wordt door de vrees voor de immigratie der kleurlingen. Als Amerikanen mogen de Philippino's vrij het land binnen komen (er zijn er reeds een 50.000 in de Ver. Staten). Wanneer de eilanden aan hun lot worden overgelaten, gaat voor de Philippino's automatisch de Kleurlingenwet werken, die b.v. ook de Japanners uit Californië houdt.

Men ziet hieruit, dat de Amerikaansche helpers van de Philippijnsche nationalisten een zeer gemengd publiek vormen. In één opzicht echter stemmen ze met elkander overeen, of zij uit humanitaire of pecuniaire overwegingen of door rassenhaat worden gedreven, geen van allen hebben ze er het flauwste besef van, dat de Vereenigde Staten wellicht een taak zouden hebben daar in den Westelijken Pacific.

In beperkter kring, in de eerste plaats in de regeering, treft men wel het besef aan, dat men de kwestie der Philippijnen niet af kan doen met een humanitair, moreel of pecuniair argument.

De Philippijnen vormen door hun ligging een sleutelstelling in den Stillen Oceaan. Wanneer de Vereenigde Staten zich niet geheel in hun eigen gebied willen terugtrekken en zich isoleeren van de overige wereld (wat alleen de noodzakelijkheid om handel te drijven hun reeds verbiedt), dan kan het hun niet onverschillig zijn, wie in het land, dat de brug helpt vormen tusschen Japan en China eenerzijds en Australië anderzijds, de baas is. Wil Amerika in de wereldpolitiek eenige rol spelen, dan moet het zich op de Philippijnen handhaven.

Vijftien jaar geleden verklaarde het Congres door middel van de Jones Act, dat Amerika zich zou terugtrekken, zoodra de toestand zulks gedoogde. Sindsdien zijn er herhaaldelijk voorstellen in het Congres behandeld om een vasten tijd te bepalen voor de onafhankelijkheidsverklaring. De regeering verdedigde zich steeds met het argument, dat de eilanden binnen afzienbaren tijd nog niet rijp voor zelfbestuur zouden zijn. Zoo publiceerde Hoover den 28en October 1931 een verklaring, waarin hij mededeelde, dat zijn regeering zich zou verzetten tegen onafhankelijkheid voor de Philippijnen, daar dit economische ineenstorting voor de eilanden zou beteekenen. De eilanden moeten zich eerst economisch onafhankelijk maken voordat politieke vrijheid kan worden toegestaan. De president verklaarde verder, dat de onafhankelijkheid, welke door elken Amerikaanschen president en door het Congres is toegezegd, een quaestie van tijd blijft. In het belang van de bevolking van de Philippijnen is het noodig, dat de onafhankelijkheid niet wordt verleend, voordat de duurzaamheid daarvan is verzekerd en ook een stabiele regeering op de Philippijnen mogelijk is.

Nu heeft het Huis van Afgevaardigden weer den aanval geopend. Het heeft een wetsontwerp aangenomen, dat de onafhankelijkheid der Philippijnen voorziet over acht jaar. Het wetsontwerp bepaalt dat tijdens deze periode, het kader der nieuwe regeering gevormd zal worden en de constitutie door den President der V.S. zal worden goedgekeurd.

Onmiddellijk daarop publiceerde Staatssecretaris Stimson, oud-gouverneur der Philippijnen, een brief, waarin hij verklaart bevreesd te zijn, dat indien de V.S. niet langer de leiding der Philippijnen hebben, politieke, economische en sociale anarchie het gevolg zullen zijn, eindigend met de overheersching der Philippijnen door een vreemde mogendheid, waarschijnlijk China of Japan.

De brief verklaart, dat de Philippijnen bevrijden een onherstelbare slag zou zijn voor den invloed van Amerika in het Verre Oosten. „Wij zijn reeds een groote mogendheid in den Stillen Oceaan en moeten de steeds toenemende belangstelling in zake den Stillen Oceaan in het leven houden."

Tot zoover de aanhaling uit het artikel van *Het Vad.*

Is men de politiek-strategische positie der Philippijnen indachtig, dan valt 't moeilijk te gelooven, dat de V.S. daar de strepen- en sterrenvlag willen strijken. In het weergegeven artikel zijn motieven te vinden waarom de regeering haar voornemen om in de Philippijnen te blijven niet ronduit wil uitspreken.

Bij de wijze van behandeling van de zaken in de V.S. is het besluit van het Huis van Afgevaardigden volstrekt niet als eindbeslissing te beschouwen. De Senaat heeft meer bevoegdheden dan de Eerste Kamer ten onzent en de president der V.S. schroomt niet zijn invloed te laten gelden als hij, zooals in deze, tegen het uitvoeren van een beslissing is.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

DE NIEUWE SUMATRA-TABAK. EEN DUITSCH OORDEEL.

De *Süddeutsche Tabakzeitung* heeft verschillenden Duitschen fabrikanten hun meening gevraagd over het verloop der eerste Sumatra-inschrijving te Amsterdam. Onder den titel „Een teleurstelling" publiceert het blad het resultaat zijner ervaringen, waaraan de *Tabakskoerier* o.m. het volgende ontleent:

De Duitsche sigarenindustrie heeft zooals men weet, op haar voorraden groote bedragen moeten afschrijven. Door de verminderde koopkracht der bevolking was het prijsniveau der sigaren belangrijk gedaald. Tabak, ingekocht voor dure sigaren, moest voor goedkoopere soorten worden verwerkt. Dientengevolge zijn de Duitsche sigaren buitengewoon goed voor haar prijs geworden, met andere woorden zoo goedkoop, als zij in jaren niet zijn geweest.

Onder deze omstandigheden zijn de Duitsche sigarenfabrikanten naar Amsterdam getrokken, vervuld van de hoop, dat zij er zeer goede tabak zouden koopen voor prijzen, welke in de sigarencalculaties pasten. Deze hoop is echter in een bittere teleurstelling verkeerd.

De eerste inschrijving is, naar het er van buiten af uitziet, goedkoop geweest, in hoofdzaak omdat de Amerikaansche sorteeringen geen hooge prijzen behaalden. Dat zegt echter voor hem, die de tabak en de merkenverdeeling niet kent, hoegenaamd niets. Indien hij, onbekend met deze dingen, eenvoudig de opbrengsten der partijen vergelijkt met die der gelijknamige partijen van verleden jaar, dan doet hij even verkeerd, als wanneer hij zou vaststellen, dat b.v. appelen goedkooper waren geworden, door een lading fijne Calville-appels te vergelijken met een lading, voor het grootste deel bestaande uit ordinaire zure appelen. Genoeg zij te vermelden, dat in de partijen tabak van dit jaar het pakken-aantal der L.V.-sorteeringen kleiner is dan in die van verleden jaar, waardoor de totaal-opbrengst der partij klein „schijnt".

Zooals gezegd ligt de teleurstelling ten deele in de hoedanigheid der tabak. Deze is overwegend bruin van kleur. De Duitsche

winkeliers en rookers zullen hun pretenties op kleurgebied belangrijk moeten matigen, wanneer de nieuwe oogst in bewerking gaat.

En behalve dit: de zoogenaamd „lage" prijzen, zijn nog veel te hoog voor de Duitsche oeconomische toestanden, waarvan de houding der Duitschers op de inschrijving het bewijs leverde. Zelden nog was een eerste inschrijving zoo druk door Duitsche sigarenfabrikanten bezocht als dezen keer, maar nog nooit heeft men ze zoo werkeloos er bij zien staan. Niet één is er geweest, die om dit of dat merk te bemachtigen, zich heeft ingespannen. En na afloop kwam vast te staan, dat de Duitsche industrie bijna niets had gekocht. Wij kennen groote fabrikanten, die geen pak hebben gekocht en andere, die op een eerste inschrijving 300 à 400 pakken plegen te koopen en die dezen keer maar 20 of 30 pakken kochten.

DE ZENDING IN JAPAN.

Het *Ned. Zendingsblad* vertelt in de April-aflevering over de zending in Japan.

„Nu de oogen der geheele wereld op Japan zijn gevestigd, ligt het voor de hand iets mee te deelen over de Zending, of liever over de uitbreiding van het Christendom in Japan. Het Christendom heeft daar een geheel anderen ontwikkelingsgang dan in China, hetgeen ten deele samenhangt met beider verhouding tot het Westen. In China bestaat een sterke tegenzin tegen de Westersche mogendheden, die ongelijke verdragen hebben opgelegd; daarom is men er geneigd het Christendom ten onrechte te zien als godsdienst van het Westen. In Japan heeft men het Christendom aanvaard als een godsdienst, die voor de Japanners geschikt is; men heeft dezen godsdienst met het Shintoïsme en het Boeddhisme in de grondwet opgenomen. In de jaren 1873 tot 1885, toen Japan de Westersche cultuur inhaalde, was het Christendom er populair. Vele jonge menschen ontvingen hun Engelsche lessen van de zendelingen, en het Christendom maakte voortgang, inzonderheid in de toonaangevende kringen. Daardoor kreeg het een blijvende plaats, maar tevens kreeg het een Japansch cachet. Verschillende intellectueele Japanners namen de leiding der Japansche Kerk in handen. Hun nationalistisch besef waakte tegen overwegend-Westersche invloeden. Thans doet het eigenaardig, op zich zelf verblijdend verschijnsel zich voor, dat de Japansche Kerk zich krachtig uitbreidt, vooral onder invloed van Toyohiko Kagawa, maar dat de Westersche zending zwakker

wordt. De zending wordt daar genezen van eventueele wenschen om te overheerschen en teruggebracht tot haar eigenlijke taak: dienen, zoo lang de Japansche Kerk haar noodig heeft.

In 1888 waren er 451 zendelingen werkzaam, in 1925 kwam het hoogtepunt 1253; in 1930 ging het terug tot 1125. Het aantal vrouwelijke zendelingen steeg van 248 tot 500, maar daalde in 1930 tot 453. Het aantal Japansche predikanten was in 1888 249, in 1930 1375. Het aantal gemeenten steeg in die jaren van 249 tot 1749. Het aantal gedoopten liep op van 25.514 tot 250.000. Door den evangelisatie-arbeid van Kagawa stijgt het thans aanmerkelijk. Ook gaat veel invloed uit van de z.g. Newspaper-Evangelism, een poging om in de bladen artikelen over het Christendom op te nemen, een methode die door den leeshonger van jong-Japan bijzonder is ingeslagen.

De zendingscorporaties stonden eerst naast elkander, maar in 1923 is onder invloed van Dr. John Mott de Nationale Christen-Raad gevormd. Sedert is er een krachtig streven om tot een nationale Kerk te komen. Verschillende kleine Kerkjes werden opgenomen in de Kumiai-Kerk. In die richting kan nog meer gedaan worden, want er zijn nog 19 scholen voor opleiding van predikanten met 662 leerlingen. De Zending brengt steeds meer groepen gedoopten in de Japansche Kerken. In die Kerken, die goed georganiseerd zijn, hebben de zendelingen geen zeggenschap meer.

Op onderwijsgebied kan de Zending er weinig doen. Het onderwijs is er bijna geheel in handen van den staat, sedert de schoolwet van 1899. Sedert 1912 heeft de zending scholen voor meer uitgebreid onderwijs, die door den staat erkend zijn. In 1917 kreeg de Chr. Hoogeschool Doschischa den rang eener staatsuniversiteit. Ook geeft de zending voorbereidend lager onderwijs, en dan heeft zij haar Zondagsscholen.

De bevolking van Japan nam in de laatste jaren sterk toe: thans bedraagt zij 64 millioen. Het land kan deze menschen niet voeden. Vandaar de trek naar de groote steden door de sterke ontwikkeling der industrie, maar in de steden verzinken velen in jammerlijk pauperisme. De Zending kreeg hier een ruim veld ter beoefening van liefdadigheid, wat naar den wensch was van Amerikanen en Engelschen, die den maatschappelijken kant van het Evangelie (social gospel) sterk naar voren brengen. Hieruit is ook de sociale arbeid van Kagawa en het werk van het Leger des Heils te verklaren. Tevens ligt hierin de moeilijkheid, dat de Zending zich in hoofdzaak bepaald heeft tot de groote steden, en dat tot nog toe het platteland te veel uit het oog is verloren. Tachtig percent der bevolking leeft op het platteland en bleef tot nu toe vrijwel zonder aanraking met het Christendom. De Zending

vindt thans op het platteland een ruim terrein van arbeid. Vooral nu zij het geleerd heeft om in samenwerking hare kracht te zoeken, openen zich hier belangrijke perspectieven. Vanwege den Intern. Zendingsraad heeft Dr. Butterfield Japan bezocht om op dit gebied van voorlichting te dienen. Men tracht verschillende dorpen te combineeren teneinde ze van een centrale plaats uit te bewerken.

In den laatsten tijd is de Shinto-cultus weer een brandend vraagstuk geworden. De Japansche regeering heeft den ouden nationalen godsdienst, het Shinto, in twee groepen verdeeld, de volksreligie en den nationalen cultus. De vereering, die aan de nationale heiligdommen moet worden gebracht, is in dezen gedachtengang geen religie, maar een nationale plicht. De schoolkinderen moeten die heiligdommen bezoeken. De Japansche Christenen hebben echter bezwaren gemaakt, en de regeering heeft een commissie benoemd om de bezwaren te onderzoeken. De Christenen hebben geen bezwaar tegen het bezoeken, maar wel tegen de godsdienstige handelingen, die daar geëischt worden. Zij vragen vrijstelling voor hunne kinderen.

De leidende man is thans Toyohiko Kagawa, van wiens arbeid veel voor de uitbreiding van het Christendom verwacht wordt."

HET GEBRUIK VAN THEE IN HET LAND VAN DE THEE.

Over de propaganda in Indië gemaakt om het theegebruik door de inheemsche bevolking aan de eigen Indische cultuur ten goede te doen komen namen wij in de Maart-aflevering (blz. 278) een bericht op.

In verband hiermede vragen wij nu ook aandacht voor hetgeen voor theegebruik door de bevolking van de Preanger voorkomt in een correspondentie in het *Bat. Nbl.*

„De import te Cheribon van Formosa-thee toont het laatste halfjaar een sterken achteruitgang. De invoer van deze theesoort bedroeg het vorig jaar nog gemiddeld veertigduizend kilogram per maand en is het laatste halfjaar tot de helft teruggeloopen. Het verminderde verbruik in de Preanger moet worden toegeschreven aan de verminderde koopkracht der bevolking. Zij gebruikt thans haar eigen product, dat op een bijzondere wijze wordt bereid. Het is eigenaardig, dat de bevolking de ondernemingsthee niet wil drinken en deze uitsluitend voor export wordt bestemd.

Voor hoog en laag is Formosa-thee reeds sedert eeuwen de volksdrank in de Preanger. Door de beter gesitueerden wordt de

thee getrokken in Chineesche aarden potjes, die op den duur van de aroma worden doortrokken, hetgeen in den volksmond „njandoe" wordt genoemd. Deze theepotjes doen opgeld en zijn wel vijftig tot zestig gulden per stuk waard.

Aan de Formosa-thee is een legende verbonden, die wij hier in het kort zullen weergeven.

Een der vorsten van Mataram zond een afgezant naar den Keizer van China. Deze afgezant bood den Keizer een menigte vorstelijke geschenken aan namens zijn vorst. De afgezant kwam terug met een klein hoornen doosje inhoudend 7 verschrompelde blaadjes, die hij van den Chineeschen Keizer had ontvangen om den Soesoehoenan aan te bieden. De Mataramsche vorst was zeer verstoord over dit nietige geschenk en wierp het doosje weg. Een der hofnarren raapte het doosje op, overgoot een der verschrompelde blaadjes met heet water en dronk van dit vocht. De oude man werd weer jong en levenslustig. De vorst hoorde hiervan en liet de overgebleven zes blaadjes opzoeken en dronk ook het aftreksel ervan, waarna ook hij een verjongingskuur onderging. Sedert noemt men in de Preanger de Formosa-thee: de levensdrank."

GEDROOGDE AUSTRALISCHE VRUCHTEN.

Health Logic, een sixpence-monthly dat in zijn naam zijn bestemming aangeeft, bevat in de Februari-aflevering een artikel met dit opschrift: Empire fruit for health. Unclean foreign packing conditions.

De schr. beschrijft eerst de zeer onsmakelijke wijze waarop in Turkije en Griekenland wordt (werd?) te werk gegaan bij het behandelen van vijgen en dadels, voor uitvoer bestemd. 't Is inderdaad om beangst te worden de Levantsche producten te gebruiken. Maar daar er niet bij wordt gezegd in hoever die toestanden momenteel nog zoo bestaan, en daar vele van de gedroogde vruchten, m.n. rozijnen, ook uit andere deelen van de wereld komen, waar moderne methodes toepassing vinden, wordt de lezer van den aanvang af onder den indruk gebracht hier met een vooringenomen pleidooi te doen te hebben, ten bate van het gebruik van Empire fruit. Wij zouden er als zoodanig dan ook geen bijzondere aandacht voor vragen. Doch hetgeen gezegd wordt over de behandeling der voor export bestemde gedroogde Australische vruchten lijkt ons, op zich zelf, wel interessant genoeg om het hier in hoofdzaak weer te geven. Wij teekenen er bij aan, dat de invoer dezer vruchten in Engeland een ruime plaats is gaan innemen in den Christmas-trade.

In 1913 voerde Australië 1000 ton gedroogde vruchten uit. Na den oorlog stelde de regeering van het gemeenebest practische deskundigen aan in de verschillende staten, de stelselmatig doorgevoerde actie bracht het export in 1929 op 60.000 ton, in 1930 handhaafde dit cijfer zich. Van de 120.000 ton rozijnen en andere gedroogde vruchten, welke in een normaal jaar in Groot-Brittanje worden ingevoerd, komen thans 40.000 ton uit Australië.

Elke farm is 15 tot 20 acres groot. In den oogsttijd is meer personeel noodig dan anders voor het werk beschikbaar kan worden gehouden. Zoo wordt in de Redcliffs (Victoria) Settlements, aan de Murray-rivier, tusschen 15 en 20.000 ton aan vruchten geoogst, binnen een oppervlakte van vijf vierkante mijlen. Het meerendeel der gaarden wordt door irrigatie bevloeid. Dit wordt als een voordeel beschouwd. De groei is er niet zoo afhankelijk van seizoeninvloeden. Krenten, rozijnen, sultanas geven in den tijd van bloei en groei een wonderschoon vertoon.

In de maanden Februari tot April is het oogsttijd. Dan komen plukkers uit alle deelen van het land — onder hen b.v. ook studenten der universiteiten —, en verdienen een goed dagloon.

Na geplukt te zijn, gaat de zoete vrucht naar de drooginrichting, waar zij op netwerken van metaaldraad wordt uitgespreid, om in de zon te drogen en te bleeken. Van dit oogenblik af wordt de vrucht verder door geen hand meer aangeraakt.

Bij de farm zelf zijn de verpakkingsloodsen. Voor de werkzaamheden gelden daar strenge regels op de reinheid. De pakkers dragen schoone witte overalls; de vruchten worden machinaal bewerkt, gerangschikt, verpakt. De voor verscheping bestemde hoeveelheden staan in de loodsen onder contrôle van regeeringsinspecteurs, die contrôle wordt nogmaals uitgeoefend in de schepen, vóór vertrek. Elke kist moet van het regeeringsstempel worden voorzien, ter erkenning, dat de inhoud is „sound, clean and fresh".

Bij aankomst van de gedroogte vruchten in een der zes Engelsche havens, waar zij afgeleverd worden, worden de kisten in één groot lokaal bijeengebracht, waar zorgvuldig voor reinheid gezorgd wordt.

De eerste zendingen komen daar in April of Mei aan, de volgende blijven toevloeien tot October of November. Niettegenstaande de toekenning van goede loonen en de kosten van het regeeringstoezicht, hebben de Australische vruchten een plaats veroverd op de open markt. Volgens *Health Logic* zijn eenige soorten „Californische" rozijnen zonder pitten wel voor lager prijzen te krijgen, maar dat zijn geen echte sultanas en zij zijn ook overigens van mindere kwaliteit.

In 't Nabije-Oosten wordt wel zwavel gebruikt bij 't bleeken der vruchten. Daar dit niet zonder gevaar is voor de gezondheid, is het gebruik ervan bij de wet beperkt. De autoriteiten van den gezondheidsdienst in Australië beschouwen dit als een afbreukdoen aan de goede eigenschappen en de zuiverheid van de vrucht en zij geven daarom den voorkeur aan uitsluitend bleeken door de zon.

Voor ons, die geen reden hebben om voorkeur te geven aan Australië, boven Californië of den Levant, ligt het goede van artikelen, als dat waarin het Londensche maandblad de huisvrouwen aanspoort rekening te houden met gewaarborgde reinheid, niet 't minst hierin, dat zij de vruchtenteelders en verhandelaars aanzetten tot een wedijver in het toepassen van hygiënischen maatregelen. Tevens blijkt echter hoe ook in dit bedrijf de machine de plaats van den handenarbeid inneemt, al zijn de plukkers nog niet te vervangen.

JAPANSCHE KOPERMIJNEN IN ZUID-SOLO.

De Locomotief van 20 Februari bevat een correspondentie uit Solo, waaraan het hier volgende is ontleend.

Eerst korten tijd geleden bereikten ons mededeelingen, dat buitenlandsche ingenieurs bezig zouden zijn om in het gebergte van Wonogiri, ten Z. van Solo, onderzoekingen in te stellen naar het voorkomen van ertslagen en dat daartoe reeds proefboringen werden aangelegd.

Dit was ons aanleiding om ter plaatse eens poolshoogte te gaan nemen en den stand van zaken van nabij te beschouwen. Een gemakkelijk werk was dit niet, want het gebied, waar thans de exploratiewerkzaamheden een aanvang hebben genomen, is moeilijk toegankelijk. Het bevindt zich in het gebergte ten Z.O. van Tirtomojo. Van Solo uit bereikt men per auto na een uur Tirtomojo, daarna kan men nog een eindweegs per auto de reis voortzetten, maar dan moet de krachtwagen verwisseld worden met een kampongbiekje. Twee uren lang voert de weg over een glibberig pad hier en daar steil naar boven tot een hoogte van ongeveer 800 M. Daarna gaat de weg nog eens twee uren en even glibberig naar beneden. De daling vooral is in dezen regentijd één glij- en struikelpartij. Na een goede 5½ uur bereikt men dan tenslotte het gebied dat misschien wel de bron van toekomstige welvaart van deze armelijke streek kan worden.

Een vriendelijk Japansch ingenieur is het die ons, met de beleefdheid en gastvrijheid den zonen van Nippon eigen, ontvangt

aan den drempel van zijn woning, die overigens uit niets anders blijkt te bestaan dan uit een bamboehuisje met een perkje dahlia's ervoor. Deze woning, met nog één van dezelfde constructie, beide met een perkje dahlia's ervoor, maakt de nederzetting uit, waar een tiental Japanners, bijgestaan door ongeveer 80 koelies, het moeilijke exploratiewerk verrichten. De concessie is reeds in verschillende handen geweest, maar gebrek aan kapitaal was telkens weer oorzaak, dat van exploitatie niets kwam. Eerst 8 maanden geleden heeft de heer Ishihara, een bekend Japansch ijzermagnaat, de concessie overgenomen en van toen af is geen dag verloren gegaan, maar is de zaak direct met energie aangepakt. Het concern van den heer Ishihara, in Indië vertegenwoordigd door den heer Handa van het Nanyo Veem, zond er zijn menschen heen, die in korten tijd in de ravijnen een 25-tal boringen in horizontale richting uitvoerden, varieerend van 40 tot 120 M. diep en 1 M. in middellijn. Het onderzoek van het te voorschijn gebrachte ertsmateriaal leidde tot de conclusie, dat alleen koper in exploiteerbare hoeveelheid voorkomt. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat ook als bijproduct eenig zilver zal kunnen worden gewonnen.

De voorloopige onderzoekingen leidden tot het besluit, om, vermoedelijk in September a.s., de exploitatie aan te vangen. Op 400 M. hoogte zal de eerste horizontale gang in den berg worden aangelegd. De aanleg van deze gang zal ongeveer 3 jaren duren. Daarna werkt men naar boven en zoo zal dan een systeem van horizontale gangen ontstaan, die onderling door verticale schachten zullen worden verbonden. Men hoopt in het begin een dagproductie te kunnen bereiken van 200 ton erts en zal er naar streven deze productie op te voeren tot 1000 ton. De totale hoeveelheid aanwezige erts, te ontginnen in een periode van 50 jaar, wordt geschat op 10 millioen tons, terwijl een gemiddeld kopergehalte van 1,8 wordt aangenomen.Het gewone erts zal ter plaatse tot een soort kiezel worden verwerkt, om dan per vrachtauto naar het dichtstbij zijnde NI.S.-station te worden vervoerd voor verscheping naar Japan.

Reeds bij het aanbreken van den drogen tijd in April of Mei zal een aanvang worden gemaakt met den bouw van woningen voor het leidende personeel.

Omtrent de technische uitrusting van het nieuwe bedrijf valt momenteel nog weinig te zeggen. De kennis van de bodemgesteldheid is hiervoor nog onvoldoende. In ieder geval is het een hoopvol teeken, dat het concern van den heer Ishihara in dezen depressie-tijd een begin van uitvoering geeft aan plannen, welker verwezenlijking van enorme beteekenis zal kunnen worden. De

wijze waarop de exploratie geschiedde, getuigt van den vasten wil tot voortzetten. Voor het Mankoenegaransche Rijk en voor de bevolking valt het te hopen, dat de plannen zullen slagen: de werkverschaffing op ruime schaal zal der bevolking en het geheele Mangkoenegaransche Rijk ongetwijfeld ten goede komen. De vraag is, of de leider van het bedrijf bij het opstellen van zijn plannen, om reeds in September a.s. de exploitatie aan te vangen, zich voldoende rekenschap heeft gegeven van de groote afvoermoeilijkheden. De definitieve concessie-verleening en het in kaart brengen van het terrein zijn werkzaamheden, die in Indië veel tijd plegen te kosten. Wij meenen hier in het belang van de bevolking en in dat van de toekomstige industrialisatie van Indië te mogen aandringen op opvoering van het tempo van den arbeid der ambtelijke machine.

De concessie is indertijd ook in handen geweest van een Hollandsch gegadigde, die er echter — de Hollandsche voorzichtigheid in deze is haast spreekwoordelijk — niet in slaagde het benoodigd kapitaal bijeen te brengen. Hoe groot het kapitaal, dat de exploitatie van deze concessie vorderen zal, zal moeten wezen, valt momenteel nog niet aan te geven, zoo deelde men ons mede. Vast staat het echter, dat de voorbereidende werkzaamheden, in 't bizonder de aanleg en de verbetering van den toegangsweg, groote uitgaven zullen eischen. Evenmin valt reeds thans te zeggen, hoeveel menschen in de eerste jaren hier emplooi zullen kunnen vinden. Vast staat echter, dat bij de huidige werkloosheid en het groote aantal uit Deli teruggekeerde contractanten, de verkrijging van werkkrachten geen moeilijkheden zal opleveren. Wij wenschen den Japanschen leider, die hier in dit afgelegen gebied den grondslag legt van wat eens een bedrijf kan worden dat velen in dit land een bestaan kan bieden, succes toe bij zijn zwaren arbeid. Aldus eindigt *De Locomotief*.

VARIA.

LINCOLN-CHAO KUNG OVER CHINA.

In de laatste November-aflevering (1931, blz. 1042) vertelden wij van den Brit Trebisch Lincoln, die na een veelbewogen leven rust is gaan zoeken in een Boeddhistisch klooster, waar hij als monnik den naam Chao Kung heeft gekregen.

Na het een en ander in verband met dien overgang medegedeeld te hebben, meenden wij toen de verwachting te mogen uitspreken, dat in Chao Kung de oude Lincoln nog niet dood was en dat hij nog niet voor goed den rug aan de wereld zou hebben toegekeerd.

Een artikel in het te Sjanghai verschijnend *North China Daily News* heeft de bevestiging van die verwachting gebracht. Chao Kung kan niet berustend toezien en toehooren zonder, als weleer, naar de pen te grijpen.

Hij bevestigt wat van andere zijde ook al meermalen vernomen is, maar hij formuleert zijn waarnemingen in scherpe lijnen.

Hopelooze, algemeene corruptie, eigenbaat van de politieke leiders; roofzucht van de militaire machthebbers; afwezigheid van de meest elementaire principes in het regeeren; afwezigheid van alle coöperatie en coördinatie; doorloopende politiek van speldeprikken tegen het buitenland; absurd vèrgedreven nationalisme; afwezigheid van al wat zweemt naar methodisch streven met vooruitzienden blik; eeuwenoude onwil om iets te leeren of onaangename dingen bij den naam te noemen, enz. enz.

Door deze (zoo kort weergegeven) ontboezemingen heeft de monnik bij zijn nieuwe Chineesche omgeving geen verontwaardiging opgewekt. In tegendeel, in de commentaren, die eenige bladen op zijn verklaringen ten beste hebben gegeven, streven zij er meer naar de aangewezen verschijnselen te verklaren dan het bestaan ervan te ontkennen.

Dit zal den ex-journalist, politicus, clergyman, nu Boeddhistischen monnik wel tot aanmoediging zijn om zich nog meer met 's wereld gewoel in te laten en er zich over uit te laten.

EEN HEILIGE BRON.

In de desa Pernasidi bij Poerwokerto is sedert 14 dagen een heilige bron het middenpunt van belangstelling geworden, meldt het *Alg. Ind. Dgbl.*

Per dag komen daar meer dan 200 bezoekers om genezing voor hunne kwalen te vinden. Ook zij, die bijzondere wenschen hebben, nemen daar een bad.

Een droom van een ouden man is van dezen toeloop de oorzaak.

Wij vernemen, dat in een offerbus, welke na enkele dagen geopend werd, een bedrag van *f* 120 werd aangetroffen. Een goed zaakje dus voor de betrokken desa!

TANGER FAILLIET?

De Fransche bladen brachten het bericht, dat Tanger, de internationale stad aan den ingang van de Straat van Gibraltar, failliet is verklaard. De bewoners behooren tot tien verschillende nationaliteiten. De wetten houden niet voldoende rekening met de uiteenloopende belangen. Het aantal personen, dat zich liever elders gaat vestigen, is groot. Zij die blijven klagen over de lasten hun opgelegd door douane-rechten, belastingen en kwellingen, die het handeldrijven moeilijk maken. De citroen is uitgeperst. Gevolg: ook moeilijkheden voor de stad zelf.

De vele geneesheeren vormen hier een gevaar te meer voor de zieke. Frankrijk, Engeland, Spanje, Italië zouden misschien elk goeden raad en reddende daad kunnen geven, maar te zamen is ieder er vooral op bedacht aan de anderen geen voorrang te gunnen en ten bate van Tanger niets te doen, dat indirect een mededinger ten voordeele zou kunnen komen. Onder deze omstandigheden verneemt men weer de verklaring dat het statuut van Tanger dringend herziening noodig heeft. Maar hiermede gaan zoo vele tegenstrijdige belangen en zoo veler tegenstrijdige belangen gemoeid, en buiten de groep van erkend belanghebbenden staan nog zoo vele anderen op de gelegenheid te wachten om recht van mede spreken te krijgen, dat de aanbevolen oplossing: „Tanger moet maar één meester hebben", een bespotting van de werkelijkheid lijkt.

PIET IS DOOD.

— Is het waar dat Piet dood is, Piet de aap uit Rango?

De stem aan den anderen kant van de telefoon is die van mevrouw Berthold, de echtgenoote van onzen Dierentuin-man: Ach ja..... der Piet ist leider thot.....

— Piet dood! En hoe is het gekomen?..... Hoe.....

— Ach das wissen wir ja selbst nicht.

Dus het is toch waar. Piet, de acteur uit de rimboe, die de hoofdrol speelde in de Paramount-film: „Rango", de eerste en eenige aap die een filmheld werd, is heengegaan. Piet kwam uit de Rimboe en hij werd ontdekt door den heer Schoedsack, den Amerikaanschen film-man die met zijn camera de wildernis in trok om een „eerste rangs Paramount product" te maken. Van rimboe-aap werd Piet filmheld en hij deed het goed.

U zult Piet ook hebben bewonderd toen zijn rolprent draaide in de Deli Bioscoop, evenals de menschen die Piet zagen in Europa, in Amerika..... overal waar maar bioscopen zijn.

Piet zag zijn naam geadverteerd naast Maurice Chevalier, Douglas Fairbanks en nog veel meer van deze grootheden. Piet werd een aap met wereldreputatie en toen hij beroemd was geworden, kwam hij in den Medanschen Dierentuin en trok hij zich terug uit het artisten-leven.

Hij was spoedig vergeten. Zoo gaat het met een filmheld. Men hoorde niet meer van hem. Na „Rango" speelde hij geen nieuwe Schlagers. Wellicht kon het hem niet zoo veel schelen. Hij slingerde vreugdig aan zijn rekstok en grijnsde tegen den enkeling die hem bezocht.

— Pssssjt.....! Dat was zijn welkomgroet. Het beteekende misschien: schiet op.

Soms ook kon hij droomerig voor zich uit zitten kijken. Dacht hij dan aan zijn vervlogen roem of..... of aan zijn vrije rimboe? Nu is Piet dood. Een dame had hem een appel gegeven dien hij gulzig opat. Kort daarna werd hij ziek. Het duurde niet lang of hij lag dood in zijn hok. Men weet niet of het van dien appel kwam, maar dood was Piet. Vergeten door zijn collega's in Hollywood, betreurd door zijn beste vrienden van den laatsten tijd, den heer en mevrouw Berthold, gememoreerd door ons bij het tragische einde van den eersten aap die film-acteur werd maar niet de laatste film-acteur die een aap was..... *(Deli Ct.).*

KOLONIALE LITERATUUR.

Bibliographie bouddhique II, Mai 1929—Mai 1930 (Buddhica-Documents et travaux pour l'étude du Bouddhisme publiés sous la direction de Jean Przyluski deuxième série: documents-tome V). Retrospective: L'oeuvre de Léon Feer par Marcelle Lalou. Librairie orientaliste Paul Geuthner; Paris 1931. Pr. 80 frs.

De Fransche geleerde Jean Przyluski heeft met de uitgave dezer Boeddhistische bibliografie, bedoeld als jaarlijksche publicatie, een uiterst nuttig werk ondernomen, waarvoor alle beoefenaars van met het Boeddhisme samenhangende studiën hem dankbaar zullen zijn. Op het titelblad worden behalve Przyluski nog de volgende medewerkers genoemd: A. J. Bernet Kempers, G. L. M. Clauson, Nalinaksha Dutt, Jan Jaworski, M. Lalou, L. de la Vallée Poussin, E. J. Lévy, Robert Lingat, K. Okamoto, Otto Stein, E. Tomomatsu, Poul Tuxen en James R. Ware. De bibliografie bevat de titels van alle boeken en tijdschriftartikelen (niet minder dan 544) gedurende het jaar 1929—30 verschenen, die op het Boeddhisme betrekking hebben. Zij zijn systematisch gerangschikt onder de volgende acht rubrieken: I. Généralités. II. Textes, traductions, catalogues, dictionnaires. III. Philologie et exégèse. IV. Histoire et expansion du Bouddhisme. V. Légendes, doctrine, philosophie. VI. Discipline et culte. VII. Art, archéologie, épigraphie. VIII. Actualités. Aan de titels wordt in den regel een résumé van den inhoud toegevoegd, alsmede een overzicht der in wetenschappelijke tijdschriften verschenen beoordeelingen. Het geheele werk onderscheidt zich door nauwkeurigheid en volledigheid.

Dr. J. PH. VOGEL.

Beknopte Maleische Grammatica, door C. A. Mees. (8° 172 blz.), Uitgeverij C. A. Mees, Santpoort 1931. Prijs *f* 1,90; geb. *f* 2,50.

Blijkens het voorbericht heeft de schrijver met dezen herdoopten 2en druk van zijn reeds in 1927 verschenen „Beknopt Overzicht van de Maleische Grammatica" bedoeld, een verbeterde en meer uitgebreide proeve te geven van een Maleische taalbe-

schrijving, die van andere beginselen zoude uitgaan dan de bestaande, daarbij evenals bij den oorspronkelijken druk in het bijzonder de aandacht bestedend aan het moderne, officieele Maleisch, zonder evenwel het verband met het klassieke Maleisch los te laten.

Deze door den schr. tevoren aangekondigde afwijking van de beginselen, welke tot nog toe geacht kunnen worden de bestaande Maleische Grammatica-leerboeken te beheerschen, laat zich reeds onmiddellijk onderkennen bij de indeeling van de te behandelen stof. De 5 hoofdstukken, waarin deze is ondergebracht, zijn resp. geheeten: I. Inleiding, II. Stamwoorden, III. Overige woordsoorten, IV. De aangevormde gezegdewoorden en V. Woordvorming en samenstelling, waarvan — om kortheidshalve slechts te volstaan met 2 hoofdstukken — b.v. Hoofdstuk I, weder onderverdeeld is in resp. 1. Inleiding, 2. Klank- en schriftleer, 3. Uitspraak en 4. Zinsbouw, terwijl Hoofdstuk II werd onderverdeeld in resp. 1. Indeeling, 2. Zelfstandige naamwoorden, 3. Bijvoeglijke naamwoorden, 4. Vorming van het gezegde door zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden, 5. Het stamwoordelijke werkwoord en 6. Tijden en wijzen.

Al moet worden toegegeven, dat de stof-indeeling minder een vraag is van grammatisch beginsel doch meer een van doelmatigheid, het kan moeilijk o.i. worden ontkend, dat deze indeeling in het onderhavige leerboek ook moet zijn beïnvloed door de nieuwe grammatische beginselen, welke den schr. er toe hebben geleid eenigszins af te wijken van een woordindeeling naar de traditioneele woordsoorten als zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden enz. Zoo b.v. waar de schr. met betrekking tot het werkwoord, deze woordsoort onderscheidt in „stamwoordelijke werkwoorden", „aanvormende werkwoorden" en „afgeleide woorden", is het aan dit grammatisch beginsel toe te schrijven dat deze woordsoort behandeling vindt in verschillende hoofdstukken (Hoofdstuk II en IV). Doch hoe het ook zij, of de stof-indeeling uit overwegingen van principieelen aard, danwel om redenen van doelmatigheid aldus is geschied, de vraag blijft echter, of het juist en vooral practisch is ingezien om in een leerboek, als hoedanig deze uitgave toch zeker is bedoeld, het onderdeel „Zinsbouw" reeds in het Ie Hoofdstuk op te nemen, als de gebruiker ervan van de Maleische taal en grammatica geacht kan worden niet meer te weten dan de daaraan voorafgaande paragrafen over klank- en schriftleer en uitspraak. Op deze vraag geeft de schr. reeds eenig antwoord door in het betrokken onderdeel „Zinsbouw" ter toelichting van de gegeven syntactische regels zich zoo goed als geheel te onthouden van in het Maleisch

gestelde voorbeelden — aan het slot slechts 2 korte zinnetjes — doch voor deze toelichting te verwijzen naar verdere hoofdstukken.

Onmiddellijk dient echter hieraan te worden toegevoegd, dat in aanmerking genomen, dat het zwaartepunt van deze spraakkunst gelegd blijkt te zijn in de eischen der praktijk, de spraakkunstige regels ruim zijn toegelicht met zoowel aan het klassieke —, als en meerendeels aan het moderne Maleisch ontleende voorbeelden.

Aan deze eischen der praktijk zal vermoedelijk ook zijn toe te schrijven het ontbreken van een hoofdstuk over het Arabisch-Maleische schrift — o.i. terecht; wellicht ook de door schr. in dit werk ingevoerde grammatische termen als: „aanvormende werkwoorden, aanvormingen, vorm van den bedrijver, vorm van den betrokkene, gezegdevorm, enz." Al kan schr.'s streven om voor de overeenkomstige begrippen als: agglutinatie, affix, praefix, praefigeeren, suffix, praedicatief, agens, patiens, enz. Nederlandsche synoniemen in te voeren niet anders dan gewaardeerd worden, ook hier treedt de vraag naar voren of het niet beter ware, teneinde begripsverwarring te voorkomen, de min of meer reeds ingeburgerde terminologie als: vervoegde vorm, praedicatieve deelwoorden, enz. te behouden naast de andere, welke de schr. niet door Nederlandsche woorden heeft vervangen. Tegenover den term „aanvormende werkwoorden" gesteld, kan o.i. toch b.v. de op blz. 113 voorkomende uitdrukking „werkwoordsvorm met aangevormde persoonlijke vnw." licht aanleiding geven tot bedoelde begripsverwarring.

Heeft men zich echter deze nieuwe termen met de daaraan door den schr. gehechte beteekenissen eigen gemaakt, de hier en daar in het boek voorkomende onnauwkeurigheden en onvolkomenheden verbeterend, dan kan men o.i. aan dit leerboek zeker niet een practischen, tevens wetenschappelijken opzet ontzeggen. Blijkbaar geboren uit een daaraan gevoelde behoefte, vereenigt het in een handig, typografisch goed verzorgd geheel een spraakkunstige behandeling der Maleische taal, waarbij aan de eischen der praktijk niet te zeer die der wetenschap zijn opgeofferd.

H. K.

Malabar and the Dutch, by K. M. Panikkar, B. A. (Oxon.). Bombay: D. B. Taraporevala Sons & Co. „Kitab Mahal": Hornby road. Price: Rs. 6.

De titel van het boek voert nog tot onderschrift: Being the History of the Fall of the Nayar Power of Malabar. Aan den

naam van den Schr. is toegevoegd: Barrister-at-law. Dixon scholar of Christ church, Oxford, Sometime Professor of Modern History, Muslim University, Alligarh. Dan volgt een opgave van eerder door hem uitgegeven werken, van welke wij hier alleen vermelden: Malabar and the Portuguese, voorganger van het nu geschreven werk. Het boek van circa 200 blz. met een nog niet uitgegeven Hollandsch kaartje van omtrent 1660, is door Sir Evan Cotton, laste President of the Bengal Legislative Council, and President of Historical Records Commission, van een voorwoord voorzien en het is opgedragen aan Zijne Hoogheid Sri Maharaja Rama Varna G. C. S. I., G. C. I. E. of Cochin.

Krijgt men bij het lezen van Schr.'s inleiding den indruk, dat de correctie van niet-Engelsche namen en woorden onvoldoend verzorgd is (Rijkarchief, Rijeklof Van Goens, Considerations sun letat de la compagnie hollandaise), in den tekst van het eigenlijke boek wordt deze indruk gelukkig niet bevestigd. Toch komen er nog zonden van deze soort voor; zoo heet onze geograaf: Pitrus Plaucius en zijn tijdgenoot: Jan Huyghen Linschoten (blz. 1), de gouverneur met den goed-Hollandschen naam wordt ver-Engelscht tot John Gerard Van Anglebeck (blz. 108).

Daar de vestiging van de Hollanders tevens het uitdrijven van de Portugeezen was, valt de nu geschreven geschiedenis, vooral in den aanvang, deels samen met die, welke de Schr. heeft behandeld in Malabar and the Portuguese, maar hij brengt hiervan zooveel in herinnering als noodig is om zijn nieuwe uitgave te kunnen lezen zonder de vorige er bepaald bij te moeten naslaan.

Met het succes door Steven van der Hagen in 1604, dat hij onbenut liet omdat hij de beschikbare macht niet sterk genoeg achtte om door te grijpen, werden de aanrakingen met Malabar ingezet. Door het den 7en Januari 1659 gesloten accoord tusschen den koning van Quilon of Coylan en Rijklof van Goens (zooals dit te vinden is in Mr. J. E. Heeres Corpus diplomaticum Neerlando-Indicum, II blz. 140 [1]), werd de geschiedenis onzer vestiging op de kust van Malabar feitelijk ingezet. De Nederlanders traden in de schoenen der Portugeezen [2]); was dit gemakkelijker dan het aanknoopen en vestigen van geheel nieuwe relaties, daar stond tegenover, dat zij weldra rekening kregen te houden met de Fransche en Engelsche mededinging, allen wedijverend in het winnen van de gunst der inheemsche vorsten. Alles wat hiermede

---

[1]) Ook voor de andere in het boek ter sprake komende overeenkomsten zij, voor het tijdperk 1650—1675, naar Heeres' verzameling verwezen. De Kust van Malabar komt daarin dikwijls aan de beurt.

[2]) Voor den gevoerden strijd zie ook F. de Queyroz, The temporal and spiritual conquest of Ceylon.

gemoeid is geweest tijdens de ontwikkeling, den bloei, het afnemen van den Hollandschen invloed ter Z. W.-kust van Z.-Indië, tot en met de overgave van Cochin door van Spall, waardoor onze vlag den 20en October 1795 van de kust van Malabar verdween, is door den bekwamen schrijver op boeiende wijze tot een leerrijk verhaal verwerkt.

Voor dien lezer, welke in de geschiedenis der O.I. Cie. geen nieuweling is, lijkt ons bijzonder interessant wat de heer Panikkar, zelf lid van de Nayar-kaste, bijeengebracht heeft over den val van de Nayar-macht in Malabar[1]). Wij treffen hierover gedeelten aan, die wij, voor zoover onze herinnering reikt, elders nog niet hadden gelezen. Een andere eigene beteekenis van zijn boek is: de wetenschappelijke behandeling *door een Indiër* van de bedrijvigheid der *vreemde* overmacht. Zijn studie is het begin van een op-nieuw-bekijken van de geheele geschiedenis der Europeesche vestiging in het Oosten. Daarentegen lijkt 't ons een tekortkoming, dat in een werk, speciaal aan deze studie gewijd, niet uitgezocht is in hoever de kust van Malabar ook een factor is geweest in de internationale geschiedenis van dien tijd, in den trant zooals zulks is gedaan in „Hoe Nederland Ceilon verloor"[2]) al is er over Malabar minder geconfereerd, en voorts ook, dat niets wordt medegedeeld omtrent het verdere lot der bezetting van Cochin, die in Engelsche krijgsgevangenschap ging.

Zou men hierom, onbescheiden, nog een hoofdstuk meer hebben verlangd, daarentegen moet met erkentelijkheid gewag worden gemaakt van de chapiters, die de Schr. als beschouwingen aan het geschiedkundig overzicht heeft toegevoegd. In Dutch policy in Malabar, Dutch administration and trade, evenals in de slotbeschouwingen heeft hij op onpartijdige wijze de balans opgemaakt van hetgeen Malabar ten goede en ten kwade heeft te gedenken uit de eeuw der Hollandsche overheersching, „which in many ways is the most important in Malabar history."

Over de technische uitvoering niets dan lof!

---

[1]) Is Zamorin, in de Nederlandsche stukken doorgaans Samorijn, niet een verbastering van Samudri of Samoedri?

[2]) George Nypels, Uitg. Mart. Nijhoff, Den Haag, 1908.

Nederland Overzee Congres.

Voordrachten betreffende Nederland's volkskracht in Oost en West.

's-Gravenhage, 22, 23 en 24 Juni.

De gedachte, die vaak aan de betiteling „congres" wordt verbonden, van een samenkomst van politici of geleerden om in onderlinge bespreking vraagstukken aan de orde te stellen of mededeelingen te verwerken, ligt niet in de bedoeling van dit congres opgesloten.

Het Algemeen Nederlandsch Verbond heeft vorigen zomer in Scheveningen een congres van „Nederland's Volkskracht" georganiseerd, dat in wijden kring de aandacht heeft getrokken.

Op een dergelijke wijze wordt thans beoogd, bij gelegenheid van de Indische tentoonstelling te 's-Gravenhage, uitingen van Nederlandsche volkskracht in Oost en West op een congres te behandelen, en in een stelselmatig geheel hetgeen Nederland en Nederlanders in en voor Indië hebben verricht te doen uitkomen, teneinde nog meer belangstelling voor het overzeesche gebied te wekken en zoo tevens den band tusschen het moederland en de overzeesche gewesten nog te versterken.

Ter verwezenlijking van dit denkbeeld heeft zich een comité gevormd, dat Mr. A. B. Cohen Stuart tot voorzitter heeft, en waarvan het secretariaat is gevestigd: Willem de Zwijgerlaan 157, 's-Gravenhage.

De organisatie van dit congres *Nederland over zee* is tot stand gekomen onder de auspiciën van het Algemeen Nederlandsch Verbond, de Vereeniging Oost en West, het Indisch Genootschap, de Vereeniging van Indische Verlofgangers, den Ondernemersraad voor N.I., de Ver. Pensioen Bond van Ind. Burgerlijke Ambtenaren, de Volksuniversiteit, het Koninkl. Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van N.I., de Ver. van Ambtenaren B.B.

Twee factoren hebben er toe medegewerkt om zulk een plan juist thans tot rijpheid te brengen. Ten eerste de het geheele maatschappelijke leven ontwrichtende crisis, die slechts door het

vormen van een gemeenschappelijk front overwonnen zal kunnen worden en waarin Nederland en Indië zullen moeten zinnen op de mogelijkheid, elkander over en weer de helpende hand te reiken. Uit een dergelijke eenheid kan grootere kracht om moeilijkheden te weerstaan, en hierdoor grooter geldelijk- en sociaal-economisch weerstandsvermogen geboren worden. Hiernaast komt een tijdstip gedurende de te 's-Gravenhage van Mei tot October te houden Indische Tentoonstelling als het meest geëigende voor om het denkbeeld te verwezenlijken. Te Antwerpen en te Parijs hebben breede kringen van ons volk Nederland's plaats in de internationale koloniale wereld kunnen vaststellen. Nu de Nederlandsche afdeeling der Vincennes-tentoonstelling, door toedoen van het 's-Gravenhaagsche gemeentebestuur, zelfs mooier en in sommige opzichten zeker volledíger, op eigen Nederlandschen bodem is herrezen, zal de begeerte, tot verruiming van begrip en kennis van hetgeen door Nederland in Oost en West is verricht en tot stand gebracht, zich in nog ruimer kring doen voelen.

Onder hen, die door die begeerte gedreven de tentoonstelling bezoeken, zullen er stellig velen zijn, die niet alleen willen *zien*, maar die ook getuigenissen willen aanhooren over hetgeen Nederland's kracht en wil daar ginds hebben gewrocht.

„Het ijzer smeden als het heet is", heeft het comité zich tot parool gesteld. Daarom zal de propaganda er op gericht zijn onze landgenooten naar Den Haag, naar de tentoonstelling te krijgen gedurende de dagen van het Nederland overzee-congres. Men kan dit dus ook gerust een aantrekkelijkheid te meer dier tentoonstelling noemen, een voorlichting tot of een toelichting op het tentoongestelde, dat daardoor aan waarde zal winnen.

Degenen, die hier te lande leiding geven of zullen gaan geven aan onze jeugd, zullen hier hun inzicht kunnen verdiepen, om het zaad verder voort te dragen. Belangstelling voor het congres wekken in onderwijskringen, heeft dan ook van meet af aan bij de organisatie ervan voorgezeten. Van de zijde van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is ten volle medewerking toegezegd bij het voeren van de propaganda in onderwijskringen.

Naast een overzicht van Nederland's verrichtingen in de overzeesche gewesten, zullen, waar de gelegenheid zich voordoet, nieuwe denkbeelden naar voren kunnen worden gebracht.

Voor de bespreking van de sociale, cultureele en economische vraagstukken, leek een congres in drie-daagschen vorm, met voordrachten of lezingen door bekende deskundigen in morgen- en middaguren op het terrein der tentoonstelling zelf te houden,

het meest geschikt, waarbij dan de avonden vrij zullen worden gehouden, om, in overleg met het tentoonstellingscomité, gelegenheid te geven voorstellingen a.a.z. op Indisch gebied bij te wonen, ter illustratie ook van het gesproken woord.

Het congres heeft voorloopig onderstaande indeeling van de dagen gekregen:

Woensdag 22 Juni, namiddag: Officieele opening van het congres op het tentoonstellingsterrein; lezing (eventueel met lichtbeelden) van Prof. Snijders, Amsterdam, over gezondheidszorg; lezing over arbeidszorg of een ander sociaal onderwerp (spreker nog op te geven); ontvangst door het gemeentebestuur van 's-Gravenhage in de eerezaal van de tentoonstelling.

Donderdag 23 Juni, ochtend: lezing Dr. Brouwer over de zending; lezing Henri Borel over Ned.-Indische litteratuur; namiddag: lezing Pater Viegen, Tilburg, over de Missie; lezing Dr. van Bemmelen, over het werk van den Nederlandschen natuurvorscher in Indië.

Vrijdag 24 Juni, ochtend: lezing van den heer Menkman over West-Indië; namiddag: lezing van den heer Rückert over den financieelen toestand van Indië; lezing over de economische situatie (spreker nog op te geven).

In deze indeeling kan verandering worden gebracht, ook in verband met aanhangig overleg. De heer C. Lekkerkerker heeft zich reeds bereid verklaard een lezing over onderwijszorg te houden, de heer J. C. Lamster evenzoo (met lichtbeelden) over tooneel, muziek en dans in den O.-I. archipel.

De duur van de lezingen wordt gesteld op circa driekwart uur. Daarna zal gelegenheid worden gegeven tot het stellen van vragen.

De prijs van een doorloopende congres-kaart, tevens voor de 3 dagen toegang gevend tot de tentoonstelling, bedraagt *f* 1.50. Deze kaarten zijn nu reeds aan te vragen bij het secretariaat, aan bovenvermeld adres. Dagkaarten worden à *f* 0.75 beschikbaar gesteld.

Voor zoover een aansporing o.z. iets kan bijdragen ter bevordering van het bezoek, wekken wij onze lezers gaarne op zich aan te melden voor het congres van 22, 23 en 24 Juni, dat aan het bezoek der Indische tentoonstelling in belangrijke mate verhoogde beteekenis belooft te geven. Het congres verdient ook den steun en de medewerking van allen, die elke ernstige poging waardeeren om in deze tijden van nood, ons land en de gebieden over zee, in innig samengaan en in krachtig samenwerken te doen volharden.

Hoe Zeeland koloniseerde. Een imperium in imperio.

De verkoop van Suriname door Zeeland aan de Nieuwe West-Indische Compagnie en de Stichting der Vennootschap „De Geoctroyeerde Societeit van Suriname", 6 Juni 1682

DOOR

A. HALLEMA.

Gij waerde vrint begeert mijn dogter tot u zoete lief,
Ik zal haer wel seecker geven tot u gerief;
Maer toon mij eerst dat gij besit als man goeden moet,
En dat ghij voeraf de rijs naer Suriname doet,
Zooals van outs ieder opregt Zeeuws joneman past
Dien eene Zeeuwsche maeght door haer schoonheijt [heeft verrast."

Uit dit oude, Zeeuwsche rijmpje, nu ruim een halve eeuw geleden door den snaakschen volksvertegenwoordiger Oldenhuis Gratama meegedeeld ter gelegenheid van de behandeling der Surinaamsche begrooting in de Tweede Kamer, moge eenigszins blijken, hoe zeer Zeeland en de Zeeuwen prijs stelden op het bezit van Suriname, een bezit, dat hun werd benijd door het rijke Holland en dat afgunst wekte in de harten der „negocianten" uit andere gewesten. Klaagden de Gedeputeerden vanwege de provincie Friesland in de zitting der Staten-Generaal er sinds 1642 niet bij herhaling over, dat de Friezen ook hun gerecht aandeel in den handel op Oost-Indië moesten bekomen, dat zij zelfs geen aparte Kamer in het bestuur der Compagnie hadden en dat de Staten van dit gewest daarom bij de beëindiging van het octrooi der V. O. C. op 1 April 1642 bereids aan een Friesche vennootschap een octrooi van vijftig jaren voor de vaart op Oost-Indië hadden verleend, omdat men niet kon dulden, dat alle voordeelen van den handel op de Indiën in hoofdzaak voor het machtige Holland werden gereserveerd?[1])

[1]) Vgl. Groot Placaat- en Charter-Boek van Vriesland, V, blz. 471 v.v.

Waarlijk, ook en niet het minst in de vroegere koloniale en Compagniespolitiek ziekten provincialisme en particularisme op ergerlijke wijze door en de geschiedenis van den strijd om de octrooien, successievelijk aan de Oost- en West-Indische Compagnieën verleend, is daar vol van. En gedurende de vijftienjarige periode, dat Zeeland de kolonie Suriname als veroverd gebied en „gewestelijke kolonie" in bezit heeft gehad, zijn er eveneens tal van symptomen aan te wijzen, die in de diagnose der onverkwikkelijke souvereiniteitskwesties tusschen de Staten-Generaal en de Zeeuwsche Staten om het recht van opperbestuur over dit deel der West-Indische bezittingen al direct opvallen.

Beantwoorden we echter eerst de vraag, op welke wijze het gewest Zeeland de kolonie Suriname in zijn bezit kreeg met in korte trekken de voorgeschiedenis van dit deel van Guiana, door Europeanen misschien het eerst betreden, toen Columbus zijn ontdekkingstochten ook op dit deel van het Amerikaansche continent richtte. De Spanjaarden hebben er echter in de 16de eeuw niet veel pleizier van beleefd noch er waarde aan gehecht, al meende men er aanvankelijk het legendarische goudland uit de Oudheid te hebben gevonden. Gelukzoekers kwamen er in groot aantal op af, doch toen ze er niet vonden wat ze zochten, keerden de meesten na tal van beproevingen terug. Ook de Spaansche kolonisten, die in 1593 dit gebied voor hun koning in bezit hadden genomen, vonden Dorado niet zóó schoon en rijk, dat ze er bleven, zoodat de in of kort vóór 1613 aan de Surinamerivier gestichte *Amsterdamsche* factorie er weinig of geen concurrentie ontmoette. Maar toch drongen de Spanjaarden af en toe dit gebied nog binnen, zoodat ze in hetzelfde jaar een andere Hollandsche volksplanting aan de Corantijn nog konden opjagen, haar factorij en tabaksplantage verwoestten en de kolonisten verdreven.

In 1630 waren het Engelschen, die met een meer geregelde kolonisatie van Suriname trachtten te beginnen. Kapitein Marshall was hun leider en met 60 zijner landgenooten vestigde hij zich ook aan de Suriname, om daar een tabaksplantage aan te leggen, waarvoor hij in 1632 hulp kreeg van de eerste in dit gebied uit Italië en Holland aangekomen Joden. Naast de Engelschen waren het de Franschen, die o.a. in 1639 aan de Saramaccarivier zich neerzetten, om later ook aan de Corantijn en Surinamerivier plantages aan te leggen. Maar al deze Europeesche kolonisten ondervonden veel hinder en geweld van de inboorlingen, bloeddorstige, vechtgrage en plunderzieke Indianen, die in 1645 de Franschen zoowel als de Engelschen verdreven, — in 1643 had kapitein Marshall namelijk na mislukking der eerste nog

een tweede kolonisatie-poging ondernomen! — Toch bleven ook de Hollanders hier gevestigd, daar een bericht van vóór 1650 spreekt van een Hollandsche kolonie aan de Commewijne, door de Engelschen „colony of the *Flamands*" genoemd. Maar gelijk elke praehistorie van een nog niet geciviliseerde natie en een niet in cultuur gebracht gebied is ook de Surinaamsche „voorgeschiedenis" gedurende meer dan anderhalve eeuw (± 1500 [1])— ± 1650) vol leemten en hiaten, verwarring en gebrek aan overeenstemming in de meestal tegenstrijdige berichten bij verschillende schrijvers, dat het zeer moeilijk valt, de details zoowel chronologisch als causaal te ordenen.

Eerst na 1650 komt er meer lijn en teekening in dien chaos, als Suriname onder leiding van Lord Willoughby, Earl of Parham, langzamerhand een meer geordende landbouwkolonie wordt, waarin vooral het Joodsche element een rol van beteekenis speelde. Nu werd de suikercultuur voor het eerst met ijver aangepakt, waartoe de in 1666 over Cayenne ingekomen en uit Brazilië verdreven Joden, bekend met de cultures in de tropen, krachtig meewerkten. Zij zouden eerst onder Engelsche en spoedig onder Nederlandsche leiding als deskundige planters, actieve kooplui en rentetrekkende geldschieters den grondslag leggen voor de bloeiende Joodsche kolonie in Suriname, eerst in de „Joode Savane" bij en naderhand in Paramaribo zelf, onder de burgers van Suriname als de notabelen uitkomen en ook cultureel in meer dan één opzicht den toon aangeven.

In 1667 greep er zoowel in het bezit als in het bestuur een groote verandering plaats, toen het den Zeeuwschen admiraal Abraham Krijnssen gelukte met zijn eskader de bezitting aan Lord Willoughby te ontweldigen en de kolonie Suriname voor zijn gewest te veroveren, Suriname tot *Zeeuwsch gebied* te maken en de vruchten dezer verovering een aantal jaren in hoofdzaak te bestemmen voor zijn gewestgenooten. Inderdaad moet op dit gewestelijk karakter van Krijnssen's veroveringsdaad en inbezitneming wel even de aandacht gevestigd worden, want daardoor begrijpt men te beter, aan welke motieven en argumenten de Zeeuwsche Staten gedurende de periode 1667—'82 hun eigendomsrecht op de kolonie ontleenden en daarmee de Souvereiniteitskwestie stelden in tegenspraak met de meening der Staten-Generaal en de Gedeputeerden uit de andere Nederlandsche gewesten. Niet op het nationaal doch op het provinciaal belang werd bij deze inbezitneming het meest gelet, in dit geval kon men zonder overdrijving van gewestelijke kolonisatie spreken!

[1]) Het succes van Columbus' *derden* tocht naar Amerika (1498—1500) was de ontdekking van Trinidad en het betreden van het vaste land van Amerika.

Den 30sten December van het jaar 1666 was de luitenant-admiraal van Zeeland, Abraham Krijnssen [1]) namelijk uitgevaren als commandeur van zeven schepen, waaronder het vlaggeschip „Zelandia", bemand met 700 koppen, waarvan 225 soldaten te land waren onder commando van Philip Julius Lichtenbergh en Maurice de Rame, om via de Marokkaansche havens en de Canarische eilanden reeds den 26sten Februari 1667 de Surinamerivier op te zeilen. Daar werd geankerd, de vlag geheschen en *voor de Staten van Zeeland* het land opgeëischt, wijl dit college hem opdracht tot het ondernemen van de raid had gegeven. William Byam voerde er toen met den titel van Gouverneur het bewind over een allegaartje van kolonisten, die vaak revolutionnair dachten en deden en daarom door den major Byam stevig onder den duim werden gehouden. De eenige sterkte der kolonie, naar den stichter dikwijls „Willoughby-land" genoemd, was het houten Willoughby-fort in de onmiddellijke nabijheid van het dorp — later hoofdstad — Paramaribo.

Toen Byam echter weigerde de sterkte over te geven, opende Krijnssen het gevecht met een beschieting vanaf zijn eskader en een bestorming der wallen aan de landzijde, waardoor de strijd binnen een etmaal was beslist. Byam werd gedwongen te capituleeren, kreeg op krijgseer vrijen aftocht tegen bepaalde voorwaarden, zoodat Krijnssen er nu heer en meester was. Het fortje kreeg den naam van „Zelandia", en de prinsevlag werd er geheschen, terwijl de bezetting onder kapitein Maurice de Rame uit 125 man met 15 stukken geschut zou bestaan. Daar de onderling immer met elkaar twistende kolonisten Byam niet wilden bijstaan, zag deze zich ook al spoedig genoodzaakt de rest der kolonie over te geven, hetgeen geschiedde bij tractaat van 6 Maart 1667. Daarvan is vooral artikel 2, inhoudende de eedsformule, een overtuigend bewijs van de koloniale politiek met geprononceerd gewestelijk karakter. Men oordeele zelf:

(Art. 2). „Dat geen ander eet van de Engelsche inwoonders sal gevordert werden als dese navolgende:

Ick A. B. in tegenwoordicheyt van Godt almachtich beloove en sweere van gront mijns harten, gehouw en getrouw te wesen aen de *Ed. Mo. heeren Staeten van Zeelandt*, hier in Suriname geduerende den tijt, dat ick mij selfs daer onder onthouden sal. Ende sal noch directelijck noch indirectelijck trach-

[1]) Ook gespeld als Crijnssen en Quirijnssen, in 1665 kapitein ter admiraliteit van Zeeland en in 1666 door de Staten van Zeeland aangewezen als vlootvoogd van een klein eskader, om een strooptocht te ondernemen naar West-Indië.

ten hetselve te wederstaen ofte te ondermijnen; ende sal mijn uytterste devoir assisteren ende vechten tegens alle haere vianden, die souden ondernemen hetselve te attaqueren ofte eenige schade te doen, maer in cas mijnen souverainen heere den Coninck van Engelandt, Milord Willoughby ofte eenige onderdanen vanden Coninck van Engelandt, Suriname quam te attacqueren, in soodanigen geval sweer ick, dat ick mij selfs sal gerust houden en noch directelijck noch indirectelijck haer sal assisteren ende indien de gouverneur wil, mij selfs onder sijn handen gevangen geven".

Hetzelfde gold ook ten aanzien van de directe voordeelen der verovering van Suriname:

(Art. 14). Dat de inwoonders sullen opbrengen voor de *Ed. Mog. heeren Staeten van Zeelandt*, hondert duysent pont suycker om met ons te nemen.

Eveneens moesten alleen de Zeeuwsche Staten en niet de Algemeene Staten 's lands hun goedkeuring aan dit verdrag schenken, gelijk het nadien ook door dit college is geratificeerd.

(Art. 21). Dat dese tegenwoordige handelinge bij *de Ed. Mo. heeren Staeten van Zeelandt* geconfirmeert worde, soo haest als het mogelijck is ende dat authentique copie daervan hier naer toe gesonden worde met alle expeditie tot meerder securiteyt ende verseke-ringe van de inwoonders van deze colonie ende deselve authentycque copie aen haer gelevert worde.

Ook in economisch opzicht behielden de Zeeuwsche Staten de regeling der bedrijven in de kolonie aan zich, evenals zij in hoogste instantie zich de beslissing voorbehielden in andere kwesties, waarvan de bij dit verdrag behoorende additioneele artikelen, (vastgesteld tusschen Maurice de Rame en Byam), het bewijs leveren:

(Art. 4). That all persons now liveing on the confiscated estates and by virtue of any articles made with their employers, shall have the profession thereof, accordingly they paying for it to *the Lords the States of Zealand*, what they were bound to doe to their employers during the time of their agreement and afterwards surrender up the possession there of unto whome they shall appointe.

(Art. 6). That the proportion of negroes detayned in the fort, which we averre to be contrary to the articles and they avouch the contrary, be left to the decision of *the States of Zealand* [1])".

Nadat als gevolg van de maatregelen van Krijnssen de kolonie was ontruimd door de Engelschen en kolonisten van andere naties, die zich niet wenschten te stellen onder 't niewe, door den Zeeuwschen veroveraar ingestelde bestuur, zocht Krijnssen verbinding te krijgen met de andere West-Indische koloniën, waar gewestgenooten en andere Nederlanders als voortrekkers en volksplanters gevestigd waren. Dat de Zeeuwen onder hen wel een eerste plaats innamen, blijkt uit het feit, dat Berbice, Essequebo en westelijk Demerary reeds in de eerste helft der 16de eeuw bijna uitsluitend door Zeeuwen waren geëxploreerd en in cultuur gebracht. Het is nog te weinig bekend, dat het Zeeuwen waren, die in den tijd, dat Houtman en De Keyzer den eersten tocht naar Oost-Indië zoo roemrijk volbrachten, den steven naar het Westen richtten en zich aan de oevers van Guiana's grootste rivier, de Essequebo, neerzetten, doch korten tijd later vandaar werden verdreven door de overmachtige Engelschen (1596). Eerst werd door Joost van der Hooge het werk zijner landgenooten aan genoemde rivier voortgezet, terwijl in 1628 de Vlissinger koopman Van Pere eenige schepen naar Berbice zond, om daar met de inboorlingen handel te drijven. Plantages werden aangelegd, en de overzeesche handel met het huis Van Pere nam snel toe, zoodat het geslacht van dien naam geleidelijk weg in het bezit van een groot aantal in cultuur gebrachte gronden kwam, hetgeen de eerste West-Indische Compagnie in strijd achtte met haar rechten krachtens het octrooi van 1621. Het daaruit ontstane geschil werd na jarenlange strubbelingen beëindigd in dier voege, dat Abraham

[1]) Deze stukken, het verdrag betreffende, dat tusschen Abraham Krijnssen en William Byam werd gesloten na de overdracht van Suriname aan de Staten van Zeeland, werden met andere documenten, o.a. een interessant relaas (vertaald) van Major John Scott over genoemde kolonie gedurende de Engelsche periode (1650—'67), opgenomen in een hs. in folio, getiteld „Register van de instructies, resolutiën, acten en munimenten, raeckende de expeditie naar de provintie en colonie Serenamie ghelegen aen de vaste cust van Guyana, mitsgaders naer andere coloniën, eylanden en quartieren van America", berustende in het Rijksarchiefdepôt Zeeland te Middelburg. Van dit hs. werd tot desverre alleen nog maar door den heer F. E. Baron Mulert voor diens belangrijke artikelen in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië een waardig gebruik gemaakt. Wij stellen ons voor eerlang op het bewuste relaas van Major John Scott in *De Indische Gids* terug te komen. Van het interessante handschrift kan nog een vruchtbaar gebruik worden gemaakt, daar het grootendeels onuitgegeven is. Zie Encyclopaedie N. W.-I. i.v. Byam.

van Pere sedert 1678 de bebouwde gronden van Berbice in leen kreeg en voor elke scheepslading, die vandaar uitging naar de Zeeuwsche of andere havens, een recognitie van *f* 300 aan de Compagnie betaalde.

Eveneens kunnen we van soortgelijke kolonisatie-pogingen der Zeeuwen in Essequebo en Demerary spreken, waar de namen Nieuw-Zeeland en Nieuw-Middelburg aan de Paumeron evenals Fort Zelandiae aan het aestuarium der Essequebo en Stabrouck in westelijk Demerary nog de duidelijkste sporen dragen van der Zeeuwen moed, durf en onderneming in deze streken. Dat gold niet het minst van den dapperen bevelhebber van Berbice, den Zeeuw Matthijs Bergenaer, die het in 1666 door de Engelschen veroverde Essequebo het daarop volgende jaar weer aan Zeeland bracht, even voordat zijn gewestgenoot Krijnssen deze provincie verrijkte met het aangrenzende Suriname. Zoo leek het wel, of in het land van Guiana niet de Vereenigde Republiek der Nederlanden, de West-Indische Compagnie of Holland de kolonisatie aan het algemeene belang dienstbaar wist te maken, doch dat alleen Zeeland en zijn ondernemende bevolking daarvan de kunst verstonden. Jammer genoeg bleken zij later sterker in het veroveren dan in het veroverde land tot ontwikkeling te brengen!

Het was dan ook met den dapperen commandeur Matthijs Bergenaer, dat Krijnssen verbinding trachtte te krijgen en tevens hulp van hem te vragen tot afweer van nieuwe vijanden, Engelschen zoowel als inboorlingen. Kapitein Ceuvelaer vertrok daartoe met zijn schip naar Berbice, waar Bergenaer resideerde, Salomon le Sage en Roys zeilden met hetzelfde doel naar Essequebo en Paumeron. Intusschen stelde Krijnssen een voorloopig bestuur aan alsmede beheerders op de geconfisqueerde plantages der Engelschen, benoemde eenige ambtenaren voor den inwendigen dienst en een Raad van Justitie, voorzag al deze „geemployeerden" van de noodige instructies en belastte zijn alter ego Lichtenbergh met het algemeene opperbestuur over de pas gestichte Zeeuwsche kolonie, waarna de luitenant-admiraal met eenige zijner schepen Suriname verliet met bestemming naar Berbice, Tabago, Martinique en de Bovenwindsche eilanden, om de reeks zijner veroveringen voort te zetten en tevens den Staten zijner provincie rapport uit te brengen over wat hij ingevolge zijn instructies op het vasteland in Zuid-Amerika reeds had bereikt ten dienste van zijn gewest. 19 Mei 1667 verzond Krijnssen met den snauw Paragon d'Alette dit voorloopig rapport, welke bodem 26 Juli d.v. in de haven van La Rochelle binnenliep, waar Pieter de Huybert als gevolmachtigde ter vredesonderhandeling te Breda de stukken overnam, die echter jammer genoeg verloren

zijn geraakt, althans tot dusverre nimmer zijn teruggevonden. Het gevecht, dat Krijnssen met zijn mannen in samenwerking met de Franschen den Engelschen onder Sir John Berry ter hoogte van het eiland Nevis nog leverde, bleef onbeslist door de laksche houding der Franschen, maar een onderneming van de Zeeuwen alleen in den mond der Jamesrivier tegen denzelfden vijand gelukte des te beter en nu vervolgde de vlootvoogd in verband met de ontwikkeling der toestanden in Suriname zijn weg naar het vaderland, om nieuwe instructies te halen, waar hij 24 Augustus 1667 aankwam. De Staten van Zeeland waardeerden zijn praestaties zeer, huldigden zijn verdiensten in een zitting van 22 September en schonken hem en Lichtenbergh den gouden keten met draagmedaille, welke laatste ook vereerd werd aan de kapiteins der schepen van het Zeeuwsche eskader. Het gewest Zeeland achtte zich mede door deze erkentelijkheid bezitter van de nieuwe kolonie Suriname.

Ondertusschen was bij den Vrede van Breda, die een einde maakte aan den Tweeden Engelschen Oorlog (31 Juli 1667), door Engeland toegestemd in de opvatting der Staten van het „uti possidetis", waardoor de Republiek met betrekking tot de buitgemaakte en haar afgenomen koloniën Cabo-Corso en Nieuw-Amsterdam verloor, maar Poeloe Run, het eenige Engelsch bezit in den Oost-Indischen archipel, alsmede Suriname in de West, beide tijdens den oorlog door de onzen genomen, behield. Echter waren zoowel Suriname (in October) als Cayenne door een Engelsche vloot onder John Harman veroverd, waardoor de luit.-gen. Henry Willoughby te Paramaribo de plaats zijns vaders weer had ingenomen, terwijl Bannister als Engelsch Gouverneur van Suriname was opgetreden en dit ook wenschte te blijven, toen een nieuwe vloot vanwege de Zeeuwsche Staten naar de kolonie gezonden, hier in November aankwam en toepassing eischte van de desbetreffende bepalingen van den Bredaschen Vrede. De slechte verstandhouding en onderlinge ruzies tusschen de kapiteins der Hollandsche vloot maakten de zaak voor Zeeland niet beter, totdat de Staten van Zeeland, hiervan op de hoogte gesteld, doortastende maatregelen namen en in de eerste plaats verzochten, om opdracht vanwege den Engelschen koning te verleenen tot naleving van het derde punt van genoemd Vredestractaat, luidende, dat „alle de Landen, Eilanden, Steden, Forten, Plaatzen en Coloniën, zo veel als ieder, geduurende deezen Oorlog van zyne tegenpartye heeft afgenoomen, en zo hy dezelven, op den 10den May laatstleeden, geoccupeerd had, met volkomen recht van hooge heerschappy, eigendom en bezittinge zal behouden". En, zoo betoogden zij verder, de kolonie Suriname, als

zijnde vóór dien tijd veroverd, moest aldus als eigendom weer ter beschikking van den vorigen staat gesteld worden, wijl artikel 6 van denzelfden Vrede eveneens bepaalde, dat „by aldien de een of andere party na den 10den May oude styl of na de vastgestelde Vrede, of na de ondertekening der Tractaaten van deeze Confederatie, de andere party kwam af te neemen en te occupeeren eenige Landen, Eilanden, Steden, Forten, Colonien of andere Plaatzen, zo zullen dezelven alle ter goeder trouw in dezelve staat werden hersteld, in dewelke zy ter dier tyd zouden mogen werden bevonden; zo wanneer de voltrekking der Vrede in dezelve Contryen zal zijn bekend gemaakt".

Feitelijk zou deze laatste bepaling dus ook zóó kunnen worden uitgelegd, wat den eigendom van Suriname betrof, dat de Engelschen, die onder Harman de kolonie weer hadden veroverd, voordat de Zeeuwsche vloot onder Van Houtte, Du Bois, Willem Hendricksz en Cabel daar was aangekomen, ingevolge de toepassing van het uti possidetis zich de rechtmatige bezitters van het veroverd gebied konden noemen. Doch Engelands koning, Karel II, besliste ten gunste der Zeeuwen, vooral nadat de Staten Abraham Krijnssen voor de tweede maal naar Suriname hadden afgevaardigd (Januari 1668), om daar voorloopig het gouverneurschap op zich te nemen. 25 April arriveerde hij met de kapiteins Ceuvelaer en Roys ter bestemder plaatse en 1 Mei d.v. woei de Prinsevlag opnieuw vanaf het fort Zelandia. De Engelsche gouverneur Bannister werd als gevangene naar Vlissingen gezonden, doch daar spoedig op verzoek van den Engelschen gezant Temple vrijgelaten, Willoughby moest op bevel van den Engelschen koning Suriname verlaten en zoo was Suriname weer Nederlandsch gebied of, nog juister, een Zeeuwsche bezitting. Lichtenbergh nam vervolgens van Krijnssen in den loop van 1668 het opperbestuur over de kolonie over, welke aanstelling in November door de Staten-Generaal werd goedgekeurd, zoodat hij 16 Februari 1669 in handen van Krijnssen als gouverneur ad interim en gevolmachtigde namens de Staten van Zeeland den vereischten eed kon afleggen. Tot Januari 1671 bleef hij in functie, om toen opgevolgd te worden door Pieter Versterre (ook Van der Sterre en Verstege genoemd), die 22 Maart 1677 te Paramaribo overleed. Pierre du Moulin, secretaris van den Prins van Oranje en Abel Thisso, Raad van Politie in Suriname, zijn daarna achtereenvolgens tot het gouverneurschap van Suriname benoemd, doch de eerste overleed reeds vóór zijn vertrek en de tweede heeft slechts ad interim zijn bediening gedurende enkele maanden van het jaar 1677 waargenomen, waarna nog de volgende personen in dit ambt zijn bevestigd geworden, zoolang

Zeeland de kolonie Suriname in bezit heeft gehad: Tobias Adriaenssen, kapitein van een compagnie en „commandeur der provincie Suriname", 22 Dec. 1677—15 Maart 1678; Abel Thisso a.i. 15 Maart 1678—Dec. 1678, Johannes Heinsius, Oud-Secretaris van den Raad van Justitie in Brazilië (1653), die het eerst zijn aanstelling bekwam van de Algemeene Staten bij resolutie van 9 Sept. 1678 en zijn ambt waarnam van Dec. 1678—April 1680, toen hij te Paramaribo overleed. Hij werd opgevolgd door den commandeur Everard van Hemert a.i. van April tot September 1680, commandeur Laurens Verboom a.i. van September 1680—28 November 1683, toen Suriname al in eigendom was overgegaan aan de „Geoctroyeerde Societeit van Suriname" en met zijn nieuwen Gouverneur Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk een tijdperk van bloei tegemoet ging.

Intusschen was vooral de provincie Holland er slecht over te spreken, dat een gewest als Zeeland op z'n eentje ging koloniseeren en Suriname *zijn* „provincie" ging noemen. Dat was de vorming van een staat in een staat. Zich het dominium utile aan te matigen om het feit, dat een zijner dappere inwoners toevallig een nederzetting had buitgemaakt, gelijk Zeeland ten opzichte van Suriname had gedaan, achtten de Hollandsche Staten onredelijk. Zij stelden daar tegenover, dat deze volksplanting moest worden aangemerkt als bezit der Generaliteit en niet van Zeeland alleen, dat allen ingezetenen dezer natie het recht moest worden toegekend, om op Suriname handel te drijven, er zich neder te zetten of op andere wijze er voordeel van te trekken, wijl de kolonie was veroverd met schepen, die uitgerust waren uit de buitengewone onderstandsgelden der verschillende gewesten, bemand met krijgsvolk der Generaliteit, dat slechts voor een klein deel door Zeeland werd bezoldigd, waarom de admiraliteiten van Holland en Westvriesland aan de Staten-Generaal verzochten het daarheen te willen leiden, dat alle ingezetenen van de Nederlanden onbelemmerd op Suriname zouden mogen varen, handelen of er een ander emplooi te beginnen. De toenmalige eigenaars handhaafden echter hun pretenties en rechten op grond van de volgende argumentatie, een en ander blijkende uit de resoluties der Staten-Generaal d.d. 4 Februari 1669 en 31 Januari 1670.

„De Gecommitteerden van Zeeland, om allen argwaan welken de andere Provincien zouden kunnen opvatten wegens de Veroovering van Suriname te verbannen, droegen voor, die Colonie aan hun Hoog Mogende af te staan, mids dezelve nu nogte namaals niet te mogen over geven aan de West-Indische Compagnie, wyl die geen gegrond recht of eenige verdiensten ter waereld had om dezelve te kunnen eischen en niet in staat was om iets tot

welstand van dezelve te kunnen bijbrengen, ja zelfs niet magtig noch geneegen te zijn om haare Bezittingen aldaar zodaanig te bevoordeelen als wel te wenschen waer". Voor die overdracht was echter noodig, dat de Staten-Generaal waarborgen stelden voor voldoende versterking om de planters en andere kolonisten te beveiligen tegen onverhoedsche aanvallen van Boschnegers, Indianen en andere inboorligen, van Engelschen of Franschen, door een sterke vesting te bouwen in of bij Paramaribo. Ook was Zeeland bereid, alle andere gewesten vergunning te verleenen voor de vaart naar en den handel op Suriname, mits zij zich garant stelden voor teruggave der kosten, gevallen op de tochten van Abraham Krijnssen met de interessen daarvan. Indien daarvoor een regeling getroffen kon worden, hadden de Staten van Zeeland er geen bezwaar tegen, dat de kolonie geregeerd werd in naam der Hoogmogende Heeren Staten-Generaal, die dan ook verplicht waren de noodige militie voor de verschillende posten en frontieren aldaar aan te werven of uit het moederland te detacheeren, de tractementen der landsdienaren in de kolonie te bezorgen, „een of twee Predikanten met zo veel Voorzangers" aan te stellen, wegen en andere groote werken aan te leggen en te bevorderen, het doen patrouilleeren langs de „Wilde Kust" met een paar goed uitgeruste en voldoende bemande vaartuigen, om zeerooverij en overvallen te weren en de kolonisten, soldaten en matrozen van levensmiddelen en oorlogsbehoeften te voorzien. Ja, in één woord, zij moesten zorgen voor „al het geene, dat tot voortzettinge en aankweeking van Plantagiën en Handel in Suriname noodwendig werd vereischt; bysonderlyk ook, den toevoer en verdeeling van Slaaven, tot welken einde hun Hoog Mogende verlof zouden verleenen om jaarlijks vijf of zes honderd slaaven te mogen haalen, daar die best te bekomen zijn, om van daar in Suriname, en nergens anders te werden vervoerd". Al deze uitgaven en lasten zouden gevonden kunnen worden uit een lastgeld, te heffen op de schepen, die naar Suriname gingen en vandaar uitvoeren, hoofdgelden en andere impositiën ten laste der kolonisten en zoo noodig meerdere belastingen naar draagkracht.

Werd echter aan deze voorwaarden niet voldaan, dan hadden de andere provinciën Zeeland niets te verwijten van aanmatiging of wat dies meer zij; immers zijn vlootvoogd Krijnssen had de kolonie veroverd, na bekomen opdracht van de Zeeuwsche Staten tot een raid in de West-Indische wateren en op kosten van Zeeland waren tot dusverre alle uitgaven in 't belang van Suriname en de planters aldaar gedaan. De Staten-Generaal brachten daartegen wel in, dat de verovering an sich op kosten der Gene-

raliteit was geschied, maar namen er toch genoegen mee, dat de Zeeuwen onder hun oppergezag de kolonie bleven besturen, de Gouverneurs benoemden en alle andere rechten met betrekking tot de instandhouding der kolonie zouden uitoefenen. Alleen Holland bleef zich voortdurend verzetten tegen dit Zeeuwsche monopolie, dat zijn Staten als particularistisch en als strijdig met het gemeene belang der natie verwierpen en daarom eischten, dat het allen ingezetenen der Vereenigde Gewesten vrij zou staan op Suriname handel te drijven of zich aldaar neer te zetten, tenzij aan een nieuwe West-Indische Compagnie een monopolie en octrooi in dien geest werden verleend.

Want van de oude W.-I. Compagnie was niets meer te verwachten. Hoewel haar octrooi den 4 Juli 1647 ondanks het protest van Friesland voor vijf en twintig jaar was verlengd, verkeerde zij omstreeks 1650 al in zulk een treurigen en desolaten staat, dat haar aandeelen tot 30% waren gedaald en geldgebrek haar belette om in de koloniën haar prestige te handhaven. Een lid van het Gerechtshof op het Recief van Pernambuca klaagde omstreeks dien tijd: „Mijn vrouw en kinder hebben tot meermaels deerlick geschreijt en gecreten by gebreck". Als zoo de hoogste autoriteiten werden verzorgd, hoe treurig moest dan wel het lot van het gemeene volk in de koloniën dezer Compagnie zijn! Alom in den lande protesteerde men in pamfletten en „schuytpraetjens" tegen de kostbare inrichting, het slechte beheer, de vele misbruiken der Compagnie, waarvan de zeeroovеrijen de ergste waren, die ondernomen werden, „tot contentement en profijt van eenige particuliere wraeckgierige, bloetdorstige en eygen baetsoeckende menschen? en insonderheyt om daer door de *Seeusche Roverye op Zee* en Bewinthebbers steelsucht hier te Lande te voeden?" [1]) Anderen erkenden wel de verdiensten dezer Compagnie ten nutte van het land en als gevolg daarvan de uitbreiding van den handel zijner natie, doch achtten hulp der Staten-Generaal dringend noodig en daarmee ook een betere contrôle op de handelingen der Bewindhebbers, vooral toen onze macht en invloed in Brazilië zienderoogen taanden en ten slotte geheel verdwenen. Brazilië ging verloren, de schuldeischers wilden al in 1655 beslag leggen op de goederen der W.-I. Compagnie en in 1667 werd ernstig aan liquidatie gedacht, door de bezittingen en het octrooi der vennootschap aan de meestbiedende te verkoopen en daarvan de schulden te betalen. Voor een wijle sprongen de Staten nog bij met een subsidie

[1]) „Haerlems Schuytpraetjen op 't redres van de West-Indische Compagnie", een pamflet uit het jaar 1649.

of met voorschotten, terwijl het in 1669 met Portugal gesloten tractaat in verband met den zouthandel op West-Indië een tijdelijken opbloei veroorzaakte, die het liquidatie-proces nog eenigen tijd uitstelde. Doch in 1674 was de toestand al weer zoo hopeloos, dat de Staten er toe overgingen de Compagnie op te heffen. Onder deze omstandigheden was het begrijpelijk, dat Zeeland het toekomstig lot van het veroverde Suriname niet wenschte te verbinden aan dat der W.-I. Compagnie.

Nog liet men echter de idee van een gemonopoliseerde Compagnie voor de vracht- en kaapvaart op Amerika niet los en zoo werd opnieuw een West-Indische Compagnie opgericht, die eerlang *wel* de belangen van Suriname zou krijgen te bevorderen, althans ten deele. Ingevolge het haar thans verleende octrooi werd niet alleen haar opperbestuur beperkt tot een Kamer van X, d.w.z. 10 Bewindhebbers in plaats van als voorheen XIX, maar ook de contrôle verscherpt, de emissies werden nauwkeuriger omschreven en het handelsgebied was nu beperkt tot de westkust van Afrika, een paar plaatsen op de kust van Guiana, t.w. „de Plaetsen van Isekebe ende Bauwmerona, aen het vaste Landt van America gelegen", de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire [1]).

(Slot volgt).

---

[1]) De aanhef van het nieuwe octrooi dezer tweede West-Indische Compagnie wijst er op, dat Hunne Hoogmogenden zich overtuigd hielden van de levensvatbaarheid der vennootschap: „De Staten Generaal..... doen te weten: Dat Wy by experientie bevonden hebbende, dat den welstandt van dese Landen, door de Navigatie en Commercie van de goede Ingezetenen merckelijck werdt bevordert, mitsgaders oock dat de selve Navigatie en Commercie seer beswaerlijck op verre afgelegene Landen en districten kan werden voortgezet, beschermt en gemainteneert, buyten gemeene hulpe en onderlinge assistentie van verscheyde considerabele Ingezetenen, tot hoedanigen eynde te samen vereenight;..... Soo is 't, dat Wij in behoorlijcke achtinge genomen hebbende, dat sonder gemeene hulpe, assistentie en middelen van een generale Compagnie niet vrughbaerlijckst in de Quartieren hierna gedesigneert, gedreven, beschermt en gemaintineert en kan werden, mits de groote avonture van Zeeroverijen, Extorsien en andersints, die op soo groote en verre reysen zyn vallende." Dezen aanhef vindt men ook woordelijk terug in de opnieuw verleende octrooien van 1700 en 1730.

Een geregelde aanvulling van het Officierskorps van het Indische Leger eischt een kostelooze opleiding aan de K. M. A.

DOOR

H. BAKKER,
Luit.-Generaal O.I.L. b.d.

In de kennisgeving van den Minister van Defensie betreffende het aantal voor toelating als cadet tot de Kon. Mil. Academie opengestelde plaatsen, zooals die telken jare in de dagbladen verschijnt, wordt ditmaal „in het bijzonder onder de aandacht „gebracht, dat in overweging wordt genomen, aanvangende met „het studiejaar 1932—1933, wijziging te brengen in art. 33 van „het reglement voor de K.M.A. in dier voege, dat de algeheele „vrijstelling van de betaling der jaarlijksche bijdrage ter tege„moetkoming in de kosten van de K.M.A. voor den cadet bestemd „voor den dienst in Ned.-Indië, zal worden ingetrokken". [1])

Deze nuchtere mededeeling, die ongetwijfeld — althans voorloopig — een einde zal maken aan de sedert jaren bestaande kostelooze opleiding van de voor het Indische leger bestemde cadets, zal in menig gezin de zware zorgen in dezen malaise-tijd in niet geringe mate vermeerderen, menig huisvader, die hoopte op eenige verbetering van de geldelijke omstandigheden van zijn huishouding door kostelooze toelating tot de K.M.A. van den voor het eindexamen H.B.S. geslaagden zoon, hevig teleurstellen en van menig jongmensch de illusie om zonder geldelijke opoffering van de zijde zijner ouders een eervolle positie in de maatschappij te veroveren, wreed verstoren.

De kosten voor een opleiding aan de K.M.A., welke van de voor het Nederlandsche leger bestemde cadets gevorderd worden en, te beginnen met dit jaar, ook van de voor het Indische leger bestemde geëischt zullen worden, — n.l. 400 gulden 's jaars bij een

[1]) *Nieuwe Rott. Courant* van 12 April 1932, Ochtenblad B.

opleidingsduur van 3 jaren — zijn zeer zeker gering te noemen in vergelijking met de geldelijke offers, die anderen zich moeten getroosten om een met die van officier op één lijn te stellen positie te bereiken, doch die kosten zijn voor de meesten, behoorende tot de kringen, waaruit gewoonlijk het officierskorps van het Indische leger wordt gerecruteerd, reeds in gewone tijden te zwaar en zullen in deze abnormale tijden niet te betalen blijken.

Het is alleszins begrijpelijk, dat de Regeering thans, nu op alles bezuinigd moet worden om tot een kloppende begrooting te geraken, ook tracht de kosten van het militair onderwijs zooveel mogelijk te drukken, doch, zoo vragen wij ons af, kon een verlaging van het budget met een bedrag dat voor dit jaar, ten hoogste 34 × f 400 of f 13.600 [1]) zal bedragen, niet verkregen worden door een bezuiniging, welke in mindere mate dan de hier bedoelde de aanvulling van het officierskorps van het Indische leger in gevaar brengt?

Want dat het eischen van een bijdrage in de kosten van de K.M.A. van den voor het Indische leger op te leiden cadet den toeloop tot die onderwijsinrichting steeds in ongunstigen zin heeft beïnvloed, leert de geschiedenis, eveneens, dat die toeloop zich als met een tooverslag in gunstigen zin wijzigde zoodra de opleiding kosteloos werd. Is het aan te nemen, dat de betrokkenen thans op een andere wijze dan vroeger zullen reageeren op het opheffen van de kostelooze opleiding, m.a.w. bestaat er aanleiding om te vermoeden, dat de toeloop tot de K.M.A. thans de gevolgen van dezen maatregel niet zal ondervinden?

De wereld-malaise heeft thans — naar te hopen tijdelijk — voor de geslaagden in het eindexamen H.B.S. vrijwel *alle* wegen om binnen afzienbaren tijd een productieve positie te veroveren, afgesloten en daarom zou het mogelijk kunnen zijn, dat bij gebrek aan een anderen uitweg, zich dit jaar toch een voldoend aantal aspiranten voor de Indische opleiding aan de K.M.A. aanmeldt, men kan er echter zeker van zijn, dat zoodra voor de jongelieden, die de H.B.S. met succes hebben afgeloopen, zich een andere uitweg opent, de toeloop tot de niet-kostelooze Indische opleiding aan de K.M.A. op onrustbarende wijze zal afnemen en tot andere maatregelen zal dwingen.

De juistheid van deze bewering en van de boven dit artikel geplaatste stelling moge blijken uit het hieronder volgende geschiedkundig overzicht.

Aan de Kon. Mil. Academie, die ingevolge het besluit van Z.M. Koning Willem I van 29 Mei 1826 in 1828 werd opgericht, doch

[1]) Voor het cursusjaar 1932—1933 zijn 34 plaatsen voor den Indischen dienst opengesteld.

als gevolg van den Belgischen opstand van 1830 tot 1836 tijdelijk moest worden gesloten, werden sedert de heropening in laatstgenoemd jaar ook officieren voor den dienst „in de Overzeesche Bezittingen" opgeleid, voor welke opleiding door belanghebbenden een jaarlijksche bijdrage moest worden betaald.

Art. 2 van het Kon. Besluit van 10 Juni 1836 no. 104, welk besluit de heropening van genoemde militaire onderwijsinrichting regelde, luidde: „De jaarlijksche bijdragen blijven bepaald op „den voet in art. 5 en 6 van het reglement op de Mil. Akademie „voorgeschreven" (d.i.: voor een kadet van het wapen der Infanterie 450 gulden, voor een kadet van een der andere wapens of van den Waterstaat 600 gulden; geheele of gedeeltelijke vrijstelling van betaling kan in bepaalde gevallen worden verleend) „doch zullen de Kadetten voor de Infanterie en Kavallerie nog „daarenboven als eerste uitrusting betalen vijftig gulden én die „der overige Korpsen vijf en zeventig gulden, waarvoor zij alsdan „bij het verlaten der Akademie de hun aldaar verstrekte boeken „en teekengereedschappen in eigendom zullen behouden".

Evenwel werd nog vóór het eerste toelatingsexamen nà de heropening en wel bij Kon. besluit van 5 Juli 1836 no. 32 nader bepaald „dat voor die jongelieden, die voor de dienst in de Over„zeesche Bezittingen op de Mil. Akademie worden toegelaten, „slechts de helft der jaarlijksche bijdrage zal worden betaald, „zullende de andere helft der bedoelde som uit de koloniale „fondsen bestreden worden".

Het Kon. besluit van 15 Juli 1841 no. 131 behelsde de bepaling, „dat geen Kadet voor de koloniën wordt toegelaten, zoo niet „vooraf door de ouders of voogden borgtogt wordt gesteld voor „de terugbetaling der uit de Indische geldmiddelen ten behoeve „van zoodanige jongelingen te verstrekken sommen, wanneer zij „hunne bestemming om de eene of andere reden niet volgen, het „geval van overlijden uitgezonderd".

Derhalve moest voor de opleiding van een voor den Indischen dienst bestemden cadet, behalve een bedrag van 50 of 75 gulden voor eerste uitrusting, jaarlijks worden betaald 225 gulden indien hij voor de Infanterie en 300 gulden indien hij voor een der andere wapens werd opgeleid.

Hierin kwam in 1856 verandering. In 1855 n.l. was ter bevordering van den toeloop de gelegenheid opengesteld tot plaatsing van 4 adelborsten voor het vak van scheepsconstructie [1]), tegen een vrijstelling van twee derden of *f* 400 der gewone bijdrage,

[1]) In herinnering wordt gebracht, dat van 1850 tot 1857 de aspirant-officieren van de Marine ook aan de K.M.A. werden opgeleid, welke inrichting toen „Kon. Akademie voor de Zee- en Landmagt" heette.

zoodat zij, die geplaatst zouden worden, slechts *f* 200 's jaars voor hunne academische opleiding zouden hebben te betalen. Toen deze maatregel het gewenschte succes opleverde, werd ter voorziening in het nijpend gebrek aan officieren voor de Indische Artillerie, in 1856 bepaald, dat in dat jaar voor genoemd wapen 30 cadets *kosteloos* op de Academie konden worden geplaatst. Van die 30 kostelooze plaatsen werden er 26 ingenomen.

In het jaarboekje der Kon. Mil. Akademie werd vorenbedoelde maatregel toegejuicht, „dewijl wij daarin *het eenige „middel* zien, om in de groote behoefte aan officieren voor het „Indische leger te voorzien", terwijl „de ondervinding van vele „jaren reeds lang overtuigend had doen zien, dat op de *gewone „voorwaarden* de plaatsen, welke jaarlijks bij de Akademie open„gesteld worden en wier aantal zeer matig berekend was, niet „vervuld konden worden".

Met deze opmerkingen van deskundige zijde werd klaarblijkelijk rekening gehouden, want, ook in verband met den geringen toeloop van aspiranten voor de andere wapens in Indië, werd reeds in 1857 door den Minister van Koloniën het voornemen kenbaar gemaakt „om voorshands de kadets, bestemd voor de „dienst in de koloniën, geheel op kosten van het Departement „van Koloniën op de Akademie te doen opleiden", een voornemen, dat wel is waar eerst definitief tot uitvoering kwam bij het Reglement van 1871 (zie later), doch waarmede de in 1857 en 1862 opnieuw vastgestelde Reglementen reeds in zooverre rekening hielden, dat deze bepaalden: „De Kadetten voor den „dienst in de Koloniën bestemd, betalen, *wanneer zij niet geheel „kosteloos worden opgeleid,* in geen geval meer dan de helft der „bij het vorig artikel voor de verschillende wapens bepaalde „sommen. Het ontbrekende aan de volle bijdrage wordt uit de „Koloniale fondsen gekweten".

In hoeverre sedert 1857, toen dus de gelegenheid tot algeheele kostelooze opleiding werd geschapen, de Minister van Oorlog vrijstelling van het betalen der bijlage heeft verleend, kon niet worden nagegaan, wel echter kan het doelmatige van dezen maatregel blijken uit de aantallen voor opleiding voor den Indischen dienst in 1857 en volgende jaren tot de Kon. Mil. Academie toegelaten cadets, welke aantallen zeer gunstig afsteken tegen die der vorige jaren [1]).

De bij beschikking van den Minister van Oorlog van 29 December 1866 ingestelde Staatscommissie om „de verande-

---

[1]) Deze aantallen, ontleend aan de tabellen voorkomende op de blz. 886 en 887 van het Octobernummer 1928 van *De Indische Gids*, volgen hierna.

„ringen te overwegen, naar haar oordeel in de organisatie en „reglementen der Kon. Mil. Academie aan te brengen", liet in haar verslag de jaarlijksche bijdrage ongewijzigd (te weten 450 gulden voor een cadet der Infanterie h.t.l., 600 gulden voor een cadet van een der andere wapens h.t.l. en voor een voor Indië bestemd cadet de helft der genoemde bedragen). Een geheel kostelooze opleiding voor de Indische cadets achtte de commissie ongewenscht, „wijl daardoor het zedelijk gehalte in het algemeen „is achteruitgegaan".

Door deze uitspraak werd de minder goede naam, welke destijds de Academie en het cadettenkorps hadden, althans gedeeltelijk gesteld op rekening van de voor den dienst in Indië bestemde cadets, welke sedert 1857 kosteloos werden opgeleid. Wanneer men evenwel weet, dat in talrijke geschriften uit dien tijd die minder gunstige naam toegeschreven werd aan de in die jaren onder de cadetten voorgekomen ongeregeldheden in verband met of tengevolge van het optreden van de autoriteiten tegen het z.g. „baren", d.i. het ontgroenen van nieuwelingen en van „het nog „steeds gevolgde systeem van opsluiting en bewaking der cadet„ten, hetwelk niet meer paste in het kader van den tijd"[1]), dan mag aan vorenbedoelde uitspraak, welke bovendien niet nader werd toegelicht, geen waarde worden toegekend.

Zulks werd klaarblijkelijk door den toenmaligen Minister van Oorlog ook niet gedaan, want in de „Wet van den 17den July „1869 tot regeling van het onderwijs bij de Kon. Mil. Akademie", opgenomen in Staatsblad no. 141,[2]) — het resultaat van de voorstellen der Staatscommissie — werd als tegemoetkoming in de kosten van de Academie, voor iederen cadet — onverschillig voor welk wapen hij werd opgeleid — een jaarlijksche bijdrage van 600 gulden geëischt, waarbij echter werd bepaald, dat geheele of gedeeltelijke vrijstelling hiervan kon worden verleend naar nader vast te stellen regelen, welke bepaling de strekking had om het mogelijk te maken de voor Indië bestemde cadetten geheel kosteloos tot de Academie toe te laten. In de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer had de Minister terzake medegedeeld, dat de ervaring had geleerd, dat, wilde men van de Kon. Mil. Academie ook officieren voor het Indische leger verkrijgen, men nagenoeg geen bijdrage moest vorderen.

De sedert de oprichting der Academie van de cadets gevorderde gelden voor eerste uitrusting (boven besproken) kwamen door de Wet van 1869 te vervallen.

---

[1]) Verslag van de Staatscommissie van 1913, blz. 12.

[2]) Dit was de eerste maal dat deze materie bij *wet* werd geregeld.

Overeenkomstig het voorstel van de Staatscommissie werd in 1867 geen toelatingsexamen afgenomen, terwijl in de jaren 1868, 1869 en 1870 dit examen plaats vond volgens bijzondere telkenmale in de Staatscourant opgenomen regelingen, welke wederom braken met het beginsel van kostelooze opleiding voor Indië. Die regelingen toch bepaalden o.m.: „De Kadetten, die in dit „jaar voor de dienst in Oost- en West-Indië worden aangenomen, „zullen de helft der voor de dienst hier te lande vastgestelde bij-„drage betalen".

Deze maatregel oefende onmiddellijk invloed uit op het aantal aspiranten voor den Indischen dienst en wel een zeer ongunstigen, doordien in de jaren 1868, 1869 en 1870 respectievelijk slechts 13, 9 en geen cadetten voor dien dienst konden worden aangenomen, terwijl die aantallen voor de jaren 1857 tot en met 1866 hadden bedragen: 28, 26, 29, 37, 29, 37, 36, 27. 33 en 35.

Gelukkig werd deze rem tegen voldoenden toeloop van aspiranten voor het Indische leger opgeheven doordien het nieuwe Reglement voor de K.M.A., dat ter uitvoering van de Wet van 1869 bij Kon. besluit van 9 December 1871 no. 18 werd vastgesteld, in artikel 7 bepaalde:

„Aan de Kadetten voor de dienst in de Koloniën en Bezittingen „van het Rijk in andere werelddeelen bestemd, wordt geheele „vrijstelling verleend van de in de 1ste alinea van art. 13 der Wet „bepaalde bijdrage"

en in artikel 8:

„De aspiranten voor de dienst in de Koloniën en Bezittingen „van het Rijk in andere werelddeelen, worden niet eerder tot „Kadet benoemd, dan nadat de ouders of voogden zich bij borg-„togt hebben verbonden om de sommen, waarvoor volgens artikel „7 vrijstelling is verleend, terug te betalen, ingeval zij hunne be-„stemming niet volgen".

Dat deze maatregel niet het verwachte resultaat had n.l., dat zich meer jongelieden voor de Indische opleiding aanmeldden, moet geschreven worden op rekening van het nieuwe stelsel (aansluiting van het middelbaar onderwijs; tweejarige opleiding) [1]), reden waarom de Minister van Oorlog reeds in 1874 een wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 1869 indiende, in dien zin, dat de opleiding weer zou worden teruggebracht op den voet als vóór 1867 (vierjarige opleiding).

Dit wetsontwerp werd niet tot wet verheven, evenmin als twee

---

[1]) In de jaren 1872, 1873 en 1874 waren aan de K.M.A. (h.t.l. en Indië) resp. 101, 96 en 148 plaatsen opengesteld, waarvan resp. 18, 18 en 28 werden vervuld, hieronder resp. 3, 10 en 11 voor Indië.

andere, welke daarop volgden; zulks was wel het geval met een vierde, dat leidde tot de Wet van 20 Mei 1877. Deze wet stelde de bijdrage in de studiekosten op *f* 300.— instede van op *f* 600.— per jaar en bepaalde voorts, dat voor de cadettten, bestemd voor het Indische leger geen bijdrage zou worden betaald (vierjarige opleiding).

Onder de vierjarige regeling nam de toeloop — ook voor de opleiding h.t.l. — op merkwaardige wijze toe, waaraan de verlaging van de jaarlijksche bijdrage voor den cadet h.t.l. van *f* 600 tot *f* 300 wel niet vreemd zal zijn geweest. Terwijl van 1872 t/m 1876 (tweejarige cursus) voor de gemiddeld per jaar opengestelde 125 plaatsen zich gemiddeld 40 aspiranten aanboden, waren die getallen voor het tijdvak 1887 t/m 1891 (vierjarige cursus) onderscheidelijk 85 en 244. In laatstbedoelde jaren werden resp. 40, 46, 37, 36 en 33 cadets tot de Indische opleiding toegelaten.

De Wet van 30 Mei 1877 werd vervangen door de „Wet van „21 Juli 1890 tot regeling van het militair onderwijs bij de Land„macht, voorzoover daarbij de opleiding voor den officiersrang „en de hoogere vorming van den officier zijn betrokken" (Staatsbl. no. 126), welke, voor wat de K.M.A. betreft, in 1895 in werking trad. Zij hervormde die onderwijsinrichting in een zuiver militaire vakschool met een driejarigen cursus, welke toegankelijk was rechtstreeks uit de burgermaatschappij en langs een Cadettenschool, welke in 1893 te Alkmaar werd opgericht [1]). Het toelatingsexamen voor K.M.A. en C.S. kon ook in Indië worden afgelegd.

Art. 10 der Wet luidde:

„Tot tegemoetkoming in de kosten van de Cadettenschool en „van de Koninklijke Militaire Academie wordt jaarlijks voor „iederen leerling eene door ons vast te stellen som — het bedrag „van vier honderd gulden niet te boven gaande — bijgedragen, „welke in 's Rijks kas wordt gestort. Van het betalen dier bij„dragen kan door ons geheele of gedeeltelijke vrijstelling worden „verleend, volgens bij Reglement vast te stellen regelen". In aansluiting hierop werd in het Reglement voor de C.S. zoowel als in dat van de K.M.A. bepaald:

„Van het betalen der bijdrage, bedoeld bij artikel 10 der Wet, „wordt met inachtneming..... enz., verleend:
„*a.* geheele vrijstelling ten behoeve van:
„1*e.* den cadet, bestemd voor den dienst in Nederlandsch-Indië,
„2*e.* ..... enz."

---

[1]) Werd in 1924 wederom opgeheven.

Alhoewel de regeling van de Wet van 1890 op onvoldoende wijze voorzag in de behoefte aan officieren van het leger h.t.l. [1]), bleef, dank zij de kostelooze opleiding, voor de Indische opleiding geen plaats onbezet. Een in 1905 ingediend wetsontwerp tot wijziging en aanvulling der Wet bereikte het staatsblad niet doch werd in 1908 vervangen door een ander, dat in 1910 tot Wet werd verheven (Wet van 23 Mei 1910, Staatsbl. no. 138), welke 1 Januari 1911 in werking trad, de bepalingen omtrent te betalen bijdrage ongewijzigd liet, doch de toeloop tot de opleiding h.t.l. niet deed toenemen. Van 1910 t/m 1917 bleven 172 plaatsen voor jongelieden uit de burgermaatschappij onbezet, in laatstgenoemd jaar zelfs 57, doch onder die onbezette plaatsen waren er geen voor de Indische opleiding; in genoemde jaren werden voor die opleiding onderscheidelijk 23, 30, 30, 27, 29, 32 en 32 cadets toegelaten.

Intusschen was bij Kon. besluit van 2 Juni 1910 no. 135, een Staatscommissie ingesteld tot het doen van voorstellen tot reorganisatie van het militair onderwijs bij de landmacht, welke commissie in 1913 een verslag uitbracht, vergezeld van een ontwerp van wet op het militair onderwijs met daarbij behoorende Memorie van Toelichting. Artikel 10 van dit ontwerp-wet was vrijwel eensluidend met het hiervoren aangehaalde gelijknamige artikel van de Wet van 1890; de toelichting op het artikel vermeldde o.m.: „Het oogenblik schijnt gekomen te zijn, om te „breken met de geheele kostelooze opleiding tot officier van het „Ned-Indische leger, niet alleen omdat de ervaring leert, dat het „aantal der jongelieden, die voor den dienst in de Koloniën „wenschen opgeleid te worden, gewoonlijk belangrijk grooter is „dan dat der te vervullen plaatsen, doch tevens omdat de billijk„heid eischt, ook voor hen een tegemoetkoming in de kosten der „opleiding te vorderen".

Alhoewel het hier bedoelde wetsontwerp nooit door de Regeering werd overgenomen en dus niet in openbare behandeling is geweest, lijkt het niet van belang ontbloot de motieven van de Staatscommissie voor opheffing van de kostelooze opleiding nader te bezien.

Indien inderdaad het aantal aspiranten voor de Indische opleiding belangrijk grooter is geweest dan het aantal beschikbare plaatsen, lijkt dit ons voor de aanvulling van het Indisch officierskorps een bepaald voordeel; immers, hoe grooter de keuze, hoe grooter de kans, dat de allerbesten in opleiding komen.

---

[1]) De oorzaken hiervan zijn o.m. omschreven in het verslag der Staatscommissie 1913.

Beter een te groot aantal aspiranten bij een kostelooze opleiding, dan een onvoldoend aantal en dus een beperkte keus bij een opleiding, waarvoor moet worden betaald.

In 't algemeen kan het billijk worden geacht, dat belanghebbenden in de kosten van opleiding bijdragen, doch waar de ondervinding in 1868—1870 had geleerd, dat bij het vorderen van een bijdrage, de toeloop vermindert en dus de aanvulling van het officierskorps in gevaar wordt gebracht, moet de billijkheid wijken voor de noodzakelijkheid.

De Staatscommissie 1913 achtte het oogenblik gekomen, om „te breken met de geheele kostelooze opleiding". Waarom dan, zoo vragen wij ons af, dat beginsel niet in het ontwerp-wet zelf vastgelegd? Nu werd, evenals door de Wet van 1890, en door die van 1869 aan den Minister overgelaten uit te maken of en zoo ja, wanneer dit „breken" noodig zou zijn.

De toenmalige Ministers dachten er niet aan om gebruik te maken van de vrijheid, die de Wet hun reeds sedert 1890 liet om voor de Indische opleiding een bijdrage in de kosten te eischen; integendeel, zij namen tot vermindering van bijdrage ook voor de opleiding h.t.l. hun toevlucht, toen alle andere maatregelen om de toeloop tot die opleiding op te voeren (hoogere rangen voor de cadets, vermeerdering van zakgeld, enz.) hadden gefaald. Bij Kon. besluit van 25 April 1918 no. 33 n.l. werd de bijdrage van *f* 400 op *f* 200 gebracht, zoowel voor de K.M.A. als voor de C.S. en bij Kon. besluit van 28 Januari 1919 no. 24 zelfs op *f* 100.

Toen, ongetwijfeld mede dank zij dezen maatregel, de toeloop ook voor de opleiding h.t.l. gaandeweg toenam, werd de bijdrage bij Kon. besluit van 28 Juli 1925 no. 18 weer op *f* 400 teruggebracht, op welk bedrag zij tot heden voor den cadet, bestemd voor den dienst h.t.l. is gebleven, terwijl de kostelooze opleiding voor den voor het Indische leger bestemden cadet bestendigd bleef.

Een kostelooze opleiding genoten uiteraard ook de leerlingen van de Militaire School te Meester-Cornelis, die bij de opheffing van den Hoofdcursus[1]), bij den aanvang van het cursusjaar 1927—1928 tot de K.M.A. werden toegelaten.

En thans zal niet alleen een einde worden gemaakt aan de kostelooze opleiding, welke sedert 1857 — met een onderbreking

[1]) De Wet van 18 Mei 1922 (Staatsblad no. 298) wijzigde de Wet op het Militair onderwijs in dier voege, dat de Hoofdcursus instede van „te Kampen", „te Kampen of te Breda" kan zijn gevestigd. Bij den aanvang van den cursus 1923—1924 werd genoemde onderwijsinrichting in het gebouw der K.M.A. ondergebracht.

gedurende de jaren 1868, 1869 en 1870 — heeft bestaan, maar zelfs zal — wat sedert 1836 niet geschiedde — voor de opleiding van den voor het Indische leger bestemden cadet dezelfde bijdrage gevorderd worden als voor die van den cadet, die voor het leger h.t.l. is bestemd.

Heeft de geschiedenis den Ministers van Koloniën en Defensie niets geleerd, dan wel is de nood zóó hoog gestegen, dat men gedwongen is de aanvulling van het Indisch officierskorps in de waagschaal te stellen ter wille van een bezuiniging, die dit jaar ten hoogste *f* 13.600 zal bedragen?

We zeggen „ten hoogste", want aangenomen mag worden, dat de vrijstelling — geheel of gedeeltelijk — van het betalen van bijdrage, welke het Reglement voor de K.M.A. toekent aan zoons van gesneuvelde militairen en van enkele categoriën van landsdienaren, gehandhaafd zal blijven.

De eerstnoodige Kolonisatie

DOOR

Dr. H. G. HEIJTING.

In verband met den noodtoestand waarin de cultuurondernemingen in de buitengewesten van Nederlandsch-Indië verkeeren, bedoelen wij daarmede de *Kolonisatie van ondernemingsarbeiders.*

Het in 1930 benoemd centraal kolonisatiecomité, bestaande uit een inheemsch lid van den Raad van Indië als voorzitter en verder uit twee ambtenaren bij het binnenlandsch-bestuur, een inspecteur voor agrarische zaken, een ambtenaar van het arbeidskantoor, het hoofd der afdeeling landbouw van het landbouwdepartement, een Europeesch en een inheemsch lid van het college van gedelegeerden van den Volksraad, heeft zijn rapport uitgebracht, dat uiteraard een belangrijk stuk werk is. Het bevat voorstellen betreffende de kolonisatie in het algemeen en voornl. landbouwkolonisatie, die uitsluitend Overheidszaak is, daarnaast de arbeiderskolonisatie, welke de medewerking der ondernemingen behoeft en daar deze laatste het meest van actueel belang is, zullen wij naast enkele algemeenheden in het bizonder de hoofdpunten ter zake in het rapport voorkomend, behandelen.

Reeds in 1925 deelde de Indische regeering den residenten het een en ander mede omtrent haar kolonisatieplannen, waarbij o.m. werd te kennen gegeven, dat arbeiderskolonisatie, n.l. voorziening in de behoefte aan werkvolk uit Java op de ondernemingen van landbouw en industrie in de buitengewesten, waar de schaarsche inheemsche bevolking zich daartoe te weinig aanbiedt, den geldelijken steun der Overheid ten volle verdient, vooral wanneer gewezen contractanten als kolonisten op of nabij de onderneming gevestigd willen blijven.

In verband met de in 1930 verwachte beperking van de poenale sanctie, werd in 1929 van Regeeringswege nog eens de aandacht gevestigd op de circulaire van 1925.

Dergelijke kolonisatie trouwens kwam reeds vooraf hier en daar voor in Zuid-Sumatra, Benkoelen en de bovenlanden van Palembang uit eigen initiatief der gewezen contractanten tot stand, de voornaamste was die te Pematang bandar (Simeloengoen) in 1915 begonnen. En toen na den wereldoorlog vele planters zich genoodzaakt zagen tal van arbeiders te ontslaan, gaf in 1922 de Gouverneur van Sumatra's Oostkust den stoot tot de vorming van een fonds door planters en landschappen, waaruit betaald werden de aanleg van een waterleiding en rentelooze voorschotten in geld, rijst, gereedschap en materiaal voor huizenbouw.

De kolonisatie op ondernemingsterrein had tot dusver plaats in twee vormen, n.l. 1e. waarbij aan den arbeider een woning en een stuk erf daaromheen, groot 100—700 M² wordt gegeven voldoende om uit de beplanting een aanvulling te hebben van het arbeidsloon, 2e. waarbij een grooter terrein, n.l. tot 1 bouw toe, wordt afgestaan, waarvan de opbrengst voorzien kan in een belangrijk deel van de jaarlijksche behoefte aan levensmiddelen en andere benoodigdheden. De contraprestatie is dan achtereenvolgens 24—28 dagen arbeid per maand en 100—200 dagen per jaar, en sedert ~~1927~~ heeft de kolonist in geen der beide gevallen eenig recht op den grond, zoodat de ondernemer hem dien kan ontnemen, b.v. bij te geringe arbeidsverrichting of om andere redenen.

Het comité keurt den laatsten vorm van grondafstand af, omdat de kolonist bij intensieve bewerking van zijn aandeel daarvan zooveel profijt kan trekken, dat hij weinig lust gevoelt om den beloofden arbeid voor de onderneming te presteeren, wat eerder tot conflicten en tot verwijdering van den kolonist zal kunnen leiden dan bij den eerst aangeduiden vorm. Daarom beveelt het comité aan om hetzij het aandeel te beperken tot 1000 M² dan wel aan den kolonist het bestendig gebruiksrecht op den grond te doen verleenen.

Het wil ons voorkomen dat dit alternatief geen aanbeveling verdient, omdat het insluit òf een ontneming van grond aan de rechtmatige bezitster der onderneming, òf de grootte van het af te stane grondstuk wijzigt, terwijl de praktijk blijkbaar nog geen daaraan verbonden nadeel aanwijst. Bovendien, wanneer de uitgestrektheid van 1 bouw inderdaad te groot mocht blijken, n.l. den drang tot arbeidsprestatie voor de onderneming vermindert, zal de planter wel uit eigen beweging de noodige verandering aanbrengen.

Voor arbeiderskolonisatie buiten de onderneming, doch uiteraard alleen gewenscht in de onmiddellijke nabijheid daarvan,

schijnen geen groote uitgestrektheden geschikte terreinen beschikbaar te zijn. Aangeduid is alleen, dat in Sumatra's Oostkust stukken vrij landschapsdomein voorkomen tusschen de concessiegrenzen en de boschreseve en aansluitend aan de ondernemingscomplexen. In verband met dat gebrek aan gronden, stelt het comité voor om het afloopen van concessies of erfpachten en de conversie van landbouwconcessie in erfpachtsonderneming te benutten om gronden *vrij te maken* ten behoeve van de vestiging van ondernemingsarbeiders. Een en ander echter voorzoover mogelijk zonder ernstige benadeeling van de ondernemers of verstoring van de economische verhoudingen. De bedoeling is, om voor een zeker van plaatselijke omstandigheden afhankelijk deel der arbeiders een woonerf van tenminste ¼ bouw per man van Overheidswege beschikbaar te stellen, waardoor een veiligheidsklep wordt geschapen, waarvan de koelie kan gebruik maken, indien het hem op de onderneming zelve niet meer aanstaat.

Voorts ware — aldus het comité — een regeling te treffen met de ondernemers om de terugzendingskosten voor ontslagen arbeiders die willen blijven pl.m. *f* 50 per gezin ten hunnen behoeve aan te wenden, n.l. die gelden te stellen in handen van de plaatselijke autoriteiten om de kolonisten in het begin te helpen aan voedsel of materiaal, totdat de ontginning voedsel oplevert. De kolonisatiekosten, waarin begrepen een kleine reserve voor terugzending naar Java van koelies, die tenslotte toch liever daarheen teruggaan, moeten komen ten laste van de particuliere organisaties of plaatselijke fondsen in het land van immigratie. Rekening houdend met het voorkomen van ondernemingen onder beheer van inheemschen, zou de Regeering van deze een bijdrage kunnen heffen bij uitvoer van productie en die storten in een immigratiefonds, of de adatgemeenschappen zouden dat kunnen doen, evenzoo de in te stellen groepsgemeenschappen in rechtstreeks bestuurd gebied en de zelfbestuurslandschappen in zelfbestuursgebied. De Europeesche ondernemers kunnen een eigen fonds stichten of dezelfde bijdragen leveren als hooger vermeld ten aanzien van de inheemsche ondernemers. Is er eenmaal een immigratiefonds, dan zou de Regeering het kunnen subsidieeren, zooals in 1930, toen het Gouvernement de helft der kosten betaalde van de immigratie in Djambi van Javaansche wegarbeiders.

Het comité beveelt aan al dadelijk een ervaren hoofdambtenaar bij het binnenlandsch bestuur op Java aan den directeur van binnenlandsch bestuur toe te voegen ter bevordering o.m. van de arbeiderskolonisatie, daartoe bijgestaan door eenige Javaansche ambtenaren. Verder naast dezen hoofdambtenaar te benoemen

een *commissie van overleg* bestaande uit vier voornl. ambtenaren, die een hooge positie bekleeden.

Den laatsten maatregel vermeenen wij te moeten ontraden, onze eigen ervaring in zake kolonisatie heeft ons geleerd, dat het bekende „zooveel hoofden zooveel zinnen" ook hier schadelijke gevolgen kan hebben. O.i. behoort de aangewezen hoofdambtenaar van Java, bij zijn zoeken naar geschikte terreinen op en buiten de ondernemingen en de overweging van de dáár te nemen kolonisatiemaatregelen, alleen overleg te plegen met de ondernemers, de plaatselijke Europeesche ambtenaren en de volkshoofden om daarna zelfstandig voorstellen in te dienen, welke dan een afgerond logisch geheel kunnen uitmaken en geen compromis behoeven te zijn tusschen verschillende tegengestelde meeningen. De directeur van binnenlandsch bestuur kan later die voorstellen desgewenscht door welke adviseurs dan ook, doen beoordeelen.

Evenmin kunnen wij ons vereenigen met het denkbeeld van het comité om op Java een centrale organisatie in te stellen voor de propaganda en bevordering van de emigratie van landarbeiders onder het toezicht, niet alleen van meergenoemden Javaschen hoofdambtenaar, doch ook onder dat van den leider der emigratie en arbeiderskolonisatie. O.i. is het practischer dat de bewuste hoofdambtenaar geheel zelfstandig op Java alles verricht wat hem gewenscht voorkomt.

Daarentegen lazen wij met instemming het gevoelen van het comité, aldus uitgedrukt „Men late in het algemeen de kolonisatiecomplexen z.v.m. vrij om zich te organiseeren volgens de eigen behoefte", doch moeten ernstig voorbehoud maken tegenover het slot „doch aangepast aan de plaatselijke adat".

Wij hebben als stichter van de Javanen-kolonisatie te Gĕdong-Tatakan (Lampongs) ruimschoots de gelegenheid gehad tot de gevestigde overtuiging te komen, dat Javanen overgebracht naar een buitengewest, hunne eigen zeden, gewoonten en gezags-organisatie moeten medebrengen en handhaven, omdat daarmede beslist het welslagen der kolonisatie staat of valt.

Reeds bij ons zoeken van de voor emigratie geschikte desalieden op Java werd dadelijk door hen zulks als voorwaarde gesteld voor hunne bereidheid tot emigratie en later bij de ontginningswerkzaamheden en de inrichting der dorpen bleek herhaald, dat de kolonisten zich strikt wenschten te houden aan alle daarbij betrokken Javaansche gebruiken. Men stelde zelfs geen prijs op eenige aanraking met de Lampongers, zoolang het eerste Javaansche dorp nog niet volledig was tot stand gekomen en later was het eenig verlangen naar contact, trouwens van beide zijden,

slechts een gevolg van de behoefte om levensmiddelen te ruilen, koopen of verkoopen.

N.h.v. moet de Javanenkolonisatie zijn, wat volgens een courantenbericht de directeur van binnenlandsch bestuur bij een onlangs gebracht bezoek aan Gĕdong-Tatakan als indruk weergaf, *dat een stuk Midden-Java naar de Lampongs was overgebracht.*

En dat genoemd complex van Javaansche kolonisatie, thans tellende bijna 40.000 zielen, 13500 bouw ontginningen, waarvan 2200 bouw erven en 9400 bouw sawah, na ruim 25 jaar nog bestaat en zich uitbreiden kan zonder vermenging met Lampongers en zonder zich aan de Lampongsche adat aan te passen, kan toch wel een bewijs heeten van de juistheid van ons persoonlijk inzicht bij de stichting in praktijk gebracht, trots de van menige zijde daartegen aangevoerde bedenkingen en trots de voor een vlot verloop der kolonisatie schadelijke factoren, die zich hebben voorgedaan. Met dit laatste bedoelen wij in hoofdzaak: 1e. de omstandigheid, dat ofschoon voor het ten behoeve van de emigratie van Javanen totaal van Regeeringszijde toegezegd bedrag door ons een kolonisatieplan was ingediend en aangenomen betreffende nederzettingen in méér dan één gewest van Sumatra door ons uitgezocht en in een tiental achtereenvolgende jaren tot stand te brengen, reeds na 2 jaar op het eerste en eenige kolonisatieterrein van Gĕdong-Tatakan de immigratie eerst werd vertraagd en vervolgens zelfs tijdelijk stopgezet, in afwachting van de resultaten met de reeds gemaakte kosten te verkrijgen. 2e. het feit, dat een der laatste leiders, wat zijn beheer op finantieel terrein betreft, van het rechte pad is afgeweken. Ware een en ander niet het geval geweest en zoude het in 25 jaren bestede bedrag reeds in de eerste 10 jaren verwerkt zijn geworden, dan was het nu waar te nemen succes reeds na 10 jaren te constateeren geweest.

Nu zijn in den laatsten tijd in de Lampongs buiten de ondernemingen — hoewel op kleine schaal — toch wel Javaansche kolonisten opgenomen in het Lampongsch margaverband, dus onder Lampongsche hoofden gesteld en blijkbaar tot dusver met goed gevolg. Deze lieden waren meerendeels ontslagen contractanten, die liever niet naar Java terugkeerden, doch als zijnde geen echte landbouwers, te Gĕdong-Tatakan werden afgewezen door de aldaar gevestigde Javanen, dus noodgedwongen zich moesten tevreden stellen met een minder gewenschte vestiging onder voor hen vreemde adathoofden, wat dan ook een schaduwzijde bleek te hebben wegens „de streken van listige Lampongers, „die plotseling ontdekten, dat op een reeds door Javanen ont-

„gonnen terrein een boom had gestaan, welke hun toebehoorde „en waarvoor zij dan een groote schadevergoeding eischten" [1]).

Bovendien de Javanen-kolonisatie, buiten ondernemingsterrein, die wij hieronder nader zullen behandelen, houdt o.m. in het aangaan van een overeenkomst tusschen onderneming en Javaanschen kolonist, waarvan de juiste nakoming uiteraard bezwaarlijk door vreemde adathoofden zou kunnen worden bevorderd.

Blijven wij dus vasthouden aan het beginsel om de kolonisatie ook van Javaansche ondernemingsarbeiders op Javaanschen grondslag te vestigen, zulks neemt niet weg, dat uiteraard de billijkheid en een rationeel bestuursbeleid eischen om deze kolonisten na bekwamen tijd (b.v. minstens 3 jaren) wat de druk der belastingen en heerendiensten betreft, gelijk op te doen gaan met de omwonende oorspronkelijke bevolking, zij het ook dat de wijze van aanslag of verdeeling in het dorp op andere wijze plaats heeft. B.v. de Javaan betaalt landrente voor zijn grond, de Sumatraan daarentegen inkomstenbelasting; de opgelegde heerendiensten op Java houden veelal verband met ieders grondbezit; op Sumatra schijnt gewoonlijk een andere maatstaf te gelden.

Moet nu vooraf vaststaan, dat aanpassing aan de plaatselijke adat over de geheele lijn voor immer uitgesloten blijft?

Het comité wijst voor de oplossing van een deel van het vraagstuk, n.l. de gezagsorganisatie voor Gĕdong-Tatakan, op drie mogelijkheden, 1e. naar Javaschen trant vasthouden aan een organisatie in zelfstandige desa's zonder een hooger verband, 2e. van het geheele complex een of meerdere rechtsgemeenschappen (dorpsbonden) vormen, 3e. het complex geheel of gedeeltelijk in een of meer omliggende marga's doen oplossen.

O.i. verdient de onder 2e genoemde uitweg de voorkeur, omdat op Midden-Java, althans vóór 1874, de desa's dergelijke samenvoeging gekend hebben onder een hoofd (glondong of aris of bĕkĕl toewa enz. geheeten) staande tusschen desa- en districtshoofd.

En — zoo werken wij dit denkbeeld dan verder uit — zou aan dat hoofd van de, dorpsbond te noemen, rechtsgemeenschap een positie verleend moeten worden gelijkwaardig aan de hoofden der inheemsche rechtsgemeenschappen, terwijl wanneer het aantal van dergelijke dorpsbonden later bij uitbreiding der kolonisatie daartoe aanleiding mocht geven, ware boven die dorpsbondhoofden b.v. een Javaansch districtshoofd aan te stellen direct staande onder den plaatselijken Europeeschen ambtenaar.

Het verkrijgen van grondbezit voorts door niet-Javanen,

[1]) Zie de *Java-bode* van 11 en 12 April 1932 „Van overbevolking en Kolonisatie".

behoort te worden belet, omdat anders vermoedelijk menig gegoed niet-Javaansch handelaar of landbouwer, beter financier dan de doorsnede-Javaansche kolonist, den lanbouwenden Javanen den door hen met zooveel moeite en kosten ontgonnen grond, afhandig zullen maken. Dit blijve gelden ook voor het geval dat, wat op den langen duur niet uitgesloten lijkt, een niet-Javaan huwt met een Javaansche vrouw uit het kolonistendorp, zelf grondbezitster of dochter van een grondbezitter.

Dat er bezwaren kunnen rijzen uit de omstandigheid, dat Javanen en niet-Javanen beide in het bezit van grondcomplexen naast elkander wonen, doch in onderling verschillend adatverband, spreekt van zelf, doch even waarschijnlijk lijkt de mogelijkheid, om die bezwaren door het Europeesch bestuur te doen oplossen, want vermoedelijk zal hetzelfde voorkomen en toch toegelaten worden in enkele deelen der buitengewesten, waar transmigratie heeft plaats gehad, b.v. van Tobaneezen naar Asahan [1]).

Tot zoover de bespreking van het rapport door het centraal Kolonisatiecomité uitgebracht waar het betreft de kolonisatie van arbeiders voor de ondernemingen in de buitengewesten, welke kolonisatie o.i. thans *de eerstnoodige* is in verband met den crisisnood, waarin die ondernemingen verkeeren en waardoor vele duizenden Javaansche contractanten reeds zijn en nog steeds worden ontslagen.

Eenige maanden geleden wezen wij in dit tijdschrift [2]) op de wenschelijkheid om de ontslagen contractanten als vrije arbeiders aan te houden en onbenutten ondernemingsgrond door hen *in deelbouw* te doen beplanten met voedingsgewassen als rijst, maïs en cassave

Het aanhouden van die contractanten wordt nu ook dringend aanbevolen in een pas verschenen rapport van Mr. L. Einthoven, ambtenaar van het Arbeidskantoor, leider der emigratie en arbeidskolonisatie [3]), van welk bizonder actueel geschrift wij eenige hoofdpunten zullen weergeven.

In het cultuurgebied van Sumatra's Oostkust is ruim 37% van de inlandsche bevolking voor haar bestaan volkomen afhankelijk van het welslagen der ondernemingscultures, zoodat elke crisis daarbij noodig maakt het overcompleet van die Javaansche arbeiders, wier aanwerving millioenen heeft gekost, voor veel geld naar Java terug te zenden, om na afloop van de malaise

---

[1]) Zie de *Deli-courant* van 4 en 5 April 1932 „Hoe een nieuw bevolkingsgebied wordt ontsloten".

[2]) *De Ind. Gids*, afl. Februari 1932, blz. 114—115 en 119—120.

[3]) Zie de *Deli-courant* van 8 April 1932.

weder vele millioenen te besteden aan hunne wederuitzending. Daarom is noodig een vestiging van arbeiders, die voor de helft van hun budget zijn aangewezen op de inkomsten uit den ondernemingsarbeid en overigens hun bestaan vinden in de opbrengst van door hen met voedings- en andere gewassen beplante gronden nabij de ondernemingen gelegen. Daardoor wordt voor de Europeesche landbouwindustrie een arbeidsmarkt geschapen waaraan bij het geleidelijk afschaffen der poenale sanctie hoe langer hoe meer behoefte ontstaat. In dit verband beschouwd, mag men de volle medewerking verwachten van de planters bij het streven om een arbeiderskolonisatie te bevorderen, vooral nu ten einde te voorkomen, dat men moet voortgaan met duizenden ontslagen arbeiders naar Java terug te zenden. Bovendien zal het niet lang meer duren of de aanvankelijk ontslagen werklieden, n.l. zij, die het laatst waren aangeworven, zullen gevolgd moeten worden door reeds langer gevestigden, dus rustige ervaren werklieden, die echter op Java als ontwortelde landgenooten worden beschouwd en er geen verwanten of kennissen meer hebben, die hen in de gemeenschap kunnen opnemen. Deze nu vooral moeten in de buitengewesten worden aangehouden. Hunne kolonisatie is een belang, zoowel voor hen zelf als voor de onderneming, voor de Overheid op Sumatra die hen als bevolking noodig heeft en voor die op Java, die hen als armlastigen zou moeten doen verzorgen.

De voor arbeiderskolonisatie te bezigen gronden kan men vinden in Asahan, Noord-Langkat en Simeloengoen. Voorts komen tal van ongebruikte uitgestrekte enclavegronden voor tusschen de ondernemingen, welke de rapporteur voorstelt daarbij in te lijven tegen afstand van aan de ondernemingsgrenzen gelegen aaneengesloten geschikte terreinen om deze voor kolonisatie te bestemmen.

In het aaneengesloten tabaksgebied en in een deel van Langkat daarentegen is buiten het concessieterrein weinig gelegenheid voor arbeiderskolonisatie, daarom zal hier bij eventueele conversie van de concessies in erfpacht, een deel der gronden aan het Gouvernement moeten worden teruggegeven. Doch aangezien deze teruggave geen groote afmeting kan aannemen, omdat de daartoe geschikte gronden te zeer voor de tabakscultuur benoodigd blijven, slaat Mr. Einthoven voor, om de ondernemingen, die gesloten worden wegens de ongeschiktheid der gronden voor verdere beplanting met tabak in elk geval terug te eischen daar deze meerendeels gunstig liggen voor de arbeiderskolonisatie.

Blijkt dus uit een en ander dat er voldoende grond is in de

nabijheid van de ondernemingen om de arbeiderskolonisatie te beproeven, anders staat het met de arbeidsgelegenheid, die door de malaise natuurlijk is verminderd, zoodat de plaatselijke Overheid tot dusver weinig propaganda voor de kolonisatie kon maken en de Gouverneur er toe overging de planters voor te stellen om zich gedurende één jaar (in plaats van de wettelijk bepaalde vier maanden) garant te stellen voor de terugzendingskosten der ontslagen contractanten ten einde den proeftijd voor de kolonisatie te kunnen verlengen.

Rapporteur dringt dan ook aan op een krachtige samenwerking van Overheid, zelfbestuur en ondernemers en beveelt een proef aan met de vaststelling van een zeker aantal dagtaken door den ondernemer te gunnen aan de kolonisten, opdat deze b.v. 20 dagen per maand op een dagloon kunnen rekenen, voldoende om daarvan ook de overige tien dagen te leven gedurende welke zij hun eigen grond moeten bewerken.

Mr. Einthoven vermeent, dat naast de garantie voor de terugzendingskosten en voor een aantal arbeidsdagen niets meer van de ondernemers kan worden verwacht, zoodat de kolonisatie zal behooren te worden bekostigd door de landschapskassen. Het denkbeeld om de terugzendingskosten te besteden aan de kolonisatie zelve stuitte bij vele ondernemers op groot verzet, zelfs vond louter de garantie voor de terugzendingskosten niet bij iederen planter bijval en rapporteur gaat in zijne inschikkelijkheid voor de door de crisis getroffen ondernemers zelfs zoover, dat hij vermeent aan de Regeering de risico te moeten toewijzen, indien het meerendeel der planters niet bereid zou zijn bedoelde garantie te dragen

Ten slotte bevat het rapport het voorstel een Europeesch kolonisatie-ambtenaar onder de opperste leiding van den Gouverneur aan te stellen, bijgestaan door 3 Javaansche ambtenaren, nl. voor Noord-Langkat, Simeloengoen en Asahan, aan wien wellicht nog enkele mantries toe te voegen ware.

Mr. Einthoven bepleit, zooals blijkt, de vestiging van arbeiderskolonisaties alleen *buiten* de ondernemingsgronden

Kolonisatie *binnen* de onderneming door toedoen van de planters kwam reeds van af 1906 voor. Een overzicht van dergelijke proeven gaven wij vroeger, waarnaar moge worden verwezen [1]).

In de Lampongs kwam ook in de laatste jaren nog kolonisatie tot stand op verschillende erfpachtsondernemingen, die door de crisis gedwongen waren de verdere ontginning te staken en om de koelies te behouden instede van hen naar Java terug te zenden,

[1]) Zie „De Koeliewetgeving voor de buitengewesten van Ned.-Indië" 1925, blz. 107—114.

hun uitgestrekte ongerepte gronden ter ontginning afstonden voor hun levensonderhoud [1]).

Deze afstand van grond hebben wij ook aanbevolen in ons hooger reeds aangehaald aritkel [2]), evenwel voor de beplanting *in deelbouw* teneinde tevens de Europeesche employés aan goedkoop voedsel te helpen.

Het bovenstaande in onderling verband beschouwend, wil het ons voorkomen, dat alle daarbij betrokken belangen dringend het zoo spoedig mogelijk nemen van practische maatregelen eischen tot het bevorderen der kolonisatie van Javaansche contractanten bij hun ontslag, *op of in de nabijheid* van de cultuurondernemingen in de buitengewesten en geven wij het volgende in overweging:

A. *Aanstonds:*

I. dat de ondernemingen de terugzending der ontslagen contractanten staken en met hen als vrije arbeiders een contract sluiten op b.v. deze voorwaarden:

a. de onderneming staat aan den arbeider een onderling vast te stellen uitgestrektheid onbenutten grond af, totdat zij t.z.t. daarover de beschikking terugwenscht voor de hervatting der gestaakte cultures of zooveel eerder of later als partijen nader mochten overeenkomen, en zulks voor de beplanting door den arbeider met nader door partijen te bepalen voedings- of handelsgewassen en tegen levering van het halve product aan de onderneming *(deelbouw)*.

b. de onderneming zorgt voor de huisvesting van den arbeider en zijn gezin op dezelfde wijze als tot dusver door hem als contractant genoten en voor vooveel noodig gesteund uit de kolonisatiekas, bedoeld bij *e* hieronder;

c. voorzoover de onderneming niet in staat is den arbeider en zijn gezin bij ziekte van geneeskundige hulp te voorzien, zal deze hulp van bestuurswege verleend worden op dezelfde wijze als aan de omwonende landsbevolking;

d. de arbeider doet afstand van zijn recht als ontslagen contractant op kostelooze terugzending naar Java;

e. de onderneming stort de bespaarde terugzendingskosten der ontslagen contractanten, waarmede een vrij arbeidscontract is aangegaan in een kolonisatiefonds, door het plaatselijk bestuur in overleg met haar te beheeren.

II. ten behoeve van een later in te richten arbeiderskolonisatie

---

[1]) Zie de *Javabode* van 12 April 1932 „Van overbevolking en Kolonisatie".

[2]) Zie *De Ind. Gids*, afl. Februari 1932, blz. 119.

buiten ondernemingsterrein de noodige daartoe geschikte grondcomplexen te doen zoeken en desnoodig vrijmaken door een met het Javaansch volksleven grondig bekend hoofdambtenaar bij het binnenlandsch bestuur. Deze behoort na overleg met de ondernemers na te gaan hoeveel grond aan den arbeider ware te geven om z.v.m. te bereiken, dat deze in hoofdzaak zijn bestaan vindt in den betaalden arbeid voor de onderneming te verrichten en slechts voor aanvulling de productie van zijn stukje grond behoeft. Dadelijk teekenen wij hierbij aan, dat niet gevreesd behoeft te worden voor het ontstaan van een te groote mate van afhankelijkheid (hoorigheid) tegenover den ondernemer, omdat immers het bestuur bij machte is daartegen te waken, eenvoudig door het grondstuk van den arbeider te vergrooten.

B. Later, zoodra de gestaakte ondernemings-cultures kunnen worden hervat:

dat de onderneming met het bij *a* hieronder bedoeld getal ontslagen contractanten als vrije arbeiders een contract aangaat waarin b.v. deze voorwaarden:

a. de onderneming waarborgt aan een zeker, zoo groot mogelijk, aantal arbeiders een bepaald getal dagtaken als in het rapport van Mr. Einthoven voorgesteld;

b. de arbeider wordt met zijn gezin gehuisvest, zoo niet dadelijk, dan toch later, z.v.m. op de wijze als gebruikelijk bij desalieden op Java, en zulks uit het kolonisatiefonds bedoeld hieronder bij *e*;

c. voorzoover de onderneming noch het kolonisatiefonds het kan bekostigen, wordt bij ziekte van den arbeider en diens gezin geneeskundige hulp verstrekt, door het bestuur op dezelfde wijze als aan de omwonende landsbevolking;

d. de arbeider doet afstand van zijn recht als ontslagen contractant op kostelooze terugzending naar Java;

e. de onderneming stort de bespaarde terugzendingskosten der ontslagen contractanten waarmede een vrij arbeidscontract is aangegaan in een kolonisatiefonds door het plaatselijk bestuur te beheeren in overleg met haar en eventueel andere bijdragers (b.v. landschapskassen).

Toelichting v.z.n.

De kolonisatiekassen aangeduid bij *A (e)* en *B (e)* zouden uit de Staatskas gesubsidieerd kunnen worden, omdat, zooals hierboven is besproken, het Landsbelang door de kolonisatie gediend wordt.

Waarin wij — tenslotte — meenen te kunnen afwijken van *beide* bovenaangeduide rapporten is dat o.i. het recht op kostelooze terugzending naar Java onderwerpelijk kan vervallen.

Het is een onmisbaar element in het contract met poenale sanctie gesloten door Javanen, die zonder eenige kennis van de verhoudingen en toestanden op de onderneming alleen gelokt door het geldelijk voorschot de werkovereenkomst sluiten en na afloop daarvan niets liever doen dan in den schoot hunner verwanten op Java terug te keeren. Doch zelfs volgens de koelieordonnanties (art. 16), geldend voor immigratiecontracten met de poenale sanctie, vervalt de verplichting tot kostelooze terugzending *wanneer de werkman in het gewest wenscht te blijven.*

En ten overvloede geldt het hier lieden, die zich vrijwillig aanbieden om als vrije arbeiders verder op de hun bekende onderneming te blijven werken, omdat zij weten, dat op Java wegens den crisisnood voor hen hoe langer hoe bezwaarlijker opname in de desagemeenschap of gelegenheid tot betaalden arbeid verwacht kan worden. Deze arbeiders nu kunnen in staat geacht worden om, wanneer zij niet het vaste voornemen hebben zich in de kolonie voor goed te vestigen, dan toch tijdig zoodanig de tering naar de nering te zetten, dat langzamerhand de noodige fondsen bespaard worden voor de eventueele terugreis naar hun geboorteland.

Verslag omtrent de verrichtingen van het Minahassa-Comité.

Op 10 Januari 1929 was het 250 jaar geleden, dat het eerste contract gesloten werd tusschen de Oost-Indische Compagnie en de gezamenlijke Hoofden van de Minahassa.

Bij de herdenking van dit feit, dat op luisterrijke wijze te Batavia plaats had, werd voorgesteld om aan de Minahassa, uit particuliere giften bijeengebracht, een nationaal geschenk van blijvende sociale waarde aan te bieden.

Waar de hygiënische toestanden in de Minahassa, ondanks hetgeen zoowel van Regeerings- als van particuliere zijde werd en wordt gedaan, nog altijd te wenschen overlaten, werd door de Ned. Ind. Regeering het denkbeeld geopperd, de giften te bestemmen voor den bouw van een sanatorium voor longlijders, en voor eene centrale ziekeninrichting.

De Ned. Ind. Regeering zou als haar aandeel in het geschenk de exploitatiekosten voor beide inrichtingen op zich nemen, daar zij zeer terecht inzag, dat het hiervoor benoodigde, zeer belangrijke kapitaal bij deze gelegenheid in Nederland niet te verkrijgen zou zijn.

De kosten van den bouw werden voor het sanatorium geraamd op *f* 150.000 en voor de ziekeninrichting op *f* 250.000.

Het overleg, ter zake gepleegd tusschen den Minister van Koloniën en de Ned. Ind. Regeering, had tot gevolg, dat besloten werd een Comité in het leven te roepen, dat tot taak zou hebben de gelden in te zamelen.

Op 12 April d.o.v. werd bij K.B. No. 14 het Minahassa-Comité benoemd, bestaande uit een Eere-Comité, onder voorzitterschap van den toenmaligen Minister van Koloniën, Z.E. Dr. J. C. Koningsberger en een Hoofdcomité, waarvan Dr. C. J. K. van Aalst, president van de Ned. Handel Maatschappij te Amsterdam, het Voorzitterschap op zich nam.

Het was reeds dadelijk eene groote voldoening, dat Hare

Majesteit de Koningin-Moeder, zich bereid verklaarde als Beschermvrouwe op te treden.

De samenstelling van de beide Comité's was als volgt:

EERE-COMITE.

Dr. J. C. Koningsberger, Min. v. Kol., Voorzitter; Jhr. Mr. D. J. de Geer, Min. v. Fin., Voorzitter van den Raad van Ministers; Mr. P. W. A. Cort van der Linden, Min. v. Staat; J. J. C. Baron van Voorst tot Voorst, Voorzitter v.d. Eerste Kamer der St.-Gen.; Jhr. Mr. Ch. J. M. Ruys de Beerenbrouck, Min. v. Staat, Voorzitter v.d. Tweede Kamer der St.-Gen.; Mr. Dr. F. A. C. graaf Van Lijnden van Sandenburg, Vice-President van den Raad v. State; Jhr. Mr. A. C. D. De Graeff, Gouverneur-Generaal van N.-I.; Mr. Dr. A. B. G. M. van Rijckevorsel, Comm. der Koningin in Noord-Brabant; Mr. S. Baron Van Heemstra, Comm. der Koningin in Gelderland; Jhr. Mr. Dr. H. A. van Karnebeek, Minister v. Staat, Comm. der Koningin in Zuid-Holland; Jhr. Mr. Dr. A. Röell, Comm. der Koningin in Noord-Holland; Jhr. Mr. J. W. Quarles van Ufford, Comm. der Koningin in Zeeland; Dr. H. Th. s'Jacob, Comm. der Koningin in Utrecht; Mr. P. A. V. baron Van Harinxma Thoe Slooten, Comm. der Koningin in Friesland; Mr. A. E. baron van Voorst tot Voorst, Comm. der Koningin in Overijssel; Jhr. Mr. A. W. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer, Comm. der Koningin in Groningen; Mr. J. T. Linthorst Homan, Comm. der Koningin in Drente; Mr. E. O. J. baron Van Hövel tot Westerflier, Comm. der Koningin in Limburg.

HOOFD-COMITE.

Dr. C. J. K. van Aalst, President van de Nederlandsche Handel Maatschappij, Amsterdam, Voorzitter; Ir. E. de Kruijff, Oud-Hoofd van de Afd. Handel van het Dep. van Landbouw, Nijverheid en Handel in N.-I., Utrecht, Secretaris; J. F. de Beaufort, Directeur van De Nederlandsche Bank, Amsterdam, Penningmeester; H. M. van Bemmelen, Voorzitter van de Kon. Ned. Ver. „Onze Vloot", Haarlem; H. Cremer, directeur der Deli-Maatschappij, Amsterdam; J. J. C. van Dijk, Voorzitter van de Kon. Ned. Ver. „Ons Leger", 's-Gravenhage; Th. Hammes, Voorzitter van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der geneeskunst, Amsterdam; D. Hans, Voorzitter van den Nederlandschen Journalistenkring, 's-Gravenhage; Mr. J. H. van Hasselt, Voorzitter van den Bond van Eigenaren van N.I. Suikerondernemingen, 's-Gravenhage; J. E. F. de Kok, Directeur van de Bataafsche Petroleum Maatschappij, 's-Gravenhage; M. C. Koning, Directeur van de Stoomv. Mij. „Nederland", Amsterdam; T. H.

W. J. R. Logeman, Oud-Resident van Manado, 's-Gravenhage; A. C. Mees, Directeur van de Intern. Crediet- en Handelsvereeniging „Rotterdam", Rotterdam; G. J. W. Putman Cramer, Secretaris van den Ondernemersraad voor N.I., 's-Gravenhage; Dr. Joh. Rauws, Directeur van de Ver. „Het Zendingsbureau", Oegstgeest; B. E. Ruijs, Directeur van de Stoomv. Mij. „Rotterdamsche Lloyd", Rotterdam; E. W. Scholten, Voorzitter van de Koloniale Exporteursver., Amsterdam; Mr. G. Vissering, President van De Nederlandsche Bank, Amsterdam; Dr. J. G. C. Vriens, Voorzitter van de Indische Missiever., Utrecht; Dr. F. G. Waller, Gedelegeerd Commissaris van de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, Delft; R. Zuyderhoff, Voorzitter van de Ver. „Oost en West", 's-Gravenhage.

Het Hoofdcomité werd op 15 April 1929 door Z.E. den Minister van Koloniën geïnstalleerd. Z.E. wees er bij die gelegenheid o.a. op, dat de taak van het Hoofdcomité niet gemakkelijk zou zijn, niet alleen omdat dit de eerste maal was, dat voor een dergelijk doel door Ned.-Indië een beroep op het Nederlandsche volk werd gedaan, maar ook, omdat aan te nemen was, dat een belangrijk deel van de bevolking weinig bekend is met de banden, welke Nederland en de Minahassa sedert 250 jaar verbinden.

Op de, op die installatie volgende vergadering van het Hoofdcomité bleek men algemeen van meening, dat het bijeenbrengen van een bedrag van *f* 400.000.— zeer moeilijk zou zijn, vooral ook, waar reeds vaststond, dat juist in de komende maanden herhaaldelijk, en voor groote bedragen, een beroep op de offervaardigheid van het Nederlandsche volk zou worden gedaan.

Omtrent de te volgen werkwijze werd verder besloten, naast een campagne in de pers, in de eerste plaats een beroep te doen op de medewerking van de Commissarissen der Koningin in de provincies.

Op 18 April werd in Ned.-Indië overgegaan tot het instellen van een sub-comité, dat gelden zou inzamelen bij de in Ned.-Indië verblijf houdende Europeanen.

Het Voorzitterschap van dit sub-Comité nam de President van de Factory van de Ned. Handel Maatschappij te Batavia, de heer P. Lagaaij, op zich.

Bij de besprekingen, welke met de Commissarissen van de Koningin plaats hadden, bleek al dadelijk, dat op de meest mogelijke medewerking kon worden gerekend. De meeningen omtrent de wijze, waarop de inzamelingen in de verschillende provincies moesten worden georganiseerd, bleken zeer uiteen te loopen.

Waar het doorzetten van een gelijkvormig systeem door het Hoofdcomité onder deze omstandigheden niet wenschelijk werd

geoordeeld, werd besloten de Commissarissen der Koningin geheel vrij te laten in de wijze, waarop de inzamelingen geregeld zouden worden.

Als gevolg van dit besluit werden in enkele provincies centrale comité's gevormd in andere weer kringcomité's in het leven geroepen, in weer andere den burgemeesters verzocht plaatselijke comité's in te stellen, enz.

Als datum, waarop in geheel Nederland met de inzamelingen een begin zou worden gemaakt, werd gekozen 28 Mei 1929.

De groote belangstelling, welke onze Beschermvrouw toonde bij den aanvang onzer werkzaamheden bleek ook reeds dadelijk door de vorstelijke gift, waarmede ons Comité verrast werd, terwijl ook H. M. de Koningin blijk gaf van Hare sympathie door een belangrijk bedrag te onzer beschikking te stellen.

Op verzoek van den Voorzitter van het Hoofdcomité had zich intusschen een sub-comité uit de Ned. Ind. ondernemers in Nederland gevormd, van welk sub-comité de heer M. C. Koning, Directeur van de Stoomvaart Mij. „Nederland" te Amsterdam wel het voorzitterschap op zich heeft willen nemen.

Dit sub-comité stelde als doel, te trachten een bedrag van *f* 150.000, de bouwkosten van het sanatorium dus, bijeen te brengen.

Dank zij de energieke wijze, waarop dit sub-comité de zaken heeft aangepakt, is het mogelijk geweest het gestelde doel volledig te bereiken, en kon reeds begin September aan het Hoofdcomité een bedrag van *f* 150.000 worden ter hand gesteld, welk bedrag op 15 September 1929 telegraphisch naar Ned.-Indië werd overgemaakt.

Dat door de provinciale comité's, kringcomité's, plaatselijke comité's, enz. op zeer uiteenloopende wijzen werd gewerkt, spreekt van zelf, en het heeft dikwijls heel veel moeite gekost, vóór dat definitieve plannen vastgesteld waren.

Zeer veel werd door de plaatselijke comité's gebruik gemaakt van de door het Hoofdcomité verstrekte circulaires en bloempjes voor straatverkoop. In totaal werden ongeveer 70.000 circulaires aan de plaatselijke comité's gezonden en pl.m. 250.000 bloempjes.

Vooral in kleinere gemeenten was de verkoop van de collectebloempjes dikwijls een groot succes.

Eigenaardig was het, dat in gemeenten, waar veel Indische gasten verblijf hielden, de inzamelingen dikwijls zeer tegenvielen.

In meerdere groote gemeenten waren de betreffende autoriteiten er niet toe te bewegen mede te werken, met het gevolg, dat ook op andere wijze uit dergelijke gemeenten slechts kleine bedragen verkregen konden worden.

Een groote teleurstelling vormde verder de opbrengst van de geldinzamelingen in de drie Noordelijke provincies.

Een factor, welke ook zeer grooten invloed bleek te hebben was, dat juist in de periode, toen de plaatselijke comité's hunne actie begonnen, het aantal straatcollectes in de grootere gemeenten zoo belangrijk was, dat onze comité's in meerdere gevallen geen toestemming verleend kon worden om langs dezen weg geldinzamelingen te houden.

Dat ondanks deze moeilijkheden en bezwaren het eind-resultaat zoo bevredigend is geweest, is te danken aan den ijver en toewijding, die de verschillende comité's zonder uitzondering betoond hebben en ons Hoofdcomité meent den betreffenden personen hier nogmaals zijn oprechten dank te mogen betuigen.

Krachtdadige steun werd verder ondervonden van de afdeeling 's-Gravenhage van de Vereeniging Oost en West, welke afdeeling toen de door haar georganiseerde straatcollecte verre beneden de verwaching bleef, niet aarzelde een drietal loterijen te organiseeren, welke geheel Nederland omvatten. Als netto resultaat van deze loterijen kon een bedrag van *f* 33.353.82 in onze kas gestort worden.

Het is hier zeker wel de plaats aan genoemde afdeeling en speciaal aan haren Voorzitter, den heer F. van Peski, nogmaals onzen oprechten dank te betuigen voor hetgeen in dezen werd verricht.

Uit den aard der zaak kostte zoowel het organiseeren van deze loterijen, als de afwikkeling daarvan, veel tijd en hieraan is het in hoofdzaak te wijten, dat het eindrapport van ons Comité eerst nu kan worden uitgebracht.

Vermelding verdient verder dat de Kon. Ned. Vereeniging „Onze Vloot" het initiatief nam tot het houden van een inzameling onder hare leden.

Zooals uit de afrekening van den penningmeester nader kan blijken, werd in totaal ontvangen *f* 342.854.27, waarvan *f* 150.000 afkomstig was van de Ned. Ind. Ondernemers in Nederland, *f* 56.000 in Ned. Indië bijeengebracht werd en *f* 135.088.31 ontvangen werd van de verschillende comité's hier te lande, en uit giften, direct aan het Hoofdcomité gezonden.

De totale onkosten bedroegen *f* 3.365.53, in welk bedrag inbegrepen is *f* 2.551.59 voor drukkosten van de circulaires en kosten van de collecte-bloempjes.

Aan de Ned. Ind. Regeering werd in totaal *f* 340.000 overgemaakt, en wel op 15 September 1929 *f* 150.000, op 7 October 1930 *f* 100.000 en op 11 Maart 1932 *f* 34.000.

Het nog in kas zijnde bedrag, vermeerderd met eventueel nog

te ontvangen bijdragen, zal, na aftrek van nog enkele onkosten, o.a. de drukkosten dezer mededeeling, een dezer dagen naar Ned.-Indië worden overgemaakt.

Neemt men alle factoren in aanmerking, dan kan dit resultaat in alle opzichten bevredigend genoemd worden en overtreft het de verwachtingen, welke ons Hoofdcomité bij den aanvang der werkzaamheden heeft durven koesteren.

Omtrent hetgeen tot nu toe in Ned. Indië met de ter beschikking gestelde gelden werd verricht, zijn door bemiddeling van Z.E. den Minister van Koloniën enkele mededeelingen ontvangen, welke hier volledigheidshalve mogen volgen.

Nadat de voorloopige plannen voor een sanatorium waren uitgewerkt, werd begin Augustus 1930 het Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid gemachtigd tot aankoop van een terrein, groot 45.000 vierk. Meter te Langoon, waarop t.z.t. het sanatorium voor longlijders zal verrijzen.

Met de uitwerking der definitieve bouwplannen werd daarna een begin gemaakt.

Omtrent het stadium, waarin de plannen voor de centrale ziekeninrichting verkeeren, zijn hier te lande nog geen gegevens ontvangen.

Het Uitv. Comité:

Dr. C. J. K. VAN AALST, *Voorzitter.*
Ir. E. DE KRUIJFF, *Secretaris.*
J. F. DE BEAUFORT, *Penningm.*

AMSTERDAM, 23 Maart 1932.

Indië en de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging

DOOR

Mr. J. J. VAN BOLHUIS.

Indische begrooting: De bestuurshervorming in de Buitengewesten. — Van tekorten en bezuinigingen. — Al of niet Indianiseering? — Tolunie of preferentieele rechten. — Tabaksaccijns. — Verhooging van de Invoerrechten.

(Slot).

Men ziet het: de grieven van den heer Cramer golden evenzeer wat reeds tot stand gebracht is, golden ook de uitvoering, die voor Java reeds aan de artikelen 119 tot 121 der Indische staatsregeling is gegeven. Volgens hem liet de geheele bovenbouw de bevolking koud. En na de lezing van Colijn's bekende boek vreesde hij bovendien een *uitholling van den Volksraad*, doordat groote bevoegdheden zouden worden gegeven aan de eilandenprovincies tot schade van de „eenheidsbeweging". Met adatgemeenschappen en groepsgemeenschappen was de heer Cramer al ruimschoots tevreden; als die behoorlijk functionneerden, zou al heel wat bereikt zijn.

Mr. Joekes denkt er vrijwel eender over. Hij herinnerde eraan, dat het zeer uitvoerig rapport van 1116 bladzijden folio druks, dat de regeeringscommissaris De Graaff in April 1914 had uitgebracht, deze hoofdgedachte bevatte: de instelling van groote gewesten van gouverneurs *met ver strekkende bevoegdheden* en de instelling, waar mogelijk, van vertegenwoordigende raden *met zeer beperkte bevoegdheden*. Weliswaar viel in 1921, bij de inlassching van de bestuurshervormingswet in het regeeringsreglement, een duidelijke verbetering te constateeren, maar de oude zuurdeesem was nog niet verdwenen. En vrij van achterdocht was Mr. Joekes tegenover den gewezen regeerings-commissaris ook nu nog niet.

Veel dichter bij den minister stond de katholieke afgevaardigde Feber, die echter o.i. niet aannemelijk heeft gemaakt, dat bij taakafwenteling van het centrum op drie nieuwe gouvernementen efficiency betracht zal worden. Zijn b.v. de verbindingsmogelijkheden van Batavia en Buitenzorg uit niet menigmaal veel grooter dan uit het ééne punt van het gouvernement naar het andere?

Ook de katholieke afgevaardigde Moller toonde sympathie voor het „voorstel" der regeering om alle buitengewesten in drie groote bestuursgebieden onder te brengen en Mr. Beumer achtte de instelling van de groote gouvernementen zelfs afgezien van elke staatkundige hervorming noodzakelijk. „De uitbreiding van de bestuurstaak", aldus Mr. Beumer, „van de regeeringsbemoeiing, heeft sedert het begin dezer eeuw zulk een omvang aangenomen, dat het centralistische systeem van het ambtelijk beheer niet langer te handhaven is. Deze gedachte is, naar mij gebleken is, reeds in 1906 door den heer Colijn in een nota voor den toenmaligen gouverneur-generaal uitgewerkt". Moet men de thans gevallen beslissing dus tegelijk als een triomf voor Dr. Colijn en als een zegepraal voor minister De Graaff beschouwen. Merkwaardig was het, dat Mr. Beumer (wiens partijleider Colijn tijdens dit belangrijk debat op een politieken zwerftocht door Friesland was) voor de gouvernementen veel meer scheen te voelen dan voor de groepsgemeenschappen, die hij bij voorbaat van een te ver gaande bemoeienis met de adatgemeenschappen verdacht!

Mr. Knottenbelt voorzag bij verwezenlijking van het regeeringsplan aanzienlijke opdrijving van kosten en was dol blij, dat voorshands van de uitvoering der dure plannen niets zou komen, maar nam eenigszins optimistisch aan, dat voor de *voorbereiding* geen onkosten van beteekenis zouden worden gemaakt en kwam tot de slotsom, dat de vorming van drie gewesten met een gouverneur aan het hoofd in beginsel kon worden aanvaard. „Het voordeel van groote gewesten met een gouverneur aan het hoofd" aldus de liberale afgevaardigde, „schijnt mij, dat eenerzijds het toezicht op de residenten niet plaats heeft administratief door bureau-ambtenaren van Batavia uit, doch bestuurlijk, n.l. door werkelijke bestuurshoofden, anderzijds dat toezicht niet van zoo nabij wordt uitgeoefend, dat daardoor de noodige onafhankelijkheid van de positie van resident in het gedrang zal komen".

Of niet juist de nieuwe instelling de onafhankelijkheid dier residenten in meerdere mate bedreigt dan onder de oude bedeeling het geval was?

In het eerste deel dezer nabetrachting heb ik medegedeeld, dat *in ander opzicht* Mr. Knottenbelt wèl ernstige bezwaren heeft ge-

opperd, bezwaren, waaraan de minister is tegemoetgekomen, doch die volgens dezen bewindsman niet een der essentialia van zijn plannen betroffen.

Als deze opvatting juist is (wat, gelijk men weet, o.a. door Mr. Joekes in twijfel is getrokken), kan van een *victorie* van minister De Graaff gesproken worden. Zal het dan toch gaan gelijk de bekwame schrijver van de artikelen over „Indische bestuurshervorming" in de *N. Rott. Crt.* al voorzag, toen hij in een waarschuwend artikel (29 Februari 1932) den volgenden sarcastischen volzin schreef: „Moest tot nog toe de *éénmanspolitiek* in Den Haag, als zij over bestuurshervorming schreef naar Indië, zich voor den vorm een buiging getroosten voor „het primair beslissingsrecht van de in Indië zetelende organen", voortaan zal dan de minister zich kunnen beroepen op deze „beginsel uitspraak" der wetgevende macht, waarvoor het zijn harde, maar dure plicht zal wezen Volksraad en landvoogd zoo noodig te doen zwichten?"

Zal eerlang, als van Volksraad en Volksvertegenwoordiging bij gunstiger conjunctuur de verwezenlijking der „beginseluitspraak" wordt verlangd, een drietal nieuwe, groote bestuurskantoren worden toegevoegd aan het tegenwoordige Europeesch bestuurscorps, dat overeenkomstig de belofte aan Mr. Knottenbelt op volle sterkte zal moeten blijven? Een bestuurskantoor b.v. voor de Groote Oost, een eilandenrijk op zich zelf?

Gelijk men weet, heeft de landvoogd den gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden reeds de opdracht verstrekt, voorstellen voor te bereiden in zake de reorganisatie van het bestuur in het Oostelijk gedeelte van den Archipel, waarvoor al vast in de hoofdbegrooting voor 1932 ruim *f* 85000 is uitgetrokken. Volgens den minister beteekent dit geenszins een vooruitloopen op de door den begrootingswetgever hier te lande te nemen eindbeslissing nopens de hoofdlijnen der hervorming van het bestuursstelsel in de buitengewesten, maar als een slag in de lucht kan het toch ook kwalijk worden beschouwd.

Weliswaar heeft minister De Graaff op 16 Maart verklaard, „dat het mijn(zijn) vast voornemen en mijn(zijn) vaste bedoeling is, ter zake van den onderwerpelijken memoriepost geen enkele uitgave te doen plaats vinden alvorens die gevoteerd is in den Volksraad en hier; geen enkele uitgave, op welke wijze en langs welken weg ook", maar de „beginseluitspraak" is er ook nog. Al zal op het tijdstip der krachtdadige uitvoering minister De Graaff vermoedelijk niet meer op het Plein zetelen, wat stellig een factor van beteekenis kan wezen.

* * *

Over de rest van het begrootingsdebat moet ik kort zijn. Het is in menig opzicht thans reeds weder door de feiten achterhaald; wij leven zoo ontzettend snel en in Indië volgen de nieuwe plannen op menigerlei gebied (gemeenlijk onaangename, zij het ook dikwijls onvermijdelijke nova) elkander in verbijsterende vaart op.

Onder uitermate ongunstige omstandigheden is de Tweede Kamer op 4 Maart het debat over de Indische begrooting begonnen. De situatie werd al geteekend door een tweetal verzoekschriften, resp. van den gedelegeerde van vijftig Indische ambtenarenorganisaties, in samenwerking met het comité van actie tegen bezuinigingsmaatregelen ten koste van de Indische ambtenaren, en van den Bond van gepensionneerde burgerlijke landsdienaren en locale ambtenaren in Nederlandsch-Indië, die bij voorbaat bezwaren ontwikkelde tegen een mogelijke korting op de Indische pensioenen. Bij de salarissen bleef het niet bij „mogelijke" aantasting, maar was de besnoeiing reeds een voldongen feit. Trouwens, hoezeer de harde noodzakelijkheid der salarisverlaging (ook zelfs van de bezoldigingen tusschen *f* 20 en *f* 50 per maand) ook moet worden betreurd, hoe jammer het moge wezen, dat op ettelijke wedden een korting van 10 pCt. *moest* worden toegepast, — in juridisch opzicht is deze maatregel (die volgens sommigen nog niet eens het ultimum remedium zal zijn) toch nog heel wat normaler dan de aantasting van reeds lang toegekende pensioenen. De sociaal-democratische moties, die den ambtenaren eenigermate tegemoet kwamen, (o.a. die van den heer Kupers, welke den wensch uitsprak, dat de met ingang van 1 Januari 1932 ingevoerde tweede korting van 5 pCt. niet langer van kracht zou zijn dan tot 1 Juli 1932), zijn dan ook met aanzienlijk stemmenverschil verworpen; ook Mr. Joekes en zijn geestverwanten hebben zich tegen die moties gekant, die telkens slechts een goede twintig stemmen haalden. Overigens vertelde de heer Kupers er in één adem bij, dat hij eerlang alle Europeesche ambtenaren door „Indonesische" vervangen hoopt te zien, zoodat de eersten zich ten eenenmale zouden vergissen, als zij den sociaal-democratischen afgevaardigde als 'n vriend beschouwden.

Hoe moeilijk de toestand is, moge blijken uit enkele citaten uit de rede, op 11 Maart 1932 door minister De Graaff uitgesproken. In diezelfde rede werd ook geconstateerd, dat het aantal burgerlijke landsdienaren in de jaren 1926 tot 1930 van omstreeks 90000 tot meer dan 111000, dus met bijna 25 pCt., gestegen is. Exclusief het personeel bij de bedrijven, monopolies en producten raamt de begrooting voor 1932 de personeelsuitgaven (d.w.z. de uitgaven voor salarissen, toelagen, wachtgelden, verlofstraktementen, enz.)

op ruim 220 millioen gulden, een bedrag, waarin de korting van 10 pCt. op de salarissen en de verlaging van verlofstraktementen en toelagen reeds verwerkt is en dat zelfs na de nieuwe bezuinigingen, vermeld in de mededeeling aan den Volksraad, nog 208 à 209 millioen zou bedragen. Met een pensioenlast van ruim 68 millioen maakte dit 277 millioen gulden, waarbij 100 millioen voor rente en aflossing kwam, zoodat bij een „stabilisatievlak" van ruim 400 millioen vrijwel niets voor alle andere uitgaven zou overblijven, als niet tot inkrimping of opheffing van diensten of dienstonderdeelen werd overgegaan.

Maar ik had een aanhaling beloofd en geef dus het woord aan den minister.

„Wanneer ik ook van mijn zijde het onderwerp hier opnieuw aan de orde stel, na hetgeen in de schriftelijke bescheiden in den breede daarover is gezegd, ga ik daarbij uit van het feit, dat naar de verwachtingen omtrent het vermoedelijk verloop van den dienst, zooals die in Januari aan den Volksraad zijn medegedeeld, voor het jaar 1932 te vreezen zou zijn een tekort van meer dan 153 millioen gulden [1]) op den gewonen en van ongeveer 12 millioen op den buitengewonen dienst, te zamen dus een tekort van ruim 165 millioen, tegenover respectievelijk 85 en 162 millioen voor de jaren 1930 en 1931, zooals de voorloopige uitkomsten van deze jaren zich afteekenen.

Het spreekt vanzelf — de geachte afgevaardigde de heer Beumer doelde, naar ik meen, reeds daarop —, dat in de verwachtingen voor 1932 tal van onzekere elementen liggen en dat aan de daarvoor genoemde cijfers in zoover dus niet meer nog dan een zeer betrekkelijke waarde is te hechten.

Intusschen geven ook deze cijfers een voldoend bruikbaren maatstaf om den omvang te peilen van de taak, die nog verricht moet worden, om de begrooting opnieuw sluitend te krijgen.

Van dien omvang verkrijgt men een nog duidelijker beeld door een terugblik naar vorige jaren, welke o.m. doet blijken, dat de huidige middelenopbrengsten op den gewonen dienst bedenkelijk dicht genaderd zijn tot die in de periode vóór 1919. Vergeleken met het gemiddelde der ontvangsten in de periode van schijnwelvaart van de jaren 1925 tot en met 1929, zijnde 533 millioen, beteekent de taxatie der middelenopbrengst voor 1932, welke op 350 millioen is gesteld, een inzinking met niet minder dan 228 millioen of met 43 pCt. [2])

In tegenstelling met de middelen, die in de bedoelde periode een zwak schommelende lijn te zien gaven met als laagste en hoogste punten 518 en 549 millioen, vertoonden de uitgaven een doorloopende

---

[1]) Tot gedeeltelijke overbrugging van dit verschil zullen de (duurzame) tabaksaccijns en eenige crisisheffingen dienen; definitief is dit cijfer dus niet, gelijk de minister ook zelf erkent.

[2]) Deze becijfering deugt natuurlijk niet. Doch men dient het cijfer 350 millioen door 305 millioen te vervangen. In de Handelingen staat eerstbedoeld cijfer, in de memorie van antwoord (pag. 7) het laatste. Met den nieuwen tabaksaccijns en eenige nieuwe crisisheffingen is hierbij geen rekening gehouden.

stijgende lijn, die zich zelfs tot 1930 voortzette, en een accres aangeeft van 421 millioen in 1925 tot 524 millioen in 1930.

De in het laatst van 1930 ingezette bezuinigingsactie heeft de uitgaven teruggedrukt tot beneden de 500 millioen in 1931, terwijl voor 1932 een verdere vermindering tot 458 millioen wordt verwacht, alzoo in vergelijking met het topjaar een daling van 66 millioen of iets meer dan 12 pCt."

Daarmee was men er natuurlijk nog lang niet. Vandaar het zinnen op nieuwe bronnen van inkomsten (in dezen ellendigen tijd!), al aanvaardt de minister niet alles, al verwerpt hij b.v. het door Mr. Joekes bepleite uitvoerrecht op aardolie. Vandaar ook het streven naar verdere bezuiniging, versobering, inkrimping.

„Als werkhypothese nu, aldus nog de minister, is door de Indische Regeering aangenomen — en het verheugde mij, dat die opvatting bij verschillende sprekers instemming vond — dat voor het oogenblik herstel van het begrootingsevenwicht zal worden gezocht op een basis van 400 millioen, dit niet, zooals de heer Wijnkoop onderstelt, om opnieuw daarna kapitalistische belangen te dienen, maar om te voorkomen, dat al dadelijk tot het uiterste versobering plaats vindt".

Blijkens een interruptie achtte de heer Colijn zelfs *dit* „stabilisatievlak" nog te hoog; Prof. Eerdmans daarentegen (die in plaats van den op dat tijdstip afwezigen Mr. Knottenbelt namens de liberalen aan de algemeene beschouwingen deel nam) achtte dit uitgangspunt acceptabel.

Zelfs dat vlak, heel wat lager gelegen dan eenige jaren geleden met de standing van de Oost scheen overeen te komen, kan niet bereikt worden zonder verschillende nieuwe crisisheffingen, zonder een blijvenden tabaksaccijns ook. Daarnaast (ik stipte het boven reeds aan) zijn dan de zeer intensieve bezuinigingen (bezuinigingen, waarvan men enkele jaren geleden niet zou gedroomd hebben). In het voorloopig verslag was te kennen gegeven, dat onder het régime van den vorigen landvoogd veel te weinig voorzichtigheid betracht is, ja, dat de ongunstige financieele toestand voor een zeker niet minder belangrijk deel veroorzaakt (werd) door het (toen) gevoerde financieele beleid dan door de algemeene wereldcrisis, maar in de memorie van antwoord is deze bewering bestreden als een redeneering, die „al te zeer de grenzen der werkelijkheid overschrijdt". Wel wilde de minister toegeven, „dat in vorige jaren dat beleid niet steeds voldoende pal heeft gestaan tegenover den drang der eischen en behoeften, die bij de evolutionnaire stroomingen van die dagen met meer of minder kracht naar voren traden"; wel ook erkent hij, „dat de thans ondervonden moeilijkheden niet geheel in dien omvang zich zouden hebben voorgedaan, indien, *ook ten aanzien van de buitengewone uitgaven*, destijds reeds een meer op een toekom-

stigen terugloop der middelen bedachtzame financieele politiek ware gevoerd".

Dat onder die omstandigheden de meening, van den heer Cramer, dat ook thans gerust in ruime mate geleend kon worden, door den minister (en trouwens ook o.a. door Prof. Eerdmans en zelfs door Mr. Joekes) weersproken werd behoeft geen betoog. Wel was laatstgenoemde het met den sociaal-democratischen afgevaardigde hierover eens, dat op de defensie nog meer bezuinigd kon worden; aan de desbetreffende motie-Cramer (die met 50 tegen 28 stemmen verworpen is) hebben de vrijzinnig-democraten dan ook hun stem gegeven. Minister De Graaff heeft over dit onderwerp o.a. de volgende opmerkingen gemaakt:

> Het bestuursapparaat — de ruggegraat van het geheele Staatsbestel in een land als Indië, met een bevolkingscijfer van omstreeks zestig millioen — was den heer Cramer te kostbaar, maar inzonderheid was het de militaire weermacht, die het opnieuw moest ontgelden en zelfs aan dien geachten afgevaardige een motie ontlokte voor een bezuiniging op de uitgaven voor leger en vloot in Indië van minstens 25 pCt.
>
> Mijnheer de Voorzitter, wat die motie op zich zelf aangaat, terecht is hier gewezen op het feit, dat aan de keuze van dat cijfer van 25 pCt. elke zakelijke gedachte ontbreekt. Maar niet alleen dat. Vooreerst sprak de heer Cramer van een kostencijfer voor leger en vloot van 139 millioen, terwijl in werkelijkheid naar de uitkomsten van het jaar 1929, het laatste jaar waarover die cijfers zijn te geven, de zuivere gewone uitgaven voor het Departement van Oorlog en voor de oorlogsmarine — en dáárom gaat het immers hier — zonder den pensioenlast, die buiten beschouwing kan blijven, gezamenlijk 104,4 millioen hebben bedragen. Maar bovendien bleef, als ik den heer Cramer wèl heb verstaan, deze geachte spreker niet in gebreke de noodzakelijkheid te erkennen van een weermacht tot verzekering van de veiligheid en van de vervulling onzer neutraliteitsplichten. Is dit het geval, dan had toch voorafgaand aan diens kritiek, van den heer Cramer een met de noodige deskundigheid samengestelde zakelijke berekening verwacht mogen worden van hetgeen voor die beide doeleinden wèl urgent en wèl verantwoord mocht worden geacht.
>
> Ten overvloede heeft de memorie van antwoord doen blijken, dat inmiddels op het door mij genoemde cijfer van uitgaven reeds een versobering heeft plaats gevonden van te zamen omstreeks 20 millioen, zijnde, in vergelijking met de uitkomsten van het jaar 1929, een bezuiniging van ongeveer 20 pCt.
>
> Dat de zeer besliste wil om te bezuinigen op leger en vloot ook in Indië aanwezig is en daarvoor geen behoefte bestaat aan een zoo zwak gefundeerde motie als die van den heer Cramer, blijkt dus wel duidelijk".

* * *

Uiteraard weerklinkt thans ook luider dan te voren de leuze der *„Indianiseering"*. Een leelijk woord, dit kan men den heer Joekes toegeven, die intusschen voor de zaak zelve veel voelt. „De *verinheemsching*, naar het mij voorkomt een beter woord dan

Indianiseering", aldus deze afgevaardigde op 9 Maart, „bedoelt zooveel mogelijk de verschillende posten te bezetten met inheemsche krachten. Het is een volkomen gerechtvaardigde wensch van den kant van de inheemschen om in eigen land zelf de functies uit te oefenen, waartoe zij in staat zijn. Ook economische redenen moeten daartoe leiden". Om die reden waarschuwde de heer Joekes tegen beperking van „opleidingsmogelijkheden", tegen ondoelmatige bezuinigingen b.v. op het stuk van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs.

Overigens is het met de „Indianiseering" een wonderlijk geval. Ik deelde reeds eerder mede, dat de heer Kupers eigenlijk geen enkelen Europeeschen ambtenaar in Indië meer hoopt te zien; ook de verlangens van Ir. Cramer gaan min of meer in die richting. Toen men echter bij de Indische begrooting tot het onderwijsdebat gevorderd was, bleek hun partijgenoot K. ter Laan ten zeerste ontsteld door een artikel in *De Javabode* van 26 Januari, getiteld: „Het Indianiseeringsgevaar van het Onderwijs.

Het Nederlandsch verwaarloosd, de Indo-leerkracht in het gedrang. Er dreigt een heele ombouw, waarvan de gevolgen niet te overzien zijn".

Dit artikel bracht den heer Ter Laan tot den volgenden uitroep: „Allereerst heeft men de heillooze politiek van de bezuiniging, maar nu brengt die bezuiniging de zgn. Indianiseering en nu moet men weten wat men wil. Is goed Nederlandsch voor den Inlander van beteekenis, ja of neen?" Het stelsel, dat wij al jaren hebben, „tot heil zoowel van de Inlandsche en de Chineesche bevolking als van de Hollanders zelf", mocht volgens den heer Ter Laan niet prijsgegeven worden, al zou de vervanging van 770 Europeesche onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare Hollandsch-Indische en Hollandsch-Chineesche scholen en van 530 dergelijke leerkrachten aan soortgelijke gesubsidieerde scholen dan ook op een besparing van eenige millioenen neerkomen (3,3 millioen per jaar door de betaling van de Inlandsche onderwijzers naar Indischen maatstaf, 8 ton aan overtochtskosten). Ook de Indo-onderwijzer zou de dupe worden, wijl hij genoegen zou moeten nemen met dezelfde bezoldiging als zijn Inlandschen of Chineeschen collega.

Het antwoord van minister De Graaff is, in het licht der latere berichten, een ongelooflijk misverstand gebleken. Het telegram omtrent de afvloeiing van een groot aantal Europeesche krachten van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs, aldus de minister op 17 Maart, heeft ook mij verrast.

> „Ik heb getelegrafeerd naar Indië om te vragen hoe de zaak in elkaar zit, maar tot nog toe heb ik geen antwoord ontvangen. Wat mij heeft

doen twijfelen aan de juistheid van het telegram is het cijfer van 1300 voor afvloeiing bestemde leerkrachten, wat ongeveer het geheele personeel van de bedoelde scholen zou zijn. Ik geloof daarom voorhands, dat er òf een nul te veel in het getal is òf dat het een vaag gerucht is".

In tweeden termijn verklaarde de minister nog, in antwoord op nieuwe opmerkingen van de heeren K. ter Laan en Ketelaar: „Wat aangaat het gevaar, dat, naar een telegram in de dagbladpers, zich zou voordoen in den vorm van een massa-ontslag van het Hollandsch Onderwijspersoneel bij de Hollandsch-Inlandsche en Hollandsch-Chineesche scholen, ben ik het eens met den heer Ter Laan, dat inderdaad een zoo krasse maatregel zeer te betreuren zou zijn, maar juist daarom houd ik mij overtuigd, dat het telegram, zooals het hier is gepubliceerd, niet de juiste beteekenis van de zaak weergeeft".

Naar het schijnt, wist men op dat moment ter departemente al lang, dat de berichten uit Indië waarlijk niet op misverstand berustten en dat het nulletje er wel degelijk moest staan.

Hoe dit zij, alle twijfel dienaangaande is weggenomen door een nader Aneta-bericht, dat men o.a. in de *N. Rott. Crt.* van Woensdagavond 13 April kan vinden. „Aan het departement van onderwijs", aldus dit bericht, „is een *extra bezuiniging opgelegd van f 8 millioen*". Dit enorme bedrag, enorm vooral, omdat daaraan reeds zoo groote besnoeiingen voorafgingen, zal vermoedelijk o.a. gevonden worden door afschaffing van de gratis verschafte leermiddelen, splitsing van de schooltijden (achtereenvolgens verschillende lagere klassen voor dezelfde leerkrachten), grootere klassen bij het M. U. L. O. en middelbaar onderwijs en..... Indianisatie.

In *Het Vaderland* van Vrijdagochtend 15 April vindt men een telegram van 14 April over „intensievere onderwijsbezuiniging", waarin o.a. gewag wordt gemaakt van een onderhoud met den onderdirecteur van het departement van onderwijs en eeredienst, den heer D. ter Laan, die aan het Kamerlid van denzelfden naam na verwant is. Deze dan „verklaarde tijdens een onderhoud, dat het Indianisatieproces der Hollandsch-Inlandsche en Hollandsch-Chineesche scholen in 1938 moet zijn voltooid". Van een overtollig nulletje gesproken.

Een schrale troost voor de onderwijsmenschen is, dat blijkens een ander Aneta-bericht in de *N. Rott. Crt.* van 13 April aan het departement van B. B. een extra-bezuiniging is opgelegd van 6 millioen.

Intusschen zou men de vraag willen stellen, of de bestuurshervorming met de drie groote bestuurskantoren en het behoud van den Europeeschen onderbouw (concessie aan Mr. Knottenbelt) niet een tendenz zal hebben, die althans in sommige opzichten tegen de Indianisatie ingaat. Weliswaar is dat toekomstmuziek. Wat schrijver dezes persoonlijk betreft (leek als hij is), als *ook*

hier in de toekomst een gebiedend halt moet worden geroepen, zou hij aan behoud van den Europeeschen onderbouw boven de stichting van drie nieuwe groote bestuurskantoren verre de voorkeur geven. Dat beteekent weliswaar mede het uitblijven van de drie groote gouvernementen. Zouden behalve de minister (en wellicht de heeren Colijn en Beumer) velen daarover heete tranen weenen?

Maar het is waar: *er is:* „de beginseluitspraak". De toekomst zal leeren, wat daaruit wel en niet gehaald kan worden en in hoeverre bij toekomstige beslissingen over posten, die meer dan memorieposten zijn, daarmede rekening gehouden kan en zal worden.

* * *

Over de rest van het begrootingsdebat zwijgende, moet ik nog kortelijk melding maken van een ietwat timide, min of meer verholen pleidooi van den overigens geenszins verlegen katholieken afgevaardigde Kortenhorst voor voorkeurrechten voor Nederlandsche tarieven. Met een mooi woord heet dat „nauwere economische samenwerking tusschen de verschillende gebiedsdeelen van het rijk". Uit de memorie van antwoord is gebleken, dat de minister de groote gevaren der differentieele rechten zeer wel ziet; de heeren Eerdmans en Joekes zien ze zoo mogelijk nog scherper. Het moge te betreuren zijn, dat de import uit Nederland sinds jaar en dag percentsgewijze aanzienlijk aan het dalen is; het moge aanbeveling verdienen, ernstige pogingen aan te wenden, daarin verandering aan te brengen; niet alle pogingen zijn verdedigbaar. Men zou door differentieele rechten zoowel den Inlander als het buitenland vervreemden. Terecht heeft overigens Mr. Joekes op 9 Maart in het licht gesteld, dat het onwaarheid is te beweren, dat zonder preferentieele rechten Indië de welvaart van Nederland niet bevordert en dat Nederland's hulp bij Indische leeningen differentieele rechten reeds ruimschoots rechtvaardigt. Zijn er geen groote belangen betrokken, aldus terecht de vrijzinnig-democratische afgevaardigde, bij de belegging van Nederlandsch kapitaal in Indië, bij de verstrekking van arbeidskrachten, bij de scheepvaart, bij het verhandelen van Indische producten? Zelfs in dezen tijd van wereldmalaise mag men dat niet vergeten.

> „Het groote punt in dezen — aldus terecht Mr. Joekes — moet zijn, dat wij in Indië altijd in de laatste tientallen jaren er trotsch op zijn gegaan, hetgeen onze positie ook zeer versterkt heeft, dat wij daar hebben gevoerd een opendeur-politiek. Wij hebben tegenover het buitenland gezegd: zeker wij hebben de staatkundige leiding, maar gij kunt daar de economische medewerking geven, die gij wilt; gij zijt

er welkom als ieder ander; gij kunt er even gemakkelijk u vestigen als onze landgenooten. Dat geeft aan onze internationale positie ten aanzien van Indië een zeer sterken grondslag. Ik zou niet gaarne aan dien grondslag willen tornen. Dat neemt natuurlijk niet weg, ik voeg dit hieraan toe om alle misverstand te voorkomen, dat men wellicht ook tegenover Indië kan komen tot wat men noemt regionale overeenkomsten, maar dan op deze uitdrukkelijke voorwaarde, dat dit zal zijn op den grondslag van wederkeerigheid, dus dat bij het zoeken naar tarieven, die men verlaagt, over en weer tarieven worden verlaagd en onder voorwaarde, dat, naar de uitdrukking van den minister van Buitenlandsche Zaken, geenerlei discriminatie daarin ligt besloten, d.w.z., dat de overeenkomst open staat voor alle landen. Dit is ook de grondslag van onze verhouding tot de Staten van het Oslo-verdrag. Daaraan moeten wij vasthouden".

Een gansch andere vraag is die der vestiging van industrieën in Nederlandsch-Indië. Daarover heeft minister De Graaff op 17 Maart o.a. het volgende gezegd:

„Overgaande tot de industrialiseering, een aangelegenheid, ook door den geachten afgevaardigde den heer Cramer in den breede behandeld, sta ik voor de vraag, of het niet wenschelijk zou zijn, van regeeringswege een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van oprichting van textielfabrieken in Indië. Of een dergelijk onderzoek in de eerste plaats op den weg der regeering ligt, dan wel of van belanghebbende zijde daartoe ware te besluiten, schijnt mij een punt van twijfel. Het laatste is ongetwijfeld uit een vakkundig oogpunt beter. Men krijgt dan een onderzoek, dat bevredigend kan zijn, vooral uit een oogpunt der techniek. Blijft men van die zijde in gebreke, dan komt het mij voor, dat het onderwerp de aandacht van de regeering dient te hebben. Ik zal niet nalaten de belangstelling van den gouverneur-generaal daarvoor in te roepen.

„Katoenteelt is een bedrijf, dat tot dusverre in Indië weinig succes heeft gehad. Het heeft niet gehaperd aan belangstelling; verschillende proeven zijn in vele deelen van den Archipel ondernomen, maar eerst in den laatsten tijd schijnt het daarmede wat beter te gaan en komt men blijkbaar meer op de hoogte van de eischen van het gewas. Mocht katoenteelt op den duur op groote schaal mogelijk blijken, dan zal in het algemeen de mogelijkheid van een textielindustrie daarmede belangrijk winnen.

Daarnaast werd mijn aandacht gevestigd op de Inlandsche weefnijverheid. Ook mij schijnt het toe, dat aan deze inheemsche nijverheid, door de bevolking zelf uitgeoefend, groote uitbreiding kan worden gegeven en dat dit punt voor haar van veel meer belang nog is dan de oprichting van groote fabrieken".

* * *

Ondanks alle bezuinigingen en diverse belastingverhoogingen blijft in de Oost de toestand even ongunstig als in menig ander deel der wereld. 's Lands schatkist blijft onrustbarend leeg; de tekorten blijven praedomineeren. Toen de Tweede Kamer op 29 April een tabaksaccijns aanvaard had, die 15 millioen moet

opbrengen, en op het punt stond, de opcenten op de invoerrechten van 20 op 50 pCt. te brengen, wat een meerdere opbrengst van 12½ millioen gulden beloofde, slaakte minister De Graaff de verzuchting, dat met inbegrip van deze nieuwe belastingen, „van de binnenkort te behandelen crisisheffing op het inkomen, van de verhooging van den benzine-accijns, die eerlang hier in beschouwing zal komen, en van de voorgenomen verhooging van het gedistilleerd", op de jaarlijksche begrooting nog een tekort aan te zuiveren viel van 122 millioen gulden. Wat natuurlijk een onmogelijke taak is!

De tabaksaccijns is dan ook zonder noemenswaardigen strijd door de Kamer aanvaard. De „strootjes", welke voor eigen gebruik gemaakt zijn van inheemsche tabak, die niet in handen van opkoopers en wederverkoopers is geweest, d.w.z. de „rookartikelen van het minst draagkrachtige deel der Inlandsche bevolking", worden van den accijns vrijgesteld; niet echter die, welke in huisnijverheid worden vervaardigd om als handelswaar aan den man te worden gebracht. De heer Cramer had ook de „krètèks", die 6 cent per 25 stuks kosten en circa drie millioen tot de belastingopbrengst zullen bijdragen, willen vrijstellen, maar minister De Graaff was hiertoe niet bereid. De groote massa der Inlandsche bevolking had volgens hem aan dit genotmiddel, iets luxueuzer (alles is relatief) dan het gewone strootje, ook geen behoefte.

Ging het desbetreffend wetsontwerp er zonder hoofdelijke stemming door, — oproeping van de namen was noodzakelijk bij de beslissing over het voorstel, de opcenten op de invoerrechten tot 50 te verhoogen, waardoor de druk dier rechten feitelijk op 18 pCt. wordt gebracht. Met 49 tegen 26 stemmen is dit wetsontwerp op 3 Mei aangenomen. De liberalen en sociaal-democraten hebben, met den communist Wijnkoop, daartegen gestemd.

De vrijzinnig-democraten hebben zich wel bij de voorstemmende rechterzijde aangesloten, maar Mr. Joekes heeft het toch noodig geacht, aan de stemming een korte verklaring te doen voorafgaan, waarin hij mededeelde, dat slechts de nood van de Indische schatkist hem en zijn geestverwanten er toe bracht, hun stem aan het wetsontwerp te geven. Een sneer over den bouw van den derden kruiser (eveneens de bête noire van den sociaal-democraat Cramer) bleef bij deze verklaring niet achterwege.

Te voren (op 29 April) had Mr. Knottenbelt een vruchtelooze poging tot uitstel van behandeling van het wetsontwerp gedaan. Voordat tot die behandeling kon worden overgegaan (aldus de

motie-Knottenbelt, waarover wegens quorum-moeilijkheden bij zitten en opstaan beslist is en waarvoor alleen de liberalen en socialisten zich verklaard hebben), diende de Kamer te beschikken over volledige gegevens omtrent de bezuinigingen, welke door de Indische regeering zijn bereikt, benevens omtrent den stand en den loop der middelen. Mr. Knottenbelt meende, dat dit, bij wat goeden wil der regeering, op een uitstel van slechts 14 dagen zou neerkomen; Mr. Beumer duchtte echter een uitstel ad calendas graecas, aangezien nog voortdurend nieuwe bezuinigingsplannen opdoken, en minister De Graaff voegde hieraan toe, dat deze 12½ millioen (als het zooveel werd) in geen geval gemist konden worden, zoodat met of zonder nadere gegevens de verhooging van de invoerrechten als conditio sine qua non behoorde te worden beschouwd.

Overigens hebben ook de voorstanders van het wetsontwerp volmondig toegegeven, dat een feitelijke verhooging van de invoerrechten van 12 tot 18 pCt. binnen anderhalf jaar tijds (in December 1930 werden de eerste 10 opcenten er op gelegd, een jaar later nog eens 10 en nu opnieuw 30) allerminst een verzwaring van belastingdruk was, die en bagatelle kan worden genomen. Weliswaar repten zij van aanzienlijke verlaging van de kosten van het levensonderhoud, vooral voor den Inlander, maar daarmede bekeerden zij de heeren Knottenbelt en Cramer niet, al betoogde de minister van koloniën dan ook, dat voor een artikel als de textielgoederen de prijzen, in vergelijking met 1930, op het einde van 1931 in doorsnee met 65 pCt. waren gedaald, en dat voor de groep der levensmiddelen de daling zelfs gemiddeld 70 pCt. bedroeg. (Rijst is overigens vrij van invoerrechten).

Daartegenover stelde de heer Cramer dan weer uittreksels uit het landbouw-economisch verslag over het vierde kwartaal van 1931, waarin omtrent de doorwerking van de crisis op het Inlandsch landbouwbedrijf medegedeeld wordt, dat het geldloon-inkomen belangrijk is ingeschrompeld. „Voor het oogenblik" — aldus dat verslag — „heeft de daling der inkomsten zich sneller voltrokken dan de prijsdaling der levensbehoeften, zoodat een algemeene versobering is waar te nemen".

Datzelfde verslag gewaagt van „soms nijpende geldschaarschte" (die ook minister De Graaff niet ontkent), al leeren wij gelukkig mede uit dat verslag, dat „echter door de gunstige voedsel-situatie geen gebrek wordt geleden". In zooverre kon de Tweede Kamer dus circa drie weken later (op 18 Mei) zonder gewetensbezwaren met 70 tegen 2 (communistische) stemmen weigeren een interpellatie-Wijnkoop over de voedselvoorziening in Ned.-Indië toe

te staan (beslissing, die mede verband hield met het feit, dat over enkele weken bij een suppletoire begrooting dit onderwerp vanzelf aan de orde kan komen).

Weliswaar is, gelijk o.a. de heer Van Boetzelaer van Dubbeldam in herinnering bracht, het invoerrecht op gebleekte en ongebleekte katoenenstoffen van de verhooging uitgezonderd, maar ook dit kon de heeren Knottenbelt en Cramer niet vermurwen, hoewel deze tegemoetkoming mede is geschied met het oog op de bedreigde Nederlandsche industrie, voor welker belangen ditmaal ook de socialist een pleidooi gevoerd heeft, al deed de liberaal het met meer warmte.

De katholieke afgevaardigde Kortenhorst, die in tegenstelling met Mr. Knottenbelt zijn stem niet aan het wetsontwerp heeft onthouden, zou die Nederlandsche industrie op andere wijze willen helpen. Met zijn partijgenoot Feber heeft hij aangedrongen op „nauwere economische samenwerking tusschen de deelen des Rijks". Ofschoon dit punt niet zoo heel duidelijk is uitgewerkt, dacht men van die zijde toch blijkbaar eenerzijds aan preferentieele rechten (al sluit het Nederlandsch-Engelsch tractaat van 2 November 1871 *ten opzichte van Sumatra* het verleenen van voorrechten met betrekking tot Nederlandsche producten uit) en anderzijds aan een contingenteering naar Nederlandsch model, naar een beperking dus van den invoer van goederen, die *niet* uit het moederland werden ingevoerd. De heer Kortenhorst doelde hierop vermoedelijk, toen hij zich als volgt uitliet: „Maar ik zou de regeering toch wel met aandrang willen verzoeken om in afwachting van de problemen, die in grooter verband moeten worden bestudeerd, de aandacht te vestigen op een klein project. Een klein project waardoor het mogelijk zou moeten worden om zonder ingrijpende maatregelen te nemen, in ieder geval den status quo van de onderlinge verhouding, welke er bestond tusschen den handel van verschillende landen, bijv. in het min of meer normale jaar 1930, bij wijze van noodmaatregel min of meer te stabiliseeren". Als dit niet geschiedde, zou volgens den katholieken afgevaardigde Nederland geheel en al uit de Indische markt verdwijnen en zouden de scheepvaartverbindingen ook vrijwel alle beteekenis verliezen.

In dit verband sprak Mr. Kortenhorst o.a. van vier Twentsche sarongfabrieken, die in 1928 nog 3793 arbeiders hadden en er nu nog slechts 1201 aan het werk houden, waartegenover een met duizelingwekkende snelheid toenemende invoer van de Japansche sarongs stond. (In 1928 slechts 549 pakketten van 20 sarongs, in 1931 niet minder dan 21686). Dit zijn inderdaad verbijsterende

cijfers; niettemin is het zaak, deze kwestie van alle kanten te bekijken voordat een beslissing wordt genomen. De katholieken trachtten pressie op den minister uit te oefenen en dreigden zelfs met verwerping van het wetsontwerp, als deze bewindsman zich geheel op de vlakte mocht houden, maar ten slotte hebben zij zich toch niet in de oppositie begeven, hoewel Mr. Kortenhorst zelf van oordeel was, dat deze opcentenverhooging den bestaansstrijd voor de Twentsche industrieelen nog moeilijker maakte. Maar blijkbaar denkt dit kamerlid: „zachtjes aan, dan breekt het lijntje niet; wat ik wensch, bereik ik straks wel".

De minister zelf heeft zich wijselijk nog niet blootgegeven; reeds vroeger was gebleken, dat hij ten volle beseft, dat men met tal van belangen en mogelijkheden rekening moet houden.

De minister heeft overigens grif den fatalen invloed van den Japanschen invoer van katoenen stoffen op den Nederlandschen export naar Indië erkend, al scheen hij te verwachten, dat binnenkort voor Japan de concurrentie met meer moeilijkheden gepaard zou gaan. Gaarne deed de minister de toezegging, „dat de Indische regeering zal worden gewezen op de urgentie van uitbreiding der exportmogelijkheden voor Nederland". De reeds gevraagde adviezen uit Indië over dit vraagstuk waren echter nog niet in zijn bezit. Wanneer deze gegevens gearriveerd waren, zou het onderwerp met den meesten spoed in wijderen kring in beschouwing worden genomen.

Dit onderwerp is *nog* belangrijker dan de niettemin uitermate gewichtige vraag of de 50 tijdelijke opcenten kans loopen, eerlang gefixeerd te worden; vrees, die de heeren Knottenbelt en Cramer had bekropen.

REVUE VAN ARTIKELEN, MEDEDEELINGEN EN DOCUMENTEN.

HET DERTIENDE I. E. V.-CONGRES.

Over dit van 25—27 Maart in Bandoeng gehouden congres geeft *Onze Stem* van 1 April indrukken weer, die een goed overzicht bieden van hetgeen aandacht verdient als de hoofdzaak van het gebeurde en behandelde. Eerst wordt, zeker ten volle verdiende, hulde gebracht aan den eminenten bondsvoorzitter F. H. De Hoog voor zijn leiding van dit congres. Dan volgt de zakelijke revue.

„De hoofdschotel van het congres vormde wel de zoo diep gevoelde behoefte aan grondbezit. Dit kwam tot uiting bij de behandeling van de kolonisatie in Nieuw-Guinea en bij den noodkreet uit Makassar om staatsrechterlijke gelijkstelling met den Inlander.

De Nieuw-Guinea-kwestie nam zooveel tijd in beslag, dat vele andere kwesties daardoor in het gedrang kwamen, maar die tijd was toch goed besteed. Er is opklaring gekomen! Wanneer het congresnummer van *Onze Stem* verschijnt zal het den leden wel duidelijk worden, hoe de vermeende afzijdigheid van het I.E.V. voor de Nieuw-Guinea-kolonisatie, niettegenstaande de groote interesse door vele I.E.V.-ers daarvoor betoond, slechts te wijten is aan de zeer weinig tegemoetkomende houding der besturen van de N. G.-vereenigingen, maar tevens zal dan blijken, hoe, trots dien onbegrijpelijken tegenzin, het I.E.V.-Hoofdbestuur en de I.E.V.-Volksraadsfractie, nooit het groote doel van ons Verbond uit het oog hebben verloren, en zich steeds hebben beijverd om de belangen te behartigen van alle Indo-Europeanen, al dan niet leden van het I.E.V., ook van hen die zich in Nieuw-Guinea bevinden. Ten slotte is er klaarheid gekomen, dank zij vooral de faire houding en de ridderlijke verklaringen van enkele vooraanstaande figuren uit de Nieuw-Guinea-beweging en is de broederschap bezegeld met een I.E.V.-Nieuw-Guinea Fonds, dat den band met onze „Boengs" in het verafgelegen oord nauwer zal aanhalen.

Over de staatsrechterlijke gelijkstelling met den Inlander sprak

de Bondsvoorzitter reeds in zijn openingsrede. Wanneer daarin gezien moet worden een symptoom van de gedachte „Los van Nederland", dan is er slechts één antwoord op het voorstel: „onvoorwaardelijke verwerping". Maar afgescheiden van de moreele en principieele bezwaren die aan het voorstel kleven, zij nog het volgende opgemerkt. Waar thans de uiterst moeilijke tijdsomstandigheden ook de Indo-Europeesche vrouw tot daadkracht hebben gestimuleerd, waar de Indo-Europeesche vrouw zich heeft georganiseerd om van passieve medeleving te komen tot actieve medewerking, om mede in stand te houden wat zoo moeizaam verkregen is, om mede op te voeden voor den grooten strijd om het bestaan, daar vragen wij ons af, of de voorstanders van het voorstel wel beseffen hoe diep zij de Indo-Europeesche *moeder* moeten grieven, om daartegenover hare kinderen den smaad te willen aandoen van eene waardeering gelijk den Inlandschen koelie, want hier toch zou het voorstel practisch op neerkomen. In eene besloten vergadering werd het voorstel met algemeene stemmen verworpen.

Een nieuwe suggestie, van de Afdeeling Soebang afkomstig, was de bepaling van een officieelen Jaardag voor het I.E.V., welke door alle afdeelingen periodiek zou worden gevierd. Het congres had zich blijkbaar niet voldoende daarop voorbereid, waardoor de kwestie aan het H.B. werd overgelaten. Door een der afgevaardigden was evenwel bij interruptie voorgesteld: 16 Juni, de geboortedag van Frederik Hermanus De Hoog, wat de voorzitter lachend terug wees.

Maar laten wij hierop terugkomen. Wij hebben reeds een Zaalbergschool, nu een Dick-De-Hoog-dag, elk jaar, tot in lengte van dagen.

Op, Soebang! wacht niet op de beslissing van het H.B., maar roep alle zusterafdeelingen op, het is Uw goed recht om op die wijze Uw aller erkentelijkheid te willen betoonen aan hem, die voor den Indo zoo intens geleefd en gewerkt heeft.

Als nieuwe geluiden vernamen wij op dit congres, die van de Indo-Europeesche vrouw en van de Indo-Europeesche jongelingschap.

De tijden zijn voorbij dat de vrouw zich slechts kan bepalen tot een sympathiebetuiging, tot een zich interesseeren voor hetgeen op de vergaderingen is behandeld en besloten. Tot haar is het besef gekomen, dat de door het I.E.V. getraceerde weg voor de Indo-Europeesche gemeenschap in de Indische maatschappij, steeds grooter wordende moeilijkheden biedt, en dat haar steun om dien weg te banen onmisbaar wordt. Voorshands bepaalt zij

zich nog tot een bedachtzaam tasten, de voorbereiding en de propaganda duiden echter op een ernstigen wil tot slagen en de groote toewijding, vooral door de energieke voorzitster van de I.E.V.-Vrouwenorganisatie, mevrouw Razoux Schultz aan den dag gelegd, waarborgt ons eene samenwerking, die slechts leiden kan tot heil en zegen voor het Indo-Europeesche nageslacht. Als symbool van de eenheid in doel en gedachte, bood mevrouw Razoux Schultz met een keurige toespraak onzen bondsvoorzitter een mooi bewerkten koperen voorzittershamer aan.

Wij wenschen de voortvarende leidster en hare medebestuursleden toe, dat zij haar zelfvertrouwen en haar zedelijke kracht mogen blijven behouden voor de grootsche taak die zij zoo onversaagd op zich hebben genomen. Dat zij daarbij gedenken, dat elk struikelen gelijktijdig met zijn ervaring, de kans vermeerdert op welslagen." Aldus het schr. in *Onze Stem*.

„Ook de Indo-Europeesche jongeren waren op het congres vertegenwoordigd, ook zij beginnen zich ernstig te organiseeren en zich voor te bereiden om mettertijd de zware taak over te nemen van de huidige baanbrekers der Indo-gedachte. Ook hen roept het Verbond een hartelijk „Welkom" toe. Het congres zal U veel geleerd hebben, zal U de oogen geopend hebben voor de vele nooden en behoeften van de Indo-Europeesche Gemeenschap, waarvan gij de bloem vormt. Gij kunt uwe idealen niet hoog genoeg stellen, weest niet tevreden met de bestaande dingen, maar streeft mede opwaarts naar het hoogere, haakt uwen wagen aan een ster, om het allerhoogste ideaal dat gij wenscht te bereiken, ook werkelijk vervuld te zien.

De sfeer van het congres was ditmaal ernstiger dan wij het op andere congressen hebben meegemaakt, hetgeen, gezien de tijdsomstandigheden en de daarmee verband houdende moeilijke congres-vraagstukken, geen verwondering behoeft te wekken. Maar wat ook bij deze dertiende bijeenkomst niet ontbrak, was de saamhoorigheid, die tenslotte alle debatten en verschillen in gedachten, onder de tactvolle en doelbewuste leiding, steeds tot een allen bevredigend resultaat bracht.

Wel was de Mastodon van Oost-Java een beetje kwaad, omdat hij meende te weinig appreciatie te moeten constateeren voor de prestaties van zijn afdeeling, — die zeer zeker niet gering zijn — maar het misverstand klaarde gauw op, en ook toen weer is gebleken, dat in ons Verbond een geestdrift leeft en een wil tot eendracht en gezamenlijken arbeid voor aller belang, die ons met vol vertrouwen de toekomst tegemoet kan doen gaan.

Het was bij deze gelegenheid dat de voorzitter van Bandoeng,

Dr. Johan, er op wees, dat het bekende gezegde: „Oost is Oost en West is West", voor het I.E.V. nooit mag bestaan. Als na zoo'n congres een deel der broeders naar het Oosten afreizen en een ander deel naar het Westen, dan moeten zij nooit vergeten, dat tusschen de groote centra Oost en West zich vele kleinere stations bevinden, die de uitersten met elkaar tot één onverbrekelijken band verbinden.

Ten slotte willen wij van het congres zelf nog vermelden, dat bij de bespreking van het voorstel-Makassar, om den Indo-Europeaan in de gelegenheid te stellen staatsrechtelijk gelijk gesteld te worden met de inheemschen, als tegenstelling daarvan de bondsvoorzitter in zijn openingsrede voorstelde het volgende telegram aan H.M. de Koningin te zenden:

Indo-Europeesch Verbond, bijeen in dertiende jaarvergadering, doordrongen van ernst der tijdsomstandigheden waarbij Indo-Europeanen bizonderlijk in gedrang, uitspreekt zijn vol vertrouwen in Uwer Majesteits hooge leiding en aanbiedt eerbiedige hulde.

Het voorstel werd met een donderend applaus ontvangen.

Tegelijkertijd werd een telegram met hulde-betuiging verzonden aan Z. E. den Gouverneur-Generaal, waarop even later het volgende antwoord van den Alg. Secretaris werd ontvangen en onder luid applaus voorgelezen:

Landvoogd draagt mij op Uw congres hartelijk dankzeggen voor zijn telegram Zijne Excellentie verzoekt U congres 's Landvoogds beste wenschen voor welslagen bijeenkomst en voor ontwikkeling 's Verbonds belangrijken arbeid in deze gewesten overbrengen".

Het stuk in *Onze Stem* vermeldt dan die gedeelten van het programma, welke voor de congressisten zeker veel aantrekkelijks zullen hebben gehad, zooals tentoonstellingen en reunies met een feestelijk karakter, maar deze kunnen wij hier onvermeld laten.

WERKLOOSHEID.

In *Het Indische Volk*, orgaan van de Ind. S.D.A.P., wordt d.d. 5 April de volgende uiteenzetting gegeven.

„Voor iemand, die, niet al te pessimistisch gestemd, nauwkeurig het wereldgebeuren op economisch en politiek terrein beluistert, zijn er wellicht zeer zwakke aanwijzingen te bespeuren, dat het dieptepunt van de geweldige crisis, welke wij heden doormaken gepasseerd is. Hier en daar, hoewel nog zeer voorzichtig, doen

zich hoopvoller geluiden hooren. Het is inderdaad een gunstig teeken, dat staatsleeningen belangrijk worden overteekend. Maar toch is er nog geen sprake van, dat er thans reeds een gevoel van ontspanning zou kunnen ontstaan.

Integendeel, de gevolgen van de crisis zijn ernstiger dan ooit en doen zich thans op zijn hevigst gevoelen. Niet alleen dat de toestand van 's lands financiën nog zeer zorgwekkend is, ook de gevolgen van de crisis komen, zoowel in de Europeesche als de Inheemsche samenleving steeds duidelijker tot uiting en manifesteeren zich wel op zijn hevigst in de toenemende werkloosheid.

Is de werkloosheid een reeds lang bekend typisch verschijnsel in de hoog ontwikkelde industrie-centra en lezen wij reeds sedert jaren over de millioenen werkloozen in de verschillende Europeesche industrielanden, de lang aanhoudende en hevige crisis heeft thans dit modern kapitalistisch euvel ook doen doordringen tot de agrarische landen. Ook Indië is thans door deze ramp bezocht en telt zijn werkloozen bij tienduizenden.

Natuurlijkerwijs leveren de groot-kapitalistisch opgezette landbouwondernemingen, die in de tijden van groote winsten geprofiteerd hebben van de hun door de poenale sanctie gewaarborgde lage loonen der koelies, de grootste contingenten. Bij tienduizenden worden deze menschen, die vroeger door schoone beloften uit hun desa's zijn weggelokt naar hun geboortegronden teruggezonden, terwijl het sluiten van fabrieken de inkrimping van de overheidsdiensten en ook de onafzetbaarheid van verschillende Inheemsche producten het aantal tot inderdaad onrustbarende getallen doet stijgen. Zinkt het aantal Europeesche werkloozen bij het aantal Inheemsche in het niet, procentsgewijze is de Europeesche werknemer door dezen uitwas van het kapitalistisch stelsel het sterkst getroffen.

Wij geven toe, dat bij de huidige maatschappelijke structuur het werkloosheidsvraagstuk een probleem is, dat zeer moeilijk is op te lossen. Wij zijn er zelfs van overtuigd, dat zonder algeheele wijziging van het productie- en distributiesysteem een oplossing niet mogelijk is. Hoe men hier ook over moge denken, zelfs onze tegenstanders, die hiervan niet overtuigd zijn, zullen toch in ieder geval moeten erkennen, dat de wijzigingen in en de perfectionneering van de industrie, waarbij men naast een geweldige uitbreiding der productie een groote besparing van arbeidskrachten kreeg, toestanden heeft doen ontstaan, welke opgelost moeten worden. De meest verfijnde techniek en de ophooping van kapitaal eenerzijds, onrustbarend toenemende werkloosheid en bittere armoede anderzijds, zijn tegenstellingen,

die niet kunnen blijven bestaan en die ook ver buiten de socialistische kringen de overtuiging hebben gebracht, dat het huidige maatschappelijk stelsel niet ongewijzigd gehandhaafd kan blijven.

In dit artikel willen wij over de oplossing, die wij alleen mogelijk achten in den geest van bewuste, planmatige regeling en internationale gezindheid, niet verder uitweiden. Wij constateeren thans alleen de werkloosheid en groote armoede van millioenen werkers als gevolg van het kapitalistische stelsel, dat door de gemeenschap tot op heden is gehandhaafd. De handhaving van dit stelsel en de bescherming daarvan door de regeeringsapparaten brengen de verplichting voor de gemeenschap mee, ook de consequenties geheel voor haar rekening te nemen.

Gaan we thans na, hoe de stand van het werkloosheidsvraagstuk en haar bestrijding in Indië is.

Volgens de officieele gegevens van het Kantoor van Arbeid bedroeg het aantal Europeesche werkloozen 3110 in December 1931 tegenover 2400 in December 1930. Het werkloosheidspercentage — gerekend op het getal der vroeger h.t.l. beschikbare particuliere betrekkingen, dat op ± 40.000 wordt becijferd — was in December 1930 6%, medio 1931 7% en thans bijna 8%.

Hieruit blijkt, dat de toestand inderdaad zeer ernstig is, terwijl deze zich voor de naaste toekomst voorshands zeer duister doet aanzien, waar een drastische inkrimping in de suiker-industrie is te verwachten en een verdere inzinking in de rubbercultuur gepaard aan het sluiten van vele ondernemingen valt te vreezen.

De werkloosheid onder de Inheemschen neemt eveneens schrikbarend toe. De ver over de 100.000 koelies die naar Java zijn teruggezonden kunnen niet meer door de desa's geabsorbeerd worden. Ook de individueele werkloosheid onder de inheemsche bevolking, waaronder die van de meer intellectueele, vertoont een sterke stijging. Het aantal inschrijvingen op de arbeidsbeurzen van Inlandsche werkzoekenden bedroeg in Januari 1931 2505 en in December 5696.

Wat wordt nu gedaan om den ontstanen noodtoestand te bestrijden? Er bestaan een paar particuliere werkloosheidsfondsen en kassen, die of alleen aan hun leden uitkeeringen doen of beschouwd moeten worden als particuliere liefdadigheidsinstellingen.

Als voorbeelden hiervan noemen we:

De Algemeene Werkloosheids Kas; het Landbouwfonds; de Vereeniging Onderlinge Ondersteuning; het Algemeen ondersteuningsfonds voor Administrateurs, Geëmployeerden bij de Suikerindustrie en aanverwante bedrijven in Ned.-Indië; het West-Java Ondersteuningsfonds. Daarnaast hebben we dan het

eigenlijke instituut voor steun aan de werkloozen n.l. het Centrale Comité, geholpen door de locale steuncomité's.

Op welke wijze vervult nu de gemeenschap door middel van haar staatsorganisme, dat zooals wij zooeven reeds opmerkten het huidige stelsel beschermt, haar plicht tegenover de slachtoffers van dit stelsel?

De Algemeene Werkloosheids Kas krijgt een maandelijksche subsidie van — schrik niet lezer — van *f* 250 per maand. De regeering keerde in 1931 uit aan het Centrale Comité *f* 17.000, d.i. 50% toeslag op de bij de comité's ingekomen giften. Verder kreeg het Centraal Steun-Comité een aandeel in de loterij, en wordt ook de Algemeene Werkloosheidskas door een aandeel in de loterij gesteund.

Hiermede is dan de zorg van overheidswege vrijwel afgeloopen voor wat betreft de individueele zorg. Voor de massa-werkloosheid onder de inheemschen wordt door werkverschaffing verder nog getracht hulp te brengen, doch ook hierin schiet de regeering te kort. Vooral ten opzichte van de tienduizenden teruggezonden koelies hadden eerder maatregelen behooren te worden genomen. Zou het hier geen pracht gelegenheid geweest zijn een poging tot kolonisatie te wagen door de vrij geworden koelies en zoodoende een blijvende bevolking te stichten op Sumatra's Oostkust?

Is het verschijnsel van de werkloosheid hier in Indië aanmerkelijk veel later gekomen dan in de meeste andere landen, hetgeen een achterlijkheid is, die we nu eens kunnen toejuichen, minder verheugd zijn we over de achterlijkheid der regeering in haar maatregelen tot bestrijding. De geheele mentaliteit, waarmee men hier de werkloozen beschouwt, is er nog één, waarbij moderne opvattingen zeer verre zijn.

Men wil hier nog te veel de rol spelen van de barmhartige, die zichzelf gestreeld voelt door zijn daden van weldadigheid. Naar onze meening dient alles, wat hier naar weldadigheid zweemt en wat tot dankbaarheid van de geholpenen aan hun weldoeners zou moeten leiden, te worden uitgebannen. Ieder individu heeft recht op arbeid en als deze arbeid niet verschaft kan worden heeft de werklooze recht op steun van de gemeenschap.

De organisatie hiervan is staatstaak en behoort niet te worden gelegd in handen van particulieren. Een steun door middel van aandeelen in loterijen en toeslagen op particuliere giften is niet de wijze, waarop deze taak vervuld behoort te worden. Er is hier voor de overheid geen sprake van een vrijwillig aan te nemen welwillende houding, doch het geldt hier een zaak van *plicht*."

VERSLAG VAN HET CENTRAAL KOLONISATIE COMITE.

Het verslag dwingt in meer dan een opzicht bewondering af. Het lijvige stuk, dat gedrukt — zonder de bijlagen — een geheele aflevering van *De Indische Gids* zou beslaan, is rijk aan inhoud, door hetgeen het aan geschiedkundige bijzonderheden in herinnering brengt, door de heldere uiteenzetting, die het geeft van den toestand waarin het kolonisatie-vraagstuk voor Indië gebracht is, en door de waardevolle aanwijzingen, die het biedt om de ontwikkeling voor de toekomst in goede banen te kunnen leiden. Dit alles is bijeengebracht, verwerkt en opgesteld in korten tijd. Het comité werd ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 23 April 1930 No. 10, de secretaris Dr. E. J. Burger, controleur 1e kl. B.B., maakte een drietal reizen over Java, bracht een bezoek aan de Z. en O. afd. van Borneo en bereisde Sumatra, de door hem daarover uitgebrachte rapporten hebben, met de door de andere leden uitgebrachte adviezen tot grondslag gediend van het nu reeds verschenen rapport, met zijn zevental bijlagen.

Onder voorzitterschap van het lid van den Raad van N.I., P. A. A. Koesoemo Joedo, waren, naast Dr. Burger, leden, de hoofdambtenaren S. Bastiaans, Dr. B. J. Haga, Mr. L. Einthoven, P. H. Paerels, en de leden van het college van Gedelegeerden van den Volksraad Ali Moesa, Mr. R. A. A. Fruin en R. M. A. A. Koesoemo Oetoyo.

Het verslag bevat een beknopt historisch overzicht van de volksverplaatsing, waarbij Java en de Buitengewesten afzonderlijk aan de beurt worden gesteld, terwijl daarna de emigratie- en kolonisatiepolitiek der regeering wordt besproken. Daarbij sluit aan een overzicht van den bestaanden toestand op dit gebied, in Java, Sumatra, Borneo en de Groote Oost.

De hoofdschotel vormt het hoofdstuk: te nemen maatregelen tot bevordering der volksverplaatsing Hierbij worden eerst voor Java de emigratie-wenschelijkheden en -mogelijkheden uiteengezet. Daarna wordt de kolonisatie in de immigratie-gebieden der Buitengewesten zeer uitvoerig behandeld. Dit alles, overeenkomstig de opdracht, alleen voor de verplaatsing van *inheemsche bevolking* van dichtbevolkte naar schaars bevolkte streken.

Het vraagstuk der Indo-kolonisatie is niet uitgewerkt.

Als streken, die in aanmerking komen voor positieve regeerings-bemoeienis tot bevordering der emigratie, brengt het verslag voorloopig naar voren de regentschappen: Cheribon, Tegal, Karanganjar, Banjoemas, Poerbolinggo, Keboemen, Poerworedjo, Magelang en Koedoes van Midden-Java, Sidoardjo van Oost-Java, Adikarto, Jogjakarta en Bantoel van het gouvernement Jogjakarta, Klaten van het gouvernement Soerakarta.

Wat betreft de kolonisatiemogelijkheden in de verschillende streken der Buitengewesten, komt het comité tot een zeer beperkte aanbeveling. Van Nieuw-Guinea geen sprake. In Borneo zijn geen of weinig goede gronden beschikbaar. De hooge reiskosten naar de Groote Oost zouden verplaatsing daarheen belemmeren. Voorhands wordt alleen Sumatra in aanmerking gebracht voor overheidsactie in zake bevordering van landbouwkolonisatie van Javanen.

De hierin opgesloten taak kan worden verdeeld in: *a.* maatregelen tot bevordering van de landbouwkolonisatie van rechtstreeks van Java komende landbouwers; *b.* idem van gewezen arbeiders op ondernemingen in Sumatra.

Aan het in *b* opgesloten vraagstuk wordt in deze aflevering van *De Indische Gids*, in verband ook met hetgeen hierover voorkomt in het verslag van het C.K.C., door Dr. H. G. Heijting een beschouwing gewijd, wij gaan daarom alleen even nader in op de keuze van het gebied voor de bedrijvigheid onder *a* bedoeld.

Daar gevreesd wordt dat rechtstreeksche landbouwkolonisatie naar Atjeh, Sum. O.K. en Riouw zal afstuiten op de bezwaren van hooge reiskosten en den verren afstand, en daar Tapanoeli, Sum. W.K., Banka en Billiton wegens gebrek aan voldoende vrije, en voor kolonisatie van Javanen geschikte gronden daarvoor niet in aanmerking komen, wordt voorloopig alleen Zuid-Sumatra voor dit doel aanbevolen.

De gewesten Lampongsche Districten, Benkoelen en Djambi bieden nog zoo vele mogelijkheden op kolonisatiegebied, dat er plaats is voor vele duizenden Javaansche gezinnen, zoodat uitvoering van de Overheidstaak t.a.v. de landbouwemigratie naar dit gebied tal van jaren zal vorderen.

Het C.K.C. teekent bij deze conclusie echter aan, dat het overigens uiteraard niet afwijzend staat tegenover de bevordering van Javakolonisatie in andere deelen van den archipel.

Wij hopen dat deze korte aanduiding de conclusie, waartoe het C.K.C. gekomen is, voldoende tot haar recht laat komen, om uit de samenvatting, die het verslag zelf geeft, een voldoende begrip te kunnen krijgen van de door het comité voorgestane maatregelen.

Die samenvatting geven wij hier in haar geheel weer.

„1°. De Overheid neme zoo spoedig mogelijk de bevordering van de volksverplaatsing in haren vollen omvang ter hand. Voorshands beperke de regeering de daarvoor noodige maatregelen tot de bevolking van Java en Madoera. Zij schenke evenwel aandacht aan den toestand van andere bevolkingsgroepen, in het bijzonder aan de toeneming van de bevolking op Bali.

2°. Als eersten noodigen maatregel stelle de regeering een ervaren Java-bestuursambtenaar ter beschikking van den directeur van binnenlandsch bestuur, die als rechtstreeks onder genoemd Departementshoofd staand Hoofdambtenaar bijgestaan door eenige Inlandsche ambtenaren, tot taak zal hebben de bevordering van de landbouw- en semi-landbouw-kolonisatie.

Ten einde een regelmatig overleg tusschen genoemden Hoofdambtenaar en verschillende takken van dienst te bevorderen, worde hij ter zijde gestaan door een commissie van overleg, bestaande uit een vertegenwoordiger der z.g. kleine Welvaartscommissie, den Inspecteur voor Agrarische Zaken en Verplichte Diensten, het Hoofd van de afdeeling Bestuurszaken der Buitengewesten en den Leider der Emigratie- en Arbeidskolonisatie van het Kantoor van Arbeid.

Omgekeerd ware genoemde leider voor zijne bemoeienis met de emigratie van arbeidskolonisten en met de arbeidskolonisatie buiten ondernemingsterrein te doen bijstaan door dezelfde commissie van overleg, waarin alsdan zijn plaats zal worden ingenomen door den Hoofdambtenaar ter beschikking van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur.

3°. De eerste werkzaamheid van genoemden Hoofdambtenaar zal moeten bestaan in het instellen van een onderzoek naar voor Javaansche emigranten geschikte landbouw-kolonisatie-terreinen in de Buitengewesten, voorshands in de gewesten Lampongsche districten, Palembang, Benkoelen en Djambi.

4°. Zijn eenmaal landbouw-kolonisatieterreinen aangewezen, dan worde op Java eene propaganda gevoerd voor emigratie naar en kolonisatie in de Buitengewesten. Hierbij worde ernaar gestreefd, dat er zooveel mogelijk eene emigratie-stroom ontstaat van een bepaald gebied van Java naar een bepaalde streek in de Buitengewesten, opdat de Javaansche emigrant zich daar zooveel mogelijk zal kunnen thuis gevoelen.

5°. Bedoelde propaganda voor emigratie- en landbouwkolonisatie richte zich

a. wat de landstreken betreft op alsnog nader aan te wijzen regentschappen, waarbij gedacht moge worden aan Cheribon, Karanganjar, Banjoemas, Poerbolinggo, Keboemen, Poerworedjo en Koetoardjo van Midden-Java, Sidoardjo van Oost-Java, Adikarto, Jogjakarta en Bantoel van het gouvernement Jogjakarta, Klaten en Soerakarta van het gouvernement Soerakarta.

b. wat de *personen* betreft, op gezinnen van niet geheel van middelen ontbloote landbouwers.

6°. Bovendien heffe de Overheid den invloed van de factoren, welke de emigratie belemmeren, zooveel mogelijk op.

7°. Naast de op de bevordering van emigratie en landbouwkolonisatie gerichte maatregelen, genoemd onder 4° t/m 6°, worde door de Overheid op Java propaganda gemaakt en hare bemiddeling verleend voor de semi-arbeids- en semi-landbouwkolonisatie [kolonisatie van landarbeiders, van overheidsarbeiders (Djambisysteem)]. Ten aanzien van de landarbeiders zal evenwel eerst aan de volgende drie voorwaarden moeten zijn voldaan:

a. vooreerst moet in het immigratiegebied voldoende grond voor uitoefening van landbouw aanwezig zijn,

b. moeten de emigranten met landbouw bekend zijn,

c. voor hen moet in het immigratieland voldoende gelegenheid bestaan om door loonarbeid, deelbouw of deelwinning ter aanvulling van de inkomsten uit den grond een behoorlijk bestaan te verkrijgen.

De Overheid onthoude zich echter van propaganda voor de emigratie van ondernemingsarbeiders.

8°. Voor de propaganda en ter bevordering van de emigratie van land- en overheidsarbeiders worde op Java een onder de auspiciën van den Hoofdambtenaar voor de kolonisatie en den Leider der emigratie en arbeidskolonisatie staande centrale organisatie in het leven geroepen.

9°. De regeering verzekere aan de emigranten-kolonisten vrij vervoer per s.s. of gouvernementsautomobieldiensten naar het kolonisatiegebied en bedinge eene reductie van passage en vrachten bij de particuliere transport-ondernemingen. Tevens verschaffe zij hun op plaatsen, waar overnacht moet worden, kosteloos huisvesting en voeding, en zorge dat zij in het algemeen wegwijs worden gemaakt en dat hun zoo mogelijk geleide tijdens de reis medegegeven wordt.

Voor de land- en overheidsarbeiders zullen de kosten van den overtocht, eventueel met behulp van een subsidie van overheidswege, gedragen moeten worden door het immigratiegebied, wat betreft de overheidsarbeiders ten laste van het betrekkelijke werk, wat betreft de landarbeiders ten laste van de belanghebbende particulieren.

10°. De bevordering binnen het immigratiegebied van de reeds genoemde kolonisatievormen (landbouwkolonisatie, kolonisatie van landarbeiders en van overheidsarbeiders) geschiede door het bestuur, in overleg met den Hoofdambtenaar voor de kolonisatie en den Leider der emigratie en arbeidskolonisatie, ieder voor wat betreft de hun toegedachte taak, en waar zulks gewenscht voorkomt, bijgestaan door gewestelijke kolonisatiecomité's.

Wat betreft de bevordering van de kolonisatie van gewezen ondernemingsarbeiders worde gestreefd naar eene nauwe samenwerking tusschen bestuur, arbeidsinspectie en ondernemers, eveneens in overleg met de zooeven genoemde organen.

De in de twee voorafgaande leden bedoelde bevordering geschiede door middel van reserveering van kolonisatieterreinen, onder andere bij omzetting van landbouwconcessies in erfpachten, door verleening van vrijstelling van heerendienst en inkomstenbelasting aan de immigranten, door oprichting van volkscredietbanken en pandhuizen in het kolonisatiegebied en in het algemeen door leiding en bemiddeling van overheidswege.

Wat betreft landbouwkolonisten in het bijzonder, kan nog worden geholpen door beschikbaarstelling van een tijdelijke woongelegenheid, door verleening van voeding in voorschot gedurende de eerste maanden van vestiging, en door steun bij het kappen van oerbosch.

Het beginsel van „self-help" dient echter op den voorgrond te staan.

11°. Eveneens worde de kolonisatie van arbeiders op ondernemingsterreinen (gezinswoning met erf) bevorderd door de met het toezicht op de naleving van arbeidswetgeving belaste organen.

12°. Bij tewerkstelling van overheidsarbeiders (Djambisysteem) bij door technische diensten in uitvoering zijnde werken worde gestreefd naar eene dusdanige samenwerking met het bestuur, dat dit de gelegenheid krijge om de kolonisatie van bedoelde arbeiders te bevorderen.

13°. De kolonisatie zal moeten geschieden op de basis van erkenning van de rechten en van het bestuur van de Inlandsche rechtsgemeenschap. De kolonisten zullen ingepast moeten worden in het adatverband der Inlandsche rechtsgemeenschappen van de streek hunner vestiging.

Het is gewenscht, dat zij in het bezit komen van een schriftelijk bewijsstuk, waarin de door hen blijvend geoccupeerde grond wordt aangegeven en het door hen uitgeoefende recht wordt aangeduid.

14°. Men late in het algemeen kolonisatiecomplexen zooveel mogelijk vrij om zich te organiseeren volgens de eigen behoefte, doch aangepast aan de plaatselijke adat.

15°. De kolonisten, voorzoover gevestigd buiten ondernemingsterrein, worden zoo spoedig mogelijk vrijgelaten in de beschikking over hunne gronden als wel in de keuze van de wijze van voortbrenging.

16°. De regeering brenge posten op de landsbegrooting voor

de bekostiging van maatregelen ter bevordering van de emigratie en kolonisatie.

17°. De overheidskosten van de emigratie van Javanen naar en van de kolonisatie binnen de zelfbesturende landschappen of autonome ressorten van de Buitengewesten zullen door die landschappen of ressorten gedragen worden in verhouding tot het belang, dat zij daarbij hebben.

Hoewel het C.K.C. zich volkomen bewust is van het feit, dat de huidige ongunstige toestand van 's Lands financiën noopt tot de grootst mogelijke zuinigheid inzake de aanwending van de landsgelden, is het comité niettemin van oordeel, dat een gedeelte der hierboven aanbevolen maatregelen voor dadelijke uitvoering in aanmerking komt, en dat de daarvoor noodzakelijke gelden beschikbaar moeten worden gesteld.

Het geheele vraagstuk van de emigratie en kolonisatie immers is vooral voor de toekomst van Java en ook van de Buitengewesten van het grootste belang; het is ook een vraagstuk, waarvan eene eenigermate bevredigende oplossing eerst na jarenlangen arbeid zal kunnen worden verkregen.

Daarom is het urgent, dat de oplossing van het vraagstuk onverwijld ter hand wordt genomen.

De dadelijk te treffen maatregelen zullen naar verhouding tot de groote belangen, welke hierbij op het spel staan, geene aanzienlijke uitgaven met zich brengen; het laat zich aanzien, dat tot het nemen van de maatregelen, welke grootere uitgaven vorderen, eerst kan worden overgegaan na een geruimen tijd van voorbereiding.

Tot de thans onmiddellijk te treffen maatregelen behooren naar het oordeel van het C.K.C. in de eerste plaats die genoemd sub 2° en 3°, benevens het voeren van propaganda voor alle vormen van emigratie en kolonisatie (sub 4°, 6°, 7°, 8°), zooals b.v. het verspreiden van vlugschriften en bespreking van het kolonisatievraagstuk op de scholen, en ten slotte het nemen van de maatregelen sub 6°, 11° en 12°.

Ook kunnen op bescheiden schaal gelden worden beschikbaar gesteld voor de bevordering van de landbouw-kolonisatie volgens de door het C.K.C. voorgestane beginselen, opdat beschikt zal worden over eene voldoende ervaring, wanneer tot eene bevordering op groote schaal kan worden overgegaan".

DE KOSTEN DER DEFENSIE VAN HET KONINKRIJK.

Het is misschien, bij de belangstelling die voor het vraagstuk bestaat, niet onaardig een overzicht te geven van de uitgaven voor de defensie van het Koninkrijk, zooals die voor het jaar 1929 door de Nederlandsche regeering ten behoeve van de ontwapeningsconferentie zijn medegedeeld aan het secretariaat van den Volkenbond, met inachtneming van de later gepubliceerde herziening en de daarop weer gevolgde verbetering.

Zoo begint een artikel in *De Stuw* van 1 April, dat dan de volgende cijfers en verhoudingen opsomt.

Het algemeen totaal van deze uitgaven is als volgt samengesteld: Landmacht *f* 133.397.900, Zeemacht *f* 44.422.100, Luchtmacht *f* 13.111.300.

Van dit totaal, groot *f* 190.931.300 behoort volgens een noot, als besteed voor andere doeleinden dan de verdediging van den staat, te worden afgetrokken een bedrag van *f* 18.082.300; er zou alzoo netto zijn uitgegeven *f* 172.849.000. Men moet daarbij natuurlijk in aanmerking nemen, dat wij het nu wel wat zuiniger doen dan in 1929, terwijl men om onbekende redenen voor de marine in de overzeesche gewesten de cijfers van de begrooting en niet van de rekening schijnt te hebben gebezigd, hetgeen iets te hoog uitkomt.

Het bedrag van *f* 190.931.300 (*f* 172.849.000 netto) heeft echter alleen betrekking op de uitgaven voor de actieve weermacht; daarboven komen nog de pensioenen en onderstanden, die ook waar geen oorlog is gevoerd, den militairen staatsdienst altijd veel zwaarder belasten, dan den burgerlijken. Zij bedroegen in 1929: Landmacht (incl. luchtmacht) *f* 45.319.000, Zeemacht (incl. luchtmacht) *f* 9.520.900.

Ook van dit totaal, groot *f* 54.840.800, schijnt, om de boven bij de kostenrekening der actieve weermacht aangegeven redenen, een bedrag van *f* 606.000 te moeten worden afgetrokken, zoodat netto blijft uitgave van *f* 54.234.800. De geheele „verzekeringspremie" voor 1929 beliep dus bruto *f* 245.772.100 en netto nog altijd *f* 227.083.800.

Nog is vermeldenswaard, dat de bruto personeelskosten voor de actieve weermacht — de netto bedragen op den boven aangegeven voet zijn niet te berekenen — beliepen voor de Landmacht *f* 97.244.600, bij een gemiddeld effectief van 59.162, Zeemacht *f* 17.636.200, bij een gemiddeld effectief van 8.613, Luchtmacht *f* 4.247.800, bij een gemiddeld effectief van 1.497.

Wat ons nu echter vooral interesseert is, welk deel van deze niet onaanzienlijke uitgaven voor de levende en doode weermid-

delen ten laste van de Indische begrooting is gekomen. Geheel met zekerheid is dat uit de gegeven specificaties niet vast te stellen. Alleen voor de land- en de luchtmacht worden onderscheiden de uitgaven voor de strijdkrachten in het moederland en die in de overzeesche gewesten, bij welke laatsten dan zijn inbegrepen de overigens zeer geringe militaire bezettingen in Suriname en Curaçao. Voor de zeemacht is dit onderscheid niet gemaakt, terwijl niet precies is na te gaan, welke cijfers van de Indische begrooting daar zijn gebezigd. Ook de pensioenen en onderstanden zijn niet gesplitst. Wij willen desondanks een splitsing beproeven.

Voor de landmacht zijn de bedragen: Nederland *f* 48.495.200 (netto *f* 44.640.400), Overzee *f* 84.902.700 (netto *f* 71.423.100).

Hoewel zulks niet geheel zeker is, moet verondersteld worden, dat de in 1929 geheel ten laste van de moederlandsche begrooting komende kosten van de militaire macht in Suriname en Curaçao hier begrepen zijn onder „Overzee"; die kosten zijn te stellen op rond 2 millioen. Aangezien het leger in Indië geheel door Indië betaald wordt, mag het aandeel van dat gebied naar deze berekening geraamd worden op ten minste 83 millioen bruto en 69.5 millioen netto.

Voor de luchtmacht zijn de cijfers: Nederland *f* 4.074.600 (netto *f* 4.064.400), Overzee *f* 9.036.700 (netto *f* 9.004.300).

Voor zoover na te gaan kwamen deze laatste 9 millioen geheel ten laste van de Indische begrooting.

Wat de marine betreft, is de verdeeling van het totaalbedrag van *f* 44.422.100 (netto *f* 43.716.800) moeilijker. De raming der militaire uitgaven voor de Xde afdeeling der Indische begrooting 1929 beliep bruto *f* 32.593.340 en netto *f* 32.081.340 [1]).

De opgave aan den Volkenbond berust op ramingscijfers; of het *deze* cijfers zijn, is niet uit te maken. Daar komt nog de moeilijkheid bij, dat in deze cijfers de kosten van de luchtmacht der marine inbegrepen zijn, die voor de mededeeling aan Genève werden uitgesplitst en tezamen genomen met die voor de militaire luchtmacht. Schat men de kosten van die maritieme luchtmacht ruwweg op 5 millioen, dan zou dus Indië's aandeel in de uitgaven voor de zeemacht zijn te stellen op 27.5 millioen bruto en 27 millioen netto [2]).

Wat de pensioenen aangaat, op een te verwaarloozen bedrag van ruim één ton na komen de 9.5 millioen pensioenen voor de

---

[1]) De uitkomsten bedroegen bruto *f* 30.701.370 en netto *f* 30.107.976.

[2]) Wanneer de uitkomsten in stede van de ramingen in rekening worden gebracht, zijn deze bedragen ieder bijna 2 millioen lager.

zeemacht geheel ten laste van Nederland. De Indische burgerlijke pensioenen, aan personeel dat bij de zeemacht heeft gediend toegekend, zijn in de opgave aan den Volkenbond niet begrepen; van een overeenkomstige onvolledigheid bij de landmacht wordt geen melding gemaakt, hoewel men op grond van de voor die onvolledigheid gegeven verklaring[3]) daar hetzelfde zou verwachten. De uitgaven voor militaire pensioenen bedroegen in 1929 ten laste van Indië bruto *f* 32.275.443 en netto *f* 32.160.076. Men mag dus in ieder geval aannemen, dat van de aan den Volkenbond opgegeven pensioenkosten der landmacht 32 millioen door Indië is betaald; wanneer onder het in het Volkenbondsstuk genoemde bedrag van *f* 2.279.900 aan civiele pensioenen ook Indische zijn begrepen, is het aandeel grooter.

Wij moesten voor een uitsplitsing van de Indische uitgaven een aantal veronderstellingen maken; wij meenen echter daarbij geen fouten van beteekenis te hebben begaan en in ieder geval het Indisch aandeel eer te laag dan te hoog te hebben geraamd. Het algemeen resultaat is dan, dat op een totaal aan kosten van de defensie van het Koninkrijk van bijna 246 millioen bruto en ruim 227 millioen netto het Indisch aandeel minstens bedroeg: bruto 83 + 9 + 27.5 + 32 = 151.5 millioen of 61.6% en netto 69.5 + 9 + 27 + 32 = 137.5 millioen of 60.6%.

De vraag, of dit een redelijk percentage is, laten wij hier rusten; dat het aan de relatieve draagkracht van Nederland en Indië volstrekt onevenredig is, staat boven twijfel.

Nog één aanteekening slechts moge hier uit de cijfers worden geput. Zij werpt eenig licht op sommige vaak gebezigde argumenten bij vergelijkingen tusschen het Indische, koloniale vrijwilligersleger en het Nederlandsche, nationale militieleger.

Het eigenlijk gezegde leger in Nederland, zonder de marechaussee, had over het geheele jaar 1929 een gemiddeld effectief[4]) van 16.293, waarvan 6.033 beroepsmilitairen (1.359 officieren) of 37.0%. Het kostte bruto *f* 45.138.000, welk bedrag te verdeelen is in *f* 29.731.100 of 65.9% personeele uitgaven en *f* 15.406.900 of 34.1% materiëele uitgaven (hiervan *f* 8.723.600

---

[3]) Nl. dat die pensioenen begrepen zijn in de uitgaven van het departement van financiën en niet van de overige burgerlijke pensioenen kunnen worden afgescheiden.

[4]) De beroepsmilitairen zijn voor het volle aantal in deze gemiddelde sterktecijfers opgenomen; de miliciens en reservisten voor het gezamelijk aantal dagen, dat zij in werkelijken dienst waren, gedeeld door 365. Het aantal van deze laatste categorieën, dat gedurende 1929 onder de wapens kwam, was dan ook veel grooter, dan uit deze cijfers blijkt: 54.298 in Nederland en 3.063 overzee.

of 19.3% voor oorlogsmateriaal). Per man sterkte bedroegen de personeele uitgaven *f* 1.825 en de materiëele uitgaven *f* 946, waarvan die voor oorlogsmateriaal *f* 535.

Het leger overzee, zonder de barisan van Madoera en het legioen van Mangkoe Negoro, had een gemiddelde sterkte van tezamen 39.083 (waarvan Suriname en Curaçao 414); daarbij waren 38.579 beroepsmilitairen (1.120 officieren) of 98.7%. De bruto-kosten beliepen *f* 83.919.200, waarvan *f* 64.053.400 of 76.3% personeele uitgaven en *f* 19.865.800 of 23.7% materiëele uitgaven (van dit laatste bedrag *f* 7.129.900 of 8.5% voor oorlogsmateriaal). Per man sterkte bedroegen de personeele uitgaven *f* 1639 en de materiëele uitgaven *f* 508, waarvan die voor oorlogsmateriaal *f* 182.

Ook al zou een zuivere vergelijking niet alleen meer details, maar ook een zich over meer jaren uitstrekkend cijfermateriaal vorderen, de typische verschillen treden toch reeds duidelijk aan het licht. De personeele kosten zijn overzee, hoewel lager dan in Nederland, relatief hoog, te achten, wanneer men in aanmerking neemt het veel kleiner percentage officieren en den lagen levensstandaard van het gros der troepen. De materiëele uitgaven zijn echter voor een militieleger met zijn groote reserves aanzienlijk hooger, dan voor de koloniale weermacht, ondanks de vaak veel hoogere prijzen voor aanschaffing overzee.

Jammer genoeg is het niet mogelijk zuivere vergelijkingen op te stellen voor de pensioenen en onderstanden. Schakelen wij de burgerlijke pensioenen uit, dan kan ruwweg gezegd worden, dat deze uitgaven voor Nederland 11.5 millioen, voor overzee 32 millioen beloopen. Hier blijken de kosten voor het koloniale leger heel wat hooger, ook relatief.

Met het voorgaande moge een eerste overzicht gegeven zijn van een deel van het cijfermateriaal, dat men voor een grondige behandeling van het vraagstuk der bewapeningskosten in het algemeen en van de kostenverdeeling tusschen Nederland en Indië in het bijzonder in nog veel ruimer en nauwkeuriger mate zal behoeven.

BUITENLAND.

LIBANON. EEN MISLUKT SUCCES.

Als men over het Volkenbondsmandaat van Frankrijk over Syrië spreekt, begrijpt men daarin doorgaans de gansche bedrijvigheid van den Franschen mandataris in den Levant. Maar inderdaad is de opdracht die Frankrijk daar heeft aanvaard, een vrij gecompliceerde, waarvan Syrië slechts een deel vormt, zij 't het grootste. Volgens besluit van den Conseil suprême van 25 April 1920 te San Remo genomen, dat 24 Juli 1922 de ratificatie kreeg van den V.B.-raad, is het Fransche mandaat verleend over de landen, die daarna, 14 Mei 1930, in een tolunie werden samengevat, deze landen zijn de staten van Syrië en Libanon, benevens de autonome gouvernementen van Latakië en Djebel Droeze. Voor deze landen werd met de naburige Britsche mandaat-gebieden Palestina, Transjordanië en Irak een grenstractaat gesloten, Parijs 23 December 1920, dat 7 Maart 1923 weer bij tractaat van Parijs is aangevuld.

Voor het geheele gebied heeft één Fransche hooge-commissaris de hoogste macht. Hij is de eenige vertegenwoordiger der afzonderlijke regeeringen bij behandeling van zaken met de vreemde consuls. Hij leidt de bijeenkomsten waar vertegenwoordigers van de samenstellende onderdeelen gemeenschappelijke belangen bespreken. De Levant ressorteert onder den Franschen minister van buitenlandsche zaken.

Sedert 1926 wordt deze hooge waardigheid bekleed door Henri Ponsot.

In de Almanach de Gotha van dit jaar, worden deze gegevens vermeld:

Syrië	127.000	K.M.²	1.620.000	inw.	Damascus (hoofdst.)
Libanon ...	10.500	„	805.000	„	Beyroet
Lattakië ...	6.500	„	283.000	„	Lattakië
Dj. Droeze	6.000	„	60.000	„	Soeëida
	150.000		2.768.000		

In de gemeenschap wordt elk deel afzonderlijk geregeerd.

Voor Syrië en Libanon heeft de Fransche leiding aangestuurd op een, in grondgedachte, op westersche leest geschoeide regeeringsorganisatie, aangepast aan de plaatselijke omstandigheden. In Syrië maakte de opvoeding van het volk in die richting geen

snelle vorderingen. De veelheid der partijen en secten, die in onderlingen naijver tegen elkander ingaan en de vèrgaande eischen der extremistische nationalisten, de geringe ontwikkeling ook van een deel der bevolking zijn o.m. factoren, waardoor het regeeren met gekozen lichamen, en het administreeren volgens strenge ambtelijke opvatting wordt bemoeilijkt. Toch is de Fransche regeering de hoop en verwachting blijven koesteren Syrië binnenkort rijp te kunnen verklaren om van een V.B.-mandaat-gebied een onafhankelijken staat te worden. In *De Indische Gids* werd onlangs — 1932, I blz. 309 — in herinnering gebracht, dat Paul Boncour, in een 28 Januari j.l. te Genève uitgesproken rede, de verwachting uitsprak, Syrië denzelfden weg te zien uitgaan, langs welken Irak, het Britsch mandaatland, de onafhankelijkheid en zelfstandigheid heeft weten te benaderen. *La Dépêche Coloniale* van 13/14 Februari schreef boven een stukje over de Irak-evolutie zelfs al: la fin des mandats orientaux. Dit alles, niettegenstaande, zooals gezegd, de emancipatie van Syrië zich geenszins gevoegelijk naar de Fransche leiding richt. Bij het stellen van dit vooruitzicht speelde de mandaatmogendheid gaarne een beteekenisvolle troef uit. Wat zij met Syrië voor heeft, had zij voor Libanon al tot werkelijkheid gemaakt. Zeker er zijn verschillen tusschen de toestanden en verhoudingen in de twee deelen van het mandaatgebied, maar er zijn toch ook genoeg punten van overeenstemming om hetgeen in Libanon tot een succes was gemaakt voor het overige Syrië niet als een onmogelijkheid te moeten beschouwen. Deze troef kon uitgespeeld worden tegenover de buitenwereld, tegenover den V.B., tegenover de Fransche bevolking, om het geloof te schragen aan de deugdelijkheid van het Fransche spel in den Levant. Zij kon mede haar volle waarde doen gelden tegenover die groepen in Syrië, welke zich wantrouwend stellen jegens de Fransche beloften, men kon tot deze zeggen: Ziet naar Libanon. Daar voegt men zich naar onze leiding en daar hebben wij het volk een zóodanige regeering doen deelachtig worden, dat het zich vrijwel in volledige zelfstandigheid kan besturen.

Het was inderdaad zeer mooi in Libanon!

In 1926 werd Groot-Libanon: de republiek Libanon. De constitutie van 22 Mei 1926, herzien 17 October 1927 en 8 Mei 1929, geeft een president de uitvoerende macht. Hij is voor 6 jaren gekozen door de Chambre des députés. Hem is het recht van veto toegekend, evenals dat om de kamer te ontbinden. De kamer van afgevaardigden werd op 45 leden gesteld, waarvan 15 door den president benoemd, 30 voor 4 jaren gekozen werden, bij rechtstreeksch stemrecht van de mannen boven 21 jaar. De samenstelling, zooals deze nu was, wijst er op, dat ook in Libanon een

groote schakeering van groepen bestaat, al gingen deze hier niet zoo hinderlijk tegen elkander in als in Syrië. Zitting hadden toch 15 Maronieten, 9 Soennieten, 8 Chiieten, 6 Grieksch-orthodoxen, 3 Grieksch-katholieken, 3 Droezen en nog 1 ander.

Er is ook een senaat geweest, maar de oud-leden daarvan waren versmolten in het parlement.

Voor de wetgevende macht waren er voorts ministers, met een minister-president.

De republiek had een eigen vlag, een eigen volkslied, ja eigen ridderorden.

President is Ch. Debbas, die tot de Grieksch-orthodoxe partij behoort.

Libanon vormt met zijn belangrijke plaatsen Beyroet, Tripolis, Saida een gebied van beteekenis, maar toch mag 't eenige verwondering wekken, dat men van een zoo breed opgezette regeeringsbouw voor een klein volk, w.o. nog vele analphabeten, in een dun bevolkt land, zich zoo groote verwachtingen heeft kunnen maken als in deze blijkbaar het geval is geweest.

Alles is nu plots ineen gestort.

Als verklaring lezen wij (*La Dépêche Coloniale* 12 en 13 Mei), dat de kosten van het ruim bevolkte regeeringsgebouw zóó drukkend waren geworden, de wereld-crisis meehelpend, dat diep ingrijpende bezuiniging onvermijdelijk was geworden.

Nu was met de grootsche architectuur ook een heir van ambtenaren in het leven geroepen. Vele handen maken het werk licht. Velen hadden hun plaats te danken aan personen, die een politieke rol vervulden. Omgekeerd waren zij, die in de politiek een rol wenschten te behouden of te krijgen in niet geringe mate afhankelijk van den invloed der ambtenaren, mannen van aanzien in hun omgeving, op hun kantoor en bij de verkiezingen.

Bezuinigen? Er was veel te bezuinigen, in de eerste plaats op 't personeel en op alles wat door de bureaucratie beheerscht werd. Maar Libanon had een democratische staatsinstelling. Elke hervorming vroeg de instemming van de mederegeerende volksvertegenwoordiging, die haar medewerking in deze niet wilde geven.

Nadat de heer Ponsot den toestand van alle zijden en uit alle hoeken bekeken heeft, heeft hij, bij het vasthouden aan de werkwijze van den bestaanden regeeringsvorm, geen redding uit de financieele moeilijkheden mogelijk geacht. Hij heeft van de hem, overeenkomstig het V.B.-mandaat, toekomende hoogste macht gebruik gemaakt, om zijn eigen maaksel te niet te doen.

Hij heeft nu, 6 jaren nadat de grondwet de democratische republiek heeft ingesteld, twee besluiten uitgevaardigd, waarbij hij zijn dictatoriale macht stelt in plaats van de grondwettig ingestelde staatsregeling. De grondwet van Libanon is voorloopig

buiten werking gesteld, het regeeringsraderwerk is stop gezet, de openbare uitgaven zijn onder Fransch beheer gebracht, een en ander totdat een herziening der grondwet haar beslag zal hebben gekregen. De president der republiek, wiens ambtstermijn, zooals gezegd, binnenkort ten einde liep, wordt bij het uitgevaardigde decreet van den hoogen commissaris, als hoofd van de regeering in functie behouden. De zitting der Volksvertegenwoordiging is opgeheven. De ministers zijn van hun functiën ontheven. De directeuren der algemeene diensten van de ministerieele departementen zullen een raad vormen tot bijstand van het hoofd der regeering. Een technische commissie zal de mogelijke bezuinigingsmaatregelen in studie hebben te nemen.

Fransche bladen deelen dit verloop van zaken mee zonder in herinnering te brengen, hoe kort geleden nog over de schepping der Libanonsche republiek gesproken werd als van een succes der Fransche staatkunde in den Levant. Moest Libanon eerst gelden als een door Ponsot voltooid meesterstuk van Volkenbondsmandaatpolitiek, nu leest men dat de hooge commissaris de Volkenbondsmandaat-taak indachtig is geweest bij het tenietdoen van dat meesterstuk. Frankrijks roeping is immers *l'éducation politique du jeune état*. Chauvinisme?

Het is tot zekere hoogte nog gelukkig te noemen, dat hij zelf de volte face gemaakt heeft. Hierdoor wordt het zakelijke niet in persoons-waardeeringen verward.

En de Volkenbond? M. A. Leblond verzekert (La Dépêche Coloniale 21, 22 Mei): „C'est conformément aux prescriptions de la Commission des mandats que M. Ponsot vient de suspendre la constitution libanaise". Wij weten niet of hieruit mag gelezen worden, dat de mandataris de mandaatscommissie vooruit heeft geraadpleegd over de volvoerde omzwenking. De mandaatscommissie zal de erkende vergissing in elk geval als een groote teleurstelling beschouwen. Tegen het voldongen feit zal de V.B. zich, ook ditmaal, wel weer machteloos voelen.

Verdere gevolgen kan de in Libanon opgedane ondervinding stellig hebben. Zal de tot nu toe zeer meegaande bevolking dezer V.B.-mandaat-republiek ook zoo inschikkelijk blijven, nu daar zoo vele teleurgestelden zijn? Zal het gebeurde in Syrië niet nadeelig inwerken op het vertrouwen in Frankrijks politiek beleid?

Voor alle mogendheden, die een volk hebben op te voeden tot meer vrijheid en zelfstandigheid, voor alle volken, die zelf streven naar grooter mate van zelfbestuur en zelfregeering, voor hen allen is hier door Frankrijk een leerrijke demonstratie gegeven.

G. N.

WETENSCHAP, KUNST EN INDUSTRIE.

PRAEHISTORISCHE VONDSTEN IN MIDDEN-JAVA.

Ir. W. F. F. Oppenoorth, het hoofd der geologische Javakarteering, heeft aan het *Alg. Ind. Dbl.* een en ander medegedeeld omtrent hoogst-belangrijke vondsten, die hij heeft gedaan in de doorbraakvallei van de Solo-rivier, nabij Ngandong.

Begin September werd daar een kleine ingraving begonnen en nog voor het einde van het jaar was een prachtige collectie van fossiele vertebraten bijeen gebracht, waarvan een deel al geprepareerd is en in het geologisch laboratorium en museum van den Opsporingsdienst ter bezichtiging voor het publek is opgesteld.

Hierbij zijn ook aangetroffen twee goed bewaard gebleven (versteende) menschelijke schedels en verder enkele schedelfragmenten. Een voorloopige beschrijving van de hand van Ir. Oppenoorth zal dezer dagen het licht zien. De schedel vertoont belangrijke afwijkingen met alle tot nu toe gevonden fossiele schedels, heeft, vooral wat het achterhoofd betreft, nog de meeste overeenkomst met den ca. 10 jaar geleden in Z.-Afrika gevonden Rhodesia-mensch en ook met het Australische ras, zoodat de vinder er voorloopig een diluviaal prototype in ziet van dat ras en het den naam gegeven heeft van Homo (iavanthropus) soloensis.

Het ontwikkelingsstadium komt ongeveer overeen met den Neandertalmensch; de schedelontwikkeling is hooger dan van den Pithecanthropus en ook dan van den enkele jaren geleden nabij Peking in China gevonden Sinanthropus. In totaal vond de geologische kaarteeringsdienst vijf schedels. Een buitengewoon gelukkige omstandigheid is wel, dat, hoewel alle schedels een of ander gedeelte missen, toch bij ieder een ander deel ontbreekt, zoodat zij tezamen een zeer juist beeld geven van den schedelvorm van den mensch uit die dagen.

Daar alle schedels versteend zijn, is het een buitengewoon précair werk ze in- en uitwendig schoon te maken. Eén der schedels is inwendig zeer nauwkeurig van het gesteente bevrijd, zóó zelfs, dat men duidelijk de indrukken der hersenkwabben

kan zien. Dit is van groot belang, daar men hieruit vermoedelijk zal kunnen opmaken, of deze oermenschen konden spreken, of dat zij slechts primitieve geluiden konden voortbrengen.

De minst beschadigde schedel is vermoedelijk die van een op rijperen leeftijd overleden mensch geweest; de andere schedels vertoonen nog de naden in het schedeldak, zijn dus van op jongeren leeftijd omgekomen oermenschen. De vijfde was van een kind.

Vermoedelijk zijn deze oermenschen bij een bandjir of ander ongeluk in de oer-Solo-rivier omgekomen. De zachter kaakspieren hebben zich 't eerst begeven. De hoofden zijn toen misschien verder door het rivierwater meegevoerd, onder slib en zand geraakt en daar „versteend".

DE ZENDING IN DE MINAHASSA.

Het doel der zending moet zijn het bevorderen van den groei en de ontwikkeling eener zelfstandige volkskerk op het zendingsveld. Terwijl dit doel na een zeventig-jarigen arbeid in de Bataklanden (Rijnsche zending) en op Oost-Java (Ned. Zend. Gen.) is bereikt, mag het verwondering wekken, dat het in de Minahassa (N.-O. Celebes) niet bereikt is; en dat na een honderdjarigen arbeid op een terrein, dat geheel gekerstend is, waar dus de omstandigheden gunstiger waren dan elders. Terecht is de honderdjarige arbeid van het Genootschap in de Minahassa in Juni 1931 met feestvreugde herdacht, maar toch werd over die feestvreugde een schaduw geworpen door het feit, dat het werk daar nog niet kon uitloopen op de stichting eener zelfstandige kerk. Aldus lezen wij in *Tijdschrift voor Zendingswetenschap* 2e stuk 1932, waaruit ook het hier volgende wordt overgenomen.

De oorzaak moet voor een groot deel hierin worden gezocht, dat tweeërlei lichamen aan de Minahassische Kerk leiding trachten te geven: de Indische Kerk op zuiver kerkelijk gebied, het Ned. Zend. Gen. op schoolgebied. Deze scheiding tusschen gemeenten en scholen kreeg haar beslag in de jaren 1870 tot 1880. Het Genootschap verkeerde in ernstige financiëele moeilijkheden en verzocht de regeering om subsidie voor de scholen. De Regeering achtte inwilliging van dit verzoek uitgesloten, maar wel was zij bereid het aantal hulppredikers der Indische Kerk uit te breiden en de zendelingen in de Minahassa tot hulppredikers te benoemen. De traktementen der zendelingen en de kosten der gemeenten kwamen op die wijze voor de Indische Kerk, en het Genootschap zou het onderwijs voortzetten. Schoorvoetend is het

Genootschap op dit aanbod ingegaan; wel hadden de zendelingen bezwaren, maar het Hoofdbestuur zag dit als de eenige mogelijkheid om uit de moeilijkheden te geraken.

In den eersten tijd had die verandering weinig practische gevolgen. De zendelingen of hulppredikers werden door het Genootschap uitgezonden en kregen van het Gouvernement hun salaris. Zij deden hun werk in de gemeenten en voor het Genootschap beheerden zij de scholen. De band met het Genootschap was aanvankelijk sterker dan die met de Indische Kerk, die zich trouwens principieel van het geven van onderwijs wilde onthouden. Langzamerhand kwam hierin echter verandering, toen in de Minahassa hulppredikers kwamen, die los stonden van het Genootschap. De verhoudingen werden toen zeer ingewikkeld. Om der wille van de gemeenten waren de scholen noodig, maar die scholen en hare onderwijzers behoorden niet aan de kerk, maar aan het Genootschap. Dit laatste moest, ook in verband met de toenemende eischen aan het onderwijs gesteld, een eigen schoolopziener aanstellen om aan de 220 scholen en de daaraan verbonden onderwijzers leiding te geven.

Het spreekt wel van zelf,dat deze tweehoofdige leiding meermalen wrijving te voorschijn heeft geroepen. Reeds geruimen tijd is men bezig een oplossing te zoeken. In den loop van 1927 ontstond er een groote onrust in de Minahassische kerkelijke wereld, die vooral in de lokale pers en in druk bezochte vergaderingen tot uiting kwam. De zendingsconsul, Dr. N. A. C. Slotemaker de Bruine en Dr. H. Kraemer, daartoe door het Kerkbestuur en het Genootschap uitgenoodigd, bezochten de Minahassa om een onderzoek in te stellen naar den ondergrond dier onrust en te trachten de daarin tot uiting komende energie tot meer constructieve doeleinden aan te wenden. Zij slaagden erin de partijen tot elkaar te brengen en een verzoening tot stand te brengen. Gezocht werd naar een vorm, waarin de Kerk in de Minahassa een zaak der Minahassers kan worden.

De verzoening was echter van korten duur. Nu in het najaar 1931 is de onrust weer merkbaar geworden. De aanleiding moet gezocht worden in de bezuinigingsmaatregelen van het Gouvernement, waardoor verscheiden scholen moesten worden gesloten en ook de voortzetting van den arbeid van den schoolopziener bedreigd werd. De vraag kwam weer aan de orde, of het Genootschap den schoolarbeid moest opgeven. De Indische Kerk staat in den laatsten tijd, mede ten gevolge van haar toenemenden zendingsijver, anders tegenover het onderwijs dan enkele jaren geleden. Zou zij het onderwijs kunnen overnemen? Hierover zijn besprekingen gaande tusschen het Genootschap, het Kerkbestuur

en de leidende personen in de Minahassa. Men hoopt, dat die in 1932 tot een afdoende oplossing van het moeilijke probleem zullen leiden. Het is mede hierom, dat de heer Crommelin een reis naar Indië maakt.

KON. VER. KOLONIAAL INSTITUUT. JAARVERSLAG 1931.

Wat zou er zijn terecht gekomen van de inrichting van het herbouwde paviljoen op de Internationale Koloniale Tentoonstelling te Parijs, wanneer de wetenschappelijke medewerkers van het Koloniaal Instituut, zijn verzamelingen en verdere hulpmiddelen niet ter beschikking gestaan hadden? Met die vraag kan het verslag zeker duidelijk de groote beteekenis en het nut van het instituut scherp doen uitkomen. Als Nederland daar een wonder heeft kunnen verrichten, is dit aan het Koloniaal Instituut te danken. Wij doen met deze verklaring niets te kort aan den lof, welke de organisateurs van de N.-I. afdeeling van de tentoonstelling toekomt, maar zij zouden het nu bereikte onmogelijk hebben aangedurfd, indien zij niet hadden geweten op Amsterdam te kunnen rekenen. Die samenwerking is allen tot eer en roem. Voor de tentoonstelling in den Haag geldt nu hetzelfde.

Als „nieuw" maken wij melding van het 1 Mei 1931 begonnen encyclopaedisch werk voor N.I. Voorhands is een aanvang gemaakt met de bewerking van de uit N.I. voor dit doel ontvangen officieele memories en rapporten en met het verzamelen van de daarin voorkomende gegevens, de bedoeling is deze gegevens te publiceeren. De heer J. Tideman, oud-gouverneur van de Molukken, werd met dezen arbeid belast.

Het museum van het Koloniaal Instituut werd bezocht door 66,824 (in 1930 57,979) personen, w.o. 6,859 (6,541) leerlingen van scholen. De toename is een gevolg van de van 6 t/m 9 November gehouden orchideeëntentoonstelling, die 1500 bezoekers deed toestroomen.

De in September 1930 begonnen proef der openstelling van de boekerij ook voor kinderen van 10—16 jaar, heeft tot een succes geleid. De kinderbibliotheek werd 1 Mei gesloten om 1 October weer heropend te worden.

Het is niet gemakkelijk een keuze te doen uit hetgeen het verslag mededeelt over de groote bedrijvigheid van alle afdeelingen en onderdeelen van het instituut. De moeilijkheid wordt niet geringer doordien het overzicht van de inlichtingen en onderzoekingen van het Handelsmuseum, dat, evenals de beschrijving van de aanwinsten der afdeeling Volkenkunde, als afzonderlijke publi-

catie uitgegeven is, eigenlijk toch ook nog tot het verslag behoort, al wordt het overzichtelijke van het Jaarverslag zelf, zoowel als van deze beide onderdeelen, door deze wijze van handelen inderdaad zeer bevorderd.

Slechts enkele grepen.

Behalve de reizen door personeel van het instituut gemaakt in verband met de besprekingen en werkzaamheden der tentoonstellingen te Vincennes en elders, werden nog andere buitenlandsche reizen volbracht van meer omvang. Prof. Dr. E. C. J. Mohr maakte een reis door Indië om gegevens te verzamelen om een boekwerk te kunnen samenstellen behandelende den bodem van Ned.-Indië.

Java had hij vroeger in allerlei richtingen doorkruist, ook nu pas weer gedurende zijn verbintenis aan het proefstation voor de Java suikerindustrie. Sumatra was hem ook reeds voor een groot deel bekend. Het lag dus voor de hand nu streken uit te kiezen met andere moedergesteenten of waar door een sterk afwijkend klimaat andere bodemtypen mogelijk zouden zijn dan op Java en Sumatra. Zoo zijn in Juni en Juli Celebes, Oost-Borneo, Bali, Lombok, Soembawa, Bima, Soemba, Endeh, Flores aan de beurt gesteld. In de maanden Augustus en September vulde Prof. Mohr, door reizen op Java en Sumatra, „nog een aantal leemten mijner lokale kennis" aan.

24 October aanvaardde hij weer zijn werkzaamheden aan het Koloniaal Instituut te Amsterdam. Het verslag vermeldt reeds eenige bijzonderheden over de bereikte resultaten, die in het nu te schrijven boek uitvoerig behandeld zullen worden.

Prof. Dr. E. P. Snijders verbleef van Juni 1930—Juni 1931 in N.I., om zijn kennis op het gebied der tropische geneeskunde weer geheel op de hoogte van den werkelijken toestand te brengen. Gedurende 8 maanden was hij werkzaam aan het centrale pathologische laboratorium te Medan, na reeds op de reis naar Indië als pelgrim-arts van Djeddah leerrijk werkzaam te zijn geweest. Van einde Maart af werden gedurende ongeveer 2 maanden toestanden en inrichtingen in verschillende plaatsen van Java bestudeerd. Geeft het verslag hierover reeds belangwekkende mededeeling en verwijst het naar eenige reeds verschenen publicaties, wij mogen de verwachting uitspreken, dat het woordje „wellicht" slechts bij wijze van spreken is opgenomen in dezen zin: „Later komt wellicht gelegenheid deze dingen nader ter sprake te brengen".

Prof. Dr. N. H. Swellengrebel die, in hoofdzaak voor de studie van het malariavraagstuk, in 1930 een bezoek aan Zuid-Afrika bracht, heeft zijn verblijf aldaar tot 6 maanden verlengd, zoodat

hij eerst 30 Mei 1931 te Kaapstad de terugreis aanvaardde. De verlenging vond haar aanleiding in redenen, die met het malaria-seizoen samenhingen. Hij zou zijn werk in Transvaal halverwege hebben moeten afbreken, indien hij aan den eerst aangenomen termijn gebonden ware gebleven. De resultaten van zijn onderzoek zijn in twee publicaties neergelegd.

Voorts zijn reizen gemaakt door Prof. Dr. L. P. le Cosquino de Bussy, directeur van de afdeeling Handelsmuseum, naar Londen om de besprekingen in het „Liaison Committee" over de bekende Maxwell-plannen bij te wonen.

Prof. Dr. J. P. Kleiweg de Zwaan van de afdeeling Volkenkunde, bezocht de ethnographische afdeeling van het British Museum en het instituut van de Royal geographical Society te Londen. Hij was regeeringsafgevaardigde op het Int. Geogr. Congres te Parijs en woonde het eeuwfeest bij van de British assoc. for the advancement of science te Londen.

De heer B. M. Goslings bezocht het volkenkundig museum te Stuttgart.

Prof. Dr. W. A. P. Schüffner woonde, als lid der malaria-commissie van het Hygiëne comité van den Volkenbond, in Mei de zittingen in Genève bij.

Prof. Dr. E. P. Snijders was in October te Genève ter eerste bijeenkomst van de Société de pathologie géographique, als afgevaardigde van het N. I. comité.

Over de in 1931 voortgezette onderzoekingen over gele koorts wordt bericht. Het onderzoek geschiedt tegenwoordig hoofdzakelijk door overenting van het virus op muizen, slechts voor contrôle en voor het behoud van de smetkracht zijn apen noodig. Een andere weg, om het virus in leven te houden, werd door Amerikaansche onderzoekers gevonden, n.l. het serum of organen van zieke apen in vacuo bij lage temperatuur te drogen, en in de ijskast te bewaren. De deugdelijkheid dezer methode kon door proeven in Amsterdam bevestigd worden, het virus bleef maanden lang smetkrachtig.

Het doel bij deze onderzoekingen is drieledig. 1° wordt getracht den verwekker van de gele koorts te vinden. 2° is het van belang te weten, of en welke veranderingen het virus in de muis doormaakt. 3° komt de vraag naar een werkzame methode, om tegen gele koortsbesmetting te enten.

Sluiten wij hiermede onze aanhalingen uit het veelomvattend jaarverslag; in verband met hetgeen over de gele koortsonderzoekingen vermeld is voegen wij hieraan een verwijzing toe naar een bericht in *La Dépêche Coloniale* van 5 en 6 Mei.

De directeur van het Instituut Pasteur te Tunis, Ch. Nicolle, heeft ter kennis gebracht van de Academie van wetenschappen te Parijs, dat twee zijner medewerkers een enting tegen de gele koorts zouden hebben verkregen. Het zijn majoor-geneesheer Laigret van de koloniale troepen en de Amerikaan Max Theiler, hoogleeraar aan de Harvard-universiteit. Ook hun proeven en behandelingen zijn op muizen en apen genomen. Wij nemen uit het artikel dezen zin over:

„Pour les essais de vaccination en grand de l'homme, il faudrait procéder à deux inoculations successives du virus-souris: la première représentant un centimètre cube d'une dilution de cerveau de souris à un dix millième, la seconde un centimètre cube d'une dilution à un centième".

* * *

De afzonderlijk verschenen mededeeling van „Aanwinsten op ethnografisch en anthropologisch gebied der afdeeling Volkenkunde van het instituut over 1931" beslaat een 120 tal pagina's kleine letter, met tal van illustraties buiten tekst. Zij geeft van alle nieuw verworven voorwerpen niet slechts een opsomming, maar ook een deskundige beschrijving, bezorgd door de heeren B. M. Goslings, J. C. Lamster en F. W. Stammeshaus. Deze keurig verzorgde uitgave is in den handel voor *f* 1.50.

VARIA.

DE HAVEN VAN TANDJONG PRIOK, AL MAAR DOOR ACHTERUIT!

Gedurende de maand Maart van dit jaar is de haven van Tandjong-Priok bezocht door 208 schepen met een gezamenlijken inhoud van 2.319.603 M³. Voor dezelfde maand van 1931 bedroegen deze cijfers resp. 228 schepen en 2.763.884 M³.

Vanaf 1 Januari tot ultimo Maart 1932 werd de haven bezocht door 618 schepen met een bruto inhoud van 6.843.221 M³; over dezelfde periode in 1931 was het scheepsbezoek 662 schepen met een gezamenlijken inhoud van 7.511.046 M³.

Vergeleken met verleden jaar is het aantal schepen verminderd met 44 en de inhoud verminderd met 667.825 M³ of in procenten resp. een vermindering met 6.65% en 8.89%.

AFSCHAFFING DER POENALE SANCTIE.

De directies van alle ter Oostkust van Sumatra werkzaam zijnde tabaksmaatschappijen deden den Minister van Koloniën een verklaring toekomen, waarin voor de tabaksonderneming uitdrukkelijk en onherroepelijk afstand gedaan werd van het in artikel 37 der „Koelie-ordonnantie 1931" omschreven recht van klacht ten aanzien van de in de artikelen 34 en 35 dier ordonnantie genoemde overtredingen.

De beteekenis van de door de bovenbedoelde lichamen afgelegde verklaringen is gelegen in het feit, dat de in de artikelen 34 en 35 der „Koelieordonnantie 1931" omschreven overtredingen (desertie, dienstweigering, niet-nakoming van gegeven bevelen enz.) voortaan niet meer zullen worden vervolgd, daar deze vervolging afhankelijk is van de uitoefening van het in artikel 37 vermelde klachtrecht waarvan men thans uitdrukkelijk afstand heeft gedaan.

Na afloop van den termijn, waarvoor de overeenkomsten op den voet der „Koelie-ordonnantie 1931" zijn aangegaan, zullen geen reëngagementscontracten op den voet dier ordonnantie meer gesloten worden, terwijl ook met nieuwe arbeiders voortaan

nog slechts overeenkomsten zullen worden aangegaan op den voet van Staatsblad 1911, No. 540 ten tweede.

Het komt der regeering wenschelijk voor om den toestand, die ontstaan is tengevolge van den afstand van het klachtrecht, in de koelie-ordonnantie vast te leggen, aangezien immers voor den rechter slechts de wettekst bindend is. Daartoe is thans een voorstel tot wijziging der koelie-ordonnantie ingediend.

Bovendien behoort ook de in artikel 31 lid 1 der koelie-ordonnantie omschreven terugvoering van arbeiders naar hunne ondernemingen met behulp van den sterken arm, als zijnde een met de poenale sanctie in onverbrekelijk verband staande maatregel, buiten toepassing te blijven voor de arbeiders, die tengevolge van den afstand van het klachtrecht niet meer vervolgd zullen worden terzake van de meergenoemde overtredingen. Ook van de hier bedoelde terugvoering verklaarden de tabaksmaatschappijen voortaan geen gebruik meer te zullen maken.

DE AMBTELIJKE WEG.

Een week terug mocht ik een briefje ontvangen, geschreven op een stukje papier ter grootte van ⅛ vel (denkelijk vanwege de malaise) van den volgenden inhoud:

Batavia-Centrum, 26 Febr. 1932.

No. 669/V.

Ik verzoek U ten spoedigste te willen verschijnen bij mijne vuurwapenadministratie e.e.a. in verband met het in Uw bezit zijnde vuurwapen.

Ns. Den Hoofdcommissaris van Politie
De Ambtenaar b/d Afd. Vuurwapens
(w.g.) Onleesbaar.

Zooals U ziet een schrijven vol charme.

Een bepaalde reden wordt niet vermeld.

Aangezien ik ± 10 K.M. woon van het hoofdcommissariaat werd door mij telefonisch geïnformeerd, waarom het ging. Doch dat scheen tegen de bepalingen te zijn, want men (Weltevreden telefoon No. 2102 toestel 14) kon (mocht) het niet vertellen en wenschte, dat ik zelf komen zou. Dus ik kwam.

Aan het hoofdcommissariaat werd mij gevraagd, of ik reeds eene jachtacte had. Dat was alles. Waarom mij dat telefonisch niet kon (mocht) worden medegedeeld is mij onbegrijpelijk. Ik

had mijne jachtacte nog niet, maar gesteld, dat ik die reeds had, zoo zou ik wederom 10 K.M. heen en terug kunnen rijden om die acte te halen. Transportkosten worden natuurlijk niet vergoed.

De jachtacte moest ik aanvragen bij den Assistent Resident van Politie (afstand ± 2 K.M.). Goedig daarheen, mijn pas bij de hand.

De commies daarmede belast schreef het een en ander op en gaf mij toen een stukje papier, waarop vermeld stond, dat ik aan het postkantoor (afstand ± 1 K.M.) een blanco jachtacte mocht halen.

Hier weer geschrijf. Daarna de postchef geroepen, een brandkast ontsloten en erin gedoken, waarop de beambte mij de jachtacte tegen betaling overreikte.

Terug naar het kantoor van den A. R.; de jachtacte ingevuld voor schadelijk wild, waartoe ook parkietjes behooren, twee portretjes ingeleverd, en ik kwam in het bezit van het gevraagde. Naar huis. Toestel 14 opgebeld, dat ik de jachtacte had. Verschijnen. Of niet volstaan kon worden met den A. R. op te bellen om te informeeren naar de juistheid. Kon niet; moest weer geschreven worden.

Opnieuw 10 K.M. heen en 10 K.M. terug.

Jachtacte geldig t/m Juni a.s. Daarna ongeveer zelfde lijdensweg.

Vraag: Zou het nu werkelijk zóó lastig zijn om aanvraag vuurwapenpas en jachtacte op één kantoor te behandelen?

Aldus de vraag van den betrokken inzender in *Onze Stem*, waarop het hoofdbestuur van het I. E. Verbond toezegde, de kwestie in behandeling te hebben genomen.

JOURNALISTIEK EN VOLKSONTWIKKELING.

Het inheemsche blad *Soeara Merdika* (de vrije stem) kondigt een gratis leergang aan voor aandeelhouders van het blad met ten minste twee aandeelen en voor abonné's die ten minste voor een jaar betaald hebben. De cursus zal driemaal 's weeks gehouden worden en bestaan uit: 1 uur Nederlandsch, 1 uur Engelsch en 1 uur algemeene kennis. Deze staat onder leiding van de redactie en heeft plaats in de Pergoeroean Ra'jat (volksuniversiteit) te Meester-Cornelis.

KOLONIALE LITERATUUR.

Bijdrage tot de kennis van de stamverwantschap, de inheemsche rechtsgemeenschappen en het grondenrecht der Toba- en Dairibataks, door W. K. H. Ypes, Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1932, prijs *f* 12.

Dit voor den plaatselijken bestuursambtenaar en voor de studie van het adatrecht belangwekkend, over allerlei bizonderheden uitweidend werk (553 blz.) [1]) uitgegeven door de Adatrechtstichting te Leiden met steun van de Koninklijke Vereeniging „Koloniaal Instituut", het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap en het Bataksch Instituut, is een samenvatting van tot medio 1926 loopende gegevens, geput uit vonnissen van inheemsche rechtbanken en nog niet gepubliceerde, meerendeels officieele, nota's van inheemsche ambtenaren en volkshoofden, aangevuld met het resultaat van besprekingen door den schrijver gehouden op bijeenkomsten belegd met als adatkenners bekendstaande volkshoofden.

De heer Ypes hoopt door het medegedeelde omtrent de stamverwantschap de oplossing van het vraagstuk omtrent den samenhang der inheemsche rechtsgemeenschappen (marga's) een stap verder te hebben gebracht en daarmede de leemte waarover Joustra in zijn „Batakspiegel" klaagt voor een deel te hebben aangevuld.

De geschiedenis van de Bataksche volksverspreiding toont allereerst het bestaan van zwervende stammen, ieder met eigen invloedssfeer, waaruit vervolgens ontstaan op genealogischen grondslag berustende territoriale rechtsgemeenschappen met veelal op denzelfden voet geschoeide gezagsorganen. Deze gemeenschappen zijn veelal van overwegend godsdienstig karakter, zich uitend in offerfeesten ter eere van een gemeenschappelijken stamvader of van eenig hooger wezen.

Wat het grondenrecht betreft, ziet men eerst de ontwikkeling

[1]) Met 6 platen, stamboom, toelichtend register van de hoogste gemeenschappen, margas, dorpen en rassen, benevens 3 groote en 1 kleine gekleurde kaarten.

van het recht van den stam op het door dezen bezette gebied, daarna dat van het dorp op de van hieruit ontgonnen gronden en tenslotte het individueel geworden grondbezit.

Vermoedelijk had het gebruik van den grond aanvankelijk communaal en ten behoeve van den stam plaats, met verbod van overdracht aan niet-leden van den stam, doch later wist het individu als lid van den stam ten opzichte van het bij hem in gebruik zijnde terrein door een duurzame bewerking daarvan geleidelijk in de rechten van zijn stam te treden.

De ontginning oorspronkelijk afhankelijk van een vergunning door het stamhoofd te verleenen, is sedert in enkele gebiedsdeelen mogelijk geworden zonder dat verlof, terwijl dit elders nog noodig blijft voor niet-leden van den stam.

De schrijver meent, dat deze afslijting van de bevoegdheid van het stamhoofd tot een hoogst schadelijke agrarische verwildering zou kunnen leiden indien de Inlandsche gemeente-ordonnantie en het nieuwe agrarische reglement voor Tapanoelie niet daartegen waken.

Hoewel het moeilijk te voorzeggen valt in welke richting de inheemsche rechtsgemeenschap en het beschikkingsrecht over den grond zich verder zullen ontwikkelen, meent de heer Ypes, dat het geleidelijk toenemend gemengd bijeenwonen der stammen, bevorderd door de groeiende veiligheid en rechtszekerheid, ook de versterking van de rechtspositie van het niet-lid van den heerschenden stam de rechtsgemeenschap op den duur zal maken tot een louter territorialen rechtskring met geen andere binding dan die van het ingezetenschap. Het genealogisch verband zal het langst nog overblijven in de samenstelling der gezagsorganen.

Ht.

Java—Sumatra—Bali. Ueber Kolonialpolitik *im tropischen Holland* von Dr. Th. Metz, Deutsche Wissenschaftliche Buchhandlung G.m.b.H. Leipzig 1932, 79 blz. met 16 fototypen, prijs R.M. 4.80.

Dr. Metz heeft op uitnoodiging der hoogescholen in N.I. enkele voorlezingen gehouden en tijdens zijn bezoek aan Java, Sumatra en Bali gelegenheid gehad talrijke indrukken op te doen, waarvan hij in zijn boekje op prettige wijze een en ander vertelt. Schr. heeft zich bij de samenstelling van zijn werkje voorgesteld een overzichtelijk beeld van de gewichtigste koloniale problemen in N.I. te geven en is daarin vrijwel geslaagd. Toch moet het verwonderen, dat hij nergens aandacht had voor een zeer belangrijk

probleem n.l. de Indonesische cultureele en politieke bewegingen en zelfs bij zijn behandeling van de verhouding tusschen Hollanders en inheemschen den indruk wekt of schr. N.I. van vijftig jaar geleden beschrijft. Zijn beschouwingen zijn over het algemeen vleiend voor de koloniseerende Hollanders en niet minder voor de inheemschen der drie bezochte eilanden. Diep gaat schr. nergens op de dingen in en daardoor geeft zijn hoffelijk boekje nog al eens halve waarheden en komen zoowel op sociaal, economisch als ethnologisch gebied te veel — hier en daar slechts nog gangbare — onjuistheden omtrent koloniale verhoudingen, toestanden en menschen voor, als: uitbreiding der inheemsche rubberculturen zou ten koste van den rijstbouw gaan, Inlanders slaan hun kinderen nooit e.d.

De goede reproducties van mooie foto's toonen voornamelijk volkstypen en -eigenaardigheden. A. J. K.

De Merapi, bijdrage tot de sociaal geographische kennis van dit vulkanisch gebied, door Prof. L. van Vuuren. Anthropo-geographische reeks no. 2 van de Geographische en geologische mededeelingen, publicaties uit het Geographisch en uit het Mineralogisch-geologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht. N.V. A. Oosthoek's U. M., Utrecht 1932, 47 blz., bijlagen, samenvatting in het Duitsch, 4 kaarten.

Schr. geeft een interessante physiographische beschrijving van de landschappen om den Merapi door 4 kaarten geïllustreerd en in aansluiting daarmee een agro-geographische bijdrage, waarbij Kedoe en de Vorstenlanden vergeleken worden. Verder begeeft schr. zich op sociaal-historisch en koloniaal-economisch gebied. De cijfers, die hij betreffende de tabakscultuur geeft, wijken af van die van het Centraal Kantoor v.d. Statistiek in zijn mededeeling no. 97. De 6800 H.A., waarvan in de Vorstenlanden tabak werd geoogst, gaven ruim 11 millioen Kg. bladtabak en de 25000 H.A. in Besoeki 10 millioen plus 8 millioen krossok. Bovendien noemt schr. zijn cijfers sprekend voor den invloed van den Westerschen planter op de productiviteit van den bodem zonder in aanmerking te nemen, hoe bodem, klimaat en sociaal-economische toestanden in Besoeki sterk verschillen van die in de Vorstenlanden. Op blz. 25 noemt hij den Nederlandschen land-, tuinbouw en veeteelt een industrieel bedrijf, evenzoo het plantagebedrijf in de tropen en constateert, dat deze „industrialiseering van den landbouw" slechts langzaam doordringt in het inheemsche

landbouwbedrijf zonder dat de sociaal-historische noch koloniaal-economische oorzaken worden vermeld. Waar schr. op blz. 30 betoogt, dat het achterblijven in stijging van het welvaartspeil in de inheemsche agrarische gemeenschap niets te maken heeft met den invloed van de Westersche industrie, waar schr. verder op blz. 31 uiteenzet, dat het bestaan van twee economische niveau's in N.I. niet typeerend is voor een koloniaal gebied, ook waar schr. op blz. 31 en 32 Boeke tracht te weerleggen, dat het dualisme eigen is aan koloniale toestanden, moeten wij het telkens betreuren, dat Z.H.G. dit in een sociaal-geographische bijdrage onderneemt en daardoor deze belangrijke vraagpunten onvolledig en derhalve minder overtuigend moet behandelen. Eveneens lijkt het ons in deze bijdrage weinig verhelderend, als schr. van blz. 33 tot 37 de noodzakelijkheid van een anthropogeographische beschouwing van het besproken gebied met terzijdestelling van „den weg van de abstracte theoretische economie" bepleit en zijn betoog meent te moeten schragen door een bestrijding van Gandhi en Boeke in enkele bladzijden. Ten slotte lijkt ons, hetgeen in blz. 37 tot 41 wordt aangeboden, omtrent verhoudingscijfers de exporten van Java en de Buitengewesten betreffende en aangaande het kastenstelsel op Bali en Lombok, slechts in zeer verwijderd verband te staan met een bijdrage tot de sociaal-geographische kennis van het gebied van den Merapi.

A. J. K.

Miangas (Palmas), by Dr. H. J. Lam, Uitg. v.h. Indisch comité voor wetenschappelijke onderzoekingen. Druk v. G. Kolff & Co., Batavia.

Dit werk heeft mij iets geheel anders gebracht dan ik vermoedde te zullen vinden, toen ik titel en naam van den schrijver las op den omslag.

In no. 4 van 1928 gaf *Inter-Ocean* een uitvoerig artikel, in het Engelsch, over Miangas van Dr. Lam; nu vier jaren later het Indisch comité voor wetenschappelijke onderzoekingen een afzonderlijke publicatie bezorgde over het eiland verwachtte ik nader nieuws te vernemen in de laatste jaren bijeengebracht, met een aanvulling voor den Engelsch lezenden belangstellende van hetgeen in 1928 reeds bekend was, doch in het Inter-Ocean- artikel toen onvermeld was gebleven.

Inderdaad bevat het boekje van 60 pagina's, groot 8°, weinig meer dan Dr. Lam reeds in 1928 kon geven. Waar de bekende plantkundige aan het woord is, heeft men alle reden om de gave

van veel opmerken bij korte waarneming te bewonderen, waar hij weergeeft wat zijn tochtgenooten opgeteekend hebben kan ditzelfde worden gezegd, maar dit oordeel kon zoo reeds uitgesproken worden over de publicatie van 1928 (men zie b.v. *De Indische Gids* van dat jaar II blz. 1095). Over de studie van Dr. Lam niets dan goeds! Maar als het Indisch comité voor wetenschappelijke onderzoekingen besluit tot een afzonderlijke heruitgave in 1932 voor de Engelsch lezenden, dan valt 't mij moeilijk dit besluit te prijzen wanneer het niet tracht de onderstelde belangstelling in ruimer mate te bevredigen dan door het nu gebodene het geval kan zijn.

Indien voor de geschiedenis van het zeer interessante verloop van het Amerikaansch-Nederlandsche geschil verwezen wordt naar hetgeen *De Indische Gids* hierover ten beste heeft gegeven, steekt hierin voor ons maandblad iets vereerends en prettigs, maar onze bescheidenheid is toch groot genoeg om te durven aannemen, dat *De Indische Gids* niet dadelijk onder het bereik der Engelsche, Amerikaansche, Australische, e.a. lezers zal zijn, voor welke het nieuwe boek bestemd is. Bovendien wijst de Engelsche uitgave erop, dat kennis van het Nederlandsch niet bij alle belangstellenden wordt ondersteld.

Bij deze uitgave zou een paragraaf over het conflict 1898—1928 n.d.z.m. zeker ten volle op zijn plaats zijn geweest.

Als (pag. 34), over de fauna schrijvende, verklaard wordt, dat een der redenen waarom hierover niet veel kan worden medegedeeld is „because most of the collections have been sent to Holland in order to have them determined there", dan was dit voor 1928 ad rem, maar voor 1932? Is men in Holland nog altijd aan het determineeren? Weet men in Indië niet tot welke resultaten dit onderzoek heeft geleid?

Is na 1928 Miangas niet bezocht door personen van welke men aanvullende gegevens had kunnen verkrijgen?

Het is misschien niet hoffelijk in *De Indische Gids*, voor welk tijdschrift in deze uitgave van Dr. Lam's studie in ruime mate aandacht wordt gevraagd, een kritiek als de hier geleverde te plaatsen, maar een wetenschappelijk comité zal deze wel aan den recensent ten goede willen houden.

G. N.

Encyclopaedie v. N.-I. Aanvullingen en wijzigingen. Afl. 30, Febr. 1932. Hoofdredacteur Prof. D. G. Stibbe, Redacteur in N.-I. Dr. J. Stroomberg. Mart. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Deze aflevering is de 15de van de nieuwe serie-supplementen. Weer zal de inhoud van alle 15, na samenvoeging en alfabetische

rangschikking der verschenen artikelen, tot een deel, het VIe, worden vereenigd. Ter vereenvoudiging van het opzoeken van artikelen in de supplement-deelen V en VI is een over die twee deelen te zamen loopende alfabetische inhoudsopgave opgemaakt. Mede is weer een lijst van de medewerkers gegeven, terwijl de oud-luitenant-kolonel O.I.L. E. M. Uhlenbeck als vast medewerker op het titelblad is vermeld.

Was de vorige aflevering voor het grootste deel gevuld door bijdragen van J. Th. Petrus Blumberger, betrekking hebbende op wat de nationalistische beweging wordt genoemd, ook in deze aflevering is dezelfde schrijver weer vooral aan het woord en behandelt hij onderwerpen, die met deze beweging verband houden. Zoo Boedi oetomo, Sarèkat islam, Communisme. Het proces is, zooals wij schreven, nog in volle gisting. Als de encyclopaedie alles wat zich aan het zetten is op den voet wil volgen, zal zij nog menige bladzijde aan het politieke partijleven te wijden hebben.

De ertsen, delfstoffen, e.d. krijgen voorts een ruime beurt. Naar de naamletter te oordeelen, zijn de hierop betrekking hebbende bijdragen meerendeels bezorgd door C. W. A. P. 't Hoen. Wij noemen: looderts, phosphoriet, jodium, diamant, vuurvaste klei, chroomerts, infusoriën-aarde, ijzererts, mangaanerts, arseenerts, kopererts, zwavel. Bij de vindplaatsen van koper worden die in Wonogiri (Z. v. Solo) nog niet besproken.

De artikelen over volkstelling zijn voltooid. Belastingen, algemeene secretarie, voedingsmiddelen zijn tot heden bijgewerkt. In het stuk „Gouverneur-generaal" komt voor: „tot dusver is er nog nooit een Luit. Gouv.-Generaal geweest". Letterlijk opgevat is dit niet juist; de bedoeling kan zijn: sedert de vaststelling van het Regeerings-reglement van 1836 is geen Luit. Gouv.-Generaal benoemd. Voordien toch werden A. A. Buijskes in 1806, H. M. de Kock in 1826 en D. J. de Eerens in 1834 tot die waardigheid verheven. De Encyclopaedie v. N.I. geeft hiervoor, onder deze namen, onder Gouv.-Gen. en onder Luit. Gouv.-Gen., zelf volledige gegevens. Zou, veroorloven wij ons voorts te vragen, in de literatuur-opgave bij dit artikel een vermelding niet op haar plaats zijn geweest van Mr. D. Fock's: „De positie van den G.-G. 50 jaren geleden en thans" en van Prof. Dr. I. A. Nederburgh's: „De Min. v. Koloniën 50 jaren geleden en thans", opgenomen in *De Indische Gids* 1929, blz. 113 en 224?